ALLAH DOSTLARININ DÜNYASI

HİLYETU'L-EVLİYÂ

ve-Tabakâtu'l-Asfiyâ

حلية الأولياء
وطبقات الأصفياء

Ebu Nuaym el-Isbehânî

1

MENKIBELER BÖLÜMÜ

Hilyetu'l-Evliyâ

1. baskı – İstanbul

Cilt 1

Ocak 2015

Özgün adı: Hilyetu'l-Evliyâ ve-Tabakâtu'l-Asfiyâ

Yazarı: Ebû Nuaym Ahmed b. Abdillâh b. İshâk el-Isbehânî (öl. 430/1038).

Arapça neşirleri: 10 cilt, Kahire 1351-1357/1932-1938; Dâru's-Seâde, Mısır 1974; 12 cilt, yayına hazırlayan: Mustafa Abdülkâdir Atâ, Beyrut 1418/1997).

İSBN: 978-605-4659-10-4

Tercüme: Hüseyin Yıldız, Hasan Yıldız ve Zekeriya Yıldız

Redaksiyon: Yusuf Özbek

Kapak: Edib Agagjyshi

Baskı ve Cilt: Step Ajans Matbaacılık Ltd Şti.

Göztepe Mah. Bosna Cad. No. 11

Bağcılar/ İSTANBUL

Tel: 0212.4468846 Matb. Sertifika No: 12266

İsteme ve Haberleşme Adresi

www.ocakyayincilik.com

OCAK YAYINCILIK

Millet Cad. Gülsen Apt.

No. 19 Kat: 4 D. 7

Yusufpaşa

Aksaray, İstanbul

GSM: 05353107416 (Yusuf Özbek)

HİLYETU'L-EVLİYÂ

حلية الأولياء
وطبقات الأصفياء

EBÛ NUAYM el-ISBEHÂNÎ

Ebû Nuaym Ahmed b. Abdillah b.

İshâk el-Isbehânî

(öl. H. 430/M. 1038)

Cilt 1

İÇİNDEKİLER

YAYINCININ ÖNSÖZÜ

Günümüzde İsfahan denilen ve zamanındaki adıyla Asbehân veya Isbehân'da İslam kültür tarihinin altın çağlarının birinde dünyaya gelen bir hafız, uzun ömrü ve geniş kapsamlı rivayet ve hadis birikimi ile döneminin en parlak şahsiyeti olduğu, zamanında ve sonra gelen konunun uzmanları tarafından dile getirilmiş bir gerçektir. Eserlerinin daha hayatta iken çoğaltılıp satışa sunulması ona gösterilen kabul ve teveccühün bir göstergesidir.

Hadis rıhleti /ilim seyahati sırasında bizatihi semaını yaparak elde ettiği hadis birikimi yanında hocalarının ona güveni ve teveccühü sayesinde pek çok (340) muhaddisin hadis birikimlerini de ona olan güvenleri sayesinde icazetle almıştır ki, bu da onun gücüne güç katan bir unsur olsa gerektir kuşkusuz.

Hadis toplama işinde kardeşleri Ebû Ahmed Abdürrezzâk b. Abdillah (öl. 395) ve Muhammed b. Abdillah maddi olarak yardımda bulunmuşlardır. İlk hadis dinlemesini İsfahan'ın müsnidi Abdullah b. Câfer b. Ahmed b. Fâris'ten H. 344 senesinde yapmıştır.

Taberânî ve Ebu'ş-Şeyh gibi pek çok telifatı ile meşhur olmuş hadis imamlarından da hadis alma fırsatını yakalamıştır. Verdiği eserler ise dikkat çekecek kadar çoktur. Öğrencileri ise daha sonra hadis hafızı olan pek çok şahsiyet, evinde toplanıp onun hadis okumalarını dinlemişlerdir. Uzun ömrü yanında zamanını çok verimli geçirmiş ve yürürken bile hadis nakletmiştir. Sahabe konusundaki Ma'rifetu's-sahâbe'si, Hz. Peygamber'in mucizelerine dair Delâilu'n-nübüvve'si ile Isbehân muhaddisleri hakkında kaleme aldığı Târîh'i kendi alanlarında telif edilmiş ilk eserlerden sayılmıştır.

Elinizdeki bu kitap, ibadet, takva ve zühdü ile zirve yapmış İslam kültürünün yıldızı şahsiyetlerinin biyografileri konusunda bilinen ilk kaynak koleksiyonlarındandır. Sahabe asrından başlayıp 3. hicri asra kadar yaşamış âbid, zahid, bilge ve ilk dönem tasavvuf önderlerini ele almakta ve onlar hakkında sarf edilmiş övgü dolu değerlendirmelerin yanısıra onların sarf ettikleri özlü ve hikmetli sözlerden örnekler sunmaktadır. Müellifin muhaddis kimliğinin bir tezahürü olarak ta bu zevât-ı kirâmın ravi zincirleri ile rivayette bulundukları örnek hadis-i şeriflere de yer verilmiştir.

5000 kadar azımsanmayacak bir sayıda olan bu hadis-i şeriflerin önemli bir kısmı, müellif tarafından biyografilerine yer verilmiş bu zevâtın rivayetinde tek

kaldığı (=ğarîb) hadislerden seçilmiştir ki bu yönüyle hadis literatüründe önemli bir yer işgal etmektedir. Bu, şu anlama gelmektedir, sadece Hilye'de olup başka hadis kaynağında yer almayan nadir hadis-i şerifler ihtiva etmektedir. İçerdiği yüzlerce şiir de esere ayrıca Arab Edebiyatı açısından değerli bir kaynak hüviyeti kazandırmıştır.

Hadis hafızı Silefî'nin de dillendirdiği gibi Hilye gibi bir eser kaleme alınmamıştır. Bu eseri Türkçeye kazandırırken okuyucunun bundan azami şekilde istifadesini göz önünde bulundurarak daha önce İmam Ahmed'in Müsned'inde konu tertipli neşrini yaptığımız gibi orijinal metni içindeki hadis-i şerifleri ayrı bir bölüm halinde konu sıralamalı olarak vermeyi tercih ettik. Hadis-i şeriflerin muhtevaları zaten kitabın kronolojik ve biyografik tertibi ve sunumuyla doğrudan ya da dolaylı bir bağlantıları olmadığından sebep bunları ayrı bir bölüm halinde vermenin uygun olacağına karar verdik. Geçmişte bu ihtiyaca binaen yapılmış bir çalışmanın olduğunu gördük. Daha önce yayınevimizden çevirilerini gerçekleştirdiğimiz Mecmauzzevaid ve Mevâriduz-zamân (İbn Hibbân Zevâidi) adlı yapıtları hazırlayan hafız Nûreddîn el-Heysemî'nin Takrîbu'l-buğye bi-tertîbi ehâdîsi'l-Hilye adlı eserini esas aldık. Ancak bilindiği üzere Heysemî bu çalışmasının tamamlayamamış onu itmam etmek hadis hafızı İbn Hacer el-Askalânî'ye nasip olmuştur. Fakat çeviri sırasında yine de bazı bölümlerin eserde eksik olduğuna tanık olduk.

İbn Hacer'in de tamamlayamadığı ya da bize ulaşan nüshaların İbn Hacer tarafından gözden geçirilmemiş olması ihtimali sebebiyle biz de yayınevi olarak tertibi yapılmamış bölümleri ortaya çıkardık. Bunları kitabın sonuna ekledik: Yönecilik Kitabı, Cihad Kitabı, Giyim ve Süslenme Kitabı, Hadler (Şer'i Cezalar) Kitabı. İlave ettiğimiz bölümlerde 170, diğer bölümlerde ise yaklaşık 430 hadis-i şerifi Hilye'den alıp ilave ettik.

İlk sekiz cilt olan HİLYE'de hadislere numaralar sadece Arapça asıllarına verilmiştir. İlk numara, baştan sona kadar müteselsil olan içinden Takrîb için çıkarılmamış hadisler dahil numaralardır. Hadisler olmadığı yerlerde **"Takrîb XXX"** formatında son dört ciltteki Hadisler bölümünde var olduğu hadis numarasına gönderme yapılmaktadır. Parantez içindeki ikinci numara ise "x/yyy" formatında olup Hilye'nin Arapça en meşhur nüshasındaki cilt ve sayfa numaralarını göstermektedir.

YAZAR HAKKINDA

Ebû Nuaym Ahmed b. Abdillâh b. İshâk el-Isbehânî (ö. 430/1038)

Receb 336'da (Ocak-Şubat 948) İsfahan'da doğdu. Bazı kaynaklarda 330 (941-42) veya 334'te (945-46) doğduğu ileri sürülmüştür. Fars asıllı bir aileye mensuptur. Dedelerinden Mihrân, Câfer b. Ebî Tâlib'in torunu Abdullah b. Muâviye'nin (ö. 129/746-47) teşvikiyle İslâmiyet'i kabul etmiştir. Babasının anne tarafından dedesi olup Arûsu'z-zuhhâd diye meşhur olan Muhammed b. Yûsuf b. Ma'dân (ö. 184/800), İsfahan'ın meşhur sûfîlerindendir. Ebû Nuaym zamanında onun zühd mektebi hâlâ faaliyetini sürdürmekteydi. Babası Ebû Muhammed Abdullah (ö. 365/976), hadis toplamak üzere Suriye ve Irak'a seyahatler yapan bir hadis hâfızıdır. Hilye içinde de babası kanalıyla pek çok rivayetlerini aktarmıştır.

Devrin önemli ilim merkezlerinden İsfahan'da yaşayan Ebû Nuaym, sekiz yaşından itibaren Ebuş-Şeyh ve İbnü'l-Mukrî el-Isbehânî gibi hadis âlimlerinden ders almaya başladı. Diğer taraftan babası İsfahan dışındaki birçok âlimden onun adına icâzet aldı. Bunlar arasında Suriyeli muhaddis Hayseme b. Süleyman, Nîşâburlu Ebu'l-Abbas el-Esam, Basralı İbn Dâse zikredilebilir. Ebû Nuaym, 356 (967) yılında çıktığı ilmî seyahati sırasında Askerimükrem, Tüster, Ahvaz, Basra, Vâsıt, Kûfe, Bağdat, Mekke ve Eyle gibi ilim merkezlerine giderek buralardaki hadis âlimlerinden hadis aldı. Assâl, Ebû Bekir el-Ciâbî, Taberânî ve Ebû Bekir el-Katîî gibi muhaddislerden faydalandı. Suriye'ye gitme arzusuna rağmen Fâtımîler'in sebep olduğu karışıklıklar yüzünden buna muvaffak olamadı. Muhtemelen ikinci bir seyahatinde Cürcân ve Horasan bölgelerine giderek Esterâbâd, Cürcân ve Nîşâbur'daki âlimlerden hadis öğrendi. Ebû Nuaym, yegâne râvisi olduğu pek çok âlimden hadis nakletti ve hocalarına dair *Mu'cemu'ş-şuyûh* adlı bir eser kaleme aldı. Kendisinden rivayette bulunan birçok muhaddis arasında Hatîb el-Bağdâdî, Ebû Sâlih el-Müezzin, Ebû Ali el-Vahşî ve Ebû Nuaym'ın hemen bütün eserlerini rivayet eden muhaddis ve kıraat âlimi Ebû Ali el-Haddâd gibi tanınmış âlimler vardır. Uzun ömrü

boyunca topladığı birçok hadisin âlî isnâdına sahip olması sebebiyle muhaddisler ondan hadis öğrenmek için İsfahan'a akın etmişlerdir.

Ebû Nuaym, 20 Muharrem 430 (22 Ekim 1038) tarihinde İsfahan'da vefat etti. Kaynaklar onun büyük bir sûfî, meşhur bir muhaddis ve tarihçi olduğu hususunda birleşirler. Ancak Ebû Nuaym, bir sûfî olmaktan çok zühd ve takvâsıyla tanınan bir tasavvuf tarihçisi olarak kabul edilmelidir. Nitekim sûfî tabakat kitaplarında kendisine yer verilmemesi de bunu gösterir.

Hatîb el-Bağdâdî'nin, Ebû Nuaym'ı bazı hadis terimlerini yerli yerinde kullanmamakla itham etmesini doğru bulmayan Zehebî (*Mîzânu'l-i'tidâl*, I, 111) onun hadis ilimlerini iyi bildiğini, ancak mevzû hadisleri uydurma olduğunu belirtmeksizin eserlerine almakla hata ettiğini söylemiştir. Çağdaşı ve hemşehrisi Hanbelî Ebû Abdullah İbn Mende, o devirde Hanbelîler'le Eş'arîler (Şâfiîler) arasında ileri seviyede olan mezhep taassubu sebebiyle Ebû Nuaym'ı ağır ifadelerle suçlamış, Ebû Nuaym da ona karşılık vermiştir. Bu iki âlimin birbiri hakkında kullandığı ifadeler, Zehebî gibi kendilerini takdir edenlerce de hoş karşılanmamıştır. Hanbelî âlimlerinin Ebû Nuaym'ı suçlamasında, onun kelâm ilmiyle uğraşmasının ve özellikle Eş'ariyye taraftarı olmasının rolü büyüktür. Hanbelîler'in Ebû Nuaym hakkındaki ithamları İbnü'n-Neccâr, Bağdâdî, Zehebî ve Sübkî gibi Şâfiî âlimleri tarafından cevaplandırılmıştır. Sübkî onun fıkıhla tasavvufu uzlaştırdığını, hıfz ve zabtta, rivayet ve dirayette en yüksek mertebeye çıktığını söyleyerek kendisini mübalağalı şekilde över (*Tabakât*, IV, 18).

Ebû Nuaym ile İbn Mende arasındaki tartışma, İsfahan'daki Şâfiî ve Hanbelî hadisçilerini karşı karşıya getirmiştir. Ebû Nuaym'ın Hanbelîler'i, Kur'an ve hadislerdeki teşbihe dair ifadeleri lugat mânalarıyla anlamalarından dolayı tenkit etmesine karşılık İbn Mende Ebû Nuaym'ı dinî geleneklere bağlı olmayan bir akîdeye sahip olmakla suçlamıştır. Bu tartışma yüzünden Hanbelî mezhebine mensup talebeleri onunla ilişkilerini kesmişler ve kendisini İsfahan'daki büyük camiye sokmamışlardır. Abdülvehhâb eş-Şa'rânî onun İsfahan'dan da çıkarıldığını ve muhaliflerince

öldürüldüğünü söyler. 420'de (1029) Gazneli Mahmud'un oğlu Mes'ûd'un İsfahan'da adı geçen camide yaptığı katliam sırasında Ebû Nuaym'ın camide bulunmaması taraftarlarınca onun bir kerâmeti olarak değerlendirilmiştir.

Ebû Nuaym el-Isbehânî'nin *el-Mu'tekad (el-İ'tikâd), es-Sıfât, Tesbîtü'l-imâme, Delâ'ilü'n-nübüvve, Sıfatü'l-cenne, el-Fiten, Zikrü'l-Mehdî ve nü'ûtüh, er-Red 'ale'l-Lafzıyye ve'l-Hulûliyye* gibi eserlerinin bir kısmı doğrudan veya dolaylı olarak kelâmla ilgilidir. Bunlardan bazıları günümüze ulaşmıştır. İncelenebilen eserlerinden, onun kelâmla ilgili özgün görüşlere sahip olmadığı anlaşılmaktadır. Eserlerine aldığı rivayetler konusunda titizlik göstermemesi sebebiyle çeşitli itikadî mezhep mensupları bu eserlerde Ebû Nuaym'ın kendi görüşlerine meylettiğini gösteren örnekler bulabilmişlerdir. Nitekim Zehebî, Sübkî ve İbnü'n-Neccâr gibi Eş'arî âlimleri onu kendi mezheplerinden saydıkları için Şiî ve Hanbelî müelliflerin ithamlarına karşı savunmuşlardır. Ebu'l-Kâsım İbn Asâkir, Ebû Nuaym'ı Eş'arî tabakatı içinde sayarken (*Tebyînu kezibi'l-müfterî*, s. 246) Ebu'l-Ferec İbnü'l-Cevzî de Eş'arîliğe meyli olduğunu kaydeder (*el-Muntazam*, XV, 268; XVI, 134). Takıyyüddin İbn Teymiyye ise Ebû Nuaym'ın İbn Mende ile yaptığı Kur'an'ın lafzı konusundaki tartışmada tilâvetin mahlûk olduğu görüşünü savunduğunu ve bu hususta *er-Red 'ale'l-Lafzıyye ve'l-Hulûliyye* adlı eseri yazarak Selef'e ve selefî görüşleri savunan İbn Mende'ye karşı çıktığını belirtir (*Muvâfakatu sahîhi'l-menkûl*, I, 160).

Öte yandan bazı Selefî müellifler Ebû Nuaym'ın Selef yanlısı olduğunu savunmuşlardır. Meselâ İbn Teymiyye, *Muvâfakat*'taki görüşünün aksine Mecmû'u fetâvâ'sında onun Ahmed b. Hanbel taraftarı olduğunu, "Bizim yolumuz Kitab, sünnet ve icmâ-ı ümmete tâbi olan Selef yoludur" dediğini, sıfatlar konusunda Selef'in görüşlerine benzer düşünceler taşıdığını nakleder. Ebû Nuaym'ın lafız konusunda söylediklerinin İmam Ahmed'in görüşlerine ters düşmediğini belirten İbn Teymiyye onun kitabının *er-Red 'ale'l-Hurûfiyyeti'l-Hulûliyye*, İbn Mende'nin eserinin ise *er-Red 'ale'l-Lafzıyye* adını taşıdığını, her ikisinin de sıfatları inkâr edenleri hedef aldıklarını

belirtir (*Mecmû'u fetâvâ*, V, 190; XII, 209). İbn Mende'nin *Kitâbu'l-Îmân*'ını neşreden Ali b. Muhammed el-Fakîhî, Ebû Nuaym ile İbn Mende arasındaki ihtilâfı benzer bir yaklaşımla açıklar. Ona göre İbn Mende tilâvet ile metlûvvü (Kur'an'ı) kasteder ve onu yaratılmamış kabul eder. Ebû Nuaym'ın ise tilâvetten, okuyan kişiden çıkan sesi kastettiğini ve bu sesi mahlûk saydığını, böylece aslında her ikisinin de aynı görüşü savunduklarını ve Selef'e bağlı kaldıklarını söyler (*Kitâbu'l-Îmân*, I, 47-48).

Sıfatü'l-cenne gibi eserlerinde konulara yaklaşım biçimiyle Zehebî ve Suyûtî'nin onun *el-İ'tikad* ve *es-Sıfât* adlı eserlerinden yaptıkları iktibaslar dikkate alınarak Ebû Nuaym'ın Selefî bir eğilim taşıdığını söylemek mümkündür. Onun Şiî olduğunu söyleyen Mirza Muhammed Bâkır el-İsfahânî ve İbn Şehrâşûb gibi Şiî müellifleri ise iddialarına delil olarak bazı eserlerinde, özellikle *Hilyetu'l-evliyâ*'da Hz. Ali hakkında yer alan rivayetlerle *Mâ nezele mine'l-Kur'ân fî Emîri'l-mü'minîn 'Alî b. Ebî Tâlib*, *Kitâbu Menkıbeti'l-mutahharîn, Zikrü'l-Mehdî ve-nü'ûtüh* gibi eserlerini göstermektedirler. Ancak bunlar, onun Şîa'ya nisbeti için yeterli sebepler değildir. Zira Ebû Nuaym'ın *Hilyetü'l-evliyâ*'da, duyduğu bütün rivayetleri naklettiğini ve bunlar arasında pek çok zayıf, hatta uydurma rivayetlerin bulunduğunu Sünnî âlimlerin yanı sıra Şiî âlimler de kabul ederler (İbn Teymiyye, *Minhâcü's-sünne*, VII, 52). Ebû Nuaym, *Tesbîtu'l-imâme*, *Ma'rifetu's-sahâbe* gibi eserlerinde *Hilye*'dekinin aksine haberleri ayıklamaya çalışmıştır. Ayrıca *Tesbîtu'l-imâme* adlı kitabında (s. 45-53) ashaba ta'neden Şîa'yı tenkit etmiştir. Ebû Nuaym'a ait olduğu söylenen *Mâ nezele mine'l-Kur'ân fî Emîri'l-mü'minîn Alî b. Ebî Tâlib* adlı eser ise sadece Şiî yazarlarca ona nisbet edilmekte olup Şîa dışındaki kaynaklarda onun böyle bir eser yazdığından söz edilmemektedir. Bu sebeple söz konusu eserin Ebû Nuaym'a ait olması ve dolayısıyla onun Şîa'ya nisbeti mümkün görünmemektedir (Zerrinkûb, s. 186).

Eserleri. 1. *Hilyetü'l-evliyâ' ve-tabakâta'l-asfiyâ'.* 800 kadar sûfî ve zâhidin biyografisini büyük ölçüde kronolojik sırayla, zaman zaman da faziletlerine göre ele almaktadır. Aşere-i mübeşşere ile başlayan eser, diğer

zâhid sahâbîler, Ehl-i Suffe, tâbiûn ve tebeü't-tâbiîn nesilleriyle müellifin zamanına kadar yaşayan zâhidleri ihtiva etmektedir (I-X, Kahire 1351-1357/1932-1938).

2. *Delâ'ilu'n-nübüvve.* Hz. Peygamber'in nübüvvetini ispat etmek maksadıyla yazılan ve bu konuda delil sayılabilecek hârikulâde olaylarla ilgili rivayetleri bir araya getiren eser, ilk olarak Haydarâbâd'da (1320), daha sonra da Halep'te (1397/1977) ve nihayet Muhammed Revvâs Kal'acî ile Abdulberr Abbâs'ın tahkiki ile 1406 ve 1419 yıllarında yayımlanmıştır.

3. *Zikru ahbâri Isbehân. Târîhu Isbehân* adıyla da tanınan eser, İsfahan'a dair daha sonra yazılan kitaplara kaynak teşkil etmiştir. Eserin giriş kısmında, Arap olmayan milletlerin ve bilhassa İranlılar'ın faziletleri hakkında hadis diye rivayet edilen çeşitli sözlerle İsfahan'ın kuruluşuna, fethine ve özelliklerine dair bilgiler verilmekte, ardından başta muhaddisler olmak üzere bu şehre mensup din âlimleri alfabetik sırayla ele alınmaktadır. Bir âlimin hangi tarihte İsfahan'a geldiği, oradan ne zaman ayrıldığı, ne zaman vefat ettiği gibi bilgiler özellikle kaydedilmektedir. Eser iki cilt halinde önce Sven Dedering (Leiden 1931-1934), daha sonra da Seyyid Kisrevî Hasan (Beyrut 1990) tarafından neşredilmiştir.

4. *Ma'rifetu's-sahâbe.* Giriş mahiyetinde olmak üzere bazı sahâbe grupları ve sahâbenin değeri hakkında bilgi verildikten sonra Aşere-i mübeşşere ve adı Muhammed olan ashâbla esere başlanmakta, ardından diğer sahâbîlerin biyografileri alfabetik sırayla verilmektedir. 4235 sahabiyi ele almıştır. Eserin tamamı Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde iki cilt halinde mevcuttur (III. Ahmed, nr. 497, I. cilt 353 varak, II. cilt 367 varak). Son kısmının Millet Kütüphanesi'nde (Feyzullah Efendi, nr. 1527) bulunduğuna dair bilgi ise yanlış olup bu numarada müellifin *Hilyetu'l-evliyâ*'sı kayıtlıdır. Cemmâîlî diye tanınan Abdülganî el-Makdisî, bu eseri 290 konuda tenkit etmek için *Tebyînü'l-isâbe li-evhâmin hasalet li-Ebî Nu'aym fî Ma'rifeti's-sahâbe* adlı bir eser kaleme almıştır. *Ma'rifetu's-sahâbe*, Topkapı nüshası ile diğer bazı eksik nüshaları esas alınarak Muhammed Râdî b. Hâc Osman

tarafından yayımlanmıştır (I-III, Medine-Riyad 1408/1988). Ayrıca H. 1419'da Âdil el-Azzâzî tarafından neşredilmiştir.

5. *Kitâbü'd-Du'afâ'*. İbn Hacer el-Askalânî'nin dediği gibi müellif bu kitabı *el-Müsnedü'l-müstahrec alâ Sahîhi Müslim* adlı eserine mukaddime olarak yazmış, orada geçen ve muhtelif âlimler tarafından tenkit edilen 289 zayıf râvinin durumunu belirtmiştir. Eser Fâruk Hamâde tarafından yayımlanmıştır (Dârülbeyzâ 1405/1984).

6. *Sıfatu'l-cenne*. Cennet ve cennet hayatıyla ilgili 454 hadisin bir araya getirildiği eseri Ali Rızâ Abdullah tahkik ederek iki cilt halinde neşretmiştir (Dımaşk 1407-1408/1987-1988; Beyrut 1988).

7. *Fazîletu'l-'âdilîn mine'l-vulât ve-men en'ame'n-nazar fî hâli'l-ummâl ves-su'ât*. Adaletle ve âdil kimselerle ilgili sahih, zayıf ve uydurma otuz yedi hadisi ihtiva eden bu risâledeki rivayetler Muhammed b. Abdurrahman es-Sehâvî tarafından *Tahrîcu ehâdîsi'l-âdilîn* adıyla değerlendirilmiş, eseri Meşhûr Hasan Mahmûd Selmân tahkik ederek yayımlamıştır (Amman 1408/1988). Ayrıca 1418 yılında Avvâdu'l-Halef, neşdetmiştir. Neşre esas alınan nüshanın sonunda bulunan ve Ebû Nuaym'ın rivayeti olmayan aynı konudaki sekiz hadis de risâle ile birlikte basılmıştır.

8. *el-Müsnedu'l-mustahrec alâ Sahîhi Müslim*. Türkiye (Bursa), Mısır, Suriye ve İngiltere'de nüshaları bulunmaktadır (Brockelmann, GAL, I, 446; Suppl., I, 617). Ebû Nuaym'ın ayrıca Buhârî ve Müslim'in *el-Câmi'u's-sahîh*'leri ve İbn Huzeyme'nin *et-Tevhîd*'i üzerine de müstahrecleri bulunduğu kaynaklarda zikredilmektedir. 1417 senesinde Muhammed Hasan eş-Şâfiî tarafından tahkik edilerek neşredilmiştir. İhtiva ettiği hadisler talâk konusuna kadar olup 3516 hadistir.

9. *Kitâbu Tıbbi'n-nebî*. Hz. Peygamber'in tıpla ilgili tavsiye ve uygulamalarına dair rivayetleri ihtiva eden eserin Antalya (Akseki Yeğen Mehmet Paşa, nr. 200, 198 varak) ve Adana (İl Halk, nr. 1156, 35 varak) kütüphanelerinde birer nüshası, Süleymaniye Kütüphanesi'nde de (Kadızâde Mehmed, nr. 349, 107 varak) bir Türkçe tercümesi

bulunmaktadır (eserin diğer nüshaları ve muhtasarları için bak. Brockelmann, GAL, I, 445-446; Suppl., I, 617).

10. *Tesbîtu'l-imâme ve tertîbu'l-hilâfe. el-İmâme* ve *el-İmâme ve'r-red 'ale'r-Râfiza* adlarıyla da anılmaktadır. Ebû Nuaym, çeşitli fırkaların imâmet konusundaki siyasî tercihlerine delil olmak üzere en faziletli sahâbîyi tesbite çalışırken ihtilâfa düştüklerini, kendisinin bu ihtilâfı gidermek maksadıyla bu eseri kaleme aldığını söyler. Ashabın faziletine dair âyetleri zikrettikten sonra başta dört halife olmak üzere çeşitli sahâbîlerin faziletlerine dair hadisleri nakleder. 225 rivayetin yer aldığı eseri İbrâhim Ali et-Tihâmî, Köprülü Kütüphanesi'ndeki (Fâzıl Ahmed Paşa, nr. 1617, 48 varak) yegâne nüshasına dayanarak *el-İmâme ve'r-red 'ale'r-Râfiza* ünvanıyla neşretmiştir (Beyrut 1497/1986).

11. *Kitâbü'l-Erba'în 'alâ mezhebi'l-mütehakkıkîn mine's-Sûfiyye.* Tasavvuf ehlinin ahlâk ve davranışlarına esas teşkil eden kırk hadisi içeren eser Bedr Abdullah el-Bedr tarafından yayımlanmıştır (Beyrut 1414/1993).

12. *Fezâ'ilu'l-hulefâ'i'l-erba'a ve-gayrihim.* Köprülü Kütüphanesi'nde bir nüshası bulunmaktadır (Fâzıl Ahmed Paşa, nr. 40, vr. 233-251). 239 merfû ve mevkuf hadis ihtiva eden eser, Sâlih b. Muhammad el-Akîl'in tahkiki ile 1417 senesinde yayımlanmıştır.

13. *Câmi'u ed'iyyeti'n-nebî.* Eserin bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir (Çorlulu Ali Paşa, nr. 284/2, vr. 62-133).

14. *el-Emâlî.* İki mecliste imlâ ettiği bazı rivâyetlerini ihtiva eden eser Köprülü Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Fâzıl Ahmed Paşa, nr. 252, vr. 9-10, 83-86). Sâid b. Ömer b. Ğâzî'nin tahkiki ile 1410 yılmda basılmıştır.

15. *el-Müntehab min Kitâbi'ş-Şu'arâ'.* Adından da anlaşıldığı üzere asıl eserden yapılan bir seçme olup bu seçimi kimin yaptığı bilinmemektedir. Hepsi de ravi zincirleriyle gelen beyitlerin yanı sıra kitabın sonunda şiir ve şairler hakkında varid olan hadisler yer almıştır. Abdülazîz b. Nâsır el-Mâni' (Riyad 1982) ve İbrâhîm Sâlih (1994) tarafından yayımlanmıştır.

16. *Cüz' min kitâbi Riyâzeti'l-ebdân.* Günümüze ulaşmayan *Riyâzetü'l-ebdân* adlı kendi eserinin bir bölümü olup Mahmûd el-Haddâd'ın tahkiki ile basılmıştır (Riyad 1408/1988). 23 adet hadis ve âsâr ihtiva etmektedir.

17. *en-Nûrü'l-müşte'al min kitâbi Mâ nezele mine'l-Kur'ân fî Alî aleyhi's-selâm.* Ebû Nuaym'a nisbet edilen *Mâ nezele mine'l-Kur'ân* adlı eserden Muhammed Bâkır el-Mahmûdî tarafından toplanıp tertip edilmiştir (Tahran 1406/1986).

18. *Müsnedu'l-İmâm Ebî Hanîfe.* Ebû Hanife'nin rivayetlerini kendi senedleriyle topladığı eserinde İmam'ın 242 şeyhinin alfabetik olarak isimlerine göre derlemiştir. 325 hadis-i şerif içermekte olup Ebû Hanîfe kanalıyla gelen hadisi zikrettikten sonra rivayetteki mütabât ve şahit durumları ile hadis illetlerine de elverdiğince yer vermiştir. Nazar b. Muhammed el-Firyâbî'nin tahkiki ile 1405 yılında yayımlanmıştır.

19. *Sıfatu'n-Nifâk ve-nu'ûtu'l-münâfikîn mine's-süneni'l-me'sûre an Resûlillah (sav)* Adından da anlaşıldığı üzere nifâk ve münafıklar hakkındaki 181 hadis ve âsârı bir araya getirdiği eser, Âmir Hasan Sayrî'nin tahkiki ile 1422 yılında yayımlanmıştır.

20. *Cüz' fîhi turuk hadîsi "İnne lillahi tis'atu ve-tis'îne ismen".* Esmâ-i Hüsna'ya dair çoğunluğu Ebû Hureyre'den gelen 92 rivayetin ravi zincirleri ile yer aldığı eser, Meşhûr b. Hasan Selmân tahkiki ile 1413 yılında yayımlanmıştır.

21. *Tesmiyetu ma'ntehâ ileynâ mine'r-ruvât an Ebî Nuaym el-Fadl b. Dukeyn.* Çoğunluğu merfû hadislerden oluşan senedli 79 hadis ihtiva eden eser, Abdullah b. Yusuf el-Cudey' tarafından 1409 senesinde yayımlanmıştır.

22. *Zikru meni'smuhu Şu'be.* Taleb üzerine derlediği bu eserinde Ebû Nuaym, meşhur Şu'be b. el-Haccâc dışında bu isme sahip 12 raviyi ele almış ve çoğunluğu merfû hadislerden oluşan 37 hadise yer vermiştir. Târık b. Muhammed el-Amûdî'nin tahkiki ile 1418 yılında yayımlanmıştır.

23. *Cüz' fîhi min hadîsihi an şeyhihi Ebî Ali es-Savvâf.* Hocası olan Savvâf'tan rivayet ettiği 10 hadis-i şerifin yer aldığı bu hadis cüzü, Süleymân b. Abdilazîz el-Uraynî'nin tahkiki ile 1420 yılında.

24. *Tesmiyetu ma'ntehâ ileynâ mine'r-ruvât an Saîd b. Mansûr âliyen.* 25 hadis-i şerif ihtiva eden bu hadis cüz'ünde Saîd b. Mansûr'la müellif arasında en az sayıda ravinin yer aldığı "âli" senedli rivayetlere yer verilmiş olup Abdullah b. Yusuf el-Cudey'in tahkiki ile 1409 yılında basılmıştır.

25. *Mesânîdu Ebî Firâs Yahyâ b. el-Muktib el-Kûfî.* 60 kadar tekrarsız hadis-i şerif ihtiva eden bu hadis cüz'ünde Ebû Firâs'ın hemen tamamında sahabi ile arasında yalnızca bir ravinin olduğu "âli" senedli rivayetleri yer almıştır. Ebû Yusuf Muhammed b. el-Hasan el-Mısrî'nin tahkiki ile 1413 yılında basılmıştır.

Kaynaklarda Ebû Nuaym el-Isbehânî'nin şu kitaplarından da söz edilmektedir: *Mu'cemu'ş-şuyûh, Kitâb fî ulûmi'l-hadîs, Tesmiyetü ashâbi Alî ve'bni Mes'ûd, Riyâzetü'l-müte'allimîn, el-Mu'tekad, el-Mesâcid, Zikrü'l-Mehdî ve-nu'ûtuh, es-Sıfât, Kurbânu'l-müttakîn fî enne's-salâte kurretu ayni'l-âbidîn, Erba'ûne hadîsen alâ mezhebi Ehli's-sünne ve'l-cemâ'a, el-Evâ'il, Amelu'l-yevm ve'l-leyle, es-Su'âl, Menâkıbu'ş-Şâfi'î, Tesbîtu'r-rü'yâ, el-Müselselât, Müsnedu Abdillâh b. Dînâr el-Adevî, Cüz' fî men yuknâ bi-Ebî Rabî'a, el-Muhibbîn ma'a'l-mahbûbîn.* Brockelmann, Ebû Nuaym'a nisbet edilen *Kitâbu'l-Emvâl*'in (Kahire 1337) ona aidiyetinin şüpheli olduğunu söylemektedir (GAL Suppl., I, 617).

Ayrıca Sem'ânî, *el-Muntehab min Mu'cemi'ş-şuyûh*'unda Ebu Nuaym'ın bu eserlerinin isimlerini vermiştir: *et-Tevbe vel-i'tizâr, Şerefu's-sabri ve-aksâmuhu, el-Hass ala iktisâbi'l-halâl vez-zebb an tenâvuli'l-harâm, Hıfzu'l-lisân, Sıfatu'l-ğurabâ, es-Sebku ver-ramy, Fadlu't-teheccüd ve-kıyâmu'l-leyl, el-İcâz ve-cevâmiu'l-kelim, el-Hasâis fî fadli Ali, Hutabu'n-Nebî (sav), er-Riyâda ves-siyâse, Ta'zîmu'l-evliyâ bit-terhîb vet-takbîl, Fadîletu's-sâ'îni'l-ebtâl vel-munfikîn ala'l-iyâl, Ref'ul-yedeyn fis-salât, Tecvîzu'l-mizâh, Cevâz kabûli'l-hedâyâ, Hurmetu'l-mesâcid, Lebsu's-sûf, Fadîletu'l-mutesahhirîn, Fadlu'l-câr, el-*

Erbaûn fil-ahkâm, Medhu'l-kerem ve-şükrü'l-ma'rûf, il-İftirâk ala 'isneteyn ve-seb'în firka, el-Muhibbîn mea'l-mahbûbîn... ve diğerleri.

Ebû Nuaym'ın biyografisini Ebû Tâhir es-Silefî *Ahbâru Ebî Nu'aym* (Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, XVII, 458), Abdülhafîz Ali el-Karenî de *el-Hâfız Ebû Nu'aym el-Isbehânî el-fakîh el-muhaddis es-sûfî el-müverrih* (Kahire 1987) adlı eserlerinde kaleme almışlardır.

BİBLİYOGRAFYA:

Ebû Nuaym, *Zikru ahbâri İsbahân* (nşr. S. Dedering), Leiden 1931-34, I-II; Ebû Nuaym, *Tesbîtu'l-imâme*, Beyrut 1986, s. 45-53; İbn Mende, *Kitâbu'l-İmân* (nşr. Ali b. Muhammed el-Fakîhî), Beyrut 1406/1985, nâşirin mukaddimesi, I, 47-48; İbn Asâkir, *Tebyînu kezibi'l-müfterî*, s. 246-247; İbn Şehrâşûb, *Me'âlimu'l-ulemâ'* (nşr. Abbas İkbal), Tahran 1355/1936, s. 21; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam* (Atâ), XV, 268; XVI, 134; İbn Hallikân, *Vefeyât*, I, 91-92; İbn Teymiyye, *Mecmû'u fetâvâ*, V, 190; XII, 209; İbn Teymiyye, *Minhâcü's-sünne* (nşr. M. Reşâd Sâlim), Riyad 1406/1986; VII, 52; İbn Teymiyye, *Muvâfakatu sahîhi'l-menkul* (*Minhâcü's-sünne* kenarında), Kahire 1321, I, 160; Zehebî, *Mîzânu'l-i'tidâl*, I, 111; Zehebî, *Tezkiretu'l-huffâz*, III, 175-179; Zehebî, *A'lâmu'n-nubelâ'*, IX, 125-126; XVI, 281-282; XVII, 32, 453-464; Safedî, *el-Vâfî*, VII, 81-84; Sübkî, *Tabakât*, IV, 18-25; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, XII, 45; İbnü'l-Cezerî, *Gâyetu'n-nihâye*, I, 71; İbn Tağrîberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, IV, 59; Şa'rânî, *et-Tabakât*, Kahire 1315, I, 51; *Keşfü'z-zunûn*, I, 53, 938; II, 1276, 1279, 1411, 1422, 1433, 1465; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, III, 245; Hânsârî, *Ravzâtü'l-cennât*, Tahran 1390, I, 272-275; Erbilî, *Keşfü'l-gumme* (nşr. S. E. Miyânecî), Tebriz 1381/1961-62, III, 368-378; Ma'sûm Ali Şah, *Tarâ'ik*, II, 562; Abdülhüseyin Zerrinkûb, *Cüstücû der Tasavvuf-i İrân*, Tahran 1369 hş., s. 186; Brockelmann, GAL, I, 445-446; Suppl., I, 616-617; Brockelmann, "Ebû Nuaym", İA, IV, 41; Abdülemîr Selîm, "*Berresî-yi İcmâlî-yi Kitâb-ı Zikru ahbâri İsfahân*", Neşriyye-i Dânişkede-i Edebiyyât u Ulûm-i İnsânî, XXVI/110, Tebriz 1353 hş., s. 197-212; Muhammed es-Sabbâğ, "*Ebû Nu'aym, hayâtuhû ve kitâbuhu'l-Hilye*", Edvâ'ü'ş-şerî'a, VII, Riyad 1396, s. 263-306; J. Pedersen, "*Abû Nu'aym al-Isfahânî*", EI^2 (İng.), I, 142-143; W. Madelung, "*Abû No'aym al-Esfahânî*", EI^2., I, 354-355.

Osman Türer

HİLYE HAKKINDA

Eserin tam adı *Hilyetu'l-evliyâ' ve-tabakâtu'l-asfiyâ'*dır. Müellif zâhid, âbid ve sûfîlerin hayat hikâyelerini anlatan ve dinî hayatla ilgili vecizelerini aktaran eserini, onları savunmak ve haklarında ileri sürülen suçlamalarla ilişkileri bulunmadığını göstermek için kaleme aldığını belirtir (I, 3, 4). Bu zümrenin arasına bazı ibâhiyeci ve hulûlcü fâsık ve kâfirlerin sızdığı, zâhir ulemâsının bunları tenkit etmesi doğru olmakla birlikte fazilet sahibi zâhid ve sûfîleri tenkitlerinin kapsamına almasının yanlış olduğuna dikkat çeker.

Sülemî, *Tabakâtu's-sûfiyye*'sine II. (VIII.) yüzyılda yaşayan İbrâhim b. Edhem ve Fudayl b. İyâz gibi sûfîleri anlatarak başladığı halde Ebû Nuaym eserine ashap, tâbiîn ve tebeu't-tâbiînin âbid ve zâhidleriyle başlamış, ardından II-IV. (VIII-X.) yüzyıllarda yaşayan zâhid ve sûfîleri tanıtmış, böylece tasavvufî hayatın Aşere-i mübeşşere, Ehl-i Suffe ve diğer sahâbîlerle başladığını, daha sonraki dönemlerde gelişerek devam ettiğini göstermek istemiştir. Kuşeyrî *er-Risâle*'de, Hucvîrî *Keşfu'l-mahcûb*'da, Attâr *Tezkiretu'l-evliyâ'*da, Abdurrahman Câmî *Nefehâtü'l-üns*'te Sülemî'nin *Tabakâtu's-sûfiyye*'sini örnek alırken Şa'rânî, *et-Tabakâtu'l-kübrâ*'sında, Münâvî *el-Kevâkibü'd-dürriyye*'sinde Ebû Nuaym'ın usulünü benimseyerek eserlerine ashâbdan başlamışlardır.

Ebû Nuaym *Hilyetü'l-evliyâ*'da kronolojik bir sıra takip etmiş, ancak bazan daha faziletli olduğuna inandığı kişileri daha önce anlatmıştır. Eserin başında velîler ve tasavvuf hakkında bilgi verilmiş, Hulefâ-yi Râşidîn, Aşere-i mübeşşere anlatıldıktan sonra zühd ve ibadetleriyle tanınan sahâbelere geçilmiştir. Ardından Suffe ve ehl-i Suffe ile yirmi sekiz kadar kadın sahâbî tanıtılmıştır. Tâbiûn devrinde yaşayan zâhidler bazan şöhretlerine, bazan da bulundukları bölgelere göre sıralanmıştır.

Eserde zâhid ve sûfîlerin doğum ve ölüm tarihleri belirtilmediği gibi yaşadıkları yerler üzerinde de durulmamıştır. Baştan sona kadar nakil ve rivayetlerle dolu olan eserde müellife ait herhangi bir açıklama, değerlendirme ve yoruma rastlanmaz. Ebû Nuaym'ın zâhid ve sûfîleri

anlatmaya başlarken kullandığı secili ifadeler yapmacık, külfetli ve zevksiz olduğu gibi bunların bazan anlatılan kişiyle de ilgisi yoktur. Müellif zâhid ve sûfîlerle ilgili menkıbeleri, sözleri ve rivayetleri senedleriyle birlikte vermiş, daha sonra onların rivayet ettikleri veya onlardan rivayet edilen hadisleri yine senedleriyle kaydetmiştir. Özellikle zühd ve ahlâka dair rivayet edilen hadislerin bir kısmına başka kaynaklarda rastlanmadığından eser hadis ilmi açısından da önemli kabul edilir.

Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ*'daki bilgilerin çoğunu hocalarından ve çağdaşı âlimlerden derlemiş, bir kısmını da başta Buhârî ve Müslim'in eserleri olmak üzere hadis mecmualarından aktarmıştır. Ayrıca Ebû Saîd İbnü'l-A'râbî'nin *Tabakâtu'n-nussâk*'i ile Sülemî'nin *Tabakâtu's-sûfiyye*'sinden de (Hilye, II, 25) geniş ölçüde faydalanmıştır. Tâbiûn zâhidlerini Ebû Saîd İbnü'l-A'râbî'ye dayanarak anlatan Ebû Nuaym, İranlı ve Horasanlı sûfîleri anlatırken Sülemî'ye dayanmış, onun *Tabakâtu's-sûfiyye*'sindeki bilgilerin hemen hemen tamamını eserine aktarmıştır. *Hilyetü'l-evliyâ*'nın X. cildi ile Sülemî'nin *Tabakâtu's-sûfiyye*'si karşılaştırıldığında bu durum açıkça görülür. Ebû Nuaym'ın faydalandığı, ancak çok defa adlarını zikretmediği kaynakların bir bölümü günümüze ulaşmadığından *Hilyetü'l-evliyâ*'daki bazı bilgileri başka kaynaklarda bulmak mümkün değildir.

Eserde zâhid ve sûfîlerin menkıbe ve vecizelerinin yanı sıra birçok dinî şiir ve münâcâta da yer verilmiştir. İhtiva ettiği zengin malzeme sebebiyle Ebû Tâhir es-Silefî, "Hilye gibi bir eser henüz yazılmadı" demiş, *Hilyetü'l-evliyâ*'nın Nîşâbur'a getirildiği zaman 400 dinara alıcı bulduğu söylenmiştir (Zehebî, XVII, 458-459). Müellifin bazı mevzû hadisleri mevzû olduklarını belirtmeden senedleriyle birlikte eserine alması başlıca tenkit konusu olmuştur. Zâhidlerin menkıbelerine dair yazılan eserlerin en iyilerinden birinin *Hilyetü'l-evliyâ*' olduğunu söyleyen İbn Teymiyye, bu eserde ve bu alanda yazılan diğer eserlerde zayıf ve mevzû hadislerin bulunduğuna dikkat çeker (*Mecmû'u fetâvâ*, XVIII, 71-73). Ebu'l-Ferec İbnü'l-Cevzî de daha önce aynı hususa işaret etmiş ve Ebû Nuaym'ın eserine yanlış bilgiler

kaydettiğini belirterek ilk dört halifeyi ve büyük sahâbileri mutasavvıflar arasında göstermesini eleştirmiştir (*Telbîsu İblîs*, s. 185). İbnü'l-Cevzî, eserde adları zikredilen bazı kimselerin durumları hakkında bilgi verilmeyip sadece başkalarından yaptıkları rivayetlerin söz konusu edildiğini, Mücâhid, İkrime ve Kâ'b el-Ahbâr gibi kişiler anlatılırken eserin konusuyla ilgisi bulunmayan tefsire dair parçalar aktarılıp Tevrat'tan nakiller yapıldığını, bir şahısla ilgili bilgilerin ayrı ayrı yerlerde verildiğini, bazan da bir şahsın iki yerde anlatıldığını söyler. Zühd ve ahlâka dair olmayan hadisler hakkında geniş bilgi verilmesi de eserin amacına aykırı görülmüştür. Eserde anlatılan kişilerin konuyla ilgisi bulunmayan sözlerine de yer verilmiş, sahâbe olmayan âbid ve zâhid kadınlardan ise hiç bahsedilmemiştir. Tasavvufî bir sonuç çıkarabilmek için bazı hadislere garip mânalar yüklenmiş, şathiye türü sözler nakledilmiştir (*Sıfatu's-safve*, I, 20-32). Ebû Nuaym mezhep taassubundan kendini kurtaramadığı, İmam Mâlik, Şâfiî ve Ahmed b. Hanbel hakkında geniş bilgi verdiği, hatta Mürcie, Kaderiyye ve Hâriciyye mezheplerine mensup bazı şahısları bile eserine aldığı halde Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf, Muhammed ve Züfer'e yer vermediği için de tenkit edilmiştir (İzmirli İsmail Hakkı, s. 86).

İbnü'l-Cevzî, ağır bir dille tenkit ettiği eseri *Sıfatu's-safve* adıyla özetlemiş (Haydarâbâd 1339; Haleb 1389/1969, bazı kaynaklarda *Safvetü's-safve* [Keşfu'z-zunûn, I, 689]) ancak esere bazı kişi ve bölümlerle, özellikle de evliya olarak kabul edilen 200 kadar kadın zâhidi ilâve etmiştir. İbnü'l-Cevzî'nin bu eserini Abdülvehhâb eş-Şa'rânî *Safvetü's-safve* (Kahire, tarihsiz; Mekke 1387) adıyla kısaltmıştır. İbrâhim er-Rakkî tarafından yapılan *Ehâsinu'l-mehâsin* adlı muhtasar ise (Bursa Eski Yazma ve Basma Eserler Ktp., Haraççıoğlu, nr. 9, 10; ayrıca bak. Brockelmann, GAL, I, 445; Suppl., I, 617) henüz yayımlanmamıştır. Kitapla ilgili diğer çalışmalar şunlardır:

Ali el-Harrât, *en-Nedîm ve'l-halve* (Süleymaniye Ktp., Damad İbrâhim Paşa, nr. 417); Muhammed b. Hasan el-Vâsıtî el-Hüseynî, *Mecma'u'l-ahbâr fî menâkıbi'l-ahyâr* (Süleymaniye Ktp., Kılıç Ali Paşa, nr. 762; Hacı Selim

Ağa Ktp., nr. 844/7); Nûreddin el-Heysemî, *Takrîbü'l-buğye fî tertîbi ehâdîsi'l-Hilye* (Kahire, Dârü'l-kütübi'l-Mısriyye, nr. 1/97); Abdülazîz b. Muhammed es-Sıddîk el-Gumârî, *el-Buğye fî tertîbi ehâdîsi'l-Hilye* (Kahire, ts.); Muhammed b. Câbir, *Nazmu ricâli Hilyeti'l-evliyâ'* (Brockelmann, GAL, I, 445; Suppl., I, 617). Ebû Hâcer Zağlûl, *Fehârisu Hilyeti'l-evliyâ'* adlı eserinde (Beyrut 1986) *Hilyetü'l-evliyâ*'daki hadisleri, sözleri, özel isimleri, yer ve bölge adlarını ve şiirleri belli bir sistem içinde vermektedir. Birçok yazma nüshası bulunan *Hilyetü'l-evliyâ*' iki defa basılmıştır (I-X, Kahire 1351-1357/1932-1938; I-XII [nşr. Mustafa Abdülkâdir Atâ], Beyrut 1418/1997).

BİBLİYOGRAFYA:

Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ*', I-X, Kahire 1351-1357/1932-1938; İbnü'l-Cevzî, *Sıfatu's-safve*, I, 20-31; İbnü'l-Cevzî, *Telbîsu İblîs*, s. 185; İbn Teymiyye, *Mecmû'u fetâvâ*, XVIII, 71-73; Zehebî, *A'lâmu'n-nubelâ'*, XVII, 8-45, 458-459; *Keşfu'z-zunûn*, I, 689; İzmirli İsmail Hakkı, *Mustasvife Sözleri mi? Tasavvufun Zaferleri mi: Hakk'ın Zaferleri mi*, İstanbul 1341, s. 77-78, 86, 108; Brockelmann, GAL, I, 445; Suppl., I, 616-617; H. Ritter, "Philologika III. Muhammedanische Höresiographen. IV. Die Stambuler Handschriften der Hiljat al-Aulijâ des Abû Nu'aim", Isl., sy. 18 (1929), s. 55, 59; F. Krenkow, "The Hilyat al-Auliya Biographies of Early Sufis", IC, VI (1932), s. 427-430; R. F. Khoury, "Importance et authenticité des textes de Hilyat al-Awliyâ' wa-Tabaqaât al-Asfiyâ' d'Abû Nu'aym al-Isbahânî", St.I, XLVI (1977), s. 73-113; Abdülkerîm Zühûr Adî, "*Ebû Nu'aym el-İsbahânî ve Kitâbu Hilyeti'l-evliyâ' ve-tabakâti'l-asfiyâ'*", MMLADm., LIX/4 (1984), s. 709; Muhammed es-Sabbağ, "*Ebû Nu'aym el-İsbahânî ve Kitâbu Hilyeti'l-evliyâ' ve tabakâti'l-asfiyâ'*", Muhammed es-Sabbağ, LX/1 (1985), s. 3-32; LX/2 (1985), s. 207-226; Muhammed es-Sabbağ, "*Ebû Nu'aym hayâtuhu ve kitâbuhu'l-Hilye*", Edvâ'u'ş-şerî'a, VII/7, Riyad 1396, s. 263-368.

Osman Türer

Bismillâhirrahmânirrahîm

Hafız şeyh imam, Ebû Nuaym Ahmed b. Abdillah b. Ahmed b. İshâk b. Mûsa b. Mihrân el-Isbehânî (Allah rahmet etsin) der ki:

Kâinatı ve gözün gördüğü her şeyi yaratan Allah'a hamd olsun. Zamanı ve zaman dilimlerini tanzim eden, bedenleri ve gönülleri var eden, dostları ve sevgilileri seçen, ihlâslı kalpleri delillerle ve ilimle aydınlatan odur. Kötülerin kalplerini, basiret ve hidâyetten mahrum ederek bedbaht eden de odur. Söz ve lisan onu anlatır. Eller ve parmaklar, onun âyetlere ve Kur'ân'a muvafık, delillere ve beyana mutabık burhanlarına tercümanlık eder.

Allah, en büyük delilleri peygamberlerin liderlerine vermiş, Peygamberlerin halifesi kıldığı hakikat ehlinin yolunu aydınlatmıştır. Onlar yüce mertebelere yakın, süfli fiillerden münezzeh, marifet ve hakikatin dayanağı, iman ve bağlılığın desteği konumundadırlar.

Onların marifetine dayanan marifeti kabul, onlara ters düşeni terk etmek vaciptir. Onların ön gördüklerine sarılmak gerekir, çünkü bu, Peygamber şeriatının tahakkukuna destek sayılır.

Allah'tan aldığını tebliğ edip kanun koyan, onun emriyle kalkıp görevini yerine getiren, kendisine tâbi olanlar için uğraşıp didinen Muhammed Mustafa'ya (sallallahu aleyhi vesellem) salatü selam olsun. Onun peygamber ve nebi kardeşlerine, âline ve seçilmiş ashabına salâtü selam olsun...

Asıl konuya gelince;

Allah başarma başarı katsın, Allah'a tevekkül edip senin arzunu yerine getirdim ve bazı şahsiyetlerin isimlerini, hadislerini ve konuşmalarını anlatan bir kitap tedvin etmek nasib oldu.

Böylece, sahabeden başlayarak, tâbiûn ve onlardan sonraki dönemlerde yaşamış tasavvuf ehlini, imamlarını, hüccetlerini ve kademelerinin tertibini anlatma fırsatı elde edilecek. Delilleri ve hakikatleri bilenleri, bütün tabakalardan ve yollardan geçmiş, sohbet ve muhabbet bahçelerinde yaşamış, engelleri ve zorlukları aşmış, kibirli ve kendini beğenenlerden, iftiracılardan ve sapıklardan, tembel ve işe yaramayanlardan ve bunlara sözleriyle ve giyimleriyle benzemeye

çalışanlardan uzak duranları, inanç ve fiilleriyle onlara muhalefet edenleri anlatma imkânı ortaya çıkacaktır.

Bu yüzden, bunlara intisab etmiş fısk ve fücûr ehli, her şeyi helal sayan kâfirler ile ilgili, bizim ve memleketin her yerindeki fıkıh ve hadis ehlinin tenkitlerinden sana ulaşanlar, samimi ve hayırlı insanlarla veya safvet ehlinin derecelerini ortaya koyan olaylarla ilgili gerçekleri yalanlama ve inkâr değildir. Aksine bundan amaç, bu insanların, beyhude uğraşan hainlerle ve yalancılarla hiçbir alakası olmayan insanlar olduklarını göstermek, dürüstleri tenzih etmek ve hak ehlini yüceltmektir.

Eğer yalancıların alçaklıklarını ve dine verdikleri zararları ortaya çıkarmazsak onu doğrulamış, yaymış, korumuş ve desteklemiş oluruz. Çünkü geçmişlerimizin tasavvuf ve ilim yayma geçmişleri, bu alanda şöhretleri vardır. Dedem Muhammed b. Yûsuf el-Benna (Allah rahmet etsin) kendisine gelen birçok ismin duyulmasına ve birçok kişinin halinin düzelmesine vesile olmuştur.

(Hadislerde geçtiği gibi evliyaya) eziyet edenle savaşmaya izin verilmişken, Allah'ın evliya kullarını tenkid etmeyi nasıl caiz görürüz:

Takrîb 4029, Takrîb 4030, Takrîb 4031, Takrîb 4088, Takrîb 4033, Takrîb 4034, Takrîb 4036, Takrîb 4050, Takrîb 4039, Takrîb 4040, Takrîb 2342

(١٢)- [٧/١] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ الْكُوفِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ، حَدَّثَنَا الصَّلْتُ بْنُ مَطَرٍ، عَنْ قُدَامَةَ بْنِ حَمَاطَةَ ابْنِ أُخْتِ سَهْمِ بْنِ مِنْجَابٍ، قَالَ: سَمِعْتُ سَهْمَ بْنَ مِنْجَابٍ، قَالَ: غَزَوْنَا مَعَ الْعَلاءِ بْنِ الْحَضْرَمِيِّ، فَسِرْنَا حَتَّى أَتَيْنَا دَارِينَ، وَالْبَحْرُ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ، فَقَالَ: " يَا عَلِيمُ، يَا حَلِيمُ، يَا عَلِيُّ، يَا عَظِيمُ، إِنَّا عَبِيدُكَ، وَفِي سَبِيلِكَ، نُقَاتِلُ عَدُوَّكَ، اللَّهُمَّ فَاجْعَلْ لَنَا إِلَيْهِمْ سَبِيلا "، فَتَقَحَّمَ بِنَا الْبَحْرَ، فَخُضْنَا مَا يَبْلُغُ لُبُودَنَا الْمَاءُ، فَخَرَجْنَا إِلَيْهِمْ

Sehm b. Mincâb anlatıyor: Alâ b. el-Hadramî ile birlikte savaşa gitmiştik. Dârîn'e varıncaya kadar ilerledik. Düşmanla aramızda deniz vardı. Alâ "Yâ Alîm, yâ Halîm, yâ Aliy, yâ Azîm! Biz senin kullarınız, senin yolunda düşmanlarınla savaşıyoruz. Allahım! Onlara karşı muzaffer olmamız için bize

bir yol göster" diye dua edince, deniz bizi sürükledi. Keçelerimiz ıslanıncaya kadar denizde yürüdük ve onları yendik.

(١٣)- [١/٨] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الثَّقَفِيُّ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، وَالْوَلِيدُ بْنُ شُجَاعٍ، قَالا: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بَكْرٍ، عَنْ حَاتِمِ بْنِ أَبِي صَغِيرَةَ، عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: " لَقَدْ رَأَيْتُ فِي الْعَلاءِ بْنِ الْحَضْرَمِيِّ ثَلاثَ خِصَالٍ، مَا مِنْهُنَّ خَصْلَةٌ إِلا وَهِيَ أَعْجَبُ مِنْ صَاحِبَتِهَا: انْطَلَقْنَا نَسِيرُ حَتَّى قَدِمْنَا الْبَحْرَيْنِ، وَأَقْبَلْنَا نَسِيرُ حَتَّى كُنَّا عَلَى شَطِّ الْبَحْرِ، فَقَالَ الْعَلاءُ: سِيرُوا، فَأَتَى الْبَحْرُ فَضَرَبَ دَابَّتَهُ فَسَارَ وَسِرْنَا مَعَهُ مَا يُجَاوِزُ رُكَبَ دَوَابِّنَا، فَلَمَّا رَآنَا ابْنُ مُكَعْبَرٍ عَامِلُ كِسْرَى، قَالَ: لا وَاللَّهِ لا نُقَاتِلُ هَؤُلاءِ، ثُمَّ قَعَدَ فِي سَفِينَةٍ فَلَحِقَ بِفَارِسَ

Ebû Hureyre anlatıyor: Alâ b. el-Hadramî'de üç haslet gördüm ki, bu hasletlerden her biri diğerinden daha ilginçti. Birlikte yola çıktık ve Bahreyn'e varıncaya kadar yürüdük. Sonra devam ettik ve deniz kıyısına geldik. Âlâ "Yürüyün!" dedi ve denize yöneldi. Atma vurup ilerledi, biz de onunla beraber ilerledik. Deniz bineklerimizin eğerlerine kadar ulaşıyordu. Kisra'nın valisi Muka'ber bizi böyle görünce "Hayır, vallahi onlarla savaşmayız" dedi. Ardından bir gemiye binip İran topraklarına doğru gitti.

Şeyh (Ebû Nuaym) dedi ki: "Onların bazıları, zamanın ve milletlerin öncüsü olmalarının yanında, halis niyetli oldukları için rahmete ve yardıma mazhar olmuşlardır."

Takrîb 3660, Takrîb 3684, Takrîb 3685, Takrîb 4038, Takrîb 4039

(١٩)- [١/١٠] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ مَالِكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنِي غَوْثُ بْنُ جَابِرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ دَاوُدَ يُحَدِّثُ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ وَهْبِ بْنِ مُنَبِّهٍ، قَالَ: " قَالَ الْحَوَارِيُّونَ: يَا عِيسَى، مَنْ أَوْلِيَاءُ اللَّهِ الَّذِينَ لا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلا هُمْ يَحْزَنُونَ؟ قَالَ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلامُ: الَّذِينَ نَظَرُوا إِلَى بَاطِنِ الدُّنْيَا حِينَ نَظَرَ النَّاسُ إِلَى ظَاهِرِهَا، وَالَّذِينَ نَظَرُوا إِلَى آجِلِ الدُّنْيَا حِينَ نَظَرَ النَّاسُ إِلَى عَاجِلِهَا، فَأَمَاتُوا مِنْهَا مَا يَخْشَوْنَ أَنْ يَشِينَهُمْ، وَتَرَكُوا مَا عَلِمُوا أَنْ سَيَتْرُكُهُمْ، فَصَارَ اسْتِكْثَارُهُمْ مِنْهَا اسْتِقْلالا، وَذِكْرُهُمْ إِيَّاهَا فَوَاتًا، وَفَرَحُهُمْ مِمَّا أَصَابُوا مِنْهَا حُزْنًا، فَمَا عَارَضَهُمْ مِنْ نَيْلِهَا

رَفَضُوهُ، وَمَا عَارَضَهُمْ مِنْ رِفْعَتِهَا بِغَيْرِ الْحَقِّ وَضَعُوهُ، وَخَلِقَتِ الدُّنْيَا عِنْدَهُمْ فَلَيْسُوا يُجَدِّدُونَهَا، وَخَرِبَتْ بُيُوتُهُمْ فَلَيْسُوا يُعَمِّرُونَهَا، وَمَاتَتْ فِي صُدُورِهِمْ فَلَيْسُوا يُحْيُونَهَا بَعْدَ مَوْتِهَا، بَلْ يَهْدِمُونَهَا فَيَبْنُونَ بِهَا آخِرَتَهُمْ، وَيَبِيعُونَهَا فَيَشْتَرُونَ بِهَا مَا يَبْقَى لَهُمْ، وَرَفَضُوهَا فَكَانُوا فِيهَا هُمُ الْفَرِحِينَ، وَنَظَرُوا إِلَى أَهْلِهَا صَرْعَى قَدْ حَلَّتْ بِهِمُ الْمَثُلاتُ، وَأَحْيَوْا ذِكْرَ الْمَوْتِ، وَأَمَاتُوا ذِكْرَ الْحَيَاةِ، يُحِبُّونَ اللَّهَ ﷻ وَيُحِبُّونَ ذِكْرَهُ، وَيَسْتَضِيئُونَ بِنُورِهِ وَيُضِيئُونَ بِهِ، لَهُمْ خَبَرٌ عَجِيبٌ، وَعِنْدَهُمُ الْخَبَرُ الْعَجِيبُ، بِهِمْ قَامَ الْكِتَابُ وَبِهِ قَامُوا، وَبِهِمْ نَطَقَ الْكِتَابُ وَبِهِ نَطَقُوا، وَبِهِمْ عُلِمَ الْكِتَابُ وَبِهِ عَمِلُوا، وَلَيْسُوا يَرَوْنَ نَائِلا مَعَ مَا نَالُوا، وَلا أَمَانًا دُونَ مَا يَرْجُونَ، وَلا خَوْفًا دُونَ مَا يَحْذَرُونَ "

Vehb b. Münebbih anlatıyor: Bir gün havariler "Ey İsa! Kendilerine bir korku olmayan ve üzülmeyecek olan Allah'ın kulları kimlerdir?" diye sordular. Hz. İsa şöyle dedi: "İnsanlar dünyanın zahirine bakarken dünyanın batınına bakıp görenler, herkes dünyada yaşananlara bakarken, sonradan olacakları görenler. Dünyada iken kendilerini utandıracak şeyleri terk edenler. Onları terk edecek şeyleri kendileri terk edenler. Böylece çok yerine az isterler, dünyadan ve dünyada yaşayacaklarından değil, hatıralarından bahsederler. Bu hayatta kazandıklarında sevineceklerine üzülürler. Dünyaya bağlanmaya sebep olan her şeyi reddederler. Haksız bir makam verildiğinde kabul etmezler. Onların dünyası yıpranır yenilemezler, evleri tahrib olur tamir etmezler. Dünya gönüllerinde ölür onu diriltmezler, aksine onu yıkıp yerine âhiretlerini inşa ederler. Dünyayı satıp yerine bâki olanı satın alırlar. Dünyayı ellerinin tersiyle ittikleri için mutlu oldular. Dünya ehline baktılar, uzanıp yattıklarını ve mazi olduklarını görünce ölüm hatırasını canlandırdılar ve yaşama arzusunu öldürdüler. Allah'ı severler, Allah'ı zikretmeyi severler. Allah'ın nuruyla görürler, onun nuruyla aydınlatırlar. Yaşadıkları ilginç hikâyeleri vardır, ilginç hikâyeler anlatırlar. Kitap onlarla canlı kalır, onlar Kitap'la yaşarlar. Kitap onların dilleriyle ses bulur, onlar Kitab'ı konuşur. Onların sayesinde Kitap bilinir, onunla amel ederler. Hiç kimsenin kendileri kadar şanslı olduğunu düşünmezler. Dileklerine

kavuşacaklarına inandıkları kadar hiçbir şeye inanmazlar. Haramlardan korktukları kadar hiçbir şeyden korkmazlar."

Şeyh (Ebû Nuaym) der ki: "Onlar dünyanın mağrur ve aşağılayıcı bakışından korunmuş, sevgililerinin takdirini düşünerek ve ibret alarak fark edenlerdir."

(٢٠)- [١/١٠] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي سُفْيَانُ بْنُ وَكِيعٍ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ وَرْقَاءَ، قَالَ الشَّيْخُ أَبُو نُعَيْمٍ: وَالصَّوَابُ وَفَاءُ بْنُ إِيَاسٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: " لَمَّا بَعَثَ اللَّهُ ﷻ مُوسَى وَهَارُونَ عَلَيْهِمَا السَّلامُ إِلَى فِرْعَوْنَ، قَالَ: لا يَغُرَّنَّكُمَا لِبَاسُهُ الَّذِي أَلْبَسْتُهُ، فَإِنَّ نَاصِيَتَهُ بِيَدِي، فَلا يَنْطِقُ وَلا يَطْرِفُ إِلا بِإِذْنِي، وَلا يَغُرَّنَّكُمَا [١/١١] مَا مُتِّعَ بِهِ مِنْ زَهْرَةِ الدُّنْيَا وَزِينَةِ الْمُتْرَفِينَ، فَلَوْ شِئْتُ أَنْ أُزَيِّنَكُمَا مِنْ زِينَةِ الدُّنْيَا بِشَيْءٍ يَعْرِفُ فِرْعَوْنُ أَنَّ قُدْرَتَهُ تَعْجِزُ عَنْ ذَلِكَ لَفَعَلْتُ، وَلَيْسَ ذَلِكَ لِهَوَانِكُمَا عَلِي، وَلَكِنْ أَلْبَسْتُكُمَا نَصِيبَكُمَا مِنَ الْكَرَامَةِ عَلَى أَلا تُنْقِصَكُمَا الدُّنْيَا شَيْئًا، وَإِنِّي لأَذُودُ أَوْلِيَائِي عَنِ الدُّنْيَا كَمَا يَذُودُ الرَّاعِي إِبِلَهُ عَنْ مَبَارِكِ الْعُرَّةِ، وَإِنِّي لأُجَنِّبُهُمْ زَهْرَتَهَا كَمَا يُجَنِّبُ الرَّاعِي إِبِلَهُ عَنْ مَرَاتِعِ الْهَلَكَةِ، أُرِيدُ أَنْ أُنَوِّرَ بِذَلِكَ مَرَاتِبَهُمْ، وَأُطَهِّرَ بِذَلِكَ قُلُوبَهُمْ، فِي سِيمَاهُمُ الَّذِي يُعْرَفُونَ بِهِ، وَأَمْرِهِمُ الَّذِي يَفْتَخِرُونَ بِهِ، وَاعْلَمْ أَنَّهُ مَنْ أَخَافَ لِي وَلِيًّا، فَقَدْ بَارَزَنِي بِالْعَدَاوَةِ، وَأَنَا الثَّائِرُ لأَوْلِيَائِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ "

İbn Abbâs anlatıyor: Allah, Hz. Mûsa ile Harun'u Firavun'a karşı peygamber olarak gönderdiğinde onlara şöyle buyurdu: "Ona giydirdiğim elbise sizi yanıltmasın, onun perçemi elimdedir. Benim iznim olmadan ne konuşabilir, ne de gözünü kırpabilir. Dünyanın güzelliğine sahip olması veya yüksek bir mevkide olması sizi yanıltmasın. İsteseydim sizi Firavun'un gücünü aşan kıyafetlerle süslerdim. Bu davranışımın benim katımdaki değerinizle ilgisi yoktur. Sizi, sizin değerinize yakışan kıyafetlerle donattım ki dünya sizden bir şey almasın. Ben, çobanın develerini dinlenme yerlerinden sürüp uzaklaştırdığı gibi veli kullarımı dünyadan uzaklaştırırım. Onları, çobanın develerini zehirli otlaklardan sürüp uzaklaştırdığı gibi

dünyanın güzelliğinden uzaklaştırırım. Bu şekilde, bilinen yüzlerinde ve onur duydukları mevkilerini, mertebelerini aydınlatmak ve kalplerini temizlemek isterim. Şunu bil ki benim veli kullarımdan birini korkutan bana düşmanca meydan okumuş demektir. Velilerimin intikamını kıyamet gününde ben alırım."

(٢١)- [١/١١] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ السَّرِيِّ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلُّوَيْهِ الْقَطَّانُ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عِيسَى، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ بِشْرٍ، عَنْ جُوَيْبِرٍ، عَنِ الضَّحَّاكِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عَنْهُمَا، وَحَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَهْلِ بْنِ عَسْكَرٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ الْكَرِيمِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ مَعْقِلٍ، قَالَ: سَمِعْتُ وَهْبَ بْنَ مُنَبِّهٍ، يَقُولُ: لَمَّا بَعَثَ اللَّهُ تَعَالَى مُوسَى وَأَخَاهُ هَارُونَ عَلَيْهِمَا السَّلامُ إِلَى فِرْعَوْنَ، قَالَ: " لا يُعْجِبَنَّكُمَا زِينَتُهُ وَلا مَا مُتِّعَ بِهِ، وَلا تَمُدَّا أَعْيُنَكُمَا إِلَى ذَلِكَ، فَإِنَّهَا زَهْرَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَزِينَةُ الْمُتْرَفِينَ، فَإِنِّي لَوْ شِئْتُ أَنْ أُزَيِّنَكُمَا مِنَ الدُّنْيَا بِزِينَةٍ لِيَعْلَمَ فِرْعَوْنُ حِينَ يَنْظُرُ إِلَيْهَا أَنَّ مَقْدِرَتَهُ تَعْجِزُ عَنْ مِثْلِ مَا أُوتِيتُمَا لَفَعَلْتُ، وَلَكِنِّي أَرْغَبُ بِكُمَا عَنْ ذَلِكَ وَأَزْوِيهِ عَنْكُمَا، وَكَذَلِكَ أَفْعَلُ بِأَوْلِيَائِي، وَقَدِيمًا مَا خِرْتُ لَهُمْ فِي ذَلِكَ، فَإِنِّي لأَذُودُهُمْ عَنْ نَعِيمِهَا وَرَخَائِهَا كَمَا يَذُودُ الرَّاعِي الشَّفِيقُ غَنَمَهُ عَنْ مَرَاتِعِ الْهَلَكَةِ، وَإِنِّي لأُجَنِّبُهُمْ سَلْوَتَهَا وَعِيشَتَهَا كَمَا يُجَنِّبُ الرَّاعِي الشَّفِيقُ إِبِلَهُ عَنْ مَبَارِكِ الْعُرَّةِ، وَمَا ذَلِكَ لِهَوَانِهِمْ عَلَيَّ، وَلَكِنْ لِيَسْتَكْمِلُوا نَصِيبَهُمْ مِنْ كَرَامَتِي سَالِمًا مَوْفُورًا، لَمْ تَكْلَمْهُ الدُّنْيَا وَلَمْ يُطْغِهِ الْهَوَى، وَاعْلَمْ أَنَّهُ لَمْ يَتَزَيَّنِ الْعِبَادُ بِزِينَةٍ أَبْلَغَ فِيمَا عِنْدِي مِنَ الزُّهْدِ فِي الدُّنْيَا، فَإِنَّهَا زِينَةُ الْمُتَّقِينَ، عَلَيْهِمْ مِنْهَا لِبَاسٌ يُعْرَفُونَ بِهِ مِنَ السَّكِينَةِ وَالْخُشُوعِ، سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ، أُولَئِكَ هُمْ أَوْلِيَائِي حَقًّا حَقًّا، فَإِذَا لَقِيتَهُمْ [١/١٢] فَاخْفِضْ لَهُمْ جَنَاحَكَ، وَذَلِّلْ لَهُمْ قَلْبَكَ وَلِسَانَكَ، وَاعْلَمْ أَنَّهُ مَنْ أَهَانَ لِي وَلِيًّا أَوْ أَخَافَهُ فَقَدْ بَارَزَنِي بِالْمُحَارَبَةِ وَبَادَأَنِي، وَعَرَّضَ لِي نَفْسَهُ وَدَعَانِي إِلَيْهَا، وَأَنَا أَسْرَعُ شَيْءٍ إِلَى نُصْرَةِ أَوْلِيَائِي، أَفَيَظُنُّ الَّذِي يُحَارِبُنِي أَنْ يَقُومَ لِي؟ أَوْ يَظُنُّ الَّذِي يُعَادِينِي أَنْ يُعْجِزَنِي؟ أَوْ يَظُنُّ الَّذِي يُبَارِزُنِي أَنْ يَسْبِقَنِي أَوْ يَفُوتَنِي؟ فَكَيْفَ وَأَنَا الثَّائِرُ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ؟ لا أَكِلُ نُصْرَتَهُمْ إِلَى غَيْرِي "، زَادَ إِسْمَاعِيلُ بْنُ عِيسَى فِي حَدِيثِهِ: " فَاعْلَمْ يَا مُوسَى أَنَّ أَوْلِيَائِي الَّذِينَ أَشْعَرُوا قُلُوبَهُمْ خَوْفِي، فَيَظْهَرُ عَلَى أَجْسَادِهِمْ

فِي لِبَاسِهِمْ وَجَهْدِهِمُ الَّذِي يَفُوزُونَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَأَمَلُهُمُ الَّذِي بِهِ يُذْكَرُونَ، وَسِيمَاهُمُ الَّذِي بِهِ يُعْرَفُونَ، فَإِذَا لَقِيتَهُمْ فَذَلِّلْ لَهُمْ نَفْسَكَ "

İbn Abbâs ve başka bir kanalla Vehb b. Münebbih naklediyorlar: Allah, Hz. Mûsa ile kardeşi Harun'u Firavun'a peygamber olarak gönderdiğinde şöyle buyurdu: "Onun süsü ve verilen dünya malı sizi aldatmasın. Gözleriniz bunlara takılmasın. Bunlar, dünya hayatının güzelliği ve mevki sahiplerinin süsüdür. İsteseydim, Firavun gördüğünde, kudretinin yetmeyeceğini kabul edeceği süslü bir kıyafetle sizi donatabilirdim. Fakat ben sizi koruyup uzak tutuyorum. Aynı şeyi veli kullarıma da yapıyorum. Eskiden beri onlar için tercih ettiğim yol budur. Ben, merhametli bir çobanın koyunlarını zehirli otlaklardan sürüp uzaklaştırdığı gibi, sizi onun nimetlerinden ve rahatlığından uzak tutuyorum. Çobanın develerini dinlenme yerlerinden sürüp uzaklaştırdığı gibi dünyanın aldatmasından ve cazibesinden onları uzaklaştırırım. Bunu yapmamın sebebi benim katımda değersiz olmaları değil, aksine benim cömertliğimden kendilerine düşen payın tamamını, dünyadan etkilenmeyecek ve hevâsına kapılmayacak derecede sağlıklı bir şekilde elde etmeleri içindir."

"Şunu bil ki; bana göre kulların zühd kadar güzel başka ziynetleri yoktur. Zühd takva ehlinin süsüdür, bu kıyafeti kuşandıklarında tevazu ve huşu ile tanınırlar. Secde izinden yüzleri parlar. Onlar benim gerçek dostlarımdır. Onlarla karşılaştığında onlara kanatlarını ger. Onlara karşı kalbini ve dilini yumuşat."

"Şunu da bil ki; kim benim veli kullarımdan birini hafife alır veya korkutursa, bana savaş ilan edip saldırmış, canını ortaya koyup bana meydan okumuş olur. Veli kullarımın imdadına yetişmekte benden daha hızlısı yoktur. Bana savaş ilan eden beni yeneceğini mi sanıyor? Bana düşmanlık eden beni aciz bırakacağım mı sanıyor? Veya bana meydan okuyan beni geçip üstün geleceğini mi sanıyor? Bu nasıl olabilir ki; dünyada ve âhirette onların intikamını alacak olan benim? Kesinlikle onlara yardım etmeyi kimseye bırakmam."

İsmâil b. İsa rivayetinde şu ilave yer almıştır:

"Şunu bil ki, ey Mûsa! Takvayı kalplerine şiar edinen veli kullarım, üstlerindeki kıyafetlerinden, kıyamet günü onlara başarı sağlayan mücadelelerinden, kendisiyle anıldıkları ümitlerinden ve bilinen nur dolu yüzlerinden belli olurlar. Onlarla karşılaşırsan onlara alçak gönüllü davran."

(٢٢)- [١/١٢] حَدَّثَنَا أَبُو الْحَسَنِ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مِقْسَمٍ، حَدَّثَنَا الْعَبَّاسُ بْنُ يُوسُفَ الشِّكْلِيُّ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ الْبَارِي: قُلْتُ لِذِي النُّونِ الْمِصْرِيِّ رَحِمَهُ اللَّهُ: صِفْ لِيَ الأَبْدَالَ، فَقَالَ: " إِنَّكَ لَتَسْأَلُنِي عَنْ دَيَاجِي الظُّلَمِ، لأَكْشِفَنَّهَا لَكَ عَبْدَ الْبَارِي، هُمْ قَوْمٌ ذَكَرُوا اللَّهَ ﷻ بِقُلُوبِهِمْ تَعْظِيمًا لِرَبِّهِمْ ﷻ لِمَعْرِفَتِهِمْ بِجَلالِهِ فَهُمْ حُجَجُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَى خَلْقِهِ، أَلْبَسَهُمُ النُّورَ السَّاطِعَ مِنْ مَحَبَّتِهِ، وَرَفَعَ لَهُمْ أَعْلامَ الْهِدَايَةِ إِلَى مُوَاصَلَتِهِ، وَأَقَامَهُمْ مَقَامَ الأَبْطَالِ لإِرَادَتِهِ، وَأَفْرَغَ عَلَيْهِمُ الصَّبْرَ عَنْ مُخَالَفَتِهِ، وَطَهَّرَ أَبْدَانَهُمْ بِمُرَاقَبَتِهِ وَطَيَّبَهُمْ بِطِيبِ أَهْلِ مُجَامَلَتِهِ، وَكَسَاهُمْ حُلَلا مِنْ نَسْجِ مَوَدَّتِهِ، وَوَضَعَ عَلَى رُءُوسِهِمْ تِيجَانَ مَسَرَّتِهِ، ثُمَّ أَوْدَعَ الْقُلُوبَ مِنْ ذَخَائِرِ الْغُيُوبِ، فَهِيَ مُعَلَّقَةٌ بِمُوَاصَلَتِهِ، فَهُمُومُهُمْ إِلَيْهِ ثَائِرَةٌ، وَأَعْيُنُهُمْ إِلَيْهِ بِالْغَيْبِ نَاظِرَةٌ، قَدْ أَقَامَهُمْ عَلَى بَابِ النَّظَرِ مِنْ قُرْبِهِ، وَأَجْلَسَهُمْ عَلَى كَرَاسِي أَطِبَّاءِ أَهْلِ مَعْرِفَتِهِ، ثُمَّ قَالَ: إِنْ أَتَاكُمْ عَلِيلٌ مِنْ فَقْرِي فَدَاوُوهُ، أَوْ مَرِيضٌ مِنْ فِرَاقِي فَعَالِجُوهُ، أَوْ خَائِفٌ مِنِّي فَأَمِّنُوهُ، أَوْ آمِنٌ مِنِّي فَحَذِّرُوهُ، أَوْ رَاغِبٌ فِي مُوَاصَلَتِي فَهَنِّئُوهُ، أَوْ رَاحِلٌ نَحْوِي فَزَوِّدُوهُ، أَوْ جَبَانٌ فِي مُتَاجَرَتِي فَشَجِّعُوهُ، أَوْ آيِسٌ مِنْ فَضْلِي فَعِدُوهُ، أَوْ رَاجٍ لإِحْسَانِي فَبَشِّرُوهُ، أَوْ حَسَنُ الظَّنِّ بِي فَبَاسِطُوهُ، أَوْ مُحِبٌّ لِي فَوَاظِبُوهُ، أَوْ مُعَظِّمٌ لِقَدْرِي فَعَظِّمُوهُ، أَوْ مُسْتَوْصِفُكُمْ نَحْوِي فَأَرْشِدُوهُ، أَوْ مُسِيءٌ بَعْدَ إِحْسَانٍ فَعَاتِبُوهُ، وَمَنْ وَاصَلَكُمْ فِيَّ فَوَاصِلُوهُ، وَمَنْ غَابَ عَنْكُمْ فَافْتَقِدُوهُ، وَمَنْ أَلْزَمَكُمْ جِنَايَةً فَاحْتَمِلُوهُ، وَمَنْ قَصَّرَ فِي وَاجِبِ حَقِّي فَاتْرُكُوهُ، وَمَنْ أَخْطَأَ خَطِيئَةً فَنَاصِحُوهُ، وَمَنْ مَرِضَ مِنْ أَوْلِيَائِي فَعُودُوهُ، [١/١٣] وَمَنْ حَزِنَ فَبَشِّرُوهُ، وَإِنِ اسْتَجَارَ بِكُمْ مَلْهُوفٌ فَأَجِيرُوهُ، يَا أَوْلِيَائِي لَكُمْ عَاتَبْتُ، وَفِي إِيَّاكُمْ رَغِبْتُ، وَمِنْكُمُ الْوَفَاءُ طَلَبْتُ، وَلَكُمُ اصْطَفَيْتُ وَانْتَخَبْتُ، وَلَكُمُ اسْتَخْدَمْتُ وَاخْتَصَصْتُ، لأَنِّي لا أُحِبُّ اسْتِخْدَامَ الْجَبَّارِينَ، وَلا مُوَاصَلَةَ الْمُتَكَبِّرِينَ، وَلا مُصَافَاةَ الْمُخَلِّطِينَ، وَلا مُجَاوَبَةَ الْمُخَادِعِينَ، وَلا قُرْبَ الْمُعْجِبِينَ، وَلا

مُجَالَسَةَ الْبَطَّالِينَ، وَلا مُوَالاةَ الشَّرِهِينَ، يَا أَوْلِيَائِي جَزَائِي لَكُمْ أَفْضَلُ الْجَزَاءِ، وَعَطَائِي لَكُمْ أَجْزَلُ الْعَطَاءِ، وَبَذْلِي لَكُمْ أَفْضَلُ الْبَذْلِ، وَفَضْلِي عَلَيْكُمْ أَكْثَرُ الْفَضْلِ، وَمُعَامَلَتِي لَكُمْ أَوْفَى الْمُعَامَلَةِ، وَمُطَالَبَتِي لَكُمْ أَشَدُّ الْمُطَالَبَةِ، أَنَا مُجْتَنِي الْقُلُوبِ، وَأَنَا عَلامُ الْغُيُوبِ، وَأَنَا مُرَاقِبُ الْحَرَكَاتِ، وَأَنَا مُلاحِظُ اللَّحَظَاتِ، أَنَا الْمُشْرِفُ عَلَى الْخَوَاطِرِ، أَنَا الْعَالِمُ بِمَجَالِ الْفِكْرِ، فَكُونُوا دُعَاةً إِلَيَّ، لا يُفْزِعُكُمْ ذُو سُلْطَانٍ سُوَائِي، فَمَنْ عَادَاكُمْ عَادَيْتُهُ، وَمَنْ وَالاكُمْ وَالَيْتُهُ، وَمَنْ أَذَاكُمْ أَهْلَكْتُهُ، وَمَنْ أَحْسَنَ إِلَيْكُمْ جَازَيْتُهُ، وَمَنْ هَجَرَكُمْ قَلَيْتُهُ "

Abdulbârî anlatıyor: Zünnun el-Mısrî'ye: "Bana Abdalları anlat" dediğimde şöyle dedi: "Sen bana gece karanlıklarını soruyorsun. Sana şöyle açıklayayım, ey Abdulbâri. Onlar kalpleriyle, tazim etmek amacıyla celâlini bildikleri Allah'ı zikreden bir topluluktur. Onlar, Allah'ın yarattığı varlıklar için birer hüccettir. Onları, muhabbetiyle parlayan nur ile donatmış, kendisine ileten hidâyet sancaklarını yüceltmiştir. İradesinin kahramanları yerine ikame etmiş, kendisine muhalefet etmeme sabır ve sebatını bolca vermiştir. Bedenlerini murakabesiyle temizlemiş, beğendiği kişilerin kokusunu vermiştir. Sevgisiyle ördüğü elbiseler giydirip, onları mutluluk taçlarıyla taçlandırmıştır. Sonra kalplerine gayb hazinelerini doldurmuştur. Bu kalpler onunla bağlantılıdır. Onların dertleri ona ulaşır, gözleri ona gaipten bakar. Onları kendine bakan, yakın kapılara dikmiş, marifet ehli tabiplerinin kürsülerine oturtmuştur.

Onlara bazen; "Bana muhtaç bir hasta geldi onu tedavi edin" der. Bazen de şöyle der: "Benden ayrı düştüğü için hasta olmuş birisi geldi, ona ilaç verin. Benden korkmuş birisi var ona güven verin, kendini güvende gören birisi var uyarın. Bana kavuşmak isteyen birisi var onu memnun edin, bana doğru gelen var geri çevirin. Benimle ticaret yapmaktan korkan birisi var cesaret verin, cömertliğimden ümidini kesmiş birisi var ona ümit verin. İhsanımı dileyen biri var müjdeleyin, hakkımda hüsnü zan besleyen var genişlik verin. Beni seven birisi var onu destekleyin, kudretimi tazim eden biri var onu yüceltin. Bana gelmek için sizden bilgi isteyen var yol gösterin. Nimet verildikten sonra günah işleyen biri var onu sorgulayın. Bana ulaşmak isteyeni ulaştırın. Gözünüzden kaybolanı arayıp bulun. Size karşı

suç işleyene tahammül edin. Benim emirlerim konusunda kusur işleyeni bırakın. Bir hata işleyene nasihat edin. Veli kullarımdan birisi hastalanırsa onu ziyaret edin. Üzüntüsü olanı müjdeleyin. Dara düşen birisi sizden yardım isterse yardım edin."

"Ey veli kullarım! Size sitem ettim ve size yöneldim. Vefayı sizden istedim. Karar verip sizi seçtim, sizi kendime ayırıp istihdam ettim, çünkü zalimleri istihdam etmeyi sevmem. Kibirlilerle bağlantı içinde olmayı, helâlı harama karıştıranların yanında olmayı sevmem. Aldatanların duasını kabul etmem. Kendini beğenenlere yakın olmayı, işe yaramayanlarla oturmayı ve hırsına yenik düşenlerle dostluk yapmayı sevmem."

"Ey veli kullarım! Size verdiğim mükâfat en güzel mükâfat, size verdiğim nimetler en bol nimetlerdir. Size harcadıklarım en güzel harcama, fazlım en büyük fazıldır. Size karşı muamelem en vefalı muamele, sizden hesap sormam da en şiddetli hesap sorma olacaktır. Kalplerin içinde gizlenenleri ve gaybı bilen benim. Hareketleri takip eden ve saniyeleri izleyen benim. Hatıralara vakıf olan ve akıldan geçenleri bilen de benim. Bana dua edenlerden olun. Benim dışımda hiçbir güç sizi korkutmasın. Size düşmanlık edene düşmanlık ederim. Size dost olana dost olurum. Size eziyet edeni helak ederim. Size iyilik yapanı mükâfatlandırırım. Sizi yalnız bırakanı terk ederim."

Şeyh (Ebû Nuaym) dedi ki: "Onlar Allah'a olan samimi aşklarını kalplerinde hissedenler, hitabına ve sözüne mazhar olanlardır."

Takrîb 4049

(٢٤)- [١/١٣] حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مَصْقَلَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو عُثْمَانَ سَعِيدُ بْنُ عُثْمَانَ الْحَنَّاطُ، حَدَّثَنَا أَبُو الْفَيْضِ ذُو النُّونِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْمِصْرِيُّ، قَالَ: " إِنَّ لِلَّهِ ﷻ لَصَفْوَةً مِنْ خَلْقِهِ، وَإِنَّ لِلَّهِ ﷻ لَخِيَرَةً "، فَقِيلَ لَهُ: يَا أَبَا الْفَيْضِ، فَمَا عَلامَتُهُمْ؟ قَالَ: " إِذَا خَلَعَ الْعَبْدُ الرَّاحَةَ، وَأَعْطَى الْمَجْهُودَ فِي الطَّاعَةِ، وَأَحَبَّ سُقُوطَ الْمَنْزِلَةِ "، ثُمَّ قَالَ: [١/١٤]

مَنَعَ الْقُرَانُ بِوَعْدِهِ وَوَعِيدِهِ مُقَلَ الْعُيُونِ بِلَيْلِهَا أَنْ تَهْجَعَا

فَهِمُوا عَنِ الْمَلِكِ الْكَرِيمِ كَلامَهُ   فَهْمًا تَذِلُّ لَهُ الرِّقَابُ وَتَخْضَعَا

وَقَالَ لَهُ بَعْضُ مَنْ كَانَ فِي الْمَجْلِسِ حَاضِرًا: يَا أَبَا الْفَيْضِ، مَنْ هَؤُلاءِ الْقَوْمُ يَرْحَمُكَ اللَّهُ؟ فَقَالَ: " وَيْحَكَ، هَؤُلاءِ قَوْمٌ جَعَلُوا الرُّكَبَ لِجِبَاهِهِمْ وِسَادًا، وَالتُّرَابَ لِجُنُوبِهِمْ مِهَادًا، هَؤُلاءِ قَوْمٌ خَالَطَ الْقُرْآنُ لُحُومَهُمْ وَدِمَاءَهُمْ فَعَزَلَهُمْ عَنِ الأَزْوَاجِ، وَحَرَّكَهُمْ بِالإِدْلاجِ، فَوَضَعُوهُ عَلَى أَفْئِدَتِهِمْ فَانْفَرَجَتْ، وَضَمُّوهُ إِلَى صُدُورِهِمْ فَانْشَرَحَتْ، وَتَصَدَّعَتْ هِمَمُهُمْ بِهِ فَكَدَحَتْ، فَجَعَلُوهُ لِظُلْمَتِهِمْ سِرَاجًا، وَلِنَوْمِهِمْ مِهَادًا، وَلِسَبِيلِهِمْ مِنْهَاجًا، وَلِحُجَّتِهِمْ إِفْلاجًا، يَفْرَحُ النَّاسُ وَيَحْزَنُونَ، وَيَنَامُ النَّاسُ وَيَسْهَرُونَ، وَيُفْطِرُ النَّاسُ وَيَصُومُونَ، وَيَأْمَنُ النَّاسُ وَيَخَافُونَ، فَهُمْ خَائِفُونَ، حَذِرُونَ، وَجِلُونَ، مُشْفِقُونَ، مُشَمِّرُونَ، يُبَادِرُونَ مِنَ الْفَوْتِ، وَيَسْتَعِدُّونَ لِلْمَوْتِ، لَمْ يَتَصَغَّرْ جَسِيمُ ذَلِكَ عِنْدَهُمْ لِعِظَمِ مَا يَخَافُونَ مِنَ الْعَذَابِ، وَخَطَرِ مَا يُوعَدُونَ مِنَ الثَّوَابِ، دَرَجُوا عَلَى شَرَائِعِ الْقُرْآنِ، وَتَخَلَّصُوا بِخَالِصِ الْقُرْبَانِ، وَاسْتَنَارُوا بِنُورِ الرَّحْمَنِ، فَمَا لَبِثُوا أَنْ أَنْجَزَ لَهُمُ الْقُرْآنُ مَوْعُودَهُ، وَأَوْفَى لَهُمْ عُهُودَهُمْ، وَأَحَلَّهُمْ سُعُودَهُ، وَأَجَارَهُمْ وَعِيدَهُ، فَنَالُوا بِهِ الرَّغَائِبَ، وَعَانَقُوا بِهِ الْكَوَاعِبَ، وَأَمِنُوا بِهِ الْعَوَاطِبَ، وَحَذِرُوا بِهِ الْعَوَاقِبَ، لأَنَّهُمْ فَارَقُوا بَهْجَةَ الدُّنْيَا بِعَيْنٍ قَالِيَةٍ، وَنَظَرُوا إِلَى ثَوَابِ الآخِرَةِ بِعَيْنٍ رَاضِيَةٍ، وَاشْتَرَوُا الْبَاقِيَةَ بِالْفَانِيَةِ، فَنِعْمَ مَا اتَّجَرُوا، رَبِحُوا الدَّارَيْنِ، وَجَمَعُوا الْخَيْرَيْنِ، وَاسْتَكْمَلُوا الْفَضْلَيْنِ، بَلَغُوا أَفْضَلَ الْمَنَازِلَ، بِصَبْرِ أَيَّامٍ قَلائِلَ، قَطَعُوا الأَيَّامَ بِالْيَسِيرِ، حَذَارِ يَوْمٍ قَمْطَرِيرٍ، وَسَارَعُوا فِي الْمُهْلَةِ، وَبَادَرُوا خَوْفَ حَوَادِثِ السَّاعَاتِ، وَلَمْ يَرْكَبُوا أَيَّامَهُمْ بِاللَّهْوِ وَاللَّذَّاتِ، بَلْ خَاضُوا الْغَمَرَاتِ لِلْبَاقِيَاتِ الصَّالِحَاتِ، أَوْهَنَ وَاللَّهِ قُوَّتَهُمُ التَّعَبُ، وَغَيَّرَ أَلْوَانَهُمُ النَّصَبُ، وَذَكَرُوا نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ، مُسَارِعِينَ إِلَى الْخَيْرَاتِ، مُنْقَطِعِينَ عَنِ اللَّهَوَاتِ، بَرِيئُونَ مِنَ الرِّيَبِ وَالْخَنَا، فَهُمْ خُرْسٌ فُصَحَاءُ، وَعُمْيٌ بُصَرَاءُ، فَعَنْهُمْ تَقْصُرُ الصِّفَاتُ، وَبِهِمْ تُدْفَعُ النَّقَمَاتُ، وَعَلَيْهِمْ تَنْزِلُ الْبَرَكَاتُ، فَهُمْ أَحْلَى النَّاسِ مِنْطَقًا وَمَذَاقًا، وَأَوْفَى [١٥/١] النَّاسِ عَهْدًا وَمِيثَاقًا، سِرَاجُ الْعِبَادِ، وَمَنَارُ الْبِلادِ، مَصَابِيحُ الدُّجَى، وَمَعَادِنُ الرَّحْمَةِ، وَمَنَابِعُ الْحِكْمَةِ، وَقِوَامُ الأُمَّةِ، تَجَافَتْ جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ، فَهُمْ أَقْبَلُ النَّاسِ لِلْمَعْذِرَةِ، وَأَصْفَحَهُمْ لِلْمَغْفِرَةِ، وَأَسْمَحَهُمْ بِالْعَطِيَّةِ، فَنَظَرُوا إِلَى ثَوَابِ اللَّهِ ﷻ بِأَنْفُسٍ تَائِقَةٍ، وَعُيُونٍ رَامِقَةٍ،

وَأَعْمَالٍ مُوَافِقَةٍ، فَحَلُّوا عَنِ الدُّنْيَا مَطِيَّ رِحَالِهِمْ، وَقَطَعُوا مِنْهَا حِبَالَ آمَالِهِمْ، لَمْ يَدَعْ لَهُمْ خَوْفُ رَبِّهِمْ ﷻ مِنْ أَمْوَالِهِمْ تَلِيدًا وَلا عَتِيدًا، فَتَرَاهُمْ لَمْ يَشْتَهُوا مِنَ الأَمْوَالِ كُنُوزَهَا، وَلا مِنَ الأَوْبَارِ خُزُوزَهَا، وَلا مِنَ الْمَطَايَا عَزِيزَهَا، وَلا مِنَ الْقُصُورِ مَشِيدَهَا، بَلَى، وَلَكِنَّهُمْ نَظَرُوا بِتَوْفِيقِ اللَّهِ تَعَالَى لَهُمْ وَإِلْهَامِهِ إِيَّاهُمْ، فَحَرَّكَهُمْ مَا عَرَفُوا بِصَبْرِ أَيَّامٍ قَلائِلَ، فَضَمُّوا أَبْدَانَهُمْ عَنِ الْمَحَارِمِ، وَكَفُّوا أَيْدِيَهُمْ عَنْ أَلْوَانِ الْمَطَاعِمِ، وَهَرَبُوا بِأَنْفُسِهِمْ عَنِ الْمَآثِمِ، فَسَلَكُوا مِنَ السَّبِيلِ رَشَادَهُ، وَمَهَّدُوا لِلرَّشَادِ مِهَادَهُ، فَشَارَكُوا أَهْلَ الدُّنْيَا فِي آخِرَتِهِمْ، عَزُّوا عَنِ الرَّزَايَا وَغُصَصِ الْمَنَايَا، هَابُوا الْمَوْتَ وَسَكَرَاتِهِ وَكُرُبَاتِهِ وَفَجَعَاتِهِ، وَمِنَ الْقَبْرِ وَضِيقِهِ، وَمُنْكَرٍ وَنَكِيرٍ، وَمِنِ ابْتِدَارِهِمَا وَانْتِهَارِهِمَا وَسُؤَالِهِمَا، وَمِنَ الْمَقَامِ بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ عَزَّ ذِكْرُهُ، وَتَقَدَّسَتْ أَسْمَاؤُهُ "

Ebû Osmân Saîd b. Osmân el-Hannât'ın bildirdiğine göre Ebu'l-Feyz Zünnûn el-Mısrî der ki: "Allah'ın yarattığı insanlar içinde özel olanları vardır, Allah'ın seçtikleri vardır." Kendisine "Ey Ebu'l-Fayd, onların alametleri nedir?" dediklerinde "Kul rahatını bozarsa, taat için var gücüyle çalışırsa ve alçak gönüllülüğü severse" dedi. Ardından şu beyitleri okudu:

Gören göze gece uyumasını

Vaad ve vaid ile Kur'ân meneder.

O kerim Sultanın varsa fermanı,

Boyunlar bükülür kırılır beller.

Mecliste bulunanlardan biri ona "Ey Ebu'l-Feyz! Bu insanlar kimdir? Söyle Allah sana merhamet etsin" deyince, ona şöyle cevap verdi:

"Yazıklar olsun sana, onlar öyle bir kavim ki; dizlerini alınlarına yastık yaptılar, toprağı vücutlarına döşek yaptılar. Kur'ân onların hücrelerine ve kanlarına öyle işlemiş ki eşlerinden ayırmış, seher vakti harekete geçirmiş. Onu gönüllerine yerleştirince kederleri kaybolmuş, göğüslerine bastırdıklarında yürekleri ferahlamıştır. Yaşlıları ondan etkilenip canlanmış ve çaba göstermiştir."

"Kur'ân'ı karanlıkları aydınlık, uykularına döşek, yollarına rehber, delillerine destek yaptılar. İnsanlar sevinirken onlar üzülür, insanlar uyurken

onlar uykusuz kalır, insanlar yerken onlar oruç tutar, insanlar güven içindeyken onlar huzursuz olurlar. Onlar endişeli, huzursuz, rahatları bozuk, herkese acırlar ve her zaman uyanıklar. Geç kalmamak için uğraşıp ölüme hazırlanırlar. Bu davranışları, azaba karşı duydukları korkunun ve kendilerine vaad edilen sevabın yanında hiç kalır. Kur'ân'ın emirlerine uyup terakki ettiler. Allah'a yaklaşma ümidiyle Kur'ân'a sarıldılar. Rahman'ın nuruyla aydınlandılar. Zaman geçmeden Kur'ân onlara verdiği sözü yerine getirdi. Onlara haklarını verdi, mutluluğa layık görüp azabından uzaklaştırdı. Onunla refah ve mutluluğa erişip kucaklaştılar. Onunla korkulardan emin oldular, tehlikelerden uzak kaldılar. Çünkü dünyanın çekiciliğini kararlı gözlerle terk ettiler. Âhiret sevabına rıza gözüyle baktılar. Baki hayatı fani hayatla satın aldılar. Ne güzel bir ticaret yaptılar, iki dünyayı da kazandılar. İki hayrı toplayıp aldılar. İki nimetin tamamına sahip oldular. En güzel mevkilere kavuştular. Zor bir günün korkusuyla sayılı günlere sabırları sayesinde, günleri kolayca atlattılar. Dinleneceklerine koştular ve yaşadıkları dakikaların korkularını aştılar. Günlerini zevk ve eğlencelerle geçirmediler. Aksine kalıcı iyilikler uğruna bütün engelleri aştılar. Vallahi yorgunluktan güçleri takatleri kalmadı. Yorgunluktan renkleri değişti. Alevli ateşi akıllarından çıkarmadılar. Hayırlara koştular, eğlencelerden geri kaldılar, dedikodu ve nahoş konuşmalardan uzak durdular. Onlar güzel konuşan dilsizler, keskin gözlü körlerdir. Kelimeler onları anlatamaz, kan davaları onlarla engellenir ve bereket onlara iner. Onlar konuşma ve estetik bakımından insanların en tatlısıdır. Söz ve güven bakımından insanların en sağlamıdır. İnsanların feneri, ülkenin aydınlığı, karanlıkların kandili, rahmet kaynakları, hikmetin pınarları ve ümmetin direkleridir. Sert yataklarda yatmaktan vücutları nasırlaşmıştır. Onlar en hoşgörülü, en çok affedebilen, en eli açık insanlardır. Allah'ın sevabına tok bir nefisle, yaşlı gözlerle baktılar. Rızasına uygun fiillerle beklediler. Dünyayı, kervanların dinlenme mekânı olarak gördüler. Dünya ile arzu bağlarını kestiler. Allah korkusu onlarda miras kalan veya sonradan kazanılan her hangi bir varlık bırakmadı. Onların, dünyanın hazinelerine, yünün tek bir parçasına, hızlı yürüyen develere ve yüksek köşklere arzu duymadıklarını rahatlıkla görebilirsin. Aksine Allah'ın yardımına, ilhamına

baktılar. Geçici günlere sabretmesini bildikleri için onlara güç verdi, bedenlerini haramlardan uzak tuttular ve renk renk yiyeceklerden ellerini çektiler. Nefislerini kötülüklerden kaçırdılar. Yolların en doğrusundan yürüdüler. Dünya ehlinin âhiretine ortak oldular. Utanılacak fiillere bulaşmadılar. Kaderin darboğazlarından başarıyla geçtiler. Ölümden ve ölüm döşeğinden, sıkıntısından ve fecaatinden, kabirden ve darlığından, Münker ve Nekir'den, onların heybetli gelişinden ve sorgularından korktular. Esmâ-i Hüsna ile müsemma Aziz Allah'ın huzurunda durup hesap vermekten korktular."

Şeyh Ebû Nuaym dedi ki: "Onlar karanlığın kandilleridir, doğruluğun ve hakikatin pınarlarıdır. Özel ve gizli özelliklerle donanmış ve ihlâsla özenle işlenmişler."

Takrîb 4041, Takrîb 4051

Şeyh (Ebû Nuaym) diyor ki: Onlar (toplumu birbirine) sicimle bağlayanlar, iyilik dağıtanlar ve adaletle hükmedenlerdir.

Takrîb 1992

Şeyh (Ebû Nuaym) diyor ki: Onlar zahiren mutlu, içten içe sıkıntı içindedirler. Rahatlatan ruh ve iştiyak onları mutlu eder, ayrılık ve uzaklık onları tedirgin eder.

Takrîb 3952

Şeyh (Ebû Nuaym) diyor ki: Onlar düşünmeden hak için koşarlar, ayırım yapmadan ibadetleri ifa ederler.

Takrîb 4035, Takrîb 3781

Şeyh (Ebû Nuaym) diyor ki: Evliyaların bazı menkıbelerini ve sûfilerin mertebelerini nakletmiştik.

Tasavvufa gelince; işaret ehline göre, tanımmı yapan safa ve vefa ehline göre ve lisanın icab ettiği hakikatlere göre kökü dört farklı kelimeden tefe'ul babındadır: Bunlar;

1- Sufane. Bu kelime tüylü, kısa ve çekirdekli bir bitki adıdır.

2- Sûfa. Bu daha önce yaşamış bir kabile adıdır. Hacıların ihtiyaçlarını karşılayıp Kâbe'ye hizmet ederlerdi.

3- Baştaki tüy. Başın arka tarafında biten tüylerdir.

4- Hayvanların sırtındaki malum yün.

Eğer tasavvuf kelimesi bitkinin adı olan "sufane" kelimesinden alındıysa; insanların, Allah'ın tek yaratıcı olduğuyla yetinmelerinden ve yarattığı varlıkları onların hizmetine teklifsiz vermesindendir. Âdemoğullarına verdikleriyle, Allah'ın sevgili ve pak kulları gibi yetindiklerindendir. Tıpkı muhacirlerin başlangıçta karşılaştıkları ilk halleri gibi...

Takrîb 3321

Eğer kabile olan "Sufa"dan alınmış ise. Tasavvuf ehlinin haliyle yetinen, malıyla geçinen, âhiretini kazanan, dünyada elde ettiklerine sahip çıkan hidâyet göstergeleri olmalarındandır.

Tehlikelerden uzak durdukları, yakınlaşmak için çalıştıkları, zamanı iyi değerlendirdikleri ve vakitlere itina gösterdiklerindendir. Onların yollarını takip eden başına gelecek kötülüklerden kurtulur ve tehlikelerden salım olur.

Takrîb 2766, Takrîb 2767, Takrîb 3047, Takrîb 3048, Takrîb 3049

(٣٧)- [١/١٩] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ، حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ عَامِرٍ الأَحْوَلِ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عَامِرٍ، عَنْ نَوْفٍ الْبِكَالِيِّ، قَالَ: " قَالَ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلامُ: يَا رَبُّ، إِنَّهُ لَيْسَ فِي الأَرْضِ أَحَدٌ يَعْبُدُكَ غَيْرِي، فَأَنْزَلَ اللَّهُ ثَلاثَةَ آلافِ مَلَكٍ، فَأَمَّهُمْ ثَلاثَةَ أَيَّامٍ "

Nevf el-Bikâlî der ki: Hz. İbrâhîm "Ey Rabbim! Yeryüzünde benden başka sana ibadet eden kimse yok" deyince Allah üç bin melek indirdi. Üç gün onlara imamlık yaptı.

(٣٨)- [١/١٩] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنَا شَيْبَانُ، حَدَّثَنَا أَبُو هِلالٍ، حَدَّثَنَا بَكْرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْمُزَنِيُّ، قَالَ: " لَمَّا أُلْقِيَ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلامُ فِي النَّارِ جَأَرَتْ عَامَّةُ الْخَلِيقَةِ إِلَى رَبِّهَا، فَقَالُوا: يَا رَبُّ، خَلِيلُكَ يُلْقَى فِي النَّارِ، فَائْذَنْ لَنَا أَنْ نُطْفِئَ عَنْهُ، قَالَ: هُوَ خَلِيلِي لَيْسَ لِي فِي الأَرْضِ خَلِيلٌ غَيْرُهُ، وَأَنَا رَبُّهُ لَيْسَ لَهُ رَبٌّ غَيْرِي، فَإِنِ اسْتَغَاثَكُمْ فَأَغِيثُوهُ، وَإِلا فَدَعُوهُ، قَالَ: فَجَاءَ مَلَكُ الْقَطْرِ، فَقَالَ: يَا رَبُّ، خَلِيلُكَ يُلْقَى فِي النَّارِ، فَائْذَنْ لِي أَنْ أُطْفِئَ عَنْهُ بِالْقَطْرِ، قَالَ: هُوَ خَلِيلِي،

لَيْسَ لِي فِي الأَرْضِ خَلِيلٌ غَيْرُهُ، وَأَنَا رَبُّهُ لَيْسَ لَهُ رَبٌّ غَيْرِي، فَإِنِ اسْتَغَاثَكَ فَأَغِثْهُ، وَإِلا فَدَعْهُ، فَلَمَّا أُلْقِيَ فِي النَّارِ دَعَا رَبَّهُ، فَقَالَ اللَّهُ ﷻ: يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلامًا عَلَى إِبْرَاهِيمَ "، قَالَ: [١/٢٠] فَبَرَدَتْ يَوْمَئِذٍ عَلَى أَهْلِ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ، فَلَمْ يَنْضَجْ بِهَا كُرَاعٌ

Bekr b. Abdillah el-Müzenî der ki: Hz. İbrâhîm ateşe atıldığında bütün varlıklar Rablerine seslenip "Ey Rabbimiz! Senin dostun ateşe atılıyor, izin ver onu söndürelim" dediler. Allah "O benim yeryüzündeki tek dostumdur, ben onun Rabbi'yim, benden başka rabbi de yoktur. Sizden yardım isterse yardım edin, yoksa bırakın" diye cevap verdi. Yağmur meleği gelip "Ya Rab! Dostun ateşe atılıyor, izin ver onu yağmurla söndüreyim" deyince, Allah "O benim dostumdur, dünyada ondan başka dostum yoktur, ben onun Rabbiyim, benden başka rabbi yoktur, senden yardım isterse yardım et, yoksa bırak" diye cevap verdi. İbrâhîm ateşe atıldığında Rabbine dua etti. Allah "Ey ateş! İbrâhîm'e karşı soğuk ve selamet ol" diye emretti. Bunun üzerine ateş o gün doğudakilere de ,batıdakilere soğuk oldu ve yemek dahi pişmedi.

(٣٩)- [١/٢٠] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ السِّنْدِيُّ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلُّوَيْهِ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ بِشْرٍ، قَالَ: قَالَ مُقَاتِلٌ، وَسَعِيدٌ: " لَمَّا جِيءَ بِإِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلامُ فَخَلَعُوا ثِيَابَهُ، وَشَدُّوا قِمَاطَهُ، وَوُضِعَ فِي الْمَنْجَنِيقِ، بَكَتِ السَّمَاوَاتُ وَالأَرْضُ وَالْجِبَالُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالْعَرْشُ وَالْكُرْسِيُّ وَالسَّحَابُ وَالرِّيحُ وَالْمَلائِكَةُ، كُلٌّ يَقُولُونَ: يَا رَبُّ، إِبْرَاهِيمُ عَبْدُكَ يُحْرَقُ بِالنَّارِ، فَائْذَنْ لَنَا فِي نُصْرَتِهِ، فَقَالَتِ النَّارُ وَبَكَتْ: يَا رَبُّ سَخَّرْتَنِي لِبَنِي آدَمَ، وَعَبْدُكَ يُحْرَقُ بِي، فَأَوْحَى اللَّهُ ﷻ إِلَيْهِمْ: إِنَّ عَبْدِي إِيَّايَ عَبَدَ، وَفِي جَنْبِي أُوذِيَ، إِنْ دَعَانِي أَجَبْتُهُ، وَإِنِ اسْتَنْصَرَكُمْ فَانْصُرُوهُ "، فَلَمَّا رُمِيَ اسْتَقْبَلَهُ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلامُ بَيْنَ الْمَنْجَنِيقِ وَالنَّارِ، فَقَالَ: السَّلامُ عَلَيْكَ يَا إِبْرَاهِيمُ، أَنَا جِبْرِيلُ، أَلَكَ حَاجَةٌ؟ قَالَ: أَمَّا إِلَيْكَ فَلا، حَاجَتِي إِلَى اللَّهِ رَبِّي، فَلَمَّا قُذِفَ فِي النَّارِ كَانَ سَبَقَهُ إِسْرَافِيلُ فَسَلَّطَ النَّارَ عَلَى قِمَاطِهِ، وَقَالَ اللَّهُ ﷻ: يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلامًا عَلَى إِبْرَاهِيمَ، فَلَوْ لَمْ يَخْلِطْهُ بِالسَّلامِ لَكَزَّ فِيهَا بَرْدًا "

Mukâtil ile Saîd anlatıyor: Hz. İbrâhîm'i getirdiklerinde giysilerini çıkardılar. Ellerini bağlayıp mancınığa koydular. Bunun üzerine semalar ağladı, yeryüzü ağladı, Güneş, Ay, Arş, Kürsî, bulutlar, rüzgâr ve melekler ağladı. Hepsi "Yâ Rab! Kulun İbrâhîm ateşe atılıyor, izin ver ona yardım edelim" dediler. Ateş ağlayarak "Yâ Rab! Beni Âdemoğlunun hizmetine verdin, ama kulun benimle yakılıyor" dedi. Allah onlara "Kulum bana ibadet etti, tarafımda olduğu için eziyet gördü, bana dua ederse ona icabet ederim, sizden yardım isterse yardım edersiniz" diye vahyetti. Atıldığında Cibrîl onu mancınık ile ateş arasında karşılayıp "Selam sana ey İbrâhîm, ben Cibril'im, bir ihtiyacın var mı?" dedi. İbrâhîm "Sana ihtiyacım yok, benim Rabbime ihtiyacım var" diye cevap verdi.

Ateşe düştüğünde İsrafil onun önünden gidip ateşi bağlandığı ipe saldı. Allah da "Ey ateş! İbrâhîm'e soğuk ve selamet ol" dedi. Eğer "selamet" kavramını katmasaydı, ateşin içinde soğuktan donardı.

(٤٠)- [١/٢٠] حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُحَمَّدٍ مَوْلَى بَنِي هَاشِمٍ، حَدَّثَنَا يُوسُفُ الْقَطَّانُ، حَدَّثَنَا مِهْرَانُ بْنُ أَبِي عُمَرَ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ، عَنِ الْمِنْهَالِ بْنِ عَمْرٍو، قَالَ: أُخْبِرْتُ أَنَّ " إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلامُ لَمَّا أُلْقِيَ فِي النَّارِ كَانَ فِيهَا مَا أَدْرِي إِمَّا خَمْسِينَ، وَإِمَّا أَرْبَعِينَ يَوْمًا، قَالَ: مَا كُنْتُ أَيَّامًا وَلَيَالِيَ قَطُّ أَطْيَبَ عَيْشًا مِنِّي إِذْ كُنْتُ فِيهَا، وَوَدِدْتُ أَنَّ عَيْشِي وَحَيَاتِي كُلَّهَا إِذْ كُنْتُ فِيهَا "

Minhâl b. Amr diyor ki: Bana verilen bilgiye göre: "Hz. İbrâhîm ateşe atıldığında içinde –tam olarak bilmiyorum- elli veya altmış gün kaldı. Bununla ilgili "Hiçbir zaman ateşin içinde yaşadığım günler ve gecelerden daha güzel bir hayat yaşamadım, hayatımın tümünün o ateşin içinde geçmesini isterdim" demiştir.

Şeyh (Ebû Nuaym) der ki: Bilinen "sûf" yünden alınmış ise: Yün elbiseler giymeyi tercih etmelerinden kaynaklanmıştır. Çünkü yünü üretmek ve elde etmek insanlar için külfetli değildir. Kendini beğenmiş nefisler yün giymekle zelil edilir. Nefsin arzu ve kibri, zillet ve alçaklıkla kırılır, kemale ulaşır ve kanaatkâr olur. Bunun delillerini yün giyimi konusunda ayrıntılı olarak anlatmıştık. İşaret ehlinin bununla ilgili, farklı akıcılıkta bir çok cevabı olmuştur. Bunları başka bir kitapta ifade ettik. Bu

konuda sadece, Câfer b. Muhammed es-Sâdık'a atfedilen şu sözü size nakledeyim. Diyor ki: "Resûl'ün zahir fiilleriyle yaşayan sünnî, Resûl'ün batınî fiillerine göre yaşayan sûfidir." Câfer, Resûl'ün batınî fiilleri derken zahiri ahlâkını ve âhireti tercihini kastetmiştir. Kim Resûl'ün ahlâkıyla ahlâklanıp onun seçtiği hayatı seçer, davrandığı gibi davranır, kaçındıklarından kaçınır, onun açtığı çığırdan giderse, sıkıntıdan uzak olur, rahatsız edici durumlardan ve kıskançlıklardan kurtulur. Kim Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yolundan ve çizgisinden saparsa, nefsinin ve karmaşasının emrine tabi olursa, boğazı ve şehveti için çalışırsa, tasavvuftan uzak olur, cehalet içinde didinip durur ve en önemli konulardan habersiz kalır.

Takrîb 2764, Takrîb 2762

Şeyh (Ebû Nuaym) der ki: Bir kişi marifetullah gerçeğiyle karşı karşıya geldiğinde ondan bıkar ve karıştırırsa, itaat etmesi istendiğinde beceremez ve darmadağın ederse, sabır gerektiren bir sıkıntıyla karşılaştığında korkar ve aciz kalırsa bu kişi nasıl tasavvufa mal edilebilir? Tasavvuf âlimlerinin ileri gelenleri tasavvuf hakkında söylenmesi gereken şeyleri söylemiş, tasavvufun sınırları, kavramları, bölümleri ve oluşumuyla ilgili sorulara cevap vermişlerdir.

فَقَدْ كَتَبَ لِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ الْخَوَّاصُ، قَالَ: وَحَدَّثَنِي عَنْهُ ازْدِيَارُ بْنُ سُلَيْمَانَ الْفَارِسِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ، يَقُولُ: وَسُئِلَ عَنِ التَّصَوُّفِ، فَقَالَ: اسْمٌ جَامِعٌ لِعَشَرَةِ مَعَانِي: التَّقَلُّلُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مِنَ الدُّنْيَا عَنِ التَّكَاثُرِ فِيهَا، وَالثَّانِي: اعْتِمَادُ الْقَلْبِ عَلَى اللَّهِ مِنَ السُّكُونِ إِلَى الأَسْبَابِ، وَالثَّالِثُ: الرَّغْبَةُ فِي الطَّاعَاتِ مِنَ التَّطَوُّعِ فِي وُجُودِ الْعَوَافِي، وَالرَّابِعُ: الصَّبْرُ عَنْ فَقْدِ الدُّنْيَا عَنِ الْخُرُوجِ إِلَى الْمَسْأَلَةِ وَالشَّكْوَى، وَالْخَامِسُ: التَّمْيِيزُ فِي الأَخْذِ عِنْدَ وُجُودِ الشَّيْءِ، وَالسَّادِسُ: الشُّغْلُ بِاللَّهِ ▯ عَنْ سَائِرِ الأَشْغَالِ، وَالسَّابِعُ: الذِّكْرُ الْخَفِيُّ عَنْ جَمِيعِ الأَذْكَارِ، وَالثَّامِنُ: تَحْقِيقُ الإِخْلاصِ فِي دُخُولِ الْوَسْوَسَةِ، وَالتَّاسِعُ: الْيَقِينُ فِي دُخُولِ الشَّكِّ، وَالْعَاشِرُ: السُّكُونُ إِلَى اللَّهِ ﷻ مِنَ الاضْطِرَابِ وَالْوَحْشَةِ، فَإِذَا اسْتَجْمَعَ هَذِهِ الْخِصَالَ اسْتَحَقَّ بِهَا الاسْمَ، وَإِلا فَهُوَ كَاذِبٌ

İzdiyar b. Süleymân el-Fârisî'nin naklettiğine göre, Cüneyd b. Muhammed'e tasavvufun mahiyeti sorulduğunda şöyle demiştir:

"Tasavvuf on farklı anlamı olan bir kavramdır:

1- Dünyada çok olan her şeyi azaltmak,

2- Kalbin sükûndan sebeplere kadar her konuda Allah'a güvenmesi,

3- İbadetlere ve nafilelere tehlike anında da rağbet etmek,

4- Dünya malını kaybettiğinde sorgulamamak, şikâyet etmeyip sabretmek,

5- Bulduğu bir şeyi alırken araştırmak ve seçmek,

6- Her şeyden fazla Allah'a zaman ayırmak,

7- Her türlü zikri gizli yapmak,

8- Vesvese geldiğinde ihlâsı muhafaza etmek,

9- Aklına şüphe düşüncesi geldiğinde imanı muhafaza ermek,

Yalnızlık ve sıkıntı anında Allah'a sığınıp sükûnet bulmak.

Bu özellikleri taşıyan kişi, bu isimle anılmayı hak eder, yoksa yalan söylüyordur."

(٤٣)- [١/٢٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مَيْمُونٍ، قَالَ: سَأَلْتُ ذَا النُّونِ رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ، عَنِ الصُّوفِيِّ، فَقَالَ: " مَنْ إِذَا نَطَقَ أَبَانَ نُطْقُهُ عَنِ الْحَقَائِقِ، وَإِنْ سَكَتَ نَطَقَتْ عَنْهُ الْجَوَارِحُ بِقَطْعِ الْعَلائِقِ "

Abdullah b. Muhammed b. Meymûn diyor ki: Zünnûn'a tasavvufu sordum, bana şöyle cevap verdi: "Bir kişinin konuştuğunda hakikati konuşması, sustuğunda da bütün hücrelerinin onun dünyayla tüm bağlantılarını kestiğini söylemesidir."

(٤٤)- [١/٢٢] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ ازْدِيَارُ بْنُ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: قَالَ أَبُو الْحَسَنِ الْمُزَيِّنُ: " التَّصَوُّفُ قَمِيصٌ قَمَّصَهُ اللَّهُ أَقْوَامًا، فَإِنْ أُلْهِمُوا عَلَيْهِ الشُّكْرَ، وَإِلا كَانَ خَصْمَهُمْ فِي ذَلِكَ اللَّهُ تَعَالَى "

Ebu'l-Hasan el-Müzeyn der ki: "Tasavvuf, Allah'ın insanlara giydirdiği bir gömlektir, eğer onun için şükredebilirlerse ne âlâ, değilse Allah bu konuda hasımları olur."

(٤٥)- [١/٢٢] وَسُئِلَ الْخَوَّاصُ عَنِ التَّصَوُّفِ، فَقَالَ: " اسْمٌ يُغَطَّى بِهِ عَنِ النَّاسِ، إِلا أَهْلَ الدِّرَايَةِ، وَقَلِيلٌ مَا هُمْ "

Tasavvuf konusu el-Havvâs'a sorulduğunda: "İnsanlardan saklanmaya yarayan bir isimdir, dirâyet ehli hariç, onlar da çok azdır" dedi.

(٤٦)- [١/٢٢] سَمِعْتُ أَبَا الْفَضْلِ نَصْرَ بْنِ أَبِي نَصْرٍ الطُّوسِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرِ بْنَ الْمُثَاقِفِ، يَقُولُ: سَأَلْتُ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ عَنِ التَّصَوُّفِ، فَقَالَ: " الْخُرُوجُ عَنْ كُلِّ خُلُقٍ دَنِيٍّ، وَالدُّخُولُ فِي كُلِّ خُلُقٍ سُنِّيٍّ "

Ebû Bekr b. el-Musâkif diyor ki: Cüneyd b. Muhammed'e tasavvufu sorduğumda: "Seviyesiz davranışların tümünden sıyrılıp her türlü yüce davranışa bürünmektir" dedi.

وَسَمِعْتُ أَبَا الْفَضْلِ الطُّوسِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ الْفَرْغَانِيَّ، (٤٧)- [١/٢٢] يَقُولُ: سَأَلْتُ أَبَا بَكْرٍ الشِّبْلِيَّ: مَا عَلامَةُ الْعَارِفِ؟ فَقَالَ: " صَدْرُهُ مَشْرُوحٌ، وَقَلْبُهُ مَجْرُوحٌ، وَجِسْمُهُ مَطْرُوحٌ "، قُلْتُ: هَذَا عَلامَةُ الْعَارِفِ، فَمَنِ الْعَارِفُ؟ قَالَ: " الْعَارِفُ الَّذِي عَرَفَ وَعَمِلَ بِمَّا أَمَرَ اللَّهُ، وَأَعْرَضَ عَمَّا نَهَى عَنْهُ اللَّهُ، وَدَعَا عِبَادَ ﷻ وَعَرَفَ مُرَادَ اللَّهِ ﷻ اللَّهَ

، فَقُلْتُ: هَذَا الْعَارِفُ، فَمَنِ الصُّوفِيُّ؟ فَقَالَ: " مَنْ صَفَّا قَلْبُهُ فَصَفَى، " ﷻ اللَّهِ إِلَى اللَّهِ وَرَمَى الدُّنْيَا خَلْفَ الْقَفَا، وَأَذَاقَ الْهَوَى طَعْمَ الْجَفَا، قُلْتُ لَهُ: ﷺ وَسَلَكَ طَرِيقَ الْمُصْطَفَى هَذَا الصُّوفِيُّ، مَا التَّصَوُّفُ؟ قَالَ: التَّأَلُّفُ وَالتَّطَرُّفُ، وَالإِعْرَاضُ عَنِ التَّكَلُّفِ "، قُلْتُ لَهُ: أَحْسَنُ مِنْ هَذَا مَا التَّصَوُّفُ؟ قَالَ: " تَسْلِيمٌ تُصَفِّيهِ الْقُلُوبُ لِعَلامِ الْغُيُوبِ "، فَقُلْتُ لَهُ: أَحْسَنُ مِنْ هَذَا مَا التَّصَوُّفُ؟ فَقَالَ: " تَعْظِيمُ أَمْرِ اللَّهِ، وَشَفَقَتِهِ عَلَى عِبَادِ اللَّهِ "، فَقُلْتُ لَهُ: أَحْسَنُ مِنْ هَذَا مَنِ الصُّوفِيُّ؟ قَالَ: " مَنْ صَفَا مِنَ الْكَدَرِ، وَخَلَصَ مِنَ الْعَكَرِ، وَامْتَلأَ مِنَ الْفِكَرِ، وَتَسَاوَى عِنْدَهُ الذَّهَبُ وَالْمَدَرُ "

Ebu'l-Hasan el-Ferğâni diyor ki: Ebû Bekr eş-Şiblî'ye "Ârifin alâmeti nedir?" diye sorduğumda "Göğsü ferah, gönlü yaralı, vücudu bir işe yaramaz" dedi. "Bunlar ârifin alametleri, peki ârif kimdir?" dedim. "Ârif; Allah'ı bilen, Allah'ın muradını bilen, Allah'ın emrettiği şekilde amel eden, Allah'ın yasakladığı şeylerden uzak duran ve Allah'ın kullarını Allah'a çağıran kişidir" dedi. "Ârif bu, peki sûfî kimdir?" diye sorunca "Kalbini arındırıp her şeyden arınan, Mustafa'nın (sallallahu aleyhi vesellem) yolundan giden, dünyayı atıp sırt çeviren, aşkına cefanın lezzetini tattıran kişidir" dedi. "Sûfi bu, peki tasavvuf nedir?" dedim. "Birleşmek ve farklı olmak, yük olmaktan kaçınmaktır" dedi. Ona "Biraz daha açar mısın tasavvuf nedir?" diye sorunca "Kalplerin gaybı bilen Allah'a içten bağlandığı bir teslimiyettir" dedi. "Daha güzel açıklar mısın, tasavvuf nedir?" diye tekrar edince "Allah'ın emrini tazim edip daha fazla ciddiye almak ve Allah'ın kullarına şefkat etmektir" dedi. "Daha güzel açıklar mısın, sûfi kimdir?" diye tekrar sordum. "Kederden arınan, bulanıklıktan kurtulan, düşüncelerle dolan, altınla çamuru aynı gören kişidir" dedi.

(٤٨)- [٢٣/١] وَسَمِعْتُ أَبَا الْفَضْلِ نَصْرَ بْنَ أَبِي نَصْرٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ مُحَمَّدٍ الْمِصْرِيَّ، يَقُولُ: سُئِلَ السَّرِيُّ السَّقْطِيُّ، عَنِ التَّصَوُّفِ، فَقَالَ: " التَّصَوُّفُ خُلُقٌ كَرِيمٌ، يُخْرِجُهُ الْكَرِيمُ إِلَى قَوْمٍ كِرَامٍ "

Ali b. Muhammed el-Mısrî diyor ki: Seriy es-Sekatî'ye tasavvufu sorduklarında şöyle cevap verdi: "Tasavvuf güzel ahlâktır, Kerim olan Allah, onu kerem sahibi insanlara verir."

(٤٩)- [٢٣/١] سَمِعْتُ أَبَا هَمَّامٍ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ مُجِيبٍ الصُّوفِيَّ وَسُئِلَ عَنِ الصُّوفِيِّ، فَقَالَ: " لِنَفْسِهِ ذَابِحٌ، وَلِهَوَاهُ فَاضِحٌ، وَلِعَدُوِّهِ جَارِحٌ، وَلِلْخَلْقِ نَاصِحٌ، دَائِمُ الْوَجَلِ، يُحْكِمُ الْعَمَلَ، وَيُبْعِدُ الأَمَلَ، وَيَسُدُّ الْخَلَلَ، وَيُغْضِي عَلَى الزَّلَلِ، عُذْرُهُ بُضَاعَةٌ، وَحُزْنُهُ صِنَاعَةٌ، وَعَيْشُهُ قَنَاعَةٌ، بِالْحَقِّ عَارِفٌ، وَعَلَى الْبَابِ عَاكِفٌ، وَعَنِ الْكُلِّ عَازِفٌ، تَرْبِيَةُ بِرِّهِ، وَشَجَرَةُ وُدِّهِ، وَرَاعِي عَهْدِهِ "

Ebû Hemmâm Abdurrahman b. Mucîb es-Sûfi'ye sûfî kimdir diye sorulduğunda şöyle dediğini işittim: "Nefsini öldüren, aşkını ilan eden,

düşmanını tenkid eden, insanlara nasihat eden kişi. Devamlı heyecanlı, işini sağlam yapar, beklentileri erteler, sızıntıları engeller ve hataları görmez. Özrü sermaye, hüznü yapmacık ve hayatı kanaatkârdır. Hakkı bilir, kapıdan ayrılmaz ve herkesten uzaktır. İyiliği terbiye, sevgisi ağaç ve sözünün de eridir."

Şeyh (Ebû Nuaym) der ki: Başka kitaplarda şeyhlerin tasavvufla ilgili verdikleri cevaplardan ve değişik ifadelerinden bahsetmiştik. Her biri kendine göre cevap vermiştir. Mutasavvıfların ifadeleri üç gruba ayrılmaktadır.

Birincisi; tevhide işaret etmeleri; ikincisi; amaçtan ve onun mertebelerinden bahsetmeleri; üçüncüsü de; müridi ve hallerini anlatmalarıdır. Her üç konunun çoğaltılabilecek konuları ve ayrıntıları vardır. Birinci metotları irfan, sonra da hizmetin şartları ve devamlılıktır.

Takrîb 2561-a, Takrîb 251

Şeyh (Ebû Nuaym) diyor ki: Tasavvuf ve tahkik ehlinin hakikati dört mertebedir;

1- Allah'ı bilmek, marifet veya marifetullah; Allah'ın isimlerini ve sıfatlarını bilmek,

2- Nefisleri tanımak, tehlikelerini ve gerekçelerini bilmek,

3- Düşmanın vesveselerini, tuzaklarını ve saptırmalarını bilmek,

4- Dünyayı tanımak, baştan çıkarıcılığını, aldatmasını, göz boyamasını bilmek, ondan kurtulmanın ve uzaklaşmanın yollarını bilmektir.

Ardından bu temelleri atıktan sonra nefislerini mücahedeye, zorlu mücadeleye, vakitleri değerlendirmeye, ibadetleri geliştirmeye, rahatı terk etmeye alıştırdılar. Elde ettikleri terakkiden lezzet almaya ve kendilerine tahsis edilen kerametleri muhafaza etmeye dikkat ettiler. Ne sosyal ilişkilerden koptular, ne de tevillere takıldılar. Bağlılıklardan uzak kaldılar, engel kabul etmediler. Bütün dertleri, eski ve yeni bütün itirazları birleştirdiler. Muhacir ve Ensâr'ın yolundan gittiler. Engelleri ve itirazları terk ettiler. Başkalarını ve başkalarının meselelerini kendi meselelerine tercih ettiler. Gözlerin takibinden ve parmakla gösterilmekten, yaşadıkları tuhaflıkların ve güzelliklerin işaret edilmesinden kaçmak için, dinlerini rahat yaşamak için dağlara ve köşelerine çekildiler. Onlar gizli muttakiler ve değerli gariblerdir. İnançları sağlıklı, mutlulukları sağlamdı.

Takrîb 4042, Takrîb 3325, Takrîb 2710, Takrîb 2711, Takrîb 2707, Takrîb 4043

Şeyh (Ebû Nuaym) der ki: Onurlu davranışlar, üstün hasletler onlarındır. Makamları yücedir ve duaları zariftir.

Takrîb 1162

Şeyh (Ebû Nuaym) der ki: Onlar halk içinde arabulucu, hakkın elinde esirdir. Ayrılık onları rahatsız eder, endişeyse başlarını eğer.

Takrîb 4047, Takrîb 4048

Şeyh (Ebû Nuaym) der ki: Hakk'a âşıktırlar, Hak onları hem diriltir hem tüketir. O'nun dışındaki varlıklar sadece oyalar ve teselli eder.

Takrîb 70-71

Şeyh (Ebû Nuaym) der ki: Bize rivayet edilen Muâz b. Cebel'in hadisi ve diğer hadislerden; tasavvufun zor bir keyfiyet ve temiz bir ahlâk olduğu anlaşılmaktadır. İçinde bulundukları hâl, sufileri alıp götürür ve esir eder. Yaşadıkları ahlâk onlara şekil verir. İçten ve karşılık beklemeden hizmet ederler. Şaşkın bakışlara aldırmadılar. Kesintiden ve fetretten kurtuldular. Onun dışında kimsede sıcaklık bulamadılar, onun dışında hiç kimseye ısınamadılar. Onlar isabetli ferasetleriyle gabya muttali olan gönül ehlidir. Sevgiliyi gözleyen, mal ve mülkü terk edip mal ve mülk peşinde koşanlarla savaşanlardır. Sahabe ve tabiûnun yolundan ve onlara dünyada ve âhirette meyleden nahif, hakikat ehli ve âlimlerin yolundan gittiler. İhlas ile riyayı birbirinden ayıranlar, mühim olanı, himmeti, azimeti ve niyeti iyi bilenlerdir. Sinirlerini hesaba çekenler, sırlarını muhafaza edenler, nefislerine muhalefet edenlerdir. Sürekli tefekkür ederek, mütevazı olmak ve zaman öldürmekten kaçmak için durmadan zikrederek sinsilikten sakınanlardır. Dinsizler dışında kimse onlara hürmette kusur etmez. Akılsızlar dışında kimse onların yerinde olmak istemez. Uyanıklar onlar gibi iman eder. Hasret çekenler ve onları görmek için başını uzatanlar onlara kıyamazlar. Biz buluşma zamanına kadar onlara uyar, onlara bağlanırız.

Şeyh (Ebû Nuaym) diyor ki: Sahabeden bir özelliğiyle öne çıkmış, en güzel fiillerle örnek olmuş, zaaftan ve tembellikten masum olan birini anlatarak başlıyoruz. Sözler ve bağlar onun için parçalanmış, onu ne bezginlik ne de bıkkınlık durdurabilmiştir. Muhacirlerin birincisi:

Ebû Bekr es-Sıddîk

Tasdik etmede birinci, Atîk lakaplı, Allah tarafından başarıyla desteklenmiş, hazarda ve seferde Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) dostu, her yerde ve her zaman şefkatli arkadaşı. Vefat ettikten sonra da nurlarla çevrili Ravza'da yanında yatan, Kur'ân-ı Kerim'de zikredilmek suretiyle bütün hayırlı ve samimi insanları faziletle geçen, geçen asırlara rağmen şan ve şerefi baki olan, eli ve gözü olan hiç kimsenin onun gölgesi bile olamadığı insan. Sırlar âlemi Kur'ân-ı Kerim onunla ilgili **"Mağaradaki iki kişinin ikincisi..."**[1] demiş ve buna benzer âyet ve hadislerde anılmış, güneş misali yayılmış haber kaynaklarında meşhur olan, faziletle anılanların en faziletlisi, mücadele eden ve savaşanlardan değerli olan biri. Onunla ilgili **"İçinizden, fetihten önce mallarını Allah yolunda harcayanlar başkalarıyla eşit değildir"**[2] âyeti nazil olmuştur.

Sıddîk, davranışıyla ve gerçekleştirdiği işlerle birinci olmuştur. Allah'ın tarafını seçti, Allah da yoluna çağırdı. Mal ve mülkten, tamahkârlıktan sıyrıldı. Kendini tevhidi gerçekleştirmeye, amaçlara ve ideallere adadı. Mihnetlerin hedefi, belanın odağı oldu, kendisi için önemli olan maddi manevi her şeyden vazgeçti. Mahlûkata sarılmayı bırakıp Hakk'a yöneldi.

Derler ki: Tasavvuf, yollar karıştığında gerçeklere sarılmaktır.

Takrîb 3148

Şeyh (Ebû Nuaym) diyor ki: Vefanın en güzelini, en samimi ve en üst seviyede göstermeye çalışırdı.

Derler ki: Tasavvuf; kulun kendini, tek ve Samed olan Allah'a vermesidir.

(٦١)- [١/٢٩] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ، أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ: لَمَّا أَنْفَذَتْ

---

[1] Tevbe Sur. 40

[2] Hadid Sur. 10

قُرَيْشٌ جِوَارَ ابْنِ الدَّغِنَةِ، قَالُوا لَهُ: مُرْ أَبَا بَكْرٍ فَلْيَعْبُدْ رَبَّهُ فِي دَارِهِ، وَلْيُصَلِّ فِيهَا مَا شَاءَ، وَلْيَقْرَأْ مَا شَاءَ، وَلا يُؤْذِينَا وَلا يَسْتَعْلِنُ بِالصَّلاةِ فِي غَيْرِ دَارِهِ، قَالَ: فَفَعَلَ أَبُو بَكْرٍ ثُمَّ بَدَا لَهُ فَابْتَنَى مَسْجِدًا بِفِنَاءِ دَارِهِ، فَكَانَ يُصَلِّي فِيهِ وَيَقْرَأُ فَتَقْصِفُ عَلَيْهِ نِسَاءُ الْمُشْرِكِينَ، وَأَبْنَاؤُهُمْ يَتَعَجَّبُونَ [٣٠/١] مِنْهُ وَيَنْظُرُونَ إِلَيْهِ، وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ رضى اللَّهُ عَنْهُ رَجُلا بَكَّاءً لا يَمْلِكُ دَمْعَهُ حِينَ يَقْرَأُ الْقُرْآنَ، فَأَفْزَعَ ذَلِكَ أَشْرَافَ قُرَيْشٍ فَأَرْسَلُوا إِلَى ابْنِ الدَّغِنَةِ، فَقَدِمَ عَلَيْهِمْ فَأَتَى ابْنُ الدَّغِنَةِ أَبَا بَكْرٍ، فَقَالَ: يَا أَبَا بَكْرٍ، قَدْ عَلِمْتَ الَّذِي عَقَدْتُ لَكَ عَلَيْهِ، فَإِمَّا أَنْ تَقْتَصِرَ عَلَى ذَلِكَ، وَإِمَّا أَنْ تَرْجِعَ إِلَى ذِمَّتِي، فَإِنِّي لا أُحِبُّ أَنْ تَسْمَعَ الْعَرَبُ إِنِّي أُخْفِرْتُ فِي عَقْدِ رَجُلٍ عَقَدْتُ لَهُ، فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: " فَإِنِّي أَرُدُّ إِلَيْكَ جِوَارَكَ، وَأَرْضَى بِجِوَارِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ " وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمَئِذٍ بِمَكَّةَ "

Hz. Âişe anlatıyor: Kureyş İbnu'd-Dağine'nin Ebû Bekr'i himaye etme kararını kabul edince, ona "Ebû Bekr'e söyle, Rabbine avlusunda ibadet etsin, orada istediği kadar namaz kılsın, istediği kadar Kur'ân okusun. Bize eziyet etmesin, avlusunun dışında namazın kıldığını göstermesin" dediler. Ebû Bekr bunu kabul etti ve evinin avlusunda bir mescid inşa etmeye başladı. Orada namaz kılıp Kur'ân okuyordu. Müşriklerin kadınları ve çocukları oraya gelmeye ve onu şaşkınlıkla izlemeye başladılar. Ebû Bekr duygusal bir adamdı, Kur'ân okuduğunda gözyaşını tutamazdı. Bu durum Kureyş ileri gelenlerini endişeye sevk etti ve İbnu'd-Dağine'ye haber gönderdiler. İbnu'd-Dağine gelince Ebû Bekr'in yanma gidip "Ey Ebû Bekr! Seninle anlaştığımız şartı biliyorsun, ya yerine getirirsin ya da himayemi geri verirsin. Arapların benim, himayeme aldığım birine söz geçiremediğimi duymalarım istemem" dedi. Ebû Bekr ona "Sana himayeni iade ediyorum ve Allah'ın himayesine giriyorum" dedi. O sırada Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke'deydi.

Takrîb 2463

Şeyh (Ebû Nuaym) dedi ki: Onun özelliklerinden birisi de acil olanla (dünyayla) ilgilenmemek, sonrakine (âhirete) yakın olmaktır.

Derler ki: Tasavvuf dünyayı tamamen boşamak ve sahip olmaktan kati olarak vazgeçmektir.

Takrîb 3776, Takrîb 3906

Şeyh (Ebû Nuaym) dedi ki; Ebû Bekr gizlilik gerektiren durumlarda gerekeni yapardı.

Derler ki: Tasavvuf sevgiliye duyulan hasret uğruna ateşe dayanmaktır.

Takrîb 2361

Şeyh (Ebû Nuaym) diyor ki: Hakir kişilere ateşe yaklaşır gibi ciddiyetle yaklaşırdı.

Derler ki: Tasavvuf dertleri nimetleri verene vakfetmektir.

Takrîb 3173, Takrîb 3174

Şeyh (Ebû Nuaym) diyor ki: Ebû Bekr durulukta duru, kardeşlikte vefalıydı.

Derler ki: Tasavvuf özlem çilesini çekerken emeğini feda etmek ve her şeyi gönülleri arındırma uğruna feda etmektir.

Takrîb 3167, Takrîb 3172

Hz. Ebû Bekr'in Az Duyulmuş Sözleri:

(٧٠)- [١/٣٣] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنَا مُصْعَبٌ الزُّبَيْرِيُّ، حَدَّثَنِي مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ عُمَرَ دَخَلَ عَلَى أَبِي بَكْرٍ وَهُوَ يَجْبِذُ لِسَانَهُ، فَقَالَ لَهُ عُمَرُ: مَهْ، غَفَرَ اللَّهُ لَكَ، فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: " إِنَّ هَذَا أَوْرَدَنِي الْمَوَارِدَ "

Zeyd b. Eslem, babasından şöyle nakleder: Hz. Ömer, Hz. Ebû Bekr'in yanına girdiğinde Ebû Bekr dilini kınıyordu. Ömer ona: "Sakin ol! Allah seni bağışlasın!" diye çıkışınca, Ebû Bekr: "Beni (istemediğim) birçok olayla karşı karşıya bırakan budur (dilimdir)!" karşılığını verdi.

(٧١)- [١/٣٣] حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ إِسْحَاقَ، أَنْبَأَنَا عَبْدَةُ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ، عَنْ طَارِقِ بْنِ شِهَابٍ، قَالَ: قَالَ: أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ رضى اللَّهُ عَنْهُ: " طُوبَى لِمَنْ مَاتَ فِي النَّانَاتِ "، قِيلَ: وَمَا النَّانَاتُ؟ قَالَ: " جِدَّةُ الإِسْلامِ "

Ebû Bekr es-Sıddîk der ki: “Ne mutlu terk ile ölene.” Ona “terk” ne demek?” diye sorduklarında “İslam'ı ciddiye almaktır” dedi.

(٧٢)- [١/٣٣] حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ: لَمَّا قَدِمَ أَهْلُ [١/٣٤] الْيَمَنِ زَمَانَ أَبِي بَكْرٍ وَسَمِعُوا الْقُرْآنَ جَعَلُوا يَبْكُونَ، قَالَ: فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: " هَكَذَا كُنَّا ثُمَّ قَسَتِ الْقُلُوبُ "، قَالَ الشَّيْخُ رَحِمَهُ اللَّهُ: وَمَعْنَى قَوْلِهِ: قَسَتِ الْقُلُوبُ، قَوِيَتْ وَاطْمَأَنَّتْ بِمَعْرِفَةِ اللَّهِ تَعَالَى

Ebû Sâlih der ki: Hz. Ebû Bekr zamanında Yemen ahalisi gelip de Kur'ân'ı dinlediklerinde ağlamaya başladılar. Bunun üzerine Ebû Bekr: “Biz de önceleri böyle ağlardık; ancak daha sonra kalplerimiz katılaştı” dedi.

(٧٣)- [١/٣٤] حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَزِيزٍ، حَدَّثَنَا سَلامَةُ بْنُ رَوْحٍ، عَنْ عَقِيلٍ، قَالَ: قَالَ ابْنُ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ أَبَا بَكْرٍ رضى اللَّهُ عَنْهُ خَطَبَ النَّاسَ، فَقَالَ: " يَا مَعْشَرَ الْمُسْلِمِينَ، اسْتَحْيُوا مِنَ اللَّهِ ﷻ فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنِّي لأَظَلُّ حِينَ أَذْهَبُ إِلَى الْغَائِطِ فِي الْفَضَاءِ مُتَقَنِّعًا بِثَوْبِي اسْتِحْيَاءً مِنْ رَبِّي ﷻ "، رَوَاهُ ابْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ يُونُسَ نَحْوَهُ

Urve b. ez-Zübeyr, babasından bildiriyor: Hz. Ebu Bekr, Müslümanlara bir hutbe verdi ve şöyle dedi: “Ey müslümanlar! Allah'tan hayâ edin! Canım elinde olana yemin olsun ki helâya gittiğim zaman Rabbime karşı hayâmdan dolayı ıssız yerlerde bile başım dâhil giysilerime sarınarak duruyorum.”

(٧٤)- [١/٣٤] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، عَنْ مَالِكِ بْنِ مِغْوَلٍ، عَنْ أَبِي السَّفَرِ، قَالَ: مَرِضَ أَبُو بَكْرٍ رضى اللَّهُ عَنْهُ فَعَادُوهُ، فَقَالُوا: أَلا نَدْعُو لَكَ الطَّبِيبَ؟ قَالَ: " قَدْ رَآنِي "، قَالُوا: فَأَيُّ شَيْءٍ قَالَ لَكَ؟ قَالَ: قَالَ: " إِنِّي فَعَّالٌ لِمَا أُرِيدُ "

Ebû's-Sefer der ki: Hz. Ebû Bekr hastalandığında onu ziyaret ettiler. “Sana doktor çağıralım mı?” dediklerinde “Doktor beni gördü” dedi. “Sana

ne dedi?" diye sorduklarında (âyeti telmih ederek) "Dilediği gibi hareket ettiğini söyledi" dedi.

(٧٥)- [١/٣٤] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنْبَاعِ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عُفَيْرٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي عُلْوَانُ بْنُ دَاوُدَ الْبَجَلِيُّ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ، وَعَنْ صَالِحِ بْنِ كَيْسَانَ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي بَكْرٍ رضى اللَّهُ عَنْهُ فِي مَرَضِهِ الَّذِي تُوُفِّيَ فِيهِ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ، فَقَالَ: " رَأَيْتُ الدُّنْيَا قَدْ أَقْبَلَتْ وَلَمَّا تُقْبِلْ، وَهِيَ جَائِيَةٌ، وَسَتَتَّخِذُونَ سُتُورَ الْحَرِيرِ، وَنَضَائِدَ الدِّيبَاجِ، وَتَأْلَمُونَ ضَجَائِعَ الصُّوفِ الأَزْرَيِّ، كَأَنَّ أَحَدَكُمْ عَلَى حَسَكِ السَّعْدَانِ، وَوَاللَّهِ لأَنْ يُقَدَّمَ أَحَدُكُمْ فَيُضْرَبُ عُنُقُهُ فِي غَيْرِ حَدٍّ، خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَسْبَحَ فِي غَمْرَةِ الدُّنْيَا "

Humeyd b. Abdirrahman b. Avf, babasından bildiriyor: Vefatına sebep olan hastalığı sırasında Ebû Bekr'in yanına girdim. Kendisine selam verdikten sonra bana: "Dünyanın bizlere doğru yöneldiğini gördüm; ama bize henüz ulaşamadı. Fakat size gelecektir. İpekten perdeler, ipek işlemeli giysiler edinecek, yünden yataklar ve örtüler içinde yatacaksınız; ama yine de çakır dikenleri üzerindeymiş gibi olacaksınız. Vallahi birinizin haksız yere boynunun vurulması sizin için dünya nimetleri için yüzmenizden daha hayırlıdır" dedi.

(٧٦)- [١/٣٤] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، حَدَّثَنَا الأَوْزَاعِيُّ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، أَنَّ أَبَا بَكْرٍ الصِّدِّيقَ رضى اللَّهُ عَنْهُ كَانَ يَقُولُ فِي خُطْبَتِهِ: " أَيْنَ الْوُضَّاءُ، الْحَسَنَةُ وُجُوهُهُمْ، الْمُعْجَبُونَ بِشَبَابِهِمْ؟ أَيْنَ الْمُلُوكُ الَّذِينَ بَنَوُا الْمَدَائِنَ وَحَصَّنُوهَا بِالْحِيطَانِ؟ أَيْنَ الَّذِينَ كَانُوا يُعْطُونَ الْغَلَبَةَ فِي مَوَاطِنِ الْحَرْبِ؟ قَدْ تَضَعْضَعَ بِهِمُ الدَّهْرُ فَأَصْبَحُوا فِي ظُلُمَاتِ الْقُبُورِ، الْوَحَا الْوَحَا، النَّجَاءُ النَّجَاءُ "[١/٣٥]

Yahyâ b. Ebî Kesîr, Ebû Bekr es-Sıddîk'in hutbesinde şöyle dediğini nakleder: "Gençlikleriyle övünen güzel yüzlü gençler nerede? Şehirler inşa eden ve bunları surlarla çeviren krallar nerede? Savaş meydanlarında zafer

kazananlar nerede? Zaman onları yok etti. Şimdi onlar, mezarların karanlığındadır. Acele ediniz! Kurtulmaya bakınız!"

(٧٧)- [١/٣٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي سَهْلٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ الْقُرَشِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُكَيْمٍ، قَالَ: خَطَبَنَا أَبُو بَكْرٍ فَقَالَ: أَمَّا بَعْدُ، " فَإِنِّي أُوصِيكُمْ بِتَقْوَى اللَّهِ، وَأَنْ تُثْنُوا عَلَيْهِ بِمَا هُوَ لَهُ أَهْلٌ، وَأَنْ تَخْلِطُوا الرَّغْبَةَ بِالرَّهْبَةِ، وَتَجْمَعُوا الإِلْحَافَ بِالْمَسْأَلَةِ، فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى أَثْنَى عَلَى زَكَرِيَّا وَعَلَى أَهْلِ بَيْتِهِ فَقَالَ: ﴿إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ﴾، ثُمَّ اعْلَمُوا عِبَادَ اللَّهِ، أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَدِ ارْتَهَنَ بِحَقِّهِ أَنْفُسَكُمْ، وَأَخَذَ عَلَى ذَلِكَ مَوَاثِيقَكُمْ، وَاشْتَرَى مِنْكُمُ الْقَلِيلَ الْفَانِي بِالْكَثِيرِ الْبَاقِي، وَهَذَا كِتَابُ اللَّهِ فِيكُمْ لا تَفْنَى عَجَائِبُهُ، وَلا يُطْفَأُ نُورُهُ، فَصَدِّقُوا قَوْلَهُ، وَانْتَصِحُوا كِتَابَهُ، وَاسْتَبْصِرُوا فِيهِ لِيَوْمِ الظُّلْمَةِ، فَإِنَّمَا خَلَقَكُمْ لِلْعِبَادَةِ، وَوَكَّلَ بِكُمُ الْكِرَامَ الْكَاتِبِينَ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ، ثُمَّ اعْلَمُوا عِبَادَ اللَّهِ، أَنَّكُمْ تَغْدُونَ وَتَرُوحُونَ فِي أَجَلٍ قَدْ غُيِّبَ عَنْكُمْ عِلْمُهُ، فَإِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَنْقَضِيَ الآجَالُ وَأَنْتُمْ فِي عَمَلِ اللَّهِ فَافْعَلُوا، وَلَنْ تَسْتَطِيعُوا ذَلِكَ إِلا بِاللَّهِ، فَسَابِقُوا فِي مَهَلِ آجَالِكُمْ قَبْلَ أَنْ تَنْقَضِيَ آجَالُكُمْ، فَيَرُدَّكُمْ إِلَى أَسْوَإِ أَعْمَالِكُمْ، فَإِنَّ أَقْوَامًا جَعَلُوا آجَالَهُمْ لِغَيْرِهِمْ وَنَسُوا أَنْفُسَهُمْ، فَأَنْهَاكُمْ أَنْ تَكُونُوا أَمْثَالَهُمْ، الْوَحَا الْوَحَا، النَّجَا النَّجَا، إِنَّ وَرَاءَكُمْ طَالِبًا حَثِيثًا أَمْرُهُ سَرِيعٌ "

Abdullah b. Ukeym der ki: Hz. Ebû Bekr bize hutbe verip şöyle dedi: "Derim ki; Size Allah'tan korkmanızı, Onu şanına yakışır bir şekilde anmanızı tavsiye ederim. Ümidi korkuya katmanızı, Ondan ısrarla istemenizi tavsiye ederim. Çünkü Allah, Hz. Zekeriyâ ve ailesini överek şöyle buyurdu: **"Doğrusu onlar iyi işlerde yarışıyorlar, korkarak ve umarak Bize yalvarıyorlardı. Bize karşı gönülden saygı duyuyorlardı."**[1] Ayrıca ey Allah'ın kulları bilin ki; Allah zaten sahip olduğu nefislerinizi rehin aldı, bununla ilgili sizden söz aldı. Az ve fani olanı satın

---

[1] Enbiyâ Sur. 90

alıp karşılığında size çok ve baki olanı verdi. İşte elinizde Allah'ın Kitabı, şaşırtıcı bilgileri bitmez tükenmez. Onun nuru söndürülemez. Sözüne itibar edin, Kitab'ından ibret alın, karanlık günlerde size yol göstersin. Sizi sadece kulluk edesiniz diye yarattı. Size, yaptıklarını bilen Kirâmen Kâtibin meleklerini görevlendirdi. Ey Allah'ın kulları! Ayrıca şunu bilin ki; bilmediğiniz bir ecele doğru yürüyüp gidiyorsunuz. Siz Allah'a ibadetle uğraşırken ecelinizin gelip çatmasını istiyorsanız yapın, ancak Allah'ın yardımı olmadan bunu yapamazsınız. Eceliniz gelmeden, imkânınız varken yapacaklarınızı yapın ki kötü fiillerinizle baş başa kalmayın. Bazı kavimler eceli başkasında gördüler ve kendilerine geleceğini unuttular. Sakın onlar gibi olmayın. Çabuk olun çabuk, kendinizi kurtarın, arkanızda işini çabuk yapan, isteki ve hırslı biri var."

(٧٨)- [١/٣٥] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، حَدَّثَنَا أَبُو عُبَيْدٍ الْقَاسِمِ بْنِ سَلامٍ، حَدَّثَنَا أَزْهَرُ بْنُ عُمَيْرٍ، وَكَانَ بِالثَّغْرِ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو الْهُذَيْلِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، قَالَ: خَطَبَ أَبُو بَكْرٍ فَقَالَ: " أُوصِيكُمْ بِاللَّهِ لِفَقْرِكُمْ وَفَاقَتِكُمْ أَنْ تَتَّقُوهُ، وَأَنْ تُثْنُوا عَلَيْهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ، وَأَنْ تَسْتَغْفِرُوهُ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا "، فَذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُكَيْمٍ، وَزَادَ: " وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ مَا أَخْلَصْتُمْ لِلَّهِ ﷻ فَرَبَّكُمْ أَطَعْتُمْ، وَحَقَّكُمْ حَفِظْتُمْ، فَأَعْطُوا ضَرَائِبَكُمْ فِي أَيَّامِ سَلَفِكُمْ، وَاجْعَلُوهَا نَوَافِلَ بَيْنَ أَيْدِيكُمْ، تَسْتَوْفُوا سَلَفَكُمْ حِينَ فَقْرِكُمْ وَحَاجَتِكُمْ، ثُمَّ تَفَكَّرُوا عِبَادَ اللَّهِ فِيمَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ، أَيْنَ كَانُوا أَمْسِ؟ وَأَيْنَ هُمُ الْيَوْمَ؟ أَيْنَ الْمُلُوكُ الَّذِينَ [١/٣٦] كَانُوا أَثَارُوا الأَرْضَ وَعَمَرُوهَا؟ قَدْ نُسُوا وَنُسِيَ ذِكْرُهُمْ، فَهُمُ الْيَوْمَ كَلا شَيْءٍ ﴿فَتِلْكَ بُيُوتُهُمْ خَاوِيَةً بِمَا ظَلَمُوا﴾، وَهُمْ فِي ظُلُمَاتِ الْقُبُورِ: ﴿هَلْ تُحِسُّ مِنْهُمْ مِنْ أَحَدٍ أَوْ تَسْمَعُ لَهُمْ رِكْزًا﴾، وَأَيْنَ مَنْ تَعْرِفُونَ مِنْ أَصْحَابِكُمْ وَإِخْوَانِكُمْ؟ قَدْ وَرَدُوا عَلَى مَا قَدَّمُوا، فَحَلُّوا الشِّقْوَةَ وَالسَّعَادَةَ، إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ أَحَدٍ مِنْ خَلْقِهِ نَسَبٌ، يُعْطِيهِ بِهِ خَيْرًا، وَلا يَصْرِفُ عَنْهُ سُوءًا، إِلا بِطَاعَتِهِ وَاتِّبَاعِ أَمْرِهِ، وَأَنَّهُ لا خَيْرَ بِخَيْرٍ بَعْدَهُ النَّارُ، وَلا شَرَّ بِشَرٍ بَعْدَهُ الْجَنَّةُ، أَقُولُ قَوْلِي هَذَا وَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ لِي وَلَكُمْ "

Amr b. Dînâr der ki: Ebû Bekr bir hutbe verdi ve dedi ki: "Size, değer kazanmak için muhtaç olduğunuz Allah'tan sakınmanızı, şanına yakışır bir

şekilde övmenizi ve af dilemenizi tavsiye ediyorum; çünkü o, günahları affedendir."

Ravi, Abdullah b. Ukeym'in hadisine benzer bir şeyler aktardıktan sonra şöyle devam etti: "Şunu bilin ki; Allah için bir şey yaparak Rabbinize itaat etmiş, görevinize sadık kalmış olursunuz. Gençliğinizde vergilerinizi eda edin, ilerisi için nafile olsun, ihtiyaç duyduğunuzda kullanırsınız. Sonra ey Allah'ın kulları! Sizden öncekileri düşünün. Dün neredeydiler? Bugün neredeler? Yeryüzünde eserler bırakıp imar eden kırallar neredeler? Unutuldular, isimleri de unutuldu. Bugün onlar hiç yaşamamış gibidirler, işte orada evleri bomboş. Yaptıkları zulümlerden dolayı, kabirlerin karanlıklarıyla başbaşa kaldılar. Her hangi birinin varlığından haberdar mısınız? Sesini duyuyor musunuz? Tanıdığınız arkadaşlarınız ve kardeşleriniz nerede? Geldiklere yere vardılar, bedbahtlığı ve bahtiyarlığı tattılar. Allah ile hiç kimse arasında, kendisine fayda temin edecek veya kötülüğü defedecek bir akrabalık bağı yoktur. Tek çare O'na itaat etmek ve emrine ittiba etmektir. Ardında cehennem olan bir hayırda hayır yoktur. Sonu cennetle biten bir şer de şer değildir. Bu sözlerimi söyleyip kendim ve sizin için Allah'tan af diliyorum."

(٧٩)- [٣٦/١] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ بْنِ نَجْدَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو الْمُغِيرَةِ، حَدَّثَنَا حَرِيزُ بْنُ عُثْمَانَ، عَنْ نُعَيْمِ بْنِ نَمْحَةَ، قَالَ: كَانَ فِي خِطْبَةِ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ رضى اللَّهُ عَنْهُ: " أَمَا تَعْلَمُونَ أَنَّكُمْ تَغْدُونَ وَتَرُوحُونَ فِي أَجَلٍ مَعْلُومٍ "، فَذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُكَيْمٍ، وَزَادَ: " وَلا خَيْرَ فِي قَوْلٍ لا يُرَادُ بِهِ وَجْهَ اللَّهِ تَعَالَى، وَلا خَيْرَ فِي مَالٍ لا يُنْفَقُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ﷻ وَلا خَيْرَ فِيمَنْ يَغْلِبَ جَهْلُهُ حِلْمَهُ، وَلا خَيْرَ فِيمَنْ يَخَافُ فِي اللَّهِ لَوْمَةَ لائِمٍ "

Nuaym b. Nemha der ki: Ebû Bekr es-Sıddîk'ın hutbesinde şu da vardı: "Malum bir ecele doğru yürüyüp gittiğinizi bilmiyor musunuz?" Abdullah b. Ukeym hadisini naklettikten sonra şunları ekledi: "Allah'ın rızasını kazanmayı amaçlamayan bir sözde hayır yoktur. Allah yolunda harcanmayan servette de hayır yoktur. Cehaleti ahlâkına galebe çalan kişide hayır yoktur.

Allah için çalışırken insanların söyleyeceklerinden korkanda da hayır yoktur."

(٨٠)- [٣٦/١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا خَلادُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا فِطْرُ بْنُ خَلِيفَةَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَابِطٍ، قَالَ: لَمَّا حَضَرَ أَبَا بَكْرٍ الْمَوْتُ دَعَا عُمَرَ رضى اللَّهُ عَنْهُمَا، فَقَالَ لَهُ: " اتَّقِ اللَّهَ يَا عُمَرُ، وَاعْلَمْ أَنَّ لِلَّهِ ﷻ عَمَلا بِالنَّهَارِ لا يَقْبَلُهُ بِاللَّيْلِ، وَعَمَلا بِاللَّيْلِ لا يَقْبَلُهُ بِالنَّهَارِ، وَأَنَّهُ لا يَقْبَلُ نَافِلَةً حَتَّى تُؤَدَّى الْفَرِيضَةُ، وَإِنَّمَا ثَقُلَتْ مَوَازِينُ مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِاتِّبَاعِهِمُ الْحَقَّ فِي الدُّنْيَا وَثِقَلُهُ عَلَيْهِمْ، وَحَقٌّ لِمِيزَانٍ يُوضَعُ فِيهِ الْحَقُّ غَدًا أَنْ يَكُونَ ثَقِيلا، وَإِنَّمَا خَفَّتْ مَوَازِينُ مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِاتِّبَاعِهِمُ الْبَاطِلَ فِي الدُّنْيَا وَخِفَّتِهِ عَلَيْهِمْ، وَحَقٌّ لِمِيزَانٍ يُوضَعُ فِيهِ الْبَاطِلُ غَدًا أَنْ يَكُونَ خَفِيفًا، وَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى ذَكَرَ أَهْلَ الْجَنَّةِ فَذَكَرَهُمْ بِأَحْسَنِ أَعْمَالِهِمْ، وَتَجَاوَزَ عَنْ سَيِّئَاتِهِمْ، فَإِذَا ذَكَرْتَهُمْ قُلْتَ: إِنِّي لأَخَافُ أَنْ لا أَلْحَقَ بِهِمْ، وَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى ذَكَرَ أَهْلَ النَّارِ فَذَكَرَهُمْ بِأَسْوَإِ أَعْمَالِهِمْ، وَرَدَّ عَلَيْهِمْ أَحْسَنَهُ، فَإِذَا ذَكَرْتُهُمْ قُلْتُ: إِنِّي لأَرْجُو أَنْ لا أَكُونَ مَعَ هَؤُلاءِ، لِيَكُونَ الْعَبْدُ رَاغِبًا رَاهِبًا، لا يَتَمَنَّى عَلَى اللَّهِ وَلا يَقْنَطُ مِنْ رَحْمَتِهِ [٣٧/١] ﷻ فَإِنْ أَنْتَ حَفِظْتَ وَصِيَّتِي فَلا يَكُنْ غَائِبًا أَحَبُّ إِلَيْكَ مِنَ الْمَوْتِ، وَهُوَ آتِيكَ، وَإِنْ أَنْتَ ضَيَّعْتَ وَصِيَّتِي فَلا يَكُنْ غَائِبًا أَبْغَضُ إِلَيْكَ مِنَ الْمَوْتِ، وَلَسْتَ بِمُعْجِزِهِ "

Abdurrahmân b. Abdillah b. Sâbıt bildiriyor: Hz. Ebû Bekr vefat edeceği zaman, Hz. Ömer'i çağırıp şöyle dedi: "Ey Ömer! Allah'tan kork. Şunu bil ki, Allah'ın gündüz yapılmasını emrettiği ve gece yapıldığında kabul etmediği ameller olduğu gibi, gece yapılmasını emredip, gündüz yapıldığında kabul etmediği ameller vardır. Allah, farzlar yerine getirilmedikçe nafileleri kabul etmez.

Dünya hayatında hakka tâbi olup ciddiyet göstermesi sebebiyle, kıyamet günü terazisinin hayır kefesi ağır gelenin terazisi ağır gelmiş demektir. Kefesine hak konan terazinin hayır kefesi hafif gelenin terazisi hafif gelmiş demektir. Kefesine batıl konan terazinin yarın hafif gelmesi kaçınılmazdır.

Allah, cennet ehlini zikredince yaptıkları güzel işler sebebiyle hatalarını bağışladı. Sen onları andığında: "Onlarla beraber olamamaktan korkarım"

dersin. Allah, cehennemlikleri amnca, kötü amelleriyle andı ve bazı güzel işlerini yüzlerine çarptı. Sen bunları andığında: "Bunlarla birlikte olmamayı dilerim" dersin. Kul, Allah'a karşı ümit ve korku halinde bulunmalı, Allah beni şöyle mükâfatlandırırsa diye temennilerde bulunmamalı, fakat rahmetinden de ümidini kesmemelidir.

Eğer öğütlerimi tutarsan, senin için ölümden daha sevimli bir gaib bulunmaz. Şâyet bu vasiyetlerimi önemsemezsen senin için ölümden daha sevimsiz bir gaib olmaz. Sen ölümden kaçabilecek te değilsin."

(٨١)- [٣٧/١] حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْوَاسِطِيُّ، قَالَ خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ بِلالٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَلْقَمَةُ بْنُ أَبِي عَلْقَمَةَ، عَنْ أُمِّهِ، قَالَتْ: سَمِعْتُ عَائِشَةَ، تَقُولُ: لَبِسْتُ ثِيَابِي فَطَفِقْتُ أَنْظُرُ إِلَى ذَيْلِي وَأَنَا أَمْشِي فِي الْبَيْتِ، وَأَلْتَفِتُ إِلَى ثِيَابِي وَذَيْلِي، فَدَخَلَ عَلَيَّ أَبُو بَكْرٍ فَقَالَ: يَا عَائِشَةُ، " أَمَا تَعْلَمِينَ أَنَّ اللَّهَ لا يَنْظُرُ إِلَيْكِ الآنَ "

Hz Âişe der ki: Elbiselerimi giymiştim, elbisemin eteğini seyredip evde yürümeye başladım. Dönüp dolaşıp elbiselerime ve eteğime bakıyordum. O sırada (babam) Ebû Bekr yanıma geldi ve "Ey Âişe! Şu anda Allah'ın sana bakmadığını biliyor musun?" dedi.

(٨٢)- [٣٧/١] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ السِّنْدِيِّ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عُلُّوَيَةَ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عِيسَى، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ بِشْرٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ سَمْعَانَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ عَائِشَةَ رضى اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: لَبِسْتُ مَرَّةً دِرْعًا لِي جَدِيدًا، فَجَعَلْتُ أَنْظُرُ إِلَيْهِ وَأُعْجِبْتُ بِهِ، فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: " مَا تَنْظُرِينَ؟ إِنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِنَاظِرٍ إِلَيْكِ "، قُلْتُ: " وَمِمَّ ذَاكَ؟ "، قَالَ: " أَمَا عَلِمْتِ أَنَّ الْعَبْدَ إِذَا دَخَلَهُ الْعُجْبُ بِزِينَةِ الدُّنْيَا مَقَتَهُ رَبُّهُ ﷻ حَتَّى يُفَارِقَ تِلْكَ الزِّينَةَ "، قَالَتْ: " فَنَزَعْتُهُ فَتَصَدَّقْتُ بِهِ "، فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: " عَسَى ذَلِكَ أَنْ يُكَفِّرَ عَنْكِ "

Hz Âişe der ki: Bir keresinde yeni bir kıyafetimi giymiştim. Çok beğenmiştim, kendimi seyretmeye başladım. Ebû Bekr bana "Niye bakıyorsun, Allah şu anda sana bakmıyor" dedi. Ben "Neden?" deyince

"Bilmiyor musun? Bir kul, dünya süsü içinde kendini beğenirse, o süsünü terk edinceye kadar Allah ona buğzeder" dedi. Bunun üzerine kıyafeti çıkarıp birine verdim. Ebû Bekr "Umarım bu yaptığın senin için kefâret olur" dedi.

(٨٣)- [١/٣٧] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا أَبُو الْمُغِيرَةِ، حَدَّثَنَا عُتْبَةُ، حَدَّثَنِي أَبُو ضَمْرَةَ يَعْنِي حَبِيبَ بْنَ ضَمْرَةَ، قَالَ: حَضَرَتِ الْوَفَاةُ ابْنًا لأَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ، فَجَعَلَ الْفَتَى يَلْحَظُ إِلَى وِسَادَةٍ، فَلَمَّا تُوُفِّيَ، قَالُوا لأَبِي بَكْرٍ: رَأَيْنَا ابْنَكَ يَلْحَظُ إِلَى الْوِسَادَةِ، قَالَ: فَرَفَعُوا عَنْهُ الْوِسَادَةَ فَوَجَدُوا تَحْتَهَا خَمْسَةَ دَنَانِيرَ، أَوْ سِتَّةً، فَضَرَبَ أَبُو بَكْرٍ بِيَدِهِ عَلَى الأُخْرَى يَسْتَرْجِعُ، يَقُولُ: " إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ، مَا أَحْسَبُ جِلْدَكَ يَتَّسِعُ لَهَا "

Ebû Damra yani Habîb b. Damra anlatıyor: Ebû Bekr'in bir oğlu ölüm döşeğindeydi. Gözleriyle yastığa bakmaya çalışıyordu. Ruhunu teslim ettikten sonra Ebû Bekr'e "Oğlunun yastığa bakmaya çalıştığını gördük" dediler. Hemen koşup yastığı kaldırdılar. Yastığın altında beş veya altı dînâr buldular. Ebû Bekr eyvah manasında ellerini birbirine vurup "İnnâ lillah ve innâ ileyhi raciun, cildinin buna dayanacağını sanmıyorum" dedi.

(٨٤)- [١/٣٧] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ هِشَامٍ، حَدَّثَنَا أَبُو إِبْرَاهِيمَ التَّرْجُمَانِيُّ، حَدَّثَنَا عِصَامُ بْنُ طَلِيقٍ، عَنِ ابْنِ سَمْعَانَ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الأَنْصَارِيِّ، أَنَّ أَبَا بَكْرٍ الصِّدِّيقَ قِيلَ لَهُ: يَا خَلِيفَةَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ، أَلا تَسْتَعْمِلُ أَهْلَ بَدْرٍ؟ قَالَ: " إِنِّي أَرَى مَكَانَهُمْ، وَلَكِنِّي أَكْرَهُ أَنْ أُدَنِّسَهُمْ بِالدُّنْيَا "

Ebû Bekr b. Muhammed el-Ensârî bildiriyor: Ebû Bekr es-Sıddîk'a "Ey Resûlullah'ın halifesi! Neden Bedir ehlini (vali olarak) görevlendirmiyorsun?" diye sorduklarında "Ben onların ne kadar değerli olduklarını biliyorum, dünya işleriyle onları kirletmek istemem" dedi.

(٨٥)- [١/٣٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا عَمِّي أَبُو بَكْرٍ، وَسَعِيدُ بْنُ عُمَرَ، قَالا: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ

قَيْسٍ، قَالَ: اشْتَرَى أَبُو بَكْرٍ بِلالا وَهُوَ مَدْفُونٌ بِالْحِجَارَةِ بِخَمْسِ أَوَاقٍ ذَهَبًا، فَقَالُوا لَوْ أَبِيتَ إلا أُوقِيَّةً لَبِعْنَاكَهُ، قَالَ: " لَوْ أَبَيْتُمْ إِلا مِائَةَ أُوقِيَّةٍ لأَخَذْتُهُ "

Kays (b. Ebî Hâzım) der ki: Hz. Ebû Bekr Bilal'i taşlara gömülmüş vaziyette iken, beş ukiyeyle (yaklaşık 600 gr) altınla satın aldı. Ona "Pazarlık yapsaydın onu sana bir ukiyeye satardık" dediklerinde "Siz direnseydiniz yüz ukiyeye satın alırdım" dedi.

Ömer b. el-Hattâb

Şeyh (Ebû Nuaym) diyor ki: Takımın ikincisi Ömeru'l-Fâruk, sağlam ve kendisine layık makamın sahibi. Allah onunla tasdik edilen Sâdık'ın (sallallahu aleyhi vesellem) davetini ilan etmiş, fazileti tevhidin şahidi olarak kendisine vermiş, onunla çatlak sesleri ayırmıştır. Bu sayede davet açıklanmış ve söz etkili olmuştur. Allah onda topladığı etkili karakterle devlet olmalarını sağlamış, zayıf duyulan tevhid sesi avaz olmuş, dağınık vaziyetleri sağlamlaştırmıştır. Kendilerini var eden ve üstesinden gelen, parçalayan ve buğzeden Allah'a beslediği sapasağlam imana dayanarak, müşriklerin tuzaklarını alt etmiş, çokluklarına ve alçaklıklarına itibar etmemiş, engelleme ve sataşmalarını umursamamıştır. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) tahammül ettiği sıkıntılara tahammül etmiş, ulaşmaya çalıştığı amaçlar uğruna hoşlanmadığı durumlara sabretmiş, çıkar ve rahatlık için uğraşanlardan uzak durmuş, her işe koşan ve her göreve hazır olanlarla kucaklaşmıştır. Sahabenin içinde kendini muhaliflerle mücadeleye adamış, Âlemlerin Rabbine uygun fikirleriyle öne çıkmış kişidir. Huzur onun diliyle konuşur, hakikat hikmetini onun beyanıyla yürütür. Adalete meyilli, ağır işleri yüklenen ve Allah'tan başka hiç kimseden korkmayan birisiydi.

Takrîb 2384, Takrîb 2385, Takrîb 2385-a

Şeyh (Ebû Nuaym) dedi ki; Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), taşıdığı tesirli ve heybetli özelliklerden, onda gördüğü sağlam tevhid ve tevhidi savunmaya olan bağlılığından ve mücadele ettiği insanların sayısını

umursamadığından dolayı onu tartışmalarda sahabenin içinden sözcü olarak görevlendirmişti.

Şeyh (Ebû Nuaym) diyor ki: Hz. Ömer borçlarını ilan eder, iyiliklerini gizlerdi.

Derler ki: Tasavvuf açıkça söylenenlerden yola çıkıp gizlenmiş olanlara ulaşabilmektir.

Takrîb 3175, Takrîb 3176, Takrîb 3180, Takrîb 3178

Şeyh (Ebû Nuaym) diyor ki: Hz. Ömer konuşurken sakindi, gözü açık ve kararlıydı. Kararlarında isabet ve adaletiyle meşhurdu.

Derler ki: Tasavvuf hakka uygun davranmak ve halkın durumuna göre davranmaktır.

Takrîb 3185, Takrîb 3186, Takrîb 3188, Takrîb 3182, Takrîb 3189, Takrîb 3190, Takrîb 1296

Şeyh (Ebû Nuaym) diyor ki: Hz. Ömer bütün zamanını insanların haklarını vermeye ayırdı. Allah onun isabetli fikirlerine uygun vahiy inzal ederek Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bazı kişilerin namazlarını kılmasına mani olmuş, esir edip fidye aldığı kişileri önceden tanıdığına dayanarak serbest bırakmıştır. Hasret çeken âşıkların yolu da böyledir. Sözlerinin çoğunda barışı desteklemeli, hallerinde ve fiillerinde ayrılıktan uzak olmalıdır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hayatında ve vefat ederken birleştiriciydi. Rüyasında ve uyanık haliyle kendisine verilene tabi oluyordu. Her halinde ona ittiba eder, her işini onunla tedavi ederdi.

Derler ki: Tasavvuf yolları takip etmek ve güzelliklere doğru ilerlemektir.

(١٠٠)- [١/٤٤] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ، وَحَدَّثَنَا أَبُو عَمْرِو بْنُ حَمْدَانَ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ سُفْيَانَ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، قَالَ: أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَالِمٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي، فَقُلْتُ: إِنِّي سَمِعْتُ النَّاسَ يَقُولُونَ مَقَالَةً فَأَبَيْتُ إِلا أَنْ أَقُولَهَا لَكَ، زَعَمُوا أَنَّكَ غَيْرَ مُسْتَخْلِفٍ، وَأَنَّهُ لَوْ كَانَ لَكَ رَاعِي إِبِلٍ أَوْ رَاعِي غَنَمٍ، ثُمَّ جَاءَكَ وَتَرَكَهَا لَرَأَيْتَ أَنْ قَدْ ضَيَّعَ، فَرِعَايَةُ النَّاسِ أَشَدُّ، فَوَضَعَ رَأْسَهُ سَاعَةً ثُمَّ رَفَعَهُ، فَقَالَ: " إِنَّ اللَّهَ ﷻ

يَحْفَظُ دِينَهُ، وَإِنْ لَمْ أَسْتَخْلِفْ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَمْ يَسْتَخْلِفْ، وَإِنْ أَسْتَخْلِفْ فَإِنَّ أَبَا بَكْرٍ قَدِ اسْتَخْلَفَ "، فَوَاللَّهِ مَا هُوَ إِلا أَنْ ذَكَرَ رَسُولَ اللَّهِ وَأَبَا بَكْرٍ، فَعَلِمْتُ أَنَّهُ لَمْ يَكُنْ لِيَعْدِلَ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَحَدًا، وَأَنَّهُ غَيْرُ مُسْتَخْلِفٍ

İbn Ömer anlatıyor: Babamın yanına girdim ve dedim ki; "İnsanların bir şeyler konuştuğunu duydum, sana sormadan bir şey söylemek istemedim; senin, yerine bir halife seçmediğini söylediler. Sonra senin bir deve veya koyun çobanın olsa da sürüyü getirip bıraksa kaybolacağını biliyorsun. İnsanların yönetimi daha zordur." Babam (Hz. Ömer) başını ellerinin arasına koyup biraz durduktan sonra başını kaldırdı ve "Allah dinini korur, yerime halife seçsem Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) seçmedi, yerime halife seçmesem Ebû Bekr seçti." Vallahi Hz. Peygamber'i (sallallahu aleyhi vesellem) ve Ebû Bekr'i zikredince Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) hiç kimseyi tercih etmediğini ve halife seçmediğini anladım.

Takrîb 1505

(١٠٢)- [١/٤٥] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا الْمِقْدَامُ بْنُ دَاوُدَ، حَدَّثَنَا أَسَدُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ الْمُتَوَكِّلِ، حَدَّثَنَا أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، قَالَ: لَبِسَ عُمَرُ رضى اللَّهُ عَنْهُ قَمِيصًا جَدِيدًا، ثُمَّ دَعَانِي بِشَفْرَةٍ، فَقَالَ: " مُدَّ يَا بُنَيَّ كُمَّ قَمِيصِي، وَالْزَقْ يَدَيْكَ بِأَطْرَافِ أَصَابِعِي، ثُمَّ اقْطَعْ مَا فَضَلَ عَنْهَا، فَقَطَعْتُ مِنَ الْكُمَّيْنِ مِنْ جَانِبَيْهِ جَمِيعًا، فَصَارَ فَمُ الْكُمِّ بَعْضُهُ فَوْقَ بَعْضٍ، فَقُلْتُ لَهُ: يَا أَبَتَهْ، لَوْ سَوَّيْتَهُ بِالْمَقَصِّ، فَقَالَ: دَعْهُ يَا بُنَيَّ، هَكَذَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَفْعَلُ "، فَمَا زَالَ عَلَيْهِ حَتَّى تَقَطَّعَ، وَكَانَ رُبَّمَا رَأَيْتُ الْخُيُوطَ تَسَّاقَطُ عَلَى قَدَمِهِ

Abdullah b. Ömer anlatıyor: Hz. Ömer yeni bir gömlek giyip benden bir bıçak istedi ve şöyle dedi: "Evladım! Gömleğimin kolunu çek ve parmaklarımın üzerine kapat ve artan kısmını kes" dedi. Ben iki koldan ve etrafından kestiğimde kollar yamuk yumuk oldu. Ben: "Babacığım! Bunu makasla düzeltsem" deyince, "Bırak evladım! Resûlullah'ın böyle yaptığını gördüm" dedi. Gömlek parçalanana kadar Hz. Ömer'in üzerinde kaldı,

hatta bazen (uzun) gömleğin ipliklerinin ayaklarının dibine düştüğünü görürdüm."

Takrîb 3760

Şeyh (Ebû Nuaym) dedi ki: Hz. Ömer hakikatlerde istekli ve ustaydı, batılda oyalanır ve uzak dururdu.

Derler ki: Tasavvuf şuurda birikenleri gözetleyip felakete götüren sebepleri defetmektir.

Takrîb 3193, Takrîb 3194

Şeyh (Ebû Nuaym) dedi ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) onun hakkındaki iddiası, övgü ve medhiyeleri dinlemek için bir ruhsat ve mubahlıktır. Şiirleri, Rabbine senası, Peygamberini (sallallahu aleyhi vesellem) medhetmesine dayanarak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hz. Ömer'in batılı sevmediğini haber vermiştir.

Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Ömer hakkında: **"O, batıl olanı sevmez!"** buyurmuştur. Kişi başkalarını övmeyi meslek ve kazanç kapısı haline getirdiği zaman övdüğü kişilerden yana bir beklenti içinde olur. Böylesi bir beklenti içinde olan kişi ise belde belde dolaşmaya başlar. Keskin dilini kullanmak üzere de her türlü tören ve merasimlere katılır. Kişileri hak etmedikleri şeylerle övmeye başlar. İstediğini kendisine vermeyen kişilerin onurunu zedelemeye ve dil uzatmaya çalışır. Allah'ın zelil kıldığı kişileri beklentilerinden dolayı sözleriyle övüp yüceltirken, Allah'ın aziz kıldığı kişileri de öfkesinden dolayı küçümseyip aşağılar. Böylesi bir meslek veya uzmanlık elbette ki batıldır. Hz. Peygamber de (sallallahu aleyhi vesellem) Ömer için: **"O, batılı sevmez"** buyruğundan kasıt da böylesi bir şeydir. Diğer taraftan özenli ve vezinli olan şiir, saklı kalmış güzel hikmetli sözlerden sayılır. Allah da böylesi bir yeteneği ancak ilimde becerikli ve kabiliyet sahibi kişilere has kılmıştır. Bu cümleden olarak Ebû Bekr, Ömer ve Hz. Ali de şiir söylerlerdi.

Takrîb 3195

Şeyh (Ebû Nuaym) dedi ki: Şirk ve inattan uzak, marifet ve sevgiyle dolu olanların durumu da böyledir. Onları batıl olan hiçbir söz veya fiil meşgul etmez. Hiçbir keyfiyet hakka yönelmiş istikametlerini bozmaz. En mükemmel ve en ayrıntılı noktalara kadar hakkın yanında olurlar. Hz.

Ömer alçak gönüllülükle Mevla'dan güç ve izzet taleb eder, ibadetini yerine getirmek için de refah ve bıkkınlığı terk ederdi.

Derler ki: Tasavvuf dünya makamlarına sırtını dönmek ve yüce mertebeye tırmanmaktır.

Takrîb 307

(١٠٨)- [١/٤٧] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ شِبْلٍ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ قَيْسٍ، قَالَ: لَمَّا قَدِمَ عُمَرُ رضى اللَّهُ عَنْهُ الشَّامَ اسْتَقْبَلَهُ النَّاسُ وَهُوَ عَلَى بَعِيرِهِ، فَقَالُوا: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، لَوْ رَكِبْتَ بِرْذَوْنًا تَلْقَاكَ عُظَمَاءُ النَّاسِ وَوُجُوهُهُمْ، فَقَالَ عُمَرُ " لا أَرَاكُمْ هَهُنَا، إِنَّمَا الأَمْرُ مِنْ هَهُنَا، وَأَشَارَ بِيَدِهِ إِلَى السَّمَاءِ، خَلُّوا سَبِيلَ جَمَلِي "[١/٤٨]

Kays bildiriyor: Ömer b. el-Hattâb, Şam'a geldiği zaman insanlardan bir topluluk onu karşılamaya çıktılar. Ömer devesi üzerinde gelince, onu karşılamaya çıkanlar: "Ey müminlerin emiri! İnsanların önde gelen seçkin kişileriyle karşılaşacaksın, deveden inip ata binsen nasıl olur?" dediler. Ömer: "Bir daha beni bu şekilde karşılamaya çıktığınızı görmeyeceğim!" dedi ve eliyle göğü işaret ederek şöyle devam etti: "Saygınlık oradan gelmektedir! Devemin önünden çekilin!"

(١٠٩)- [١/٤٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الأَوْزَاعِيُّ، " أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رضى اللَّهُ عَنْهُ خَرَجَ فِي سَوَادِ اللَّيْلِ، فَرَآهُ طَلْحَةُ، فَذَهَبَ عُمَرُ، فَدَخَلَ، ثُمَّ دَخَلَ بَيْتًا آخَرَ، فَلَمَّا أَصْبَحَ طَلْحَةُ ذَهَبَ إِلَى ذَلِكَ الْبَيْتِ فَإِذَا بِعَجُوزٍ عَمْيَاءَ مُقْعَدَةٍ، فَقَالَ لَهَا: مَا بَالُ هَذَا الرَّجُلِ يَأْتِيكِ؟ قَالَتْ: إِنَّهُ يَتَعَاهَدُنِي مُنْذُ كَذَا وَكَذَا، يَأْتِينِي بِمَا يُصْلِحُنِي، وَيُخْرِجُ عَنِّي الأَذَى، فَقَالَ طَلْحَةُ: ثَكِلَتْكَ أُمُّكَ يَا طَلْحَةُ، أَعَثَرَاتِ عُمَرَ تَتْبَعُ؟ "

Evzâî bildiriyor: Hz. Ömer gece karanlığında çıkınca Talha onu gördü. Hz. Ömer gidip bir eve girdi, sonra başka bir eve girdi. Sabah olup, Talha o eve gidince yatalak ve kör ihtiyar bir kadın gördü. Kadın: "Bu adam neden yanma geliyor?" diye sorunca, kadın: "Şu kadar zamandır yanıma uğrayıp ihtiyacımı görecek şeyler getiriyor ve beni sıkıntıdan kurtarıyor" dedi.

Bunun üzerine Talha: "Annen seni kaybetsin ey Talha! Ömer'in yanlışlarını mı arıyorsun?" dedi.

(١١٠)- [١١٠] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، حَدَّثنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ رُسْتَةَ، حَدَّثَنَا شَيْبَانُ، وَحَدَّثنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، قَالَ: حَدَّثنَا أَبِي، حَدَّثنَا عَبْدُ الصَّمَدِ، حَدَّثنَا أَبُو الأَشْهَبِ، عَنِ الْحَسَنِ، أَوْ غَيْرِهِ، شَكَّ أَبُو الأَشْهَبِ، وَلَمْ يَذْكُرِ ابْنُ أَحْمَدَ بْنُ حَنْبَلِ الشَّكَّ، فَقَالَ عَنِ الْحَسَنِ، قَالَ: مَرَّ عُمَرُ رضى اللَّهُ عَنْهُ عَلَى مَزْبَلَةٍ فَاحْتَبَسَ عِنْدَهَا، فَكَأَنَّ أَصْحَابَهُ تَأَذَّوْا بِهَا، فَقَالَ: " هَذِهِ دُنْيَاكُمُ الَّتِي تَحْرِصُونَ عَلَيْهَا، أَوْ تَتَّكِلُونَ عَلَيْهَا "

Hasan der ki: Hz. Ömer bir mezbeleyle karşılaşınca üzerinde bir süre durdu. Yanındaki arkadaşları mezbeleden rahatsız olur gibi olduklarında onlara: "İşte peşinden koştuğunuz (veya güvendiğiniz) dünyanız budur!" dedi.

Şeyh (Ebû Nuaym) diyor ki: Hz. Ömer yalancı dünyanın faniliğini bırakıp âhiretin bekasına yönelmişti. Zorluklara sarılır ve süfli duygulardan kaçardı.

Derler ki: Tasavvuf, nefsi en onurlu maksad olan vakara yönlendirmektir.

(١١١)- [٤٨/١] حَدَّثنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، حَدَّثنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبُو الْهَيْثَمِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ الرَّبَالِيُّ، حَدَّثنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: تُقَرْقِرُ بَطْنُ عُمَرَ وَكَانَ يَأْكُلُ الزَّيْتَ عَامَ الرَّمَادَةِ، وَكَانَ قَدْ حَرَّمَ عَلَى نَفْسِهِ السَّمْنَ، قَالَ: فَنَقَرَ بَطْنَهُ بِأُصْبُعِهِ، وَقَالَ: " تَقَرْقِرُ مَا تُقَرْقِرُ، إِنَّهُ لَيْسَ لَكَ عِنْدَنَا غَيْرُهُ حَتَّى يَحْيَا النَّاسُ "

Enes der ki: Hz. Ömer'in karnı guruldamıştı. Kıtlık senesinde zeytinyağı kullanırdı, katı yağı kendine yasaklamıştı. Karnı guruldayınca karnına vurup "İstediğin kadar gurulda, kıtlık bitip insanlar kendine gelinceye kadar sana başka bir şey yoktur" dedi.

Takrîb 3853

(١١٣)- [١/٤٩] حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ يَعْقُوبَ النَّجِيرَمِيُّ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا عَفَّانُ، حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ، أَنَّ عُمَرَ قَالَ: وَاللَّهِ " إِنِّي لَوْ شِئْتُ لَكُنْتُ مِنْ أَلْيَنِكُمْ لِبَاسًا، وَأَطْيَبِكُمْ طَعَامًا، وَأَرَقِّكُمْ عَيْشًا، وَإِنِّي وَاللَّهِ مَا أَجْهَلُ عَنْ كَرَاكِرَ وَأَسْنِمَةٍ، وَعَنْ صَلاءٍ وَصِنَابٍ وَصَلايِقٍ، وَلَكِنِّي سَمِعْتُ اللَّهَ ﷻ عَيَّرَ قَوْمًا بِأَمْرٍ فَعَلُوهُ، فَقَالَ: أَذْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا "

Hasan, Hz. Ömer'in şöyle dediğini bildirir: "Vallahi eğer isteseydim sizin giydiklerinizden daha güzel giysiler giyer, yediklerinizden daha güzel yemekler yer ve sizden daha rahat bir yaşam sürerdim. Vallahi hayvanın sırt ve hörgüç etinin çok lezzetli, kızarmış etin, kuru üzümün ve pişirilmiş sebzelerin tadının çok güzel olduğunu bilmiyor değilim. Ancak Allah'ın bir topluluğu bunlardan dolayı şöyle kınadığını işittim: **"Dünyadaki hayatınızda sizin için güzel olan her şeyi harcadınız, onların zevkini sürdünüz; ama bugün, yeryüzünde haksız yere büyüklük taslamanızın ve yoldan çıkmanızın karşılığında alçaltıcı bir azap göreceksiniz!"**[1]

(١١٤)- [١/٤٩] حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي هِلالٍ، عَنْ مُوسَى بْنِ سَعْدٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ، كَانَ يَقُولُ: " وَاللَّهِ مَا نَعْبَأُ بِلَذَّاتِ الْعَيْشِ أَنْ نَأْمُرَ بِصِغَارِ الْمِعْزَى فَتُسْمَطَ لَنَا، وَنَأْمُرُ بِلُبَابِ الْحِنْطَةِ فَيُخْبَزُ لَنَا، وَنَأْمُرُ بِالزَّبِيبِ فَيُنْتَبَذُ لَنَا فِي الأَسْعَانِ، حَتَّى إِذَا صَارَ مِثْلَ عَيْنِ الْيَعْقُوبِ أَكَلْنَا هَذَا وَشَرِبْنَا هَذَا، وَلَكِنَّا نُرِيدُ أَنْ نَسْتَبْقِيَ طَيِّبَاتِنَا، لأَنَّا سَمِعْنَا اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ: ﴿أَذْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا﴾ "

Sâlim b. Abdillah der ki: Ömer b. el-Hattâb şöyle derdi: "Vallahi istediğimizde yavru oğlaklar şişe dizilse, buğdayın özünden (beyaz) ekmek yapılsa, keklik gözü misali kuru üzüm, tabakların içinde sunulsa, canımızın

---

[1] Ahkâf Sur. 20

istediğini yiyip içsek de hayatın lezzetlerini umursamayız. Biz geriye güzelliklerimizi bırakmak istiyoruz. Çünkü yüce Allah'ın «**Güzelliklerinizi dünya hayatınızda harcadınız**»[1] dediğini işittik."

(١١٥)- [٤٩/١] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي سَهْلٍ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ أَبِي فَرْوَةَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، قَالَ: قَدِمَ عَلَى عُمَرَ رضى اللَّهُ عَنْهُ نَاسٌ مِنْ أَهْلِ الْعِرَاقِ، فَرَأَى كَأَنَّهُمْ يَأْكُلُونَ تَعْزِيزًا، فَقَالَ: " هَذَا يَا أَهْلَ الْعِرَاقِ لَوْ شِئْتُ أَنْ يُدَهْمَقَ لِي كَمَا يُدَهْمَقُ لَكُمْ، وَلَكِنَّا نَسْتَبْقِي مِنْ دُنْيَانَا نَجِدُهُ فِي آخِرَتِنَا، أَمَا سَمِعْتُمُ اللَّهَ ﷻ قَالَ لِقَوْمٍ: ﴿أَذْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا﴾"

Abdurrahman b. Ebî Leylâ der ki: Hz. Ömer'in yanına Irak ahalisinden birtakım insanlar gelmişti. Yemek yerken (etin sertliğinden dolayı) zorlanır gibi olduklarını görünce şöyle dedi: "İşte böyle ey Iraklılar, etin size yumuşatıldığı gibi bana da yumuşatılmasını isterdim, ama dünyada terk ettiğimizi âhiretimizde bulacağız. Allah'ın bir kavme söylediği «**Güzelliklerinizi dünya hayatınızda harcadınız**»[2] sözünü duymadınız mı?"

(١١٦)- [٤٩/١] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، حَدَّثَنَا الأَعْمَشُ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي ثَابِتٍ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ، عَنْ عُمَرَ، قَالَ: قَدِمَ عَلَيْهِ نَاسٌ مِنْ أَهْلِ الْعِرَاقِ، فِيهِمْ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: فَأَتَاهُمْ بِجَفْنَةٍ قَدْ صُنِعَتْ بِخُبْزٍ وَزَيْتٍ، فَقَالَ لَهُمْ: خُذُوا، فَأَخَذُوا أَخْذًا ضَعِيفًا، فَقَالَ لَهُمْ عُمَرُ: " قَدْ رَأَى مَا تَقْرَمُونَ، فَأَيَّ شَيْءٍ تُرِيدُونَ؟ حُلْوًا وَحَامِضًا وَحَارًّا وَبَارِدًا، ثُمَّ قَذْفًا فِي الْبُطُونِ "

Habîb b. Ebî Sâbit, bir arkadaşından bildiriyor: Hz. Ömer'e Iraklılardan aralarında Câbir b. Abdillah'ın da bulunduğu bazı insanlar gelmişti. Ömer onlara ekmek ve zeytinyağıyla hazırlanmış bir tepsi yemek getirip "Alın!"

---

[1] Ahkâf Sur. 20

[2] Ahkâf Sur. 20

dedi. Çok istekli almadıklarını görünce Ömer onlara; "Canınızın ne kadar et çektiğini anlıyorum, ne istiyorsunuz? Tatlı, ekşi, sıcak, soğuk sonra da midelerinizi tıka basa doldurmak mı?" dedi.

(١١٧)- [٤٩/١] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا شُجَاعُ بْنُ الْوَلِيدِ، عَنْ خَلَفِ بْنِ حَوْشَبٍ، أَنَّ عُمَرَ قَالَ: " نَظَرْتُ فِي هَذَا الأَمْرِ فَجَعَلْتُ إِذَا أَرَدْتُ الدُّنْيَا أَضُرُّ بِالآخِرَةِ، وَإِذَا أَرَدْتُ الآخِرَةَ أَضُرُّ بِالدُّنْيَا، فَإِذَا كَانَ الأَمْرُ هَكَذَا فَأَضِرُّوا بِالْفَانِيَةِ "

Hz. Ömer der ki: "Bu meseleyi düşündüğümde baktım ki, dünyayı istesem âhirete zarar vereceğim, âhireti istesem dünyaya zarar vereceğim. Madem durum böyle, fani olana zarar veririm."

(١١٨)- [٥٠/١] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ شِبْلٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَبْسِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ، قَالَ: كَتَبَ عُمَرُ إِلَى أَبِي مُوسَى الأَشْعَرِيِّ رضى اللَّهُ عَنْهُمَا: أَمَّا بَعْدُ، " فَإِنَّ أَسْعَدَ الرُّعَاةِ مَنْ سَعِدَتْ بِهِ رَعِيَّتُهُ، وَإِنَّ أَشْقَى الرُّعَاةِ عِنْدَ اللَّهِ ﷻ مَنْ شَقِيَتْ بِهِ رَعِيَّتُهُ، وَإِيَّاكَ أَنْ تَرْتَعَ فَيَرْتَعَ عُمَّالُكَ، فَيَكُونُ مِثْلُكَ عِنْدَ اللَّهِ ﷻ مِثْلَ الْبَهِيمَةِ نَظَرَتْ إِلَى خَضِرَةٍ مِنَ الأَرْضِ فَرَعَتْ فِيهَا تَبْتَغِي بِذَلِكَ السِّمَنَ، وَإِنَّمَا حَتْفُهَا سِمَنُهَا، وَالسَّلامُ عَلَيْكَ "

Saîd b. Ebî Burde anlatıyor: Hz. Ömer, Ebû Mûsa el-Eş'arî'ye şöyle bir mektup yazdı: "Sonrasına gelince; bil ki en mutlu yönetici, halkın kendisiyle mutlu olduğu yöneticidir. En kötü yönetici de halkın kendisinden dolayı mutsuz olduğu yöneticidir. Sakın nefsine uyup dünyalıklara dalma ki emrindeki idareciler de aym şeyi yapmaya başlamasın. O zaman da (Allah katındaki) durumun, yerde gördüğü yeşil otları semizlemek için yemeye çalışan hayvan gibi olur. Oysa bilmez ki ölümü (kesilmesi) semizliğinden dolayı olacaktır. Baki selam."

(١١٩)- [٥٠/١] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، حَدَّثَنَا أَبُو يَحْيَى الرَّازِيُّ، حَدَّثَنَا هَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ، عَنِ السَّرِيِّ بْنِ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ عَامِرٍ الشَّعْبِيِّ، قَالَ: كَتَبَ عُمَرُ إِلَى مُوسَى رضى اللَّهُ عَنْهُمَا: " مَنْ خَلُصَتْ نِيَّتُهُ كَفَاهُ اللَّهُ تَعَالَى مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ النَّاسِ،

وَمَنْ تَزَيَّنَ لِلنَّاسِ بِغَيْرِ مَا يَعْلَمُ اللَّهُ مِنْ قَلْبِهِ شَانَهُ اللَّهُ ﷻ فَمَا ظَنُّكَ فِي ثَوَابِ اللَّهِ فِي عَاجِلِ رِزْقِهِ وَخَزَائِنِ رَحْمَتِهِ؟ وَالسَّلامُ "

Âmir eş-Şa'bî der ki: Hz. Ömer, Ebû Mûsa'ya şöyle bir mektup yazdı: "Allah, niyeti halis olan kişiyi hiçbir şeyde diğer insanlara muhtaç bırakmaz. Her kim de kalbinde olan ve Allah'ın da bildiği niyetten başka bir amaçla davranış sergilerse Allah onun bu ayıbını açığa vurur. Allah'ın, kula amellerinin karşılığını ve rızkını hemen vermesini ve engin rahmetini başka neye yorarsın! Baki selam."

Zühd ve Vera Hakkında Söyledikleri. Gerçek Kişiliğini İfade Eden İstisnai Sözleri

(١٢٠)- [١/٥٠] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ مَالِكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، حَدَّثَنَا الأَعْمَشُ، عَنْ مُجَاهِدٍ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ: " وَجَدْنَا خَيْرَ عَيْشِنَا الصَّبْرَ "

Hz. Ömer: "Şunu gördük ki; hayatımızın en hayırlı hasleti sabırdır" dedi.

(١٢١)- [١/٥٠] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ حَمْدَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، وَوَكِيعٌ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ فِي خُطْبَةٍ: " تَعْلَمُونَ أَنَّ الطَّمَعَ فَقْرٌ، وَأَنَّ الْيَأْسَ غِنًى، وَأَنَّ الرَّجُلَ إِذَا يَئِسَ مِنْ شَيْءٍ اسْتَغْنَى عَنْهُ "، رَوَاهُ ابْنُ وَهْبٍ، عَنِ الثَّوْرِيِّ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ الصَّلْتِ، عَنْ عُمَرَ

Urve der ki: Hz. Ömer bir hutbesinde: "Siz de biliyorsunuz ki tamahkârlık fakirlik, maldan yana bir beklenti içinde olmamak da zenginliktir. Zira kişinin bir şeye karşı içinde beklenti yoksa ona ihtiyacı da olmaz" dedi.

(١٢٢)- [١/٥٠] حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، بِهِ، حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الثَّقَفِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ، حَدَّثَنَا زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي زَائِدَةَ، عَنْ عَامِرٍ الشَّعْبِيِّ[١/٥١]،

قَالَ: قَالَ عُمَرُ: " وَاللَّهِ لَقَدْ لانَ قَلْبِي فِي اللَّهِ حَتَّى لَهُوَ أَلْيَنُ مِنَ الزُّبْدِ، وَلَقَدِ اشْتَدَّ قَلْبِي فِي اللَّهِ حَتَّى لَهُوَ أَشَدُّ مِنَ الْحَجَرِ "

Hz. Ömer: "Vallahi! Allah için kalbim o kadar yumuşadı ki, tereyağından daha yumuşak oldu. Yine kalbim Allah için o kadar katılaştı ki, taştan daha katı oldu" dedi.

(١٢٣)- [١/٥١] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي سَهْلٍ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ، حَدَّثَنَا مِسْعَرٌ، عَنْ عَوْنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ: " جَالِسُوا التَّوَّابِينَ، فَإِنَّهُمْ أَرَقُّ شَيْءٍ أَفْئِدَةً "

Ömer b. el-Hattâb der ki: "Çokça tövbe edenlerle birlikte oturmaya çalışın; zira insanlar içinde en yumuşak kalbe onlar sahiptir."

(١٢٤)- [١/٥١] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ أَبِي خَالِدٍ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ: " كُونُوا أَوْعِيَةَ الْكِتَابِ، وَيَنَابِيعَ الْعِلْمِ، وَسَلُوا اللَّهَ رِزْقَ يَوْمٍ بِيَوْمٍ "

Hz. Ömer der ki: "Kitaplara kaplar olun. İlmin pınarları olun. Bir günün rızkını bir günle taleb edin."

(١٢٥)- [١/٥١] حَدَّثَنَا أبو محمدِ بْنُ حَيَّانَ، حَدَّثَنَا أَبُو يَحْيَى الرَّازِيُّ، حَدَّثَنَا هَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: سَمِعَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رضى اللَّهُ عَنْهُ رَجُلا، يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَنْفِقُ مَالِي وَنَفْسِي فِي سَبِيلِكَ، فَقَالَ عُمَرُ: أَوَلا يَسْكُتُ أَحَدُكُمْ إِذَنْ، فَإِنِ ابْتُلِيَ صَبَرَ، وَإِنْ عُوفِيَ شَكَرَ "

İbrâhîm(-i Nehaî) der ki: Ömer b. el-Hattâb, bir adamın: "Allahım! Hem malımı, hem de kendimi senin yoluna bağışlıyorum!" dediğini işitince adama şöyle dedi: "Biriniz böyle yaptığı zaman hiç susmayacak demektir. Musibete uğrayınca sabredecek, selamete erince de şükredecektir."

(١٢٦)- [١/٥١] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ شُجَاعِ بْنِ الْوَلِيدِ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنِي زِيَادُ بْنُ خَيْثَمَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُحَادَةَ،

أَنَّ حَبِيبَ بْنَ أَبِي ثَابِتٍ حَدَّثَهُمْ، عَنْ يَحْيَى بْنِ جَعْدَةَ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ: " لَوْلا ثَلاثٌ لأَحْبَبْتُ أَنْ أَكُونَ قَدْ لَقِيتُ اللَّهَ: لَوْلا أَنْ أَضَعَ جَبْهَتِي لِلَّهِ، أَوْ أَجْلِسَ فِي مَجَالِسَ يُنْتَقَى فِيهَا طَيِّبُ الْكَلامِ كَمَا يُنْتَقَى جَيِّدُ التَّمْرِ، أَوْ أَنْ أَسِيرَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ﷻ "، رَوَاهُ عَنْ حَبِيبٍ، مَنْصُورُ بْنُ الْمُعْتَمِرِ، وَالثَّوْرِيُّ، وَالْمَسْعُودِيُّ فِي جَمَاعَةٍ

Hz. Ömer der ki: "Üç şey olmasaydı ölüp Allah'a kavuşmayı dilerdim. Biri, Allah için alnımı secdeye koymamdır. Diğeri, güzel hurmanın kötüsünden seçilmesi gibi güzel sözlerin seçilip konuşulduğu meclislerde bulunmamdır. Diğeri de, Allah yolunda cihada katılmamdır."

(١٢٧)- [١/٥١] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سُلَيْمَانَ التَّيْمِيِّ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ النَّهْدِيِّ، قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ: " الشِّتَاءُ غَنِيمَةُ الْعَابِدِينَ "، رَوَاهُ زَائِدَةُ وَجَمَاعَةٌ عَنِ التَّيْمِيِّ، مِثْلَهُ

Ömer b. el-Hattâb der ki: "Kış, âbidler için bir ganimettir."

(١٢٨)- [١/٥١] حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، حَدَّثَنَا الْمُطَّلِبُ بْنُ زِيَادٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عِيسَى، قَالَ: " كَانَ فِي وَجْهِ عُمَرَ خَطَّانِ أَسْوَدَانِ مِنَ الْبُكَاءِ "

Abdullah b. İsa der ki: "Hz. Ömer'in yüzünde ağlamaktan dolayı iki siyah çizgi oluşmuştu."

(١٢٩)- [١/٥١] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَطَاءٍ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي سَهْلٍ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا عَفَّانُ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، عَنِ الْحَسَنِ، قَالَ: " كَانَ عُمَرُ يَمُرُّ بِالآيَةِ فِي وِرْدِهِ فَتَخْنُقُهُ فَيَبْكِي حَتَّى يَسْقُطَ، ثُمَّ يَلْزَمُ بَيْتَهُ حَتَّى يُعَادَ يَحْسَبُونَهُ مَرِيضًا "

Hasan bildiriyor: "Hz. Ömer virdini okurken bir âyete gelir, boğulacak gibi olur ve yere kapaklanıncaya kadar ağlardı. Sonra eve götürürler, evdekiler onu hasta sanarlardı."

(١٣٠)- [١/٥١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ زِيدَانَ[١/٥٢]، حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ إِدْرِيسَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ مُحَارِبِ بْنِ دِثَارٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: " صَلَّيْتُ خَلْفَ عُمَرَ، فَسَمِعْتُ حَنِينَهُ مِنْ وَرَاءِ ثَلاثَةِ صُفُوفٍ "

İbn Ömer der ki: "(Babam) Ömer'in ardında namaz kıldım. Üç saf gerisinden (ağlarken) inlemesini duydum."

(١٣١)- [١/٥٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ بُرْقَانَ، عَنْ ثَابِتِ بْنِ الْحَجَّاجِ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ: " زِنُوا أَنْفُسَكُمْ قَبْلَ أَنْ تُوزَنُوا، وَحَاسِبُوهَا قَبْلَ أَنْ تُحَاسَبُوا، فَإِنَّهُ أَهْوَنُ عَلَيْكُمْ فِي الْحِسَابِ غَدًا أَنْ تُحَاسِبُوا أَنْفُسَكُمْ، وَتَزَيَّنُوا لِلْعَرْضِ الأَكْبَرِ: ﴿يَوْمَئِذٍ تُعْرَضُونَ لا تَخْفَى مِنْكُمْ خَافِيَةٌ﴾ "

Ömer b. el-Hattâb der ki: "Siz tartılmadan önce kendinizi tartın. Siz hesaba çekilmeden önce kendinizi hesaba çekin. Kendinizi hesaba çekmeniz, yarın hesaba çekileceğinizde size kolaylık sağlar. Büyük mahkeme için bezenin; **«huzura takdim edileceğiniz o gün hiçbir sırrınız gözden kaçmaz»**[1]."

(١٣٢)- [١/٥٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُسْلِمٍ، حَدَّثَنَا هَنَّادٌ، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنْ جُوَيْبِرٍ، عَنِ الضَّحَّاكِ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ: " لَيْتَنِي كُنْتُ كَبْشَ أَهْلِي، يُسَمِّنُونِي مَا بَدَا لَهُمْ، حَتَّى إِذَا كُنْتُ أَسْمَنَ مَا أَكُونُ زَارَهُمْ بَعْضُ مَنْ يُحِبُّونَ، فَجَعَلُوا بَعْضِي شِوَاءً، وَبَعْضِي قَدِيدًا، ثُمَّ أَكَلُونِي فَأَخْرَجُونِي عُذْرَةً، وَلَمْ أَكُ بَشَرًا "

Hz. Ömer der ki: "İnsan olmak yerine ailemin koyunu olmayı, bir süre beni beslemelerini, sevdikleri yanlarına misafir olarak geldiği zaman da beni kesip bir kısmımı pişirerek, bir kısmımı da kurutarak yemelerini; sonra da beni gübre olarak atmış olmalarını ve dolayısıyla beşer olmamayı ne çok isterdim."

---

[1] Hâkka Sur. 18

(١٣٣)- [١/٥٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْجَعْدِ، أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ، قَالَ: سَمِعْتُ سَالِمًا يُحَدِّثُ عَنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: كَانَ رَأْسُ عُمَرَ عَلَى فَخِذِي فِي مَرَضِهِ الَّذِي مَاتَ فِيهِ، فَقَالَ لِي: " ضَعْ رَأْسِي عَلَى الأَرْضِ "، قَالَ: فَقُلْتُ: وَمَا عَلَيْكَ كَانَ عَلَى فَخِذِي أَمْ عَلَى الأَرْضِ؟ قَالَ: " ضَعْهُ عَلَى الأَرْضِ "، قَالَ: فَوَضَعْتُهُ عَلَى الأَرْضِ، فَقَالَ: " وَيْلِي وَوَيْلُ أُمِّي إِنْ لَمْ يَرْحَمْنِي رَبِّي "

İbn Ömer bildiriyor: Ölümüne sebep olan suikast olayı sırasında Hz. Ömer'in başı dizimin üzerindeydi. Bana: "Başımı yere koy!" dedi. "Başının dizimin üzerinde veya yerde olmasının senin için ne önemi var?" diye sorduğumda: "Başımı yere koy!" diye yineledi. Başını yere koyduğumda ise: "Şâyet Rabbim bana merhamet etmezse vay halime! Vay anamın haline!" dedi.

(١٣٤)- حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا ابْنُ عُلَيَّةَ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ السَّخْتِيَانِيُّ، عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، عَنِ الْمِسْوَرِ بْنِ مَخْرَمَةَ، قَالَ: لَمَّا طُعِنَ عُمَرُ، قَالَ: " وَاللَّهِ لَوْ أَنَّ لِي طِلاعَ الأَرْضِ ذَهَبًا، لافْتَدَيْتُ بِهِ مِنْ عَذَابِ اللَّهِ مِنْ قَبْلِ أَنْ أَرَاهُ " [١/٥٢]

Misver bildiriyor: Hz. Ömer, suikasta uğrayıp yaralandığı zaman: "Vallahi dünya kadar altınım olsaydı, Allah'ın huzuruna çıkmadan önce onun azabından kurtulmak için hepsini feda ederdim" dedi.

(١٣٥)- [١/٥٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ، حَدَّثَنَا أَبُو شُعَيْبٍ الْحَرَّانِيُّ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا الأَوْزَاعِيُّ، حَدَّثَنِي سِمَاكٌ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ، يَقُولُ: لَمَّا طُعِنَ عُمَرُ دَخَلْتُ عَلَيْهِ، فَقُلْتُ لَهُ: أَبْشِرْ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ مَصَّرَ بِكَ الأَمْصَارَ، وَدَفَعَ بِكَ النِّفَاقَ، وَأَفْشَى بِكَ الرِّزْقَ، قَالَ: " أَفِي الإِمَارَةِ تُثْنِي عَلَيَّ يَا ابْنَ عَبَّاسٍ ؟ "، فَقُلْتُ: وَفِي غَيْرِهَا، قَالَ: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ " لَوَدِدْتُ أَنِّي خَرَجْتُ مِنْهَا كَمَا دَخَلْتُ فِيهَا، لا أَجْرَ وَلا وِزْرَ "

Abdullah b. Abbâs der ki: Hz. Ömer suikasta uğrayıp da yaralandığı zaman yanma girdim. Ona: "Ne mutlu sana ey müminlerin emiri! Allah

seninle şehirler imar etti, fitneleri defetti ve kullarına bol rızık ihsan etti" dedim. Ömer: "Yöneticiliğim konusunda mı beni övüyorsun?" diye sorduğunda: "Hem idarede, hem de başka hususlarda" karşılığını verdi. Bunun üzerine: "Canım elinde olana yemin olsun ki dünyaya geldiğim gibi, günahım ve sevabım olmadan, aynı şekilde geri çıkabilmeyi ne çok isterdim" dedi.

(١٣٦)- [١/٥٢] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا بَهْزٌ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ دِينَارٍ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ، قَالَ: " خَطَبَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ، وَهُوَ خَلِيفَةٌ، وَعَلَيْهِ إِزَارٌ فِيهِ ثِنْتَا عَشْرَةَ رُقْعَةً "

Hasan(-ı Basrî) der ki: "Ömer b. el-Hattâb'ın halife iken bir hutbesine şahit oldum. Üzerindeki cübbede oniki yama vardı."

(١٣٧)- [١/٥٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْحَسَنِ الْحَرَّانِيُّ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْبَابْلُتِّيُّ، حَدَّثَنَا الأَوْزَاعِيُّ، حَدَّثَنِي دَاوُدُ بْنُ عَلِيٍّ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ: " لَوْ مَاتَتْ شَاةٌ عَلَى شَطِّ الْفُرَاتِ ضَائِعَةً لَظَنَنْتُ أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى سَائِلِي عَنْهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ "

Ömer b. el-Hattâb der ki: "Fırat'ın kenarında bir koyun kaybolup ölse, Allah'ın kıyamet gününde onu benden soracağını sanıyorum."

(١٣٨)- [١/٥٣] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ، حَدَّثَنَا أَبُو شُعَيْبٍ الْحَرَّانِيُّ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْبَابَلْتِيُّ، حَدَّثَنَا الأَوْزَاعِيُّ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، قَالَ: " لَوْ نَادَى مُنَادٍ مِنَ السَّمَاءِ: أَيُّهَا النَّاسُ، إِنَّكُمْ دَاخِلُونَ الْجَنَّةَ كُلُّكُمْ أَجْمَعُونَ إِلا رَجُلا وَاحِدًا، لَخِفْتُ أَنْ أَكُونَ هُوَ، وَلَوْ نَادَى مُنَادٍ: أَيُّهَا النَّاسُ، إِنَّكُمْ دَاخِلُونَ النَّارَ إِلا رَجُلا وَاحِدًا، لَرَجَوْتُ أَنْ أَكُونَ هُوَ "

Ömer b. el-Hattâb der ki: Gökten birisi: "Ey insanlar! İçinizden biri hariç hepiniz Cennete gireceksiniz!" diye seslense Cennete giremeyecek o kişinin kendim olmasından korkarım. Yine gökten birisi: "Ey insanlar! İçinizden biri hariç hepiniz Cehenneme gireceksiniz!" diye seslense Cehenneme giremeyecek o kişinin kendim olmasını umarım."

(١٣٩)- [١/٥٣] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ الدَّرَاوَرْدِيُّ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ نَافِعٍ، قَالَ: " كَانَ الْبِرُّ لا يُعْرَفُ فِي عُمَرَ، وَلا فِي ابْنِهِ، حَتَّى يَقُولا أَوْ يَعْمَلا "، رَوَاهُ ابْنُ عُيَيْنَةَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، مِثْلَهُ

Nâfi der ki: "İyilik Ömer'de ve onun oğlunda, konuşuncaya veya iş yapıncaya kadar belli olmazdı."

Takrîb 4279-c

(١٤١)- [١/٥٣] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مِسْعَرٍ، عَنْ أَبِي صَخْرَةَ جَامِعِ بْنِ شَدَّادٍ، عَنِ الأَسْوَدِ بْنِ هِلالٍ الْمُحَارِبِيِّ، قَالَ: لَمَّا وَلِيَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ قَامَ عَلَى الْمِنْبَرِ فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ أَيُّهَا النَّاسُ، " أَلا إِنِّي دَاعٍ فَهَيْمِنُوا، اللَّهُمَّ إِنِّي غَلِيظٌ فَلَيِّنِّي، وَشَحِيحٌ فَسَخِّنِي، وَضَعِيفٌ فَقَوِّنِي "

Esved b. Hilâl el-Muhâribî der ki: Ömer b. el-Hattâb halifelik görevini üstlenince minbere çıktı. Hamdü sena ettikten sonra şöyle devam etti: "Ey insanlar! Size sesleniyorum, bana yol gösterin. Allahım! Ben kabayım, beni ağırbaşlı eyle, cimriyim elimi aç, zayıfım güç ver."

(١٤٢)- [١/٥٣] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ الثَّقَفِيُّ، حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّهُ سَمِعَ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ، يَقُولُ: " اللَّهُمَّ لا تَجْعَلْ قَتْلِي عَلَى يَدَيْ عَبْدٍ قَدْ سَجَدَ لَكَ سَجْدَةً يُحَاجُّنِي بِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ "

Ömer b. el-Hattâb der ki: "Allahım! Benim ölümüm sana, kıyamet gününde bahane edeceği, bir secde bile etmiş bir kulun elinden olmasın."

(١٤٣)- [١/٥٣] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ هَاشِمٍ، حَدَّثَنَا أُمَيَّةُ بْنُ بِسْطَامٍ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، عَنْ رَوْحِ بْنِ الْقَاسِمِ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ

حَفْصَةَ، قَالَتْ: سَمِعْتُ عُمَرَ، يَقُولُ: " اللَّهُمَّ قَتْلا فِي سَبِيلِكَ، وَوَفَاةً فِي بَلَدِ نَبِيِّكَ "، قُلْتُ: وَأَنَّى [١/٥٤] يَكُونُ هَذَا؟ قَالَ: " يَأْتِي بِهِ اللَّهُ إِذَا شَاءَ "

Hz. Hafsa der ki: Ömer'in “Allahım! Yolunda şehid olmayı ve Resûlünün toprağında vefat etmeyi nasib et” dediğini duydum. “Bu dediğin nasıl olacak?” dedim, “Allah dilediğinde olur” dedi.

(١٤٤)- [١/٥٤] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ الأَنْصَارِيُّ، أَنَّهُ سَمِعَ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيِّبِ يَذْكُرُ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ، كَوَّمَ كَوْمَةً مِنْ بَطْحَاءٍ، ثُمَّ أَلْقَى عَلَيْهَا طَرَفَ ثَوْبِهِ، ثُمَّ اسْتَلْقَى عَلَيْهَا فَرَفَعَ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ، ثُمَّ قَالَ: " اللَّهُمَّ كَبِرَتْ سِنِّي، وَضَعُفَتْ قُوَّتِي، وَانْتَشَرَتْ رَعِيَّتِي، فَاقْبِضْنِي إِلَيْكَ غَيْرَ مُضَيِّعٍ وَلا مُفَرِّطٍ "

Saîd b. el-Müseyyeb der ki: Ömer b. el-Hattâb çakıl taşlarından bir yığın yapıp elbisesinin kenarını üzerine attı, ve kendisi de üzerine uzanıp ellerini havaya açtıktan sonra şöyle dua etti: “Allahım! Yaşım ilerledi, kuvvetim azaldı, raiyyem her tarafa dağıldı. Kaybetmeden ve haddi aşmadan beni huzuruna al.”

(١٤٥)- [١/٥٤] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَطَاءٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ شِبْلٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَبْسِيُّ، حَدَّثَنَا ابْنُ فُضَيْلٍ، عَنْ لَيْثٍ، عَنْ سُلَيْمِ بْنِ حَنْظَلَةَ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: " اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ أَنْ تَأْخُذَنِي عَلَى غِرَّةٍ، أَوْ تَذَرَنِي فِي غَفْلَةٍ، أَوْ تَجْعَلَنِي مِنَ الْغَافِلِينَ "

Süleym b. Hanzale, Ömer b. el-Hattâb'ın sık sık şöyle dediğini nakleder: “Allahım! Kibirle imtihan etmenden, dalgınlığımla başbaşa bırakmandan yahut beni gafillerden saymandan sana sığınırım.”

(١٤٦)- [١/٥٤] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ الدَّوْرَقِيُّ، حَدَّثَنَا رَوْحٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، أَخْبَرَنَا يَعْلَى بْنُ عَطَاءٍ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ خِرَاشٍ يُحَدِّثُ، عَنْ عَمِّهِ، قَالَ: سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ، يَقُولُ فِي خُطْبَتِهِ " اللَّهُمَّ اعْصِمْنَا بِحَبْلِكَ، وَثَبِّتْنَا عَلَى أَمْرِكَ "

Abdullah b. Hırâş, amcasından Ömer b. el-Hattâb'ın bir hutbesinde şöyle dediğini naklediyor: "Allahım! Senin ipine sımsıkı tutunmayı ve emrinde sebat etmeyi nasib et."

(١٤٧)- [١/٥٤] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ أَحْمَدُ بْنُ السُّدِّيِّ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عُلُّويَةَ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عِيسَى، حَدَّثَنَا هَيَّاجُ بْنُ بِسْطَامٍ، عَنْ رَوْحِ بْنِ الْقَاسِمِ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، أَنَّهُ قَالَ: مَا كَانَ شَيْءٌ أَحَبَّ إِلَيَّ أَنْ أَعْلَمَهُ مِنْ أَمْرِ عُمَرَ، فَرَأَيْتُ فِي الْمَنَامِ قَصْرًا، فَقُلْتُ: لِمَنْ هَذَا؟ قَالُوا: لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، فَخَرَجَ مِنَ الْقَصْرِ عَلَيْهِ مِلْحَفَةٌ كَأَنَّهُ قَدِ اغْتَسَلَ، فَقُلْتُ: كَيْفَ صَنَعْتَ؟ قَالَ: " خَيْرًا، كَادَ عَرْشِي يَهْوِي بِي لَوْلا أَنِّي لَقِيتُ رَبًّا غَفُورًا، فَقَالَ: مُنْذُ كَمْ فَارَقْتُكُمْ؟ "، فَقُلْتُ: مُنْذُ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ سَنَةً، فَقَالَ: " إِنَّمَا انْفَلَتُّ الآنَ مِنَ الْحِسَابِ "

Abdullah b. Ömer der ki: Benim için Ömer'le ilgili bir şey öğrenmekten daha güzel bir şey yoktu. Rüyamda bir köşk gördüm "Bu kimin köşkü?" diye sordum "Ömer b. el-Hattâb'ın" dediler. O sırada köşkten çıktı, sanki yıkanmış gibiydi, üzerinde havlu vardı. Ona "Bunu nasıl yaptın?" diye sorduğumda "İyilikle, Rabbimin mağfireti olmasaydı, tahtım beni alaşağı edecekti" dedi. "Sizden ne zaman ayrılmıştım?" dedi, "On iki sene önce" dediğimde "Ben hesaptan kurtuldum" dedi.

(١٤٨)- [١/٥٤] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ الطَّلْحِيُّ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا الْمِنْجَابُ بْنُ الْحَارِثِ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: قَالَ الْعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ: كُنْتُ جَارًا لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، فَمَا رَأَيْتُ أَحَدًا مِنَ النَّاسِ كَانَ أَفْضَلَ مِنْ عُمَرَ، إِنَّ لَيْلَهُ صَلاةٌ، وَإِنَّ نَهَارَهُ صِيَامٌ، وَفِي حَاجَاتِ النَّاسِ، فَلَمَّا تُوُفِّيَ عُمَرُ سَأَلْتُ اللَّهَ ﷻ أَنْ يُرِيَنِيهِ فِي النَّوْمِ، فَرَأَيْتُهُ فِي النَّوْمِ مُقْبِلا مُتَّشِحًا مِنْ سُوقِ الْمَدِينَةِ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَيَّ، ثُمَّ قُلْتُ: كَيْفَ أَنْتَ؟ قَالَ: بِخَيْرٍ، فَقُلْتُ لَهُ: مَا وَجَدْتَ؟ قَالَ: " الآنَ فَرَغْتُ مِنَ الْحِسَابِ، وَلَقَدْ كَادَ عَرْشِي يَهْوِي بِي لَوْلا أَنِّي وَجَدْتُ [١/٥٥] رَبًّا رَحِيمًا "

Abbâs b. Abdilmuttalib der ki: Ömer b. el-Hattâb'ın komşusuydum. İnsanların içinde Ömer'den daha iyisini görmedim. Geceleri namaz, gündüzü ise oruç ve insanlara hizmettir. Ömer vefat ettiğinde rüyamda göreyim diye Allah'a dua ettim. Bir gün rüyamda gördüm, süslü elbiseler içinde Medine çarşısından geliyordu. Selam verdim, selamıma karşılık verdi. Sonra "Nasılsın?" dedim, "İyiyim" dedi. "Neler buldun?" dediğimde şöyle cevap verdi: "Şu anda hesaptan sorumlu değilim, Rabbimin rahmeti olmasaydı tahtım beni alaşağı edecekti."

(١٤٩)- [١/٥٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي سَهْلٍ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَجْلانَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُرَّةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ شِهَابٍ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ: " لا تَعْتَرِضْ فِيمَا لا يَعْنِيكَ، وَاعْتَزِلْ عَدُوَّكَ، وَاحْتَفِظْ مِنْ خَلِيلِكَ إِلا الأَمِينَ، فَإِنَّ الأَمِينَ مِنَ الْقَوْمِ لا يُعَادِلُهُ شَيْءٌ، وَلا تَصْحَبِ الْفَاجِرَ فَيُعَلِّمَكَ مِنْ فُجُورِهِ، وَلا تُفْشِ إِلَيْهِ سِرَّكَ، وَاسْتَشِرْ فِي أَمْرِكَ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ اللَّهَ تَعَالَى "

Ömer b. el-Hattâb der ki: "Seni ilgilendirmeyen konulara girme. Düşmanından uzak dur. Emin olanları dışında birlikte olduğun kimselerden yana dikkatli ol. Zira bir toplulukta emin olan kişinin dengi olabilecek başka biri yoktur. Facir olanlardan arkadaş edinme ki sana da facir olmayı öğretir. Böylesi kişilere de sırrını açma. İşlerinde de sadece Allah'tan korkanlarla istişarede bulun."

(١٥٠)- [١/٥٥] حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عِلانَ الْوَرَّاقُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُبَيْدٍ الْمُقْرِئُ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ، حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ أَبِي أُمَيَّةَ الثَّقَفِيُّ، حَدَّثَنَا الْحَكَمُ بْنُ هِشَامٍ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنِ ابْنِ الزُّبَيْرِ، قَالَ: قَالَ ابْنُ الْخَطَّابِ: " إِنَّ لِلَّهِ عِبَادًا يُمِيتُونَ الْبَاطِلَ بِهَجْرِهِ، وَيُحْيُونَ الْحَقَّ بِذِكْرِهِ، رَغِبُوا فَرَغِبُوا، وَرَهِبُوا فَرَهِبُوا، خَافُوا فَلا يَأْمَنُونَ، أَبْصَرُوا مِنَ الْيَقِينِ مَا لَمْ يَعَايِنُوا فَخَلَطُوهُ بِمَا لَمْ يُزَايِلُوهُ، أَخْلَصَهُمُ الْخَوْفُ فَكَانُوا يَهْجُرُونَ مَا يَنْقَطِعُ عَنْهُمْ لِمَا يَبْقَى لَهُمْ، الْحَيَاةُ عَلَيْهِمْ نِعْمَةٌ، وَالْمَوْتُ لَهُمْ كَرَامَةٌ، فَزُوِّجُوا الْحُورَ الْعَيْنَ، وَأُخْدِمُوا الْوِلْدَانَ الْمُخَلَّدِينَ "

Ömer b. el-Hattâb der ki: "Allah'ın öyle kulları vardır ki batılı açıktan yok edip işlemezler, gizlice de Allah'ı zikrederek hakkı ihya ederler. Allah'a yönelip günahlardan dolayı tasalanır, dünyadan yüz çevirip âhiretteki durumlarının endişesini taşırlar. Ne yaparlarsa yapsınlar hesaptan yana kendilerini güvende hissetmezler. Henüz tatmadıkları ve başlarına gelmeyene (ölüme) yakînen inanıp, yaşamak zorunda oldukları hayatı da isteksiz yaşarlar. Allah korkusu onları ihlâslı kılmış, kendilerine verilmeyen şeylerin peşinde düşmezler. Ölüm onlar için bir şereftir. Bundan dolayıdır ki Cennette hurilerle evlendirilir, orada kendilerine sonsuza dek hizmet edecek vildanlar verilir."

Osmân b. Affân

Takımın üçüncüsü, ibadetlerine bağlı, iki nur sahibi, Allah'tan korkan, iki hicret sahibi, iki kıbleye namaz kılan kişi; Osmân b. Affân. "**İman edip salih amel işleyenler, sonra çekinip iman edenler, sonra sakınıp iyilik yapanlar**"dan[1] idi. Gece saatlerini secde ve kıyamla geçiren, âhiretten sakınıp Rabbinin rahmetini umanlardan idi. Her zaman cömert ve hayâ sahibiydi, devamlı havf ve reca duyguları içindeydi. Bütün gün yaptığı cömertlik ve oruç, gece yaptığı ise sücud ve kıyamdı. Belalarla müjdelenmiş, kurtuluşla ödüllendirilmiştir.

Takrîb 3229, Takrîb 3230, Takrîb 3231, Takrîb 3232

(١٥٥)- [٥٦/١] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ، حَدَّثَنَا أَبُو جُمَيْعٍ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ، قَالَ: وَذُكِرَ عُثْمَانُ

---

[1] Maide Sur. 93

وَشِدَّةُ حَيَائِهِ، فَقَالَ: " إِنْ كَانَ لَيَكُونُ فِي الْبَيْتِ وَالْبَابُ عَلَيْهِ مُغْلَقٌ، فَمَا يَضَعُ عَنْهُ الثَّوْبَ لِيُفِيضَ عَلَيْهِ الْمَاءَ يَمْنَعُهُ الْحَيَاءُ أَنْ يُقِيمَ صُلْبَهُ "

Ebû Cumey' der ki: Hasan-ı Basrî, Hz. Osmân'ı ve ne kadar çok hayâlı biri olduğunu zikredip şöyle dedi: "Bazen evdeyken kapılar kapalı olduğu halde hayâsından dolayı banyoda, avret yerleri açıkta kalır diye giysilerini çıkarmazdı."

(١٥٦)- [١/٥٦] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا طَاهِرُ بْنُ عِيسَى، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ، حَدَّثَنَا ابْنُ لَهِيعَةَ، حَدَّثَنَا الْحَارِثُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ رَبَاحٍ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ، قَالَ: " ثَلاثَةٌ مِنْ قُرَيْشٍ أَصْبَحُ النَّاسِ وُجُوهًا، وَأَحْسَنُهَا أَخْلاقًا، وَأَثْبَتُهَا حَيَاءً، وَإِنْ حَدَّثُوكَ لَمْ يَكْذِبُوكَ، وَإِنْ حَدَّثْتَهُمْ لَمْ يُكَذِّبُوكَ: أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ، وَعُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ، وَأَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ "

Abdullah b. Ömer der ki: "Kureyş'te üç kişi vardır ki, insanların en ak yüzlü, en mükemmel ahlâklı ve en sağlam terbiyeli kişileridir. Sana bir şey söylediklerinde yalan söylemezler; Ebû Bekr es-Sıddîk, Osmân b. Affân ve Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh."

(١٥٧)- [١/٥٦] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ خَالِدٍ، حَدَّثَنَا الزُّبَيْرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ جَدَّةٍ لَهُ يُقَالُ لَهَا: زَهِيمَةُ، قَالَتْ: " كَانَ عُثْمَانُ يَصُومُ الدَّهْرَ، وَيَقُومُ اللَّيْلَ إِلا هَجْعَةً مِنْ أَوَّلِهِ "

Zübeyr b. Abdillah, Zehîme adında bir ninesinin şöyle dediğini naklediyor: "Osmân devamlı oruç tutardı, başta bir şekerlemeden sonra geceyi de ibadetle geçirirdi."

(١٥٨)- [١/٥٦] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عَلْقَمَةَ الْفَرْوِيُّ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ التَّيْمِيِّ، قَالَ: قَالَ أَبِي: لأَغْلِبَنَّ اللَّيْلَةَ عَلَى الْمَقَامِ، قَالَ: فَلَمَّا صَلَّيْتُ الْعَتَمَةَ تَخَلَّصْتُ إِلَى الْمَقَامِ حَتَّى قُمْتُ فِيهِ، قَالَ: فَبَيْنَا أَنَا قَائِمٌ إِذَا رَجُلٌ وَضَعَ يَدَهُ بَيْنَ كَتِفَيَّ، فَإِذَا هُوَ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ، قَالَ: " فَبَدَأَ بِأُمِّ الْقُرْآنِ فَقَرَأَ حَتَّى خَتَمَ الْقُرْآنَ، فَرَكَعَ وَسَجَدَ، ثُمَّ أَخَذَ نَعْلَيْهِ "،

فَلا أَدْرِي أَصَلَّى قَبْلَ ذَلِكَ شَيْئًا أَمْ لا، رَوَاهُ يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ، نَحْوَهُ

Osmân b. Abdirrahmân et-Teymî, babasının şöyle dediğini bildirir: "Bugün Makam'a herkesten önce gideceğim" deyip gece namazından sonra Makam'a geçip içinde durdum. Ben bu durumdayken bir adam elini omuzlarım arasına koydu. Baktığımda Osmân b. Affân olduğunu gördüm. Hz. Osmân, Fatiha'yla başlayıp bütün Kur'ân'ı hatmettikten sonra rükûa ve secdeye vardı. Sonra ayakkabılarını alıp gitti. Daha önce hiç namaz kılıp kılmadığını bilmiyorum.

(١٥٩)- [١/٥٧] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا أَبُو زَيْدٍ الْقَرَاطِيسِيُّ، حَدَّثَنَا أَسَدُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا سَلامُ بْنُ مِسْكِينٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ، قَالَ: قَالَتِ امْرَأَةُ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ حِينَ أَطَافُوا بِهِ يُرِيدُونَ قَتْلَهُ: " إِنْ تَقْتُلُوهُ أَوْ تَتْرُكُوهُ فَإِنَّهُ كَانَ يُحْيِي اللَّيْلَ كُلَّهُ فِي رَكْعَةٍ يَجْمَعُ فِيهَا الْقُرْآنَ "

Muhammed b. Sîrîn der ki: "Hz. Osmân'ı öldürmek için kuşatmaya aldıkları zaman hanımı: "Onu öldürürsünüz veya bırakırsınız, o zaten bütün geceyi bir rekâtta Kur'ân'ın tamamını okuyarak ihya ederdi" dedi.

(١٦٠)- [١/٥٧] حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ الْغِطْرِيفِيُّ، وَسُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالا: حَدَّثَنَا أَبُو خَلِيفَةَ، حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ الْحَوْضِيُّ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَبِي جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا مُجَالِدٌ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، قَالَ: لَقِيَ مَسْرُوقٌ الأَشْتَرَ، فَقَالَ: مَسْرُوقٌ لِلأَشْتَرِ: " قَتَلْتُمْ عُثْمَانَ؟ "، قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: " أَمَا وَاللَّهِ لَقَدْ قَتَلْتُمُوهُ صَوَّامًا قَوَّامًا "

Şa'bî der ki: Mesrûk, el-Eşter'le karşılaşmıştı. Mesrûk, Eşter'e "Osmân'ı öldürdünüz mü?" diye sorunca Eşter "Evet" dedi. Mesrûk "Vallahi, onu öldürdünüz, ama o gündüzleri sâim, geceleri kâim biriydi" dedi.

(١٦١)- [١/٥٧] حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا مَحْمُودُ بْنُ خِدَاشٍ، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنْ عَاصِمٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَتِ امْرَأَةُ عُثْمَانَ

بْنِ عَفَّانَ حِينَ قَتَلُوهُ: " لَقَدْ قَتَلْتُمُوهُ وَإِنَّهُ لَيُحْيِي اللَّيْلَةَ بِالْقُرْآنِ فِي رَكْعَةٍ "، كَذَا قَالَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ، وَرَوَاهُ النَّاسُ، فَقَالُوا: أَنَسُ بْنُ سِيرِينَ

Enes b. Mâlik der ki: Öldürdüklerinde Osmân b. Affân'ın hanımı şöyle demişti: "Siz onu öldürdünüz, ama o geceyi Kur'ân okuyarak bir rekâtla ihya ederdi."

Şeyh (Ebû Nuaym) diyor ki: Hz. Osmân'a mihnetlerle ve belalarla karşılaşacağı haber verilmişti. Bu belalardan korku ve şikâyet etmesi söz konusu değildi. Sabırla korkuya, şükürle belalara karşı koyardı.

Derler ki: Tasavvuf, kurtuluşun tadına varmak için belaların acısına sabretmektir.

Takrîb 3236, Takrîb 3237, Takrîb 3238, Takrîb 3239

(١٦٦)- [١/٥٨] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ شَدَّادٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أُسَيْدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ سِنَانٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ مَهْدِيٍّ، يَقُولُ: " كَانَ لِعُثْمَانَ شَيْئَانِ لَيْسَ لأَبِي بَكْرٍ وَلا عُمَرَ مِثْلُهُمَا: صَبْرُهُ عَلَى نَفْسِهِ حَتَّى قُتِلَ مَظْلُومًا، وَجَمْعُهُ النَّاسَ عَلَى الْمُصْحَفِ "

Abdurrahman b. Mehdî der ki: "Hz. Osmân'ın iki özelliği vardı, Ebû Bekr ve Ömer bu konuda onun gibi değillerdi. Haksız yere öldürülmesine rağmen kendisi için sabretmesi ve insanları Kur'ân konusunda bir araya getirmesidir."

Mal varlığıyla Allah'ın rızasına kavuşmuş, servetini infak konusunda Allah'ın kullarını geçmiştir. Kendisini düşünmemiş, giyiminde ve yemeğinde basit bir hayat tarzı seçmiştir.

Demişler ki: Tasavvuf en ulvi maksada kavuşmak için yol aramaktır.

Takrîb 3235, Takrîb 3245, Takrîb 3240, Takrîb 3241, Takrîb 3243, Takrîb 3244

(١٧٣)- [١/٥٩] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ سُلَيْمَانَ[١/٦٠]، حَدَّثَنَا أَبُو جَعْفَرٍ، عَنْ يُونُسَ، عَنِ

الْحَسَنِ، قَالَ: " رَأَيْتُ عُثْمَانَ نَائِمًا فِي الْمَسْجِدِ فِي مِلْحَفَةٍ لَيْسَ حَوْلَهُ أَحَدٌ، وَهُوَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ "

Hasan(-ı Basrî) der ki: "Hilafeti zamanında Hz. Osmân'ı Mescid'de bir çarşafa sarınmış uyurken gördüm. Yanında ise kimseler yoktu."

(١٧٤)- [١/٦٠] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا أَبُو زَيْدٍ الْقَرَاطِيسِيُّ، حَدَّثَنَا أَسَدُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا ابْنُ لَهِيعَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو الأَسْوَدِ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ شَدَّادِ بْنِ الْهَادِ، قَالَ: " رَأَيْتُ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ عَلَى الْمِنْبَرِ عَلَيْهِ إِزَارٌ عَدَنِيٌّ غَلِيظٌ ثَمَنُهُ أَرْبَعَةُ دَرَاهِمَ، أَوْ خَمْسَةُ دَرَاهِمَ وَرَيْطَةٌ كُوفِيَّةٌ مُمَشَّقَةٌ "

Abdulmelik b. Şeddâd b. el-Hâd der ki: "Cuma günü Osmân b. Affân'ı minberin üzerinde gördüm. Üzerinde Aden yapımı dört veya beş dirhem değerinde kaba kumaştan bir izâr vardı. İzârının altına da Kûfe yapımı ince ve yıpranmış bir giysi giymişti."

(١٧٥)- [١/٦٠] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنُ حَمْدَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عِيسَى أَبُو خَلَفٍ الْخَزَّازُ، حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ عُبَيْدٍ، أَنَّ الْحَسَنَ سُئِلَ عَنِ الْقَائِلِينَ فِي الْمَسْجِدِ، فَقَالَ " رَأَيْتُ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ يَقِيلُ فِي الْمَسْجِدِ، وَهُوَ يَوْمَئِذٍ خَلِيفَةٌ، قَالَ: وَيَقُومُ وَأَثَرُ الْحَصَى بِجَنْبِهِ، قَالَ: فَيُقَالُ: هَذَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ، هَذَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ "

Yûnus b. Ubeyd bildiriyor: Hasan'a Mescid'de kaylûle yapanlar hakkında soru sorulunca şu karşılığı verdi: Osmân b. Affân'ın Mescid'de uyuduğunu gördüm. O zamanlar da halifeydi ve kalktığı zaman da bedeninde yerdeki çakıl taşlarının izleri görünürdü. Onu görenler de: "Bu, müminlerin emiri! Bu, müminlerin emiri!" diye şaşırırlardı.

(١٧٦)- [١/٦٠] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ، حَدَّثَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَضْلِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حِمْيَرٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ شُرَحْبِيلِ بْنِ مُسْلِمٍ، أَنَّ عُثْمَانَ: " كَانَ يُطْعِمُ النَّاسَ طَعَامَ الإِمَارَةِ، وَيَدْخُلُ بَيْتَهُ فَيَأْكُلُ الْخَلَّ وَالزَّيْتَ "

Şurahbîl b. Müslim bildiriyor: "Hz. Osmân, müslümanlara idarenin çıkardığı yemeklerden yedirir; ancak kendisi eve girip sirke ile yağ yerdi."

(١٧٧)- [١/٦٠] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنَا شَيْبَانُ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَاشِدٍ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ مُوسَى، أَنَّ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ، " دُعِيَ إِلَى قَوْمٍ كَانُوا عَلَى أَمْرٍ قَبِيحٍ، فَخَرَجَ إِلَيْهِمْ فَوَجَدَهُمْ قَدْ تَفَرَّقُوا، وَرَأَى أَثَرًا قَبِيحًا، فَحَمِدَ اللَّهَ إِذْ لَمْ يُصَادِفْهُمْ، وَأَعْتَقَ رَقَبَةً "

Süleymân b. Mûsa bildiriyor: "Osmân b. Affân durumları hoş olmayan bir kavim tarafından davet edilmişti. Onların yanına vardığında dağılmışlardı. Ama nahoşluk izlerini fark etti. Bunun üzerine geç kalıp bu vaziyetlerine şahid olmadığı için Allah'a hamd etti, ardından bir köle azad etti."

(١٧٨)- [١/٦٠] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ الْحَرَّانِيُّ، عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحِيمِ، عَنْ فُرَاتِ بْنِ سُلَيْمَانَ، عَنْ مَيْمُونِ بْنِ مِهْرَانَ، أَخْبَرَنِي الْهَمْدَانِيُّ: أَنَّهُ " رَأَى عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ، وَهُوَ عَلَى بَغْلَةٍ وَخَلْفَهُ عَلَيْهَا غُلامُهُ نَائِلٌ، وَهُوَ خَلِيفَةٌ "

Hemdânî der ki: "Hilafeti zamanında Osmân b. Affân'ı bir katır üzerinde gördüm. Kölesi Nâil'i de terkine bindirmişti."

(١٧٩)- [١/٦٠] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ مَسْعَدَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الرُّومِيِّ، قَالَ: بَلَغَنِي أَنَّ عُثْمَانَ، قَالَ: " لَوْ أَنِّي بَيْنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ، وَلا أَدْرِي إِلَى أَيَّتِهِمَا يُؤْمَرُ بِي لاخْتَرْتُ أَنْ أَكُونَ رَمَادًا قَبْلَ أَنْ أَعْلَمَ إِلَى أَيَّتِهِمَا أَصِيرُ "

Hz. Osmân der ki: "Cennetle Cehennem arasında konulsam ve hangisine gideceğimi henüz bilmesem, ikisinden hangisine gireceğimi bilmeden önce kül olmayı dilerdim."

(١٨٠)- [١/٦٠] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَامِرِ بْنِ رَبِيعَةَ، أَنَّهُمْ كَانُوا مَعَ عُثْمَانَ

رضى اللَّهُ عَنْهُ فِي الدَّارِ، فَقَالَ: " وَايْمُ اللَّهِ مَا زَنَيْتُ [٦١/١] فِي جَاهِلِيَّةٍ وَلا إِسْلامٍ، وَمَا ازْدَدْتُ لِلإِسْلامِ إِلا حَيَاءً "

Abdullah b. Âmir b. Rabîa'nın naklettiğine göre onlar Hz. Osmân ile avludayken: "Allah'a yemin ederim ki, ne Cahiliye'de, ne de Müslüman iken zinaya yaklaşmış değilim. İslam'da en fazla hayâ (utanma) duygularım gelişmiştir" dedi.

(١٨١)- [٦١/١] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِيدِ بْنِ أَبِي مَرْيَمَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ الْفِرْيَابِيُّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، عَنِ الصَّلْتِ بْنِ دِينَارٍ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ صُهْبَانَ، قَالَ: سَمِعْتُ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ، يَقُولُ: " مَا أَخَذْتُهُ بِيَمِينِي مُنْذُ أَسْلَمْتُ "، يَعْنِي ذَكَرَهُ

Hz. Osmân der ki: "Müslüman olduğum zamandan beri cinsel organıma sağ elimle dokunmadım."

(١٨٢)- [٦١/١] حَدَّثَنَا فَارُوقٌ الْخَطَّابِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو مُسْلِمٍ الْكَشِّيُّ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْمَدِينِيُّ، حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بُجَيْرٍ، عَنْ هَانِئٍ مَوْلَى عُثْمَانَ، قَالَ: " كَانَ عُثْمَانُ إِذَا وَقَفَ عَلَى قَبْرٍ بَكَى حَتَّى يَبُلَّ لِحْيَتَهُ "

Osmân'ın azatlısı Hâni der ki: "Osmân b. Affân, bir mezarın başında durduğu zaman sakalları ıslanana kadar ağlardı."

Takrîb 3496-a, Takrîb 4127

Ali b. Ebî Tâlib

Halkın efendisi, varlıkların âşığı, Mabud'un sevgilisi. İlim ve ilimler şehrinin kapısı. Muhatapların lideri, işaretlerin kâşifi, hidâyet ehlinin sancağı ve itaatkâr insanların aydınlığıdır. Takva ehlinin dostu ve adalet

ehlinin imamıdır. Davete icab edip ilk iman eden, en isabetli hüküm veren, insanların en ağırbaşlısı, en âlimi Ali b. Ebî Tâlib (kerremellahu vechehu). Muttakilerin önderi, ariflerin süsü, tevhid hakikatlerinin habercisi, tevhid ilminin parıltılarını işaret eden insan. Kalbin ve akılların, dilin ve soruların sahibi. Uyanık kulak, sözünün eri, fitnenin gözlerini patlatan, mihnetin tuzaklarından kurtulan insan. Mürtedleri defetmiş, adalet ehlini ikâme etmiş, bozguncuları damgalamıştır. Allah'ın dinini araştıran ve Allah'm zatına mazhar olan kişi.

Takrîb 3249, Takrîb 3253, Takrîb 3266, Takrîb 3258, Takrîb 3260, Takrîb 3306, Takrîb 3307, Takrîb 3254, Takrîb 3255, Takrîb 3257, Takrîb 3256, Takrîb 3259, Takrîb 3247, Takrîb 3248, Takrîb 3262, Takrîb 3263, Takrîb 3265

(٢٠٣)- [١/٦٧] حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّيْرَفِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مَيْمُونٍ، حَدَّثَنَا الْحَكَمُ بْنُ ظُهَيْرٍ، عَنِ السُّدِّيِّ، عَنْ عَبْدِ خَيْرٍ، عَنْ عَلِيٍّ، قَالَ: " لَمَّا قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَقْسَمْتُ، أَوْ حَلَفْتُ أَنْ لا أَضَعَ رِدَائِي عَنْ ظَهْرِي حَتَّى أَجْمَعَ مَا بَيْنَ اللَّوْحَيْنِ؟ فَمَا وَضَعْتُ رِدَائِي عَنْ ظَهْرِي حَتَّى جَمَعْتُ الْقُرْآنَ "

Hz. Ali der ki: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vefat ettiğinde, iki kapağın arasındakini bir araya getirmeden elbisemi sırtımdan çıkarmamaya yemin ettim. Kur'ân'ı toplayıncaya kadar giysimi sırtımdan çıkarmadım."

Takrîb 3295, Takrîb 3261

(٢٠٦)- [١/٦٧] حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ الْخَطَّابِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ نُصَيْرٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ الأَحْمَسِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَلِيٍّ، قَالَ: " وَاللَّهِ مَا نَزَلَتْ آيَةٌ إِلا وَقَدْ عَلِمْتُ [١/٦٨] فِيمَا أُنْزِلَتْ، وَأَيْنَ أُنْزِلَتْ، وَإِنَّ رَبِّي وَهَبَ لِي قَلْبًا عَقُولا، وَلِسَانًا سَئُولا "

Hz. Ali der ki: "Vallahi! Allah'ın indirmiş olduğu bütün âyetlerin niçin ve nerede nazil olduğunu bilirim. Rabbim bana anlayışı yüksek bir kalp ve çok soru soran bir dil vermiştir."

(٢٠٧)- [١/٦٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا خَلادٌ، حَدَّثَنَا مِسْعَرٌ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، عَنْ أَبِي الْبَخْتَرِيِّ، قَالَ: سُئِلَ عَلِيٌّ عَنْ نَفْسِهِ، فَقَالَ: " كُنْتُ إِذَا سُئِلْتُ أُعْطِيتُ، وَإِذَا سَكَتُّ ابْتَدَيْتُ "

Ebu'l-Bahterî der ki: Hz. Ali'ye kendisi hakkında soru sordular, dedi ki: "Bana sorulduğunda verilirdi, (sorulmayıp ta) susarsam (yine verilmeye) benden başlanırdı."

(٢٠٨)- [١/٦٨] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يَعْقُوبَ بْنِ الْمِهْرَجَانِ الْعَدْلُ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ تَسْنِيمٍ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ عِيسَى بْنِ زَيْدٍ، عَنْ جَدِّهِ عِيسَى بْنِ زَيْدٍ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ قَيْسٍ، عَنِ الْمِنْهَالِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ ذَرٍّ، عَنْ عَلِيٍّ، قَالَ: " أَنَا فَقَأْتُ عَيْنَ الْفِتْنَةِ، وَلَوْ لَمْ أَكُنْ فِيكُمْ مَا قُوتِلَ فُلانٌ وَفُلانٌ "

Hz. Ali der ki: "Ben fitnenin gözünü patlattım, içinizde ben olmasaydım falan filan öldürülmezdi."

Takrîb 3302, Takrîb 3303, Takrîb 3294

Hz. Ali'nin görevi, teslimiyet ve bağlılıktı. Yeri ise, Allah'ın güç ve kudretinin karşısında olmamaktı.

Demişler ki: Tasavvuf gaybın, kalpleri evirip çeviren Allah'a teslimiyetidir.

Takrîb 1083, Takrîb 4251, Takrîb 4252

Hz. Ali hayatta darlık ve sıkıntı çektiğinde insanlardan uzaklaşır, çok çalışıp kazanmaya yönelirdi.

Derler ki: Tasavvuf, açılan kapılardan kaderine kavuşmak için sebeplere tutunup yükselmektir.

Takrîb 3855

Hz. Ali insanların içinde çeşitli özellikleriyle temayüz etmiş, takva ve zühd ehlinin süsüyle süslenmişti.

Takrîb 3306, Takrîb 3778, Takrîb 3782

Hz. Ali, Allah'ın zatı konusunda bilgiliydi, kalbindeki Allah marifeti de büyüktü.

Derler ki: Tasavvuf örtülerden sıyrılıp perdeleri aralamaktır.

(٢٢١)- [٧٢/١] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُونُسَ السَّامِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا حَبَّانُ بْنُ عَلِيٍّ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، أَنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ، أَرْسَلَهُ إِلَى زَيْدِ بْنِ صُوحَانَ، فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، " إِنِّي مَا عَلِمْتُكَ لَبِذَاتِ اللَّهِ عَلِيمٌ، وَإِنَّ اللَّهَ لَفِي صَدْرِكَ عَظِيمٌ "

İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Ali b. Ebî Tâlib, onunla Zeyd b. Sûhan'a haber gönderip çağırmıştı. Zeyd geldiğinde Hz. Ali'ye şöyle dedi: "Ey Müminlerin Emiri! Ben seni Allah'ın zatı konusunda âlim bilirim, kalbinde de Allah'ın değeri büyüktür."

(٢٢٢)- [٧٢/١] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَارِثِ، حَدَّثَنَا الْفَضْلُ بْنُ الْحُبَابِ الْجُمَحِيُّ، حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ سَعْدٍ، قَالَ: كُنْتُ بِالْكُوفَةِ فِي دَارِ الإِمَارَةِ، دَارِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، إِذْ دَخَلَ عَلَيْنَا نَوْفُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، بِالْبَابِ أَرْبَعُونَ رَجُلا مِنَ الْيَهُودِ، فَقَالَ عَلِيٌّ: عَلَيَّ بِهِمْ، فَلَمَّا وَقَفُوا بَيْنَ يَدَيْهِ، قَالُوا لَهُ: يَا عَلِيُّ، صِفْ لَنَا رَبَّكَ هَذَا الَّذِي فِي السَّمَاءِ، كَيْفَ هُوَ، وَكَيْفَ كَانَ، وَمَتَى كَانَ، وَعَلَى أَيِّ شَيْءٍ هُوَ؟ فَاسْتَوَى عَلِيٌّ جَالِسًا، وَقَالَ: مَعْشَرَ الْيَهُودِ، " اسْمَعُوا مِنِّي، وَلا تُبَالُوا أَنْ لا تَسْأَلُوا أَحَدًا غَيْرِي، إِنَّ رَبِّي ﷻ هُوَ الأَوَّلُ لَمْ يَبْدُ مِمَّا، وَلا مُمَازَجُ مَعِمَّا، وَلا حَالٌّ وَهْمًا، وَلا شَبَحٌ يُتَقَصَّى، وَلا مَحْجُوبٌ فَيُحْوَى، وَلا كَانَ بَعْدَ أَنْ لَمْ يَكُنْ، فَيُقَالُ: حَادِثٌ، بَلْ جَلَّ أَنْ يُكَيِّفَ الْمُكَيِّفَ لِلأَشْيَاءِ كَيْفَ كَانَ، بَلْ لَمْ يَزَلْ، وَلا يَزُولُ لاخْتِلافِ الأَزْمَانِ، وَلا لِتَقَلُّبِ شَانٍ بَعْدَ شَانٍ، وَكَيْفَ يُوصَفُ بِالأَشْبَاحِ، وَكَيْفَ يُنْعَتُ بِالأَلْسُنِ الْفِصَاحِ، مَنْ لَمْ يَكُنْ فِي الأَشْيَاءِ، فَيُقَالُ: بَائِنٌ، وَلَمْ يَبِنْ عَنْهَا، فَيُقَالُ: كَائِنٌ، بَلْ هُوَ بِلا كَيْفِيَّةٍ، وَهُوَ أَقْرَبُ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ، وَأَبْعَدُ فِي الشَّبَهِ مِنْ كُلِّ بَعِيدٍ، لا يَخْفَى عَلَيْهِ مِنْ عِبَادِهِ شُخُوصُ لَحْظَةٍ، وَلا كُرُورُ لَفْظَةٍ، وَلا ازْدِلافُ رَتْوَةٍ، وَلا انْبِسَاطُ خُطْوَةٍ، فِي غَسَقِ لَيْلٍ دَاجٍ، وَلا إِدْلاجٍ لا يَتَغَشَّى عَلَيْهِ الْقَمَرُ

الْمُنِيرُ، وَلا انْبِسَاطُ الشَّمْسِ ذَاتِ النُّورِ، بِضَوْئِهَا فِي الْكُرُورِ، وَلا إِقْبَالُ لَيْلٍ مُقْبِلٍ، وَلا إِدْبَارُ نَهَارٍ مُدْبِرٍ، إِلا وَهُوَ مُحِيطٌ بِمَا يُرِيدُ مِنْ تَكْوِينِهِ، فَهُوَ الْعَالِمُ بِكُلِّ مَكَانٍ، وَكُلِّ حِينٍ وَأَوَانٍ، وَكُلِّ نَهَايَةٍ وَمُدَّةٍ، وَالأَمَدُ إِلَى الْخَلْقِ مَضْرُوبٌ، وَالْحَدُّ إِلَى غَيْرِهِ مَنْسُوبٌ، لَمْ يَخْلُقِ الأَشْيَاءَ مِنْ أُصُولٍ أَوَّلِيَّةٍ، وَلا بِأَوَائِلَ كَانَتْ قَبْلَهُ بَدِيَّةً، بَلْ خَلَقَ مَا خَلَقَ فَأَقَامَ خَلْقَهُ، وَصَوَّرَ مَا صَوَّرَ فَأَحْسَنَ صُورَتَهُ، تَوَحَّدَ فِي عُلُوِّهِ، فَلَيْسَ لِشَيْءٍ مِنْهُ امْتِنَاعٌ، وَلا لَهُ بِطَاعَةِ شَيْءٍ مِنْ خَلْقِهِ انْتِفَاعٌ، إِجَابَتُهُ لِلدَّاعِينَ سَرِيعَةٌ، وَالْمَلائِكَةُ فِي السَّمَوَاتِ وَالأَرَضِينَ لَهُ مُطِيعَةٌ، عِلْمُهُ بِالأَمْوَاتِ الْبَائِدِينَ كَعِلْمِهِ بِالأَحْيَاءِ الْمُتَقَلِّبِينَ، وَعِلْمُهُ مِمَّا فِي السَّمَوَاتِ الْعُلَى كَعِلْمِهِ بِمَا فِي الأَرْضِ السُّفْلَى، وَعِلْمُهُ بِكُلِّ شَيْءٍ، لا تُحَيِّرُهُ الأَصْوَاتُ، وَلا تَشْغَلُهُ اللُّغَاتُ، سَمِيعٌ لِلأَصْوَاتِ الْمُخْتَلِفَةِ، بِلا جَوَارِحٍ لَهُ مُؤْتَلِفَةٍ، مُدْبِرٌ بَصِيرٌ عَالِمٌ بِالأُمُورِ، حَيٌّ قَيُّومٌ، سُبْحَانَهُ كَلَّمَ مُوسَى تَكْلِيمًا بِلا جَوَارِحٍ وَلا أَدَوَاتٍ، وَلا شَفَةٍ وَلا لَهَوَاتٍ، سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَنْ تَكْيِيفِ الصِّفَاتِ، مَنْ يَزْعُمُ أَنَّ إِلَهَنَا مَحْدُودٌ، فَقَدْ جَهِلَ الْخَالِقَ الْمَعْبُودَ، وَمَنْ ذَكَرَ أَنَّ الأَمَاكِنَ بِهِ تُحِيطُ، لَزِمَتْهُ الْحِيرَةُ وَالتَّخْلِيطُ، بَلْ هُوَ الْمُحِيطُ بِكُلِّ مَكَانٍ، فَإِنْ كُنْتَ صَادِقًا أَيُّهَا الْمُتَكَلِّفُ لِوَصْفِ الرَّحْمَنِ، بِخِلافِ التَّنْزِيلِ وَالْبُرْهَانِ، فَصِفْ لِي جِبْرِيلَ وَمِيكَائِيلَ وَإِسْرَافِيلَ ؟ هَيْهَاتَ، أَتَعْجَزُ عَنْ صِفَةِ مَخْلُوقٍ مِثْلِكَ، وَتَصِفُ الْخَالِقَ الْمَعْبُودَ، وَأَنْتَ تُدْرِكُ صِفَةَ رَبِّ الْهَيْئَةِ وَالأَدَوَاتِ، فَكَيْفَ مَنْ لَمْ تَأْخُذْهُ سِنَةٌ وَلا نَوْمٌ؟ لَهُ مَا فِي الأَرَضِينَ وَالسَّمَوَاتِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ "، هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ مِنْ حَدِيثِ النُّعْمَانِ، كَذَا رَوَاهُ ابْنُ إِسْحَاقَ عَنْهُ، مُرْسَلا

Nu'mân b. Sa'd anlatıyor: Kûfe'de vilâyet konağında, Ali b. Ebî Tâlib'in evindeydim. Bulunduğumuz mekâna Nevf b. Abdillah geldi ve "Ey Müminlerin Emiri, kapıda kırk Yahudi adam var" dedi. Ali "Bana getirin" dedi. Huzuruna geldiklerinde ona: "Ey Ali! Semadaki Rabbini bize anlat, kendisi nasıl bir şeydir, nasıl oldu, ne zaman oldu, kendisi şimdi nerededir?" diye sordular. Ali dik oturdu ve şöyle dedi: "Ey Yahudi milleti! Beni dinleyin, benden başkasına sormayı da düşünmeyin. Benim Rabbim ilktir, bir şeyden çıkmamıştır. Herhangi bir şeyle birleşik değildir. Herhangi bir hali yoktur. Araştırarak bulunmaz. Saklanıp ihata edilemez. Yok iken var

olmuş «hadis» dedikleri bir şey değildir. Aksine eşyaların nasıl olacaklarına karar veren celal sahibidir. Sonu yoktur, zamanlar geçse de, kendisi zail olmaz. Bir halden bir hale girmez. Eşyaya benzemeyen birisi şekille nasıl vasıflandırılsın, fasih dillerle nasıl anlatılsın? Eşyadan olmayan nasıl açık olsun, eşyadan ayrılmayan nasıl kâin olsun? Aksine o keyfiyetten münezzehtir; şah damarından daha yakın, benzetmekte de en uzaktan daha uzaktır. Kullarının bir anlık değişim, konuşulan tek kelime, bir dil hareketi, bile ondan gizlenemez. Kapkaranlık bir gecenin ortasında ondan habersiz tek bir adım atmak, mehtabın ışığında yürümek mümkün değildir. Her harekete ışık saçan güneşin aydınlatması, vakti gelen gecenin gelmesi, zamanı gelen gündüzün aydınlanması, ancak onun tekvin iradesinin dâhilinde olur. Her yeri bilen odur, her anı ve zamanı, her sonu ve müddeti bilen odur. Mahlûkatın eceli belirlenmiş, sınır başkasına nisbet edilmiştir. Eşyayı ne baştaki bir asıldan, ne de öncesi olan bir başlangıçtan yaratmıştır. Aksine yaratacağını istediği gibi var edip yaratmıştır. İstediğine istediği şekli en güzel şekilde vermiştir. Yüceliğinde tek olmuştur. Onun için hiçbir engel yoktur. Yarattığı varlıkların itaatinden de her hangi bir menfaati yoktur. Kendisine el açanların duasını hemen kabul eder, yeryüzünde ve gökyüzündeki melekler ona itaat eder. Ölüp gidenler hakkındaki bilgisi ile yaşamaya devam edenler hakkındaki bilgisi aynıdır. Yüksek semalarda olup biten hakkındaki bilgisi de aşağıda yeryüzünde olup bitenler hakkındaki bilgisi aynıdır. Her şey hakkındaki ilmi de öyledir. Sesler onu şaşırtmaz, diller onu oyalamaz, hiçbir organa muhtaç olmadan bütün sesleri duyar. Her şeyi yönetir, görür, bilir. Diridir, her şeyi ayakta tutar. Hiçbir organ ve araca, ses ve dudağa muhtaç olmadan Mûsa ile bizzat konuşmuştur. Sıfatların şekillendirilmesinden münezzehtir. İlahımızın sınırlı olduğunu iddia eden onu tanımamıştır. Mekânlara sığdığını söyleyen şaşkınlık ve ne dediğini bilmiyor demektir. Bilakis o bütün mekânları ihata eder. Ey bana Rahman'ı soran! Eğer samimiysen Kur'ân'dan ve âyetlerden faydalanmadan bana Cibrîl'i, Mikail'i ve İsrafil'i anlatabilir misin? Heyhat! Kendin gibi aciz bir mahlûku bile nitelemekten acizken her şeyin ve her sebebin Yaratıcısı ve Mabudu olanı nasıl anlatacaksın. Hem de ne uyuklaması, ne de uykusu söz

konusu değilken? Yerlerde, göklerde ve ikisinin arasında ne varsa ona aittir. Büyük Arş'ın Rabbi odur."

Bu hadis, Nu'mân'ın rivayetinde tek kaldığı bir hadistir ki, İbn İshak da ondan mürsel olarak rivayet etmiştir.

(٢٢٣)- [١/٧٣] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَارِثِ[١/٧٤]، حَدَّثَنَا سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْفَرَجِ، يَقُولُ: قَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ: " مَا يَسُرُّنِي لَوْ مُتُّ طِفْلا وَأُدْخِلْتُ الْجَنَّةَ وَلَمْ أَكْبُرْ، فَأَعْرِفَ رَبِّي ﷻ "

Ali b. Ebî Tâlib der ki: "Çocukken ölüp de Cennete gireceğime, büyümüş olup da Rabbimi tanımış olmamı daha çok seviyorum."

(٢٢٤)- [١/٧٤] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا ضِرَارُ بْنُ صُرَدٍ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ هَاشِمِ بْنِ الْبَرِيدِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي رَافِعٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَلِيٍّ، قَالَ: " أَنْصَحُ النَّاسِ وَأَعْلَمُهُمْ بِاللَّهِ أَشَدُّ النَّاسِ حُبًّا وَتَعْظِيمًا لَحُرْمَةِ أَهْلِ لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ "

Hz. Ali der ki: "İnsanlar içinde en dürüst ve Allah'ı en çok bilen kişiler, «Lâ ilâhe illallah» diyen kişilerin haklarına, kutsallarına en çok saygı duyan ve onları seven kimselerdir."

Takrîb 66

(٢٢٦)- [١/٧٥] حَدَّثَنَا أَبُو الْحَسَنِ أَحْمَدُ بْنُ يَعْقُوبَ بْنِ الْمِهْرَجَانِ، حَدَّثَنَا أَبُو شُعَيْبٍ الْحَرَّانِيُّ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا الأَوْزَاعِيُّ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ، وَغَيْرُهُ، قَالَ: قِيلَ لِعَلِيٍّ: أَلا نَحْرُسُكَ؟ فَقَالَ: " حَرَسَ امْرَأً أَجَلُهُ "

Yahyâ b. Ebî Kesîr der ki: Hz. Ali'ye: "Seni koruyalım mı?" diye sorulunca, "Kişiyi eceli korur" karşılığını verdi.

Sözleri sağlam, işaretleri incedir.

Ebû Nuaym der ki: Ondan nakledilen sağlam ibareler ve ince işaretlerden bazıları:

(٢٢٧)- [١/٧٥] حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ الطُّوسِيُّ، وَإِبْرَاهِيمُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالا: حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ خُزَيْمَةَ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ، حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ زِيَادٍ، عَنْ يُوسُفَ بْنِ أَبِي الْمُتَّئِدِ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ، عَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ، قَالَ: قَالَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلامُ " كُونُوا لِقَبُولِ الْعَمَلِ أَشَدَّ اهْتِمَامًا مِنْكُمْ بِالْعَمَلِ، فَإِنَّهُ لَنْ يُقْبَلَ عَمَلٌ إِلا مَعَ التَّقْوَى، وَكَيْفَ يَقِلُّ عَمَلٌ يُتَقَبَّلُ؟ "

Hz. Ali der ki: "Yaptığınız amellerin kabul görüp görmediği konusuna ameli yapmanızdan daha fazla önem gösterin. Zira takva olunca amelleriniz azalacak değildir. Kabul gören bir amel nasıl azalabilir ki?"

(٢٢٨)- [١/٧٥] حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الصَّمَدِ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ غَفِيرٍ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا خَلَفُ بْنُ تَمِيمٍ، حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ الرِّحَالِ، عَنِ الْعَلاءِ بْنِ الْمُسَيِّبِ، عَنْ عَبْدِ خَيْرٍ، عَنْ عَلِيٍّ، قَالَ: " لَيْسَ الْخَيْرُ أَنْ يَكْثُرَ، مَالُكَ وَوَلَدُكَ، وَلَكِنَّ الْخَيْرَ أَنْ يَكْثُرَ عِلْمُكَ، وَيَعْظُمَ حِلْمُكَ، وَأَنْ تُبَاهِيَ النَّاسَ بِعِبَادَةِ رَبِّكَ، فَإِنْ أَحْسَنْتَ حَمِدْتَ اللَّهَ، وَإِنْ أَسَأْتَ اسْتَغْفَرْتَ اللَّهَ "

Hz. Ali der ki: "Hayır, malının ve çocuklarının çoğalması demek değildir. Hayır; ilminin artması, yumuşak huylu ve güzel ahlâklı olup Allah'a herkesten çok ibadet etmendir. Güzel ameller yaptığında Allah'a hamd edip kötülük işlediğinde de O'ndan bağışlanma dilemendir."

(٢٢٩)- [١/٧٥] ولا خَيْرَ فِي الدُّنْيَا إِلا لأَحَدِ رَجُلَيْنِ: " رَجُلٌ أَذْنَبَ ذَنْبًا فَهُوَ تَدَارَكَ ذَلِكَ بِتَوْبَةٍ، أَوْ رَجُلٌ يُسَارِعُ فِي الْخَيْرَاتِ وَلا يَقِلُّ عَمَلٌ فِي تَقْوَى، وَكَيْفَ يَقِلُّ مَا يُتَقَبَّلُ؟ "

Bil ki şu iki kişiden başkası için dünyada hiçbir hayır yoktur: Birisi, bir günah işlediğinde derhal pişman olarak bu günahı sildiren kişidir. Diğeri ise hayır yolunda koşan insandır. Takva ile yapılan hiç bir amel azımsanamaz. Kabul edilecek olmasına rağmen nasıl azımsanabilir ki?"

(٢٣٠)- [١/٧٥] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ ابْنِ طَاوُسٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ بْنِ خَالِدٍ، قَالَ: قَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ، وَثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَوَّارٍ، حَدَّثَنَا عَوْنُ

بْنُ سَلامٍ، حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ مُسْلِمٍ الطُّهَوِيُّ، عَنْ ثَابِتِ بْنِ أَبِي صَفِيَّةَ، عَنْ أَبِي الزَّغْلِ، قَالَ: قَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ: " احْفَظُوا عَنِّي [٧٦/١] خَمْسًا، فَلَوْ رَكِبْتُمُ الإِبِلَ فِي طَلَبِهِنَّ لأَنْضَيْتُمُوهُنَّ قَبْلَ أَنْ تُدْرِكُوهُنَّ، لا يَرْجُو عَبْدٌ إِلا رَبَّهُ، وَلا يَخَافُ إِلا ذَنْبَهُ، وَلا يَسْتَحِي جَاهِلٌ أَنْ يَسْأَلَ عَمَّا لا يَعْلَمُ، وَلا يَسْتَحِي عَالِمٌ إِذَا سُئِلَ عَمَّا لا يَعْلَمُ أَنْ يَقُولَ: اللَّهُ أَعْلَمُ، وَالصَّبْرُ مِنَ الإِيمَانِ بِمَنْزِلَةِ الرَّأْسِ مِنَ الْجَسَدِ، وَلا إِيمَانَ لِمَنْ لا صَبْرَ لَهُ "

Ali b. Ebî Tâlib der ki: "Bizden beş şey öğreniniz ki, bunları arayıp bulmak için deveye binseniz onları bulmadan develeri telef edersiniz: Bir kul Rabbinin dışında bir şey istemesin. O'na karşı günah işlemekten başka bir şeyden korkmasın. Cahil olan bilmediğini sormaktan utanmasın. Âlim olan da bilmediği bir şey için «Allah daha iyi bilir» demekten çekinmesin. Vücut için baş neyse iman için sabır odur, sabrı olmayanın imanı da olmaz."

(٢٣١)- [٧٦/١] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ الطَّلْحِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْحَضْرَمِيُّ، حَدَّثَنَا عَوْنُ بْنُ سَلامٍ، حَدَّثَنَا أَبُو مَرْيَمَ، عَنْ زُبَيْدٍ، عَنْ مُهَاجِرِ بْنِ عُمَيْرٍ، قَالَ: قَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ: " إِنَّ أَخْوَفَ مَا أَخَافُ اتِّبَاعُ الْهَوَى، وَطُولُ الأَمَلِ، فَأَمَّا اتِّبَاعُ الْهَوَى فَيَصُدُّ عَنِ الْحَقِّ، وَأَمَّا طُولُ الأَمَلِ فَيُنْسِي الآخِرَةَ، أَلا وَإِنَّ الدُّنْيَا قَدْ تَرَحَّلَتْ مُدْبِرَةً، أَلا وَإِنَّ الآخِرَةَ قَدْ تَرَحَّلَتْ مُقْبِلَةً، وَلِكُلٍّ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا بَنُونَ، فَكُونُوا مِنْ أَبْنَاءِ الآخِرَةِ، وَلا تَكُونُوا مِنْ أَبْنَاءِ الدُّنْيَا، فَإِنَّ الْيَوْمَ عَمَلٌ وَلا حِسَابَ، وَغَدًا حِسَابٌ وَلا عَمَلَ "، رَوَاهُ الثَّوْرِيُّ وَجَمَاعَةٌ، عَنْ زُبَيْدٍ مِثْلَهُ، عَنْ عَلِيٍّ مُرْسَلا، وَلَمْ يَذْكُرُوا مُهَاجِرَ بْنَ عُمَيْرٍ، قَالَ أَبُو نُعَيْمٍ: أَفَادَنِي هَذَا الْحَدِيثَ الدَّارَقُطْنِيُّ عَنْ شَيْخِي، لَمْ أَكْتُبْهُ إِلا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ

Ali b. Ebî Tâlib der ki: "En çok korktuğum şey, nefse tabi olmak ve aşırı dünya sevgisidir. Nefse tabi olmak, haktan sapmaya sebep olur. Aşırı dünya sevgisi de âhireti unutturur. Dikkat edin! Dünya size sırtını dönmeye hazırlanıyor, âhiret ise sizi karşılamaya hazırlanıyor. Her ikisinin de ahalisi vardır. Siz âhiret ehlinden olun, dünya ehlinden olmayın. Bugün amel var hesap yok, yarın hesap var amel yok."

(٢٣٢)- [١/٧٦] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، وَعَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ، قَالا: حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ أَبُو هِشَامٍ، حَدَّثَنَا الْمُحَارِبِيُّ، عَنْ مَالِكِ بْنِ مِغْوَلٍ، عَنْ رَجُلٍ، مِنْ جُعْفِيٍّ، عَنِ السُّدِّيِّ، عَنْ أَبِي أَرَاكَةَ، قَالَ: صَلَّى عَلِيٌّ الْغَدَاةَ، ثُمَّ لَبِثَ فِي مَجْلِسِهِ حَتَّى ارْتَفَعَتِ الشَّمْسُ قِيدَ رُمْحٍ، كَأَنَّ عَلَيْهِ كَآبَةٌ، ثُمَّ قَالَ: " لَقَدْ رَأَيْتُ أَثَرًا مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَمَا أَرَى أَحَدًا يُشْبِهُهُمْ، وَاللَّهِ إِنْ كَانُوا لَيُصْبِحُونَ شُعْثًا غُبْرًا صُفْرًا، بَيْنَ أَعْيُنِهِمْ مِثْلُ رُكَبِ الْمِعْزَى، قَدْ بَاتُوا يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ، يُرَاوِحُونَ بَيْنَ أَقْدَامِهِمْ وَجِبَاهِهِمْ، إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ مَادُوا كَمَا تَمِيدُ الشَّجَرَةُ فِي يَوْمِ رِيحٍ، فَانْهَمَلَتْ أَعْيُنُهُمْ حَتَّى تَبُلَّ وَاللَّهِ ثِيَابَهُمْ، وَاللَّهِ لَكَأَنَّ الْقَوْمَ بَاتُوا غَافِلِينَ "

Ebû Erâke anlatıyor: Hz. Ali sabah namazını kıldı ve güneş bir mızrak boyu yükselinceye kadar oturduğu yerde kaldı. Sanki bir sıkıntısı vardı. Sonra şöyle dedi: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbında öyle bir davranışlar gördüm ki, onlara benzeyen başka kimseyi görmedim. Onlar, toz toprak içinde sararmış solmuş bir şekilde sabahı ederlerdi. Gözleri keçilerin dizi gibi şişmiş olurdu. Geceyi Allah'ın Kitab'ını okuyarak, ayakları ile alınları arasında gidip gelerek geceyi geçirmiş olurlardı. Allah'ın adı anıldığında, ağacın rüzgârlı bir günde sallandığı gibi sallanırlardı. Vallahi elbiseleri ıslanıncaya kadar gözlerinden yaş sel olurdu. Vallahi insanlar sanki bundan gafil kaldılar."

(٢٣٣)- [١/٧٦] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو يَحْيَى الرَّازِيُّ، حَدَّثَنَا هَنَّادٌ، حَدَّثَنَا ابْنُ فُضَيْلٍ، عَنْ لَيْثٍ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ عَلِيٍّ، قَالَ: " طُوبَى لِكُلِّ عَبْدٍ نُوَمَةٍ، عَرَفَ النَّاسَ وَلَمْ يَعْرِفْهُ النَّاسُ، عَرَفَهُ اللَّهُ بِرِضْوَانٍ، أُولَئِكَ مَصَابِيحُ الْهُدَى، يَكْشِفُ اللَّهُ عَنْهُمْ كُلَّ فِتْنَةٍ مُظْلِمَةٍ، سَيُدْخِلُهُمُ اللَّهُ فِي رَحْمَةٍ مِنْهُ، لَيْسَ أُولَئِكَ بِالْمَذَايِيعِ الْبُذُرِ، وَلا الْجُفَاةِ الْمُرَائِينَ "

Hz. Ali der ki: "Ne mutlu sessiz olan kimseye, kendisi insanları tanır, insanlar onu tanımaz. Allah onu razı olarak bilir. Bu tip insanlar hidâyet yolunun aydınlığıdırlar. Allah her karanlık fitneyi onlardan uzaklaştırır.

Allah onları kendi rahmetine dâhil edecektir. Onlar adından çokça söz edilenlerden veya kaba riyakârlardan değildirler."

(٢٣٤)- [٢٣٤] حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْحَكَمِ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، حَدَّثَنَا شُجَاعُ بْنُ الْوَلِيدِ، عَنْ زِيَادِ بْنِ خَيْثَمَةَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ ضَمْرَةَ، عَنْ عَلِيٍّ، قَالَ: " أَلا إِنَّ الْفَقِيهَ كُلَّ الْفَقِيهِ الَّذِي لا يُقَنِّطُ النَّاسَ مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ، وَلا يُؤَمِّنُهُمْ مِنْ عَذَابِ اللَّهِ، وَلا يُرَخِّصُ لَهُمْ فِي مَعَاصِي اللَّهِ، وَلا يَدَعُ الْقُرْآنَ رَغْبَةً عَنْهُ إِلَى غَيْرِهِ، لا خَيْرَ فِي عِبَادَةٍ لا عِلْمَ فِيهَا، وَلا خَيْرَ فِي عِلْمٍ لا فَهْمَ فِيهِ، وَلا خَيْرَ فِي قِرَاءَةٍ لا تَدَبُّرَ فِيهَا " [١/٧٧]

Hz. Ali der ki: "Dikkat edin! Fakih; insanları Allah'ın rahmetinden ümitsizliğe düşürmeyen, Allah'ın azabından emin kılmayan, Allah'ın yasaklarına ruhsat vermeyen ve Kur'ân'ın dışında bir kitaba rağbet edilmesine sebep olmayan kişidir. Bilgisizce yapılan ibadette hayır yoktur, anlaşılmayan ilimde hayır yoktur, düşünmeden yapılan kıraatte de hayır yoktur."

(٢٣٥)- [١/٧٧] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ حُبَيْشٍ، حَدَّثَنَا عَمِّي أَحْمَدُ بْنُ حُبَيْشٍ، حَدَّثَنَا الْمَخْزُومِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ قَيْسٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، عَنْ عَلِيٍّ، قَالَ: " كُونُوا يَنَابِيعَ الْعِلْمِ، مَصَابِيحَ اللَّيْلِ، خُلْقَ الثِّيَابِ، جُدُدَ الْقُلُوبِ، تُعْرَفُوا بِهِ فِي السَّمَاءِ، وَتُذْكَرُوا بِهِ فِي الأَرْضِ "

Hz. Ali der ki: "İlmin kaynağı olun, gecenin aydınlığı, kalplerin yolu olun. Gökyüzünde bunlarla tanınır, yeryüzünde bunlarla anılırsınız."

(٢٣٦)- [١/٧٧] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ زَكَرِيَّا، حَدَّثَنَا سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ، حَدَّثَنَا سَهْلُ بْنُ عَاصِمٍ، حَدَّثَنَا عَبْدَةُ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُجَاشِعٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ الْيَمَانِيِّ، عَنْ بَكْرِ بْنِ خَلِيفَةَ، قَالَ: قَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ: أَيُّهَا النَّاسُ، " إِنَّكُمْ وَاللَّهِ لَوْ حَنَنْتُمْ حَنِينَ الْوَلِهِ الْعَجَالِ، وَدَعَوْتُمْ دُعَاءَ الْحَمَامِ، وَجَأَرْتُمْ جُؤَارَ مُتَبَتِّلِي الرُّهْبَانِ، ثُمَّ خَرَجْتُمْ إِلَى اللَّهِ مِنَ الأَمْوَالِ وَالأَوْلادِ الْتِمَاسَ الْقُرْبَةِ إِلَيْهِ

فِي ارْتِفَاعِ دَرَجَةٍ عِنْدَهُ، أَوْ غُفْرَانِ سَيِّئَةٍ أَحْصَاهَا كَتَبَتُهُ، لَكَانَ قَلِيلا فِيمَا أَرْجُو لَكُمْ مِنْ جَزِيلِ ثَوَابِهِ، وَأَتَخَوَّفُ عَلَيْكُمْ مِنْ أَلِيمِ عِقَابِهِ، فَبِاللَّهِ بِاللَّهِ بِاللَّهِ لَوْ سَالَتْ عُيُونُكُمْ رَهْبَةً مِنْهُ، وَرَغْبَةً إِلَيْهِ، ثُمَّ عُمِّرْتُمْ فِي الدُّنْيَا، مَا الدُّنْيَا بَاقِيَةٌ، وَلَوْ لَمْ تُبْقُوا شَيْئًا مِنْ جَهْدِكِمْ لأَنْعُمِهِ الْعِظَامِ عَلَيْكُمْ بِهِدَايَتِهِ إِيَّاكُمْ لِلإِسْلامِ، مَا كُنْتُمْ تَسْتَحِقُّونَ بِهِ الدَّهْرَ مَا الدَّهْرُ قَائِمٌ بِأَعْمَالِكُمْ جَنَّتَهُ، وَلَكِنْ بِرَحْمَتِهِ تُرْحَمُونَ، وَإِلَى جَنَّتِهِ يَصِيرُ مِنْكُمُ الْمُقْسِطُونَ، جَعَلَنَا اللَّهُ وَإِيَّاكُمْ مِنَ التَّائِبِينَ الْعَابِدِينَ "

Hz. Ali b. Ebî Tâlib der ki: "Ey insanlar! Eğer siz, anasını yitiren buzağı gibi inleseydiniz, güvercinler gibi dua etseydiniz, kendini ibadete veren rahipler gibi feryad etseydiniz, sonra, Allah katındaki derecenizi yükseltmek veya meleklerin yazdığı bir günahınızın bağışlanması için mallarınız ve çocuklarınızdan vaz geçseydiniz, bu yaptıklarınız, Allah'ın size bahşedeceğini umduğum sevap ve uğramanızdan korktuğum azab karşısında az kalırdı.

Allah'a yemin olsun ki! Allah'a yemin olsun ki! Allah'a yemin olsun ki! Ondan korkarak ve Ona yönelerek gözleriniz önünüze aksa, sonra size dünyada uzun bir hayat bahşedilse —ki zaten dünya bâkî değildir— güç ve kuvvetinizden bir şey kalmayıncaya kadar ona ibadet etseniz bile, İslam'daki hidâyetinizi daim kılma nimetinin karşılığını ödeyemezsiniz. Fakat Onun rahmetiyle muamele göreceksiniz. Onun cennetine, adalete sarılıp orta yolu tutanlar girer. Allah, bizi ve sizi, çok tövbe eden âbid kullarından eylesin."

(٢٣٧)- [١/٧٧] حدثنا أبي، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، قَالَ: كَتَبَ إِلَيَّ أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ هِشَامٍ الدِّمَشْقِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو صَفْوَانَ الْقَاسِمُ بْنُ يَزِيدَ بْنِ عَوَانَةَ، عَنِ ابْنِ حَرْثٍ، عَنِ ابْنِ عَجْلانَ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، أَنَّ عَلِيًّا، شَيَّعَ جَنَازَةً، [١/٧٨] فَلَمَّا وُضِعَتْ فِي لَحْدِهَا عَجَّ أَهْلُهَا وَبَكَوْا، فَقَالَ: " مَا تَبْكُونَ؟، أَمَا وَاللَّهِ لَوْ عَايَنُوا مَا عَايَنَ مَيِّتُهُمْ لأَذْهَلَتْهُمْ مُعَايَنَتُهُمْ عَنْ مَيِّتِهِمْ، وَإِنَّ لَهُ فِيهِمْ لَعَوْدَةً ثُمَّ عَوْدَةً، حَتَّى لا يُبْقِي مِنْهُمْ أَحَدًا "، ثُمَّ قَامَ، فَقَالَ: " أُوصِيكُمْ عِبَادَ اللَّهِ بِتَقْوَى اللَّهِ الَّذِي ضَرَبَ لَكُمُ الأَمْثَالَ، وَوَقَّتَ لَكُمُ الآجَالَ، وَجَعَلَ لَكُمْ أَسْمَاعًا تَعِي مَا عَنَاهَا، وَأَبْصَارًا لِتَجْلُوَ عَنْ غِشَاهَا، وَأَفْئِدَةً تَفْهَمُ مَا دَهَاهَا فِي تَرْكِيبِ صُوَرِهَا وَمَا أَعْمَرَهَا، فَإِنَّ اللَّهَ لَمْ يَخْلُقْكُمْ عَبَثًا،

وَلَمْ يَضْرِبْ عَنْكُمُ الذِّكْرَ صَفْحًا، بَلْ أَكْرَمَكُمْ بِالنِّعَمِ السَّوَابِغِ، وَأَرْفَدَكُمْ بِأَوْفَرِ الرَّوَافِدِ، وَأَحَاطَ بِكُمُ الإِحْصَاءَ، وَأَرْصَدَ لَكُمُ الْجَزَاءَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ، فَاتَّقُوا اللَّهَ عِبَادَ اللَّهِ وَجِدُّوا فِي الطَّلَبِ، وَبَادِرُوا بِالْعَمَلِ مُقَطِّعَ النَّهَمَاتِ، وَهَادِمَ اللَّذَّاتِ، فَإِنَّ الدُّنْيَا لا يَدُومُ نَعِيمُهَا، وَلا تُؤْمَنُ فَجَائِعُهَا، غَرُورٌ حَائِلٌ، وَشَبَحٌ فَائِلٌ، وَسِنَادٌ مَائِلٌ، يَمْضِي مُسْتَطْرِفًا، وَيُرْدِي مُسْتَرْدِفًا، بِإِتْعَابِ شَهَوَاتِهَا، وَخَتْلِ تَرَاضِعِهَا، اتَّعِظُوا عِبَادَ اللَّهِ بِالْعِبَرِ، وَاعْتَبِرُوا بِالآيَاتِ وَالأَثَرِ، وَازْدَجِرُوا بِالنُّذُرِ، وَانْتَفِعُوا بِالْمَوَاعِظِ، فَكَأَنْ قَدْ عَلِقَتْكُمْ مَخَالِبُ الْمَنِيَّةِ، وَضَمَّكُمْ بَيْتُ التُّرَابِ، وَدَهَمَتْكُمْ مُقَطِّعَاتُ الأُمُورِ بِنَفْخَةِ الصُّورِ، وَبَعْثَرَةِ الْقُبُورِ، وَسِيَاقَةِ الْمَحْشَرِ، وَمَوْقِفِ الْحِسَابِ بِإِحَاطَةِ قُدْرَةِ الْجَبَّارِ، كُلُّ نَفْسٍ مَعَهَا سَائِقٌ يَسُوقُهَا لِمَحْشَرِهَا، وَشَاهِدٌ يَشْهَدُ عَلَيْهَا بِعَمَلِهَا، ﴿وَأَشْرَقَتِ الأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا وَوُضِعَ الْكِتَابُ وَجِيءَ بِالنَّبِيِّينَ وَالشُّهَدَاءِ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَهُمْ لا يُظْلَمُونَ﴾، فَارْتَجَّتْ لِذَلِكَ الْيَوْمِ الْبِلادُ، وَنَادَى الْمُنَادِ، وَكَانَ يَوْمُ التَّلاقِ، وَكُشِفَ عَنْ سَاقٍ، وَكُسِفَتِ الشَّمْسُ، وَحُشِرَتِ الْوُحُوشُ مَكَانَ مَوَاطِنِ الْحَشْرِ، وَبَدَتِ الأَسْرَارُ، وَهَلَكَتِ الأَشْرَارُ، وَارْتَجَّتِ الأَفْئِدَةُ، فَنَزَلَتْ بِأَهْلِ النَّارِ مِنَ اللَّهِ سَطْوَةٌ مُجِيحَةٌ، وَعُقُوبَةٌ مَنِيحَةٌ، وَبَرَزَتِ الْجَحِيمُ لَهَا كَلَبٌ وَلَجَبٌ، وَقَصِيفُ رَعْدٍ، وَتَغَيُّظٌ وَوَعِيدٌ، تَأَجَّجَ جَحِيمُهَا، وَغَلَى حَمِيمُهَا، وَتَوَقَّدَ سَمُومُهَا، فَلا يُنَفَّسُ خَالِدُهَا، وَلا تَنْقَطِعُ حَسَرَاتُهَا، وَلا يُقْصَمُ كُبُولُهَا، مَعَهُمْ مَلائِكَةٌ يُبَشِّرُونَ بِنُزُلٍ مِنْ حَمِيمٍ، وَتَصْلِيَةِ جَحِيمٍ، عَنِ اللَّهِ مَحْجُوبُونَ، وَلأَوْلِيَائِهِ مُفَارِقُونَ، وَإِلَى النَّارِ مُنْطَلِقُونَ، عِبَادَ اللَّهِ اتَّقُوا اللَّهَ تَقِيَّةَ مَنْ كَنَعَ فَخَنَعَ، وَوَجِلَ فَرَحَلَ، وَحَذِرَ فَأَبْصَرَ فَازْدَجَرَ، فَاحْتَثَّ طَلَبًا، وَنَجَا هَرَبًا، وَقَدَّمَ لِلْمَعَادِ، وَاسْتَظْهَرَ بِالزَّادِ، وَكَفَى بِاللَّهِ مُنْتَقِمًا وَبَصِيرًا، وَكَفَى بِالْكِتَابِ خَصْمًا وَحَجِيجًا، وَكَفَى بِالْجَنَّةِ ثَوَابًا، وَكَفَى بِالنَّارِ وَبَالا وَعِقَابًا، وَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ لِي وَلَكُمْ "

Câfer b. Muhammed, babasından, dedesinden şöyle nakleder: Hz. Ali bir cenaze merasimindeydi. Ölü mezara konulunca ailesi feryat ve figan edip ağlamaya başlayınca, Hz. Ali onlara şöyle dedi: "Neden ağlıyorsunuz? Vallahi! Eğer bunlar ölülerinin şu anda karşılaştığı şeyle karşılaşsaydı, karşılaştıkları şey onlara ölülerini unutturudu. Bunlar –ağlayanlar- birer birer ölüme varacaklar ve içlerinden kimse kalmayacaktır."

Sonra ayağa kalkıp şöyle dedi: "Size (ölen insanları) misal veren, ecelleri tayin eden, kasdettiği şeyleri duyup belleyen kulaklar, kapaklarını açtığınızda göreceğiniz gözler ve anlama sahasına giren şeyleri anlayan kalpler veren Allah'tan korkmanızı tavsiye ederim. Allah sizi boşuna yaratmamıştır. Sizden vazgeçip yüz çevirmedi. Bilakis, size nimetini bolca ikram etti, size en geniş şekilde destek verdi, sizi rahmetiyle kuşattı, iyi ve kötü günlerde size yardım etti.

Ey Allah'ın kulları! Onun rahmetini elde etmek için gayret ediniz. İştahı kesen, lezzetleri yok eden ölüm için amel etmek için uğraşınız. Çünkü dünyanın nimetleri devamlı değildir. Felaketlerinden de emin olunamaz. Dünya, aldatıcı bir yalan, boşuna sevindiren bir hayal, yıkılacak bir dayanaktır. Şehvetlerine tabi olmakla ve değersiz mallarına düşkünlükle üzerindekileri helak eder.

Ey Allah'ın kulları! İbretlerden ders alınız. Ayetlerden ve hadislerden ibret alınız, tehlikelerden sakınınız, ve öğütlerden faydalanınız. Sanki ölümün pençesi sizi yakalamış kabre koyuyor ve sanki surun üfürülmesi, kabirlerin içindekileri fırlatması, mahşerde toplanma, hesap yerinde bekleme ve Cebbâr olan Allah'ın kudretinin her şeyi emri altına alması neticesinde bir karmaşa ve sıkıntı sizi kuşatır. Herkesi mahşere sürükleyen ve ilmiyle, Onun yaptıklarına şahitlik eden birileri vardır. **"Yer, Rabbinin nuruyla aydınlanacak. Kitab konulacak, peygamberlerle, şahitler getirilecek, aralarında hak ile hüküm edilecek. Onlara zulmedilmez."**[1] İşte bu gün için memleketler sallanır ve biri: "İşte bu gün ayrılma vaktidir" diye seslenir. O gün elbiseler sıvanır, güneşin ışığı giderilir, vahşi hayvanlar mahşer meydanında toplanır, gizli şeyler ortaya çıkar, kötüler helak olur ve kalpler titrer.

O zaman Allah tarafından cehennemliklere helak edici bir darbe indirilir. Cehennem bütün şiddeti ve gürültüsüyle ortaya çıkarılır. Onun, şimşek çakması gibi sesi, kızgınlığı ve intikam arzusu vardır. Cehennem alevlenir, sular kaynar ve vücuda işleyen alevler oluşur. Orada devamlı kalacak olan,

---

[1] Zümer Sur. 69

soluk alamaz. Cehennemin, günahkârlara olan isteği bitip tükenmez ve cehennemlikleri orada tutan bağlar kopmaz. Beraberlerinde, kendilerini kaynar su ve yakıcı ateş ile müjdeleyen zebaniler vardır. İşte günahkârlarla Allah arasında engeller vardır. Onlar, Allah'ın dostlarından da ayrıdırlar. Ancak cehenneme doğru gidebilirler.

Ey Allah'ın kulları! Allah'a söz verip bu sözünde duran, ondan korkup bunun gereğini yapan, Allah'tan sakınıp Onun emirlerini gözeterek boyun eğen, samimiyetle talep eden, (günahlardan) kaçıp kurtulan ve Hakk'ın huzuruna böyle gelen kişilerin korktuğu gibi Allah'tan korkunuz. Adaletle davranan ve gözetleyen olarak Allah, davacı ve delil getirici olarak Kitap, sevap olarak cennet ve ceza olarak ta cehennem yeter. Allah'tan kendim ve sizin için bağışlanma dilerim."

(٢٣٨)- [١/٧٩] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا أَبُو مُسْلِمٍ الْكَشِّيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ الْخَطَّابِ، حَدَّثَنَا سَهْلُ بْنُ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِي عَلِيٍّ الصَّيْقَلُ، عَنْ عَبْدِ الأَعْلَى، عَنْ نَوْفٍ الْبِكَالِيِّ، قَالَ: رَأَيْتُ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ خَرَجَ فَنَظَرَ إِلَى النُّجُومِ، فَقَالَ: " يَا نَوْفُ، أَرَاقِدٌ أَنْتَ أَمْ رَامِقٌ؟ "، قُلْتُ: بَلْ رَامِقٌ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، فَقَالَ: " يَا نَوْفُ، طُوبَى لِلزَّاهِدِينَ فِي الدُّنْيَا، الرَّاغِبِينَ فِي الآخِرَةِ، أُولَئِكَ قَوْمٌ اتَّخَذُوا الأَرْضَ بِسَاطًا، وَتُرَابَهَا فِرَاشًا، وَمَاءَهَا طِيبًا، وَالْقُرْآنَ وَالدُّعَاءَ دِثَارًا وَشِعَارًا، قَرَضُوا الدُّنْيَا عَلَى مِنْهَاجِ الْمَسِيحِ عَلَيْهِ السَّلامُ، يَا نَوْفُ، إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى أَوْحَى إِلَى عِيسَى أَنْ مُرْ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنْ لا يَدْخُلُوا بَيْتًا مِنْ بُيُوتِي إِلا بِقُلُوبٍ طَاهِرَةٍ، وَأَبْصَارٍ خَاشِعَةٍ، وَأَيْدٍ نَقِيَّةٍ، فَإِنِّي لا أَسْتَجِيبُ لأَحَدٍ مِنْهُمْ، وَلأَحَدٍ مِنْ خَلْقِي عِنْدَهُ مَظْلِمَةٌ "، " يَا نَوْفُ، لا تَكُنْ شَاعِرًا، وَلا عَرِيفًا، وَلا شُرْطِيًّا، وَلا جَابِيًا، وَلا عَشَّارًا، فَإِنَّ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلامُ قَامَ فِي سَاعَةٍ مِنَ اللَّيْلِ "، فَقَالَ: " إِنَّهَا سَاعَةٌ لا يَدْعُو عَبْدٌ إِلا اسْتُجِيبَ لَهُ فِيهَا، إِلا أَنْ يَكُونَ عَرِيفًا أَوْ شُرْطِيًّا أَوْ جَابِيًا أَوْ عَشَّارًا أَوْ صَاحِبَ عَرْطَبَةٍ، وَهُوَ الطُّنْبُورُ، أَوْ صَاحِبُ كُوبَةٍ، وَهُوَ الطَّبْلُ "

Nevf el-Bikâlî bildiriyor: Ali b. Ebî Tâlib'in bir ara dışarıya çıkıp yıldızları seyrettiğini gördüm. Sonrasında bana: "Ey Nevf! Uyudun mu, yoksa uyanık mısın?" diye sordu. "Uyanığım ey müminlerin emiri!"

karşılığını verdiğimde şöyle dedi: "Ey Nevf! Dünyada zahid olup da âhirete yönelenlere ne mutlu! Onlar yeri kilim, toprağı yatak, suyunu temizlenme vasıtası, Kur'ân ve duayı da kendilerine giysi ve şiar edinmişlerdir. Onlar dünyayı Hz. İsa gibi kalplerinden çıkarıp atmışlardır. Ey Nevf! Allah, Hz. İsa'ya şöyle vahyetmiştir: «İsrail oğullarına söyle! Benim evlerimden herhangi birine ancak temiz kalplerle, huşû içinde bakışlarla ve tertemiz (günaha bulaşmamış) ellerle girsinler. Zira birine haksızlık yapmışsa eğer onun ve onun durumunda olan diğer kullarımdan herhangi birinin duasına karşılık vermem.» Ey Nevf! Sakın şair, bilirkişi, polis, zekât veya vergi memuru olma! Zira Hz. Dâvud gecenin bir vaktinde kalkıp şöyle demiştir: "Şu anki vakit öyle bir vakittir ki bilirkişi veya polis veya zekât memuru veya vergi tahsildarı veya tanburcu veya davulcu olanlar dışında bu vakitte dua eden her kulun bu duasına icabet edilir."

(٢٣٩)- [٧٩/١] حَدَّثَنَا حَبِيبُ بْنُ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ، قَالا: حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ ضِرَارُ بْنُ صُرَدٍ، وَحَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْخَثْعَمِيُّ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُوسَى الْفَزَارِيُّ، قَالا: حَدَّثَنَا عَاصِمُ بْنُ حُمَيْدٍ الْخَيَّاطُ، حَدَّثَنَا ثَابِتُ بْنُ أَبِي صَفِيَّةَ أَبُو حَمْزَةَ الثُّمَالِيُّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ جُنْدُبٍ، عَنْ كُمَيْلِ بْنِ زِيَادٍ، قَالَ: أَخَذَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ بِيَدِي فَأَخْرَجَنِي إِلَى نَاحِيَةِ الْجَبَّانِ، فَلَمَّا أَصْحَرْنَا جَلَسَ ثُمَّ تَنَفَّسَ، ثُمَّ قَالَ: يَا كُمَيْلُ بْنَ زِيَادٍ، " الْقُلُوبُ أَوْعِيَةٌ فَخَيْرُهَا أَوْعَاهَا، وَاحْفَظْ مَا أَقُولُ لَكَ: النَّاسُ ثَلاثَةٌ: فَعَالِمٌ رَبَّانِيٌّ، وَمُتَعَلِّمٌ عَلَى سَبِيلِ نَجَاةٍ، وَهَمَجٌ رَعَاعٌ أَتْبَاعُ كُلِّ نَاعِقٍ، يَمِيلُونَ مَعَ كُلِّ رِيحٍ، لَمْ يَسْتَضِيئُوا بِنُورِ الْعِلْمِ، وَلَمْ يَلْجَئُوا إِلَى رُكْنٍ وَثِيقٍ، الْعِلْمُ خَيْرٌ مِنَ الْمَالِ، الْعِلْمُ يَحْرُسُكَ، وَأَنْتَ تَحْرُسُ الْمَالَ، الْعِلْمُ يَزْكُو عَلَى الْعَمَلِ، وَالْمَالُ تُنْقِصُهُ النَّفَقَةُ، وَمَحَبَّةُ الْعَالِمِ دَيْنٌ يُدَانُ بِهَا، الْعِلْمُ يُكْسِبُ الْعَالِمَ الطَّاعَةَ فِي حَيَاتِهِ، وَجَمِيلَ الأُحْدُوثَةِ بَعْدَ مَوْتِهِ، وَصَنِيعَةُ الْمَالِ تَزُولُ بِزَوَالِهِ، مَاتَ خُزَّانُ الأَمْوَالِ وَهُمْ أَحْيَاءٌ، وَالْعُلَمَاءُ بَاقُونَ مَا بَقِيَ الدَّهْرُ، أَعْيَانُهُمْ مَفْقُودَةٌ، وَأَمْثَالُهُمْ فِي الْقُلُوبِ مَوْجُودَةٌ، هَاهْ، إِنَّ هَهُنَا وَأَشَارَ بِيَدِهِ إِلَى صَدْرِهِ عِلْمًا لَوْ أَصَبْتُ لَهُ حَمَلَةً، بَلَى أَصَبْتُهُ لَقِنًا غَيْرَ مَأْمُونٍ عَلَيْهِ، يَسْتَعْمِلُ آلَةَ

الدِّينِ لِلدُّنْيَا، يَسْتَظْهِرُ بِحُجَجِ اللَّهِ عَلَى كِتَابِهِ، وَبِنِعَمِهِ عَلَى عِبَادِهِ، أَوْ مُنْقَادًا لأَهْلِ الْحَقِّ لا بَصِيرَةَ لَهُ فِي إِحْيَائِهِ، يَقْتَدِحُ الشَّكَّ فِي قَلْبِهِ، بِأَوَّلِ عَارِضٍ مِنْ شُبْهَةٍ، لا ذَا وَلا ذَاكَ، أَوْ مَنْهُومٌ بِاللَّذَّاتِ، سَلِسُ الْقِيَادِ لِلشَّهَوَاتِ، أَوْ مُغْرًى بِجَمْعِ الأَمْوَالِ وَالادِّخَارِ، وَلَيْسَا مِنْ دُعَاةِ الدِّينِ، أَقْرَبُ شَبَهًا بِهِمَا الأَنْعَامِ السَّائِمَةِ، كَذَلِكَ يَمُوتُ الْعِلْمُ بِمَوْتِ حَامِلِيهِ، اللَّهُمَّ بَلَى لا تَخْلُو الأَرْضُ مِنْ قَائِمٍ لِلَّهِ بِحُجَّةٍ، لِئَلا تَبْطُلَ حُجَجُ اللَّهِ وَبَيِّنَاتُهُ، أُولَئِكَ هُمُ الأَقَلُّونَ عَدَدًا، الأَعْظَمُونَ عِنْدَ اللَّهِ قَدْرًا، بِهِمْ يَدْفَعُ اللَّهُ عَنْ حُجَجِهِ، حَتَّى يُؤَدُّوهَا إِلَى نُظَرَائِهِمْ، وَيَزْرَعُوهَا فِي قُلُوبِ أَشْبَاهِهِمْ، هَجَمَ بِهِمُ الْعِلْمُ عَلَى حَقِيقَةِ الأَمْرِ فَاسْتَلانُوا مَا اسْتَوْعَرَ مِنْهُ الْمُتْرَفُونَ، وَأَنِسُوا مِمَّا اسْتَوْحَشَ مِنْهُ الْجَاهِلُونَ، صَحِبُوا الدُّنْيَا بِأَبْدَانٍ أَرْوَاحُهَا مُعَلَّقَةٌ بِالْمَنْظَرِ الأَعْلَى، أُولَئِكَ خُلَفَاءُ اللَّهِ فِي بِلادِهِ، وَدُعَاتُهُ إِلَى دِينِهِ، هَاهْ، هَاهْ، شَوْقًا إِلَى رُؤْيَتِهِمْ، وَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ لِي وَلَكَ، إِذَا شِئْتَ فَقُمْ "

Kumeyl b. Ziyâd'a Vasiyeti

Kumeyl b. Ziyâd anlatıyor: Ali b. Ebî Tâlib elimden tutup beni çöle doğru götürdü. Çöle vardığımızda oturup derin bir nefes alarak şöyle dedi: "Ey Kumeyl b. Ziyâd! Kalpler kaplara benzer. Onların en hayırlısı içindekini en iyi koruyandır.

Sana söyleyeceğimi iyi belle. İnsanlar üç sınıftır: Rabbânî âlimler, kurtuluş yoluna girmek için ilim tahsil edenler, üçüncüsü ise her sese kulak veren, her rüzgâr estiğinde başka bir tarafa eğilen, ilim nuruyla kendilerini aydınlatamayan ve sağlam bir esasa bağlanamayan sürülerdir.

İlim, maldan daha hayırlıdır. İlim seni korur. Malı ise sen korursun. İlim onunla amel ettikçe artar. Mal harcanınca azalır. Âlimi sevmek dindendir. İlim âlime, yaşarken taat kazandırır, öldükten sonra da hayırla anılmasını sağlar. Mal biriktiren ise malla birlikte yok olur. Mal biriktirenler hayattayken bile ölü gibidirler. Âlimler ise hayat âlem var oldukça yaşarlar. Cisimleri kaybolup gitse de eserleri kalplerde yaşar."

Sonra göğüslerine işaretle şöyle devam etti: "Burada çok derin ve geniş bir bilgi vardır; fakat bunu taşıyabilecek ehil kimseleri bulamıyorum.

Bulunanlar ise sözü çabuk alan, ama güvenilmeyen, dini dünya isteğine âlet eden, Allah'ın delil ve burhanlarıyla Allah'ın dostlarına karşı üstünlük davasına girişen, Allah'ın nimetleriyle O'na isyana kalkışan kimselerdir. Yahut gerçeğe sahip olanlara boyun eğen, fakat hakkın inceliklerine basireti olmayan, kendine yönelen ilk şüpheyle tereddüde düşerek kalbinde şüphe yerleşen kimsedir bulduğum. Oysa ne bu (ilim öğrenmeye layıktır) ne de o. Veya dünya lezzetine sarılan, şehvete uymaya yatkın yahut da mal mülk toplamaya düşkün olan şahısları buluyorum ki bunlardan hiç biri dini koruyabilecek basiret ve yakîn sahibi kişiler değillerdir; bunlar daha çok otlayan hayvanlara benzemektedir. Böylece ilim, ilim ehlinin ölümüyle ölüp gider.

Fakat yeryüzü, Allah için delil ve hüccetiyle kaim bulunan birisinden boş kalmaz; ama meydanda olur, bilinir veya Allah'ın apaçık delillerinin batıl olmaması ve Kitab'ını rivayet edecek (halka açıklayacak) kimselerin yok olmaması için korkup gizlenir. Nerededir onlar? Sayıları azdır onların; ama değerleri pek büyüktür. Allah, onlar gibi başka birilerine teslim edinceye, kendi benzerlerinin gönüllerine verinceye dek delillerini onlarla korur. İlim onları iman gerçeklerine vardırmış, yakîn ruhunu yakînden idrâk etmişlerdir. Dünyaperest insanların zor ve ağır gördüğü (açlık, ibadet, cihad vb.) şeyleri kolay karşılarlar; cahillerin kaçındıkları, hor gördükleri şeyler hoş görünür onlara; canları, ruhları melekût âlemine bağlı olan bedenlerle dünyada yaşarlar. Yeryüzündeki halifeleri ve beldelerindeki ışıkları ve insanları Allah'ın dinine çağıranlar bunlardır. Ah, onları görmeyi ne kadar isterim! Allah'tan kendim ve senin için mağfiret dilerim. Eğer dilersen kalkıp gidebilirsin."

Zühdü ve ibadeti

Şeyh (Ebû Nuaym) dedi ki: Ondan nakledilenlere göre her şeyin azıyla yetinen zâhid biriydi. İnsanları devamlı uyardığı ve ibadetle meşgul olduğu da herkes tarafından bilinmektedir.

Derler ki: Tasavvuf asıl gayelere terakki ederken arızi olanlara aldırmamaktır.

(٢٤٠)- [١/٨٠] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ قَيْسٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ رَبِيعَةَ الْوَالِبِيِّ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، قَالَ: جَاءَهُ ابْنُ النَّبَّاجِ، فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، امْتَلأَ بَيْتُ مَالِ الْمُسْلِمِينَ مِنْ صَفْرَاءَ وَبَيْضَاءَ، فَقَالَ: " اللَّهُ أَكْبَرُ "، فَقَامَ مُتَوَكِّئًا عَلَى ابْنِ النَّبَّاجِ، حَتَّى قَامَ عَلَى بَيْتِ مَالِ الْمُسْلِمِينَ، فَقَالَ: "

هَذَا جَنَايَ وَخِيَارُهُ فِيهِ وَكُلُّ جَانٍ يَدُهُ إِلَى فِيهِ

يَا ابْنَ النَّبَّاحِ: عَلَيَّ بِأَشْبَاعِ الْكُوفَةِ "، قَالَ: فَنُودِيَ فِي النَّاسِ، فَأَعْطَى جَمِيعَ مَا فِي بَيْتِ مَالِ الْمُسْلِمِينَ وَهُوَ يَقُولُ: " يَا صَفْرَاءُ، وَيَا بَيْضَاءُ، غُرِّي غَيْرِي، هَا وَهَا " حَتَّى مَا بَقِيَ مِنْهُ دِينَارٌ وَلا دِرْهَمٌ، ثُمَّ أَمَرَهُ بِنَضْحِهِ، وَصَلَّى فِيهِ رَكْعَتَيْنِ "

Ali b. Rabîa el-Vâlibî'nin naklettiğine göre, İbnu'n-Nebbâh Ali b. Ebî Tâlib'e gelip "Ey Müminlerin Emiri! Müslümanların beytülmali altın ve gümüşle doldu" deyince Ali "Allahu Ekber!" dedi. Kalktı, İbnu'n-Nebbâh'a yaslanarak hazine odasına kadar gitti ve şu beyti söyledi:

"Bu benim bir hatamdır, iyiliği içinde,

Hata eden kişinin eli her an ağzında."[1]

Ardından "Ey İbnu'n-Nebbâh, Kûfe'yi doyurmak benim görevimdir" dedi. İnsanlara haber verildi, Müslümanların beytülmalinde ne varsa dağıttı. Dağıtırken "Ey sarı (altın) ve ey beyaz (gümüş) başkasını kandır. Al, al!" diyordu. Hazine odasında bir tek dirhem veya dînâr kalmayıncaya kadar dağıttı. Sonra emir verip odayı temizletti ve içinde iki rekât namaz kıldı.

(٢٤١)- [١/٨١] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ، حَدَّثَنَا عُمَرُ، حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ، حَدَّثَنَا أَبُو حَيَّانَ التَّيْمِيُّ، عَنْ مُجَمِّعٍ التَّيْمِيِّ، قَالَ: كَانَ عَلِيٌّ " يَكْنِسُ بَيْتَ الْمَالِ وَيُصَلِّي فِيهِ يَتَّخِذُهُ مَسْجِدًا رَجَاءَ أَنْ يَشْهَدَ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ "

---

[1] Eli ağza götürmek Araplarda utanma veya şaşırma hareketidir.

Mucemmi' et-Teymî diyor ki: "Hz. Ali, beytülmal odasını (boşalttıktan sonra) temizleyip namaz kılardı, mescid olarak kullanırdı. Bunu kıyamet günü kendisine şahitlik etmesi ümidiyle yapardı."

(٢٤٢)- [٨١/١] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ خَلادٍ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ الْحَسَنِ الْحَرْبِيُّ، حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، وَحَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، قَالا: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي عَمْرِو بْنِ الْعَلاءِ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ، خَطَبَ النَّاسَ، فَقَالَ: " وَاللَّهِ الَّذِي لا إِلَهَ إِلا هُوَ، مَا رَزَأْتُ مِنْ فَيْئِكُمْ إِلا هَذِهِ "، وَأَخْرَجَ قَارُورَةً مِنْ كُمِّ قَمِيصِهِ، فَقَالَ: أَهْدَاهَا إِلَيَّ مَوْلايَ دِهْقَانُ

Ebû Amr b. Alâ, babasından naklediyor: Ali b. Ebî Tâlib insanlara hitab ederken "Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a yemin ederim ki, sizden kazandığım tek şey şudur" dedi ve elbisesinin cebinden bir şişe çıkardı. Sonra "Bunu bana kölem Dihkan hediye etti" dedi.

(٢٤٣)- [٨١/١] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنِي سُفْيَانُ بْنُ وَكِيعٍ، حَدَّثَنَا أَبُو غَسَّانَ، عَنْ أَبِي دَاوُدَ الْمَكْفُوفِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَرِيكٍ، عَنْ جَدِّهِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، أَنَّهُ أُتِيَ بِفَالُوذَجَ فَوُضِعَ قُدَّامَهُ بَيْنَ يَدَيْهِ، فَقَالَ: " إِنَّكَ طَيِّبُ الرِّيحِ، حَسَنُ اللَّوْنِ، طَيِّبُ الطَّعْمِ، لَكِنْ أَكْرَهُ أَنْ أُعَوِّدَ نَفْسِي مَا لَمْ تَعْتَدْهُ "

Abdullah b. Şerîk, dedesinden şunları naklediyor: Ali b. Ebî Tâlib'e (ballı) helva getirip önüne koydular. Bunun üzerine; "Sen güzel kokulusun, güzel renklisin, tadın da güzel. Fakat nefsimi alışkın olmadığı bir tada alıştırmaktan korkarım" dedi.

(٢٤٤)- [٨١/١] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَلْمٍ، حَدَّثَنَا هَنَّادٌ، حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ قَيْسٍ الْمُلائِيِّ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ ثَابِتٍ، أَنَّ عَلِيًّا، " أُتِيَ بِفَالُوذَجَ فَلَمْ يَأْكُلْ "

Ali b. Sâbit'in bildirdiğine göre Hz. Ali'ye (ballı) helva getirilince yemedi.

(٢٤٥)- [١/٨١] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ، حَدَّثَنَا عِمْرَانُ وَهُوَ الْقَطَّانُ، عَنْ زِيَادِ بْنِ مَلِيحٍ، أَنَّ عَلِيًّا، أُتِيَ بِشَيْءٍ مِنْ خَبِيصٍ فَوَضَعَهُ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ، فَجَعَلُوا يَأْكُلُونَ، فَقَالَ عَلِيٌّ: " إِنَّ الإِسْلامَ لَيْسَ بِبَكْرٍ ضَالٍّ، وَلَكِنْ قُرَيْشٌ رَأَتْ هَذَا فَتَنَاجَزَتْ عَلَيْهِ "

Ziyâd b. Melîh'in naklettiğine göre Hz. Ali'nin hurma ve tereyağlı bir tatlı getirilip önüne koydu. Onlar da yemeye başladılar. Ali onlara: "İslam şaşkın bir genç değildir, Kureyş bunu gördü ve ona koştu" dedi.

(٢٤٦)- [١/٨٢] حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْوَرَّاقُ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عِيسَى، حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ تَمِيمٍ، حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُهَاجِرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الْمَلِكِ بْنَ عُمَيْرٍ، يَقُولُ: حَدَّثَنِي رَجُلٌ، مِنْ ثَقِيفٍ، أَنَّ عَلِيًّا اسْتَعْمَلَهُ عَلَى عُكْبَرَا، قَالَ: وَلَمْ يَكُنِ السَّوَادَ يَسْكُنُهُ الْمُصَلُّونَ، وَقَالَ لِي: إِذَا كَانَ عِنْدَ الظُّهْرِ فَرُحْ إِلَيَّ، فَرُحْتُ إِلَيْهِ فَلَمْ أَجِدْ عِنْدَهُ حَاجِبًا يَحْبِسُنِي عَنْهُ دُونَهُ، فَوَجَدْتُهُ جَالِسًا وَعِنْدَهُ قَدَحٌ وَكُوزٌ مِنْ مَاءٍ، فَدَعَا بِطِينَةٍ، فَقُلْتُ فِي نَفْسِي: لَقَدْ أَمَّنَنِي حَتَّى يُخْرِجَ إِلَيَّ جَوْهَرًا، وَلا أَدْرِي مَا فِيهَا، فَإِذَا عَلَيْهَا خَاتَمٌ فَكَسَرَ الْخَاتَمَ، فَإِذَا فِيهَا سَوِيقٌ، فَأَخْرَجَ مِنْهَا فَصَبَّ فِي الْقَدَحِ فَصَبَّ عَلَيْهِ مَاءً فشَرِبَ وَسَقَانِي، فَلَمْ أَصْبِرْ، فَقُلْتُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، أَتَصْنَعُ هَذَا بِالْعِرَاقِ وَطَعَامُ الْعِرَاقِ أَكْثَرُ مِنْ ذَلِكَ؟ قَالَ: " أَمَا وَاللَّهِ مَا أَخْتِمُ عَلَيْهِ بُخْلا عَلَيْهِ، وَلَكِنِّي أَبْتَاعُ قَدْرَ مَا يَكْفِينِي، فَأَخَافُ أَنْ يَفْنَى فَيُصْنَعُ مِنْ غَيْرِهِ، وَإِنَّمَا حِفْظِي لِذَلِكَ، وَأَكْرَهُ أَنْ أُدْخِلَ بَطْنِي إِلا طَيِّبًا "

Abdülmelik b. Umeyr'in Sakif'ten bir adamdan naklettiğine göre Hz. Ali onu bal işinde çalıştırmış. O zaman henüz namaz kılanlar Kûfe köylerinde yaşamıyorlardı. Adam diyor ki: Hz. Ali bana "Öğle olunca bana gel" dedi. Yanına gittiğimde bulunduğu odadan başka kalacak bir yer bulamadım. Kendisini gördüğümde yanında bir bardak, bir de su testisi vardı. Çömleğin getirilmesini emretti. İçimden "Sanırım bana güvendi, içinden mücevher çıkarıp verecek" diye düşündüm. İçinde ne olduğunu bilmiyordum. Ağzı mühürlüydü. Kapağını kırdığında içinde un olduğunu gördüm. Birazını çıkardı, bardağa koydu, üstüne su döktü içti ve bana içirdi. Dayanamadım ve "Ey Müminlerin Emiri, sen Irakta böyle mi yapıyorsun? Üstelik Irak'ın

yiyeceği bundan çok fazlayken?" dedim. Bana şöyle cevap verdi: "Vallahi ben cimriliğimden ağzını mühürlemiyorum. Sadece bana yetecek kadarını çıkarıyorum. Bozulmasından ve boşuna yeniden hazırlanmasından korkuyorum. İtina etmem ondandır. Karnıma temiz olmayan bir şeyin girmesini istemem."

(٢٤٧)- [١/٨٢] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبُو مَعْمَرٍ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنِ الأَعْمَشِ، قَالَ: كَانَ عَلِيٌّ يُغَدِّي وَيُعَشِّي وَيَأْكُلُ هُوَ مِنْ شَيْءٍ يَجِيئُهُ مِنَ الْمَدِينَةِ "

A'meş der ki: "Hz. Ali arkadaşlarına öğle ile akşam yemekleri verir; ancak kendisi Medine'den getirttiği yiyeceklerden az bir şey yerdi."

(٢٤٨)- [١/٨٢] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ سَلْمٍ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَسَنِ الصُّوفِيُّ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يُوسُفَ الرَّقِّيُّ، حَدَّثَنَا عَبَّادُ بْنُ الْعَوَّامِ، عَنْ هَارُونَ بْنِ عَنْتَرَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ بِالْخَوَرْنَقِ، وَهُوَ يُرْعِدُ تَحْتَ سَمَلِ قَطِيفَةٍ، فَقُلْتُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، إِنَّ اللَّهَ قَدْ جَعَلَ لَكَ وَلأَهْلِ بَيْتِكَ فِي هَذَا الْمَالِ، وَأَنْتَ تَصْنَعُ بِنَفْسِكَ مَا تَصْنَعُ، فَقَالَ: " وَاللَّهِ مَا أَرْزَأُكُمْ مِنْ مَالِكُمْ شَيْئًا، وَإِنَّهَا لَقَطِيفَتِي الَّتِي خَرَجْتُ بِهَا مِنْ مَنْزِلِي، أَوْ قَالَ: مِنَ الْمَدِينَةِ "

Hârun b. Antere, babasından bildiriyor: Havarnek'te Ali b. Ebî Tâlib'in yanına girdiğimde eskimiş bir hırkanın altında tir tir titrediğini gördüm. Ona: "Ey müminlerin emiri! Allah beytülmalden sana ve ailene bir pay kıldı. Neden kendine bunu yapıyorsun?" dediğimde şöyle karşılık verdi: "Vallahi sahip olduğunuz mallara ihtiyacım yok; ama bu kadife evimden —veya: Medine'den— çıkarken aldığım kadifeydi."

(٢٤٩)- [١/٨٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حَكِيمٍ، وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا أَبُو الْقَاسِمِ الْبَغَوِيُّ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْجَعْدِ، قَالا: حَدَّثَنَا شَرِيكٌ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي زُرْعَةَ، عَنْ زَيْدِ بْنِ وَهْبٍ، قَالَ: قَدِمَ عَلَى عَلِيٍّ وَفْدٌ مِنْ أَهْلِ الْبَصْرَةِ فِيهِمْ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْخَوَارِجِ، يُقَالُ لَهُ: الْجَعْدُ ابْنُ

نَعْجَةَ، فَعَاتَبَ عَلِيًّا فِي لَبُوسِهِ، فَقَالَ عَلِيٌّ: " مَا لَكَ وَلَبُوسِي، إِنَّ لَبُوسِي أَبْعَدُ مِنَ الْكِبْرِ، وَأَجْدَرُ أَنْ يَقْتَدِي بِيَ الْمُسْلِمُ "

Zeyd b. Vehb anlatıyor: Hz. Ali'nin huzuruna Basra'dan bir heyet gelmişti. Aralarında Haricilerden Ca'd b. Na'ce adında bir adam vardı. Giyim kuşamından dolayı Hz. Ali'yi eleştirdi. Ali ona şöyle dedi: "Kıyafetimden ne istiyorsun? Kıyafetim kibirden çok uzak ve bir Müslümana örnek olacak şekildedir."

(٢٥٠)- [٨٣/١] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ السُّلَمِيُّ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ، عَنْ عَمْرِو بْنِ قَيْسٍ، قَالَ: قِيلَ لِعَلِيٍّ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، لِمَ تُرَقِّعْ قَمِيصَكَ؟ قَالَ: " يَخْشَعُ الْقَلْبُ، وَيَقْتَدِي بِهِ الْمُؤْمِنُ "

Amr b. Kays der ki: Hz. Ali'ye: "Ey müminlerin emiri! Neden gömleğine yama atıyorsun?" diye sorulunca: "Kalp, huşu içinde olduğu zaman mümin de onun peşinden gider" karşılığını verdi.

(٢٥١)- [٨٣/١] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُطِيعٍ، حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ سَالِمٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الأَزْدِيِّ، وَكَانَ إِمَامًا مِنْ أَئِمَّةِ الأَزْدِ، قَالَ: رَأَيْتُ عَلِيًّا أَتَى السُّوقَ وَقَالَ: " مَنْ عِنْدَهُ قَمِيصٌ صَالِحٌ بِثَلاثَةِ دَرَاهِمَ؟ "، فَقَالَ رَجُلٌ: عِنْدِي، فَجَاءَ بِهِ فَأَعْجَبَهُ، قَالَ: " لَعَلَّهُ خَيْرٌ مِنْ ذَلِكَ "، قَالَ: لا ذَاكَ ثَمَنُهُ، قَالَ: فَرَأَيْتُ عَلِيًّا يُقْرِضُ رِبَاطَ الدَّرَاهِمِ مِنْ ثَوْبِهِ فَأَعْطَاهُ، فَلَبِسَهُ فَإِذَا هُوَ بِفَضْلٍ عَنْ أَطْرَافِ أَصَابِعِهِ، فَأَمَرَ بِهِ فَقُطِعَ مَا فَضَلَ عَنْ أَطْرَافِ أَصَابِعِهِ

Ezdlilerin imamı olan Ebû Saîd el-Ezdî bildiriyor: Hz. Ali'nin çarşıya geldiğini gördüm. "Kimde üç dirheme sağlam bir gömlek bulunur?" diye sorunca, adamın biri: "Bende var!" dedi ve gömleği Hz. Ali'ye gösterdi. Hz. Ali gömleği beğenince: "Sanırım üç dirhemden daha fazla eder" dedi. Adam da: "Hayır! Bunun değeri üç dirhemdir!" karşılığını verdi. Bunun üzerine Hz. Ali'nin dirhemlerin bulunduğu kesenin bağını açıp parayı adama

verdiğini gördüm. Gömleği giyince kollarının parmaklarını geçtiğini gördü. Emretti; gömlek kollarının parmaklarını geçen kısmı kesildi.

(٢٥٢)- [٨٣/١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ بْنِ سَلْمٍ، حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عِيسَى، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْقُمِّيُّ، حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ مِغْوَلٍ، وَشَرِيكٌ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الأَرْقَمِ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: رَأَيْتُ عَلِيًّا وَهُوَ يَبِيعُ سَيْفًا لَهُ فِي السُّوقِ، وَيَقُولُ: " مَنْ يَشْتَرِي مِنِّي هَذَا السَّيْفَ؟ فَوَالَّذِي فَلَقَ الْحَبَّةَ لَطَالَمَا كُشِفَ بِهِ الْكَرْبُ عَنْ وَجْهِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَلَوْ كَانَ عِنْدِي ثَمَنُ إِزَارٍ مَا بِعْتُهُ " ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَمَّوَيْهِ الأَهْوَازِيُّ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ سِنَانَ الْحَنْظَلِيُّ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْحَكَمِ، عَنْ شَرِيكِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الأَرْقَمِ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: رَأَيْتُ عَلِيًّا، فَذَكَرَ نَحْوَهُ

Ali b. el-Erkam, babasından bildiriyor: Hz. Ali'yi kılıcını çarşıda satmaya çalışırken gördüm. Satmaya uğraşırken ise şöyle diyordu: "Daneyi yaran Allah'a and olsun ki bu kılıçla Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bir çok sıkıntısını gidermişimdir. Şâyet bende bir izar parası olsaydı bunu asla satmazdım."

(٢٥٣)- [٨٣/١] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي زَكَرِيَّا بْنُ يَحْيَى الْكِسَائِيُّ، حَدَّثَنَا ابْنُ فُضَيْلٍ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ مُجَمِّعٍ التَّيْمِيِّ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ مِحْجَنٍ، قَالَ: كُنْتُ مَعَ عَلِيٍّ وَهُوَ بِالرَّحْبَةِ، فَدَعَى بِسَيْفٍ فَسَلَّهُ، فَقَالَ: " مَنْ يَشْتَرِي سَيْفِي هَذَا؟ فَوَاللَّهِ لَوْ كَانَ عِنْدِي ثَمَنُ إِزَارٍ مَا بِعْتُهُ "

Yezîd b. Mihcen der ki: Hz. Ali'yle birlikte Rahbe'deydik. Bir kılıç getirtti, kınından çıkardı: "Bu kılıcımı kim satın almak ister? Vallahi, bir örtü alacak param olsaydı bunu satmazdım" dedi.

(٢٥٤)- [٨٣/١] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ، وَأَبُو أُسَامَةَ، قَالا: حَدَّثَنَا أَبُو حَيَّانَ التَّيْمِيُّ، عَنْ مُجَمِّعٍ التَّيْمِيِّ، عَنْ أَبِي رَجَاءٍ، قَالَ: رَأَيْتُ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ خَرَجَ بِسَيْفٍ، فَقَالَ: " مَنْ

يَشْتَرِي هَذَا؟ لَوْ كَانَ عِنْدِي ثَمَنُ إِزَارٍ لَمْ أَبِعْهُ "، فَقُلْتُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، أَنَا أَبِيعُكَ وَأُنْسِئُكَ إِلَى الْعَطَاءِ، زَادَ أَبُو أُسَامَةَ: فَلَمَّا خَرَجَ عَطَاؤُهُ أَعْطَانِي

Ebû Raca der ki: Ali b. Ebî Tâlib'in, elinde bir kılıçla çıktığını gördüm; "Bunu kim satın alır? Elimde izar alacak param olsaydı satmazdım" dedi. Ben "Ey Müminlerin Emiri, ben sana borç veririm, maaşını alıncaya kadar beklerim" dedim.

(Ravi) Ebû Usâme "Maaşını aldığında da paramı verdi" cümlesini ekler.

(٢٥٥)- [١/٨٤] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ الْيَقْطِينِيُّ، حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الرَّقِّيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَوْفٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خَالِدٍ الْبَصْرِيُّ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ زَكَرِيَّاءَ الثَّقَفِيُّ، عَنْ عَنْبَسَةَ النَّحْوِيِّ، قَالَ: شَهِدْتُ الْحَسَنَ بْنَ أَبِي الْحَسَنِ، وَأَتَاهُ رَجُلٌ مِنْ بَنِي نَاجِيَةَ، قَالَ: يَا أَبَا سَعِيدٍ، بَلَغَنَا أَنَّكَ تَقُولُ: لَوْ كَانَ عَلِيٌّ يَأْكُلُ مِنْ حَشَفِ الْمَدِينَةِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُ مِمَّا صَنَعَ؟ فَقَالَ الْحَسَنُ: يَا ابْنَ أَخِي، كَلِمَةُ بَاطِلٍ حَقَنْتُ بِهَا دَمًا، وَاللَّهِ لَقَدْ فَقَدُوهُ سَهْمًا مِنْ مَرَائِرِ طِيبٍ، وَاللَّهِ لَيْسَ بِسَرُوقَةٍ لِمَالِ اللَّهِ، وَلا بِنَؤُمَةٍ عَنْ أَمْرِ اللَّهِ، أَعْطَى الْقُرْآنَ عَزَائِمَهُ فِيمَا عَلَيْهِ وَلَهُ، أَحَلَّ حَلالَهُ وَحَرَّمَ حَرَامَهُ، حَتَّى أَوْرَدَهُ ذَلِكَ عَلَى حِيَاضٍ غَدِقَةٍ، وَرِيَاضٍ مُونِقَةٍ، ذَلِكَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ يَا لُكَعُ "

Anbese en-Nahvî anlatıyor: Hasan b. Ebi'l-Hasan'ın bir olayına şahid olmuştum. Kendisine Naciye oğullarından bir adam gelip "Ey Ebû Saîd senin «Hz. Ali, Medine'nin bol hurmasından yeseydi bu yaptığından daha iyi olurdu» dediğini duyduk" dedi. Hasan dedi ki: "Yeğenim, kan döktüğüm boş bir sözdü. Vallahi onu bir oka muhtaç bıraktılar, lezzetler içinde acılar tattırdılar. Vallahi Allah'ın malından en ufak bir kayırması, Allah'ın emri önünde en küçük bir dalgınlığı olmamıştır. Kur'ân'a göre lehine ve aleyhine düşeni en güzel bir şekilde yerine getirmiş, haramını haram, helalini de helal kabul etmiştir. Bu durum onu bolluk ve berekete, güzel cennetlere kavuşturmuştur. İşte Ali b. Ebî Tâlib budur, pasaklı!"

Muâviye'nin Meclisinde Vasfedilmesi

(٢٥٦)- [١/٨٤] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ زَكَرِيَّا الْغَلابِيُّ، حَدَّثَنَا

الْعَبَّاسُ، عَنْ بَكَّارٍ الضَّبِّيِّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ أَبِي عَمْرٍو الأَسَدِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ السَّائِبِ الْكَلْبِيِّ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، قَالَ: دَخَلَ ضِرَارُ بْنُ ضَمْرَةَ الْكِنَانِيُّ عَلَى مُعَاوِيَةَ، فَقَالَ لَهُ: صِفْ لِي عَلِيًّا، فَقَالَ: أَوَ تُعْفِينِي يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، قَالَ: لا أُعْفِيكَ، قَالَ: أَمَّا إِذْ لا بُدَّ، فَإِنَّهُ كَانَ وَاللَّهِ بَعِيدَ الْمَدَى، شَدِيدَ الْقُوَى، يَقُولُ فَصْلا وَيَحْكُمُ عَدْلا، يَتَفَجَّرُ الْعِلْمُ مِنْ جَوَانِبِهِ، وَتَنْطِقُ الْحِكْمَةُ مِنْ نَوَاحِيهِ، يَسْتَوْحِشُ مِنَ الدُّنْيَا وَزَهْرَتِهَا، وَيَسْتَأْنِسُ بِاللَّيْلِ وَظُلْمَتِهِ، وَكَانَ وَاللَّهِ غَزِيرَ الْعَبْرَةِ، طَوِيلَ الْفِكْرَةِ، يُقَلِّبُ كَفَّهُ، وَيُخَاطِبُ نَفْسَهُ، يُعْجِبُهُ مِنَ اللِّبَاسِ مَا قَصُرَ، وَمِنَ الطَّعَامِ مَا جَشَبَ، كَانَ وَاللَّهِ كَأَحَدِنَا يُدْنِينَا إِذَا أَتَيْنَاهُ، وَيُجِيبُنَا إِذَا سَأَلْنَاهُ، وَكَانَ مَعَ تَقَرُّبِهِ إِلَيْنَا وَقُرْبِهِ مِنَّا لا نُكَلِّمُهُ هَيْبَةً لَهُ، فَإِنْ تَبَسَّمَ فَعَنْ مِثْلِ اللُّؤْلُؤِ الْمَنْظُومِ، يُعَظِّمُ أَهْلَ الدِّينِ، وَيُحِبُّ الْمَسَاكِينَ، لا يَطْمَعُ الْقَوِيُّ فِي بَاطِلِهِ، وَلا يَيْأَسُ الضَّعِيفُ مِنْ عَدْلِهِ، فَأَشْهَدُ بِاللَّهِ لَقَدْ رَأَيْتُهُ فِي بَعْضِ مَوَاقِفِهِ، وَقَدْ أَرْخَى اللَّيْلُ سُدُولَهُ، وَغَارَتْ نُجُومُهُ، يَمِيلُ فِي مِحْرَابِهِ قَابِضًا عَلَى لِحْيَتِهِ، يَتَمَلْمَلُ تَمَلْمُلَ السَّلِيمِ، وَيَبْكِي بُكَاءَ الْحَزِينِ، فَكَأَنِّي أَسْمَعُهُ الآنَ وَهُوَ يَقُولُ: " يَا رَبَّنَا، يَا رَبَّنَا، يَتَضَرَّعُ إِلَيْهِ، ثُمَّ يَقُولُ لِلدُّنْيَا: إِلَيَّ تَغَرَّرْتِ، إِلَيَّ تَشَوَّفْتِ، هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ، غُرِّي غَيْرِي، قَدْ بَتَتُّكِ ثَلاثًا، فَعُمْرُكِ قَصِيرٌ، وَمَجْلِسُكِ حَقِيرٌ، وَخَطَرُكِ يَسِيرٌ، آهٍ آهٍ مِنْ قِلَّةِ الزَّادِ، وَبُعْدِ السَّفَرِ، وَوَحْشَةِ الطَّرِيقِ "، فَوَكَفَتْ دُمُوعُ مُعَاوِيَةَ عَلَى لِحْيَتِهِ مَا يَمْلِكُهَا، وَجَعَلَ يُنَشِّفُهَا بِكُمِّهِ وَقَدِ اخْتَنَقَ الْقَوْمُ بِالْبُكَاءِ، فَقَالَ: كَذَا كَانَ أَبُو الْحَسَنِ رَحِمَهُ اللَّهُ، كَيْفَ وَجْدُكَ عَلَيْهِ يَا ضِرَارُ؟ قَالَ: وَجْدُ مَنْ ذُبِحَ وَاحِدُهَا فِي حِجْرِهَا، لا تَرْقَأُ دَمْعَتُهَا، وَلا يَسْكُنُ حُزْنُهَا، ثُمَّ قَامَ فَخَرَجَ

Ebû Salih der ki: Dirâr b. Damra el-Kinânî Muâviye'nin huzuruna girdi. Muâviye ona “Bana Ali'yi anlat” dedi. Dirâr “Beni bundan muaf tutsan, ey müminlerin emiri” diye cevap verince Muâviye “Hayır muaf tutmam” dedi. Dirâr şöyle devam etti:

Eğer illa istiyorsan anlatayım; vallahi o geniş ufuklu, güçlü, açık konuşur ve adaletle hükmeder. Her tarafından ilim fışkırır, her azası hikmet konuşur. Dünyadan ve güzelliğinden kaçar, gecede ve gecenin karanlığında huzur bulur. Duygulu ve gözü yaşlı, bol bol tefekkür eder. Çok düşünür, nefsini hesaba çeker. Elbiselerin kısa olanım, yemeğin lezzetsiz olanını sever. Vallahi

herhangi birimiz gibiydi. Yanına gittiğimizde yakınlık gösterir, bir şey istediğimizde yerine getirirdi. Bize yakın olmasına ve yakınlık göstermesine rağmen, saygımızdan dolayı onu rahatsız etmezdik. İnci dizisi gibi tebessüm ederdi. Müslümanları sayar, miskinleri severdi. Güçlü kimse onun haksızlık yapmasını beklemez, zayıf kimse de adaletinden ümidini kesmez. Allah'a yemin ederim ki, onun bazı tavırlarını gördüm; her haliyle olgunlaşmış, yıldızları kaybolmuş, sakalını sıvazlayıp mihrabında sallanırdı. Sağlıklı ama rahat değildi. Hüzünlü hüzünlü ağlardı. Şimdi «Ey Rabbimiz, Ey Rabbimiz» dediğini ve O'na yalvardığını duyar gibiyim. Sonra dünyaya «Bana süslendi, kendini bana gösterdi, ama heyhat boşuna. Başkasını kandır, sende üç gece kaldım. Ömrün kısa, meclisin alçak, tehlikelerin çok. Ah, azık azlığından, seferin uzunluğundan ve yolun tehlikelerinden ah!» dediğini duyar gibiyim."

Dirâr sizlerini bitirdiğinde Muâviye'nin zapt edemediği gözyaşları sakalına doğru sel olmuştu. Elbisesinin yeniyle kurutmaya çalıştı. Orada bulunanların hıçkırıkları boğazlarına düğümlenmişti.

Muâviye "Ebu'l-Hasan (Hz. Ali) böyleydi, onunla ilgili duyguların nasıldır ey Dırâr?" dedi. Dırâr "Tek evladı, kucağında öldürülen, gözyaşı dinmeyen, yası bitmeyen kadının duyguları gibidir" dedi ve kalkıp gitti.

(٢٥٧)- [١/٨٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مُوسَى، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَامِرٍ الطَّائِيُّ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُوسَى الرِّضَا، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ، عَلِيٍّ، عَنْ أَبِيهِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عَلَيْهِمُ السَّلامُ، عَنْ عَلِيٍّ، قَالَ: " أَشَدُّ الأَعْمَالِ ثَلاثَةٌ: إِعْطَاءُ الْحَقِّ مِنْ نَفْسِكَ، وَذِكْرُ اللَّهِ عَلَى كُلِّ حَالٍ، وَمُوَاسَاةُ الأَخِ فِي الْمَالِ "

Hz. Ali der ki: "En ağır ameller; birine hakkı olan bir şeyi gönül rızasıyla vermek, her halükârda Allah'ı zikretmek ve mal konusunda kardeşine ihsanlarda bulunmak, olmak üzere üç tanedir."

(٢٥٨)- [١/٨٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مُوسَى، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي قِرْبَةَ، حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ مُزَاحِمٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا عَمْرٌو، يَعْنِي ابْنَ شِمْرٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُوقَةَ، عَنْ عَبْدِ الْوَاحِدِ الدِّمَشْقِيِّ، قَالَ: نَادَى حَوْشَبٌ الْخَيْرِيُّ عَلِيًّا يَوْمَ صِفِّينَ، فَقَالَ: انْصَرِفْ عَنَّا يَا ابْنَ

أَبِي طَالِبٍ، فَإِنَّا نَنْشُدُكَ اللَّهَ فِي دِمَائِنَا وَدَمِكَ، نُخَلِّي بَيْنَكَ وَبَيْنَ عِرَاقِكَ، وَتُخَلِّي بَيْنَنَا وَبَيْنَ شَامِنَا، وَتَحْقِنُ دِمَاءَ الْمُسْلِمِينَ، فَقَالَ عَلِيٌّ: " هَيْهَاتَ يَا ابْنَ أُمِّ ظُلَيْمٍ، وَاللَّهِ لَوْ عَلِمْتُ أَنَّ الْمُدَاهَنَةَ تَسَعُنِي فِي دِينِ اللَّهِ لَفَعَلْتُ، وَلَكَانَ أَهْوَنَ عَلَيَّ فِي الْمَؤُونَةِ، وَلَكِنَّ اللَّهَ لَمْ يَرْضَ مِنْ أَهْلِ الْقُرْآنِ بِالإِدْهَانِ وَالسُّكُوتِ وَاللَّهُ يُعْصَى "

Abdulvâhid ed-Dımaşkî anlatıyor: Havşeb el-Hayrî, Sıffîn günü Hz. Ali'ye şöyle seslendi: "Ey Ebû Tâlib'in oğlu! Bizden uzaklaş. Bizler kanlarımız ve senin kanın üzerine Allah'a yemin ederek söz veriyoruz ki: Sana Irak'ı bırakacağız, sen de bize Şam'ı bırak. Böylece müslümanların kanı akmamış olur." Hz. Ali onun bu sözüne şöyle karşılık verdi: "Heyhat ey Ümmü Zuleym'in oğlu! Vallahi! Eğer dalkavukluk Allah'ın dininde caiz olsaydı dediğini yapardım ve bu benim için daha kolay olurdu. Ama Allah Kur'ân'a bağlı olanların dalkavukluk yapmasına, susmasına ve isyan edilmesine razı olmaz."

(٢٥٩)- [٨٥/١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدٍ الأَصْبَهَانِيُّ، حَدَّثَنَا شَرِيكٌ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ كُلَيْبٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ كَعْبٍ، قَالَ: سَمِعْتُ عَلِيًّا، يَقُولُ: " لَقَدْ [٨٦/١] رَأَيْتُنِي أَرْبِطُ الْحَجَرَ عَلَى بَطْنِي مِنْ شِدَّةِ الْجُوعِ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَإِنَّ صَدَقَتِي الْيَوْمَ لأَرْبَعُونَ أَلْفَ دِينَارٍ "

Muhammed b. Ka'b bildiriyor: Hz. Ali'nin şöyle dediğini işittim: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında açlıktan karnıma taş bağladığımı bilirim. Oysa bugün (yıllık) nafakamız kırkbin dinara ulaşıyor."

(٢٦٠)- [٨٦/١] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ الْمُرْهِبِيُّ، حَدَّثَنَا سَلَمَةُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ الْحَضْرَمِيُّ الْكُهَيْلِيُّ، حَدَّثَنَا أَبِي عَلِيٌّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ كُهَيْلٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، قَالَ: " شِيعَةُ عَلِيٍّ الْحُلَمَاءُ، الْعُلَمَاءُ، الذُّبْلُ الشِّفَاهِ، الأَخْيَارُ الَّذِينَ يُعْرَفُونَ بِالرَّهْبَانِيَّةِ مِنْ أَثَرِ الْعِبَادَةِ "

Mücâhid der ki: "Hz. Ali'nin taraftarları yumuşak huylu, ilim ehli, dudakları solmuş, çok ibadet ettiklerinden takvayı iyi bilen seçkin kişilerdir."

(٢٦١)- [٨٦/١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ سَلْمٍ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْعَبَّاسِ الْبَجَلِيُّ، حَدَّثَنَا بَكَّارُ بْنُ أَحْمَدَ، عَنْ حَسَنِ بْنِ الْحُسَيْنِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى بْنِ زَيْدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ، قَالَ: " شِيَعُنَا الذُّبْلُ الشِّفَاهِ، وَالإِمَامُ مِنَّا مَنْ دَعَا إِلَى طَاعَةِ اللَّهِ "

Ali b. el-Hüseyn der ki: "Bizim taraftarlarımız, soluk dudaklı insanlardır. Allah'ın emrine davet eden imam da bizdendir."

Takrîb 3273, Takrîb 3274

Ebû Nuaym diyor ki: Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) Pak soyuna bağlı olanlar; soluk dudaklı, geniş alınlı, alçak gönüllü, dünya ehli asilerden uzak duran fedakârlardır. Refahın tümünü terk ettiler, bütün lezzetlerden ve zevklerden, çeşit çeşit yemeklerden ve renk renk içeceklerden uzak yaşadılar. Peygamberlerin ve sadık evliyanın yollarını takip ettiler. Geçici ve fani olanı reddedip bereketli ve baki olana rağbet ettiler. Nimetleri teslim alan ellerin ve nimetlerden faydalananların sultanı, en faziletli lütufkârın yakınında olmayı tercih ettiler.

Talha b. Ubeydillah

Meşhur isimlerden, kendine özgü tavırlara sahip, kişiliğiyle seçkin, malvarlığıyla cömert Talha b. Ubeydillah. Canını ortaya koyup sırasını savdı, Rabbine olan borcunu ödedi. Zorlukta ve darlıkta başkalarını kendine tercih eden, varlıkta ve bollukta malını dağıtan biriydi.

Derler ki: Tasavvuf meşgalelerden uzaklaşıp ağırlıkları hafifletmektir.

Takrîb 3314, Takrîb 3310, Takrîb 3312

(٢٦٧)- [٨٨/١] حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ كَيْسَانَ النَّحْوِيُّ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِسْحَاقَ الْقَاضِي، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْمَدِينِيُّ، وَحَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالا: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ

يَحْيَى بْنِ طَلْحَةَ، حَدَّثَتْنِي جَدَّتِي سُعْدَى بِنْتُ عَوْفٍ الْمُرِّيَّةُ وَكَانَتْ مَحِلَّ إِزَارِ طَلْحَةَ، قَالَتْ: دَخَلَ عَلَيَّ طَلْحَةُ ذَاتَ يَوْمٍ وَهُوَ خَائِرُ النَّفْسِ، وَقَالَ قُتَيْبَةُ: دَخَلَ عَلَيَّ طَلْحَةُ وَرَأَيْتُهُ مَغْمُومًا، فَقُلْتُ: مَا لِي أَرَاكَ كَالِحَ الْوَجْهِ؟ وَقُلْتُ: مَا شَأْنُكَ، أَرَابَكَ مِنِّي شَيْءٌ فَأُعِينُكَ؟ قَالَ: لا، وَلَنِعْمَ خَلِيلَةُ الْمَرْءِ الْمُسْلِمِ أَنْتِ، قُلْتُ: فَمَا شَأْنُكَ؟ قَالَ: " الْمَالُ الَّذِي عِنْدِي قَدْ كَثُرَ وَأَكْرَبَنِي "، قُلْتُ: وَمَا عَلَيْكَ اقْسِمْهُ، قَالَتْ: " فَقَسَمَهُ حَتَّى مَا بَقِيَ مِنْهُ دِرْهَمٌ وَاحِدٌ "، قَالَ طَلْحَةُ بْنُ يَحْيَى: فَسَأَلْتُ خَازِنَ طَلْحَةَ: كَمْ كَانَ الْمَالُ؟ قَالَ: أَرْبَعَ مِائَةِ أَلْفٍ

Talha b. Yahyâ b. Talha bildiriyor: Talha'nın nikâhı altında bulunan ninem Sa'dâ binti Avf el-Murriyye bana şöyle anlattı: Bir gün Talha canı sıkılmış bir şekilde yanıma girdi. -Kuteybe'nin rivayetinde: "Talha yanıma girdiğinde onu üzgün gördüm" şeklinde geçer.- Ona: "Bakıyorum da suratın asık, neyin var? Benden yana bir şüphen varsa söyle, yardımcı olayım" dedim. Talha: "Hayır! Vallahi sen bir Müslüman için en iyi eşlerden birisin!" karşılığını verdi. "O zaman neyin var?" diye sorduğumda: "Yanımdaki para çoğaldı ve bu yüzden endişe içindeyim" karşılığını verdi. Ona: "Neden canını sıkıyorsun ki, dağıt gitsin!" dediğimde tek bir dirhem kalmayıncaya kadar hepsini dağıttı. Talha b. Yahyâ ekledi: Talha'nın haznedarına: "Dağıttığı mal ne kadardı?" diye sorduğumda: "Dörtyüzbin dirhem" dedi.

(٢٦٨)- [١/٨٨] حَدَّثَنَا حَبِيبُ بْنُ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا خَلَفُ بْنُ عَمْرٍو الْحُمَيْدِيُّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، حَدَّثَنَا مُجَالِدٌ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ قَبِيصَةَ بْنِ جَابِرٍ، قَالَ: " صَحِبْتُ طَلْحَةَ بْنَ عُبَيْدِ اللَّهِ فَمَا رَأَيْتُ رَجُلا أَعْطَى لِجَزِيلِ مَالٍ مِنْ غَيْرِ مَسْأَلَةٍ مِنْهُ "

Kabîsa der ki: "Talha b. Ubeydillah'ın arkadaşı idim. Kendisinden bir şey istenmeden çokça para dağıtan başka birini görmüş değilim."

(٢٦٩)- [١/٨٨] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرٍو يَعْنِي ابْنَ دِينَارٍ، قَالَ: " كَانَ غَلَّةُ طَلْحَةَ كُلَّ يَوْمٍ أَلْفًا وَافِيًا "

Amr b. Dînâr der ki: "Talha b. Ubeydillah'ın her günkü kârı, tam olarak bin dirhemdi."

(٢٧٠)- [١/٨٨] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ يَحْيَى، عَنْ سُعْدَى بِنْتِ عَوْفٍ، قَالَتْ: " كَانَتْ غَلَّةُ طَلْحَةَ كُلَّ يَوْمٍ أَلْفًا وَافِيًا، وَكَانَ يُسَمَّى طَلْحَةَ الْفَيَّاضَ "

Su'da binti Avf der ki: "Talha'nın kasası her gün tam olarak bin (gümüş) olurdu. "Talha el-Feyyâd" olarak isim verilmişti."

(٢٧١)- [١/٨٨] حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ كَيْسَانَ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِسْحَاقَ الْقَاضِي، حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا الأَصْمَعِيُّ، حَدَّثَنَا نَافِعُ بْنُ أَبِي نُعَيْمٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِمْرَانَ، عَنْ سُعْدَى بِنْتِ عَوْفٍ، امْرَأَةِ طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ، قَالَتْ: " لَقَدْ تَصَدَّقَ طَلْحَةُ يَوْمًا بِمِائَةِ أَلْفِ دِرْهَمٍ، ثُمَّ حَبَسَهُ عَنِ الرَّوَاحِ إِلَى الْمَسْجِدِ أَنْ جَمَعْتُ لَهُ بَيْنَ طَرَفَيْ ثَوْبِهِ "

Talha b. Ubeydillah'ın hanımı Sa'de binti Avf bildiriyor: Bir defasında Talha yüzbin dirhemi infak etti. Ancak bir şeyi kalmadığı için eskimiş giysisini onarana kadar mescide namaza gidemedi.

(٢٧٢)- [١/٨٨] حَدَّثَنَا [١/٨٩] أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، حَدَّثَنَا عَوْفٌ، عَنِ الْحَسَنِ، قَالَ: " بَاعَ طَلْحَةُ أَرْضًا لَهُ بِسَبْعِ مِائَةِ أَلْفٍ، فَبَاتَ ذَلِكَ الْمَالُ عِنْدَهُ لَيْلَةً فَبَاتَ أَرِقًا مِنْ مَخَافَةِ ذَلِكَ الْمَالِ، حَتَّى أَصْبَحَ فَفَرَّقَهُ "

Hasan(-ı Basrî) bildiriyor: Talha b. Ubeydillah, kendine ait olan bir araziyi yediyüz bin dirheme sattı. Bu meblağ kendisinde bir gece kalınca mal (biriktirmiş olma) korkusundan sabaha kadar gözüne uyku girmedi, sabah olunca da bu parayı dağıttı.

Zübeyr b. el-Avvâm

Ebû Nuaym der ki; (Talha'nın) dostu Zübeyr b. el-Avvâm, sağlam duruşlu, keskin kılıçlı ve tam isabetli görüşlüdür. Mevlasına boyun eğen, ondan yardım isteyen, kahramanlar kahramanı ve mallarını Allah yolunda dağıtan birisiydi.

Derler ki: Tasavvuf vefâ ve sebâttır, mallarda ve iyiliklerde helalleşmektir.

(٢٧٣)- [٨٩/١] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا أَبُو يَزِيدَ الْقَرَاطِيسِيُّ، حَدَّثَنَا أَسَدُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ أَبِي الأَسْوَدِ، قَالَ: أَسْلَمَ الزُّبَيْرُ بْنُ الْعَوَّامِ وَهُوَ ابْنُ ثَمَانِي سِنِينَ، وَهَاجَرَ وَهُوَ ابْنُ ثَمَانِ عَشْرَةَ سَنَةً، كَانَ عَمُّ الزُّبَيْرِ يُعَلِّقُ الزُّبَيْرَ فِي حَصِيرٍ، وَيُدَخِّنُ عَلَيْهِ بِالنَّارِ، وَهُوَ يَقُولُ: ارْجِعْ إِلَى الْكُفْرِ، فَيَقُولُ الزُّبَيْرُ " لا أَكْفُرُ أَبَدًا "

Ebu'l-Esved der ki: Zübeyr b. el-Avvâm henüz sekiz yaşındayken Müslüman oldu ve onsekiz yaşındayken de hicret etti. Zübeyr'in amcası, onu dar bir yere kapatıp içeriye duman verir ve: "Küfre geri dön!" derdi. Zübeyr ise: "Asla küfre geri dönmem!" karşılığını verirdi.

(٢٧٤)- [٨٩/١] حَدَّثَنَا أَبُو عَلِيِّ بْنُ الصَّوَّافِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا أَبِي، وَعَمِّي أَبُو بَكْرٍ، قَالا: حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: " أَسْلَمَ الزُّبَيْرُ وَهُوَ ابْنُ سِتَّ عَشْرَةَ سَنَةً، وَلَمْ يَتَخَلَّفْ عَنْ غَزْوَةٍ، غَزَاهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ "

Hişâm b. Urve, babasından bildiriyor: "Zübeyr, henüz onaltı yaşındayken Müslüman olmuş ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) katıldığı bütün savaşlarda kendisi de bulunmuştur."

Takrîb 3316-a

(٢٧٦)- [٨٩/١] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ يَزِيدَ الْقَرَاطِيسِيُّ، حَدَّثَنَا أَسَدُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا سِكِّينُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ خَالِدٍ، حَدَّثَنِي شَيْخٌ، قَدِمَ عَلَيْنَا مِنَ الْمَوْصِلِ، قَالَ: صَحِبْتُ الزُّبَيْرَ بْنَ الْعَوَّامِ [٩٠/١] فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ، فَأَصَابَتْهُ

جَنَابَةٌ بِأَرْضٍ قَفْرٍ، فَقَالَ: " اسْتُرْنِي "، فَسَتَرْتُهُ، فَحَانَتْ مِنِّي إِلَيْهِ الْتِفَاتَةٌ فَرَأَيْتُهُ مُجَذَّعًا بِالسُّيُوفِ، قُلْتُ: وَاللَّهِ لَقَدْ رَأَيْتُ بِكَ آثَارًا مَا رَأَيْتُهَا بِأَحَدٍ قَطُّ، قَالَ: " وَقَدْ رَأَيْتَ ذَلِكَ؟ "، قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ: " أَمَا وَاللَّهِ مَا مِنْهَا جِرَاحَةٌ إِلا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ "، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبُو عَامِرٍ الْعَدَوِيُّ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدٍ، أَخْبَرَنِي مَنْ، رَأَى الزُّبَيْرَ وَإِنَّ فِي صَدْرِهِ لأَمْثَالَ الْعُيُونِ مِنَ الطَّعْنِ وَالرَّمْيِ

Hafs b. Hâlid, Musul'dan kendilerine gelen bir ihtiyarın şu sözlerini naklediyor: Zübeyr b. el-Avvâm'ın bazı seferlerine eşlik ettim. Açık bir arazide gusül alma ihtiyacı olmuştu. Bana "Beni gizle" dedi. Onun önünde durdum. Bir ara gözüm vücuduna ilişti, her tarafında kılıç izleri gördüm. Ona "Vallahi sende gördüğüm izleri daha önce kimsede görmedim" dedim. "İzleri gördün mü?" dedi, "Evet" dediğimde "Vallahi bütün bu yaraları Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte ve Allah yolunda almışım" dedi. Yine Zübeyr'i gören birinin naklettiğine göre göğsünde göz göz ok ve mızrak izleri vardı.

(٢٧٧)- [١/٩٠] حَدَّثَنَا الْقَاضِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، حَدَّثَنَا نُوحُ بْنُ مَنْصُورٍ، حَدَّثَنَا الزُّبَيْرُ بْنُ بَكَّارٍ، حَدَّثَنَا أَبُو غَزِيَّةَ مُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى الأَنْصَارِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُصْعَبِ بْنِ ثَابِتٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْمُنْذِرِ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ جَدَّتِهَا أَسْمَاءَ ابْنَةِ أَبِي بَكْرٍ، قَالَتْ: مَرَّ الزُّبَيْرُ بْنُ الْعَوَّامِ بِمَجْلِسٍ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ وَحَسَّانُ بْنُ ثَابِتٍ يُنْشِدُهُمْ، فَمَدَحَ حَسَّانُ بْنُ ثَابِتٍ الزُّبَيْرَ، فَقَالَ فِي مَدِيحِهِ لِلزُّبَيْرِ:

فَكَمْ كُرْبَةٍ ذَبَّ الزُّبَيْرُ بِسَيْفِهِ — عَنِ الْمُصْطَفَى وَاللَّهُ يُعْطِي وَيَجْزِلُ

فَمَا مِثْلُهُ فِيهِمْ وَلا كَانَ قَبْلَهُ — وَلَيْسَ يَكُونُ الدَّهْرُ مَا دَامَ يَذْبُلُ

ثَنَاؤُكَ خَيْرٌ مِنْ فِعَالِ مَعَاشِرٍ — وَفِعْلُكَ يَا ابْنَ الْهَاشِمِيَّةِ أَفْضَلُ

Ebû Bekr'in kızı Esmâ der ki: Zübeyr b. el-Avvâm Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbının bulunduğu bir meclise uğramıştı. Hassân b. Sâbit de onlara şiir okuyordu. Hassân b. Sâbit, Zübeyr'i şöyle bir şiirle medhetti:

Kılıcıyla Resûl'ü kaç darbeden korudu,
Allah Zübeyr'e hayli ecrini verecektir.
Yoktur onun gibisi, şimdiye dek olmadı,
Zaman gelip geçse de asla olmayacaktır.
Şanın kabilelerin işinden hayırlıdır,
Ey Hâşimî'nin oğlu, sonun hayır olacaktır.

(٢٧٨)- [١/٩٠] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي مَنْ سَمِعَ الْوَلِيدَ بْنَ مُسْلِمٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ، يَقُولُ: " كَانَ لِلزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ أَلْفُ مَمْلُوكٍ يُؤَدُّونَ إِلَيْهِ الْخَرَاجَ، فَكَانَ يَقْسِمُهُ كُلَّ لَيْلَةٍ، ثُمَّ يَقُومُ إِلَى مَنْزِلِهِ وَلَيْسَ مَعَهُ مِنْهُ شَيْءٌ "

Saîd b. Abdilazîz naklediyor: “Bin işçi Zübeyr b. el-Avvâm'a gelir getirilerdi. Kendisi her gece bunu paylaştırırdı. Sonra kalkıp evine döndüğünde bu paradan elinde bir şey kalmazdı.”

(٢٧٩)- [١/٩٠] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، حَدَّثَنَا السَّرَّاجُ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ الصَّبَّاحِ بْنِ عَطِيَّةَ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، عَنْ نَهِيكِ بْنِ مَرْيَمَ، عَنْ مُغِيثِ بْنِ سُمَيٍّ، قَالَ: " كَانَ لِلزُّبَيْرِ أَلْفُ مَمْلُوكٍ يُؤَدُّونَ إِلَيْهِ الْخَرَاجَ، مَا يُدْخِلُ بَيْتَهُ مِنْ خَرَاجِهِمْ دِرْهَمًا "

Muğîs b. Sümeyy der ki: “Zübeyr'in kendisine gelir getiren bin kölesi vardı. Bu gelirden evine bir tek dirhem sokmazdı.”

(٢٨٠)- [١/٩٠] حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ الْغِطْرِيفِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ شَيْرَوَيْهِ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ رَاهَوَيْهِ، قَالَ: قُلْتُ لأَبِي سَلَمَةَ: أَحَدَّثَكُمْ هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ، قَالَ: لَمَّا كَانَ يَوْمُ الْجَمَلِ جَعَلَ الزُّبَيْرُ يُوصِي بِدَيْنِهِ، وَيَقُولُ: [١/٩١] يَا بُنَيَّ " إِنْ عَجَزْتَ عَنْ شَيْءٍ فَاسْتَعِنْ عَلَيْهِ بِمَوْلايَ "، قَالَ: فَوَاللَّهِ مَا دَرَيْتُ مَا أَرَادَ حَتَّى قُلْتُ: يَا أَبَتِ، مَنْ مَوْلاكَ؟ قَالَ: " اللَّهُ "، قَالَ: فَوَاللَّهِ مَا وَقَعْتُ فِي كُرْبَةٍ مِنْ دَيْنِهِ، إِلا قُلْتُ: يَا مَوْلَى الزُّبَيْرِ، اقْضِ دِينَهُ فَيَقْضِيَهُ، فَقُتِلَ الزُّبَيْرُ وَلَمْ يَدَعْ دِينَارًا وَلا دِرْهَمًا إِلا أَرْضَيْنِ مِنْهَا بِالْغَابَةِ وَدُورًا، وَإِنَّمَا كَانَ دَيْنُهُ الَّذِي عَلَيْهِ أَنَّ الرَّجُلَ كَانَ يَأْتِيهِ بِالْمَالِ فَيَسْتَوْدِعُهُ إِيَّاهُ، فَيَقُولُ

الزُّبَيْرُ: " لا، وَلَكِنَّهُ سَلَفٌ، فَإِنِّي أَخْشَى عَلَيْهِ الضَّيْعَةَ "، فَحَسَبْتُ مَا عَلَيْهِ فَوَجَدْتُهُ أَلْفَيْ أَلْفٍ فَقَضَيْتُهُ، وَكَانَ يُنَادِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الزُّبَيْرِ بِالْمَوْسِمِ أَرْبَعَ سِنِينَ: مَنْ كَانَ لَهُ عَلَى الزُّبَيْرِ دَيْنٌ فَلْيَأْتِنَا فَلْنَقْضِهِ، فَلَمَّا مَضَى أَرْبَعُ سِنِينَ قَسَّمْتُ بَيْنَ الْوَرَثَةِ الْبَاقِيَ، وَكَانَ لَهُ أَرْبَعُ نِسْوَةٍ فَأَصَابَ كُلَّ امْرَأَةٍ أَلْفُ أَلْفٍ وَمِائَتَا أَلْفٍ؟ فَقَالَ أَبُو أُسَامَةَ: نَعَمْ

Abdullah b. ez-Zübeyr bildiriyor: Cemel savaşına çıkmadan önce (babam) Zübeyr, borcunun ödenmesi konusunda bize vasiyet etmeye başladı. Bana: "Evladım! Eğer ödemekte zorlanırsan mevlamdan yardım iste" diyordu. Abdullah dedi ki: Vallahi mevlamla ne demek istediğini anlamadım. Onun için ona: "Ey babacığım! Senin mevlan kim?" diye sordum. O da: "Mevlam, Allah'tır" karşılığını verdi. Vallahi daha sonra borç konusunda ne zaman bir sıkıntıya düşecek olsam: "Ey Zübeyr'in mevlası! Onun borcunu öde" diyor ve Allah da onun borcunu ödemeyi kolaylaştırıyordu. Sonunda Zübeyr öldürüldü ve geriye biri Ğâbe'de bulunan iki arazi ile evler dışında ne bir dinar, ne de bir dirhem bıraktı. Onun borcu da şöyleydi: Kişi ona para getirip yanında emanet olarak bırakmak istediğinde Zübeyr: "Bunu emanet olarak kabul edemem; ama ödünç olarak bende dursun; zira kaybolmasından korkarım" diyordu. Babamın borcunu hesapladığımda iki milyon dirhem olduğunu gördüm ve hepsini de ödedim.

Ravi der ki: Abdullah b. ez-Zübeyr dört yıl boyunca her hac mevsiminde: "Zübeyr'den alacağı olan gelsin de alacağını verelim!" diye çağrılarda bulunurdu. Dört yıl geçtikten sonra da geriye kalan malları varisler arasında paylaştırdı. Zübeyr'in dört tane hanımı vardı. Her birine de bir milyon ikiyüz bin dirhem düşmüştü.

Takrîb 3315, Takrîb 2510

Sa'd b. Ebî Vakkâs

Ebû Nuaym diyor ki: Sa'd b. Ebî Vakkâs'a gelince eski ilklerden, vazifesi zorluklara göğüs gererek ve sıkıntılar yaşayarak başlamıştır. Mekke'de Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikteyken zorluklara tahammül

etmesinde destek olmuş, aşiretini, malını ve mülkünü bırakıp giderken yardımcı olmuştur. Çünkü kalbi İslam'la tanışmanın, mücadelenin ve düşmanla savaşmanın tadına varmıştı. Dua edip istemesi ve duasının kabul edilmesi en önemli özelliğidir. Sonra valilik ve siyaset vazifesiyle karşı karşıya kaldı. Ardından istemediği bazı görevlerle ve muhafızlıkla imtihan edildi. Allah onun eliyle nice memleketler ve nice topraklar fethetti. Kendisine bir çok erkek ve kız çocuk nasib oldu. Sonra valilikten ve verilen görevlerden vazgeçti. Uzlet ve riâyeti tercih etti. Geriye kalan ömrünü tefekkürle geçirdi. İniş çıkışlı hayat yaşayanlar için örnek alınacak biri. Fitnelerden kaçmak amacıyla yalnızlık ve uzlete sığınanlar için ispat ve delillerle şüphelerden arındıracak bir huccettir.

Takrîb 3317, Takrîb 3323, Takrîb 2093, Takrîb 3318, Takrîb 3324

(٢٨٨)- [٩٣/١] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ خَلادٍ، حَدَّثَنَا الْحَارِثُ بْنُ أَبِي أُسَامَةَ، حَدَّثَنَا الْعَبَّاسُ بْنُ الْفَضْلِ، حَدَّثَنَا مُبَارَكُ بْنُ فَضَالَةَ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ، قَالَ: خَطَبَ عُتْبَةُ بْنُ غَزْوَانَ، فَكَانَ أَوَّلَ أَمِيرٍ خَطَبَ عَلَى مِنْبَرِ الْبَصْرَةِ، "وَلَقَدْ رَأَيْتُنِي سَابِعَ سَبْعَةٍ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَمَا لَنَا طَعَامٌ إِلا وَرَقُ الشَّجَرِ، حَتَّى قَرِحَتْ أَشْدَاقُنَا، غَيْرَ أَنِّي الْتَقَطْتُ بُرْدَةً فَشَقَقْتُهَا بَيْنِي وَبَيْنَ سَعْدِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: فَمَا بَقِيَ مِنَ الرَّهْطِ السَّبْعَةِ إِلا أَمِيرٌ عَلَى مِصْرٍ مِنَ الأَمْصَارِ "

Hasan bildiriyor: Utbe b. Ğazvân bizlere bir hutbe verdi. Basra minberinde bize hutbe veren ilk vali kendisiydi ve hutbesinde şöyle demişti: "Resûlullah'la (sallallahu aleyhi vesellem) birlikte yedi kişi iken ağaç yapraklarından başka yiyeceğimizin olmadığı zamanları bilirim. Yaprak yemekten ağızlarımız hep yara olmuştu. Bir defasında elime bir giysi geçti. Giysiyi yırtıp bir parçasını Sa'd b. Mâlik'e verdim, diğer parçasını da ben aldım. O yedi kişiden hayatta sadece bir kişi kaldı, o da şehirlerin birinde valilik yapmaktadır."

Takrîb 2069, Takrîb 3824, Takrîb 3324-a, Takrîb 3325, Takrîb 4042, Takrîb 3327, Takrîb 3326

(٢٩٥)- [٩٤/١] حَدَّثَنَا حَبِيبُ بْنُ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ السَّدُوسِيُّ، حَدَّثَنَا عَاصِمُ بْنُ عَدِيٍّ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، أَخْبَرَنِي يَحْيَى بْنُ حُصَيْنٍ، قَالَ: سَمِعْتُ طَارِقًا يَعْنِي ابْنَ

شِهَابٍ، يَقُولُ: كَانَ بَيْنَ خَالِدٍ، وَسَعْدٍ كَلامٌ، فَذَهَبَ رَجُلٌ يَقَعُ فِي خَالِدٍ عِنْدَ سَعْدٍ، فَقَالَ: مَهْ، " إِنَّ مَا بَيْنَنَا لَمْ يَبْلُغْ دِينَنَا "[١/٩٥]

Yahyâ b. Husayn bildiriyor: Târık b. Şihâb'ın şöyle dediğini işittim: Hâlid ile Sa'd'ın arası bozuktu. Adamın biri Sa'd'ın yanında Hâlid'e dil uzatmaya başlayınca, Sa'd adama: "Ağır ol! Hâlid ile aramızda olan sorun birbirimize karşı günaha bulaşacak kadar büyük bir sorun değildir!" diye çıkıştı.

Saîd b. Zeyd

Saîd b. Zeyd b. Amr b. Nufeyle, eşi benzeri olmamasına ve kahredip öldüren rüzgârına bir göz atalım. Allah yolunda insanların ne dediğine aldırmayan ve duası kabul edilen birisiydi. Ömer b. el-Hattâb'tan önce Müslüman olmuştu. Silahı ve sevabıyla Bedr'i yaşamıştır. Devlet vazifelerinden uzak durmuş ve emir altında her işe hazır olmuştur. Kendini kontrol edip dünya koşuşturmasından uzak durdu. Tuzağa düşmeye ve dağınıklığa sebep olan fitneler ve karışıklık döneminde köşesine çekildi. Allah yolunda yükselmeye sebep olan konularda önde olup herkesi geçmede azimliydi. Makamlardan kaçan, dünya mevkilerine karşı isteksiz, kullukta meraklı, kendi nefsini umursamaz biriydi.

Takrîb 3153, Takrîb 3153, Takrîb 3154, Takrîb 1962, Takrîb 1927, Takrîb 1964, Takrîb 1965

Abdurrahman b. Avf

Abdurrahmân b. Avf'a gelince; onun hali, nimeti bol bol verenin yolunda hazinesini dağıtan hazine görevlilerin hali gibidir. Onu fitne ve kötülükleri yok etmek için Allah yolunda kullanır. Onunla kardeşlerden ve dostlardan uzak düşen hüzünler ve ağıtlar kesilir. O berekete kavuştu, kıtlık ona ulaşamadı. Çokça malı var, sağlam bir duruşu var. Dağıtırken

elleri cömertleşir, gözü ve kalbi ibretler alır. Fakir ve muhtaçlara infakta, cömert servet ehlinin yegâne misalidir.

Takrîb 3329, Takrîb 3334, Takrîb 3333, Takrîb 3335, Takrîb 3336, Takrîb 3857, Takrîb 3858, Takrîb 3337

(٣١٢)- [١/١٠٠] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ جَابِرٍ الطَّائِيُّ، حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ شُعَيْبِ بْنِ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ: " بُلِينَا بِالضَّرَّاءِ فَصَبَرْنَا، وَبُلِينَا بِالسَّرَّاءِ فَلَمْ نَصْبِرْ "

Abdurrahman b. Avf der ki: "Darlığa maruz kaldık, sabrettik, ama bollukta aynı sabrı gösteremedik."

(٣١٣)- [١/١٠٠] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا أَبُو يَزِيدَ الْقَرَاطِيسِيُّ، حَدَّثَنَا أَسَدُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، قَالَ: سَمِعْتُ عَلِيًّا، يَقُولُ يَوْمَ مَاتَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ: " اذْهَبِ ابْنَ عَوْفٍ فَقَدْ أَدْرَكْتَ صَفْوَهَا، وَسَبَقْتَ رَنْقَهَا "

İbrâhîm b. Sa'd b. İbrâhîm, babasından, dedesinin şöyle dediğini nakleder: Abdurrahmân b. Avf vefat ettiğinde Hz. Ali'nin şöyle dediğini duydum: "Git İbn Avf git bakalım, en güzeline nail oldun, kıtlığı da yenip geçtin."

Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh

İçlerindeki güvenilir ve râşid, çalışkan ve zahid, İslam'ın güvenilir insanı Ebû Ubeyde. Yabancı müminlere dost, yakın müşriklere karşı sertti. **"Allah'a ve âhiret gününe iman eden bir toplumun Allah'a ve Resûlü'ne düşmanlık edenleri sevdiğini göremezsin..."**[1] âyeti onun

---

[1] Mücâdele Sur. 22

hakkında nazil oldu. Hicret ve yolculuk zamanı gelinceye kadar az ile yetinmeye sabretti.

Takrîb 3340, Takrîb 3339

(٣١٦)- [١/١٠١] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو هِلالٍ، حَدَّثَنَا قَتَادَةُ، أَنَّ أَبَا عُبَيْدَةَ بْنَ الْجَرَّاحِ، قَالَ: " مَا مِنَ النَّاسِ مِنْ أَحْمَرَ وَلا أَسْوَدَ، حُرٌّ وَلا عَبْدٌ، عَجَمِيٌّ وَلا فَصِيحٌ، أَعْلَمُ أَنَّهُ أَفْضَلُ مِنِّي بِتَقْوَى إِلا أَحْبَبْتُ أَنْ أَكُونَ فِي مِسْلاخِهِ "

Katâde bildiriyor: Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh şöyle derdi: "İnsanlar içinde siyah veya beyaz, Arap veya Acem her kimin benden daha takvalı (müttaki) olduğunu öğrenirsem onu derisinden bir parçaymış gibi yanından ayrılmamayı isterim."

(٣١٧)- [١/١٠١] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ شِبْلٍ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ الأَحْمَرُ، وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ، قَالا: عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: دَخَلَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ عَلَى أَبِي عُبَيْدَةَ بْنِ الْجَرَّاحِ، فَإِذَا هُوَ مُضْطَجِعٌ عَلَى طِنْفِسَةِ رَحْلِهِ مُتَوَسِّدًا الْحَقِيبَةَ، فَقَالَ لَهُ عُمَرُ: أَلا اتَّخَذْتَ مَا اتَّخَذَ أَصْحَابُكَ؟ فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، " هَذَا يُبَلِّغُنِي الْمَقِيلَ "، وَقَالَ مَعْمَرٌ فِي حَدِيثِهِ: لَمَّا قَدِمَ عُمَرُ الشَّامَ تَلَقَّاهُ النَّاسُ وَعُظَمَاءُ [١/١٠٢] أَهْلِ الأَرْضِ، فَقَالَ عُمَرُ: أَيْنَ أَخِي؟ قَالُوا: مَنْ؟ قَالَ: أَبُو عُبَيْدَةَ، قَالُوا: الآنَ يَأْتِيكَ، فَلَمَّا أَتَاهُ نَزَلَ فَاعْتَنَقَهُ ثُمَّ دَخَلَ عَلَيْهِ بَيْتَهُ فَلَمْ يَرَ فِي بَيْتِهِ إِلا سَيْفَهُ وَتُرْسَهُ وَرَحْلَهُ، ثُمَّ ذَكَرَ نَحْوَهُ

Hişâm b. Urve, babasından bildiriyor: Ömer b. el-Hattâb, Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'ın yanına girdiğinde, bineğinin üzerine attığı hırkanın üzerinde uzanmış ve heybesine yaslanmış olduğunu gördü. Ona: "Sen de arkadaşların gibi kendine eşya alsana!" deyince, Ebû Ubeyde: "Ey müminlerin emiri! Dinlenmem için bunlar bana yeterli geliyor" karşılığını verdi.

Ma'mer'in rivayetinde ibare şöyledir: Hz. Ömer, Şam'a gittiğinde bölge insanları ile önde gelen kişileri onu karşılamaya çıktılar. Ömer: "Kardeşim nerede?" diye sorunca, ona: "Kardeşin kim?" karşılığım verdiler. Ömer: "Ebû Ubeyde!" deyince ise: "Şimdi o da gelir" dediler. Ebû Ubeyde gelince Ömer bineğinden inip ona sarıldı, sonra da Ebû Ubeyde'nin evine gitti. Ancak evde kılıcı, zırhı ve devesinin semerinden başka bir şey göremedi.

(٣١٨)- [١٠٢/١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمُقْرِئُ، حَدَّثَنَا حَيْوَةُ، أَخْبَرَنِي أَبُو صَخْرٍ، أَنَّ زَيْدَ بْنَ أَسْلَمَ حَدَّثَهُ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، أَنَّهُ قَالَ لأَصْحَابِهِ: " تَمَنَّوْا "، فَقَالَ رَجُلٌ: أَتَمَنَّى لَوْ أَنَّ لِي هَذِهِ الدَّارَ مَمْلُوءَةٌ ذَهَبًا أُنْفِقُهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، ثُمَّ قَالَ: " تَمَنَّوْا "، فَقَالَ رَجُلٌ: أَتَمَنَّى لَوْ أَنَّهَا مَمْلُوءَةٌ لُؤْلُؤًا وَزَبَرْجَدًا وَجَوْهَرًا، أُنْفِقُهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَأَتَصَدَّقُ، ثُمَّ قَالَ: " تَمَنَّوْا "، فَقَالُوا: مَا نَدْرِي يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، فَقَالَ عُمَرُ: " أَتَمَنَّى لَوْ أَنَّ هَذِهِ الدَّارَ مَمْلُوءَةٌ رِجَالا مِثْلَ أَبِي عُبَيْدَةَ بْنِ الْجَرَّاحِ "

Ömer b. el-Hattâb dostlarına: "Temenni edin bakalım!" deyince, adamın biri: "Şu evin benim olmasını, içinin altınla dolmasını ve hepsini de Allah yolunda infak etmeyi isterdim" dedi. Ömer yine: "Temenni edin!" deyince, başka biri: "İçinin inci, zebercet ve mücevherlerle dolu olmasını ve hepsini de Allah yolunda infak etmeyi, sadaka olarak dağıtmayı isterdim" dedi. Ömer bir daha: "Temenni edin!" deyince, bu kez: "Ey müminlerin emiri! Hangi temennide bulunacağımızı bilemiyoruz" karşılığını verdiler. Bunun üzerine Ömer: "Şu evin Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh gibi adamlarla dolu olmasını isterdim" dedi.

(٣١٩)- [١٠٢/١] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ الْوَلِيدِ، وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ شِبْلٍ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، قَالا: حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ عُثْمَانَ، عَنْ نِمْرَانَ بْنِ مِخْمَرٍ أَبِي الْحَسَنِ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ بْنِ الْجَرَّاحِ، أَنَّهُ كَانَ يَسِيرُ فِي الْعَسْكَرِ، فَيَقُولُ: " أَلا رُبَّ مُبَيِّضٍ لِثِيَابِهِ مُدَنِّسٌ لِدِينِهِ، أَلا رُبَّ مُكْرِمٍ لِنَفْسِهِ وَهُوَ لَهَا مُهِينٌ، ادْرَءُوا

السَّيِّئَاتِ الْقَدِيمَاتِ بِالْحَسَنَاتِ الْحَدِيثَاتِ، فَلَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ عَمِلَ مِنَ السَّيِّئَاتِ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ السَّمَاءِ، ثُمَّ عَمِلَ حَسَنَةً لَعَلَتْ فَوْقَ سَيِّئَاتِهِ حَتَّى تَقْهَرَهُنَّ "

Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh, orduya komutanlık ederken şöyle derdi: "Elbisesini beyazlatan nice kimseler vardır ki dinini kirletir. Nefsine ikram eden niceleri vardır ki onu aşağılar. Eski günahlarınızı yeni sevaplarınızla defediniz. Sizden biri yerle gök arası kadar günah işlese, sonra bir iyilik yapsa, bu iyiliği yapmış olduğu kötülüklere üstün gelir ve onları yok eder."

(٣٢٠)- [١/١٠٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي سَهْلٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَبْسِيُّ، حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ ثَوْرِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ بْنِ الْجَرَّاحِ، قَالَ: " مَثَلُ قَلْبِ الْمُؤْمِنِ مِثْلُ الْعُصْفُورِ، يَتَقَلَّبُ كُلَّ يَوْمٍ كَذَا وَكَذَا مَرَّةٍ "

Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh şöyle der: "Müminin kalbi kuş gibidir. Her gün defalarca bir o yana bir bu yana döner durur."

Osmân b. Maz'ûn

Onlardan birisi de fakir ve mahzun, yaralı gözüyle imtihana tabi olmuş, iki hicrete katılmış Osmân b. Maz'ûn. Allah'ın davetine ilk koşanlardan, yüce mevkilere kavuşmuş, ibadetine sadık kalmış, savaş meydanlarının hakkını vermiş birisiydi. Dur durak bilmeden sevgiliye koşmuş ve dünya sıkıntılarından kurtulmuştur.

Derler ki: Tasavvuf, kederden kaynaklanan pası temizleyip kaynağına bakmadan sevgiyi arındırmaktır.

Takrîb 3550, Takrîb 3551, Takrîb 3552, Takrîb 3553, Takrîb 3554, Takrîb 3555, Takrîb 3556, Takrîb 3557, Takrîb 3558, Takrîb 2159

Mus'ab b. Umayr

Onlardan birisi de Mus'ab b. Umayr ed-Dârî. Sevilen ve Uhud'da şehid edilen öğretmen. İlk davetçilerden, muttakilerin efendisiydi. Binicilikte birinci, sırasını savmış ve canını feda etmiş. Yemekten, eğlenceden ve oyalanmaktan uzak durmuş, şefkati ve merhametiyle tanınmış birisi.

Derler ki: Tasavvuf, zikir ve dua bahçelerinde insaniyeti aramaktır.

Takrîb 3594

(٣٣٢)- [١٠٧/١] حَدَّثَنَا فَارُوقٌ الْخَطَّابِيُّ، حَدَّثَنَا زِيَادُ بْنُ الْخَلِيلِ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُلَيْحٍ، حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ: لَمَّا بَايَعَ أَهْلُ الْعَقَبَةِ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَرَجَعُوا إِلَى قَوْمِهِمْ فَدَعَوْهُمْ سِرًّا وَأَخْبَرُوهُمْ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَالَّذِي بَعَثَهُ اللَّهُ بِهِ، وَتَلَوْا عَلَيْهِمُ الْقُرْآنَ، بَعَثُوا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مُعَاذَ بْنَ عَفْرَاءَ وَرَافِعَ بْنَ مَالِكٍ: أَنِ ابْعَثْ إِلَيْنَا رَجُلا مِنْ قِبلِكَ فَلْيَدْعُ النَّاسَ بِكِتَابِ اللَّهِ، فَإِنَّهُ قَمَنٌ أَيْ حَقِيقٌ، أَنْ يُتَّبَعَ، " فَبَعَثَ إِلَيْهِمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مُصْعَبَ بْنَ عُمَيْرٍ أَخَا بَنِي عَبْدِ الدَّارِ، فَلَمْ يَزَلْ عِنْدَهُمْ يَدْعُو آمِنًا، وَيَهْدِيهِمُ اللَّهُ عَلَى يَدَيْهِ حَتَّى قَلَّ دَارٌ مِنْ دُورِ الأَنْصَارِ إِلا قَدْ أَسْلَمَ أَشْرَافُهُمْ، وَأَسْلَمَ عَمْرُو بْنُ الْجَمُوحِ، وَكُسِّرَتْ أَصْنَامُهُمْ، وَكَانَ الْمُسْلِمُونَ أَعَزَّ أَهْلِ الْمَدِينَةِ، وَرَجَعَ مُصْعَبُ بْنُ عُمَيْرٍ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَكَانَ يُدْعَى الْمُقْرِئَ "، قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: وَكَانَ أَوَّلَ مَنْ جَمَّعَ الْجُمُعَةَ بِالْمَدِينَةِ بِالْمُسْلِمِينَ قَبْلَ أَنْ يَقْدَمَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

İbn Şihâb der ki: Akabe'de Medine'liler Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) biat ettikten sonra kabilelerine dönüp onları gizlice İslam'a davet ettiler. Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) ve onun Allah'tan getirdiklerini anlattılar. Onlara Kur'ân okudular. Sonra Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) Muâz b. Afra ve Râfi b. Mâlik'i gönderip "Bize sen gelmeden önce Allah'ın Kitabı'm öğretecek, işinin hakkını verecek ve örnek olacak bir adam gönder" diye haber verdiler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara Abduddâr oğullarından Mus'ab b. Umayr'ı gönderdi. Aralarında kaldığı müddet boyunca güvenli bir şekilde İslam'a davet etti. Allah onun eliyle onlara hidâyet verdi. Ensâr'dan misafir olduğu her kabilenin eşrafını ikna etmeyi başarmıştır. Amr

b. el-Cemûh da Müslüman oldu ve onların bütün putları kırıldı. Medine'nin en şerefli şahsiyetleri Müslüman olmuştu. Mus'ab b. Umeyr, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına döndüğünde "Öğretmen" olarak biliniyordu.

İbn Şihâb diyor ki: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine'ye gelmeden önce orada Cuma namazını toplayıp kıldıran ilk kişiydi."

Takrîb 3595-a, Takrîb 3595-b, Takrîb 3595

Abdullah b. Cahş

Onlardan birisi de Rabbine yemin eden, kendini onu sevmeye adayan, kendisine sancak verilen ilk kişi, Abdullah b. Cahş. Annesi Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) halası, Abdülmuttalib'in kızı Umeyme. Habeşistan'a hicret edenlerden ve Bedir savaşına katılanlardan idi. Kız kardeşi Zeyneb binti Cahş'ı Resûlullah'la (sallallahu aleyhi vesellem) evlendirerek onun akrabası olmuştur.

Derler ki: Tasavvuf, yüce mertebelere ulaşmak için zırhlara bürünmektir.

Takrîb 3508, Takrîb 3509, Takrîb 3510

Âmir b. Fuheyre

Olgunluğu örnek alman, hasedden arınan, vücudu yücelmiş olan Âmir b. Fuheyre. Davete ilk icabet edenlerden ve hicrette Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) hizmet edip eşlik edenlerdendir.

Derler ki: Tasavvuf, sultanlardan rızası uğruna ölmekten bahtiyar olmaktır.

Takrîb 2364, Takrîb 2365, Takrîb 2429, Takrîb 2430, Takrîb 2431

Âsım b. Sâbit

Onlardan pak ve temiz, sözünde duran ve vefalı birisi. Sâbit b. Ebî'l-Eklah el-Ensârî. Hayatta iken Allah'a olan borcunu ödedi. Vefat ettikten sonra da Allah onu müşriklerden korudu.

Derler ki: Tasavvuf, görünüşten sıyrılıp asıl durağa varmaktır.

Takrîb 2425, Takrîb 2426

Hubeyb b. Adiy

Ebû Nuaym diyor ki: Onlardan birisi çarmıha gerilerek şehid edilen Hubeyb b. Adiy, sağlam durup sabreden ve Allah katında sevilen birisi.

Derler ki: Tasavvuf, ızdırap veren hastalığı, yüz kızartan çillere tercih etmektir.

Takrîb 2423, Takrîb 2424

Câfer b. Ebî Tâlib

Ebû Nuaym diyor ki: Onlardan birisi de hatip ve önder, cömert ve kerem sahibi, ariflerin sözcüsü, miskinlerin sığınağı, iki hicret sahibi, iki kıbleye namaz kılan, kahraman cesur, seçkin ve yakışıklı, Câfer b. Ebî Tâlib, farklı insan ve hakkı gözeten kişi.

Derler ki: Tasavvuf, halktan sıyrılıp hakka yönelmektir.

Takrîb 3451-a

(٣٤٩)- [١/١١٥] حَدَّثَنَا حَبِيبُ بْنُ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَيُّوبَ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، قَالَتْ: لَمَّا نَزَلْنَا أَرْضَ الْحَبَشَةِ جَاوَرْنَا بِهَا خَيْرَ جَارٍ النَّجَاشِيَّ، آمَنَّا عَلَى دِينِنَا، وَعَبَدْنَا اللَّهَ لا نُؤْذَى وَلا

نَسْمَعُ شَيْئًا نَكْرَهُهُ، فَلَمَّا بَعَثَتْ قُرَيْشٌ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي رَبِيعَةَ، وَعَمْرَو بْنَ الْعَاصِ بِهَدَايَاهُمْ إِلَى النَّجَاشِيِّ وَإِلَى بَطَارِقَتِهِ، أَرْسَلَ إِلَى أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَدَعَاهُمْ، فَلَمَّا جَاءَهُمْ رَسُولُهُ اجْتَمَعُوا ثُمَّ قَالَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ: مَا تَقُولُونَ لِلرَّجُلِ إِذَا جِئْتُمُوهُ؟ قَالُوا: نَقُولُ وَاللَّهِ مَا عَلِمْنَا، وَمَا أَمَرَنَا بِهِ نَبِيُّنَا كَائِنًا فِي ذَلِكَ مَا هُوَ كَائِنٌ، فَلَمَّا جَاءُوهُ، وَقَدْ دَعَا النَّجَاشِيُّ أَسَاقِفَتَهُ فَنَشَرُوا مَصَاحِفَهُمْ حَوْلَهُ، ثُمَّ سَأَلَهُمْ فَقَالَ لَهُمْ: مَا هَذَا الدِّينُ الَّذِي فَارَقْتُمْ فِيهِ قَوْمَكُمْ، وَلَمْ تَدْخُلُوا بِهِ فِي دِينِي وَلا فِي دِينِ أَحَدٍ مِنْ هَذِهِ الأُمَمِ؟ قَالَ: فَكَانَ الَّذِي كَلَّمَهُ جَعْفَرُ بْنُ أَبِي طَالِبٍ، فَقَالَ لَهُ: " أَيُّهَا الْمَلِكُ، كُنَّا قَوْمًا أَهْلَ جَاهِلِيَّةٍ، نَعْبُدُ الأَصْنَامَ، وَنَأْكُلُ الْمَيْتَةَ، وَنَأْتِي الْفَوَاحِشَ، وَنَقْطَعُ الأَرْحَامَ، وَنُسِيءُ الْجِوَارَ، وَيَأْكُلُ الْقَوِيُّ مِنَّا الضَّعِيفَ، وَكُنَّا عَلَى ذَلِكَ حَتَّى بَعَثَ اللَّهُ تَعَالَى إِلَيْنَا رَسُولا مِنَّا، نَعْرِفُ نَسَبَهُ وَصِدْقَهُ وَأَمَانَتَهُ وَعَفَافَهُ، فَدَعَانَا إِلَى اللَّهِ تَعَالَى لِنُوَحِّدَهُ وَنَعْبُدَهُ، وَنَخْلَعَ مَا كُنَّا نَعْبُدُ نَحْنُ وَآبَاؤُنَا مِنْ دُونِهِ مِنَ الْحِجَارَةِ [١١٦/١] وَالأَوْثَانِ، وَأَمَرَنَا بِصِدْقِ الْحَدِيثِ، وَأَدَاءِ الأَمَانَةِ، وَصِلَةِ الرَّحِمِ، وَحُسْنِ الْجِوَارِ، وَالْكَفِّ عَنِ الْمَحَارِمِ وَالدِّمَاءِ، وَنَهَانَا عَنِ الْفُحْشِ، وَقَوْلِ الزُّورِ، وَأَكْلِ مَالِ الْيَتِيمِ، وَقَذْفِ الْمُحْصَنَةِ، وَأَمَرَنَا أَنَّ نَعْبُدَ اللَّهَ وَحْدَهُ وَلا نُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا، وَأَمَرَنَا بِالصَّلاةِ وَالزَّكَاةِ وَالصِّيَامِ، قَالَ: فَعَدَّدَ عَلَيْهِ أُمُورَ الإِسْلامِ فَصَدَّقْنَاهُ وَآمَنَّا بِهِ وَاتَّبَعْنَاهُ عَلَى مَا جَاءَ بِهِ مِنَ اللَّهِ ﷻ فَعَبَدْنَا اللَّهَ وَحْدَهُ فَلَمْ نُشْرِكْ بِهِ شَيْئًا، وَحَرَّمْنَا مَا حَرَّمَ عَلَيْنَا وَأَحْلَلْنَا مَا أَحَلَّ لَنَا، فَعَدَا عَلَيْنَا قَوْمُنَا فَعَذَّبُونَا وَفَتَنُونَا عَنْ دِينِنَا لِيَرُدُّونَا إِلَى عِبَادَةِ الأَوْثَانِ مِنْ عِبَادَةِ اللَّهِ ﷻ وَأَنْ نَسْتَحِلَّ مَا كُنَّا نَسْتَحِلُّ مِنَ الْخَبَائِثِ، فَلَمَّا قَهَرُونَا وَظَلَمُونَا وَضَيَّقُوا عَلَيْنَا وَحَالُوا بَيْنَنَا وَبَيْنَ دِينِنَا، خَرَجْنَا إِلَى بِلادِكَ فَاخْتَرْنَاكَ عَلَى مَنْ سِوَاكَ، وَرَغِبْنَا فِي جِوَارِكَ، وَرَجَوْنَا أَنْ لا نُظْلَمَ عِنْدَكَ أَيُّهَا الْمَلِكُ "، فَقَالَ لَهُ النَّجَاشِيُّ: هَلْ مَعَكَ مِمَّا جَاءَ بِهِ عَنِ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ؟ فَقَالَ لَهُ جَعْفَرٌ: نَعَمْ، فَقَالَ لَهُ: اقْرَأْ عَلَيَّ، " فَقَرَأَ عَلَيْهِ صَدْرًا مِنْ كهيعص "، فَبَكَى النَّجَاشِيُّ وَاللَّهِ حَتَّى أَخْضَلَ لِحْيَتَهُ، وَبَكَتْ أَسَاقِفَتُهُ حَتَّى أَخْضَلُوا مَصَاحِفَهُمْ حِينَ سَمِعُوا مَا تُلِيَ عَلَيْهِمْ، ثُمَّ قَالَ النَّجَاشِيُّ: إِنَّ هَذَا وَالَّذِي جَاءَ بِهِ مُوسَى لَيَخْرُجُ مِنْ مِشْكَاةٍ وَاحِدَةٍ، انْطَلِقَا فَوَاللَّهِ لا أُسْلِمُهُمْ إِلَيْكُمَا، وَلا أَكَادُ، ثُمَّ قَالَ: اذْهَبُوا فَأَنْتُمْ سُيُومٌ بِأَرْضِي وَالسُّيُومُ:

الآمِنُونَ مَنْ مَسَّكُمْ غَرِمَ، مَنْ مَسَّكُمْ غَرِمَ، مَنْ مَسَّكُمْ غَرِمَ، مَا أُحِبُّ أَنَّ لِي دَبْرَ ذَهَبٍ وَأَنِّي آذَيْتُ رَجُلا مِنْكُمْ وَالدَّبْرُ بِلِسَانِ الْحَبَشَةِ الْجَبَلُ رُدُّوا عَلَيْهِمَا هَدَايَاهُمَا، فَلا حَاجَةَ لِي بِهَا، فَوَاللَّهِ مَا أَخَذَ اللَّهُ مِنِّي الرِّشْوَةَ حِينَ رَدَّ عَلَيَّ مُلْكِي فَآخُذُ الرِّشْوَةَ فِيهِ، وَمَا أَطَاعَ النَّاسَ فَأُطِيعَهُمْ فِيهِ، فَخَرَجَا مِنْ عِنْدِهِ مَقْبُوحَيْنِ مَرْدُودًا عَلَيْهِمَا مَا جَاءَا بِهِ، وَأَقَمْنَا عِنْدَهُ بِخَيْرِ دَارٍ مَعَ خَيْرِ جَارٍ

Ümmü Seleme anlatıyor: Hicret edip de Habeşistan'a ulaştığımızda hamilerin en hayırlısı olan Necâşî bize en güzel bir şekilde sahip çıktı. Dinimiz ve ibadetimiz konusunda bizleri güvencesine aldı ve bu konularda kötü bir muameleyle karşılaşmayacağımıza dair bizlere teminat verdi. Kureyş, Abdullah b. Ebî Rabîa ve Amr b. el-Âs'ı, Necâşî ve piskoposlarına hediyelerle birlikte gönderdiklerinde Necâşî, Muhammed'in (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbına haber gönderip yanına çağırdı. Necâşî'nin elçisi çağırmak üzere Müslümanların yanına gelince bir araya toplandılar ve: "Necâşî'nin yanına gidildiğinde ne söyleyeceğiz?" diye birbirlerine danıştılar. Sonunda: "Vallahi ona ancak bildiklerimizi, Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) bize emrettiği şeyleri olduğu gibi ona anlatacağız" diye anlaştılar. Necâşî de kendi piskoposlarını çağırdı ve onlar da ellerindeki mushafları Necâşî'nin yanında açtılar.

Müslümanlar geldiklerinde onlara: "Kendisi için kavminizle ayrılığa düştüğünüz, ne benim, ne de başka toplulukların dinine girmeyi kabul etmeyip sıkıca tutunduğunuz bu din nedir?" diye sordu. Onunla Câfer b. Ebî Tâlib konuştu ve şöyle dedi: "Ey kral! Bizler cahil bir topluluktuk. Putlara tapar, ölü eti yer, çirkin işler yapar, akrabalarımızı gözetmez ve komşularımıza kötü davranırdık. Güçlü olanlarımız da zayıf olanlarımızı sömürüp ezerdi. Bu durumdayken Allah bize içimizden olan, asaletini, doğruluğunu, güvenilirliğini ve iffetini çok iyi bildiğimiz bir peygamber gönderdi. Bizi Allah'a davet etti. Sadece onu birleyip ona kulluk etmeye, O'nu bırakıp da bizim ve atalarımızın taptığı taşlardan olan putlara tapınmaktan vazgeçmeye çağırdı. Doğru sözlü olmayı, emanete vefa göstermeyi, yakınları gözetmeyi, komşulara iyi davranmayı, çirkin işlerden

ve kan akıtmaktan uzak durmayı emretti. Çirkin işlere bulaşmaktan, yalan söylemekten, yetim malı yemekten, iffetli kadınlara zina iftirasında bulunmaktan alıkoydu. Sadece Allah'a kulluk etmemizi ona hiçbir şeyi ortak kılmamamızı, namazı, zekâtı ve orucu emretti."

Ümmü Seleme der ki: Câfer, İslam dininin diğer tüm emirlerini zikrettikten sonra şöyle devam etti: "Bizler de ona inandık ve iman ettik. Allah'tan bize getirdiklerine tâbi olduk. Sadece Allah'a kulluk edip ona hiçbir şeyi ortak etmedik, bize haram kıldıklarını kendimize haram kıldık, helal kıldıklarını ise kendimize helal saydık. Ancak kavmimiz bundan dolayı bize saldırıp işkence ettiler. Dinimizden geri çevirmek istediler. Allah'a ibadeti bırakıp putlara tapınmamızı, daha önce işlediğimiz pis işleri yine helal saymamızı istediler. Bize baskı yapıp zulmedip te Mekke'de hayatı bize dar edince, dinimizi yaşamamıza engel olunca da senin topraklarına geldik. Diğer bölgeler içinde senin bölgeni seçip senin himayene girmek istedik. Senin himayen altında da zulme maruz kalmayacağımızı düşündük ey kral!" Necâşî ona: "Yanında Allah'ın katından indiği söylenen bir şeyler var mı?" diye sorunca, Câfer: "Evet var!" karşılığını verdi. Necâşî: "Onları bana oku" deyince Câfer ona Meryem sûresinin baş taraflarından bir bölüm okudu. Bunları duyan Necâşî sakalı ıslanıncaya kadar ağladı. Piskoposları da Câfer'in okuduklarını duyduklarında ağlamaya başladılar. Öyle ki ellerindeki mushaflar gözyaşlarıyla ıslandı.

Sonra Necâşî şöyle dedi: "Bu okudukları ile Mûsa'ya indirilenler aynı kaynaktan çıkmadır." Kureyş heyetine: "Allah'a andolsun ki bunları size asla teslim etmem!" derken, Müslümanlara da: "Sizler de topraklarımda güven içinde olacaksınız. Size dokunan bunun bedelini öder! Size dokunan bunun bedelini öder! Size dokunan bunun bedelini öder! Altından bir dağım olacak olsa dahi sizden birine en ufak bir eziyette bulunmak istemem!" dedi. Sonra adamlarına: "Bunların (Kureyş'in) getirdikleri hediyeleri iade edin, bunlara ihtiyacım yok! Allah bana krallığımı verirken benden rüşvet almadı ki ben onun için olan bir şeyde rüşveti kabul edeyim. Allah krallığım konusunda insanların görüşüne uymadı ki ben de bu konuda onların görüşünü dikkate alayım" dedi. Kureyş heyeti, asık suratlarla, istekleri reddedilmiş bir şekilde

oradan ayrıldılar. Bizler de en hayırlı haminin yanında, en hayırlı topraklarda ikamet ettik.

(٣٥٠)- [١/١١٦] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ مَوْدُودٍ الْحَرَّانِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَسَارٍ، حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ مُعَاذٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ، عَنْ عُمَيْرِ بْنِ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ الْعَاصِ، قَالَ: " انْطَلَقْنَا فَلَمَّا أَتَيْنَا الْبَابَ يَعْنِي بَابَ النَّجَاشِيِّ نَادَيْتُ: ائْذَنْ لِعَمْرِو بْنِ الْعَاصِ، فَنَادَى جَعْفَرٌ مِنْ خَلْفِي: ائْذَنْ لِحِزْبِ اللَّهِ، فَسَمِعَ صَوْتَهُ، فَأُذِنَ لَهُ قَبْلِي، وَدَخَلْتُ فَإِذَا النَّجَاشِيُّ قَاعِدٌ عَلَى سَرِيرٍ، [١/١١٧] وَجَعْفَرٌ قَاعِدٌ بَيْنَ يَدَيْهِ، وَحَوْلَهُ أَصْحَابُهُ عَلَى الْوَسَائِدِ، فَلَمَّا رَأَيْتُ مَقْعَدَهُ حَسَدْتُهُ، فَقَعَدْتُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ السَّرِيرِ، فَجَعَلْتُهُ خَلْفَ ظَهْرِي، وَأَقْعَدْتُ بَيْنَ كُلِّ رَجُلَيْنِ مِنْ أَصْحَابِهِ رَجُلا مِنْ أَصْحَابِي "

Amr b. el-Âs anlatıyor: Yola çıktık. Kapıya, yani Necâşî'nin kapısına vardığımızda “Amr b. el-Âs'a müsaade et” diye seslendim. Arkamdan Câfer “Allah'ın taraftarlarına müsaade et” diye seslendi. Onun sesini duydu ve benden önce ona izin verdi. Ben girdiğimde Necâşî tahtında, Câfer de onun karşısında oturuyordu. Etrafında da arkadaşları minderler üzerindeydiler. Oturuşunu görünce kıskandım. Kendisiyle taht arasında bir yere oturdum. Böylece onu arkamda bırakmıştım. Arkadaşlarından her iki kişi arasına benim adamlardan birini oturttum.

(٣٥١)- [١/١١٧] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا عَمِّي أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ، قَالَ: " دَعَا النَّجَاشِيُّ جَعْفَرَ بْنَ أَبِي طَالِبٍ وَجَمَعَ لَهُ النَّصَارَى، ثُمَّ قَالَ لِجَعْفَرٍ: اقْرَأْ عَلَيْهِمْ مَا مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ، فَقَرَأَ عَلَيْهِمْ: ﴿كهيعص﴾، فَفَاضَتْ أَعْيُنُهُمْ، فَنَزَلَتْ: ﴿تَرَى أَعْيُنَهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُوا مِنَ الْحَقِّ﴾ "

Ebû Bekr b. Abdirrahman b. el-Hâris b. Hişâm der ki: Necâşî, Câfer b. Ebî Tâlib'i çağırttı. Etrafına Hıristiyanları toplayıp “Onlara Kur'ân'dan ne biliyorsan oku” dedi. Câfer onlara Meryem suresini okudu. Hepsinin gözlerinden yaşlar akıyordu. Daha sonra **“İndirilenin hakikat olduğunu**

anladıklarından dolayı gözlerinden yaş boşaldığını görürsün"[1] âyeti bununla ilgili nazil oldu.

(٣٥٢)- [١/١١٧] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ خَلادٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِسْحَاقَ الْقَاضِي، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ حَمْزَةَ الزُّهْرِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ الدَّرَاوَرْدِيُّ، عَنِ ابْنِ أَبِي ذِئْبٍ، عَنِ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: " كُنْتُ لا آكُلُ الْخَمِيرَ، وَلا أَلْبَسُ الْحَرِيرَ، وَأُلْصِقُ بَطْنِي مِنَ الْجُوعِ، وَأَسْتَقْرِي الرَّجُلَ الآيَةَ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ هِيَ مَعِي كَيْ يَنْقَلِبَ بِي فَيُطْعِمَنِي، وَكَانَ خَيْرَ النَّاسِ لِلْمَسَاكِينِ جَعْفَرُ بْنُ أَبِي طَالِبٍ، وَكَانَ يَنْقَلِبُ بِنَا فَيُطْعِمُنَا مَا كَانَ فِي بَيْتِهِ، إِنْ كَانَ لَيُخْرِجُ إِلَيْنَا الْعُكَّةَ فَنَشُقُّهَا فَنَلْعَقُ مَا فِيهَا "

Ebû Hureyre der ki: "Ne ekmek yer, ne de ipek giyinirdim. Açlıktan karnım birbirine yapışırdı. Belki bana yemek yedirir umuduyla Kur'ân'dan bildiğim bir âyeti bilmiyormuş gibi birine sorardım. Miskinlere karşı en iyi davranan kişi de Câfer b. Ebî Tâlib idi. Evinde ne varsa biz yoksullara yedirirdi. Bazen bize yağ dolu tulumu çıkarıp verirdi. Biz de onu açıp kaşıklayarak yerdik."

(٣٥٣)- [٣٥٣] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْحَضْرَمِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ الْكِنْدِيُّ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيُّ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ أَبُو إِسْحَاقَ الْمَخْزُومِيُّ، عَنْ سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: كَانَ جَعْفَرٌ يُحِبُّ الْمَسَاكِينَ وَيَجْلِسُ إِلَيْهِمْ وَيُحَدِّثُهُمْ وَيُحَدِّثُونَهُ، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ " يُسَمِّيهِ أَبَا الْمَسَاكِينِ " [١/١١٧]

Ebû Hureyre der ki: "Câfer (b. Ebî Tâlib) miskinleri çok severdi. Onlarla birlikte otururur; karşılıklı sohbet ederlerdi. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) onu: "Miskinlerin Babası" diye isimlendirmişti.

(٣٥٤)- [١/١١٧] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُظَفَّرِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ صَالِحٍ الْبُخَارِيُّ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا الْمُغِيرَةُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعِيدِ بْنِ أَبِي

---

[1] Mâide Sur. 83

هِنْدٍ، عَنْ نافع، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: " كُنْتُ مَعَ جَعْفَرٍ فِي غَزْوَةِ مُؤْتَةَ، فَالْتَمَسْنَا جَعْفَرًا فَوَجَدْنَا فِي جَسَدِهِ بِضْعًا وَسَبْعِينَ مَا بَيْنَ طَعْنَةٍ وَرَمْيَةٍ "

İbn Ömer der ki: "Mûte gazvesinde Câfer'le birlikteydim. Onu aradık, bulduğumuzda vücudunda yetmişin üzerinde kılıç, mızrak veya ok yarası vardı."

(٣٥٥)- [١/١١٧] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا أَبُو شَيْبَةَ الْكُوفِيُّ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو أُوَيْسٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ نافع، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: " فَقَدْنَا جَعْفَرًا يَوْمَ مُؤْتَةَ، فَطَلَبْنَاهُ فِي الْقَتْلَى، فَوَجَدْنَا بِهِ بَيْنَ [١/١١٨] طَعْنَةٍ وَرَمْيَةٍ بِضْعًا وَتِسْعِينَ، وَوَجَدْنَا ذَلِكَ فِيمَا أَقْبَلَ مِنْ جَسَدِهِ "

İbn Ömer der ki: "Mûte savaşında Câfer'i bulamadık. Şehidler içinde aramaya başladık. Bulduğumuzda vücudunda doksanın üzerinde kılıç, mızrak veya ok yarası vardı. Bunların hepsi cesedinin ön tarafındaydı."

(٣٥٦)- [١/١١٨] حَدَّثَنَا حَبِيبُ بْنُ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ عَبَّادِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ أَبِيهِ عَبَّادٍ، حَدَّثَنِي أَبِي الَّذِي أَرْضَعَنِي وَكَانَ فِي تِلْكَ الْغَزْوَةِ غَزْوَةِ مُؤْتَةَ، قَالَ: " وَاللَّهِ لَكَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى جَعْفَرٍ حِينَ اقْتَحَمَ عَنْ فَرَسٍ لَهُ شَقْرَاءَ، ثُمَّ عَقَرَهَا، ثُمَّ قَاتَلَ حَتَّى قُتِلَ "، وَقَالَ غَيْرُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ: عَنِ ابْنِ إِسْحَاقَ، قَالَ: فَأَنْشَأَ جَعْفَرٌ، يَقُولُ:

يَا حَبَّذَا الْجَنَّةُ وَاقْتِرَابُهَا　　طَيِّبَةٌ وَبَارِدٌ شَرَابُهَا

وَالرُّومُ رُومٌ قَدْ دَنَا عَذَابُهَا　　عَلَيَّ إِنْ لاقَيْتُهَا ضِرَابُهَا

Abdullah b. ez-Zübeyr der ki: "Mûte gazvesinde Câfer'in kır atına atlayıp telef ettiğini, sonra öldürülünceye kadar savaştığını görür gibiyim."

İbn İshâk'tan nakledildiğine göre Câfer savaşırken şöyle diyordu:

Cennet ne güzel, cennete yaklaşmak ne güzel,

Cennet de güzel, cennetin şarabı da güzel,

Rum'a ve Romalılara yaklaşmıştır cehennem,

Karşıma çıkarlarsa vurmak elbet vazifem.

Abdullah b. Revâha el-Ensârî

Onlardan biri de; nüzulü sırasında âyetler üzerinde tefekkür eden, görüş alışverişi sırasında dinleyen Abdullah b. Revâha el-Ensârî. Belkâ'da şehid olmuş, bekaya yönelmiş ve kavuşmaya koşmuş birisi.

Derler ki: Tasavvuf, dost ve rıza yolunda kor ateşlere basarak yürümektir.

Takrîb 3511, Takrîb 3512, Takrîb 2416, Takrîb 2417, Takrîb 2418, Takrîb 2419

Enes b. en-Nadr

Onlardan biri de Enes b. en-Nadr, dik duruş ve zaferlerle desteklenmiş, Bedir savaşmı kaçırdıktan sonra Uhud'da şehid olmuş, etrafında kokular uçuşmuş, her uzvunun hakkını vermiş ve ödüllere kavuşmuştur.

Derler ki: Tasavvuf, esintileri içine çekmek ve esmeyi arzulamaktır.

Takrîb 3547

Abdullah Zu'l-Bicâdeyn

Onların içinde en çok dua edip okuyan kişi, boş itirazlardan münezzeh, iki Ömer'in kardeşi olmuş kişi. Onu kabrine bizzat Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) koymuş ve dua etmiştir.

Takrîb 3547, Takrîb 3548, Takrîb 3549

Ebû Nuaym diyor ki: Aslında bu tabakadan Allah yolunda olan, ârif ve âbid bir çok ismi sayamadan atlamak zorunda kaldık. Bunlar Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) döneminde vefat eden, isimleri pek bilinmeyen sahabilerdir. Bunlardan bazıları: Arkadaşlarıyla bir yerden dönerken öldürülen Zeyd b. Desine, Bi'r-i Maûne'de öldürülen Münzir b. Amr b. Amr ve Harâm b. Milhân, bunlardan *"Ma'rifetu's-sahâbe"* isimli kitabımızda bahsetmiştik. İsimleri saymakla bitmez, Allah'tan onlardan razı, onlar Allah'tan hoşnud olarak dünyadan geçip gittiler. Dünyada ellerine geçen geçici güzelliklerle kirlenmediler, selameti en büyük nimet olarak veren Mevlalarına kavuştular. Onların yoluna yönelen ve sünnetlerine tâbi olan da kurtulur.

Takrîb 2427, Takrîb 2428

Abdullah b. Mes'ûd

İlk muhacirler kuşağından, çığır açan yöntem mimarlarından biri olarak bilinir. Yol gösteren Kur'ân hafızı, genç öğretmen, ikna edici fakih, ak ve karanın sahibi, her konuda ilk olan ve içlerinde en rahat ulaşılan, en faziletli birisi. O bir dost, bir lider, bir vezir, herkesi kollayan, Görünen'i gören, sözünde duran ve duası reddedilmeyen Abdullah b. Mes'ûd.

Derler ki: Tasavvuf, Görünen'i görmek, sözüne riâyet etmek ve saldırılara direnmektir.

Takrîb 3526, Takrîb 3528, Takrîb 3529, Takrîb 3530, Takrîb 3531, Takrîb 3532, Takrîb 3533, Takrîb 3534, Takrîb 3535, Takrîb 3536, Takrîb 3537, Takrîb 3538, Takrîb 3539, Takrîb 3527, Takrîb 3541-3542, Takrîb 3662-a, Takrîb 3544, Takrîb 3545

(٣٨٨)- [١/١٢٩] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، حَدَّثَنَا الأَعْمَشُ، عَنْ زَيْدِ بْنِ وَهْبٍ، قَالَ: أَقْبَلَ عَبْدُ اللَّهِ ذَاتَ يَوْمٍ، وَعُمَرُ جَالِسٌ، فَقَالَ " كُنَيْفٌ مُلِئَ فِقْهًا "

Zeyd b. Vehb der ki: Abdullah (b. Mes'ûd) bir gün karşıdan çıkageldi. Hz. Ömer oturuyordu, dedi ki: "Fıkıh dolu bir mahzen."

(٣٨٩)- [١٢٩/١] حَدَّثَنَا حَبِيبُ بْنُ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ، حَدَّثَنَا عَاصِمُ بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا الْمَسْعُودِيُّ، عَنْ أَبِي حُصَيْنٍ، عَنْ أَبِي عَطِيَّةَ، أَنَّ أَبَا مُوسَى الأَشْعَرِيَّ، قَالَ: " لا تَسْأَلُونَا عَنْ شَيْءٍ، مَا دَامَ هَذَا الْحَبْرُ بَيْنَ أَظْهُرِنَا مِنْ أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ ﷺ "، يَعْنِي ابْنَ مَسْعُودٍ

Ebû Mûsa el-Eş'arî der ki: "Muhammed'in (sallallahu aleyhi vesellem) ashabından bu âlim (yani İbn Mes'ûd) aramızda olduğu müddetçe bize bir şey sormayın."

(٣٩٠)- [١٢٩/١] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا أَبُو هَمَّامٍ السَّكُونِيُّ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ زَكَرِيَّا، عَنْ مُجَالِدٍ، عَنْ عَامِرٍ، قَالَ: قَالَ أَبُو مُوسَى: " لا تَسْأَلُونِي عَنْ شَيْءٍ، مَا دَامَ هَذَا الْحَبْرُ فِيكُمْ "، يَعْنِي ابْنَ مَسْعُودٍ

Ebû Mûsa el-Eş'arî der ki: "Bu alim (yani İbn Mes'ûd) aranızda olduğu müddetçe bana bir şey sormayın."

(٣٩١)- [١٢٩/١] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، عَنْ أَبِي الْبَخْتَرِيِّ، قَالَ: قَالُوا لِعَلِيٍّ حَدِّثْنَا عَنْ أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: " عَنْ أَيِّهِمْ ؟ "، قَالُوا: أَخْبِرْنَا عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: " عَلِمَ الْقُرْآنَ وَالسُّنَّةَ ثُمَّ انْتَهَى، وَكَفَى بِذَلِكَ عِلْمًا "

Ebu'l-Bahterî der ki: Hz. Ali'ye "Bize Resûlullah'ın ashâbından bahset" dediler, "Hangisinden?" dedi. "Abdullah b. Mes'ûd'u anlat" dediler. Ali şöyle dedi: "Kur'ân'ı ve sünneti öğrendi ve bitirdi. Bu ilimlerle yetindi."

(٣٩٢)- [١٢٩/١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدَانَ، حَدَّثَنَا بَكْرُ بْنُ بَكَّارٍ، حَدَّثَنَا مَسْعُودٌ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، عَنْ أَبِي الْبُخْتُرِيِّ، قَالَ: سُئِلَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ؟ فَقَالَ: " قَرَأَ الْقُرْآنَ ثُمَّ وَقَفَ عِنْدَهُ، وَكَفَى بِهِ

Ebu'l-Bahterî der ki: Ali b. Ebî Tâlib'e İbn Mes'ûd'u sordular, dedi ki: "Kur'ân'ı okudu, orada durdu ve bu ona yetti."

Onunla ilgili; âfetlerden uzak durduğu, kıyamete hazırlıklı olduğu nakledilmektedir.

Derler ki: Tasavvuf, misafirlikte ikram görmek için misafire ikramda bulunmaktır.

(٣٩٣)- [١٢٩/١] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمُحَارِبِيُّ، حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ مِغْوَلٍ، حَدَّثَنَا أَبُو يَعْفُورٍ، عَنِ الْمُسَيِّبِ بْنِ رَافِعٍ [١٣٠/١]، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: " يَنْبَغِي لِحَامِلِ الْقُرْآنِ أَنْ يُعْرَفَ بِلَيْلِهِ إِذَا النَّاسُ نَائِمُونَ، وَبِنَهَارِهِ إِذَا النَّاسُ يُفْطِرُونَ، وَبِحُزْنِهِ إِذَا النَّاسُ يَفْرَحُونَ، وَبِبُكَائِهِ إِذَا النَّاسُ يَضْحَكُونَ، وَبِصَمْتِهِ إِذَا النَّاسُ يَخْلِطُونَ، وَبِخُشُوعِهِ إِذَا النَّاسُ يَخْتَالُونَ، يَنْبَغِي لِحَامِلِ الْقُرْآنِ أَنْ يَكُونَ بَاكِيًا مَحْزُونًا حَكِيمًا حَلِيمًا عَلِيمًا سِكِّيتًا، يَنْبَغِي لِحَامِلِ الْقُرْآنِ أَنْ لا يَكُونَ جَافِيًا، وَلا غَافِلا، وَلا صَخَّابًا، وَلا صَيَّاحًا، وَلا حَدِيدًا "

Abdullah b. Mes'ûd der ki: "Kur'ân taşıyıcısının, halk uyurken gece ibadetiyle, gündüz insanlar yerken o oruç tutmasıyla, insanlar sevinirken onun hüzünlenmesiyle, halk gülerken onun ağlamasıyla, insanlar saçmalarken o susmasıyla, halk kibirlenirken o huşusuyla tanınması gerekir. Kur'ân taşıyıcısının, ağlayan biri, hüzünlü, hikmetli konuşan, yumuşak huylu, bilgili, gereksiz konuşmayan biri olması gerekir. Kur'ân taşıyıcısının, kaba, gâfil, bağırıp çağıran ve öfkeli olmaması gerekir."

(٣٩٤)- [١٣٠/١] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ الصَّائِغُ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ يَحْيَى بْنِ وَثَّابٍ، قَالَ: قَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ: " إِنِّي لأَكْرَهُ أَنْ أَرَى الرَّجُلَ فَارِغًا، لا فِي عَمَلِ الدُّنْيَا، وَلا فِي عَمَلِ الآخِرَةِ "

İbn Mes'ûd der ki: "Kişinin, ne dünyası, ne de âhireti için bir uğraş içinde olmadan öyle boş boş durmasından hoşlanmam."

(٣٩٥)- [١٣٠/١] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ شِبْلٍ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنِ الْمُسَيِّبِ بْنِ رَافِعٍ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ: " إِنِّي لأَمْقَتُ الرَّجُلَ أَنْ أَرَاهُ، فَارِغًا، لَيْسَ فِي شَيْءٍ مِنْ عَمَلِ الدُّنْيَا، وَلا عَمَلِ الآخِرَةِ "

Abdullah b. Mes'ûd der ki: "Dünya işi olsun, âhiret işi olsun hiçbir şeyle uğraşmayıp boş duran birini görmekten nefret ederim."

(٣٩٦)- [١٣٠/١] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ النَّضْرِ الأَزْدِيُّ، حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ عَمْرٍو، وَحَدَّثَنَا زَائِدَةُ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ خَيْثَمَةَ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: " لا أَلْفَيَنَّ أَحَدَكُمْ جِيفَةَ لَيْلٍ، قُطْرُبَ نَهَارٍ " وَسَمِعْتُ أَبَا بَكْرِ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ: قَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ: حُكِيَ لِي عَنِ ابْنِ عُيَيْنَةَ أَنَّهُ قَالَ: الْقُطْرُبُ الَّذِي يَجْلِسُ هَهُنَا سَاعَةً، وَهَهُنَا سَاعَةً

Abdullah b. Mes'ûd şöyle der: "Sizin, gecenin leşi gündüzün uyuşuğu olanlarınızdan hoşlanmam."

İbn Uyeyne'nin bana: "Cahil, biraz şurada biraz orada oturan kişidir" dediği nakledildi.

(٣٩٧)- [١٣٠/١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا خَلادُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا مِسْعَرٌ، عَنْ زُبَيْدٍ، عَنْ مُرَّةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: " مَا دُمْتَ فِي صَلاةٍ فَأَنْتَ تَقْرَعُ بَابَ الْمَلِكِ، وَمَنْ يَقْرَعْ بَابَ الْمَلِكِ يُفْتَحْ لَهُ "

Abdullah b. Mes'ûd der ki: "Namazda olduğun sürece hükümdar (olan Allah)ın kapısını çalıyorsun demektir. Hükümdarın kapısını çalana da bu kapı açılır."

(٣٩٨)- [١٣٠/١] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، عَنْ مِسْعَرٍ، عَنْ مَعْنٍ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ: " إِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَكُونَ أَنْتَ الْمُحَدَّثُ، وَإِذَا سَمِعْتَ اللَّهَ يَقُولُ: ﴿يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ فَأَرْعِهَا سَمْعَكَ فَإِنَّهُ خَيْرٌ يُؤْمَرُ بِهِ، أَوْ شَرٌّ يُنْهَى عَنْهُ "

Abdullah b. Mes'ûd der ki: "Allah **«Ey iman edenler...»** dediğinde, senden bahsedilmesini istiyorsan, kulaklarını aç. Muhakkak Allah ya bir iyilik emrediyor ya da bir kötülük yasaklıyordur."

(٣٩٩)- [١٣٠/١] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا الدَّبَرِيُّ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي الأَحْوَصِ، قَالَ: قَالَ ابْنُ

مَسْعُودٍ: " إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ مَأْدُبَةُ اللَّهِ، فَمَنِ اسْتَطَاعَ أَنْ يَتَعَلَّمَ مِنْهُ شَيْئًا فَلْيَفْعَلْ، فَإِنَّ أَصْفَرَ الْبُيُوتِ مِنَ الْخَيْرِ الَّذِي لَيْسَ فِيهِ [١/١٣١] مِنْ كِتَابِ اللَّهِ شَيْءٌ، وَإِنَّ الْبَيْتَ الَّذِي لَيْسَ فِيهِ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ شَيْءٌ، كَخَرَابِ الْبَيْتِ الَّذِي لا عَامِرَ لَهُ، وَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَخْرُجُ مِنَ الْبَيْتِ الَّذِي تُسْمَعُ فِيهِ سُورَةُ الْبَقَرَةِ "

İbn Mes'ûd der ki: "Bu Kur'ân, Allah'ın verdiği bir ziyafettir. Kimin ondan bir şey öğrenmeye gücü yeterse öğrensin. Zira en hayırsız ev içinde Allah'ın Kitab'ından bir şeyin olmadığı (okunup öğretilmediği) evdir. İçinde Kur'ân'dan hiçbir şeyin bulunmadığı ev, tamircisi olmayan harabe ev gibidir. Şeytan, Bakara sûresinin okunduğu evden çıkıp gider."

(٤٠٠)- [١/١٣١] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي سَهْلٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَبْسِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمُحَارِبِيُّ، حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ عَنْتَرَةَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الأَسْوَدِ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: " إِنَّمَا هَذِهِ الْقُلُوبُ أَوْعِيَةٌ، فَاشْغَلُوهَا بِالْقُرْآنِ، وَلا تَشْغَلُوهَا بِغَيْرِهِ "

Abdullah b. Mes'ûd der ki: "Kalpler kaptır. Onları başka şeyle değil Kur'ân ile doldurdunuz."

(٤٠١)- [١/١٣١] حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ الْغِطْرِيفِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو خَلِيفَةَ، حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا قُرَّةُ بْنُ خَالِدٍ، عَنْ عَوْنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ لِي عَبْدُ اللَّهِ: " لَيْسَ الْعِلْمُ بِكَثْرَةِ الرِّوَايَةِ، وَلَكِنَّ الْعِلْمَ الْخَشْيَةُ "

Avn b. Abdillah bildiriyor: Abdullah b. Mes'ûd bana: "İlim demek, çokça rivayette bulunmak değil, haşyet demektir" dedi.

(٤٠٢)- [١/١٣١] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ يَعْنِي ابْنَ أَبِي زِيَادٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: " تَعَلَّمُوا الْعِلْمَ، فَإِذَا عَلِمْتُمْ فَاعْمَلُوا "

Abdullah b. Mes'ûd der ki: "İlmi öğrenin, öğrenince de onunla emel edin."

(٤٠٣)- [١/١٣١] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ عَدِيٍّ، قَالَ: قَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ: " وَيْلٌ لِمَنْ لا يَعْلَمُ، وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَعَلَّمَهُ، وَوَيْلٌ لِمَنْ يَعْلَمُ ثُمَّ لا يَعْمَلُ "، سَبْعَ مَرَّاتٍ

İbn Mes'ûd der ki: "Bilmeyene yazıklar olsun. Allah isteseydi ona öğretirdi. Bildikten sonra amel etmeyene de yazıklar olsun." Adiy, İbn Mes'ûd'un bunu yedi defa tekrar ettiğini nakleder.

(٤٠٤)- [١/١٣١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنِي أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ هِلالٍ الْوَزَّانِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُكَيْمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ مَسْعُودٍ، فِي هَذَا الْمَسْجِدِ يَبْدَأُ بِالْيَمِينِ قَبْلَ الْكَلامِ، فَقَالَ: " مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ إِلا أَنَّ رَبَّهُ تَعَالَى سَيَخْلُو بِهِ كَمَا يَخْلُو أَحَدُكُمْ بِالْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ، فَيَقُولُ: يَا ابْنَ آدَمَ، مَا غَرَّكَ بِي؟ ابْنَ آدَمَ، مَاذَا أَجَبْتَ الْمُرْسَلِينَ؟ ابْنَ آدَمَ، مَاذَا عَمِلْتَ فِيمَا عَلِمْتَ؟ "

Abdullah b. Ukeym der ki: İbn Mes'ûd'un bu mescidde konuşmaya başlamadan önce yemin edip şöyle dediğini duydum: "Vallahi sizin her biriniz insanın ayın ondördünde Ay ile karşı karşıya olduğu gibi, Rabbi ile karşı karşıya gelecektir. Allah kendisiyle yalnız kaldığı kişiye: «Ey Âdemoğlu! Benim hakkımda seni ne aldattı? Ey Âdemoğlu! Gönderdiğim peygamberlere ne cevap verdin? Ey Âdemoğlu! Bildiğinin gereği olarak neler yaptın?» diye soracak."

(٤٠٥)- [١/١٣١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدَانَ، حَدَّثَنَا بَكْرُ بْنُ بَكَّارٍ، ثَنَا الْمَسْعُودِيُّ، عَنِ الْقَاسِمِ، قَالَ: قَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ: " إِنِّي لأَحْسَبُ الرَّجُلَ يَنْسَى الْعِلْمَ كَانَ تَعَلَّمَهُ لِلْخَطِيئَةِ يَعْمَلُهَا "

İbn Mes'ûd der ki: "Bana göre bir kişinin öğrenmiş olduğu ilmi unutmasının sebebi, işlediği günahlardır."

Ebû Nuaym diyor ki: İbn Mes'ûd dünyanın, aile, çocuk gibi nimetlerinden mahrumdu. Nefsini, hallerini ve davranışlarını eleştirirdi. Allah'ın verdiği tevhid nimetinden memnundu.

Derler ki: Tasavvuf, nefsi kurtuluşa teşvik edip havf ve recâya yücelmektir.

(٤٠٦)- [١٣١/١] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا [١٣٢/١] هُشَيْمٌ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي زِيَادٍ، عَنْ أَبِي جُحَيْفَةَ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ " ذَهَبَ صَفْوُ الدُّنْيَا وَبَقِيَ كَدَرُهَا، فَالْمَوْتُ الْيَوْمَ تُحْفَةٌ لِكُلِّ مُسْلِمٍ "

Abdullah b. Mes'ûd der ki: "Dünyanın sefası gitti, kederi kaldı, bugün ölüm her Müslüman için hediyedir."

(٤٠٧)- [١٣٢/١] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ شِبْلٍ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي زِيَادٍ، عَنْ أَبِي جُحَيْفَةَ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: " إِنَّمَا الدُّنْيَا كَالثَّغْبِ، ذَهَبَ صَفْوُهُ وَبَقِيَ كَدَرُهُ "

Abdullah b. Mes'ûd der ki: "Dünya, duru suyu gidip geriye çamuru kalmış bir su birikintisi gibidir."

(٤٠٨)- [١٣٢/١] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ السَّدُوسِيُّ، حَدَّثَنَا عَاصِمُ بْنُ عَلِيٍّ، قَالَ: حَدَّثَنَا الْمَسْعُودِيُّ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ بَذِيمَةَ، عَنْ قَيْسِ بْنِ حَبْتَرٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: " أَلا حَبَّذَا الْمَكْرُوهَانِ: الْمَوْتُ وَالْفَقْرُ، وَايْمُ اللَّهِ إِنْ هُوَ إِلا الْغِنَى أَوِ الْفَقْرُ، وَمَا أُبَالِي بِأَيِّهِمَا ابْتُلِيتُ، إِنَّ كَانَ الْغِنَى إِنَّ فِيهِ لَلْعَطْفَ، وَإِنْ كَانَ الْفَقْرُ إِنَّ فِيهِ لَلصَّبْرَ "

Abdullah b. Mes'ûd der ki: "Sevilmeyen, ancak en güzel olan şeyler, ölüm ile fakirliktir. Allah'a yemin olsun ki zenginlik veya fakirlikten hangisiyle mübtela olacağıma aldırış etmem. Zira zenginlikte başkasına şefkat, fakirlikte ise sabır vardır."

(٤٠٩)- [١٣٢/١] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثَنَا يَزِيدُ، حَدَّثَنَا الْمَسْعُودِيُّ، عَنْ عَوْنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: " لا يَبْلُغُ عَبْدٌ حَقِيقَةَ الإِيمَانِ حَتَّى يَحِلَّ بِذُرْوَتِهِ، وَلا يَحِلُّ بِذُرْوَتِهِ حَتَّى يَكُونَ الْفَقْرُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنَ الْغِنَى، وَالتَّوَاضُعُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنَ الشَّرَفِ، وَحَتَّى يَكُونَ حَامِدُهُ وَذَامُّهُ عِنْدَهُ سَوَاءً "، قَالَ: فَفَسَّرَهَا أَصْحَابُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالُوا: حَتَّى يَكُونَ الْفَقْرُ فِي الْحَلالِ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنَ الْغِنَى

فِي الْحَرَامِ، وَالتَّوَاضُعُ فِي طَاعَةِ اللَّهِ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنَ الشَّرَفِ فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ، وَحَتَّى يَكُونَ حَامِدُهُ وَذَامُّهُ عِنْدَهُ فِي الْحَقِّ سَوَاءً

Abdullah b. Mes'ûd der ki: "İmanın zirvesine ulaşmadığı müddetçe kul, imanın hakikatine eremez. Fakirliği zenginlikten, tevazuyu onur sahibi olmaktan daha çok sevmedikçe, kendisini öven ile yerenleri aynı değerde görmedikçe de imanın zirvesine erişemez." Abdullah'ın öğrencileri onun bu sözünü şöyle açıklamışlardır: "Kişinin, helal kazanca dayanan fakirliği haram kazançtan gelen zenginlikten, Allah yolunda mütevazi olmayı, Allah'a isyan üzerinden gelecek onurdan daha fazla sevmesi, hak konusunda olduktan sonra kendisini öven ve yeren kişileri aynı değerde görmesidir."

(٤١٠)- [١٣٢/١] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَلْمٍ، حَدَّثَنَا هَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ شِمْرِ بْنِ عَطِيَّةَ، عَنْ مُغِيرَةَ بْنِ سَعْدِ بْنِ الأَخْرَمِ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: " وَاللَّهِ الَّذِي لا إِلَهَ غَيْرُهُ، مَا يَضُرُّ عَبْدًا يُصْبِحُ عَلَى الإِسْلامِ وَيُمْسِي عَلَيْهِ مَا أَصَابَهُ فِي الدُّنْيَا "

Abdullah b. Mes'ûd der ki: "Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a andolsun ki kul, İslam ile sabahlayıp yine İslam üzere akşamladığı sürece dünyadayken karşılaştığı hiç bir sıkıntının ona bir zararı dokunmaz."

(٤١١)- [١٣٢/١] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَهْلٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَبْسِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ، عَنِ الْحَارِثِ بْنِ سُوَيْدٍ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: " وَالَّذِي لا إِلَهَ غَيْرُهُ، مَا أَصْبَحَ عِنْدَ آلِ عَبْدِ اللَّهِ مَا يَرْجُونَ أَنْ يُعْطِيَهُمُ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا، أَوْ يَدْفَعَ عَنْهُمْ بِهِ سُوءًا، إِلا أَنَّ اللَّهَ قَدْ عَلِمَ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ لا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا "

Abdullah (b. Mes'ûd) der ki: "Kendisinden başka ilah olmayana yemin olsun ki Abdullah'ın ailesinin yanında Allah'ın, aracılığıyla kendilerine hayırlar (mal) getirecek veya kötülüğü kendilerinden defedecek bir şey kalmadı. Ancak Allah da biliyor ki Abdullah, ona hiçbir şeyi ortak koşmamıştır."

(٤١٢)- [١٣٢/١] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ مُجَالِدٍ، أَخْبَرَنِي عَامِرٌ، عَنْ [١٣٣/١] مَسْرُوقٍ، قَالَ: قَالَ رَجُلٌ عِنْدَ عَبْدِ اللَّهِ: مَا أُحِبُّ أَنْ أَكُونَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ، أَكُونُ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ أَحَبُّ إِلَيَّ، قَالَ: فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ: " لَكِنْ هُنَاكَ رَجُلٌ وَدَّ لَوْ أَنَّهُ إِذَا مَاتَ لَمْ يُبْعَثْ " يَعْنِي نَفْسَهُ

Mesrûk der ki: Adamın biri Abdullah b. Mes'ûd'un yanında: "Ben âhirette ashâbu'l-yemin zümresinden değil de, mukarrebîn zümresinden olmayı isterim!" deyince, Abdullah (kendini kast ederek): "Oysa (hesaptaki korkudan dolayı) ölüp de tekrar dirilmeyi istemeyen kişiler de vardır" dedi.

(٤١٣)- [١٣٣/١] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ الصَّايِغُ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، حَدَّثَنَا السَّرِيُّ بْنُ يَحْيَى، عَنِ الْحَسَنِ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ: " لَوْ وَقَفْتُ بَيْنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ، فَقِيلَ لِي: اخْتَرْ نُخَيِّرُكَ مِنْ أَيِّهِمَا تَكُونُ أَحَبَّ إِلَيْكَ، أَوْ تَكُونَ رَمَادًا؟ لأَحْبَبْتُ أَنْ أَكُونَ رَمَادًا "

İbn Mes'ûd der ki: "Cennet ile Cehennem arasında durdurulsam ve de bana: «Tercih senin! İster Cennete ister, Cehennemde gir veya istersen kül olmayı seç!» dense, ben kül olmayı seçerdim."

(٤١٤)- [١٣٣/١] أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَسَدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ الطَّيَالِسِيُّ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ، أَنَّ الْحَارِثَ بْنَ سُوَيْدٍ، قَالَ: قَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ: " لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمِي لَحَثَوْتُمُ التُّرَابَ عَلَى رَأْسِي "

İbn Mes'ûd der ki: "Benim ilmimi (bildiğimi) bilseydiniz yüzüme toprak atardınız."

(٤١٥)- [١٣٣/١] حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْعَبَّاسِ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ إِسْحَاقَ الْحَرْبِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا مُبَارَكُ بْنُ فَضَالَةَ، عَنِ الْحَسَنِ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو الأَحْوَصِ، قَالَ: دَخَلْنَا عَلَى ابْنِ مَسْعُودٍ، وَعِنْدَهُ بَنُونَ ثَلاثَةٌ كَأَمْثَالِ الدَّنَانِيرِ، فَجَعَلْنَا نَنْظُرُ إِلَيْهِمْ، فَفَطِنَ بِنَا، فَقَالَ: " كَأَنَّكُمْ تَغْبِطُونِي بِهِمْ؟ "، قُلْنَا: وَهَلْ يُغْبَطُ الرَّجُلُ إِلا بِمِثْلِ هَؤُلاءِ؟ فَرَفَعَ رَأْسَهُ إِلَى

سَقْفِ بَيْتٍ لَهُ قَصِيرٍ قَدْ عَشَّشَ فِيهِ خُطَّافٌ، فَقَالَ: " لأَنْ أَكُونَ نَفَضْتُ يَدَيَّ مِنْ تُرَابِ قُبُورِهِمْ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ يَقَعَ بَيْضُ هَذَا الْخُطَّافِ فَيَنْكَسِرُ "

Ebu'l-Ahvas anlatıyor: İbn Mes'ûd'un yanına girmiştik, yanında altın gibi parlayan üç genç vardı, onlara bakmaya başladık. Bizi fark edince "Onlardan dolayı beni kıskanıyor gibisiniz" dedi. Biz "İnsan bunlardan dolayı kıskanılmaz mı?"dedik. Evinin, serçelerin yuva yaptığı alçak tavanına baktı ve şöyle dedi: "Mezarları başında ellerimdeki toprağı çırpmayı, şu serçenin yumurtasının düşüp kırılmasına tercih ederim."

(٤١٦)- [١٣٣/١] حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْعَبَّاسِ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ الْحَرْبِيُّ، حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، عَنِ الْجُرَيْرِيِّ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ، عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ: أَنَّهُ كَانَ يُجَالِسُهُ بِالْكُوفَةِ، فَبَيْنَمَا هُوَ يَوْمٌ فِي صِفَةٍ لَهُ، وَتَحْتَهُ فُلانَةٌ وَفُلانَةٌ امْرَأَتَانِ ذَوَاتَا مَنْصِبٍ وَجَمَالٍ وَلَهُ مِنْهُمَا وَلَدٌ كَأَحْسَنِ الْوَلَدِ، إِذْ شَقْشَقَ عَلَى رَأْسِهِ عُصْفُورٌ، ثُمَّ قَذَفَ أَذَى بَطْنِهِ، فَنَكَتَهُ بِيَدِهِ، وَقَالَ: " لأَنْ يَمُوتَ آلُ عَبْدِ اللَّهِ ثُمَّ أَتْبَعُهُمْ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ يَمُوتَ هَذَا الْعُصْفُورُ "

Ebû Osmân, Kûfe'de İbn Mes'ûd'un meclisinde bulunduğunu naklederek şunları anlatır: O sırada nikahının altında iki tane, asalet sahibi ve güzel olan iki kadın vardı. Birinden de çok güzel bir oğlu vardı. Bir gün kendisine ait bir sofada otururken bir kuş gelip tepesinde ötmeye başladı, ardından da karnındakini İbn Mes'ûd'un başına pisledi. İbn Mes'ûd pisliği eliyle silip: "Benim için Abdullah'ın soyunun ölüp yok olması, bu kuşun ölmesinden daha evladır" dedi.

Tavsiyeleri ve Nasihatleri

(٤١٧)- [١٣٣/١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمُقْرِئُ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي أَيُّوبَ، حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْوَلِيدِ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ حُجَيْرَةَ يُحَدِّثُ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ إِذَا [١٣٤/١] قَعَدَ إِلَيْهِمْ: " إِنَّكُمْ فِي مَمَرِّ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ، فِي آجَالٍ مَنْقُوصَةٍ، وَأَعْمَالٍ

مَحْفُوظَةٍ، وَالْمَوْتُ يَأْتِي بَغْتَةً، فَمَنْ يَزْرَعْ خَيْرًا يُوشِكْ أَنْ يَحْصُدَ بَغْتَةً، وَمَنْ يَزْرَعْ شَرًّا يُوشِكْ أَنْ يَحْصُدَ نَدَامَةً، وَلِكُلِّ زَارِعٍ مِثْلُ مَا زَرَعَ، لا يَسْبِقُ بَطِيءٍ بِحَظِّهِ، وَلا يُدْرِكُ حَرِيصٌ مَا لَمْ يُقَدَّرْ لَهُ، فَمَنْ أُعْطِيَ خَيْرًا فَاللَّهُ تَعَالَى أَعْطَاهُ، وَمَنْ وُقِيَ شَرًّا فَاللَّهُ تَعَالَى وَقَاهُ"، الْمُتَّقُونَ سَادَةٌ، وَالْفُقَهَاءُ قَادَةٌ، وَمُجَالَسَتِهِمْ زِيَادَةٌ "

Huceyre der ki: Abdullah b. Mes'ûd oturduğu zaman şöyle derdi: "Sizler gece ve gündüz sayılı günleriniz içinde belirli amelleri yapar durursunuz. Ölüm size ansızın gelir. İyilik ekenin hayır biçeceği, kötülük ekenin ise pişmanlık biçeceği gün yakındır. Her ekene ektiğini biçmek vardır. Yavaş davrananın nasibini kaçırmadığı gibi hırslı da kendisine takdir edilenden başkasını alamaz. Kim başkasına iyiliklerde bulunursa Allah ta ona iyiliklerde bulunur. Kim şerden sakınırsa, Allah da onu korur. Takva sahipleri efendi, fakihlerse önderdir. Onlarla arkadaşlık etmek ise güzelliktir."

(٤١٨)- [١/١٣٤] حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، وَسُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالا: ثنا أَبُو خَلِيفَةَ، حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا قُرَّةُ بْنُ خَالِدٍ، عَنِ الضَّحَّاكِ بْنِ مُزَاحِمٍ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: " مَا مِنْكُمْ إِلا ضَيْفٌ وَمَالُهُ عَارِيَةٌ، وَالضَّيْفُ مُرْتَحِلٌ، وَالْعَارِيَةُ مُؤَدَّاةٌ إِلَى أَهْلِهَا "

Abdullah b. Mes'ud der ki: "Sizin her biriniz misafirdir ve malları iğretidir. Misafir göçmendir, iğreti eşya da asıl sahibine iade edilir."

(٤١٩)- [١/١٣٤] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، فِي جَمَاعَةٍ، قَالُوا: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْبَغَوِيُّ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْجَعْدِ، حَدَّثَنَا شَرِيكٌ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: أَتَاهُ رَجُلٌ، فَقَالَ: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَلِّمْنِي كَلِمَاتٍ جَوَامِعَ نَوَافِعَ، فَقَالَ: " اعْبُدُ اللَّهَ وَلا تُشْرِكْ بِهِ شَيْئًا، وَزُلْ مَعَ الْقُرْآنِ حَيْثُ زَالَ، وَمَنْ جَاءَكَ بِالْحَقِّ فَاقْبَلْ مِنْهُ، وَإِنْ كَانَ بَعِيدًا بَغِيضًا، وَمَنْ جَاءَكَ بِالْبَاطِلِ فَارْدُدْ عَلَيْهِ وَإِنْ كَانَ حَبِيبًا قَرِيبًا "

Abdurrahman b. Abdillah b. Mes'ûd anlatıyor: Bir adam İbn Mes'ûd'un yanına gelip: "Ey Ebû Abdirrahman! Bana özlü ve faydalı bir şeyler öğret" deyince, Abdullah ona şöyle karşılık verdi: "Allah'a kulluk et ve Ona hiçbir şeyi ortak koşma. Kur'ân'ın gittiği yöne git, sana hakkı kim söylerse söylesin, velev ki sana uzak ve sevmediğin biri olsun kabul et. Batılı da sevdiğin bir yakının söylese bile kabul etme."

(٤٢٠)- [١/١٣٤] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَلْمٍ، حَدَّثَنَا هَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ، حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُبَيْدَةَ، عَنْ أَبِي عَمْرٍو، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: " الْحَقُّ ثَقِيلٌ مَرِيٌّ، وَالْبَاطِلُ خَفِيفٌ وَبِيٌّ، وَرُبَّ شَهْوَةٍ تُورِثُ حُزْنًا طَوِيلا "

Abdullah b. Mes'ûd der ki: "Hak, ağır ve sağlamdır, batıl ise hafif ve hastalıklıdır. Nice şehvet de vardır ki, sahibini uzun üzüntüler içinde bırakır!"

(٤٢١)- [١/١٣٤] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، وَبِشْرُ بْنُ مُوسَى، قَالا: حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا الأَعْمَشُ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ حَيَّانَ، عَنْ عِيسَى بْنِ عُقْبَةَ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ: " وَاللَّهِ الَّذِي لا إِلَهَ إِلا هُوَ، مَا عَلَى ظَهْرِ الأَرْضِ شَيْءٌ أَحْوَجَ إِلَى طُولِ سِجْنٍ مِنْ لِسَانٍ "

Abdullah b. Mes'ûd der ki: "Kendisinden başka ilah olmayana yemin olsun ki yeryüzünde dilden daha fazla hapsinin (susmasının) uzun tutulması gereken başka bir şey yoktur."

(٤٢٢)- [١/١٣٤] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا خَلادُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا مِسْعَرٌ، عَنْ مَعْنٍ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ: " إِنَّ لِلْقُلُوبِ شَهْوَةً وَإِقْبَالا، وَإِنَّ لِلْقُلُوبِ فَتْرَةً وَإِدْبَارًا، فَاغْتَنِمُوهَا عِنْدَ شَهْوَتِهَا وَإِقْبَالِهَا، وَدَعُوهَا عِنْدَ فَتْرَتِهَا وَإِدْبَارِهَا "

Abdullah b. Mes'ûd der ki: "Kalplerin şehvet ve arzuları olduğu gibi dönüşleri ve gevşemeleri de vardır. Onun şehvet ve arzularını ganimet biliniz. Dönüşleri ve gevşemeleri anında ise onları bırakınız."

(٤٢٣)- [١/١٣٤] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي [١/١٣٥] أَبِي، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: " إِيَّاكُمْ وَحَزَائِزُ الْقُلُوبِ، وَمَا حَزَّ فِي قَلْبِكَ مِنْ شَيْءٍ فَدَعْهُ "

İbn Mes'ûd der ki: "Vicdanı rahatsız edecek şeylerden sakının. Vicdanınızı rahatsız edecek şeyi bırakın."

(٤٢٤)- [١/١٣٤] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا أَبُو يَحْيَى الرَّازِيُّ، حَدَّثَنَا هَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ، حَدَّثَنَا أَبُو الأَحْوَصِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ مَسْرُوقٍ، عَنْ مُنْذِرٍ، قَالَ: جَاءَ نَاسٌ مِنَ الدَّهَاقِينَ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، فَتَعَجَّبَ النَّاسُ مِنْ غِلَظِ رِقَابِهِمْ وَصِحَّتِهِمْ، قَالَ: فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ: " إِنَّكُمْ تَرَوْنَ الْكَافِرَ مِنْ أَصَحِّ النَّاسِ جِسْمًا، وَأَمْرَضِهِمْ قَلْبًا، وَتَلْقَوْنَ الْمُؤْمِنَ مِنْ أَصَحِّ النَّاسِ قَلْبًا، وَأَمْرَضِهِمْ جِسْمًا، وَايْمُ اللَّهِ، لَوْ مَرِضَتْ قُلُوبُكُمْ وَصَحَّتْ أَجْسَامُكُمْ لَكُنْتُمْ أَهْوَنَ عَلَى اللَّهِ مِنَ الْجِعْلانِ "

Münzir anlatıyor: Kabile reislerinden oluşan bir topluluk Abdullah b. Mes'ûd'un yanına geldi. Kalk onların boyunlarının kalınlığı ve şişmanlıklarına şaşınca, İbn Mes'ûd şöyle dedi: "Kâfire baktığınızda, insanların sıhhatçe en iyisi kalben ise en hastası olduğunu müminin ise sağlam bir kalbe, fakat hasta görünen bir vücuda sahip olduğunu görürsünüz. Allah'a yemin ederim ki! Eğer kalpleriniz hasta olup, vücutlarınız sıhhatli olsaydı, Allah katında iki tosun kadar bile değeriniz olmazdı."

(٤٢٥)- [١/١٣٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي سَهْلٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَبْسِيُّ، حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ، عَنْ أَخِيهِ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: " مَنِ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يَجْعَلَ كَنْزَهُ حَيْثُ لا يَأْكُلُهُ السُّوسُ، وَلا تَنَالُهُ السُّرَّاقُ فَلْيَفْعَلْ، فَإِنَّ قَلْبَ الرَّجُلِ مَعَ كَنْزِهِ "

İbn Mes'ûd der ki: "Kim hazinesini kurdun yiyemeyeceği ve hırsızın yetişemeyeceği yere koyabilirse öyle yapsın (infak etsin). Çünkü kişinin kalbi hazinesiyle beraberdir (aklı hep onda kalır)."

(٤٢٦)- [١/١٣٥] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ قَيْسِ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ طَارِقِ بْنِ شِهَابٍ، قَالَ: جَاءَ عِتْرِيسُ بْنُ عُرْقُوبٍ الشَّيْبَانِيُّ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ، فَقَالَ: هَلَكَ مَنْ لَمْ يَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَلَمْ يَنْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ، قَالَ: " بَلْ هَلَكَ مَنْ لَمْ يَعْرِفْ قَلْبُهُ الْمَعْرُوفَ وَيُنْكِرْ قَلْبُهُ الْمُنْكَرَ "

Târık b. Şihâb bildiriyor: Itrîs b. Urkûb eş-Şeybânî, Abdullah b. Mes'ûd'un yanına gelerek: "İyiliği emretmeyen ve kötülükten de yasaklamayan kişi helak olmuştur!" dedi. Abdullah da şöyle karşılık verdi: "Daha doğrusu, kalbi iyiliği bilmeyen ve yine kalbi kötülüğü inkâr etmeyen kişi helak olmuştur!"

(٤٢٧)- [١/١٣٥] حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، وَسُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالا: حَدَّثَنَا أَبُو خَلِيفَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي الأَسْوَدِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: " يَذْهَبُ الصَّالِحُونَ أَسْلافًا، وَيَبْقَى أَهْلُ الرِّيَبِ مَنْ لا يَعْرِفُهُ مَعْرُوفًا "

Abdullah (b. Mes'ûd) der ki: "Salih kimseler birbiri ardınca göçüp giderler. Geriye ne bir iyiliği bilen, ne de kötülüğü reddeden kimseler kalır."

(٤٢٨)- [١/١٣٥] حَدَّثَنَا حَبِيبُ بْنُ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ، حَدَّثَنَا عَاصِمُ بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا الْمَسْعُودِيُّ، عَنِ الْقَاسِمِ، قَالَ: قَالَ رَجُلٌ لِعَبْدِ اللَّهِ: أَوْصِنِي يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ " لِيَسَعْكَ بَيْتُكَ، وَاكْفُفْ لِسَانَكَ، وَابْكِ عَلَى ذِكْرِ خَطِيئَتِكَ "

Kâsım der ki: Bir adam, Abdullah'a: "Ey Ebû Abdirrahman! Bana öğüt ver" deyince, Abdullah adama: "Evinde otur, diline sahip ol ve günahını hatırlayıp ağla" dedi.

(٤٢٩)- [١/١٣٥] حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ حَمْزَةَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنَا عَاصِمُ بْنُ عَلِيٍّ الْمَسْعُودِيُّ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، قَالَ: سَمِعَ عَبْدُ اللَّهِ رَجُلا، يَقُولُ: أَيْنَ الزَّاهِدُونَ فِي الدُّنْيَا، الرَّاغِبُونَ فِي الآخِرَةِ؟ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ: " أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَابِيَةِ، اشْتَرَطَ خَمْسُ مِائَةٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ أَنْ لا يَرْجِعُوا حَتَّى يُقْتَلُوا، فَحَلَقُوا رُءُوسَهُمْ وَلَقُوا الْعَدُوَّ فَقُتِلُوا إِلا مُخْبِرٌ عَنْهُمْ "[١/١٣٦]

Ebû Vâil (Şakîk b. Seleme) bildiriyor: Abdullah b. Mes'ûd, bir adamın: "Dünyadan yüz çevirip âhirete yönelenler nerede!" dediğini işitince şöyle karşılık verdi: "Bunlar, Câbiye'de savaşanlardır. Zira müslümanlardan beşyüz kişi, öldürülene kadar savaşmak ve asla geri dönmemek üzere birbirleriyle sözleşmişler, saçlarım da kazıtıp düşman üzerine yürümüşlerdir. Durumu Müslümanlara bildirmek üzere dönen bir kişi haricinde de hepsi şehit edilmiştir."

(٤٣٠)- [١٣٦/١] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ شِبْلٍ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ عُمَارَةَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: " أَنْتُمْ أَكْثَرُ صِيَامًا، وَأَكْثَرُ صَلاةً، وَأَكْثَرُ اجْتِهَادًا مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَهُمْ خَيْرٌ مِنْكُمْ "، قَالُوا: لِمَ يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ؟ قَالَ: " هُمْ كَانُوا أَزْهَدَ فِي الدُّنْيَا، وَأَرْغَبَ فِي الآخِرَةِ "

Abdullah b. Mes'ûd der ki: "Sizler Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbından daha çok oruç tutuyor, namaz kılıyor ve çaba gösteriyorsunuz; ancak onlar sizden daha hayırlı idiler." Kendisine: "Neden ey Ebû Abdirrahman?" diye sorulunca ise: "Çünkü onlar, dünyada sizden daha fazla zahiddiler ve âhirete sizden daha fazla yönelmişlerdi" karşılığını verdi.

(٤٣١)- [٤٣١] حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْعَبَّاسِ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ إِسْحَاقَ الْحَرْبِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُقَاتِلٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الْعَلاءِ بْنِ الْمُسَيِّبِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: قَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ: " لَيْسَ لِلْمُؤْمِنِ رَاحَةٌ دُونَ لِقَاءِ اللَّهِ، فَمَنْ كَانَتْ رَاحَتُهُ فِي لِقَاءِ اللَّهِ فَكَأَنْ قَدْ "

İbn Mes'ûd der ki: "Mümin için Allah'a kavuşmanın dışında rahat yoktur. Allah'a kavuştuğunda rahat edeceğine inanan yolunu kat etmiş sayılır."

(١١٩١٠)- [١٣٣/٨] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ يَزِيدَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الأَشْعَثِ، ثنا فُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ، عَنِ الْعَلاءِ بْنِ الْمُسَيِّبِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ

بْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: " لَيْسَ لِلْمُؤْمِنِ رَاحَةٌ دُونَ لِقَاءِ اللَّهِ ﷻ فَمَنْ كَانَتْ رَاحَتُهُ فِي لِقَاءِ اللَّهِ فَكَأَنَّ قَدْ "، لا أَعْلَمُ لِلْفُضَيْلِ، عَنِ الْعَلاءِ شَيْئًا غَيْرَهُ مُتَّصِلا

Abdullah b. Mes'ûd der ki: "Mümin için Allah'a kavuşmadan rahatlık yoktur. Rahatlığı Allah'a kavuşmakta bulan kişi, rahata kavuşmuş gibidir."

Takrîb 319

(٤٣٣)- [١٣٦/١] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ الْوَرَكَانِيُّ، أَخْبَرَنَا شَرِيكٌ، عَنْ أَبِي حُصَيْنٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ وَثَّابٍ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: " إِذَا أَصْبَحَ أَحَدُكُمْ صَائِمًا، أَوْ قَالَ: إِذَا كَانَ أَحَدُكُمْ صَائِمًا فَلْيَتَرَجَّلْ، وَإِذَا تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ بِيَمِينِهِ فَلْيُخْفِهَا عَنْ شِمَالِهِ، وَإِذَا صَلَّى صَلاةً أَوْ صَلَّى تَطَوُّعًا فَلْيُصَلِّهَا فِي دَاخِلِهِ "

Abdullah b. Mes'ûd der ki: "Biriniz oruçlu bir şekilde sabahladığı (veya oruçlu olduğu) zaman (oruçlu olduğunu belli etmeyip) evinden çıksın. Sağ eliyle sadaka verirse bundan sol elinin bile haberi olmasın. Sünnet veya nafile namazı kılacağı zaman da bunu gizli bir şekilde kılsın."

(٤٣٤)- [١٣٦/١] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ النَّضْرِ، حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ عَمْرٍو، حَدَّثَنَا زَائِدَةُ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ كُهَيْلٍ، عَنْ أَبِي الأَحْوَصِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: " لا يُقَلِّدَنَّ أَحَدُكُمْ دِينَهُ رَجُلا، فَإِنْ آمَنَ آمَنَ، وَإِنْ كَفَرَ كَفَرَ، فَإِنْ كُنْتُمْ لا بُدَّ مُقْتَدِينَ فَاقْتَدُوا بِالْمَيِّتِ، فَإِنَّ الْحَيَّ لا يُؤْمَنُ عَلَيْهِ الْفِتْنَةَ "

Abdullah b. Mes'ûd der ki: "İçinizden hiç kimse, iman ettiğinde iman edecek, kâfir olduğunda da kâfir olacak şekilde dininde birini taklit etmesin. İlla-ki birini taklit edecekseniz ölü birisini taklit edin. Çünkü (taklit alınan) diri birisinin fitneye maruz kalmama güvencesi yoktur!"

(٤٣٥)- [١٣٦/١] حَدَّثَنَا حَبِيبُ بْنُ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ السَّدُوسِيُّ، حَدَّثَنَا عَاصِمُ بْنُ عَلِيٍّ الْمَسْعُودِيُّ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ كُهَيْلٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ [١٣٧/١]، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: " لا يَكُونَنَّ أَحَدُكُمْ إِمَّعَةً "، قَالُوا: وَمَا الإِمَّعَةُ يَا أَبَا عَبْدِ

الرَّحْمَنِ؟ قَالَ: يَقُولُ: " أَنَا مَعَ النَّاسِ إِنِ اهْتَدَوْا اهْتَدَيْتُ، وَإِنْ ضَلُّوا ضَلَلْتُ، أَلا لِيُوَطِّنَنَّ أَحَدُكُمْ نَفْسَهُ عَلَى إِنْ كَفَرَ النَّاسُ أَنْ لا يَكْفُرَ "

Abdullah b. Mes'ûd der ki: "İçinizden hiç kimse taklitçi olmasın!" Kendisine: "Ey Ebû Abdirrahman! Taklitçi olmak da ne?" diye sorulduğunda şöyle karşılık vermiştir: "Kişinin: «Ben de diğer insanlarla beraberim. Onlar doğru yola girerlerse peşlerinden gider, saparlarsa da saparım» demesidir. Sakın kendinizi: «İnsanlar küfre girerlerse ben de girerim» diyecek bir duruma da düşürmeyin!"

(٤٣٦)- [١٣٧/١] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ، عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: " ثَلاثٌ أَحْلِفُ عَلَيْهِنَّ، وَالرَّابِعَةُ لَوْ حَلَفْتُ عَلَيْهَا لَبَرَرْتُ: لا يَجْعَلُ اللَّهُ ﷻ مَنْ لَهُ سَهْمٌ فِي الإِسْلامِ كَمَنْ لا سَهْمَ لَهُ، وَلا يَتَوَلَّى اللَّهَ عَبْدٌ فِي الدُّنْيَا فَيُوَلِّيَهُ غَيْرَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَلا يُحِبُّ رَجُلٌ قَوْمًا إِلا جَاءَ مَعَهُمْ، وَالرَّابِعَةُ الَّتِي لَوْ حَلَفْتُ عَلَيْهَا لَبَرَرْتُ، لا يَسْتُرُ اللَّهُ عَلَى عَبْدٍ فِي الدُّنْيَا إِلا سَتَرَ عَلَيْهِ فِي الآخِرَةِ "

İbn Mes'ûd der ki: "Üç şey için yemin edebilirim, dördüncüsü için de yemin edersem doğru yapmış olurum; Allah, İslam'da nasibi olanla olmayanı bir tutmaz. Dünyadayken Allah'ı dost edineni kıyamette Allah başkasına havale etmez. Bir kimse ancak sevdiği toplulukla birlikte gelir. Yemin ettiğimde yerinde yemin etmiş olacağım dördüncü şey ise; Allah bir kulun ayıbını dünyada örterse âhirette de kesinlikle örter."

(٤٣٧)- [١٣٧/١] حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي سَهْلٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدٌ الْعَبْسِيُّ، حَدَّثَنَا عَبَّادُ بْنُ الْعَوَّامِ، عَنْ سُفْيَانَ بْنِ حُسَيْنٍ، عَنْ أَبِي الْحَكَمِ أَوِ الْحَكَمِ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: " مَا أَحَدٌ مِنَ النَّاسِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلا يَتَمَنَّى أَنَّهُ كَانَ يَأْكُلُ فِي الدُّنْيَا قُوتًا، وَمَا يَضُرُّ أَحَدُكُمْ عَلَى مَا أَصْبَحَ وَأَمْسَى مِنَ الدُّنْيَا إِلا أَنَّ تَكُونَ فِي النَّفْسِ حَزَازَةٌ، وَلأَنْ يَعَضَّ أَحَدُكُمْ عَلَى جَمْرَةٍ حَتَّى تُطْفَأَ خَيْرٌ مِنْ أَنْ يَقُولَ لأَمْرٍ قَضَاهُ اللَّهُ لَيْتَ هَذَا لَمْ يَكُنْ "

Abdullah der ki: "Kıyamet gününde, dünyadayken kuru ekmekle beslenmiş olmayı temenni etmeyen kimse yoktur. Dünyada iken sabah akşam size kalp ağrısı çekmek kadar zarar veren hiçbir şey yoktur. Birinizin kor bir ateş parçasını ağzının içinde söndürmesi, Allah'ın takdir ettiği bir olaya «keşke olmasaydı» demesinden daha hayırlıdır."

Takrîb 2623

(٤٣٩)- [١٣٨/١] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي قَيْسٍ الأَوْدِيِّ، عَنْ هُذَيْلِ بْنِ شُرَحْبِيلَ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: " مَنْ أَرَادَ الدُّنْيَا أَضَرَّ بِالآخِرَةِ، وَمَنْ أَرَادَ الآخِرَةَ أَضَرَّ بِالدُّنْيَا، يَا قَوْمُ، فَأَضِرُّوا بِالْفَانِي لِلْبَاقِي "

Abdullah b. Mes'ûd der ki: "Dünyayı arzulayan kişi âhiretine, âhireti arzulayan kişi de dünyasına zarar verir. Ey cemaat! Sizler baki olan (âhiret) için fani olan şeye (dünyaya) zarar verin!"

(٤٤٠)- [١٣٨/١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ بْنَ أَيُّوبَ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدَانَ، حَدَّثَنَا بَكْرُ بْنُ بَكَّارٍ، حَدَّثَنَا حَبِيبُ بْنُ حَبَّانَ، حَدَّثَنَا الْمُسَيَّبُ بْنُ رَافِعٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي إِيَاسٌ الْبَجَلِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ مَسْعُودٍ، يَقُولُ: " مَنْ رَاءَى فِي الدُّنْيَا رَاءَ اللَّهُ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَمَنْ يُسَمِّعْ فِي الدُّنْيَا يُسَمِّعِ اللَّهُ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَمَنْ يَتَطَاوَلْ تَعَظُّمًا يَضَعْهُ اللَّهُ، وَمَنْ يَتَوَاضَعْ تَخَشُّعًا يَرْفَعْهُ اللَّهُ "

İyâs el-Becelî bildiriyor: İbn Mes'ûd'un şöyle dediğini işittim: "Dünyada (ameliyle) gösteriş yapan kişiyi Allah kıyamette herkese (riyakârlığı ile) teşhir eder. Dünyada (ameliyle) nam salmaya çalışan kişinin, Allah kıyamet gününde adını (kötü bir namla) herkese duyurur. Kibir yapıp büyüklenen kişiyi Allah zelil kılar. Allah korkusuyla mütevazı olan kişiyi ise yüceltir."

(٤٤١)- [١٣٨/١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ بْنَ أَيُّوبَ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدَانَ، حَدَّثَنَا بَكْرُ بْنُ بَكَّارٍ، حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ ثَابِتٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ: " إِنَّ أَصْدَقَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ ﷻ وَأَوْثَقُ الْعُرَى كَلِمَةُ التَّقْوَى، وَخَيْرُ

الْمِلَلِ مِلَّةُ إِبْرَاهِيمَ، وَأَحْسَنُ السُّنَنِ سُنَّةُ مُحَمَّدٍ ﷺ وَخَيْرُ الْهُدَى هُدَى الأَنْبِيَاءِ، وَأَشْرَفُ الْحَدِيثِ ذِكْرُ اللَّهِ، وَخَيْرُ الْقَصَصِ الْقُرْآنُ، وَخَيْرُ الأُمُورِ عَوَاقِبُهَا، وَشَرُّ الأُمُورِ مُحْدَثَاتُهَا، وَمَا قَلَّ وَكَفَى خَيْرٌ مِمَّا كَثُرَ وَأَلْهَى، وَنَفْسٌ تُنْجِيهَا خَيْرٌ مِنْ أَمَارَةٍ لا تُحْصِيهَا، وَشَرُّ الْعَذِيلَةِ حِينَ يَحْضُرُ الْمَوْتُ، وَشَرُّ النَّدَامَةِ نَدَامَةُ الْقِيَامَةِ، وَشَرُّ الضَّلالَةِ الضَّلالَةُ بَعْدَ الْهُدَى، وَخَيْرُ الْغِنَى غِنَى النَّفْسِ، وَخَيْرُ الزَّادِ التَّقْوَى، وَخَيْرُ مَا أُلْقِيَ فِي الْقَلْبِ الْيَقِينُ، وَالرَّيْبُ مِنَ الْكُفْرِ، وَشَرُّ الْعَمَى عَمَى الْقَلْبِ، وَالْخَمْرُ جِمَاعُ كُلِّ إِثْمٍ، وَالنِّسَاءُ حِبَالَةُ الشَّيْطَانِ، وَالشَّبَابُ شُعْبَةٌ مِنَ الْجُنُونِ، وَالنَّوْحُ مِنْ عَمَلِ الْجَاهِلِيَّةِ، وَمِنَ النَّاسِ مَنْ لا يَأْتِي الْجُمُعَةَ إِلا دُبْرًا، وَلا يَذْكُرُ اللَّهَ إِلا هُجْرًا، وَأَعْظَمُ الْخَطَايَا الْكَذِبُ، وَسِبَابُ الْمُؤْمِنِ فُسُوقٌ، وَقِتَالُهُ كُفْرٌ، وَحُرْمَةُ مَالِهِ كَحُرْمَةِ دَمِهِ، وَمَنْ يَعْفُ يَعْفُ اللَّهُ عَنْهُ، وَمَنْ يَكْظِمِ الْغَيْظَ يَأْجُرْهُ اللَّهُ، وَمَنْ يَغْفِرْ يَغْفِرِ اللَّهُ لَهُ، وَمَنْ يَصْبِرْ عَلَى الرَّزِيَّةِ يُعْقِبْهُ اللَّهُ، وَشَرُّ الْمَكَاسِبِ كَسْبُ الرِّبَا، وَشَرُّ الْمَأْكَلِ مَالُ الْيَتِيمِ، وَالسَّعِيدُ مَنْ وُعِظَ بِغَيْرِهِ، وَالشَّقِيُّ مَنْ شَقِيَ فِي بَطْنِ أُمِّهِ، وَإِنَّمَا [١٣٩/١] يَكْفِي أَحَدُكُمْ مَا قَنَعَتْ بِهِ نَفْسُهُ، وَإِنَّمَا يَصِيرُ إِلَى أَرْبَعَةِ أَذْرُعٍ، وَالأَمْرُ إِلَى آخِرَةٍ، وَمِلاكُ الْعَمَلِ خَوَاتِمُهُ، وَشَرُّ الرَّوَايَا رَوَايَا الْكَذِبِ، وَأَشْرَفُ الْمَوْتِ قَتْلُ الشُّهَدَاءِ، وَمَنْ يَعْرِفِ الْبَلاءَ يَصْبِرْ عَلَيْهِ، وَمَنْ لا يَعْرِفْ يُنْكِرْ، وَمَنْ يَسْتَكْبِرْ يَضَعْهُ، وَمَنْ يَتَوَلَّى الدُّنْيَا تَعْجَزْ عَنْهُ، وَمَنْ يُطِعِ الشَّيْطَانَ يَعْصِ اللَّهَ، وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ يُعَذِّبْهُ "

Abdullah b. Mes'ûd der ki: "Sözlerin en doğrusu Allah'ın Kitabı, bağların en sağlamı takva, en hayırlı millet Hz. İbrâhîm milleti, en güzel sünnet Hz. Muhammed'in (sallallahu aleyhi vesellem) sünnetidir. En doğru yol peygamberlerin yoludur. En yüce kelime Allah'ı zikretmektir. En güzel kıssalar Kurân'dadır. İşlerin en kötüsü, sonradan çıkanlardır. Az olup yeten, çok olup meşgul eden şeyden daha hayırlıdır. Kurtarabileceğin bir nefis, hesabını yapamadığın bir krallıktan daha hayırlıdır.

En kötü sitem, ölüm geldiği andaki sitemdir. En kötü pişmanlık, kıyamet günü duyulacak pişmanlıktır. En derin sapıklık, hidâyeti bulduktan sonra sapmaktır. En iyi zenginlik nefis zenginliğidir. En hayırlı azık takvadır. Kalbe konulan en hayırlı şey yakindir. Şüphe küfürdendir. En kötü körlük

kalp körlüğüdür. İçki her kötülüğü doğurur. Kadınlar şeytanın ipleridir. Gençlik, delilikten bir şubedir. Ağıt yakmak cahiliye âdetlerindendir. İnsanlardan bazıları cumaya istemeden geliyor ve Allah'ı ancak (insanlar görünce) açıktan zikrediyor.

Hataların en büyüğü yalandır, mümine sövmek fısk, onunla çarpışmak küfürdür. Onun malı, kanı gibi korunmuştur. Affedeni Allah da affeder. Öfkesini bastıranın sevabını Allah verir. Başkasını bağışlayanın günahını da Allah bağışlar. Musibete sabredene, sabrının karşılığını Allah verir.

En kötü kazanç, faizden elde edilen kazançtır. En kötü yemek yetim malı yemektir. Bahtiyar, başkasından ibret alan kimsedir. Bahtsız ise anne karnındayken bahtsız olan kimsedir.

Sizin için nefsinin kanaat getirdiği şey yeterlidir. Çünkü kişinin sonu dört arşınlık bir yerdir. Gidiş âhirete olacaktır. Amellerin esası sonundadır. En kötü raviler, yalan söz nakledenlerdir. En şerefli ölüm, şehidin ölümüdür. Belayı anlayan, ona sabreder. Anlamayan ise inkâr eder. Kibirlenen hüsrana uğrar. Dünyaya sırtını dönene karşı dünya aciz kalır. Şeytana itaat eden, Allah'a isyan etmiş olur. Allah'a isyan edeni ise Allah azaba uğratır."

Ammâr b. Yâsir

Onlardan birisi de uyanık ve açıkgözlü Ammâr b. Yâsir. İman ve yakinle dolup taşan, fitneler döneminde sağlam duran, zillete ve belalara karşı sabredip direnen kişi. Çabuk davranan ilklerden olup Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında isyancılara karşı savaşa koşmuştu. Güler yüzlü ve mütebessim, güzellikleri müjdeleyen biri. Dünyayı ve güzelliklerini bir kenara koymuş, kendini feda etmeye odaklamış, İslam davasında olanları yücelten, hidâyet rehberine tâbi olan birisiydi. Bedir kahramanlarındandı, Ömer onu Kûfe valisi olarak görevlendirdiğinde onlara bir mektup yazıp "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) değerli sahabelerinden birisi olduğunu"

ifade etmiştir. Cennetin özlediği dört kişiden biriydi. Hayatı boyunca onun için çabalamış ve özlem duymuştur. Sonunda sevdiklerine; Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ve taraftarlarına kavuşmuştur.

Derler ki: Tasavvuf, ölüme kavuşuncaya kadar (aşılması imkânsız görünse de) surlara saldırmaktır.

Takrîb 3563, Takrîb 3564, Takrîb 3566, Takrîb 3568, Takrîb 3569, Takrîb 3565, Takrîb 1113, Takrîb 73, Takrîb 3305, Takrîb 3570

(٤٥٢)- [١٤١/١] حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو، حَدَّثَنَا أَبُو حُصَيْنٍ الْوَادِعِيُّ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ الْحِمَّانِيِّ، حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ، عَنْ أَبِي الْبَخْتَرِيِّ، وَمَيْسَرَةَ، أَنَّ عَمَّارًا يَوْمَ صِفِّينَ أُتِيَ بِلَبَنٍ فَشَرِبَهُ، ثُمَّ قَالَ: إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: " هَذِهِ آخِرُ شَرْبَةٍ أَشْرَبُهَا مِنَ الدُّنْيَا، فَقَامَ فَقَاتَلَ حَتَّى قُتِلَ "

Ebu'l-Bahterî ile Meysere bildiriyor: Sıffîn gününde Ammâr'a süt getirmişlerdi. Ammâr, sütü içtikten sonra Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) *"Bu (süt) benim dünyada içtiğim son yudumdur"* demişti" dedikten sonra kalkıp şehid oluncaya kadar savaştı.

(٤٥٣)- [١٤١/١] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْعُمَرِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سُلَيْمَانَ بْنِ أَبِي الرَّجَاءِ، حَدَّثَنَا أَبُو مَعْشَرٍ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ عَمْرٍو الضَّمْرِيُّ، عَنْ أَبِي سِنَانٍ الدُّؤَلِيِّ صَاحِبِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، قَالَ: رَأَيْتُ عَمَّارَ بْنَ يَاسِرٍ دَعَا [١٤٢/١] بِشَرَابٍ فَأُتِيَ بِقَدَحٍ مِنْ لَبَنٍ فَشَرِبَ مِنْهُ، ثُمَّ قَالَ: صَدَقَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ، وَالْيَوْمَ أَلْقَى الأَحِبَّةَ مُحَمَّدًا وَصَحْبَهُ، إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: " إِنَّ آخِرَ شَيْءٍ تَزَوَّدَهُ مِنَ الدُّنْيَا ضَيْحَةُ لَبَنٍ "، ثُمَّ قَالَ: وَاللَّهِ لَوْ هَزَمُونَا حَتَّى يُبْلِغُونَا سَعَفَاتِ هَجَرَ لَعَلِمْنَا أَنَّا عَلَى حَقٍّ، وَهُمْ عَلَى بَاطِلٍ

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbından Ebû Sinân ed-Dûelî der ki: Ammâr b. Yâsir'i görmüştüm, (Sıffîn'de) içecek bir şey istedi. Kendisine bir bardak süt getirdiler. Onu içti ve "Allah ve Resûl'ü doğru söylemişler, bugün sevdiklerime; Muhammed (sallallahu aleyhi vesellem) ve ashâbına kavuşacağım. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) *«Dünyada son içeceğin şey bir bardak süt olacak»* demişti" dedi. Ardından şöyle devam etti: "Vallahi bizi hezimete uğratıp

Hacer hurmalıklarına kadar kovalasalar bile, bizim hak üzere olduğumuzu, onların batıl üzere olduklarım artık biliyoruz."

Takrîb 3564-a, Takrîb 3571, Takrîb 3445-h

(٤٥٧)- [١٤٢/١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا خَلادُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ، عَنِ الْحَارِثِ بْنِ سُوَيْدٍ، قَالَ: وَشَى رَجُلٌ بِعَمَّارٍ إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، فَقَالَ عَمَّارٌ لَمَّا بَلَغَهُ: " اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ كَاذِبًا فَاجْعَلْهُ مُوَطَّأً الْعَقِبَيْنِ، وَابْسُطْ لَهُ مِنَ الدُّنْيَا "

Hâris b. Süveyd bildiriyor: Adamın biri Ammâr'ı, Ömer b. el-Hattâb'a çekiştirip ihbar etti. Durum Ammâr'ın kulağına gidince adam için şöyle dua etti: "Allahım! Onu peşinden gidilen biri kıl ve dünya nimetlerini ayaklarına ser."

(٤٥٨)- [١٤٢/١] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، حَدَّثَنَا الأَسْوَدُ بْنُ شَيْبَانَ، عَنْ خَالِدِ بْنِ نُمَيْرٍ، قَالَ: كَانَ عَمَّارُ بْنُ يَاسِرٍ " طَوِيلَ الصَّمْتِ، طَوِيلَ الْحُزْنِ وَالْكَآبَةِ، وَكَانَ عَامَّةُ كَلامِهِ عَائِذًا بِاللَّهِ مِنْ فِتْنَتِهِ "

Hâlid b. Numeyr der ki: "Ammâr b. Yâsir; sürekli sessiz, devamlı hüzünlü ve gamlıydı. Konuştuğunda genellikle fitnelerden Allah'a sığınırdı."

(٤٥٩)- [١٤٢/١] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ أَبِي سِنَانٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي الْهُذَيْلِ، قَالَ: لَمَّا بَنَى عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ دَارَهُ، قَالَ لِعَمَّارٍ: هَلُمَّ انْظُرْ إِلَى مَا بَنَيْتُ، فَانْطَلَقَ عَمَّارٌ فَنَظَرَ إِلَيْهِ، فَقَالَ: " بَنَيْتَ شَدِيدًا، وَأَمِلْتَ بَعِيدًا، أَوْ تَأْمَلُ بَعِيدًا، وَتَمُوتُ قَرِيبًا "

Abdullah b. Ebi'l-Hüzeyl der ki: Abdullah b. Mes'ûd evini inşa ettiğinde Ammâr'a "Gel de yaptığıma bak" dedi. Ammâr gidip baktı ve: "Sağlam yapmışsın, uzun süreli planlar yapmışsın, ama kısa zamanda ölürsün" dedi.

Meymûn b. Mihrân der ki: "İbn Ömer'in evine girdim de, içinde olanların hepsi satılacak olsa benim şu giydiğim kaftanımı bile almaya yetmezdi."

(١٠٧٢)- [١/٣٠١] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ، حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ الْمَاجِشُونِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: " مَا رَأَيْتُ أَحَدًا أَشْبَهَ بِأَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ الَّذِينَ دُفِنُوا فِي النِّمَارِ مِنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ "

Hz. Âişe der ki: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Nimâr'da defnedilen ashabı arasında, kendisine Abdullah b. Ömer'den daha fazla benzeyenini görmedim."

(١٠٧٣)- [١/٣٠١] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: سَمِعْتُ مَالِكَ بْنَ أَنَسٍ، قَالَ: حُدِّثْتُ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ نَزَلَ الْجُحْفَةَ، فَقَالَ ابْنُ عَامِرِ بْنِ كَرِيزٍ لِخَبَّازِهِ: اذْهَبْ بِطَعَامِكَ إِلَى ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: فَجَاءَ بِصَحْفَةٍ، فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: ضَعْهَا، ثُمَّ جَاءَ بِأُخْرَى وَأَرَادَ أَنْ يَرْفَعَ الأُولَى، فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: مَا لَكَ؟ قَالَ: أُرِيدُ أَنْ أَرْفَعَهَا، قَالَ: دَعْهَا، صُبَّ عَلَيْهَا هَذِهِ، قَالَ: فَكَانَ كُلَّمَا جَاءَهُ بِصَحْفَةٍ صَبَّهَا عَلَى الأُخْرَى، قَالَ: فَذَهَبَ الْعَبْدُ إِلَى [١/٣٠٢] ابْنِ عَامِرٍ، فَقَالَ: هَذَا جَافٌّ أَعْرَابِيٌّ، فَقَالَ لَهُ ابْنُ عَامِرٍ: هَذَا سَيِّدُكَ، هَذَا ابْنُ عُمَرَ "

Mâlik b. Enes der ki: Bana anlatıldığına göre İbn Ömer, Cuhfe'ye misafir olmuştu. İbn Âmir b. Keriz ekmekçisine "Yemeğini İbn Ömer'e götür" dedi. Ekmekçi tepsiyle gelince İbn Ömer "Onu yere bırak" dedi. Sonra ikinci tepsiyi getirip birinciyi almak isteyince İbn Ömer "Ne yapıyorsun?" dedi. Ekmekçi "Bunu kaldırmak istiyordum" deyince "Kalsın, getirdiğini üzerine koy" dedi. Ondan sonra getirdiği her tepsiyi yerdeki tepsiye boşalttı. Hizmetçi İbn Âmir'e gidip "Bu kaba bir bedevi" deyince, İbn Âmir ona "Bu senin efendin, bu Ömer'in oğludur" dedi.

(١٠٧٤)- [١/٣٠٢] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ دَاوُدَ، حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ الْقَارِيِّ، قَالَ: قَالَ مَوْلايَ: " أَخْرُجُ مَعَ ابْنِ عُمَرَ أَخْدُمُهُ، قَالَ: فَكَانَ كُلَّ مَاءٍ يَنْزِلُهُ يَدْعُو أَهْلَ ذَلِكَ الْمَاءِ

يَأْكُلُونَ مَعَهُ، قَالَ: فَكَانَ أَكَابِرُ وَلَدِهِ يَدْخُلُونَ فَيَأْكُلُونَ، فَكَانَ الرَّجُلُ يَأْكُلُ اللُّقْمَتَيْنِ وَالثَّلاثَ، فَنَزَلَ الْجُحْفَةَ فَجَاءُوا وَجَاءَ غُلامٌ أَسْوَدُ عُرْيَانٌ، فَدَعَاهُ ابْنُ عُمَرَ، فَقَالَ الْغُلامُ: إِنِّي لا أَجِدُ مَوْضِعًا، قَدْ تَرَاصُّوا، فَرَأَيْتُ ابْنَ عُمَرَ تَنَحَّى حَتَّى أَلْزَقَهُ إِلَى صَدْرِهِ "

Ebû Câfer el-Kârî anlatıyor: Efendim bana: "İbn Ömer'le birlikte git ve onun hizmetlerini gör" dedi. İbn Ömer konakladığı her subaşında su sahiplerini çağırır ve onunla beraber yemek yerlerdi. Oğullarından büyük olanlar da içeri giriyor, kalabalıktan her biri kişi ancak iki veya üç lokma yiyebiliyordu. En son Cuhfe'de konakladığımızda çıplak ve zenci bir köle geldi. İbn Ömer onu da yemeğe davet etti. Zenci köle geldi ve: "Oturmaya yer yok! Biraz sıkışın!" dedi. Bunun üzerine İbn Ömer öyle bir sıkıştı ki neredeyse köle onun göğsüne yapıştı.

(١٠٧٥)- [٣٠٢/١] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ هِلالِ بْنِ خَبَّابٍ، عَنْ قَزَعَةَ، قَالَ: " رَأَيْتُ عَلَى ابْنِ عُمَرَ ثِيَابًا خَشِنَةً، أَوْ خَشَبَةً، فَقُلْتُ لَهُ: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ، إِنِّي أَتَيْتُكَ بِثَوْبٍ لَيِّنٍ مِمَّا يُصْنَعُ بِخُرَاسَانَ، وَتَقِرُّ عَيْنَايَ أَنْ أَرَاهُ عَلَيْكَ، فَإِنَّ عَلَيْكَ ثِيَابًا خَشِنَةً أَوْ خَشَبَةً، فَقَالَ: أَرِنِيهِ حَتَّى أَنْظُرَ إِلَيْهِ، قَالَ: فَلَمَسَهُ بِيَدِهِ، وَقَالَ: أَحَرِيرٌ هَذَا؟ قُلْتُ: لا، إِنَّهُ مِنْ قُطْنٍ، قَالَ: إِنِّي أَخَافُ أَنْ أَلْبَسُهُ، أَخَافُ أَنْ أَكُونَ مُخْتَالا فَخُورًا، وَاللَّهُ لا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ "

Kaza'a bildiriyor: İbn Ömer'in üzerinde kaba kumaştan giysiler gördüm. Ona: "Ey Ebû Abdirrahman! Sana Horasan yapımı güzel bir giysi getirdim. Bunları giyersen içim rahat edecek; zira üzerine çok kaba giysiler var!" dedim. İbn Ömer: "Göster de bakayım" deyince, getirdiğim giysiyi ona gösterdim. İbn Ömer giysiye dokundu ve: "İpek mi?" diye sordu. Ben: "Hayır! Pamuklu" karşılığını verdiğimde: "Ben bunu giymekten korkarım! Giyip de kibre ve övünmeye bulaşmaktan korkarım. Zira Allah, kibirlenip övünenleri sevmez" dedi.

(١٠٧٦)- [٣٠٢/١] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْحَضْرَمِيُّ، حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، عَنْ يُونُسَ بْنِ أَبِي يَعْفُورٍ، عَنْ أَبِيهِ وَقْدَانَ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ

عُمَرَ، وَسَأَلَهُ رَجُلٌ: مَا أَلْبَسُ مِنَ الثِّيَابِ؟ قَالَ: " مَا لا يَزْدَرِيكَ فِيهِ السُّفَهَاءُ، وَلا يَعْتِبُكَ بِهِ الْحُلَمَاءُ "، قَالَ: مَا هُوَ؟ قَالَ: " مَا بَيْنَ الْخَمْسَةِ إِلَى الْعِشْرِينَ دِرْهَمًا "

Vakdân der ki: Bir adam, İbn Ömer'e: "Hangi elbiseyi giyeyim?" diye sorunca: "Sefihlerin seni ayıplamayacağı, hilim sahiplerinin kınamayacağı elbiseyi giy" karşılığını verdi. Adam: "O elbise nasıldır?" deyince ise, "Beş ile yirmi dirhem arasında fiyatı olan elbisedir" dedi.

(١٠٧٧)- [١/٣٠٢] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، حَدَّثَنَا عَارِمٌ أَبُو النُّعْمَانِ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حُبَيْشٍ، قَالَ: " رَأَيْتُ عَلَى ابْنِ عُمَرَ ثَوْبَيْنِ مَعَافِرِيَّيْنِ، وَكَانَ ثَوْبُهُ إِلَى نِصْفِ السَّاقِ "

Abdullah b. Hubeyş der ki: "İbn Ömer'in üzerinde Yemen kumaşından yapılmış iki elbise gördüm. İbn Ömer'in giysisinin boyu, baldırlarının ortasına kadar yetişirdi."

(١٠٧٨)- [١/٣٠٢] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانَ أَبُو الْعَبَّاسِ السَّرَّاجُ، حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ عَمْرٍو يَعْنِي ابْنَ دِينَارٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: " مَا وَضَعْتُ لَبِنَةً عَلَى لَبِنَةٍ، وَلا غَرَسْتُ نَخْلَةً مُنْذُ قُبِضَ النَّبِيُّ ﷺ "

İbn Ömer der ki: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vefat ettiğinden beri; kerpiç üstüne kerpiç koymadım, toprağa bir hurma fidanı dikmedim."

(١٠٧٩)- [١/٣٠٣] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنِي الصَّدُوقُ الْبَرُّ عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: " كَانَ ابْنُ عُمَرَ إِذَا مَرَّ بِرَبْعِهِمْ، وَقَدْ هَاجَرَ مِنْهُ، غَمَّضَ عَيْنَيْهِ وَلَمْ يَنْظُرْ إِلَيْهِ، وَلَمْ يَنْزِلْهُ قَطُّ "

Ömer b. Muhammed b. Zeyd, babasının şöyle dediğini nakleder: "İbn Ömer daha önce ayrıldığı obasının yanından geçerken, gözlerini kapar ve oraya bakmazdı. Ayrıca orada hiç konaklamazdı."

Takrîb 3520

(١٠٨١)- [٣٠٣/١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، دَّثَنَا خَلادُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي رَوَّادٍ، وَحَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، دَّثَنَا أَبُو يَعْلَى، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْبُرْجُلانِيُّ، حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ نزِيزِ بْنُ أَبِي رَوَّادٍ، عَنْ نافع، أَنَّ ابْنَ عُمَرَ " كَانَ إِذَا فَاتَتْهُ صَلاةُ الْعِشَاءِ فِي جَمَاعَةٍ أَحْيَا يَّةَ لَيْلَتِهِ "، وَقَالَ بِشْرُ بْنُ مُوسَى: أَحْيَا لَيْلَتَهُ

Nâfi bildiriyor: İbn Ömer, yatsı namazını cemaatle kılmayı kaçırdı zaman gecenin kalan bölümünü ibadetle geçirirdi. Bişr b. Mûsâ rivayetind ise: "Kalan" sözcüğünü kullanmadan, "Gecesini ibadetle geçirirdi" ibare geçmiştir.

(١٠٨٢)- [٣٠٣/١] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ الْقَرَاطِيسِيُّ، حَدَّثَنَا أَسَدٌ، حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ جَابِرٍ، حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ مُوسَى، عَنْ نافع، عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّهُ كَانَ يُحْيِي اللَّيْلَ صَلاةً، ثُمَّ يَقُولُ: " يَا نَافِعُ، أَسْحَرْنَا؟ " فَيَقُولُ: لا، فَيُعَاوِدُ لِصَّلاةَ، ثُمَّ يَقُولُ: " يَا نَافِعُ، أَسْحَرْنَا؟ " فَيَقُولُ: نَعَمْ، فَيَقْعُدُ وَيَسْتَغْفِرُ وَيَدْعُو حَتَّى يُصْبِحَ

Nâfi bildiriyor: İbn Ömer, geceyi namaz kılarak geçirir, sonra: "Ey Nâfi! Seher vakti oldu mu?" diye sorardı. Nâfi: "Hayır" cevabını verince namaza döner ve bir müddet sonra yine: "Ey Nâfi! Seher vakti geldi mi?" diye sorardı. Nâfi: "Evet" deyince oturup sabaha kadar istiğfar ve dua ederdi.

(١٠٨٣)- [٣٠٤/١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ مَوْدُودٍ، حَدَّثَنَا بُنْدَارٌ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنِ ابْنِ عَوْنٍ، عَنْ مُحَمَّدٍ، قَالَ: كَانَ ابْنُ عُمَرَ كُلَّمَا اسْتَيْقَظَ مِنَ اللَّيْلِ صَلَّى "

Muhammed (b. Sîrîn) der ki: İbn Ömer gece vakti her uyanışında namaz kılardı.

(١٠٨٤)- [٣٠٤/١] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ، أَخْبَرَنِي دَاوُدُ بْنُ أَبِي الْفُرَاتِ، عَنْ أَبِي غَالِبٍ مَوْلَى خَالِدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: كَانَ ابْنُ عُمَرَ يَنْزِلُ عَلَيْنَا بِمَكَّةَ، فَكَانَ يَتَهَجَّدُ مِنَ اللَّيْلِ، فَقَالَ لِي ذَاتَ لَيْلَةٍ

قُبَيْلَ الصُّبْحِ: " يَا أَبَا غَالِبٍ، أَلا تَقُومُ فَتُصَلِّي، وَلَوْ تَقْرَأُ بِثُلُثِ الْقُرْآنِ؟ " فَقُلْتُ: قَدْ دَنَا الصُّبْحُ، فَكَيْفَ أَقْرَأُ بِثُلُثِ الْقُرْآنِ؟ فَقَالَ: " إِنَّ سُورَةَ الإِخْلاصِ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ تَعْدِلُ ثُلُثَ الْقُرْآنِ "

Hâlid b. Abdillah'ın kölesi Ebû Ğalib der ki: İbn Ömer Mekke'ye geldiğinde bize misafir olurdu. Geceleri teheccüde kalkardı. Bir gece sabaha doğru bana; "Ey Ebû Ğalib! Neden kalkıp namaz kılmıyorsun? Kur'ân'ın üçte birini de okusan yeter" dedi. Ben "Sabah yaklaştı, Kur'ân'ın üçte birini nasıl okuyabilirim?" deyince: "İhlâs Suresi; «**Kul huvellahu ehad**» Kur'ân'ın üçte birine denktir" dedi.

(١٠٨٥)- [٣٠٤/١] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ التِّرْمِذِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلِ بْنِ غَزْوَانَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ نافع، عَنِ ابْنِ عُمَرَ " أَنَّهُ كَانَ يُحْيِي بَيْنَ الظُّهْرِ إِلَى الْعَصْرِ "

Nâfi bildiriyor: İbn Ömer, öğle namazı ile ikindi namazı arasında nafile namazı kılardı.

(١٠٨٦)- [٣٠٤/١] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ، حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مَيْسَرَةَ، عَنْ طَاوُسٍ، قَالَ: " مَا رَأَيْتُ مُصَلِّيًا كَهَيْئَةِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، وَأَشَدَّ اسْتِقْبَالا لِلْكَعْبَةِ بِوَجْهِهِ وَكَفَّيْهِ وَقَدَمَيْهِ "

Tâvus der ki: "Abdullah b. Ömer gibi huşû içinde namaz kılan, onun gibi yüzüyle, elleriyle ve ayaklarıyla tamamen Kâbe'ye yönelen birini daha görmüş değilim."

(١٠٨٧)- [٣٠٤/١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ الْيَقْطِينِيُّ، حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا الْقَاسِمُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ بِشْرِ بْنِ مَعْرُوفٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ مِسْعَرٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: صَلَّيْتُ إِلَى جَنْبِ ابْنِ عُمَرَ فَسَمِعْتُهُ حِينَ سَجَدَ وَهُوَ يَقُولُ: " اللَّهُمَّ اجْعَلْكَ أَحَبَّ شَيْءٍ إِلَيَّ، وَأَخْشَى شَيْءٍ عِنْدِي "

Said b. Ebî Bürde, babasının şöyle dediğini nakleder: İbn Ömer'in yanında namaz kıldım. Secde ettiği sırada şöyle dediğini duydum: "Allahım! Seni, benim için en sevgili varlık ve en çok çekindiğim varlık olarak kabul ediyorum."

(١٠٨٨)- [٣٠٤/١] وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ فِي سُجُودِهِ: " رَبِّ بِمَا أَنْعَمْتَ عَلَيَّ فَلَنْ أَكُونَ ظَهِيرًا لِلْمُجْرِمِينَ "

Yine secde ettiği sırada şöyle derken işittim: "Rabbim bana verdiğin nimetlerle, suçlulara destek olmayacağım."

(١٠٨٩)- [٣٠٤/١] وَقَالَ: " مَا صَلَّيْتُ صَلاةً مُنْذُ أَسْلَمْتُ إِلا وَأَنَا أَرْجُو أَنْ تَكُونَ كَفَّارَةً "

Yine şöyle demiştir: "Müslüman olduğumdan bu yana kıldığım her bir namazın bir günahıma kefaret olmasını ummuşumdur."

(١٠٩٠)- [٣٠٤/١] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ حُصَيْنٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَبْرَةَ، قَالَ: كَانَ ابْنُ عُمَرَ إِذَا أَصْبَحَ، قَالَ: " اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنْ أَعْظَمِ عِبَادِكَ عِنْدَكَ نَصِيبًا فِي كُلِّ خَيْرٍ تَقْسِمُهُ الْغَدَاةَ، وَنُورًا تَهْدِي بِهِ، وَرَحْمَةً تَنْشُرُهَا، وَرِزْقًا تَبْسُطُهُ، وَضُرًّا تَكْشِفُهُ، وَبَلاءً تَرْفَعُهُ، وَفِتْنَةً تَصْرِفُهَا "

Abdullah b. Sebre der ki: Abdullah b. Ömer sabah uyandığında şöyle derdi: "Allahım! Kullara her sabah; dağıttığın hayırdan, gösterdiğin hidâyetten, dağıttığın rahmetten, verdiğin rızıktan, engellediğin zarardan, kaldırdığın beladan ve uzak tuttuğun fitneden bana en büyük payı ver."

(١٠٩١)- [٣٠٤/١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ بَشَّارٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، قَالا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: سَمِعْتُ قَتَادَةَ يُحَدِّثُ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ، قَالَ: " مَاتَ ابْنُ عُمَرَ يَوْمَ مَاتَ، وَمَا فِي الأَرْضِ أَحَدٌ أَحَبَّ إِلَيَّ أَنْ أَلْقَى اللَّهَ ﷻ بِمِثْلِ عَمَلِهِ مِنْهُ "

Saîd b. el-Müseyyeb der ki: "İbn Ömer vefat etti. Vefat ettiği gün, onun yaptıkları kadar hoşuma giden, Allah'ın huzuruna çıkabileceğim amel yoktu."

(١٠٩٢)- [١/٣٠٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ الدَّسْتُوَائِيُّ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ أَبِي بَزَّةَ، حَدَّثَنِي مَنْ سَمِعَ ابْنَ عُمَرَ : " قَرَأَ ﴿وَيْلٌ لِلْمُطَفِّفِينَ حَتَّى بَلَغَ يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ﴾، قَالَ: فَبَكَى حَتَّى خَرَّ، وَامْتَنَعَ مِنْ قِرَاءَةِ مَا بَعْدَهُ "

Kâsım b. Ebî Bezze'nin işiten birinden bildirdiğine göre İbn Ömer: **"İnsanlardan, kendileri bir şeyi ölçerek aldıkları zaman tam alan; ama onlara bir şeyi ölçüp tartarak verdiklerinde eksik tutan kimselerin, vay haline! Bunlar, büyük bir günde tekrar dirileceklerini sanmıyorlar mı? O gün insanlar Âlemlerin Rabbinin huzurunda dururlar."**[1] âyetlerini okuduktan sonra kendinden geçinceye kadar ağladı ve gerisini okuyamadı.

(١٠٩٣)- [١/٣٠٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عُمَرَ، حَدَّثَنَا الْبَرَاءُ بْنُ سُلَيْمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ نَافِعًا مُولِي ابْنِ عُمَرَ، يَقُولُ: " مَا قَرَأَ ابْنُ عُمَرَ هَاتَيْنِ الآيَتَيْنِ قَطُّ مِنْ آخِرِ سُورَةِ الْبَقَرَةِ إِلا بَكَى: ﴿وَإِنْ تُبْدُوا مَا فِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخْفُوهُ يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللَّهُ﴾، ثُمَّ يَقُولُ: إِنَّ هَذَا لإِحْصَاءٌ شَدِيدٌ "

Nâfi' bildiriyor: İbn Ömer, ne zaman Bakara sûresinden: **"Göklerde ve yerde olanlar Allah'ındır. İçinizdekini açıklasanız da, gizleseniz de Allah sizi onunla hesaba çeker ve dilediğini bağışlar ve dilediğine azabeder. Allah her şeye Kadir'dir"**[2] âyeti ile başlayan son iki âyeti okusa ağlar ve: "Bu, pek çetin bir hesap olacaktır!" derdi.

(١٠٩٤)- [١/٣٠٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنِي بَهْزٌ، حَدَّثَنِي جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنِي إِسْمَاعِيلُ بْنُ عُبَيْدٍ، عَنْ

---

[1] Mutaffifîn Sur. 1-6

[2] Bakara Sur. 284

نَافِعٍ، قَالَ: " كَانَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ رضى اللَّهُ يَقْرَأُ فِي صَلاتِهِ بِالآيَةِ فِيهَا ذِكْرُ النَّارِ، فَيَقِفُ عِنْدَهَا فَيَدْعُو وَيَسْتَجِيرُ بِاللَّهِ مِنْهَا "

Nâfi der ki: "Abdullah b. Ömer namazında cehennemden bahseden âyetler okuduğunda durup Allah'tan affetmesini ister, cehennemden uzak tutmasını dilerdi."

(١٠٩٥)- [٣٠٥/١] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سِنَانَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الثَّقَفِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُطِيعٍ، وَيَعْقُوبُ، قَالا: حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ، عَنْ أَبِي قَيْسٍ، عَنْ يُوسُفَ بْنِ مَاهَكٍ، قَالَ: رَأَيْتُ ابْنَ عُمَرَ عِنْدَ عُبَيْدِ بْنِ عُمَيْرٍ وَهُوَ يَقُصُّ وَعَيْنَاهُ تُهرِقَانِ دُمُوعًا "

Yûsuf b. Mahek der ki: "İbn Ömer'i, Ubeyd b. Umeyr'in yanında gördüm. Hem anlatıyor, hem gözlerinden yaşlar akıyordu."

(١٠٩٦)- [٣٠٥/١] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ شِبْلٍ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ وَاقِدٍ، عَنْ نَافِعٍ، قَالَ: كَانَ ابْنُ عُمَرَ إِذَا قَرَأَ: ﴿أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ﴾ بَكَى حَتَّى يَغْلِبَهُ الْبُكَاءُ "

Nâfi der ki: İbn Ömer, **"İman edenlerin, Allah'ı zikretmekten kalplerinin saygıyla ürperme zamanı gelmedi mi?"**[1] âyetini okuduğunda tıkanıncaya kadar ağlardı.

(١٠٩٧)- [٣٠٥/١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُوسَى بْنِ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ سُفْيَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْجَهْمِ، حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ أَبِي قَيْسٍ، عَنْ أَبِي سُفْيَانَ، عَنْ عُمَرَ بْنِ نَبْهَانَ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، قَالَ: " مَنْ كَانَ مُسْتَنًّا فَلْيَسْتَنَّ بِمَنْ قَدْ مَاتَ، أُولَئِكَ أَصْحَابُ مُحَمَّدٍ ﷺ كَانُوا خَيْرَ هَذِهِ الأُمَّةِ، أَبَرَّهَا قُلُوبًا، وَأَعْمَقَهَا عِلْمًا، وَأَقَلَّهَا تَكَلُّفًا، قَوْمٌ اخْتَارَهُمُ اللَّهُ لِصُحْبَةِ نَبِيِّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَنَقْلِ دِينِهِ، فَتَشَبَّهُوا بِأَخْلاقِهِمْ وَطَرَائِقِهِمْ فَهُمْ أَصْحَابُ مُحَمَّدٍ ﷺ كَانُوا عَلَى الْهُدَى

[1] Hadid Sur.16

الْمُسْتَقِيمِ، وَاللَّهِ رَبِّ الْكَعْبَةِ، يَا ابْنَ آدَمَ، صَاحِبِ الدُّنْيَا بِبَدَنِكَ، وَفَارِقْهَا بِقَلْبِكَ وَهَمِّكَ، فَإِنَّكَ مَوْقُوفٌ عَلَى عَمَلِكَ، فَخُذْ مِمَّا فِي يَدَيْكَ لِمَا بَيْنَ يَدَيْكَ عِنْدَ الْمَوْتِ يَأْتِكَ الْخَيْرُ "

Abdullah b. Ömer şöyle demiştir: "Bir sünnete tâbi olmak isteyen kişi, ölenlerin sünnetine tâbi olsun. Muhammed'in (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbı bu ümmetin en hayırlı, en temiz kalpli, en derin bilgili ve en az sorumluluk sahibi kimseleridir. Allah onları Peygamber'inin (sallallahu aleyhi vesellem) arkadaşı ve dininin tebliğcisi kılmıştır. Onların ahlâklarını örnek alın ve onların yollarından gidin. Kâbe'nin Rabbi olan Allah'a andolsun ki onlar, Muhammed'in (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbıydılar ve dosdoğru yolun üzerindeydiler. Ey insanoğlu! Bedenin dünyada, ama kalbin ve derdin âhirette olsun! Bil ki yarın ameline göre hesaba çekileceksin. Ölüm sonrası hayatın için şimdiki hayatını iyi değerlendir ki hayırlara eresin."

(١٠٩٨)- [٣٠٦/١] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ السَّرَّاجُ، حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا أَبِي، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبَانَ، عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ: " رَأَيْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرٍو، وَأَبَا سَعِيدٍ، وَأَبَا هُرَيْرَةَ، وَغَيْرَهُمْ، وَكَانُوا يَرَوْنَ أَنْ لَيْسَ، أَحَدٌ مِنْهُمْ عَلَى الْحَالِ الَّذِي فَارَقَ عَلَيْهِ مُحَمَّدًا ﷺ إِلا ابْنَ عُمَرَ "

Süddî der ki: "Abdullah b. Amr, Ebû Said, Ebû Hureyre ile başka sahabileri gördüm ki bunlar; İbn Ömer dışında, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bıraktığı vaziyette kalan kimse olduğunu düşünmüyorlardı."

(١٠٩٩)- [٣٠٦/١] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي سَهْلٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَبْسِيُّ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَمَانَ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ لَيْثٍ، عَنْ رَجُلٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: " لا يَكُونُ الرَّجُلُ مِنَ الْعِلْمِ بِمَكَانٍ حَتَّى لا يَحْسِدَ مَنْ فَوْقَهُ، وَلا يَحْقِرَ مَنْ دُونَهُ، وَلا يَبْتَغِي بِالْعِلْمِ ثَمَنًا "

İbn Ömer der ki: "Kişi, dininde diğer insanları akılsız ve eksik görmedikçe imanın zirvesine ulaşamaz."

(١١٠٠)- [١/٣٠٦] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي سَهْلٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَبْسِيُّ، حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: " لا يَبْلُغُ عَبْدٌ حَقِيقَةَ الإِيمَانِ حَتَّى يَعُدَّ النَّاسَ حَمْقَى فِي دِينِهِ "

İbn Ömer der ki: "Kul, dinine göre insanları aptalmış gibi kabul etmedikçe hakiki imana erişemez."

(١١٠١)- [١/٣٠٦] حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ يَعْقُوبَ النَّجِيرَمِيُّ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا عَفَّانُ، حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ أَبِي عُثْمَانَ، حَدَّثَنَا سَلِيطٌ، أَنَّ ابْنَ عُمَرَ قَالَ: " رَاءُوا بِالْخَيْرِ، وَلا تُرَاءُوا بِالشَّرِّ

İbn Ömer der ki: "İyilik yaparken görünün, kötülük yaparken görünmeyin."

(١١٠٢)- [١/٣٠٦] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، حَدَّثَنَا أَبُو يَحْيَى الرَّازِيُّ، حَدَّثَنَا هَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، حَدَّثَنَا الأَعْمَشُ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: " لا يُصِيبُ عَبْدٌ شَيْئًا مِنَ الدُّنْيَا إِلا نَقَصَ مِنْ دَرَجَاتِهِ عِنْدَ اللَّهِ ﷻ وَإِنْ كَانَ عَلَيْهِ كَرِيمًا "، رَوَاهُ إِسْرَائِيلُ، عَنْ ثَوْرٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، مِثْلَهُ

İbn Ömer der ki: "Kul, dünyalık olarak bir şey elde ettiği zaman Allah katındaki değeri biraz daha eksilir. Allah ona karşı cömert olsa dahi bu durum değişmez."

(١١٠٣)- [١/٣٠٦] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَيَّانَ، حَدَّثَنَا أَبُو يَحْيَى الرَّازِيُّ، حَدَّثَنَا هَنَّادٌ عَنِ الْمُحَارِبِيُّ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قِيلَ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ : " تُوُفِّيَ زَيْدُ بْنُ حَارِثَةَ الأَنْصَارِيُّ، قَالَ: رَحِمَهُ اللَّهُ، قِيلَ لَهُ: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ، تَرَكَ مِائَةَ أَلْفٍ، قَالَ: لَكِنْ هِيَ لَمْ تَتْرُكْهُ "

Amr b. Meymûn, babasından bildiriyor: İbn Ömer'e: "Zeyd b. Hârise el-Ensârî vefat etti" denildiğinde: "Allah ona rahmet etsin" karşılığını verdi. "Ey Ebû Abdirrahman! Geriye yüz bin dirhem bıraktı" denildiğinde ise: "Ama dirhemler onu bırakmayacaktır!" karşılığını verdi.

(١١٠٤)- [٣٠٦/١] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَلْمٍ، حَدَّثَنَا هَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ، حَدَّثَنَا الْمُحَارِبِيُّ، عَنْ عَاصِمٍ الأَحْوَلِ، عَمَّنْ حَدَّثَهُ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّهُ سَمِعَ رَجُلا، يَقُولُ: أَيْنَ الزَّاهِدُونَ فِي الدُّنْيَا الرَّاغِبُونَ فِي الآخِرَةِ؟ فَأَرَاهُ قَبْرَ النَّبِيِّ ﷺ وَأَبِي بَكْرٍ، وَعُمَرَ، فَقَالَ: " عَنْ هَؤُلاءِ تَسْأَلُ "

Âsım el-Ahvel'in birisinden naklettiğine göre İbn Ömer bir adamın: "Dünyadan yüz çevirenler ve âhirete yönelenler nerede!" dediğini işitince adama Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Bekr ve Ömer'in kabirlerini göstererek: "Bunları mı soruyorsun?" dedi.

(١١٠٥)- [٣٠٧/١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ، حَدَّثَنَا أَبُو شُعَيْبٍ الْحَرَّانِيُّ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا الأَوْزَاعِيُّ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَبِيبٍ، قَالَ: كَانَ ابْنُ عُمَرَ يَقُولُ: " لَوْضَعْتُ أُصْبُعِي فِي خَمْرٍ مَا أَحْبَبْتُ أَنْ تَتْبَعَنِي "

Süleymân b. Habîb'in naklettiğlne göre İbn Ömer şöyle derdi: "Parmağımı şaraba batırmış olsam, (parmağımın bu halde) benimle gelmesini istemezdim."

(١١٠٦)- [٣٠٧/١] حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ الثَّقَفِيِّ، حَدَّثَنَا عَفَّانُ، حَدَّثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ يُوسُفَ بْنِ مِهْرَانَ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: " لأَنْ أَشْرَبَ قُمْقُمًا قَدْ أُغْلِي، أَحْرَقَ مَا أَحْرَقَ، وَأَبْقَى مَا أَبْقَى، أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَشْرَبَ نَبِيذَ الْجَرِّ "

İbn Ömer der ki: "Pis şarabı içeceğime, kaynamış bir testiden içmeyi tercih ederim, yanacağım kadar yanarım, bana da ne olacaksa olsun."

(١١٠٧)- [٣٠٧/١] حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا عَفَّانُ، حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ، حَدَّثَنِي قَيْسُ بْنُ سَعْدٍ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ، كَانَ يَقُولُ فِي رَجُلٍ اسْتُكْرِهَ عَلَى شُرْبِ الْخَمْرِ، وَيَأْكُلُ لَحْمَ الْخِنْزِيرِ، قَالَ: " إِنْ لَمْ يَفْعَلْ حَتَّى يُقْتَلَ أَصَابَ خَيْرًا، وَإِنْ هُوَ أَكَلَ وَشَرِبَ فَهُوَ عُذْرٌ "

Kays b. Sa'd'ın naklettiğine göre Abdullah b. Ömer şarap içmeye ve domuz eti yemeye zorlanan hakkında şöyle derdi: "Öldürülecek olsa dahi yapmazsa sevabını alır, ama yiyip içse mazur görülür."

(١١٠٨)- [٣٠٧/١] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ هَارُونَ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ، عَنْ حَمَّادٍ الْقَاضِي، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَوَّانَ، حَدَّثَنَا مُؤَمَّلٌ، حَدَّثنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ نافع، عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: " أَحَقُّ مَا طَهَّرَ الْعَبْدُ لِسَانُهُ "، رَوَاهُ الْفِرْيَابِيُّ وَقَبِيصَةُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ

İbn Ömer der ki: "Kulun en fazla temiz tutması gereken şeyi dilidir."

(١١٠٩)- [٣٠٧/١] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَالِمٍ، قَالَ: " مَا لَعَنَ ابْنُ عُمَرَ قَطُّ خَادِمًا، إِلا وَاحِدًا فَأَعْتَقَهُ، وَقَالَ الزُّهْرِيُّ: أَرَادَ ابْنُ عُمَرَ أَنْ يَلْعَنَ خَادِمَهُ، فَقَالَ: اللَّهُمَّ الْعَ، فَلَمْ يُتِمَّهَا، وَقَالَ: هَذِهِ كَلِمَةٌ مَا أُحِبُّ أَنْ أَقُولَهَا "

Sâlim der ki: (Babam) İbn Ömer, biri hariç, hiçbir kölesine lanet okumuş değildir. Lanet okuduğu bu köleyi de bundan dolayı azat etmiştir." Zührî der ki: "İbn Ömer, kölesine lanet okumak istemiş ancak: «Allahım! Lane...» diyerek sözünü tamamlamadan kesmiş ve: "Bu, söylemesini hiç sevmediğim bir kelimedir" demiştir.

(١١١٠)- [٣٠٧/١] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ نَافِعٍ، وَغَيْرُهُ، أَنَّ رَجُلا قَالَ لابْنِ عُمَرَ: يَا خَيْرَ النَّاسِ أَوْ يَا ابْنَ خَيْرِ النَّاسِ، فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: " مَا أَنَا بِخَيْرِ النَّاسِ، وَلا ابْنِ خَيْرِ النَّاسِ، وَلَكِنِّي عَبْدٌ مِن عِبَادِ اللَّهِ، أَرْجُو اللَّهَ تَعَالَى وَأَخَافُهُ، وَاللَّهِ لَنْ تَزَالُوا بِالرَّجُلِ حَتَّى تُهْلِكُوهُ "

Nâfi ve başkaları bildiriyor: Bir adam İbn Ömer'e: "Ey insanların en hayırlısı –veya en hayırlısının oğlu-" diye hitab edince, İbn Ömer: "Ben ne insanların en hayırlısı, ne de en hayırlısının oğluyum; ama Allah'ın kullarından bir kulum. Allah'ı(n affını) umar ondan korkarım. Vallahi! Siz insanı helak etmeden bırakmazsınız" dedi.

Takrîb 1642, Takrîb 1643

(١١١٣)- [٣٠٨/١] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ الْمُنْذِرِ، حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ الْحَوْضِيُّ، حَدَّثَنَا هَمَّامُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ نافع، أَنَّ ابْنَ عُمَرَ كَانَ يَدْعُو عَلَى الصَّفَا: " اللَّهُمَّ اعْصِمْنِي بِدِينِكَ وَطَوَاعِيَتِكَ وَطَوَاعِيَةِ رَسُولِكَ، اللَّهُمَّ جَنِّبْنِي حُدُودَكَ، اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِمَّنْ يُحِبُّكَ، وَيُحِبُّ مَلائِكَتَكَ، وَيُحِبُّ رُسُلَكَ، وَيُحِبُّ عِبَادَكَ الصَّالِحِينَ، اللَّهُمَّ حَبِّبْنِي إِلَيْكَ، وَإِلَى مَلائِكَتِكَ، وَإِلَى رُسُلِكَ، وَإِلَى عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ، اللَّهُمَّ يَسِّرْنِي لِلْيُسْرَى، وَجَنِّبْنِي الْعُسْرَى، وَاغْفِرْ لِي فِي الآخِرَةِ وَالأُولَى، وَاجْعَلْنِي مِنْ أَئِمَّةِ الْمُتَّقِينَ، اللَّهُمَّ إِنَّكَ قُلْتَ: ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ، وَإِنَّكَ لا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ، اللَّهُمَّ إِذْ هَدَيْتَنِي لِلإِسْلامِ فَلا تَنْزِعْنِي مِنْهُ، وَلا تَنْزِعْهُ مِنِّي حَتَّى تَقْبِضَنِي وَأَنَا عَلَيْهِ "، كَانَ يَدْعُو بِهَذَا الدُّعَاءِ مِنْ دُعَاءٍ لَهُ طَوِيلٌ عَلَى الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ وَبِعَرَفَاتٍ، وَيَجْمَعُ بَيْنَ الْجَمْرَتَيْنِ، وَفِي الطَّوَافِ، رَوَاهُ أَيُّوبُ، عَنْ نَافِعٍ، مِثْلَهُ

Nâfi' bildiriyor: Safâ tepesinde İbn Ömer şöyle dua ederdi: "Allahım! Dininle, sana ve Resûlüne olan itaatimle beni günahlardan arındır. Allahım! Beni haramlardan uzak tut! Allahım! Beni seni, meleklerini, elçilerini ve salih kullarını seven kişilerden eyle! Allahım! Beni kendine, meleklerine, elçilerine ve salih kullarına da sevdir. Allahım! Beni kolaylıklara yönelt ve zorluklardan uzak tut. Allahım! Âhirette de, dünyada da beni bağışla ve müttakilerin önderi kıl! Allahım! Sen ki: «**Bana dua edin size icabet edeyim**»[1] dedin. Şüphesiz verdiğin sözden dönmezsin. Allahım! Senden, beni İslam'la hidâyete erdirdiğin gibi, onu benden almamam ve canımı Müslüman olarak almanı diliyorum." Nâfi' ekledi: "Bu, İbn Ömer'in Safâ'da, Merve'de, Arafat'ta, Müzdelife'de, iki cemre (Şeytan) arasında ve tavafta ettiği uzunca duanın bir bölümüdür."

[1] Mü'min Sur. 60

(١١١٤)- [١/٣٠٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ خَلادٍ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ الْحَرْبِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو عُمَرَ الْحَوْضِيُّ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ أَبِي جَعْفَرٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي حُرَّةَ، عَنْ نافع، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، أَنَّهُ كَانَ إِذَا اسْتَلَمَ الرُّكْنَ الأَسْوَدَ، قَالَ: " بِسْمِ اللَّهِ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ "

Nâfi' bildiriyor: İbn Ömer, Hacer-i esved'i selamladığı zaman: "Bismillah! Allahu Ekber!" derdi.

(١١١٥)- [١/٣٠٨] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ نَافِعٍ، قَالَ: كَانَ ابْنُ عُمَرَ يُزَاحِمُ عَلَى الرُّكْنِ حَتَّى يَرْعُفَ، ثُمَّ يَجِيءُ، فَيَغْسِلُهُ "

Nâfi' der ki: İbn Ömer, Rükn'ü selamlarken öyle bir sıkıştırılırdı ki burnu kanardı. Selamladıktan sonra da gelip kanı yıkardı.

(١١١٦)- [١/٣٠٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا خَلادُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ أَبِي رَوَّادٍ، قَالَ: سَمِعْتُ نَافِعًا، يَقُولُ: كَانَ عَبْدُ اللَّهِ " إِذَا قَدِمَ الْمَدِينَةَ أَتَى قَبْرَ النَّبِيِّ ﷺ فَاسْتَقْبَلَ وَجْهَهُ وَصَلَّى عَلَيْهِ وَدَعَا لَهُ، ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى أَبِي بَكْرٍ فَاسْتَقْبَلَ وَجْهَهُ فَصَلَّى عَلَيْهِ وَدَعَا لَهُ، ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى عُمَرَ فَاسْتَقْبَلَ وَجْهَهُ وَصَلَّى عَلَيْهِ وَدَعَا لَهُ، [١/٣٠٩] وَيَقُولُ: يَا أَبَتَاهُ، يَا أَبَتَاهُ "، رَوَاهُ حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَيُّوبَ، مِثْلَهُ

Nâfi' der ki: Abdullah, Medine'ye geldiğinde Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kabrine gelir, yüzünü döner namaz kılar ve ona dua ederdi. Sonra Ebû Bekr'in kabrine gider, yüzünü dönüp namaz kılar, ona dua ederdi. Sonra Ömer'in kabrine gider, yüzünü döner, namaz kılıp dua ederdi, "Babacığım! Babacığım!" derdi.

(١١١٧)- [١/٣٠٩] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمُقْرِئُ، حَدَّثَنَا حَرْمَلَةُ، حَدَّثَنِي أَبُو الأَسْوَدِ، قَالَ: سَمِعْتُ عُرْوَةَ بْنَ الزُّبَيْرِ، يَقُولُ: " خَطَبْتُ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ابْنَتَهُ وَنَحْنُ فِي الطَّوَافِ فَسَكَتَ وَلَمْ يُجِبْنِي بِكَلِمَةٍ، فَقُلْتُ: لَوْ رَضِيَ لأَجَابَنِي، وَاللَّهِ لا أُرَاجِعُهُ فِيهَا بِكَلِمَةٍ أَبَدًا، فَقُدِّرَ لَهُ أَنْ سَدَرَ إِلَى الْمَدِينَةِ قَبْلِي، ثُمَّ قَدِمْتُ فَدَخَلْتُ مَسْجِدَ الرَّسُولِ ﷺ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ وَأَدَّيْتُ إِلَيْهِ مِنْ حَقِّهِ

مَا هُوَ أَهْلُهُ، فَأَتَيْتُهُ وَرَحَّبَ بِي وَقَالَ: مَتَى قَدِمْتَ؟ فَقُلْتُ: هَذَا حِينُ قُدُومِي، فَقَالَ: أَكُنْتَ ذَكَرْتَ لِي سَوْدَةَ بِنْتَ عَبْدِ اللَّهِ وَنَحْنُ فِي الطَّوَافِ نَتَخَايَلُ اللَّهَ ﷻ بَيْنَ أَعْيُنِنَا، وَكُنْتَ قَادِرًا أَنْ تَلْقَانِي فِي غَيْرِ ذَلِكَ الْمَوْطِنِ؟ فَقُلْتُ: كَانَ أَمْرٌ قُدِّرَ، قَالَ: فَمَا رَأْيُكَ الْيَوْمَ؟ قُلْتُ: أَحْرَصُ مَا كُنْتُ عَلَيْهِ قَطُّ، فَدَعَا ابْنَيْهِ سَالِمًا، وَعَبْدَ اللَّهِ فَزَوَّجَنِي "

Urve b. ez-Zübeyr bildiriyor: Tavaf sırasında Abdullah b. Ömer'den kızını istedim. Ancak sustu ve herhangi bir şey söylemedi. Kendi kendime: "Şâyet kabul etseydi, bana bir cevap verirdi. Vallahi bu konuda artık kendisine tek bir laf dahi etmem!" dedim. Takdiri ilahi ki benden önce Medine'ye gelmişti. Ardından ben Medine'ye girdim. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid'ine geldim, selam verdim ve Mescid'e karşı olan görevimi gerektiği gibi ifa ettim. Ardından Abdullah b. Ömer'in yanına vardım. Beni hoş bir şekilde karşıladı ve: "Ne zaman geldin?" diye sordu. "Henüz daha yeni geldim" karşılığını verdim. Bana: "Hatırlıyor musun tavaf esnasında Allah'ın huzurundayken Sevde binti Abdillah'ı (evlenmek için) bana zikretmiştin. Oysa bu konu hakkında o mekândan başka bir yerde de benimle konuşabilirdin" deyince, ben: "Öyle takdir edilmiş demek" karşılığını verdim. Bana: "Peki, o konu hakkında şimdi ne düşünüyorsun?" diye sorunca, ben: "Her zamankinden daha çok istiyorum" dedim. Bunun üzerine (şahit olarak) oğulları Sâlim ile Abdullah'ı çağırıp beni Sevde ile evlendirdi.

(١١١٨)- [٣٠٩/١] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ زَيْدِ بْنِ الْحَرِيشِ، حَدَّثَنَا أَبُو حَاتِمٍ السِّجِسْتَانِيُّ، حَدَّثَنَا الأَصْمَعِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: اجْتَمَعَ فِي الْحِجْرِ مُصْعَبٌ، وَعُرْوَةُ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ الزُّبَيْرِ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ، فَقَالُوا: " تَمَنَّوْا، فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الزُّبَيْرِ: أَمَّا أَنَا فَأَتَمَنَّى الْخِلافَةَ، وَقَالَ عُرْوَةُ: أَمَّا أَنَا فَأَتَمَنَّى أَنْ يُؤْخَذَ عَنِّي الْعِلْمُ، وَقَالَ مُصْعَبٌ: أَمَّا أَنَا فَأَتَمَنَّى إِمْرَةَ الْعِرَاقِ، وَالْجَمْعَ بَيْنَ عَائِشَةَ بِنْتِ طَلْحَةَ وَسَكِينَةَ بِنْتِ الْحُسَيْنِ، وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ: أَمَّا أَنَا فَأَتَمَنَّى الْمَغْفِرَةَ، قَالَ: فَنَالُوا كُلُّهُمْ مَا تَمَنَّوْا، وَلَعَلَّ ابْنَ عُمَرَ قَدْ غُفِرَ لَهُ "

Abdurrahman b. Ebi'z-Zinâd, babasından bildiriyor: Zübeyr'in oğulları olan Mus'ab, Urve, Abdullah ile (Ömer'in oğlu) Abdullah b. Ömer, Hicr'in yanında toplandılar. Birbirlerine "Haydi temennilerde bulunun!" dediler. Abdullah b. ez-Zübeyr: "Ben halife olmak isterdim!" dedi. Urve: "Ben, ilmin benden çekilip alınmasını isterdim" dedi. Mus'ab da: "Ben Irak'ın başına geçmeyi, Âişe binti Talha ile Sekîne binti Hüseyn'i (nikâhımda) bir araya getirmeyi isterdim" dedi. Abdullah b. Ömer ise: "Bana gelince, Allah'ın beni bağışlamasını isterdim" dedi. Hepsi de istediklerine nail oldu. İbn Ömer de umarım bağışlanmıştır.

(١١١٩)- [١/٣٠٩] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا أَبُو شِهَابٍ، عَنْ يُونُسَ بْنِ عُبَيْدٍ، عَنْ نافع، قَالَ: قِيلَ لابْنِ عُمَرَ زَمَنَ ابْنِ الزُّبَيْرِ، وَالْخَوَارِجِ، وَالْخَشَبِيَّةِ: " أَتُصَلِّي مَعَ هَؤُلاءِ وَمَعَ هَؤُلاءِ، وَبَعْضُهُمْ يَقْتُلُ بَعْضًا؟ قَالَ: مَنْ قَالَ: حَيَّ عَلَى الصَّلاةِ أَجَبْتُهُ، وَمَنْ قَالَ: حَيَّ عَلَى الْفَلاحِ أَجَبْتُهُ، وَمَنْ قَالَ: حَيَّ عَلَى قَتْلِ أَخِيكَ الْمُسْلِمِ وَأَخْذِ مَالِهِ، قُلْتُ: لا "

Nâfi' bildiriyor: İbnu'z-Zübeyr olaylarının, Hâricîlerin ve (Cehmiye'nin bir kolu) Haşebiyye'nin kol gezdiği zamanlarda İbn Ömer'e: "Bunlar birbirlerini öldürürken sen hepsinin yanında namaz mı kılıyorsun?" denildiğinde şöyle karşılık vermiştir: "Haydi namaza, diyen herkesin bu davetine icabet ederim. Haydi felaha, diyen herkesin bu davetine icabet ederim. Ama «Haydi müslüman kardeşinin kanım dökmeye ve mallarını almaya» diyenlerin bu davetine asla icabet etmem!"

(١١٢٠)- [١/٣٠٩] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا خَلادُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُبَيْدِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ: " إِنَّمَا كَانَ مَثَلُنَا فِي الْفِتْنَةِ كَمَثَلِ قَوْمٍ كَانُوا يَسِيرُونَ عَلَى جَادَّةٍ يَعْرِفُونَهَا، فَبَيْنَمَا هُمْ كَذَلِكَ إِذْ غَشِيَتْهُمْ سَحَابَةٌ وَظُلْمَةٌ، فَأَخَذَ بَعْضُهُمْ يَمِينًا وَشِمَالا فَأَخْطَأَ الطَّرِيقَ، وَأَقَمْنَا حَيْثُ أَدْرَكَنَا ذَلِكَ حَتَّى جَلَّى اللَّهُ ذَلِكَ عَنَّا فَأَبْصَرْنَا طَرِيقَنَا الأَوَّلَ فَعَرَفْنَاهُ

وَأَخَذْنَا فِيهِ، وَإِنَّمَا هَؤُلاءِ فِتْيَانُ قُرَيْشٍ يَقْتَتِلُونَ عَلَى السُّلْطَانِ وَعَلَى هَذِهِ الدُّنْيَا، مَا أُبَالِي أَنْ يَكُونَ لِي مَا يُقَتِّلُ بَعْضُهُمْ بَعْضًا بِنَعْلَيَّ هَاتَيْنِ الْجَرْدَاوَيْنِ "

Abdullah b. Ömer der ki: "Bizler, bu fitneler zamanında bilinen bir caddede yürüyen bir topluluk gibiyiz. Bunlar caddede yürürken yola bir bulut ve karanlık çöküyor. Bunun üzerine insanlardan bazıları sağa ve sola sapıp yoldan çıkıyorlar. Durumu fark edince de duruyoruz. Allah ortalığı aydınlatınca da daha önce yürümekte olduğumuz yolda devam ediyoruz. İşte bu topluluk, dünya ve saltanat için savaşan Kureyş gençleridir. Oysa dünyaya, eskimiş olan şu iki çarığım kadar bile değer vermem."

(١١٢١)- [١/٣١٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ كَوْثَرٍ، حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ حَسَّانَ، حَدَّثَنَا خَارِجَةُ بْنُ مُصْعَبٍ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ نَافِعٍ، قَالَ: " لَوْ نَظَرْتَ إِلَى ابْنِ عُمَرَ إِذَا اتَّبَعَ أَثَرَ النَّبِيِّ ﷺ لَقُلْتَ: هَذَا مَجْنُونٌ "

Nâfi der ki: "İbn Ömer'e baksaydın, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) izinden gitmeye o kadar dikkat ederdi ki kendisine deli derdin."

(١١٢٢)- [١/٣١٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ شِبْلٍ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ، عَنْ، عَاصِمٍ الأَحْوَلِ، عَمَّنْ حَدَّثَهُ، قَالَ: كَانَ ابْنُ عُمَرَ إِذَا رَآهُ أَحَدٌ ظَنَّ أَنَّ بِهِ شَيْئًا مِنْ تَتَبُّعِهِ آثَارَ النَّبِيِّ ﷺ "

Âsım el-Ahvel, birisinden bildiriyor: "İbn Ömer'i gören birisi, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) izinden gitmeye gösterdiği titizlikten dolayı aklında bir noksanlık olduğunu zannederdi."

(١١٢٣)- [١/٣١٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ شِبْلٍ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، عَنْ أَبِي مَوْدُودٍ، عَنْ نافعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّهُ كَانَ فِي طَرِيقِ مَكَّةَ يَأْخُذُ بِرَأْسِ رَاحِلَتِهِ يَثْنِيهَا، وَيَقُولُ: " لَعَلَّ خُفًّا يَقَعُ عَلَى خُفٍّ، يَعْنِي خُفَّ رَاحِلَةِ النَّبِيِّ ﷺ "

Nâfi bildiriyor: İbn Ömer Mekke yolundayken, belki Resûlullah'ın bineğinin bastığı yerlere denk gelir diye aym yerden iki defa geçirirdi."

(١١٢٤)- [٣١٠/١] حَدَّثَنَا أَبُو بَحْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ حَسَّانَ، حَدَّثَنَا خَارِجَةُ بْنُ مُصْعَبٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: " مَا نَاقَةٌ أَضَلَّتْ فَصِيلَهَا فِي فَلاةٍ مِنَ الأَرْضِ بِأَطْلَبَ لأَثَرِهِ مِنِ ابْنِ عُمَرَ لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رضى اللَّهُ عَنْهُمَا "

Zeyd b. Eslem, babasından şöyle nakleder: "İbn Ömer'in, babası Ömer b. El-Hattâb'ın izini takib etmede gösterdiği istek ve titizliği, çölde kaybolan yavrusunun izini süren deve bile gösteremez."

(١١٢٥)- [٣١٠/١] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ خَلادٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَالِبٍ، حَدَّثَنَا الْقَعْنَبِيُّ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، أَنَّ الطُّفَيْلَ بْنَ أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ كَانَ يَأْتِي عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ فَيَغْدُو مَعَهُ إِلَى السُّوقِ، قَالَ: " فَإِذَا غَدَوْنَا إِلَى السُّوقِ لَمْ يَمُرَّ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ عَلَى سَقَّاطٍ وَلا صَاحِبِ بَيْعَةٍ وَلا مِسْكِينٍ وَلا أَحَدٍ إِلا وَسَلَّمَ عَلَيْهِ، فَقُلْتُ: مَا تَصْنَعُ بِالسُّوقِ وَأَنْتَ لا تَقِفُ عَلَى الْبَيْعِ، وَلا تَسْأَلُ عَنِ السِّلَعِ، وَلا تَسُومُ بِهَا، وَلا تَجْلِسُ فِي مَجَالِسَ؟ قَالَ: وَأَقُولُ: اجْلِسْ بِنَا هَهُنَا نَتَحَدَّثُ، فَقَالَ لِي عَبْدُ اللَّهِ: يَا أَبَا بَطْنٍ [٣١١/١] وَكَانَ الطُّفَيْلُ ذَا بَطْنٍ إِنَّمَا نَغْدُو مِنْ أَجْلِ السَّلامِ، فَسَلِّمْ عَلَى مَنْ لَقِيتَ "

Tufeyl b. Ebî Ka'b bildiriyor: Abdullah b. Ömer'in yanına gelir birlikte çarşıya çıkardık. Çarşıda demirci, satıcı, miskin, karşılaştığı herkese selam verirdi. Bir defasında ona: "Çarşıda bir şey satmıyor, almak için bir eşyanın fiyatını sormuyor, pazarlık yapmıyor, orada bulunanlarla birlikte oturmuyorsun. Peki, neden çarşıya çıkıyorsun?" dediğimde: "Şurada otur da konuşalım" karşılığını verdi. Benim biraz göbeğim vardı, oturduğumuzda Abdullah bana: "Ey göbekli adam! Biz çarşıya sadece selam vermek için çıkıyoruz. Onun için sen de karşılaştığın herkese selam ver" dedi.

(١١٢٦)- [٣١١/١] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ،

قَالَ: " مَا كَانَ الْبِرُّ يُعْرَفُ فِي عُمَرَ، وَلا فِي ابْنِهِ، حَتَّى يَقُولا أَوْ يَفْعَلا "، رَوَاهُ الْهَيْثَمُ بْنُ عَدِيٍّ، عَنْ مَالِكٍ مِثْلَهُ

Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe der ki: "Ömer'de ve oğlunda iyilik, konuşuncaya veya yapıncaya kadar fark edilmezdi."

(١١٢٧)- [٣١١/١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدَانَ، حَدَّثَنَا بَكْرُ بْنُ بَكَّارٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْحَكَمِ، عَنْ مُجَاهِدٍ، قَالَ: قَالَ لِيَ ابْنُ سَعْدَانَ: " يَا أَبَا الْغَازِي، كَمْ لَبِثَ نُوحٌ عَلَيْهِ السَّلامُ فِي قَوْمِهِ؟ قَالَ: قُلْتُ: أَلْفَ سَنَةٍ إِلا خَمْسِينَ عَامًا، قَالَ: فَإِنَّ النَّاسَ لَمْ يَزْدَادُوا فِي أَعْمَارِهِمْ، وَأَجْسَامِهِمْ، وَأَحْلامِهِمْ إِلا نَقْصًا"

Mücâhid der ki: İbn Sa'dân bana "Ey Ebu'l-Gâzi! Hz. Nuh, kavminin içinde kaç yıl yaşadı?" diye sordu, "Bin yılın elli eksiği" deyince bana: "İnsanların yaşı, vücut yapıları ve hayalleri durmadan eksildi" dedi.

(١١٢٨)- [٣١١/١] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ قَتَادَةَ، قَالَ: سُئِلَ ابْنُ عُمَرَ: هَلْ كَانَ أَصْحَابُ النَّبِيِّ ﷺ يَضْحَكُونَ؟ قَالَ: " نَعَمْ، وَالإِيمَانُ فِي قُلُوبِهِمْ أَعْظَمُ مِنَ الْجِبَالِ "

Katâde der ki: İbn Ömer'e: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbı güler miydi?" diye sorulunca: "Evet! Ama kalplerindeki iman da dağlardan yüceydi!" karşılığını verdi.

(١١٢٩)- [٣١١/١] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَيُّوبَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدُوسِ بْنِ كَامِلٍ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْجَعْدِ، أَخْبَرَنَا زُهَيْرٌ، عَنْ آدَمَ بْنِ عَلِيٍّ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: " إِنَّ أُنَاسًا يُدْعَوْنَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الْمُنْقِصِينَ، قَالَ: فَقَالَ: وَمَا الْمُنْقِصُونَ؟ قَالَ: يَنْقُصُ أَوْ يَنْتَقِصُ أَحَدُهُمْ صَلاتَهُ بِالْتِفَاتِهِ وَوُضُوئِهِ "

İbn Ömer der ki: "Kıyamet gününde bir topluluk «Eksiltenler» olarak anılırlar. Eksiltenler'in ne olduğunu biliyor musunuz? Kişinin namazını veya abdestini eksik olarak ifa etmesidir."

(١١٣٠)- [٣١١/١] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي حُصَيْنٍ، حَدَّثَنَا جَدِّي أَبُو حُصَيْنٍ، حَدَّثَنَا مَلِيحُ بْنُ وَكِيعٍ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ نافع، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، " أَنَّهُ نَزَلَ عَلَى رَجُلٍ فَلَمَّا مَضَتْ ثَلاثُ لَيَالٍ، قَالَ: يَا نَافِعُ، أَنْفِقْ عَلَيْنَا مِنْ مَالِنَا "

Nâfi'nin naklettiğine göre; İbn Ömer bir adamın evine misafir olmuştu. Misafirliğinin üzerinden üç gece geçince "Ey Nâfi! Bize kendi malımızdan ver" dedi.

(١١٣١)- [٣١١/١] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ قَتَادَةَ، قَالَ: سُئِلَ ابْنُ عُمَرَ عَنْ لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ، هَلْ يَضُرُّ مَعَهَا عَمَلٌ، كَمَا لا يَنْفَعُ مَعَ تَرْكِهَا عَمَلٌ؟ قَالَ ابْنُ عُمَرَ: عَشْ وَلا تَغْتَرَّ "

Katâde der ki: İbn Ömer'e, "Lâ ilâhe illallah" sözü konusunda: "Bu sözü söyleyen kişinin işlediği kötü amellerin kendisine bir zararı dokunur mu? Veya bu sözü söylemedikten sonra kişinin işleyeceği iyi bir amelin kendisine faydası olur mu?" diye sorulunca: "Senden istenilen şeyleri yap ve olmayan şeylerle boşuna uğraşma" karşılığını verdi.

(١١٣٢)- [٣١١/١] حَدَّثَنَا حَبِيبُ بْنُ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ، حَدَّثَنَا عَاصِمُ بْنُ عَلِيٍّ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ الْفَضْلِ الْحُدَّانِيِّ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ قُرَّةَ، عَنْ مَعْبَدٍ الْجُهَنِيِّ، قَالَ: قُلْنَا لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ: رَجُلٌ لَمْ يَدَعْ مِنَ الْخَيْرِ شَيْئًا إِلا عَمِلَ بِهِ، إِلا أَنَّهُ كَانَ شَاكًّا فِي اللَّهِ ﷻ قَالَ: " هَلَكَ الْبَتَّةَ "، قُلْتُ: فَرَجُلٌ لَمْ يَدَعْ مِنَ الشَّرِّ شَيْئًا إِلا عَمِلَ بِهِ، إِلا أَنَّهُ كَانَ يَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ: " عَشْ وَلا تَغْتَرَّ "

Ma'bed el-Cühenî bildiriyor: Abdullah b. Ömer'e: "Adamın biri ne kadar hayır varsa hepsini işlemiş, ancak Allah konusunda şüphesi var" dediğimizde, Abdullah: "Bu adam kesinlikle helak olmuştur!" karşılığını verdi. "Peki, adamın biri de ne kadar kötülük varsa hepsini işlemiştir; ancak Allah'tan başka ilah olmadığına Muhammed'in de Allah'ın resûlü olduğuna şahadet ediyor" dediğimizde ise: "Senden istenilen şeyleri yap ve olmayan şeylerle boşuna uğraşma" karşılığını verdi.

(١١٣٣)- [٣١١/١] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَائِلَةَ، حَدَّثَنَا عَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ ابْنَ عُمَرَ مَرَّ بِقَاصٍّ وَقَدْ رَفَعُوا أَيْدِيَهُمْ، فَقَالَ: " قَطَعَ اللَّهُ هَذِهِ الأَيْدِي، وَيْلَكُمْ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى أَقْرَبُ مِمَّا تَرْفَعُونَ، هُوَ أَقْرَبُ إِلَى أَحَدِكُمْ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ "

Ömer b. Ebî Seleme'nin, babasından naklettiğine göre İbn Ömer yolda bir hikâyeciye rastladı. Dinleyenler ellerini kaldırmışlardı. İbn Ömer: "Allah bu elleri kırsın, yazıklar olsun size, yazıklar olsun! Allah ellerinizi kaldırdığınız yerden daha yakındır. O size şah damarınızdan daha yakındır" dedi.

(١١٣٤)- [٣١٢/١] حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا عَفَّانُ، حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَةُ، قَالَ: سَمِعْتُ نَافِعًا، يَقُولُ: شَهِدْتُ مَعَ ابْنِ عُمَرَ جَنَازَةً، فَلَمَّا فُرِغَ مِنْ دَفْنِهَا، قَالَ قَائِلٌ: ارْفَعُوا عَلَى اسْمِ اللَّهِ، فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: " إِنَّ اسْمَ اللَّهِ عَلا كُلِّ شَيْءٍ، وَلَكِنِ ارْفَعُوا بِاسْمِ اللَّهِ "

Nâfi bildiriyor: İbn Ömer ile bir cenazede bulundum. Cenaze defnedilince bir kişi: "Haydi, Allah'ın adı üzerine ellerinizi kaldırınız" deyince, İbn Ömer: "Allah'ın adı her şeyden yücedir. Allahın adı üzerine değil, Allah'ın adıyla kaldırınız" karşılığını verdi.

(١١٣٥)- [٣١٢/١] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ، عَنْ أَبِي حُصَيْنٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، قَالَ: كُنْتُ أَمْشِي مَعَ ابْنِ عُمَرَ فَمَرَّ عَلَى خَرِبَةٍ، فَقَالَ قُلْ: " يَا خَرِبَةُ، مَا فَعَلَ أَهْلُكِ؟ " فَقُلْتُ: يَا خَرِبَةُ، مَا فَعَلَ أَهْلُكِ؟ فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: " ذَهَبُوا، وَبَقِيَتْ أَعْمَالُهُمْ "

Mücâhid bildiriyor: İbn Ömer'le birlikte yürürken harabe olan bir yerden geçtik. İbn Ömer bana: "Harabeye sor bakalım, sakinlerine ne olmuş?" deyince, ben de: "Ey harabe! Sakinlerine ne oldu?" diye sordum. İbn Ömer: "İşlerini bırakıp gittiler!" karşılığını verdi.

(١١٣٦)- [٣١٢/١] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنَا سُرَيْجُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْجُمَحِيُّ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، قَالَ: مَرَّ ابْنُ عُمَرَ بِرَجُلٍ سَاقِطٍ مِنْ أَهْلِ الْعِرَاقِ، فَقَالَ: " مَا شَأْنُهُ؟ " قَالُوا: إِنَّهُ إِذَا قُرِئَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ يُصِيبُهُ هَذَا، قَالَ: " إِنَّا لَنَخْشَى اللَّهَ، وَمَا نَسْقُطُ "

Ebû Hâzım der ki: İbn Ömer, Irak ahalisinden yerde uzanmış bir adamla karşılaştı. Oradakilere: "Neyi var bunun?" diye sorunca: "Kendisine Kur'ân okunduğu zaman bu hale geliyor!" karşılığını verdiler. Bunun üzerine İbn Ömer: "Bizler de Allah'tan korkarız, ama böyle kendimizi yere atmayız!" dedi.

Takrîb 101, Takrîb 1206, Takrîb 4045, Takrîb 649, Takrîb 4439

Abdullah b. Abbâs

Onlardan biri de bilen ve telkin eden, zeki ve anlayan, iftihar edilenlerin iftiharı, haberlerin mehtabı, feleklerin kutbu, mülkün unsurudur. Zengin bir derya, keskin bir göz, Kur'ân'ın müfessiri, tevilin mübeyyini, keskin zekâlı, abdest kıyafetli, meclisindekilere ikramda bulunan, dostlara yemek yediren Abdullah b. Abbâs.

Derler ki: Tasavvuf, enfes davranışlarda nefes nefese yarışmak ve nefîs alışkanlıklardan nefsi kurtarmaktır.

Takrîb 2078

(١١٤٤)- [١١٤٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ الْهَيْثَمِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي الْعَوَّامِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بَكْرٍ السَّهْمِيُّ، حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ أَبِي صَغِيرَةَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، أَنَّ كُرَيْبًا، أَخْبَرَهُ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: " صَلَّيْتُ خَلْفَ النَّبِيِّ ﷺ مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ فَجَعَلَنِي حِذَاءَهُ، فَلَمَّا انْصَرَفَ، قُلْتُ لَهُ: وَيَنْبَغِي لأَحَدٍ أَنْ يُصَلِّيَ آنَذَاكَ، وَأَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ الَّذِي أَعْطَاكَ اللَّهُ؟ فَدَعَا اللَّهَ أَنْ يَزِيدَنِي فَهْمًا وَعِلْمًا " [٣١٤/١]

İbn Abbâs der ki: Gecenin sonunda Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında namaz kıldım. Beni hizasına aldı. Bitirdiğinde ona "Bir kimsenin bu şekilde namaz kılması olur mu, üstelik sen Allah'ın sana verdiği Resûlullah'sın?" dedim. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem), bana ilim ve anlayış vermesi için Allah'a dua etti.

(١١٤٥)- [١١٤٦] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ رُسْتَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو يَزِيدَ الخَزَّازُ، حَدَّثَنَا النَّضْرُ بْنُ شُمَيْلٍ، حَدَّثَنَا يُونُسُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، حَدَّثَنِي عَبْدُ الْمُؤْمِنِ الأَنْصَارِيُّ، قَالَ: قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : كُنْتُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَامَ إِلَى سِقَاءٍ فَتَوَضَّأَ وَشَرِبَ قَائِمًا، قُلْتُ: وَاللَّهِ لأَفْعَلَنَّ كَمَا فَعَلَ النَّبِيُّ ﷺ فَقُمْتُ وَتَوَضَّأْتُ وَشَرِبْتُ قَائِمًا، ثُمَّ صَفَفْتُ خَلْفَهُ، فَأَشَارَ إِلَيَّ لأُوَازِي بِهِ أَقُومُ عَنْ يَمِينِهِ، فَأَبَيْتُ، فَلَمَّا قَضَى صَلاتَهُ، قَالَ: " مَا مَنَعَكَ أَنْ لا تَكُونَ وَازَيْتَ بِي؟ " قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَنْتَ أَجَلُّ فِي عَيْنِي، وَأَعَزُّ مِنْ أَنْ أُوَازِي بِكَ، فَقَالَ: " اللَّهُمَّ آتِهِ الْحِكْمَةَ " [١/٣١٥]

İbn Abbâs anlatıyor: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanındaydım. Suya kalktı, abdest aldı ve ayakta su içti. İçimden "Vallahi Resûlullah'ın yaptığı gibi yapacağım" dedim. Kalktım, abdest aldım ve ayakta su içtim, sonra arkasında namaza durdum. Bana, yanında durmam için sağımı işaret etti. Dediğini yapmadım. Namazını bitirince *"Neden yanımda durmadın?"* deyince, ben: "Ey Allah'ın Resûlü! Sen gözümde daha yücesin, senin yanında durmamdan daha değerlisin" dedim. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) *"Allahım! Ona hikmeti ver!"* dedi.

(١١٤٦)- [١١٤٧] حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عِلانٍ، حَدَّثَنَا جَعْفَرٌ الْفِرْيَابِيُّ، حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا مَحْبُوبُ بْنُ الْحَسَنِ الْبَصْرِيُّ، عَنْ خَالِدٍ الْحَذَّاءِ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: ضَمَّنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ثُمَّ قَالَ: " اللَّهُمَّ عَلِّمْهُ الْحِكْمَةَ "

İbn Abbâs der ki: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) beni kucakladı ve *"Allahım! Ona hikmeti öğret!"* dedi.

(١١٤٧)- [١١٤٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ الطَّلْحِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ مَهْدِيٍّ، حَدَّثَنَا الزُّبَيْرُ بْنُ بَكَّارٍ، حَدَّثَنِي سَاعِدَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا دَاوُدُ بْنُ عَطَاءٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنِ

ابْنِ عُمَرَ قَالَ: دَعَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْعَبَّاسِ، فَقَالَ: " اللَّهُمَّ بَارِكْ فِيهِ، وَانْشُرْ مِنْهُ "

İbn Ömer der ki: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Abdullah b. Abbâs için dua edip şöyle dedi: *"Allahım! Onu mübarek kıl ve ondan (ilmi) dağıt."*

(١١٤٨)- [١١٤٩] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُظَفَّرِ، حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدٍ الأُمَوِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ صَالِحٍ الْعَدَوِيُّ، حَدَّثَنَا لاهِزُ بْنُ جَعْفَرٍ التَّمِيمِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ الصَّمَدِ الْعَمِّيُّ، أَخْبَرَنِي عَلِيُّ بْنُ زَيْدِ بْنِ جُدْعَانَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَتَلَقَّاهُ الْعَبَّاسُ، فَقَالَ: " أَلا أُبَشِّرُكَ يَا أَبَا الْفَضْلِ؟ " قَالَ: بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: " إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى افْتَتَحَ بِي هَذَا الأَمْرَ، وَبِذُرِّيَّتِكَ يَخْتِمُهُ "، تَفَرَّدَ بِهِ لاهِزُ بْنُ جَعْفَرٍ، وَهُوَ حَدِيثٌ عَزِيزٌ

Ebû Hureyre der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) evden çıkınca Abbâs'la karşılaştı. Ona "Ey Ebu'l-Fadl! Sana müjde vereyim mi?" dedi. Abbâs "Olur, ey Allah'ın Resûlü!" deyince, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Allah bu işi benimle başlattı, senin zürriyetinle tamamlayacaktır."*

Takrîb 4544

(١١٥٠)- [٣١٦/١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، حَدَّثَنَا الأَعْمَشُ، عَنْ مُجَاهِدٍ، قَالَ: " كَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ يُسَمَّى الْبَحْرَ مِنْ كَثْرَةِ عِلْمِهِ "

Mücahid der ki: "İbn Abbâs ilminin çokluğundan derya olarak isimlendirilirdi."

(١١٥١)- [١١٥٢] حَدَّثَنَا مَخْلَدُ بْنُ جَعْفَرٍ أَبُو عِيسَى الْخُتَّلِيُّ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنْصُورٍ، حَدَّثَنَا سَعْدَانُ بْنُ جَعْفَرٍ الْمَرْوَزِيُّ، ثِقَةٌ أَمِينٌ عَنْ عَبْدِ الْمُؤْمِنِ بْنِ خَالِدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ بُرَيْدَةَ يُحَدِّثُ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ قَالَ: انْتَهَيْتُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ وَعِنْدَهُ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلامُ، فَقَالَ لَهُ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلامُ: " إِنَّهُ كَائِنٌ حَبْرَ هَذِهِ الأُمَّةِ فَاسْتَوْصِ بِهِ خَيْرًا " تَفَرَّدَ بِهِ عَبْدُ الْمُؤْمِنِ بْنُ خَالِدٍ، وَهُوَ حَدِيثُهُ

İbn Abbâs der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gitmiştim, yanında da Cibril vardı. Cibril O'na: "Bu ümmetin alimi olacaktır. Ona hayır tavsiye et" dedi.

(١١٥٢)- [١١٥٣] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ الرَّقِّيُّ، حَدَّثَنَا عَامِرُ بْنُ سَيَّارَةَ، حَدَّثَنَا فُرَاتُ بْنُ السَّائِبِ، عَنْ مَيْمُونِ بْنِ مِهْرَانَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَضَعَ يَدَهُ عَلَى رَأْسِ عَبْدِ اللَّهِ، فَقَالَ: " اللَّهُمَّ أَعْطِهِ الْحِكْمَةَ، وَعَلِّمْهُ التَّأْوِيلَ "، وَوَضَعَ يَدَهُ عَلَى صَدْرِهِ فَوَجَدَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسٍ بَرْدَهَا فِي ظَهْرِهِ، ثُمَّ قَالَ: " اللَّهُمَّ احْشُ جَوْفَهُ حِكَمًا وَعِلْمًا "، فَلَمْ يَسْتَوْحِشْ فِي نَفْسِهِ إِلَى مَسْأَلَةِ أَحَدٍ مِنَ النَّاسِ، وَلَمْ يَزَلْ حَبْرَ هَذِهِ الأُمَّةِ حَتَّى قَبَضَهُ اللَّهُ تَعَالَى

Meymûn b. Mihrân'ın Abdullah b. Abbâs'tan naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) elini Abdullah'ın başına koyup *"Allahım! Ona hikmeti ver ve tevili öğret!"* dedi. Sonra elini göğsüne koyunca Abdullah b. Abbâs elinin soğukluğunu sırtında hissetti. Ardından Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): *"Allahım! Kalbini hikmet ve ilimle doldur"* buyurdu. Bundan sonra İbn Abbâs insanların hiçbir sorusuna şaşırmadı. Allah ruhunu kabzedinceye kadar da bu ümmetin âlimi olarak kaldı.

(١١٥٣)- [١١٥٤] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ الطَّلْحِيُّ، حدثنا جَعْفَرُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عِمْرَانَ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ يُوسُفَ الصَّيْرَفِيُّ الْكُوفِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خِرَاشٍ، عَنِ الْعَوَّامِ بْنِ حَوْشَبٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: دَعَا لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِخَيْرٍ كَثِيرٍ، وَقَالَ: " نِعْمَ تُرْجُمَانُ الْقُرْآنِ أَنْتَ "

İbn Abbâs der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana birçok defa hayırla dua etti ve şöyle dedi: *"Kur'ân'ın en güzel tercümanı sensin."*

(١١٥٤)- [٣١٦/١] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ السَّرَّاجُ، حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا أَبُو شَرِيكٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ مَسْرُوقٍ، عَنْ مُنْذِرٍ الثَّوْرِيِّ، عَنِ ابْنِ الْحَنَفِيَّةِ، قَالَ: " كَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ حَبْرَ هَذِهِ الأُمَّةِ "

İbnu'l-Hanefiyye der ki: "İbn Abbâs, bu ümmetin âlimiydi."

(١١٥٥)- [٣١٦/١] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، حَدَّثَنَا عَارِمٌ أَبُو النُّعْمَانِ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ أَبِي بِشْرٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: كَانَ عُمَرُ يُدْخِلُنِي مَعَ أَشْيَاخِ بَدْرٍ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ: لِمَ تُدْخِلُ هَذَا الْفَتَى مَعَنَا، وَلَنَا أَبْنَاءٌ مِثْلُهُ؟ فَقَالَ: إِنَّهُ مِمَّنْ قَدْ عَلِمْتُمْ، قَالَ: فَدَعَاهُمْ ذَاتَ يَوْمٍ، وَدَعَانِي مَعَهُمْ، وَمَا رَأَيْتُهُ دَعَانِي يَوْمَئِذٍ إِلا لِيُرِيَهُمْ مِنِّي، فَقَالَ: مَا تَقُولُونَ: ﴿إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ﴾ حَتَّى خَتَمَ السُّورَةَ؟ فَقَالَ بَعْضُهُمْ: أَمَرَنَا أَنْ نَحْمَدَ اللَّهَ تَعَالَى وَنَسْتَغْفِرَهُ إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَفَتَحَ عَلَيْنَا، وَقَالَ بَعْضُهُمْ: لا نَدْرِي، وَلَمْ يَقُلْ بَعْضُهُمْ شَيْئًا، فَقَالَ لِي: يَا ابْنَ عَبَّاسٍ، كَذَاكَ تَقُولُ؟ قُلْتُ: لا، قَالَ: فَمَا تَقُولُ؟ قُلْتُ: " هُوَ أَجَلُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَعْلَمَهُ اللَّهُ: ﴿إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ﴾ فَتْحُ مَكَّةَ فَذَاكَ عَلامَةُ أَجَلِكَ، ﴿فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا﴾ "، فَقَالَ عُمَرُ: مَا أَعْلَمُ مِنْهَا إِلا مَا تَعْلَمُ "

İbn Abbâs der ki: Hz. Ömer beni Bedir yaşlılarının meclisine götürürdü. Birisi "Neden bu çocuğu getiriyorsun, bizim de onun yaşında çocuklarımız var?" deyince, Ömer "O tanıdığınız biri" dedi. Bir gün onları davet etti, beni de çağırdı. O gün beni onlara göstermek için çağırdığım anlamıştım. Ömer onlara Nasr sûresi hakkında ne diyorsunuz?" dedi ve sûrenin tamamını okudu. Birisi "Allah'ın yardımı gelip fetih nasib olunca, Allah'a hamd edip istiğfar etmemizi emrediyor" dedi. Kimisi "Bilmiyoruz" dedi. Kimisi de hiçbir şey demedi. Bana "Ey İbn Abbâs, sen de öyle mi diyorsun?" deyince, "Hayır" dedim. "Ne diyorsun?" deyince ben şöyle cevap verdim: "O, Resûlullah'ın bildirdiği ecelidir. **Allah'ın yardımı ve fetih geldiğinde...** Mekke'nin fethi, o senin ecelinin işareti geldiğinde. **Rabbine hamd edip tesbihte bulun ve O'ndan istiğfar dile. O tövbeleri kabul edendir."** Bunun üzerine Ömer "Ben senin dediğinden başka bir şey bilmiyorum" dedi.

Takrîb 1523

(١١٥٧)- [٣١٨/١] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّبَرِيُّ، عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ، عَنْ عُيَيْنَةَ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ الْهُذَلِيِّ، قَالَ: " دَخَلْتُ عَلَى الْحَسَنِ، فَقَالَ: " إِنَّ

ابْنَ عَبَّاسٍ كَانَ مِنَ الْقُرْآنِ بِمَنْزِلٍ، كَانَ عُمَرُ يَقُولُ: ذَاكُمْ فَتَى الْكُهُولِ، إِنَّ لَهُ لِسَانًا سَئُولا، وَقَلْبًا عَقُولا، كَانَ يَقُومُ عَلَى مِنْبَرِنَا هَذَا أَحْسَبُهُ قَالَ: عَشِيَّةَ عَرَفَةَ فَيَقْرَأُ سُورَةَ الْبَقَرَةِ وَسُورَةَ آلِ عِمْرَانَ، ثُمَّ يُفَسِّرُهُمَا آيَةً آيَةً، وَكَانَ مِثَجَّةً نَجِدًا غَرْبًا "

Ebû Bekr el-Huzelî diyor ki: Hasan'ın yanına girmiştim; dedi ki: İbn Abbâs Kur'ân konusunda bir mertebeye sahipti. Ömer onun hakkında "Şu gördüğünüz olgun delikanlı; sorgulayıcı bir dile, akılcı bir kalbe sahiptir" derdi. Arefe akşamı minberimize çıkar, Bakara ve Âl-i İmran sûrelerini okurdu, ardından âyet âyet tefsir ederdi. Coşkulu, mantıklı ve derin görüşlüydü.

(١١٥٨)- [٣١٨/١] حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ كَيْسَانَ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِسْحَاقَ الْقَاضِي، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْمَدِينِيِّ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، حَدَّثَنَا مُجَالِدٌ، حَدَّثَنِي عَامِرٌ الشَّعْبِيُّ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ لِي أَبِي: " أَيْ بُنَيَّ، إِنِّي أَرَى أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ يَدْعُوكَ وَيُقَرِّبُكَ وَيَسْتَشِيرُكَ مَعَ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَاحْفَظْ عَنِّي ثَلاثَ خِصَالٍ: اتَّقِ اللَّهَ لا يُجَرِّبَنَّ عَلَيْكَ كِذْبَةً، وَلا تُفْشِيَنَّ لَهُ سِرًّا، وَلا تَغْتَابَنَّ عِنْدَهُ أَحَدًا "، قَالَ عَامِرٌ: فَقُلْتُ لابْنِ عَبَّاسٍ: كُلُّ وَاحِدَةٍ خَيْرٌ مِنْ أَلْفٍ، قَالَ: كُلُّ وَاحِدَةٍ خَيْرٌ مِنْ عَشَرَةِ آلافٍ

İbn Abbâs der ki: Babam bana şöyle demişti: "Evladım! Anladığım kadarıyla; müminlerin emiri seni Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbının meclisine çağırıp fikrinden istifade edecek ve danışacak. Orada benim için üç haslete dikkat et; Allah'tan kork ve yalana başvurma, onun herhangi bir sırrını ifşa etme ve onun yanında kimsenin gıybetini yapma."

Âmir diyor ki: İbn Abbâs'a "Bu nasihatlerin her biri bin değer" dediğimde şöyle devam etti: "Her biri on bin değer."

(١١٥٩)- [١١٦٠] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، حَدَّثَنَا أَبُو حُذَيْفَةَ مُوسَى بْنُ مَسْعُودٍ النَّهْدِيُّ، وَحَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، قَالَ: حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ بْنُ عَمَّارٍ، حَدَّثَنَا أَبُو زُمَيْلٍ الْحَنَفِيُّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: " لَمَّا اعْتَزَلَتُ الْحَرُورِيَّةُ، قُلْتُ لِعَلِيٍّ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، أَبْرِدْ عَنِ الصَّلاةِ لَعَلِّي آتِي هَؤُلاءِ الْقَوْمَ

فَأُكَلِّمَهُمْ، قَالَ: إِنِّي أَتَخَوَّفُهُمْ عَلَيْكَ، قَالَ: قُلْتُ: كَلا إِنْ شَاءَ اللَّهُ، فَلَبِسْتُ أَحْسَنَ مَا أَقْدِرُ عَلَيْهِ مِنْ هَذِهِ الْيَمَانِيَةِ، ثُمَّ دَخَلْتُ عَلَيْهِمْ وَهُمْ قَائِلُونَ فِي نَحْرِ الظَّهِيرَةِ، فَدَخَلْتُ عَلَى قَوْمٍ فَلَمْ أَرَ قَوْمًا قَطُّ أَشَدَّ اجْتِهَادًا مِنْهُمْ، أَيْدِيهِمْ كَأَنَّهَا ثَفِنُ إِبِلٍ، وَوُجُوهُهُمْ مُقَلَّبَةٌ مِنْ آثَارِ السُّجُودِ، قَالَ: فَدَخَلْتُ، فَقَالُوا: مَرْحَبًا بِكَ يَا ابْنَ عَبَّاسٍ، مَا جَاءَ بِكَ؟ قَالَ: جِئْتُ أُحَدِّثُكُمْ، عَلَى أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَزَلَ الْوَحْيُ، وَهُمْ أَعْلَمُ بِتَأْوِيلِهِ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ: لا تُحَدِّثُوهُ، وَقَالَ بَعْضُهُمْ: لَنُحَدِّثَنَّهُ، قَالَ: قُلْتُ: أَخْبِرُونِي مَا تَنْقِمُونَ عَلَى ابْنِ عَمِّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَخَتَنِهِ، وَأَوَّلِ مَنْ آمَنَ بِهِ، وَأَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مَعَهُ؟ قَالُوا: نَنْقِمُ عَلَيْهِ ثَلاثًا، قُلْتُ: وَمَا هُنَّ؟ قَالُوا: أُولاهُنَّ أَنَّهُ حَكَّمَ الرِّجَالَ فِي دِينِ اللَّهِ وَقَدْ قَالَ اللَّهُ ﷻ: ﴿إِنِ الْحُكْمُ إِلا لِلَّهِ﴾، قَالَ: قُلْتُ: وَمَاذَا؟ قَالُوا: قَاتَلَ وَلَمْ يَسْبِ وَلَمْ يَغْنَمْ، لَئِنْ كَانُوا كُفَّارًا لَقَدْ حَلَّتْ أَمْوَالُهُمْ، وَإِنْ كَانُوا مُؤْمِنِينَ لَقَدْ حُرِّمَتْ عَلَيْهِ دِمَاؤُهُمْ، قَالَ: قُلْتُ: وَمَاذَا؟ قَالُوا: وَمَحَا نَفْسَهُ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فَهُوَ أَمِيرُ الْكَافِرِينَ، قَالَ: قُلْتُ: أَرَأَيْتُمْ إِنْ قَرَأْتُ عَلَيْكُمْ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ الْمُحْكَمِ، وَحَدَّثْتُكُمْ مِنْ سُنَّةِ نَبِيِّكُمْ مُحَمَّدٍ ﷺ مَا لا تُنْكِرُونَ أَتَرْجِعُونَ؟ قَالُوا: نَعَمْ، قَالَ: قُلْتُ: أَمَّا قَوْلُكُمْ: إِنَّهُ حَكَّمَ الرِّجَالَ فِي دِينِ اللَّهِ، فَإِنَّهُ يَقُولُ: ﴿يَأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَأَنْتُمْ حُرُمٌ وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَمِّدًا فَجَزَاءٌ إِلَى قَوْلِهِ: يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ﴾ وَقَالَ فِي الْمَرْأَةِ وَزَوْجِهَا: ﴿وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَمًا مِنْ أَهْلِهِ وَحَكَمًا مِنْ أَهْلِهَا﴾، أَنْشُدُكُمُ اللَّهَ، أَفَحُكْمُ الرِّجَالِ فِي حَقْنِ دِمَائِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ وَصَلاحِ ذَاتِ بَيْنِهِمْ أَحَقُّ أَمْ فِي أَرْنَبٍ ثَمَنُهَا رُبْعُ دِرْهَمٍ؟ فَقَالُوا: اللَّهُمَّ فِي حَقْنِ دِمَائِهِمْ، وَصَلاحِ ذَاتِ بَيْنِهِمْ، قَالَ: أَخَرَجْتُ مِنْ هَذِهِ؟ قَالُوا: اللَّهُمَّ نَعَمْ، قَالَ: وَأَمَّا قَوْلُكُمْ: إِنَّهُ قَاتَلَ وَلَمْ يَسْبِ وَلَمْ يَغْنَمْ، أَتَسْبُونَ أُمَّكُمْ، ثُمَّ تَسْتَحِلُّونَ مِنْهَا مَا تَسْتَحِلُّونَ مِنْ غَيْرِهَا، فَقَدْ كَفَرْتُمْ، وَإِنْ زَعَمْتُمْ أَنَّهَا لَيْسَتْ بِأُمِّكُمْ فَقَدْ كَفَرْتُمْ وَخَرَجْتُمْ مِنَ الإِسْلامِ، إِنَّ اللَّهَ ﷻ يَقُولُ: ﴿النَّبِيُّ أَوْلَى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَأَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ﴾، فَأَنْتُمْ تَتَرَدَّدُونَ بَيْنَ ضَلالَتَيْنِ فَاخْتَارُوا أَيُّهُمَا شِئْتُمَ، أَخَرَجْتُ مِنْ هَذِهِ؟ قَالُوا: اللَّهُمَّ نَعَمْ، قَالَ: وَأَمَّا قَوْلُكُمْ مَحَا نَفْسَهُ مِنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ دَعَا قُرَيْشًا يَوْمَ الْحُدَيْبِيَةِ عَلَى

أَنْ يَكْتُبَ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُمْ كِتَابًا، فَقَالَ: اكْتُبْ: هَذَا مَا قَاضَى عَلَيْهِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ، فَقَالُوا: لَوْ كُنَّا نَعْلَمُ أَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ مَا صَدَدْنَاكَ عَنِ الْبَيْتِ، وَلا قَاتَلْنَاكَ، وَلَكِنِ اكْتُبْ: مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: وَاللَّهِ إِنِّي لَرَسُولُ اللَّهِ وَإِنْ كَذَّبْتُمُونِي، اكْتُبْ يَا عَلِيُّ: مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، فَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ كَانَ أَفْضَلَ مِنْ عَلِيٍّ، أَخَرَجْتُ مِنْ هَذِهِ؟ قَالُوا: اللَّهُمَّ نَعَمْ، فَرَجَعَ مِنْهُمْ عِشْرُونَ أَلْفًا، وَبَقِيَ أَرْبَعَةُ آلافٍ، فَقُتِلُوا " [١/٣١٩]

Abdullah b. Abbâs anlatıyor: Hâriciler, müslümanların cemaatinden ayrılınca (onlarla yapılacak savaş öncesi) Hz. Ali'ye: "Ey müminlerin emiri! Namazı biraz geciktir de şu adamların yanına gidip konuşmayı deneyeyim!" dedim. Hz. Ali: "Sana zarar vermelerinden korkarım!" deyince, ben: "İnşaallah bir şey olmaz!" karşılığını verdim ve Yemen işi en güzel giysilerimi giyip yanlarına gittim. Güneş tepede olduğu için konaklamışlardı. Orada bir topluluğun yanına girdim ki onlar kadar ibadet edeni daha önce hiç görmedim. Elleri devenin ayak tabanları gibiydi, secde izlerinden de yüzlerinin şekli değişmişti. Yanlarına girdiğimde: "Hoş geldin ey İbn Abbâs! Neden geldin?" dediler. Ben de: "Sizinle konuşmaya geldim. Vahiy Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbına indi, onun için onlar Kur'ân'ı sizden daha biliyorlar" karşılığını verdim. İçlerinden bazıları: "Onunla konuşmayın!" derken, bazıları da: "Hayır! Onunla konuşalım!" demeye başladı.

Onlara: "Söyleyin bakalım! Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) amcası oğlu, damadı ve ona ilk inanan kişiye, ashâbın yanında yer aldığı zata neden düşmansınız?" diye sordum. "Üç nedenden dolayı ona düşmanız!" karşılığını verdiler. "Bunlar nedir?" diye sorduğumda ise şöyle dediler: "Birincisi Allah'ın dininde hakem tayin etti. Oysa Allah: **«Hüküm, ancak Allah'ındır»**[1] buyurur!" "Diğeri ne?" diye sorduğumda şöyle dediler: "Savaştı; ancak esir ve ganimet almayı kabul etmedi. Şâyet savaştığı kişiler kâfir iseler onların malları kendisine helal olur. Ancak savaştığı kişiler mümin iseler o zaman döktüğü kanlar haram olan kanlardı." "Diğeri ne?"

---

[1] En'âm Sur. 57

diye sorduğumda ise şöyle dediler: "Bir diğeri de, kendini müminlerin emiri sıfatından silmesidir. Müminlerin emiri değilse o zaman kâfirlerin emiridir!"

Onlara: "Peki sizlere hak olan Kur'ân âyetlerinden, Peygamber'inizin (sallallahu aleyhi vesellem) sünnetinden, sizin de bilip kabul edeceğiniz bir şeyler söylesem bu fikirlerinizden döner misiniz?" diye sorduğumda: "Tabii ki döneriz!" karşılığını verdiler. Onlara şöyle dedim: "Allah'ın dininde bazı adamları hakem tayin etti" diyorsunuz. Oysa Allah şöyle buyurur: **"Ey inananlar! İhramlı iken avı öldürmeyin. Sizden bile bile onu öldürene, ehli hayvanlardan öldürdüğü kadar olduğuna içinizden iki dürüst kimsenin hükmedeceği, Kâbe'ye ulaşacak bir kurbanı ödeme yahut düşkünlere yemek yedirme şeklinde kefaret ya da yaptığının ağırlığını tatmak üzere bunlara denk oruç tutma vardır."**[1] Yine kadın ile kocası konusunda şöyle buyurmuştur: **"Karı kocanın arasının açılmasından endişelenirseniz, erkeğin ailesinden bir hakem ve kadının ailesinden bir hakem gönderin; bunlar düzeltmek isterlerse, Allah onların aralarını buldurur. Doğrusu Allah her şeyi Bilen ve haberdar olandır."**[2] Şimdi Allah aşkına söyleyin! Müslümanların kanının akmasının önlenmesi ve aralarının düzelmesi konusunda mı hakem tayin etmek daha evladır, yoksa değeri çeyrek dirhem bile etmeyen bir tavşanın öldürülmemesi konusunda mı?" Bu soru üzerine: "Tabii ki Müslümanların kanının akıtılmaması ve aralarının düzelmesi için hakem tayin etmek daha evladır" dediler. Bunun üzerine onlara: "Bu sorunu hallettik mi?" diye sorduğumda: "Allah için söylemek gerekirse evet, halloldu!" dediler.

Şöyle devam ettim: "Savaştığı halde karşı taraftan esir ve ganimet almadığı konusuna gelince, esir olarak annenizi (Hz. Âişe'yi) mi esir alacaksınız? Diğer esirleri kendinize helal kıldığınız gibi annenizi de mi kendinize helal kılacaksınız? Şâyet onu anneniz olarak görmüyorsanız o zaman küfre girer, İslam dininden çıkmış olursunuz. Zira Allah: **«Müminlerin, Peygamberi kendi nefislerinden çok sevmeleri gerekir;**

---

[1] Mâide Sur. 95

[2] Nisâ Sur. 35

onun eşleri onların anneleridir»[1] buyurur. Her halükârda iki sapkınlık içinde olacaksınız. Ya annenizi esir alacaksınız, ya da küfre gireceksiniz. İkisinden birini seçin!" Sonra onlara: "Bu sorunu da hallettik mi?" diye sorduğumda: "Allah için söylemek gerekirse evet, halloldu!" dediler.

Şöyle devam ettim: "Yine kendini müminlerin emiri sıfatından sildiğini söylüyorsunuz. Hudeybiye'de Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) anlaşmanın metnini yazmak üzere Kureyşlileri çağırmıştı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Yaz: İşte bu metin, Resûlullah olan Muhammed'in hükümlerini içerir"* buyurdu. Ancak Kureyşliler: "Vallahi senin Allah'ın Resûlü olduğunu kabul etseydik seni Kâbe'den alıkoymaz ve seninle savaşmazdık. Onun için bunun yerine «Muhammed b. Abdillah» yaz" diye itiraz ettiler. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) de: *"Beni yalanlasanız da ben Allah'ın Resûlüyüm!"* karşılığını verdi ve: *"Ey Ali! Muhammed b. Abdillah yaz"* emrini verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ali'den daha üstün birisidir." Ardından: "Bu sorunu da hallettik mi?" diye sorduğumda: "Allah için söylemek gerekirse evet, bu da halloldu!" dediler. Bu münâzaranın ardından içlerinden yirmi bin kişi eski fikirlerinden geri döndü. Kalan dört bin kişi ise savaşta öldürüldü.

(١١٦٠)- [٣٢٠/١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ حُبَيْشٍ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ شَرِيكٍ الأَسَدِيُّ، حَدَّثَنَا عُقْبَةُ بْنُ مُكْرَمٍ، حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ، عَنْ أَبِي بِشْرٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، أَنَّ مُعَاوِيَةَ، كَتَبَ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ يَسْأَلُهُ عَنْ ثَلاثَةِ أَشْيَاءَ، وَقَالَ: إِنَّ هِرَقْلَ كَتَبَ إِلَى مُعَاوِيَةَ يَسْأَلُهُ عَنْهُنَّ، فَقَالَ مُعَاوِيَةُ: فَمَنْ لِهَذَا؟ قِيلَ: ابْنُ عَبَّاسٍ، فَكَتَبَ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ يَسْأَلُهُ عَنِ الْمَجَرَّةِ، وَعَنِ الْقَوْسِ، وَعَنْ مَكَانٍ مِنَ الأَرْضِ طَلَعَتْ فِيهِ الشَّمْسُ لَمْ تَطْلُعْ قَبْلَ ذَلِكَ الْيَوْمِ وَلا بَعْدَهُ، فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: " أَمَّا الْمَجَرَّةُ فَبَابُ السَّمَاءِ الَّذِي تَنْشَقُّ مِنْهُ، وَأَمَّا الْقَوْسُ فَأَمَانٌ لأَهْلِ الأَرْضِ مِنَ الْغَرَقِ، وَأَمَّا الْمَكَانُ الَّذِي طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ لَمْ تَطْلُعْ قَبْلَ ذَلِكَ الْيَوْمِ وَلا بَعْدَهُ فَالْمَكَانُ الَّذِي انْفَرَجَ مِنَ الْبَحْرِ لِبَنِي إِسْرَائِيلَ "

Saîd b. Cübeyr'in naklettiğine göre Muâviye, İbn Abbâs'a mektup yazıp üç konuyu sormuştu. Anlatılanlara göre Heraklius Muâviye'ye mektup yazıp

---

[1] Ahzâb Sur. 6

bu soruları sormuştu. Muâviye "Bu sorulara kim cevap verebilir?" dediğinde "İbn Abbâs" dediler. O da İbn Abbâs'a mektup yazıp sordu. Bunlar (samanyolu) semanın kapısı, (kavs) yay ve yeryüzünde güneşin sadece bir gün doğduğu, önceden ve sonradan doğmadığı yer.

İbn Abbâs bunlara mektup yazıp şöyle dedi: "Samanyolu, semanın kapsıdır. Gökyüzü buradan açılır (yağmur yağdırır). Yay (gökkuşağı), yeryüzü halkının güvencesidir. Onları (yağmurdan dolayı) boğulmaktan korur. Yeryüzünde güneşin sadece bir gün doğduğu, önceden ve sonradan doğmadığı yer ise denizin İsrail oğulları için yarılıp açıldığı yerdir."

(١١٦١)- [٣٢٠/١] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ خَلادٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِسْحَاقَ الْقَاضِي، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ حَمْزَةَ، عَنْ حَمْزَةَ بْنِ أَبِي مُحَمَّدٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، " أَنَّ رَجُلا أَتَاهُ يَسْأَلُهُ عَنِ ﴿السَّمَوَاتِ وَالأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا﴾، قَالَ: اذْهَبْ إِلَى ذَلِكَ الشَّيْخِ فَاسْأَلْهُ، ثُمَّ تَعَالَى فَأَخْبِرْنِي مَا قَالَ فَذَهَبَ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ فَسَأَلَهُ، فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: " كَانَتِ السَّمَوَاتُ رَتْقًا لا تُمْطِرُ، وَكَانَتِ الأَرْضُ رَتْقًا لا تُنْبِتُ، فَفَتَقَ هَذِهِ بِالْمَطَرِ، وَفَتَقَ هَذِهِ بِالنَّبَاتِ " فَرَجَعَ الرَّجُلُ إِلَى ابْنِ عُمَرَ فَأَخْبَرَهُ، فَقَالَ: إِنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ قَدْ أُوتِيَ عِلْمًا، صَدَقَ هَكَذَا كَانَتَا، ثُمَّ قَالَ ابْنُ عُمَرَ: قَدْ كُنْتُ أَقُولُ: مَا يُعْجِبُنِي جُرْأَةُ ابْنِ عَبَّاسٍ عَلَى تَفْسِيرِ الْقُرْآنِ، فَالآنَ قَدْ عَلِمْتُ أَنَّهُ قَدْ أُوتِيَ عِلْمًا "

Abdullah b. Dînâr'ın naklettiğine göre, bir adam İbn Ömer'e gelip **"Semalar ve yeryüzü bitişik iken bizim onları ayırdığımızı..."**[1] âyetini sormak istedi. Ona "Oradaki yaşlı adama git ve ona sor. Sonra ne dediğini gelip bana da söyle" dedi. Adam İbn Abbâs'a gidip sordu. İbn Abbâs ona şöyle dedi: "Gökyüzü bitişik idi ve yağmur yağdırmıyordu. Yeryüzü bitişik idi ve bitki bitirmiyordu. Birini yağmurla ayırdı, birini de bitkilerle ayırdı." Bunları dinleyen adam İbn Ömer'e dönüp bunları aktarınca İbn Ömer: "İbn Abbâs'a ilim verilmiştir, doğru söylüyor, dediği gibiydiler" dedi. Daha sonra İbn Ömer: "Eskiden; İbn Abbâs'ın Kur'ân tefsirini beğenmem, derdim. Fakat şimdi gerçekten ona ilim verildiğini anladım" dedi.

---

[1] Enbiya Sur. 30

(١١٦٢)- [٣٢٠/١] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الثَّقَفِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ بْنِ أَبَانَ الْجُعْفِيُّ، حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا أَبُو حَمْزَةَ الثُّمَالِيُّ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، قَالَ: " لَقَدْ رَأَيْتُ مِنِ ابْنِ عَبَّاسٍ مَجْلِسًا لَوْ أَنَّ جَمِيعَ قُرَيْشٍ فَخَرَتْ بِهِ لَكَانَ لَهَا فَخْرًا، لَقَدْ رَأَيْتُ النَّاسَ اجْتَمَعُوا حَتَّى ضَاقَ بِهِمُ الطَّرِيقُ، فَمَا كَانَ أَحَدٌ يَقْدِرُ عَلَى أَنْ يَجِيءَ وَلا أَنْ يَذْهَبَ، قَالَ: فَدَخَلْتُ عَلَيْهِ فَأَخْبَرْتُهُ بِمَكَانِهِمْ عَلَى بَابِهِ، فَقَالَ: لِي: ضَعْ لِي وَضُوءًا، قَالَ: فَتَوَضَّأَ وَجَلَسَ وَقَالَ: اخْرُجْ وَقُلْ لَهُمْ: " مَنْ [٣٢١/١] كَانَ يُرِيدُ أَنْ يَسْأَلَ عَنِ الْقُرْآنِ وَحُرُوفِهِ وَمَا أَرَادَ مِنْهُ فَلْيَدْخُلْ " قَالَ: فَخَرَجْتُ فَأَذِنْتُهُمْ، فَدَخَلُوا حَتَّى مَلَئُوا الْبَيْتَ وَالْحُجْرَةَ، فَمَا سَأَلُوهُ عَنْ شَيْءٍ إِلا أَخْبَرَهُمْ بِهِ وَزَادَهُمْ مِثْلَ مَا سَأَلُوا عَنْهُ أَوْ أَكْثَرَ، ثُمَّ قَالَ: " إِخْوَانُكُمْ " فَخَرَجُوا، ثُمَّ قَالَ: " اخْرُجْ فَقُلْ: مَنْ أَرَادَ أَنْ يَسْأَلَ عَنْ تَفْسِيرِ الْقُرْآنِ وَتَأْوِيلِهِ فَلْيَدْخُلْ " قَالَ: فَخَرَجْتُ فَأَذِنْتُهُمْ، فَدَخَلُوا حَتَّى مَلَئُوا الْبَيْتَ وَالْحُجْرَةَ، فَمَا سَأَلُوهُ عَنْ شَيْءٍ إِلا أَخْبَرَهُمْ بِهِ وَزَادَهُمْ مِثْلَ مَا سَأَلُوهُ عَنْهُ أَوْ أَكْثَرَ، ثُمَّ قَالَ: " إِخْوَانُكُمْ فَخَرَجُوا، ثُمَّ قَالَ: اخْرُجْ فَقُلْ: مَنْ أَرَادَ أَنْ يَسْأَلَ عَنِ الْحَلالِ وَالْحَرَامِ وَالْفِقْهِ فَلْيَدْخُلْ، فَخَرَجْتُ فَقُلْتُ لَهُمْ، قَالَ: فَدَخَلُوا حَتَّى مَلَئُوا الْبَيْتَ وَالْحُجْرَةَ، فَمَا سَأَلُوهُ إِلا أَخْبَرَهُمْ بِهِ وَزَادَهُمْ مِثْلَهُ، ثُمَّ قَالَ: إِخْوَانُكُمْ " فَخَرَجُوا، ثُمَّ قَالَ: " اخْرُجْ فَقُلْ: مَنْ أَرَادَ أَنْ يَسْأَلَ عَنِ الْفَرَائِضِ وَمَا أَشْبَهَهَا فَلْيَدْخُلْ " قَالَ: فَخَرَجْتُ فَأَذِنْتُهُمْ، فَدَخَلُوا حَتَّى مَلَئُوا الْبَيْتَ وَالْحُجْرَةَ فَمَا سَأَلُوهُ عَنْ شَيْءٍ إِلا أَخْبَرَهُمْ بِهِ وَزَادَهُمْ مِثْلَهُ، ثُمَّ قَالَ: " إِخْوَانُكُمْ " فَخَرَجُوا، ثُمَّ قَالَ: " اخْرُجْ فَقُلْ: مَنْ أَرَادَ أَنْ يَسْأَلَ عَنِ الْعَرَبِيَّةِ وَالشِّعْرِ وَالْغَرِيبِ مِنَ الْكَلامِ فَلْيَدْخُلْ " قَالَ: فَدَخَلُوا حَتَّى مَلَئُوا الْبَيْتَ وَالْحُجْرَةَ فَمَا سَأَلُوهُ عَنْ شَيْءٍ إِلا أَخْبَرَهُمْ بِهِ وَزَادَهُمْ مِثْلَهُ، قَالَ أَبُو صَالِحٍ: فَلَوْ أَنَّ قُرَيْشًا كُلَّهَا فَخَرَتْ بِذَلِكَ لَكَانَ فَخْرًا، فَمَا رَأَيْتُ مِثْلَ هَذَا لأَحَدٍ مِنَ النَّاسِ "

Ebû Sâlih der ki: İbn Abbâs'ı öyle bir mecliste gördüm ki, bütün Kureyş bununla iftihar etse onlar için iftihar vesilesidir. Gördüğüm insanlar o kadara kalabalıktı ki, yollar tıkandı. İnsanlar oraya gelemez ve oradan ayrılamaz oldular. Yanına girdim ve insanların kapıda olduğunu haber verdim. Bana "Abdest almam için su hazırla" dedi. Abdest aldı, oturdu ve

"Çık onlara söyle; kim Kur'ân'dan, harflerinden ve herhangi bir yerinden soru sormak istiyorsa girsin" dedi. Ben çıkıp onları içeri aldım. Girdiler, evi ve odayı doldurdular. Ona ne sordularsa cevap verdi. Hatta istediklerinden fazlasını anlattı. Sonra onlara "Kardeşlerinizin yanına gidin" dedi. Bana da "Çık söyle; kim Kur'ân'ın tefsiri ve tevili konusunda soru soracaksa girsin" dedi. Ben çıkıp onları içeri aldım. Onlar da girdiler, evi ve odayı doldurdular. Ne sordularsa cevap verdi. Sorduklarının fazlasını anlattı. Sonra onlara da "Kardeşlerinizin yanına gidin" dedi. Bana da "Çık söyle; kim helâlı, haramı ve fıkhı sormak istiyorsa girsin" dedi. Ben çıkıp onlara söyledim. Onlar da girdiler evi ve odayı doldurdular. Ne sordularsa cevap verdi. Sorduklarının fazlasını anlattı. Sonra onlara da "Kardeşlerinizin yanına gidin" dedi. Bana da "Çık söyle; kim farzları ve benzeri konuları sormak istiyorsa girsin" dedi. Ben çıkıp onlara söyledim. Onlar da girdiler evi ve odayı doldurdular. Onlar da girdiler evi ve odayı doldurdular. Ne sordularsa cevap verdi. Sorduklarının fazlasını anlattı. Sonra onlara da "Kardeşlerinizin yanına gidin" dedi. Bana da "Çık söyle; kim Arapça'yı, şiiri ve garip kelimeleri sormak istiyorsa girsin" dedi. Ben çıkıp onlara söyledim. Onlar da girdiler evi ve odayı doldurdular. Onlar da girdiler evi ve odayı doldurdular. Ne sordularsa fazlasıyla cevap verdi.

Ebû Salih diyor ki: Bütün Kureyş bununla iftihar etse, bununla iftihar etmek hakkıdır. Hiç kimseye bu kadar ilgi gösterildiğini görmedim.

(١١٦٣)- [٣٢١/١] حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ الْكَاتِبُ، حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ الطُّوسِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْكَرِيمِ، حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ عَدِيٍّ، حَدَّثَنِي ابْنُ جُرَيْجٍ، عَنْ عَطَاءٍ، قَالَ: " مَا رَأَيْتُ بَيْتًا قَطُّ أَكْثَرَ وِعَاءً لِمَاءٍ وَخُبْزٍ مِنْ بَيْتِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْعَبَّاسِ "

Atâ der ki: "Hiçbir evde İbn Abbâs'ın evinde olduğu kadar su kabı ve ekmek kabı görmedim."

(١١٦٤)- [٣٢١/١] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، حَدَّثَنَا شَبِيبُ بْنُ شَيْبَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي

حُسَيْنٍ، قَالَ: " مَا رَأَيْتُ بَيْتًا كَانَ أَكْثَرَ طَعَامًا وَلا شَرَابًا وَلا فَاكِهَةً وَلا عِلْمًا مِنْ بَيْتِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ "

Abdullah b. Abdirrahman b. Ebî Hüseyn der ki: "Hiçbir evde Abdullah b. Abbâs'ın evinden fazla; yemek, içecek, meyve ve ilim görmedim."

(١١٦٥)- [١/٣٢١] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي سُلَيْمَانَ، أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ " اشْتَرَى ثَوْبًا بِأَلْفِ دِرْهَمٍ فَلَبِسَهُ "

Osmân b. Ebî Süleymân'ın naklettiğine göre; İbn Abbâs, bin dirheme bir giysi aldı ve giydi.

(١١٦٦)- [١/٣٢١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مُوسَى[١/٣٢٢]، حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمُقْرِئُ، عَنْ كَهْمَسِ بْنِ الْحَسَنِ، عَنِ ابْنِ بُرَيْدَةَ، قَالَ: شَتَمَ رَجُلٌ ابْنَ عَبَّاسٍ، فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: إِنَّكَ لَتَشْتُمُنِي وَفِيَّ ثَلاثُ خِصَالٍ: إِنِّي لآتِي عَلَى الآيَةِ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ تَعَالَى فَوَدِدْتُ أَنَّ جَمِيعَ النَّاسِ يَعْلَمُونَ مِنْهَا مَا أَعْلَمُ، وَإِنِّي لأَسْمَعُ بِالْحَاكِمِ مِنْ حُكَّامِ الْمُسْلِمِينَ يَعْدِلُ فِي حُكْمِهِ فَأَفْرَحُ بِهِ، وَلَعَلِّي لا أُقَاضِي إِلَيْهِ أَبَدًا، وَإِنِّي لأَسْمَعُ بِالْغَيْثِ قَدْ أَصَابَ الْبَلَدَ مِنْ بِلادِ الْمُسْلِمِينَ فَأَفْرَحُ بِهِ، مَا لِي بِهِ مِنْ سَائِمَةٍ "

İbn Büreyde der ki: Bir adam İbn Abbâs'a hakaret etmişti. İbn Abbâs ona şöyle cevap verdi: "Sen bana hakaret ediyorsun ama benim üç özelliğim var; Allah'ın Kitab'ındaki her âyetle ilgili bildiklerimi bütün insanların bilmesini isterim. Müslüman hâkimlerden birinin adil bir karar vermesine; önünde muhakeme edilmeyecek olsam bile ben de sevinirim. Müslümanların topraklarına yağmur yağdığını duyduğum zaman, yağmura muhtaç sürülerim olmasa da sevinirim."

(١١٦٧)- [١/٣٢٢] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ ضِرَارِ بْنِ مُرَّةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: " لَوْ قَالَ لِي فِرْعَوْنُ: بَارَكَ اللَّهُ فِيكَ، لَقُلْتُ: وَفِيكَ "

İbn Abbâs der ki: "Firavun bana «Allah sana bereket versin» derse, ona «Sana da» derdim."

(١١٦٨)- [٣٢٢/١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا خَلادُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا قَطَرٌ، عَنْ أَبِي يَحْيَى الْقَتَّاتِ، عَنْ مُجَاهِدٍ، قَالَ: قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: " لَوْ أَنَّ جَبَلا، بَغَى عَلَى جَبَلٍ لَدُكَّ الْبَاغِي "

İbn Abbâs der ki: "Şâyet bir dağ bile başka bir dağa haksızlık edecek olsa haksızlık eden yerle bir edilirdi."

(١١٦٩)- [٣٢٢/١] حَدَّثَنَا حَبِيبُ بْنُ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا يُوسُفُ الْقَاضِي، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْحَكَمِ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: " مَا ظَهَرَ الْبَغْيُ فِي قَوْمٍ قَطُّ إِلا ظَهَرَ فِيهِمُ الْمَوَتَانُ "

İbn Abbâs der ki: "Bir toplulukta zulüm baş gösterdiği zaman ölümcül hastalıklar da ortaya çıkar."

(١١٧٠)- [٣٢٢/١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مَخْلَدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو إِسْمَاعِيلَ التِّرْمِذِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْمِنْهَالِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: " إِذَا أَتَيْتَ سُلْطَانًا مَهِيبًا تَخَافُ أَنْ يَسْطُوَ عَلَيْكَ، فَقُلِ: اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَعَزُّ مِنْ خَلْقِهِ جَمِيعًا، اللَّهُ أَعَزُّ مِمَّا أَخَافُ وَأَحْذَرُ، أَعُوذُ بِاللَّهِ الَّذِي لا إِلَهَ إِلا هُوَ، الْمُمْسِكُ لِلسَّمَوَاتِ السَّبْعِ أَنْ تَقَعَ عَلَى الأَرْضِ إِلا بِإِذْنِهِ، مِنْ شَرِّ عَبْدِهِ: فُلانٍ وَجُنْدِهِ وَأَتْبَاعِهِ وَأَشْيَاعِهِ مِنَ الْجِنِّ وَالإِنْسِ، اللَّهُمَّ كُنْ لِي جَارًا مِنْ شَرِّهِمْ، جَلَّ ثَنَاؤُكَ، وَعَزَّ جَارُكَ، وَتَبَارَكَ اسْمُكَ، وَلا إِلَهَ غَيْرُكَ، ثَلاثَ مَرَّاتٍ "

İbn Abbâs der ki: Sana eziyet vermesinden korktuğun bir yöneticinin huzuruna çıkacağın zaman üç defa şöyle dua et: "Allah büyükler büyüğüdür! Allah, tüm yaratıklarından daha üstündür! Allah, korktuğum ve sakındığım şeylerden de üstündür. Filan kulunun şerrinden, cin ve insanlardan olan askerlerinin, yandaşlarının ve taraftarlarının şerrinden, kendisinden başka ilah olmayan ve izni dışında düşmemesi için yedi kat göğü ayakta tutan Allah'a sığınırım. Allahım! Bunların şerrinden beni sen koru! Övgün pek

yücedir, en üstün himaye senin himayendir, şanın yücedir ve senden başka da ilah yoktur!"

(١١٧١)- [٣٢٢/١] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ، حَدَّثَنَا بَكْرُ بْنُ سَهْلٍ، حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ هَاشِمٍ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَبِي كَرِيمَةَ، عَنْ جُوَيْبِرٍ، عَنِ الضَّحَّاكِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: " مَنْ قَالَ: بِسْمِ اللَّهِ فَقَدْ ذَكَرَ اللَّهَ، وَمَنْ قَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ، فَقَدْ شَكَرَ اللَّهَ، وَمَنْ قَالَ: اللَّهُ أَكْبَرُ، فَقَدْ عَظَّمَ اللَّهَ، وَمَنْ قَالَ: [٣٢٣/١] لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ، فَقَدْ وَحَّدَ اللَّهَ، وَمَنْ قَالَ: لا حَوْلَ وَلا قُوَّةَ إِلا بِاللَّهِ، فَقَدْ أَسْلَمَ وَاسْتَسْلَمَ، وَكَانَ لَهُ بَهَاءٌ وَكَنْزٌ فِي الْجَنَّةِ "

İbn Abbâs der ki: "Bismillah!" diyen kişi, Allah'ı zikretmiş olur. "Elhamdu lillah!" diyen kişi, Allah'a şükretmiş olur. "Allahu Ekber!" diyen kişi, Allah'ı yüceltmiş olur. "Lâ ilâhe illallah" diyen kişi, Allah'ı tevhîd etmiş olur. "Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh" diyen kişi, müslüman olmuş ve teslimiyet göstermiş olur. Cennette de bir ışıltısı ve hazinesi bulunur.

(١١٧٢)- [٣٢٣/١] حَدَّثَنَا حَبِيبٌ، 'حَدَّثَنَا أَبُو مُسْلِمٍ الْكَشِّيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ النَّبِيلُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ، " كَانَ يَأْخُذُ الْحَبَّةَ مِنَ الرُّمَّانِ فَيَأْكُلُهَا، فَقِيلَ لَهُ: يَا ابْنَ عَبَّاسٍ لِمَ تَفْعَلُ هَذَا؟ قَالَ: إِنَّهُ بَلَغَنِي أَنَّهُ لَيْسَ فِي الأَرْضِ رُمَّانَةٌ تُلْقَحُ إِلا بِحَبَّةٍ مِنْ حَبِّ الْجَنَّةِ، فَلَعَلَّهَا هَذِهِ "

Abdulhamîd b. Câfer, babasından bildiriyor: İbn Abbâs, narı tane tane alıp yerdi. Ona "Ey İbn Abbâs! Neden böyle yapıyorsun?" diye sorduklarında şöyle cevap verdi: "Duyduğuma göre, yeryüzündeki her nar, cennetten gelen bir taneyle tozlaşır. Belki yediğim tane bu olur."

(١١٧٣)- [٣٢٣/١] حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ ثَابِتٍ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عِيسَى، حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الرَّازِيُّ، حَدَّثَنَا رِشْدِينُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ صَالِحٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، أَنَّهُ تَغَدَّى عِنْدَ ابْنِ الْحَنَفِيَّةِ وَذَلِكَ بَعْدَمَا حُجِبَ بَصَرُهُ، قَالَ: " فَوَقَعَتْ عَلَى خِوَانِنَا جَرَادَةٌ، فَأَخَذْتُهَا فَدَفَعْتُهَا إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ، وَقُلْتُ: يَا ابْنَ عَمِّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَقَعَتْ عَلَى خِوَانِنَا جَرَادَةٌ، فَقَالَ لِي: عِكْرِمَةُ؟ قُلْتُ: لَبَّيْكَ، قَالَ: هَذَا مَكْتُوبٌ عَلَيْهَا بِالسُّرْيَانِيَّةِ: إِنِّي أَنَا اللَّهُ لا إِلَهَ إِلا أَنَا وَحْدِي، لا شَرِيكَ

لِي، الْجَرَادُ جُنْدٌ مِنْ جُنْدِيَّ أُسَلِّطُهُ عَلَى مَنْ أَشَاءُ مِنْ عِبَادِي، أَوْ قَالَ: أُصِيبُ بِهِ مَنْ أَشَاءُ مِنْ عِبَادِي "

İkrime'nin naklettiğine göre İbn Abbâs gözleri kör olduktan sonra bir gün İbnu'l-Hanefiyye'nin yanında öğle yemeğini yiyordu. Soframıza bir çekirge düştü. Elime aldım "Ey Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) amcası oğlu, soframıza bir çekirge düştü" diyerek İbn Abbâs'a verdim. Bana "İkrime!" dedi. "Efendim" dedim. Bunun üzerinde Süryanice şöyle yazıyor: "Ben Allah'ım, benden başka hiç bir ilah yoktur, benim ortağım da yoktur. Çekirgeler benim askerlerimdendir, kullarımdan istediğimin üzerine salarım."

(١١٧٤)- [٣٢٣/١] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ مَعْبَدٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُطَرِّفٍ، حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ عَمْرِو بْنِ مَالِكٍ النُّكْرِيُّ، حَدَّثَنَا أَبِي، عَنْ أَبِي الْجَوْزَاءِ الرَّبَعِيِّ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى:﴿إِلا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ﴾، قَالَ: " شَهَادَةُ أَنْ لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ "

Ebu'l-Cevzâ' er-Rabaî'nin naklettiğine göre İbn Abbâs **"Allah'a arınmış bir kalple gelen başka..."**[1] âyetiyle ilgili; "Allah'tan başka ilah olmadığına şahadet etmektir" dedi.

(١١٧٥)- [٣٢٣/١] حَدَّثَنَا حَبِيبُ بْنُ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا حَامِدُ بْنُ شُعَيْبٍ، حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ حُرَيْثٍ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ وَاقِدٍ، قَالَ: قَالَ أَبِي حَدَّثَنِي الأَعْمَشُ، حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: ﴿يَعْلَمُ خَائِنَةَ الأَعْيُنِ﴾، قَالَ: " إِذَا أَنْتَ نَظَرْتَ إِلَيْهَا تُرِيدُ الْخِيَانَةَ أَمْ لا؟ ﴿وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ﴾، إِذَا أَنْتَ قَدَرْتَ عَلَيْهَا تَزْنِي بِهَا أَمْ لا؟ قَالَ: ثُمَّ سَكَتَ الأَعْمَشُ، فَقَالَ: أَلا أُخْبِرُكَ بِالَّتِي تَلِيهَا؟ قَالَ: قُلْتُ: بَلَى، قَالَ: ﴿وَاللَّهُ يَقْضِي بِالْحَقِّ﴾، قَادِرٌ أَنْ يَجْزِيَ بِالْحَسَنَةِ الْحَسَنَةَ، وَبِالسَّيِّئَةِ السَّيِّئَةَ، ﴿إِنَّ اللَّهَ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾ "

---

[1] Şuarâ Sur. 89

A'meş, Saîd b. Cübeyr'den bildiriyor: İbn Abbâs, **"Allah, gözlerin hain bakışını ve kalplerin gizlediğini bilir"**[1] âyeti hakkında şöyle demiştir: "Hain bakıştan kasıt, bir kadına baktığın zaman ona hıyanet edip etmeyeceğindir. Kalplerin gizlediğiyle kasıt da, kadına gücün yettiği zaman onunla zina edip etmeyeceğindir." Ravi der ki: A'meş bunları naklettikten sonra sustu. Daha sonra: "Bir sonraki âyeti de sana açıklayayım mı?" diye sordu. Ona: "Tabii ki açıkla!" karşılığını verdiğimde: **"Allah adaletle hükmeder.** İyiliğe iyilikle, kötülüğe de kötülükle karşılık vermeye muktedirdir. **Şüphesiz Allah, hakkıyla işiten ve görendir"** dedi.

(١١٧٦)- [٣٢٣/١] حَدَّثَنَا حَبِيبُ بْنُ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، حَدَّثَنَا دَاوُدُ بْنُ عَمْرٍو، حَدَّثَنَا نَافِعُ بْنُ عُمَرَ، عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، قَالَ: سُئِلَ ابْنُ عَبَّاسٍ: مَا بَلَغَ مَنْ هَمِّ [٣٢٤/١] يُوسُفَ؟ قَالَ: " جَلَسَ يَحِلُّ هِمْيَانَهُ فَصِيحَ بِهِ: يَا يُوسُفُ، لا تَكُنْ كَالطَّيْرِ كَانَ لَهُ رِيشٌ، فَإِذَا زَنَى قَعَدَ لَيْسَ لَهُ رِيشٌ "

İbn Ebî Müleyke'nin naklettiğine göre İbn Abbâs'a Hz. Yusuf'un davranışından ne bildiğini sorduklarında, şöyle cevap verdi: "Oturup elbisesini çözmeye başlamıştı ki, «Ey Yûsuf! Tüylü iken, zina ettiği için tüysüz kalan bir kuş gibi olma» diye bir feryad duyuldu."

(١١٧٧)- [٣٢٤/١] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ مَالِكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ قَابُوسَ بْنِ أَبِي ظَبْيَانَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: يَأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلَّهِ، قَالَ: " الرَّجُلانِ يَجْلِسَانِ عِنْدَ الْقَاضِي فَيَكُونُ لَيُّ الْقَاضِي وَإِعْرَاضُهُ لأَحَدِ الرَّجُلَيْنِ عَلَى الآخَرِ "

Kâbus b. Ebî Zabyân'ın babasından naklettiğine göre İbn Abbâs **"Ey iman edenler! Allah için tanıklık yaparak adaleti tam olarak yerine getirenlerden olun..."**[2] âyetiyle ilgili: "İki adam hâkimin karşısında otururlar, hâkim adamlardan birine karşı, diğerinin tarafına meyleder" dedi.

---

[1] Mümin Sur. 19

[2] Nisâ Sur. 135

(١١٧٨)- [٣٢٤/١] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ مَالِكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ التِّرْمِذِيُّ، حَدَّثَنَا سَهْلُ بْنُ يُوسُفَ، عَنْ سُلَيْمَانَ التَّيْمِيِّ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: " يُنَادِي مُنَادٍ بَيْنَ السَّاعَةِ: أَتَتْكُمُ السَّاعَةُ، أَتَتْكُمُ السَّاعَةُ، حَتَّى يَسْمَعَهَا كُلُّ حَيٍّ وَمَيِّتٍ، قَالَ: فَيُنَادِي الْمُنَادِي: ﴿لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ؟ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ﴾ "

İbn Abbâs der ki: Kıyamet gününde bir münadi; "Kıyamet zamanı geldi, kıyamet zamanı geldi" diye seslenir. Böylece bütün ölüler ve diriler duyar. Münadi tekrar şöyle seslenir: **"Bu gün hükümranlık kimindir? Gücü her şeye yeten Tek Allah'ındır.**[1]"

(١١٧٩)- [٣٢٤/١] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ الْجُعْفِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، حَدَّثَنَا الأَعْمَشُ، عَنْ شَقِيقٍ، قَالَ: " خَطَبَنَا ابْنُ عَبَّاسٍ وَهُوَ عَلَى الْمَوْسِمِ فَافْتَتَحَ سُورَةَ الْبَقَرَةِ فَجَعَلَ يَقْرَأُ وَيُفَسِّرُ، فَجَعَلْتُ أَقُولُ: مَا رَأَيْتُ وَلا سَمِعْتُ كَلامَ رَجُلٍ مِثْلَهُ، لَوْ سَمِعَتْهُ فَارِسُ وَالرُّومُ لأَسْلَمَتْ "

Şakîk der ki: "İbn Abbâs, hac mevsiminde bize bir hutbe okudu. Bakara Sûresini açtı, okuyup tefsir etmeye başladı. Kendi kendime şöyle demeye başladım: "Bunun gibi bir adamı ne gördüm, ne de duydum. Persler ve Rumlar bunu dinleseydi Müslüman olurlardı."

(١١٨٠)- [٣٢٤/١] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ السِّنْدِيِّ، حدثنا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عِيسَى الْعَطَّارُ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ بِشْرِ بْنِ جُوَيْبِرٍ، عَنِ الضَّحَّاكِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، أَنَّهُ قَالَ: " يَا صَاحِبَ الذَّنْبِ، لا تَأْمَنَنَّ مِنْ سُوءِ عَاقِبَتِهِ، وَلَمَا يَتْبَعُ الذَّنْبَ أَعْظَمُ مِنَ الذَّنْبِ إِذَا عَلِمْتَهُ، فَإِنَّ قِلَّةَ حَيَائِكَ مِمَّنْ عَلَى الْيَمِينِ وَعَلَى الشِّمَالِ، وَأَنْتَ عَلَى الذَّنْبِ، أَعْظَمُ مِنَ الذَّنْبِ الَّذِي عَمِلْتَهُ، وَضَحِكُكَ وَأَنْتَ لا تَدْرِي مَا اللَّهُ صَانِعٌ بِكَ أَعْظَمُ مِنَ الذَّنْبِ، وَفَرَحُكَ بِالذَّنْبِ إِذَا ظَفَرْتَ بِهِ أَعْظَمُ مِنَ الذَّنْبِ، وَحُزْنُكَ عَلَى الذَّنْبِ إِذَا

---

[1] Ğafir Sur. 40

فَاتَكَ أَعْظَمُ مِنَ الذَّنْبِ إِذَا ظَفَرْتَ بِهِ، وَخَوْفُكَ مِنَ الرِّيحِ إِذَا حَرَّكَتْ سِتْرَ بَابِكَ وَأَنْتَ عَلَى الذَّنْبِ وَلا يَضْطَرِبُ فُؤَادُكَ مِنْ نَظَرِ اللَّهِ إِلَيْكَ أَعْظَمُ مِنَ الذَّنْبِ إِذَا عَلِمْتَهُ، وَيْحَكَ، هَلْ تَدْرِي مَا كَانَ ذَنْبُ أَيُّوبَ عَلَيْهِ السَّلامُ فَابْتَلاهُ اللَّهُ تَعَالَى بِالْبَلاءِ فِي جَسَدِهِ وَذَهَابِ مَالِهِ؟ إِنَّمَا كَانَ ذَنْبُ أَيُّوبَ عَلَيْهِ السَّلامُ أَنَّهُ اسْتَعَانَ بِهِ مِسْكِينٌ عَلَى ظُلْمٍ يَدْرَؤُهُ عَنْهُ، فَلَمْ يُعِنْهُ، وَلَمْ يَأْمُرْ بِمَعْرُوفٍ وَيَنْهَ الظَّالِمَ عَنْ ظُلْمِ هَذَا الْمِسْكِينِ، [١/٣٢٥] فَابْتَلاهُ اللَّهُ ﷻ "

İbn Abbâs der ki: "Ey günah işleyen kişi! İşlediğin bu günahın akıbetinden yana sakınarak kendini güven içinde hissetme! Bir günaha sessiz kalmak veya günahkârların peşinden gitmek, günahı işlemekten daha büyüktür. Günah işlerken sağ ve sol omuzlarında bulunan meleklerden utancının az olması yapacağın günahtan daha büyüktür. Allah'ın bundan dolayı sana ne yapacağını umursamadan gülüyor olman da yaptığın günahtan daha büyüktür. Günahı işlemiş olmana sevinmen de işlemiş olduğun günahtan daha büyüktür. Günahı işleyememiş olmana üzülmen de onu işlemiş olman durumunda gireceğin vebalden daha ağırdır. Günah işlerken, Allah'ın seni görüyor olmasından dolayı içinde bir sıkıntının olmaması, ama rüzgârın esip de perde açılır ve insanlar beni görür diye korku içinde olman işlediğin o günahtan daha büyüktür. Yazık sana! Hz. Eyyûb'un, Allah'ın bedenine hastalık vermesi ve mallarını yok etmesine sebep olan günahı nedir bilir misin? Hz. Eyyûb'un tek suçu, miskin olan birinin uğradığı haksızlık karşısında yardım isteğine cevap vermemesi, miskine zulmeden adama iyiliği emretmemesi ve onu bu zulmünden alıkoymamasıdır. Bundan dolayıdır ki Allah ona bu musibetleri vermiştir!"

(١١٨١)- [١/٣٢٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ حُبَيْشٍ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يَحْيَى الْحُلْوَانِيُّ، حَدَّثَنَا خَلَفُ بْنُ هِشَامٍ، حَدَّثَنَا أَبُو شِهَابٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُوسَى، عَنِ ابْنِ مُنَبِّهٍ، وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ إِدْرِيسَ بْنِ وَهْبِ بْنِ مُنَبِّهٍ، عَنْ أَبِيهِ، وَحَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِدْرِيسَ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سِنَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، حَدَّثَنَا مَرْوَانُ بْنُ عَبْدِ الْوَاحِدِ، حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ أَبِي دَارِمٍ،

عَنْ وَهْبِ بْنِ مُنَبِّهٍ، قَالَ: أُخْبِرَ ابْنُ عَبَّاسٍ " أَنَّ قَوْمًا عِنْدَ بَابِ بَنِي سَهْمٍ يَخْتَصِمُونَ أَظُنُّهُ، قَالَ: فِي الْقَدَرِ فَنَهَضَ إِلَيْهِمْ وَأَعْطَى مِحْجَنَهُ عِكْرِمَةَ، وَوَضَعَ إِحْدَى يَدَيْهِ عَلَيْهِ، وَالأُخْرَى عَلَى طَاوُسٍ، فَلَمَّا انْتَهَى إِلَيْهِمْ أَوْسَعُوا لَهُ وَرَحَّبُوا بِهِ، فَلَمْ يَجْلِسْ، قَالَ أَبُو شِهَابٍ فِي حَدِيثِهِ: فَقَالَ لَهُمْ: انْتَسِبُوا لِي أَعْرِفْكُمْ، فَانْتَسَبُوا لَهُ أَوْ مَنِ انْتَسَبَ مِنْهُمْ، فَقَالَ: أَوَ مَا عَلِمْتُمْ أَنَّ لِلَّهِ تَعَالَى عِبَادًا أَصْمَتَتْهُمْ خَشْيَتُهُ مِنْ غَيْرِ بَكَمٍ وَلا عِيٍّ، وَأَنَّهُمْ لَهُمُ الْعُلَمَاءُ وَالْفُصَحَاءُ وَالطُّلَقَاءُ وَالنُّبَلاءُ، الْعُلَمَاءُ بِأَيَّامِ اللَّهِ ﷻ غَيْرَ أَنَّهُمْ إِذَا تَذَكَّرُوا عَظَمَةَ اللَّهِ ﷻ طَاشَتْ لِذَلِكَ عُقُولُهُمْ، وَانْكَسَرَتْ قُلُوبُهُمْ، وَانْقَطَعَتْ أَلْسِنَتُهُمْ، حَتَّى إِذَا اسْتَفَاقُوا مِنْ ذَلِكَ تَسَارَعُوا إِلَى اللَّهِ ﷻ بِالأَعْمَالِ الزَّاكِيَةِ، وَزَادَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ فِي حَدِيثِهِ: يَعُدُّونَ أَنْفُسَهُمْ مَعَ الْمُفْرِطِينَ وَإِنَّهُمْ لأَكْيَاسٌ أَقْوِيَاءُ، وَمَعَ الظَّالِمِينَ وَالْخَطَّائِينَ وَإِنَّهُمْ لأَبْرَارٌ بُرَآءُ، إِلا أَنَّهُمْ لا يَسْتَكْثِرُونَ لَهُ الْكَثِيرَ، وَلا يَرْضَوْنَ لَهُ الْقَلِيلَ، وَلا يُدِلُّونَ عَلَيْهِ بِالأَعْمَالِ، هُمْ حَيْثُمَا لَقِيتَهُمْ مُهْتَمُّونَ وَمُشْفِقُونَ وَجِلُونَ خَائِفُونَ، قَالَ: وَانْصَرَفَ عَنْهُمْ فَرَجَعَ إِلَى مَجْلِسِهِ "

Üç farklı kanalla Vehb b. Münebbih'ten nakledilen bir rivayete göre İbn Abbâs'a Sehm oğulları kapısının yanında bir grubun tartıştığını haber verdiler. Sanırım kaderle ilgiliydi. Hemen ayağa kalktı, asasını İkrime'ye verdi, bir elini omzuna koydu, bir eliyle de Tâvus'a tutundu. Onların yanına vardığında, yer verip güzelce karşıladılar, ama oturmadı.

Ebû Şihâb rivayetinde ifade: Onlara "Kendiniz tanıtın, sizi tanıyayım" dedi. Kendilerini tanıttılar veya bazıları kendini tanıttı.

İbn Abbâs şöyle devam etti: "Allah'ın bazı kulları vardır, dilsiz ve konuşma engelli olmadıkları halde Allah korkusu onları susturur. Üstelik içlerinde âlimler, fasih konuşanlar, özgür ve seçkinler olduğu halde. Ayrıca Allah'ın azametini hatırladıklarında, Allah'ın günlerini bilenlerin beyinleri şaşar, kalpleri kırılır, dilleri kesilirdi. Bundan kurtuldukları anda fırlayıp Allah için güzel amellere yapmaya koşarlardı."

Abdurrahman b. Mehdî rivayetinde ilave yer alır: "Çok güzel insanlardan olmalarına rağmen kendilerini aşırıya gidenlerden, iyi ve günahsız

olmalarına rağmen zalimlerden kabul ederlerdi. Onlar çok iyilik yapmalarına rağmen Allah yolunda çok görmezler, amellerin azına kanaat etmezler, yaptıklarına güvenip de yeter demezler. Onları ne zaman nerede görsen; dertli, endişeli, havf ve huşu içinde görürsün."

İbn Abbâs bunları söyledikten sonra dönüp yerine gitti.

(١١٨٢)- [٣٢٥/١] حَدَّثَنَا سُلَيْمُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْوَلِيدِ الْعِجْلِيُّ، حَدَّثَنِي بُكَيْرُ بْنُ شِهَابٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: " لَوَدِدْتُ أَنَّ عِنْدِي رَجُلا مِنْ أَهْلِ الْقَدَرِ فَوَجَأْتُ رَأْسَهُ "، قَالُوا: وَلِمَ ذَاكَ؟ قَالَ: " لأَنَّ اللَّهَ تَعَالَى خَلَقَ لَوْحًا مَحْفُوظًا مِنْ دُرَّةٍ بَيْضَاءَ، دَفَّتَاهُ يَاقُوتَةٌ حَمْرَاءُ، قَلَمُهُ نُورٌ، وَكِتَابُهُ نُورٌ، وَعَرْضُهُ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالأَرْضِ، يَنْظُرُ فِيهِ كُلَّ يَوْمٍ سِتِّينَ وَثَلاثَ مِائَةِ نَظْرَةٍ، يَخْلُقُ بِكُلِّ نَظْرَةٍ، وَيُحْيِي [٣٢٦/١] وَيُمِيتُ، وَيُعِزُّ وَيُذِلُّ، وَيَفْعَلُ مَا يَشَاءُ "

Saîd b. Cübeyr bildiriyor: İbn Abbâs: "Yanımda Kaderiyye'den bir adamın olmasını ve onun başını kesmeyi isterdim" deyince, yamndakiler: "Neden?" diye sordu. İbn Abbâs: "Çünkü Allah, Levh-i Mahfûz'u beyaz bir inciden, kenarlarını da kırmızı yakuttan yarattı, kalemi de, yazısı da nurdur. Genişliği de gök ile yer arası büyüklüğündedir. Allah her gün buna üç yüz altmış defa bakar, her bakışta da öldürür, diriltir, aziz kılar, zelil eder ve dilediğini yapar" karşılığını verdi.

(١١٨٣)- [٣٢٦/١] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ مَعْبَدٍ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ شَرِيكٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلْمَانَ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ زَكَرِيَّا، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَوْنٍ الْخُرَاسَانِيِّ، عَنْ أَبِي غَالِبٍ الْخَلْجِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ: " عَلَيْكَ بِالْفَرَائِضِ، وَمَا وَظَّفَ اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْكَ مِنْ حَقِّهِ فَأَدِّهِ وَاسْتَعِنِ اللَّهَ عَلَى ذَلِكَ، فَإِنَّهُ لا يَعْلَمُ مِنْ عَبْدٍ صِدْقَ نِيَّةٍ وَحِرْصًا فِيمَا عِنْدَهُ مِنْ حُسْنِ ثَوَابِهِ إِلا أَخَّرَهُ عَمَّا يَكْرَهُ، وَهُوَ الْمَلِكُ يَصْنَعُ مَا يَشَاءُ "

İbn Abbâs der ki: "Farzları eda etmeye çalış. Allah'ın sana yüklediği hakları da ifa et ve bunları ifada Allah'tan yardım dile. Zira Allah, kulunun niyetinde samimi olduğunu ve sadece katındaki mükâfatları umduğunu

bildiği zaman hoşlanmayacağı şeyleri kendisinden uzak tutar. Tek hükümrân Allah'tır ve dilediği tasarrufta bulunur."

(١١٨٤)- [٣٢٦/١] حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الأَشْعَرِيُّ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ أَبِي الْمُغِيرَةِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: " مَا مِنْ مُؤْمِنٍ وَلا فَاجِرٍ إِلا وَقَدْ كَتَبَ اللَّهُ تَعَالَى لَهُ رِزْقَهُ مِنَ الْحَلالِ، فَإِنْ صَبَرَ حَتَّى يَأْتِيَهُ أَتَاهُ اللَّهُ تَعَالَى، وَإِنْ جَزِعَ فَتَنَاوَلَ شَيْئًا مِنَ الْحَرَامِ نَقَصَهُ اللَّهُ مِنْ رِزْقِهِ الْحَلالِ "

İbn Abbâs der ki: "Mümin olsun, günahkâr olsun Allah her kula helal bir rızık takdir ve tayin etmiştir. Kişi bu rızık kendisine gelene kadar sabrederse Allah rızkı ona gönderir. Ancak sabretmez de sıkıntıya düşerim korkusuyla haram olan bir şeye el uzatırsa Allah kendisine takdir edilen o helal rızkı da ondan keser."

(١١٨٥)- [٣٢٦/١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ حُبَيْشٍ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ زَكَرِيَّا، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سُلَيْمَانَ لُوَيْنٌ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ زَكَرِيَّا، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَوْنٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿الم أَحَسِبَ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لا يُفْتَنُونَ﴾ ، قَالَ: " كَانَ اللَّهُ تَعَالَى يَبْعَثُ النَّبِيَّ إِلَى أُمَّتِهِ فَيَلْبَثُ فِيهِمْ إِلَى انْقِضَاءِ أَجَلِهِ مِنَ الدُّنْيَا، ثُمَّ يَقْبِضُهُ اللَّهُ تَعَالَى إِلَيْهِ فَتَقُولُ الأُمَّةُ مِنْ بَعْدِهِ، أَوْ مَنْ شَاءَ مِنْهُمْ: إِنَّا عَلَى مِنْهَاجِ النَّبِيِّ وَسَبِيلِهِ، فَيُنْزِلُ اللَّهُ تَعَالَى بِهِمُ الْبَلاءَ، فَمَنْ ثَبَتَ مِنْهُمْ عَلَى مَا كَانَ عَلَيْهِ النَّبِيُّ فَهُوَ الصَّادِقُ، وَمَنْ خَالَفَ إِلَى غَيْرِ ذَلِكَ فَهُوَ الْكَاذِبُ "

İbn Abbâs: **"Elif. Lâm. Mîm. İnsanlar, imtihandan geçirilmeden, sadece «İman ettik» demeleriyie bırakılıvereceklerini mi sandılar?"**[1] âyeti hakkında şöyle demiştir: "Allah, insanlara peygamberlerini gönderir, onlar da ecelleri gelinceye kadar içlerinde yaşarlardı. Allah, peygamberlerini katına aldıktan sonra ümmet (veya bazıları): «Bizler Hz. Peygamber'in izi ve yolu üzerindeyiz» derlerdi. Ardından Allah onlara belalar gönderir. Belalar

---

[1] Ankebût Sur. 1-2

karşısında Peygamber'in izi ve yolunda sebat gösterenler sözlerinde sadık olanlardır. Sebat gösteremeyip Peygamber'in yolundan ayrılanlar da sözlerinde yalancı olanlardır."

(١١٨٦)- [٣٢٦/١] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا يُوسُفُ الْقَاضِي، حَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ، حَدَّثَنَا عَوْنُ بْنُ عُمَارَةَ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي أُنَيْسَةَ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ مَرْثَدٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: " كَانَ رَجُلٌ مِمَّنْ كَانَ قَبْلَكُمْ يُكَذِّبُ بِالْقَدَرِ، وَكَانَ مُحْسِنًا إِلَى امْرَأَتِهِ، فَخَرَجَ إِلَى الْجَبَّانَةِ فَوَجَدَ قِحْفَ رَأْسٍ مَكْتُوبٌ عَلَيْهِ: يُحْرَقُ ثُمَّ يُذْرَى فِي الرِّيحِ، قَالَ: فَأَخَذَهُ فَجَعَلَهُ فِي سَفَطٍ، وَدَفَعَهُ إِلَى امْرَأَتِهِ، ثُمَّ أَحْسَنَ إِلَيْهَا، ثُمَّ سَافَرَ فَجَاءَهَا جَارَاتُهَا، فَقُلْنَ: يَا أُمَّ فُلانٍ، بِمَ كَانَ يُحْسِنُ زَوْجُكِ الصَّنِيعَةَ إِلَيْكِ، فَهَلِ اسْتَوْدَعَكِ شَيْئًا؟ فَقَالَتْ: نَعَمْ، هَذَا السَّفَطُ، قُلْنَ: فَإِنَّ فِيهِ رَأْسَ خَلِيلَةٍ لَهُ، فَقَامَتْ غَيُورًا مُغْضَبَةً حَتَّى فَتَحَتْهُ فَإِذَا فِيهِ قِحْفُ رَأْسٍ، قُلْنَ: تَدْرِينَ يَا أُمَّ فُلانٍ، مَا تَصْنَعِينَ بِهِ، احْرِقِيهِ ثُمَّ ذَرِّيهِ فِي الرِّيحِ فَفَعَلَتْ، فَقَدِمَ زَوْجُهَا مِنْ سَفَرِهِ، وَهِيَ مُغْضَبَةٌ، فَقَالَ لَهَا: مَا فَعَلَ السَّفَطُ، فَحَدَّثَتْهُ بِالْحَدِيثِ، فَقَالَ: آمَنْتُ بِاللَّهِ، وَصَدَّقْتُ بِالْقَدَرِ، فَرَجَعَ عَنْ قَوْلِهِ "

İbn Abbâs bildiriyor: Sizden öncekilerden kaderi inkâr eden bir adam vardı ve bu kişi hanımına kötü davranan biriydi. (Bir gün) mezarlığa gidince üzerine: "Yakılacak ve sonra rüzgârda savrulacak" yazan bir kafatası buldu. Kafatasını alıp bir sepete koydu ve hanımına verdi. Sonra hanımına iyi davranmaya başladı. Daha sonra sefere çıkınca, hanımının komşuları gelip: "Ey falanm annesi! Kocan sana neden iyi davranıyordu? Giderken sana bir şey bıraktı mı?" dediler. Kadın: "Evet. Şu sepeti bıraktı" dedi. Komşuları: "Bu sepette beraber olduğu bir kadının kafası var" deyince kadın kıskançlıkla sinirli bir şekilde kalkıp sepeti açtı. Sepette bir kafatası olduğunu görünce komşuları: "Bu kafatasını ne yapacağını biliyor musun ey falanın annesi? Sen bunu yak ve rüzgârda savur" dediler. Kadın da onların dediği gibi yaptı. Adam seferden döndüğünde hanımının sinirli olduğunu gördü ve: "Sepete ne oldu?" diye sordu. Hanımı kendisine olanları anlatınca adam: "Allah'a iman ettim ve kadere inandım" deyip daha önceki inkârından döndü.

(١١٨٧)- [٣٢٧/١] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ السِّنْدِيِّ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عُلُّويَةَ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عِيسَى، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ بِشْرٍ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ الْهُذَلِيِّ، وَهِشَامِ بْنِ حَسَّانَ، وَمُقَاتِلٍ، عمن أخبره، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: كَانَ رَجُلٌ فِيمَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ عَبَدَ اللَّهَ تَعَالَى ثَمَانِينَ سَنَةً، ثُمَّ إِنَّهُ أَخْطَأَ خَطِيئَةً خَافَ مِنْهَا عَلَى نَفْسِهِ، فَأَتَى الْفَيَافِيَ فَنَادَاهَا: أَيَّتُهَا الْفَيَافِي الْكَثِيرَةُ رِمَالُهَا، الْكَثِيرَةُ عِضَاهُهَا، الْكَثِيرَةُ دَوَابُّهَا، الْكَثِيرَةُ تِلاعُهَا، هَلْ فِيكِ مَكَانٌ يُوَارِينِي مِنْ رَبِّي ﷻ فَأَجَابَتْهُ الْفَيَافِي بِإِذْنِ اللَّهِ: يَا هَذَا، وَاللَّهِ مَا فِي نَبْتٍ وَلا شَجَرٍ إِلا وَمَلَكٌ مُوَكَّلٌ بِهِ، فَكَيْفَ أُوَارِيكَ عَنِ اللَّهِ تَعَالَى؟ فَأَتَى الْبَحْرَ، فَقَالَ: أَيُّهَا الْبَحْرُ الْغَزِيرُ مَاؤُهُ، الْكَثِيرُ حِيتَانُهُ، هَلْ فِيكَ مَكَانٌ يُوَارِينِي مِنْ رَبِّي ﷻ فَأَجَابَهُ بِإِذْنِ اللَّهِ، فَقَالَ: يَا هَذَا، وَاللَّهِ مَا فِي حَصَاةٍ وَلا دَابَّةٍ إِلا وَبِهَا مَلَكٌ مُوَكَّلٌ، فَكَيْفَ أُوَارِيكَ عَنِ اللَّهِ ﷻ فَأَتَى الْجِبَالَ، فَقَالَ: يَا أَيَّتُهَا الْجِبَالُ الشَّوَامِخُ فِي السَّمَاءِ، الْكَثِيرَةُ غِيرَانُهَا، هَلْ فِيكِ مَكَانٌ يُوَارِينِي مِنْ رَبِّي تَعَالَى؟ فَقَالَتِ الْجِبَالُ: وَاللَّهِ مَا فِينَا مِنْ حَصَاةٍ وَلا غَارٍ إِلا وَمَلَكٌ مُوَكَّلٌ بِهِ، فَأَيْنَ قَالَ: فَأَقَامَ يَتَعَبَّدُ هُنَالِكَ وَيَلْتَمِسُ التَّوْبَةَ، حَتَّى حَضَرَهُ الْمَوْتُ فَبَكَى، فَقَالَ: يَا رَبِّ، اقْبِضْ رُوحِي فِي الأَرْوَاحِ، وَجَسَدِي فِي الأَجْسَادِ، وَلا تَبْعَثْنِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ "

İbn Abbâs anlatıyor: Sizden önceki kavimlerin birinde bir adam vardı. Seksen yıl Allah'a ibadet etti. Sonra bir hata işledi ve bundan korktu. Çöllere gitti ve şöyle seslendi: "Ey kumları bol çöller, çalıları bol, vahşi hayvanı bol, sıcağı bol çöller, beni Rabbimden saklayacak bir yerin var mı?" Çöller Allah'ın izniyle dile gelip ona şöyle seslendi: "Ey seslenen! Vallahi, birer meleğin görevli olmadığı ne bir bitki, ne de bir ağaç var. Ben seni Allah'tan nasıl gizleyeyim?"

Adam denize gitti. Ona "Ey suyu aziz derya, balıkları bol deniz, beni Rabbimden saklayacak bir yerin var mı?" diye seslendi. Deniz Allah'ın izniyle dile gelip ona şöyle seslendi: "Ey adam! Vallahi, birer meleğin görevli olmadıkları ne bir çakıl, ne de bir canlı var, ben seni Allah'tan nasıl saklayayım?"

Adam dağlara gitti. Dağlara "Ey gökleri delen dağlar, mağaraları bol dağlar, beni Rabbimden saklayacak bir yeriniz var mı?" diye seslendi. Dağlar

ona; "Vallahi bizde birer meleğin görevli olmadığı bir ne bir taş, ne de bir mağara var, nereye saklayalım?" dediler.

Adam orada ibadet edip tövbesinin kabulünü istemeye başladı. Bu şekilde ecel saati geldi çattı. Ağlayarak: "Ruhumu ruhlarla kabzet, cesedimi de diğer cesetler gibi al, kıyamet gününde de beni diriltme" dedi.

(١١٨٨)- [٣٢٧/١] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا أَبُو عُبَيْدَةَ الْحَدَّادُ، وَإِسْمَاعِيلُ يَعْنِي ابْنَ علية قَالا: أَخْبَرَنَا صَالِحُ بْنُ رُسْتُمَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، قَالَ: " صَحِبْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ مِنْ مَكَّةَ إِلَى الْمَدِينَةِ، فَكَانَ إِذَا نَزَلَ قَامَ شَطْرَ اللَّيْلِ "، قَالَ: فَسَأَلَهُ أَيُّوبُ: كَيْفَ قِرَاءَتُهُ؟ قَالَ: " قَرَأَ ﴿وَجَاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذَلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيدُ﴾، فَجَعَلَ يُرَتِّلُ وَيُكْثِرُ فِي ذَاكُمُ النَّشِيجِ "، لَفْظُ أَبِي عُبَيْدَةَ

Abdullah b. Ebî Muleyke bildiriyor: "İbn Abbâs'a Mekke'den Medine'ye kadar yoldaşlık yaptım. Konakladığı zamanlarda gece yarısı kalkıp namaz kılardı." Ravi der ki: Eyyûb, Abdullah'a: "İbn Abbâs'ın kıraati nasıldı?" diye sorduğunda, Abdullah ifade etmek için: **"Ölüm sarhoşluğu gerçekten gelir de: İşte (ey insan) bu, senin öteden beri kaçtığın şeydir, denir"**[1] âyetini tertîl üzere ağlayıp hıçkırarak okudu.

(١١٨٩)- [٣٢٧/١] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ، عَنْ [٣٢٨/١] سَعِيدٍ الْجُرَيْرِيِّ، عَنْ رَجُلٍ، قَالَ: رَأَيْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ أَخَذَ بِثَمَرَةِ لِسَانِهِ، وَهُوَ يَقُولُ: " وَيْحَكَ، قُلْ خَيْرًا تَغْنَمْ، وَاسْكُتْ عَنْ شَرٍّ تَسْلَمْ "، فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ: يَا ابْنَ عَبَّاسٍ، مَا لِي أَرَاكَ آخِذًا بِثَمَرَةِ لِسَانِكَ تَقُولُ كَذَا؟ قَالَ: " إِنَّهُ بَلَغَنِي أَنَّ الْعَبْدَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَيْسَ هُوَ عَلَى شَيْءٍ أَحْنَقَ مِنْهُ عَلَى لِسَانِهِ "

Saîd el-Cureyrî, bir adamdan bildiriyor: İbn Abbâs'ın, dilinin ucunu tutup da şöyle dediğine şahit oldum: "Vay sana! Hayırlı şeyler söyle ki kazançlı çıkasın! Kötü şeyleri söylemekten sakın ki selamete eresin!" Adamın

---

[1] Kâf Sur. 19

biri ona: "Ey İbn Abbâs! Bakıyorum da dilinin ucundan tutmuş söyleniyorsun!" deyince de İbn Abbâs: "Bana bildirildiğine göre kıyamet gününde kul, en çok diliyle ettiklerinden dolayı üzülecektir!" karşılığını verdi.

(١١٩٠)- [٣٢٨/١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ الْوَلِيدِ الْفَسَوِيُّ، حَدَّثَنَا خَلَفُ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ، حَدَّثَنَا أَبُو الصَّبَّاحِ عَبْدُ الْغَفُورِ بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي هَاشِمٍ الرُّمَّانِيِّ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: " لأَنْ أَعُولَ أَهْلَ بَيْتٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ شَهْرًا أَوْ جُمُعَةً أَوْ مَا شَاءَ اللَّهُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ حَجَّةٍ بَعْدَ حَجَّةٍ، وَلَطَبَقٌ بِدَانِقٍ أُهْدِيهِ إِلَى أَخٍ لِي فِي اللَّهِ ﷻ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ دِينَارٍ أُنْفِقُهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ﷻ "

İbn Abbâs der ki: "Muhtaç durumda olan Müslüman bir aileye bir ay veya bir hafta veya Allah'ın dilediği bir süre boyunca yardımlarda bulunmam, benim için ikinci bir haccı ifa etmemden daha sevimlidir. Allah rızası için Müslüman kardeşime bir dânik (0,5gr) değerindeki tabağı hediye etmem, benim için Allah yolunda bir dinar infak etmemden daha sevimlidir."

(١١٩١)- [٣٢٨/١] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُثْمَانَ الْوَاسِطِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ إِشْكَابٍ، حَدَّثَنَا كَثِيرُ بْنُ هِشَامٍ، حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ الْفَزَارِيُّ، عَنِ الضَّحَّاكِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: " لَمَّا ضُرِبَ الدِّينَارُ وَالدِّرْهَمُ أَخَذَهُ إِبْلِيسُ فَوَضَعَهُ عَلَى عَيْنَيْهِ، وَقَالَ: أَنْتَ ثَمَرَةُ قَلْبِي، وَقُرَّةُ عَيْنِي، بِكَ أُطْغِي، وَبِكَ أُكَفِّرُ، وَبِكَ أُدْخِلُ النَّارَ رضيتُ مِنَ ابْنِ آدَمَ بِحُبِّ الدُّنْيَا أَنْ يَعْبُدَكَ"

İbn Abbâs der ki: Dirhem ve dinar bastırıldığında, İblis alıp gözlerine koydu ve şöyle dedi: "Sen kalbimin meyvesisin, gözümün nurusun. Seninle isyan ettirir, seninle küfre sürüklerim ve seninle cehenneme götürürüm. Âdemoğlunun sana tapması, dünya sevgisinin göstergesi olarak bana yeter."

(١١٩٢)- [٣٢٨/١] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ أَبِي مُلَيْكَةَ، قَالَ: قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : "

ذَهَبَ النَّاسُ، وَبَقِيَ النَّسْنَاسُ "، قِيلَ: وَمَا النَّسْنَاسُ؟ قَالَ: " الَّذِينَ يَتَشَبَّهُونَ بِالنَّاسِ، وَلَيْسُوا بِالنَّاسِ "

Ebû Müleyke'nin naklettiğine göre İbn Abbâs; "İnsanlar çekip gitti, (nasnas) insancıklar kaldı" deyince, ona "İnsancıklar (nasnas) nedir?" diye sordular. İbn Abbâs; "İnsan olmadıkları halde insanlara benzemeye çalışanlardır" diye cevap verdi.

(١١٩٣)- [٣٢٨/١] حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عُثْمَانَ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمِصْرِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ السُّلَمِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا شَرِيكٌ، عَنْ لَيْثٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: " يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ يُعْرَجُ فِيهِ بِعُقُولِ النَّاسِ حَتَّى لا تَجِدُ فِيهِ أَحَدًا ذَا عَقْلٍ "

Abdullah der ki: "Öyle bir zaman gelecek ki, insanların akılları alınıp semaya çıkarılacak. Zaman içinde akıllı bir kimse bulamayacaksın."

(١١٩٤)- [٣٢٨/١] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ خَلادٍ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَرْبِيُّ[٣٢٩/١]، حَدَّثَنَا عَبَّادُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ ابْنِ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: " قَالَ لِي مُعَاوِيَةُ : أَنْتَ عَلَى مِلَّةِ عَلِيٍّ؟ قُلْتُ: وَلا عَلَى مِلَّةِ عُثْمَانَ، أَنَا عَلَى مِلَّةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ "

İbn Abbâs der ki: Muâviye bana "Sen Ali'nin tarafında mısın?" diye sorunca, ona "Osmân'ın tarafında da değilim. Ben Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) tarafındanım" dedim.

(١١٩٥)- [٣٢٩/١] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، وَيَحْيَى بْنُ مَعِينٍ، قَالا: حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِي رَجَاءٍ، قَالَ: " كَانَ هَذَا الْمَوْضِعُ مِنِ ابْنِ عَبَّاسٍ مَجْرَى الدُّمُوعِ، كَأَنَّهُ الشِّرَاكُ الْبَالِي"

Ebû Recâ der ki: "İbn Abbâs'ın buradaki yeri (gözlerinin altı), gözyaşının aktığı yerdi. Sanki eskimiş kayış gibiydi."

(١١٩٦)- [١/٣٢٩] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَيُّوبَ السَّخْتِيَانِيِّ، قَالَ: نُبِّئْتُ أَنَّ طَاوُسًا، كَانَ يَقُولُ: " مَا رَأَيْتُ أَحَدًا كَانَ أَشَدَّ تَعْظِيمًا لِحُرُمَاتِ اللَّهِ مِنِ ابْنِ عَبَّاسٍ وَاللَّهِ لَوْ أَشَاءُ إِذَا ذَكَرْتُهُ أَنْ أَبْكِيَ لَبَكَيْتُ "

Tâvus der ki: "İbn Abbâs kadar Allah'ın buyruklarına hürmet eden birini görmüş değilim. Vallahi İbn Abbâs'ı hatırladığım zaman kendimi tutmasam ağlarım."

(١١٩٧)- [١/٣٢٩] حَدَّثَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الإِمَامُ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عِيسَى بْنِ سُلَيْمَانَ الْبَصْرِيُّ، حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ أَبُو عُمَرَ الْبَرْمَكِيُّ، حَدَّثَنَا الْفُرَاتُ بْنُ السَّائِبِ، عَنْ مَيْمُونِ بْنِ مِهْرَانَ، قَالَ: " شَهِدْتُ جَنَازَةَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ بِالطَّائِفِ، فَلَمَّا وُضِعَ لِيُصَلَّى عَلَيْهِ جَاءَ طَائِرٌ أَبْيَضُ حَتَّى دَخَلَ فِي أَكْفَانِهِ، فَالْتُمِسَ فَلَمْ يُوجَدْ، فَلَمَّا سُوِّيَ عَلَيْهِ سَمِعْنَا صَوْتًا نَسْمَعُ صَوْتَهُ وَلا نَرَى شَخْصَهُ ﴿يَاأَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ارْجِعِي إِلَى رَبِّكِ رَاضِيَةً مَرْضِيَّةً فَادْخُلِي فِي عِبَادِي وَادْخُلِي جَنَّتِي﴾ "

Meymûn b. Mihrân der ki: Taif'te Abdullah b. Abbâs'ın cenazesine şahid oldum. Cenaze namazı için konduğunda beyaz bir kuş gelip kefenin içine girdi. Aradılar bulamadılar. Üzeri örtüldüğünde sahibini göremediğimiz bir ses duyduk. Şöyle dedi: **"Ey huzur içinde olan nefis, sen O'ndan razı, O da senden razı olarak Rabbine dön. (İyi) kullarımın arasına gir ve Cennetime gir."**[1]

Abdullah b. ez-Zübeyr

Onlardan biri de; hak üzere yürüyen, doğruyu söyleyen, peygamberlik busesine mazhar olan, annesi ve babası yüzünden saygı duyulan,

---

[1] Fecr Sur. 27-30

kıyamlarda görülen, oruçları sıralayan, keskin kılıçlı, sağlam görüşlü, kahramanlara karşı mübareze eden ve Kur'ân hafızı. Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) ayrılmadan yapışmış, Sıddık'la birleşmiş, Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) halasının torunu, sadık ve vefakâr eşinin yeğeni; kıskançları ayıran, zırhlılarla savaşan Abdullah b. ez-Zübeyr.

Takrîb 3514, Takrîb 3515

(١٢٠٠)- [٣٣٠/١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ مَوْدُودٍ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، عَنْ صَالِحِ بْنِ كَيْسَانَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي الْقَاسِمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، أَنَّ مُعَاوِيَةَ أُخْبِرَ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ، وَعَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ أَبِي بَكْرٍ، وَعَبْدَ اللَّهِ بْنَ الزُّبَيْرِ خَرَجُوا مِنَ الْمَدِينَةِ عَائِذِينَ بِالْكَعْبَةِ مِنْ بَيْعَةِ يَزِيدَ بْنِ مُعَاوِيَةَ، قَالَ: فَلَمَّا قَدِمَ مُعَاوِيَةُ مَكَّةَ تَلَقَّاهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الزُّبَيْرِ بِالتَّنْعِيمِ فَضَاحَكَهُ مُعَاوِيَةُ وَسَأَلَهُ عَنِ الأَمْوَالِ، وَلَمْ يَعْرِضْ بِشَيْءٍ مِنَ الأَمْرِ الَّذِي بَلَغَهُ، ثُمَّ لَقِيَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ وَعَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ أَبِي بَكْرٍ فَتَفَاوَضَا مَعَهُ فِي أَمْرِ يَزِيدَ، ثُمَّ دَعَا مُعَاوِيَةُ ابْنَ الزُّبَيْرِ، فَقَالَ لَهُ: هَذَا صَنِيعُكَ أَنْتَ، اسْتَزَلَّتَ هَذَيْنِ الرَّجُلَيْنِ، وَسَنَنْتَ هَذَا الأَمْرَ، وَإِنَّمَا أَنْتَ ثَعْلَبٌ لا تَخْرُجُ مِنْ جُحْرٍ إِلا دَخَلْتَ فِي آخَرَ، فَقَالَ ابْنُ الزُّبَيْرِ: " لَيْسَ بِي شِقَاقٌ، وَلَكِنْ أَكْرَهُ أَنْ أُبَايِعَ رَجُلَيْنِ، أَيُّكُمَا أُطِيعُ بَعْدَ أَنْ أُعْطِيَكُمَا الْعُهُودَ وَالْمَوَاثِيقَ؟ فَإِنْ كُنْتَ مَالِكَ الأَمَارَةِ فَبَايِعْ لِيَزِيدَ، فَنَحْنُ نُبَايِعُهُ مَعَكَ "، فَقَامَ مُعَاوِيَةُ حِينَ أَبَوْا عَلَيْهِ فَقَالَ: أَلا إِنَّ حَدِيثَ النَّاسِ ذَاتُ غَوْرٍ، وَقَدْ كَانَ بَلَغَنِي عَنْ هَؤُلاءِ الرَّهْطِ أَحَادِيثَ وَجَدْتُهَا كَذِبًا، وَقَدْ سَمِعُوا وَأَطَاعُوا وَدَخَلُوا فِي صُلْحِ مَا دَخَلَتْ فِيهِ الأُمَّةُ

Kâsım b. Muhammed b. Ebî Bekr'in naklettiğine göre Muâviye, Abdullah b. Ömer'in Abdurrahman b. Ebî Bekr'in ve Abdullah b. ez-Zübeyr'in Medine'den Kâbe'ye doğru yola çıktıkları ve Yezîd b. Muâviye'ye biat etmek istemedikleri haberini almıştı. Muâviye Mekke'ye geldiğinde Abdullah b. ez-Zübeyr, onu Ten'im'de karşıladı. Muâviye ona tebessüm edip malları sordu, kendisine gelen haberlerle ilgili bir şey söylemedi. Sonra Abdullah b. Ömer ve Abdurrahman b. Ebî Bekir'le karşılaştı. Onlarla Yezîd olayım tartıştılar. Bunun üzerine Muâviye, İbnu'z-Zübeyr'i çağırdı ve ona

"Bu senin işin. Bu iki adamı kandırdın ve bu olayı ortaya çıkardın. Sen bir delikten çıkmadan başka bir deliğe giren bir tilkisin" dedi.

İbnu'z-Zübeyr ona şöyle cevap verdi: Ben bölücü değilim. Fakat iki kişiye biat etmek istemem. İkinize söz ve güvenceler verdikten sonra hanginize itaat edeyim? Hilafete malik isen Yezîd'e biat et, biz de seninle birlikte biat edelim."

Muâviye kendisine biat etmeyi reddettiklerinde ayağa kalkıp şöyle dedi: "İnsanların anlattığı tuzakmış. O insanlardan hadisler almış ve yalan olduğunu görmüştüm. Hâlbuki işitmişler, itaat etmişler ve halkın girdiği barışa da girmişlerdi."

(١٢٠١)- [٣٣١/١] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي عَاصِمٍ، حَدَّثَنَا الْحَوْطِيُّ، وَعَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ، قَالا: حَدَّثَنَا شُعَيْبُ بْنُ إِسْحَاقَ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ يَزِيدَ بْنَ مُعَاوِيَةَ، كَتَبَ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ: " إِنِّي قَدْ بَعَثْتُ بِسِلْسِلَةٍ مِنْ فِضَّةٍ وَقَيْدَيْنِ مِنْ ذَهَبٍ وَجَامِعَةٍ مِنْ فِضَّةٍ، وَحَلَفْتُ بِاللَّهِ لَتَأْتِيَنِّي فِي ذَلِكَ، فَأَلْقَى عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الزُّبَيْرِ الْكِتَابَ، وَقَالَ:

وَلا أَلِينُ لِغَيْرِ الْحَقِّ أَسْأَلُهُ   حَتَّى يَلِينَ لِضِرْسِ الْمَاضِغِ الْحَجَرُ

Hişâm b. Urve'nin, babasından naklettiğine göre Yezîd b. Muâviye, Abdullah b. ez-Zübeyr'e mektup yazıp şöyle demiş; "Ben bir zincir gümüş, iki altın bilezik ve gümüş bir gerdanlık göndermiştim. Allah'a yemin ettim, onları bana göndermelisin." Abdullah b. ez-Zübeyr mektubu attı ve şöyle dedi:

Boyun eğip dilenmem Hak dışında kimseye,

Çiğneyenin dişinde taşlar gevşese bile.

(١٢٠٢)- [٣٣١/١] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْمُبَارَكِ الصَّنْعَانِيُّ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ الْمُبَارَكِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الذِّمَارِيُّ، حَدَّثَنَا الْقَاسِمُ بْنُ مَعْنٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: " لَمَّا مَاتَ مُعَاوِيَةُ تَثَاقَلَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الزُّبَيْرِ عَنْ طَاعَةِ يَزِيدَ بْنِ مُعَاوِيَةَ، وَأَظْهَرَ شَتْمَهُ، فَبَلَغَ ذَلِكَ يَزِيدَ فَأَقْسَمَ لا يُؤْتَى بِهِ إِلا مَغْلُولا، وَإِلا

أَرْسَلَ إِلَيْهِ، فَقِيلَ لابْنِ الزُّبَيْرِ: أَلا نَصْنَعُ لَكَ غُلا مِنْ فِضَّةٍ تَلْبَسُ عَلَيْهِ الثَّوْبَ وَتَبَرُّ قَسَمَهُ، فَالصُّلْحُ أَجْمَلُ بِكَ؟ قَالَ: لا أَبَرَّ اللَّهُ قَسَمَهُ، ثُمَّ قَالَ:

وَلا أَلِينُ لِغَيْرِ الْحَقِّ أَسْأَلُهُ حَتَّى يَلِينَ لِضِرْسِ الْمَاضِغِ الْحَجَرُ

ثُمَّ قَالَ: وَاللَّهِ لَضَرْبَةٌ بِسَيْفٍ فِي عِزٍّ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ ضَرْبَةٍ بِسَوْطٍ فِي ذُلٍّ، ثُمَّ دَعَا إِلَى نَفْسِهِ وَأَظْهَرَ الْخِلافَ لِيَزِيدَ بْنِ مُعَاوِيَةَ، فَبَعَثَ إِلَيْهِ يَزِيدُ حُصَيْنَ بْنَ نُمَيْرٍ الْكِنْدِيَّ، وَقَالَ لَهُ: يَا ابْنَ بَرْذَعَةَ الْحِمَارِ، احْذَرْ خَدَائِعَ قُرَيْشٍ، وَلا تُعَامِلْهُمْ إِلا بِالثِّقَافِ ثُمَّ الْقِطَافِ، فَوَرَدَ حُصَيْنٌ مَكَّةَ فَقَاتَلَ بِهَا ابْنَ الزُّبَيْرِ وَأَحْرَقَ الْكَعْبَةَ، ثُمَّ بَلَغَهُ مَوْتُ يَزِيدَ فَهَرَبَ، فَلَمَّا مَاتَ يَزِيدُ دَعَا مَرْوَانُ بْنُ الْحَكَمِ إِلَى نَفْسِهِ، ثُمَّ مَاتَ مَرْوَانُ فَدَعَا عَبْدُ الْمَلِكِ إِلَى نَفْسِهِ، فَعَقَدَ لِلْحَجَّاجِ فِي جَيْشٍ إِلَى مَكَّةَ، فَوَرَدَ مَكَّةَ وَظَهَرَ عَلَى ابْنِ قُبَيْسٍ وَنَصَبَ عَلَيْهِ الْمَنْجَنِيقَ يَرْمِي بِهِ ابْنَ الزُّبَيْرِ وَمَنْ مَعَهُ فِي الْمَسْجِدِ، فَلَمَّا كَانَ الْغَدَاةُ الَّتِي قُتِلَ فِيهَا ابْنُ الزُّبَيْرِ دَخَلَ ابْنُ الزُّبَيْرِ عَلَى أُمِّهِ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ، وَهِيَ يَوْمَئِذٍ ابْنَةُ مِائَةِ سَنَةٍ، لَمْ يَسْقُطْ لَهَا سِنٌّ، وَلَمْ يَفْسَدْ لَهَا بَصَرٌ، فَقَالَتْ: يَا عَبْدَ اللَّهِ مَا فَعَلْتَ فِي حَرْبِكَ؟ قَالَ: بَلَغُوا مَكَانَ كَذَا وَكَذَا، وَضَحِكَ، وَقَالَ: إِنَّ فِي الْمَوْتِ لَرَاحَةً، فَقَالَتْ أَسْمَاءُ: يَا بُنَيَّ، لَعَلَّكَ تَتَمَنَّاهُ لِي، مَا أُحِبُّ أَنْ أَمُوتَ حَتَّى آتِي عَلَى أَحَدِ طَرَفَيْكَ إِمَّا أَنْ تَمْلِكَ فَتَقَرَّ بِذَلِكَ عَيْنِي، وَإِمَّا أَنْ تُقْتَلَ فَأَحْتَسِبُكَ، ثُمَّ وَدَعَهَا، فَقَالَتْ: يَا بُنَيَّ، إِيَّاكَ أَنْ تُعْطِي خَصْلَةً مِنْ دِينِكَ مَخَافَةَ الْقَتْلِ، وَخَرَجَ عَنْهَا فَدَخَلَ الْمَسْجِدَ، فَقِيلَ لَهُ: أَلا تُكَلِّمُهُمْ فِي الصُّلْحِ؟ فَقَالَ: أَوَحِينُ صُلْحٍ هَذَا؟ وَاللَّهِ لَوْ وَجَدُوكُمْ فِي جَوْفِ الْكَعْبَةِ لَذَبَحُوكُمْ، ثُمَّ أَنْشَأَ يَقُولُ:

وَلَسْتُ بِمُبْتَاعِ الْحَيَاةِ بِذِلَّةٍ وَلا مُرْتَقٍ مِنْ خَشْيَةِ الْمَوْتِ سُلَّمَا

ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى آلِ الزُّبَيْرِ يَعِظُهُمْ، وَيَقُولُ: لِيَكُنْ أَحَدُكُمْ سَيْفُهُ كَمَا يَكُنْ وَجْهُهُ، وَلا يَنْكَسِرُ سَيْفُهُ فَيَدْفَعُ عَنْ نَفْسِهِ بِيَدِهِ كَأَنَّهُ امْرَأَةٌ، وَاللَّهِ مَا لَقِيتُ زَحْفًا قَطُّ إِلا فِي الرَّعِيلِ الأَوَّلِ، وَمَا أَلِمْتُ جُرْحًا قَطُّ إِلا أَنْ يَكُونَ أَلَمُ الدَّوَاءِ، ثُمَّ حَمَلَ عَلَيْهِمْ وَمَعَهُ سَيْفَانِ، فَأَوَّلُ مَنْ لَقِيَهُ الأَسْوَدُ فَضَرَبَهُ بِسَيْفِهِ حَتَّى أَطَنَّ رِجْلَهُ، فَقَالَ الأَسْوَدُ: أَخْ يَا ابْنَ الزَّانِيَةِ، فَقَالَ لَهُ ابْنُ الزُّبَيْرِ: اخْسَأْ يَا ابْنَ حَامٍ، أَسْمَاءُ زَانِيَةٌ، ثُمَّ أَخْرَجَهُمْ مِنَ الْمَسْجِدِ فَمَا زَالَ يَحْمِلُ

عَلَيْهِمْ وَيُخْرِجُهُمْ مِنَ الْمَسْجِدِ، وَيَقُولُ: لَوْ كَانَ قَرْنِي وَاحِدًا كَفَيْتُهُ، قَالَ: وَعَلَى ظَهْرِ الْمَسْجِدِ مِنْ أَعْوَانِهِ مَنْ يَرْمِي عَدُوَّهُ بِالآجُرِّ، فَأَصَابَتْهُ آجُرَّةٌ فِي مَفْرِقِهِ حَتَّى فَلَقَتْ رَأْسَهُ، فَوَقَفَ قَائِمًا وَهُوَ يَقُولُ: وَلَسْنَا عَلَى الأَعْقَابِ تَدْمَى كُلُومُنَا وَلَكِنْ عَلَى أَقْدَامِنَا تَقْطُرُ الدِّمَا قَالَ: ثُمَّ وَقَعَ فَأَكَبَّ عَلَيْهِ مَوْلَيَانِ وَهُمَا يَقُولانِ: الْعَبْدُ يَحْمِي رَبَّهُ وَيَحْتَمِي، قَالَ: ثُمَّ سُيِّرَ إِلَيْهِ فَجَزَّ رَأْسَهُ "

Hişâm b. Urve'nin babasından naklettiğine göre: Muâviye öldüğünde, Abdullah b. ez-Zübeyr, Yezîd b. Muâviye'nin emrine girmeyi ağırdan aldı. Tenkillerini de açıkça beyan etti. Bu durum Yezîd'e ulaşınca, zincire vurularak getirilmesi, aksi takdirde üzerine ordu göndereceğine dair yemin etti. İbnu'z-Zübeyr'e "Sana gümüşten bir zincir yapalım, takıp üzerine elbiseni giyersin, böylece onun yeminini yerine getirmiş olursun?" dediler. "Vallahi onun yeminine uymam" dedi ve şu beyti söyledi:

Boyun eğip dilenmem Hak dışında kimseye,

Çiğneyenin dişinde taşlar gevşese bile.

Ardından şöyle devam etti: "Vallahi, benim için şerefle alman bir kılıç darbesi, zül içinde bir kırbaç darbesinden daha makbuldür."

Bundan sonra kendine biat için çağrıda bulundu ve Yezîd b. Muâviye'ye muhalefetini ilan etti. Yezîd üzerine Husayn b. Numeyr el-Kindî'yi gönderip şöyle dedi: "Ey eşek semerinin oğlu! Kureyş'in hilelerine dikkat et. Onlara kılıç ve biçme dışında bir üslup kullanma." Husayn, Mekke'ye vardığında İbnu'z-Zübeyr'le savaştı ve Kâbe'yi yaktı. Bu sırada Yezîd'in öldüğü haberini alınca kaçtı. Yezîd ölünce Mervân b. el-Hakem insanları kendisine biat etmeye davet etti. Mervân ölünce, Abdülmelik insanları kendisine biat etmeye davet etti. Haccâc komutanlığında Mekke'ye bir ordu göndermeye karar verdi. Mekke'ye vardığında Benî Kubeys dağına mancınık kurdu ve Mescid-i Haram'daki İbnu'z-Zübeyr ve yanındakileri taşlamaya başladı.

İbnu'z-Zübeyr'in öldüğü günün sabahında İbnu'z-Zübeyr, annesi Ebû Bekr'in kızı Esmâ'nın yanına girdi. Kendisi o gün yüz yaşındaydı, ama ağzından bir tek dişi düşmemiş, gözleri bozulmamıştı. İbnu'z-Zübeyr'e "Ey

Abdullah! Savaşını ne yaptın?" deyince "Şöyle şöyle yaptılar" diye olanları anlattı ve ardından güldü. Sonra "Ölümde rahatlık vardır" deyince, Esmâ şöyle dedi: "Oğlum benim için istiyor gibisin, ben senin iki seçeneğinden birini görünceye kadar ölmeyi istemem; ya galip gelirsin mutlu olurum, ya da öldürülürsün sayende sevap kazanırım." Sonra annesiyle vedalaşırken Esmâ "Oğlum! Sakın ölüm korkusuyla bir taviz vereyim deme" dedi. İbnu'z-Zübeyr oradan ayrılıp Mescid'e girdi. Ona "Onlarla barışı konuşmayacak mısın?" dediklerinde "Şimdi barış zamanı mı? Vallahi, sizi Kâbe'nin ortasında bulsalar keserler" dedi. Sonra şu beyti okudu:

Zül ile yaşamaya asla müşteri olmam,
Ölümden korkarak da merdivene tırmanmam.

Bunun ardından Zübeyr ailesinin karşısına geçti. Nasihat edip şöyle dedi: "Her birinizin kılıcı nasılsa yüzü de öyle olsun. Kılıcınız kırıldığında yüzünüzü kadınlar gibi ellerinizle savunmayın. Vallahi öndekilerin savaşı kadar önemli savaş görmedim. Tedavi acısı kadar da acı duymadım."

Sonra karşıdakilere iki elinde iki kılıçla saldırdı. İlk karşılaştığı kişi Esved oldu. Kılıcıyla vurup ayağını kesti. Esved "Ah zaniyenin oğlu!" deyince, İbnu'z-Zübeyr "Kes sesini Ham'ın oğlu. Esmâ zaniye mi?" diye cevap verdi. Bu şekilde onları Mescid-i Haram'dan çıkardı. Hem saldırıyor hem de "Bir tane dengim olsaydı ona yeterdim" diyordu. Bu sırada Mescid'in üzerinde yardımcıları ve düşmanları birbirlerine ok veya mızrak atıyorlardı. Bu sırada başının tam ortasına bir mızrak saplanıp kaldı, başını parçaladı. Ayakta durup şöyle dedi: "Bizim yaralarımız (kaçarken) topuklarımızın üzerine kanamaz. (Önden yara alırız) kanımız önümüze damlar."

Sonra yere düştü. Üzerine iki köle kapanıp "Kul efendisini korur ve ona sığınır" dediler. Sonra diğerleri üzerine gidip başını kestiler.

(١٢٠٣)- [١/٣٣٢] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْمُبَارَكِ، حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ الْمُبَارَكِ، أَخْبَرَنِي [١/٣٣٣] صَاحِبٌ لَنَا أَخْبَرَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي إِسْحَاقَ، يَقُولُ: أَنَا حَاضِرٌ قَتْلَ ابْنِ الزُّبَيْرِ يَوْمَ قُتِلَ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ، جَعَلَتِ الْجُيُوشُ تَدْخُلُ مِنْ أَبْوَابِ الْمَسْجِدِ، فَكُلَّمَا دَخَلَ قَوْمٌ مِنْ بَابٍ حَمَلَ عَلَيْهِمْ وَحْدَهُ حَتَّى يُخْرِجَهُمْ،

فَبَيْنَا هُوَ عَلَى تِلْكَ الْحَالَةِ إِذْ جَاءَتْ شُرْفَةٌ مِنْ شُرُفَاتِ الْمَسْجِدِ فَوَقَعَتْ عَلَى رَأْسِهِ فَصَرَعَتْهُ، وَهُوَ يَتَمَثَّلُ بِهَذِهِ الأَبْيَاتِ، يَقُولُ:

أَسْمَاءُ إِنْ قُتِلْتُ لا تَبْكِينِي　　　لَمْ يَبْقَ إِلا حَسَبِي وَدِينِي

وَصَارِمٌ لانَتْ بِهِ يَمِينِي

1204- Ebû İshâk anlatıyor: İbnu'z-Zübeyr'in Mescid-i Haram'da öldürüldüğünde ben de oradaydım. Ordular Mescid'in kapılarından giriyorlardı. Bir kapıdan bir grup girdiğinde tek başına üzerlerine hücum edip onları dışarı çıkarıyordu. O bu halde iken Mescid'in üzerindeki yapı taşlarından biri gelip başına düşünce yere yuvarlandı. Bu esnada şu beyitleri söylüyordu:

(Annem) Esmâ! Öldürülürsem sakın bana ağlama

Şerefim ve dinimden başkası kalmadı

Keskin bir kılıç sağ yanımı yumuşattı

(١٢٠٤)- [٣٣٣/١] حَدَّثَنَا فَارُوقُ بْنُ عَبْدِ الْكَبِيرِ الْخَطَّابِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُعَاوِيَةَ الْعَتَّابِيُّ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ، حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: كَانَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الزُّبَيْرِ يَحْمِلُ عَلَيْهِمْ حَتَّى يُخْرِجَهُمْ مِنَ الأَبْوَابِ وَهُوَ يَرْتَجِزُ وَيَقُولُ: " لَوْ كَانَ قِرْنِي وَاحِدًا كَفَيْتُهُ وَيَقُولُ:

وَلَسْنَا عَلَى الأَعْقَابِ تَدْمَى كُلُومُنَا وَلَكِنْ عَلَى أَقْدَامِنَا تَقْطُرُ الدِّمَا

Hişâm b. Urve'nin babasından naklettiğine göre Abdullah b. ez-Zübeyr adamlara saldırıp kapılardan dışarı çıkarmaya çalışırken "Bir tane dengim olsaydı gününü gösterirdim" şeklinde recez söylüyor ve şu beyti okuyordu:

Bizim yaralarımız topuklara kanamaz,

Kanımız önümüzden ayağımıza damlar.

Takrîb 3513, Takrîb 3516, Takrîb 3517

(١٢٠٨)- [٣٣٤/١] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ الطَّلْحِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو حُصَيْنٍ الْوَادِعِيُّ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا مِنْدَلٌ، عَنْ سَيْفٍ أَبِي الْهُذَيْلِ، عَنْ نافع، قَالَ: أَدْنَيْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ

مِنْ جِذْعِ ابْنِ الزُّبَيْرِ رضى اللَّهُ عَنْهُمَا، فَقَالَ: " يَرْحَمُكَ اللَّهُ، فَوَاللَّهِ إِنْ كُنْتَ لَصَوَّامًا قَوَّامًا"

Nâfi der ki: Abdullah b. Ömer'i , İbnu'z-Zübeyr'in yanına yaklaştırdım. Ona şöyle dedi: "Allah sana merhamet etsin, Vallahi sen oruçlu namazlı birisin."

(١٢٠٩)- [٣٣٤/١] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الثَّقَفِيُّ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ الدَّارِمِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ قَيْسٍ، قَالَ: " كَانَ لابْنِ الزُّبَيْرِ مِائَةُ غُلامٍ يَتَكَلَّمُ كُلُّ غُلامٍ مِنْهُمْ بِلُغَةٍ أُخْرَى، فَكَانَ ابْنُ الزُّبَيْرِ يُكَلِّمُ كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ بِلُغَتِهِ، فَكُنْتُ إِذَا نَظَرْتُ إِلَيْهِ فِي أَمْرِ دُنْيَاهُ، قُلْتُ: هَذَا رَجُلٌ لَمْ يُرِدِ اللَّهَ طَرْفَةَ عَيْنٍ، وَإِذَا نَظَرْتُ إِلَيْهِ فِي أَمْرِ آخِرَتِهِ قُلْتُ: هَذَا رَجُلٌ لَمْ يُرِدِ الدُّنْيَا طَرْفَةَ عَيْنٍ "

Ömer b. Kays bildiriyor: İbnu'z-Zübeyr'in yüz kölesi vardı. Bunların her biri ayrı bir dili konuşur, İbnu'z-Zübeyr de her biriyle kendi diliyle konuşurdu. İbnu'z-Zübeyr'in dünyalık işlerine baktığın zaman: "Bu adam bir an bile Allah'a yönelmiş değildir!" dersin. Yine âhireti için yaptıklarına baksan: "Bu adam bir an bile dünyaya yüz vermemiştir!" dersin.

(١٢١٠)- [٣٣٤/١] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ السَّرَّاجُ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مَيْمُونٍ، قَالا: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، قَالَ: ذَكَرْتُ ابْنَ الزُّبَيْرِ عِنْدَ ابْنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عَنْهُمَا، فَقَالَ: " كَانَ عَفِيفًا فِي الإِسْلامِ، قَارِئًا لِلْقُرْآنِ، أَبُوهُ الزُّبَيْرُ، وَأُمُّهُ أَسْمَاءُ، وَجَدُّهُ أَبُو بَكْرٍ، وَعَمَّتُهُ خَدِيجَةُ، وَجَدَّتُهُ صَفِيَّةُ، وَخَالَتُهُ عَائِشَةُ، وَاللَّهِ لأُحَاسِبَنَّ لَهُ فِي نَفْسِي مُحَاسَبَةً لَمْ أُحَاسِبْهَا لأَبِي بَكْرٍ وَلا لِعُمَرَ "

İbn Ebî Muleyke der ki: İbn Abbâs'ın yanında İbnu'z-Zübeyr'den bahsettim. İbn Abbâs şöyle dedi: "İslam'a çok bağlıydı, Kur'ân'ı çok okurdu. Babası Zübeyr (b. el-Avvâm). Annesi Esmâ, dedesi Ebû Bekr, halası Hatice, ninesi Safiyye, teyzesi de Âişe. Vallahi ona duyduğum saygıyı, Ebû Bekir ve Ömer'e duymadım."

(١٢١١)- [١/٣٣٥] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي الْعَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ النَّرْسِيُّ، حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ خَالِدٍ الزَّنْجِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ عَمْرَو بْنَ دِينَارٍ، يَقُولُ: " مَا رَأَيْتُ مُصَلِّيًا قَطُّ أَحْسَنَ صَلاةً مِنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ "

Amr b. Dînâr der ki: "Abdullah b. ez-Zübeyr'den daha güzel namaz kılan hiçbir kimse görmedim."

(١٢١٢)- [١/٣٣٥] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ: سَمِعْتُ هِشَامَ بْنَ عُرْوَةَ، يَقُولُ: قَالَ لِيَ ابْنُ الْمُنْكَدِرِ: " لَوْ رَأَيْتَ ابْنَ الزُّبَيْرِ وَهُوَ يُصَلِّي لَقُلْتَ: غُصْنُ شَجَرَةٍ يُصَفِّقُهَا الرِّيحُ، وَإِنَّ الْمَنْجَنِيقَ لَيَقَعُ هَهُنَا وَهَهُنَا مَا يُبَالِي "

Hişâm b. Urve bildiriyor: İbnü'l-Münkedir bana şöyle dedi: "İbnü'z-Zübeyr'i namaz kılarken görsen rüzgâr tarafından dövülen bir ağacın dalına benzetirdin. Mancınıkların attığı taşlar oraya buraya düşüyorken kendisi buna hiç aldırmıyordu."

(١٢١٣)- [١/٣٣٥] وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ الطَّلْحِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو حُصَيْنٍ الْوَادِعِيُّ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا زَائِدَةُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، قَالَ: " كَانَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الزُّبَيْرِ إِذَا قَامَ فِي الصَّلاةِ كَأَنَّهُ عُودٌ، وَكَانَ يَقُولُ: ذَلِكَ مِنَ الْخُشُوعِ فِي الصَّلاةِ "

Mücâhid der ki: "Abdullah b. ez-Zübeyr namaza kalktığı zaman yere dikilmiş bir sopa gibi durur ve bunun namazdaki huşûdan olduğunu söylerdi."

(١٢١٤)- [١/٣٣٥] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ عَطَاءٍ، قَالَ: " كَانَ ابْنُ الزُّبَيْرِ إِذَا صَلَّى كَأَنَّهُ كَعْبٌ ثَابِتٌ "

Atâ der ki: "İbnü'z-Zübeyr namaz kıldığı zaman yere dikilmiş bir kemik parçası gibi hareketsiz dururdu."

(١٢١٥)- [١/٣٣٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ عَاصِمٍ، حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْحَرَّانِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ بْنُ عَبْدِ الصَّمَدِ، حَدَّثَتْنِي أُمِّي، قَالَتْ: حَدَّثَتْنَا مَاطِرَةُ

الْمَهْدِيَّةُ، قَالَتْ: حَدَّثَتْنِي خَالَتِي أُمُّ جَعْفَرٍ بِنْتُ النُّعْمَانِ، أَنَّهَا سَلَّمَتْ عَلَى أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ، وَذُكِرَ عِنْدَهَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الزُّبَيْرِ، فَقَالَتْ: كَانَ ابْنُ الزُّبَيْرِ قَوَّامَ اللَّيْلِ، صَوَّامَ النَّهَارِ، وَكَانَ يُسَمَّى: حَمَامَ الْمَسْجِدِ "

Ümmü Câfer binti'n-Nu'mân'ın naklettiğine göre kendisi, Hz. Ebû Bekr'in kızı Esmâ'yı ziyaret edip hal hatır sorduktan sonra (oğlu) Abdullah b. ez-Zübeyr'in adı geçince Esmâ şöyle dedi: "İbnu'z-Zübeyr geceleri kaim, gündüzleri saim biriydi. Ayrıca kendisine «Mescid'in Güvercini» diye isim takılmıştı."

(١٢١٦)- [١/٣٣٥] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ شَقِيقٍ، حَدَّثَنَا نَافِعُ بْنُ عُمَرَ، عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، قَالَ: قَالَ لِي عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ: " إِنَّ فِي قَلْبِكَ مِنِ ابْنِ الزُّبَيْرِ، قَالَ: قُلْتُ: لَوْ رَأَيْتَهُ مَا رَأَيْتَ مُنَاجِيًا مِثْلَهُ "

İbn Ebî Muleyke der ki: Ömer b. Abdilazîz bana "İbnu'z-Zübeyr ile ilgili kalbinde bir şey var mı?" deyince şöyle dedim: "Onu görseydin, onun gibi dua eden olmadığını görürdün."

(١٢١٧)- [١/٣٣٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْحَرَّانِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، عَنْ رَوْحِ بْنِ عُبَادَةَ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ الشَّهِيدِ، عَنِ ابْنِ مُلَيْكَةَ، قَالَ: " كَانَ ابْنُ الزُّبَيْرِ يُوَاصِلُ سَبْعَةَ أَيَّامٍ، وَيُصْبِحُ يَوْمَ السَّابِعِ وَهُوَ أَلْيَثُنَا "

İbn Ebî Müleyke bildiriyor: "İbnu'z-Zübeyr yedi gün üst üste oruç tutar, yedinci günü sabahı kalktığında da hepimizden daha dinç görünürdü."

(١٢١٨)- [١/٣٣٥] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ، حَدَّثَنَا زَكَرِيَّا السَّاجِيُّ، حَدَّثَنَا حَوْثَرَةُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ الْمَرْزُبَانِ أَبُو سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الثَّقَفِيُّ، قَالَ: " شَهِدْتُ [١/٣٣٦] خُطْبَةَ ابْنِ الزُّبَيْرِ بِالْمَوْسِمِ، خَرَجَ عَلَيْنَا قَبْلَ التَّرْوِيَةِ بِيَوْمٍ، وَهُوَ مُحْرِمٌ، فَلَبَّى بِأَحْسَنِ تَلْبِيَةٍ سَمِعْتُهَا قَطُّ، ثُمَّ حَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّكُمْ جِئْتُمْ مِنْ آفَاقٍ شَتَّى وُفُودًا إِلَى اللَّهِ ﷻ فَحَقٌّ عَلَى اللَّهِ أَنْ يُكْرِمَ وَفْدَهُ، فَمَنْ كَانَ جَاءَ

يَطْلُبُ مَا عِنْدَ اللَّهِ فَإِنَّ طَالِبَ اللَّهِ لا يَخِيبُ، فَصَدِّقُوا قَوْلَكُمْ بِفِعْلٍ فَإِنَّ مِلاكَ الْقَوْلِ الْفِعْلُ، وَالنِّيَّةَ النِّيَّةَ، الْقُلُوبَ الْقُلُوبَ، اللَّهَ اللَّهَ فِي أَيَّامِكُمْ هَذِهِ، فَإِنَّهَا أَيَّامٌ تُغْفَرُ فِيهَا الذُّنُوبُ، جِئْتُمْ مِنْ آفَاقٍ شَتَّى فِي غَيْرِ تِجَارَةٍ وَلا طَلَبِ مَالٍ وَلا دُنْيَا، تَرْجُونَ مَا هُنَا، ثُمَّ لَبَّى وَلَبَّى النَّاسُ، فَمَا رَأَيْتُ يَوْمًا قَطُّ كَانَ أَكْثَرَ بَاكِيًا مِنْ يَوْمَئِذٍ "

Muhammed b. Abdillah es-Sekafî der ki: Hac mevsiminde İbnu'z-Zübeyr'in verdiği bir hutbeye şahit oldum. Terviye gününden bir gün önce ihramlı bir şekilde yanımıza çıktı. Daha önce bu kadar güzelini asla duymadığım bir telbiye etti. Sonra Allah'a hamdü senâda bulunup şöyle dedi: "Sonrasına gelince, Allah'ın çağrısına icabet edip değişik bölgelerden buraya akın ettiniz. Allah da yanına gelen bu toplulukları elbette ki mükâfatlandıracaktır. Her kim Allah'ın katındakileri istiyorsa bilsin ki Allah'tan bir şey isteyen kişi hüsrana uğramayacaktır. Onun için sözünüzü amelle doğrulayın. Zira sözün dayanağı amel, niyetin dayanağı niyet, kalbin ise yine kalptir. Allah, Allah ki ne değerli günlerdesiniz! Bunlar günahların bağışlanacağı günlerdir. Ticari bir amaç taşımadan ve dünyalık herhangi bir şey istemeden, buradaki maneviyatın peşinden ve değişik yerlerden buralara geldiniz." Sonra İbnu'z-Zübeyr telbiye getirince oradaki insanlar da hep birden telbiyeye başladılar. O günkü gibi ağlayanın bu kadar çok olduğu başka bir gün daha görmedim.

(١٢١٩)- [٣٣٦/١] حَدَّثَنَا أَبُو عَمْرِو بْنُ حَمْدَانَ، حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ سُفْيَانَ، حَدَّثَنَا حَبِيبُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنْ وَهْبِ بْنِ كَيْسَانَ، قَالَ: كَتَبَ إِلَيَّ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الزُّبَيْرِ بِمَوْعِظَةٍ: " أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّ لأَهْلِ التَّقْوَى عَلامَاتٍ يُعْرَفُونَ بِهَا، وَيَعْرِفُونَهَا مِنْ أَنْفُسِهِمْ، مِنْ صَبْرٍ عَلَى الْبَلاءِ، وَرِضًى بِالْقَضَاءِ، وَشُكْرِ النَّعْمَاءِ، وَذُلٍّ لِحُكْمِ الْقُرْآنِ، وَإِنَّمَا الإِمَامُ كَالسُّوقِ مَا نَفَقَ فِيهَا حُمِلَ إِلَيْهَا، إِنْ نَفَقَ الْحَقُّ عِنْدَهُ حُمِلَ إِلَيْهِ وَجَاءَهُ أَهْلُ الْحَقِّ، وَإِنْ نَفَقَ الْبَاطِلُ عِنْدَهُ جَاءَهُ أَهْلُ الْبَاطِلِ وَنَفَقَ عِنْدَهُ "

Vehb b. Keysân bildiriyor: Abdullah b. ez-Zübeyr nasihat babında bana şöyle bir mektup yazdı: "Sonrasına gelince, bil ki takva ehlinin bazı hasletleri vardır. Bu hasletlerle tanınırlar ve kendileri de bunların ne olduklarını

bilirler. Bunlar musibetlere sabretmek, Allah'ın takdirine razı olmak, nimetlere şükretmek ve Kur'ân'ın hükümlerine boyun eğmektir. Lider, çarşı gibidir. Orada satılabilen şeye göre insanlar yanına gelirler. Şâyet hak olan şeyler satılabiliyorsa hak ehli olanlar kendisine gelir. Batıl olan şeyler satılıyorsa da batıl ehli olanlar yanına gider ve kendisine batıl olan şeyleri satarlar."

(١٢٢٠)- [٣٣٦/١] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ الطَّلْحِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْوَادِعِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يُونُسَ، قَالَ: حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ وَهْبِ بْنِ كَيْسَانَ، قَالَ: " مَا رَأَيْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الزُّبَيْرِ يُعْطِي سَلَمَةً رَجُلا قَطُّ لِرَغْبَةٍ وَلا لِرَهْبَةٍ، سُلْطَانًا وَلا غَيْرَهُ "

Vehb b. Keysân der ki: Abdullah b. ez-Zübeyr'in sultan veya başkası olsun, birinden korktuğu veya ondan bir beklenti içinde olduğu için boyun eğdiğini görmüş değilim."

(١٢٢١)- [٣٣٦/١] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ الطَّلْحِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْوَادِعِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يُونُسَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ وَهْبِ بْنِ كَيْسَانَ، قَالَ: كَانَ أَهْلُ الشَّامِ يُعَيِّرُونَ ابْنَ الزُّبَيْرِ يَقُولُونَ لَهُ: يَا ابْنَ ذَاتِ النِّطَاقَيْنِ، قَالَتْ لَهُ أَسْمَاءُ " إِنَّهُمْ لَيُعَيِّرُونَكَ بِالنِّطَاقَيْنِ، وَإِنَّمَا كَانَ نِطَاقٌ شَقَقْتُهُ بِنِصْفَيْنِ، فَجَعَلْتُ فِي سَفْرَةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَحَدَهُمَا، وَأَوْكَيْتُ قِرْبَتَهُ بِالآخَرِ "، قَالَ: فَكَانُوا بَعْدُ إِذَا عَيَّرُوهُ بِالنِّطَاقَيْنِ، يَقُولُ: إِنَّهَا وَرَبِّ الْكَعْبَةِ: وَتِلْكَ شَكَاةٌ ظَاهِرٌ عَنْكَ عَارُهَا

Vehb b. Keysân der ki: Şam halkı İbnu'z-Zübeyr'i iki kuşaklı diye takılırlardı. Esmâ kendisine "Sana iki kuşaklı, diye takılıyorlar. Aslında bir kuşaktı, ikiye ayırdım. Biriyle Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) azığını bağladım, diğeriyle senin kırbanı bağladım" dedi. Bundan sonra iki kuşaklı diyene şöyle der oldu: "Kâbe'nin Rabbi'ne yemin olsun ki; bu şikâyetin ayıbı sende görünüyor."

(١٢٢٢)- [٣٣٦/١] حَدَّثَنَا فَارُوقُ بْنُ عَبْدِ الْكَبِيرِ الْخَطَّابِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو مُسْلِمٍ الْكَشِّيُّ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ يَحْيَى بْنِ

عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ حَاطِبٍ، عَنِ ابْنِ الزُّبَيْرِ، قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الآيَةُ: ﴿ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ﴾، قَالَ الزُّبَيْرُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُكَرَّرُ عَلَيْنَا مَا كَانَ بَيْنَنَا فِي الدُّنْيَا مَعَ خَوَاصِّ الذُّنُوبِ؟ قَالَ: " نَعَمْ، حَتَّى يُؤَدَّى إِلَى كُلِّ ذِي حَقٍّ حَقُّهُ "

İbnu'z-Zübeyr der ki: **"Sonra siz Rabbinizin huzurunda davalaşacaksınız"**[1] âyeti nazil olduğunda, Zübeyr "Ey Allah'ın Resûlü! Dünyada aramızda olan günahların ayrıntıları bize tekrar edilecek mi?" diye sordu. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) *"Evet, böylece haklıya hakkını verecektir"* buyurdu.

(١٢٢٣)- [٣٣٧/١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ حَاطِبٍ، عَنِ ابْنِ الزُّبَيْرِ، قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ: ﴿ثُمَّ لَتُسْأَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ﴾، قَالَ الزُّبَيْرُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ نَعِيمٍ نُسْأَلُ عَنْهُ؟ وَإِنَّمَا هُمَا الأَسْوَدَانِ: الْمَاءُ وَالتَّمْرُ، قَالَ: " أَمَا إِنَّ ذَلِكَ سَيَكُونُ "

İbnu'z-Zübeyr der ki: **"Nihâyet o gün (dünyada yararlandığınız) nimetlerden elbette hesaba çekileceksiniz"**[2] âyeti nazil olduğunda Zübeyr: "Ey Allah'ın Resûlü! Hangi nimetlerden hesaba çekileceğiz? İki kara şeyden; su ve hurmadan mı?" diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) *"O da olacaktır"* buyurdu.

Takrîb 3829

---

[1] Zümer Sur. 31

[2] Tekâsür Sur. 8

Suffe Ehli

Şeyh (Ebû Nuaym) diyor ki: Sahabenin bazı ileri gelenlerinden ve âbid olanlarından bahsettik. Ayrıca ibadet ve zikirle meşhur olmuş, Allah'a ve sevgisine âşık olmuş sahabi önderler ve liderlerden bahsettik. Onlar ariflere ve âlimlere çığır açtılar. Dünyaya meftun olup ona ümit bağlayanlara yol gösterici oldular.

Şimdi de Allah'ın yardımıyla Ehl-i Suffe'den, onların ahlâkından, hallerinden bahsedip, meşhur isnadlarda ve olaylarda adı geçenlerin isimlerini sıralayacağız. Allah onları merkezden taşralara serpiştirip fitnelerden ve zorunluluklardan korumuştur. Yukarıda bahsettiklerimizi arif ve âlimlere örnek kıldığı gibi, onları da fakir ve kimsesizlere örnek kılmıştır. Onlar bir ailenin yanında veya mal mülk içinde yaşayamazlar. Hiçbir ticaret veya durum Allah'ın zikrinden alıkoyamaz. Dünyada kaybettikleri hiçbir şeye üzülmezler. Âhirete fayda sağlamayan hiçbir şeye sevinmezler. Sevinçleri Mabudları ve Sultanları için, hüzünleri ise kaçırdıkları ibadet ve zikir sevaplarıydı. Onlar ticaret ve alışverişin Allah'ın zikrinden alıkoymadığı adamlardı. Kaçırdıkları hiçbir şeye üzülmezlerdi. Kazandıkları hiçbir şeye sevinmezlerdi. Sultanları, şımarıp aşırıya kaçmasınlar diye, onları dünya zevklerinden ve dünyada rahat etmekten korumuştur. Geçmişte yola çıkıp dağılmaya üzülmeyi, soy sop ve paraya sevinmeyi reddettiler.

Takrîb 2513, Takrîb 2512

Şeyh (Ebû Nuaym) diyor ki: Allah dünyayı onlardan uzaklaştırdı. Şımarmaktan korumak için elinde tutup onlara vermedi. Onun himayesinde ağırlıklardan muhafaza edilmiş ve meşguliyetten korunmuş oldular. Mal mülk onları zelil etmemiş, iniş çıkışları da olmamıştır.

Takrîb 4064, Takrîb 3616

(١٢٢٩)- [١٢٣٠] حَدَّثَنَا أَبُو عُمَرَ بْنُ حَمْدَانَ، حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ سُفْيَانَ، حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ بَقِيَّةَ، حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِي هِنْدٍ، عَنْ أَبِي حَرْبِ بْنِ أَبِي

الأَسْوَدِ الدُّؤَلِيِّ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ عَمْرٍو، قَالَ: " كَانَ الرَّجُلُ إِذَا قَدِمَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ وَكَانَ لَهُ بِالْمَدِينَةِ عَرِيفٌ نَزَلَ عَلَيْهِ، وَإِذَا لَمْ يَكُنْ لَهُ عَرِيفٌ نَزَلَ مَعَ أَصْحَابِ الصُّفَّةِ، قَالَ: وَكُنْتُ فِيمَنْ نَزَلَ الصُّفَّةَ فَوَافَقْتُ رَجُلا، وَكَانَ يُجْرَى عَلَيْنَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ كُلَّ يَوْمٍ مُدٌّ مِنْ تَمْرٍ بَيْنَ رَجُلَيْنِ " [١/٣٣٩]

Talha b. Amr der ki: Bir adam Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldiğinde, Medine'de tanıdığı varsa ona misafir olurdu. Tanıdığı yoksa Ashâb-ı Suffe'ye misafir olurdu. Suffe'ye misafir olanlardan biriydim. Bir adama denk geldim; her gün Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) bize iki kişilik bir müd[1] hurma gelirdi.

Takrîb 1809

(١٢٣١)- [١٢٣٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمُقْرِئُ، حَدَّثَنَا حَيْوَةُ، أَخْبَرَنِي أَبُو هَانِئٍ، أَنَّ أَبَا عَلِيٍّ الْجَنْبِيَّ حَدَّثَهُ، أَنَّهُ سَمِعَ فَضَالَةَ بْنَ عُبَيْدٍ، يَقُولُ: " كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا صَلَّى بِالنَّاسِ يَخِرُّ رِجَالٌ مِنْ قَامَتِهِمْ فِي صَلاتِهِمْ لِمَا بِهِمْ مِنَ الْخَصَاصَةِ، وَهُمْ أَصْحَابُ الصُّفَّةِ "، حَتَّى يَقُولَ الأَعْرَابُ: إِنَّ هَؤُلاءِ مَجَانِينُ، رَوَاهُ ابْنُ وَهْبٍ، عَنِ ابْنِ هَانِئٍ [١/٣٣٩]

Fadâle b. Ubeyd der ki: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) insanlara namaz kıldırdığında bazı adamlar ihtiyaç içinde olmalarından dolayı kıyamlarından, düşer gibi secdeye kapanırlardı. Bunlar Ashab-ı Suffe idi." Öyle ki, bazı insanlar "Bunlar delidir" derdi.

Takrîb 3866, Takrîb 3867, Takrîb 3826, Takrîb 3827

Şeyh (Ebû Nuaym) diyor ki: Suffe sakinlerinin sayısı, zamana ve durumlara göre değişirdi. Bazen oradan ayrılan garipler ve eksilen sakinler olurdu ve sayılarının azaldığı olur, bazen de oranın müdavimleri toplanır, gruplar katılır ve çoğaldıkları olurdu. Ancak görünen halleri ve haklarındaki bilgi; fakirliğe yenik düşmüş olmaları, aza kanaat edip tercih

---

[1] Bir müd 687 gr.

etmeleridir. Hiçbir zaman aynı anda iki gömlekleri ve iki tür yemekleri olmamıştır. Bunun delili de şudur:

Takrîb 581, Takrîb 3868, Takrîb 4065, Takrîb 2567-2568

(١٢٤٠)- [١٢٤١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مَخْلَدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو إِسْمَاعِيلَ التِّرْمِذِيُّ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ لَهِيعَةَ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ غَزِيَّةَ، أَنَّ رَبِيعَةَ بْنَ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ، يَقُولُ: " أَقْبَلَ أَبُو طَلْحَةَ يَوْمًا فَإِذَا النَّبِيُّ ﷺ قَائِمٌ يُقْرِئُ أَصْحَابَ الصُّفَّةِ عَلَى بَطْنِهِ فَصِيلٌ مِنْ حَجَرٍ يُقِيمُ بِهِ صُلْبَهُ مِنَ الْجُوعِ "

Enes b. Mâlik der ki: “Bir gün Ebû Talha çıkageldi. O sırada Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ashâb-ı Suffe'yi okutuyordu. Karnına açlığa dayanmasına yardımcı olması için bir taş parçası (bağlıydı).”

İşleri güçleri Kur'ân'ı anlamak ve öğrenmekti. Bütün uğraşları okuyarak terennüm edip tekrarlamalarıydı.

Takrîb 4059, Takrîb 4115

Şeyh (Ebû Nuaym) diyor ki: Fakirliği bizzat yaşayan sahabeler ve kıyamet gününe kadar onlara tabi olanlar emareleridir. Sıdk ve doğruluk alâmetleri meşhurdur. Yürekleri hakkı müşahede ile mamurdur. Çünkü hakikat onların şahidi ve siyasetleridir. Resûl (sallallahu aleyhi vesellem) onların temsilcileri ve öğretmenleridir.

Bu yüzden, dünyadan ve aldatmacasından yüz çeviren, ukbaya ve mutluluğuna yönelen, zail ve sıkıcı şeylerden bıkan, süsleri ve eğlenceleri terk eden. Bir ve Baki'nin sanatını müşahede eden kişinin, ayrıca âhiretten ve güzelliklerden, sonsuz mekânın çekiciliğinden, misafirliğin yaklaşmasının güzelliğinden ve Mabud'u seyretme lezzetinden yayılan güzel kokuları koklayan kişinin, Mabud'un verdiği fakirlikten razı olması, elinden aldığına razı olması, emrettiğine koşan, vicdanına dikkat eden biri olması gerekir.

Böylece temiz olanların arasına, zayıf ve miskinlerin zümresine girebilir, velilerin ve salihlerin özelliklerine yaklaşabilir. O zaman birbirine karışmamış olanların içine karışmaktan faydalanır. Vaktini bozguncülara teslim etmekten kurtarır ve her haliyle peygamberler ve temsilcilerin Efendisi'ne ittiba ederek Rabbu'l-Âlemîn'in ibadetiyle meşgul olur.

Takrîb 1082

Şeyh (Ebû Nuaym) diyor ki: Onlar Suffe'ye yerleşip kederden arındılar, tozlardan temizlendiler, nefislerin ve insanların etkilerinden muhafaza edildiler. Onlar için hazırlanan "iyiler" zümresine yerleştirildiler, ardından Naim bahçelerinde misafir edildiler ve Tesnim'in özünden içirildiler.

(١٢٤٦)- [٣٤٣/١] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ، حَدَّثَنَا عِمْرَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ: " ﴿وَمِزَاجُهُ مِنْ تَسْنِيمٍ﴾، قَالَ: هُوَ أَشْرَفُ شَرَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ لِلْمُقَرَّبِينَ صَرْفًا، وَلِلنَّاسِ مِزَاجًا

Ebû Sâlih der ki: **"Onun katkısı Tesnim'den..."**[1] âyetindeki Tesnim; cennet ehlinin en üstün içeceğidir. Allah'a yakın olanlar için bol bol, insanlara da tadımlık verilir.

Şeyh (Ebû Nuaym) diyor ki: Ehl-i Suffe, kabilelerin ve bölgelerinin en iyileridir. Mabud'un onlara nasib ettiği kanaat ve bilgiler sayesinde gizemler ve sırlar aydınlanmıştır. Dünya düşkünlerinin düştükleri tuzaklara düşmediler. Zarar veren, geçici ve yokluğa mahkum şeyleri toplayıp saklayanlardan uzak durdular. Kıskanç düşmanlara teslim olmaktan kaçındılar. Onları fazlasıyla koruyana sarıldılar. Dünyadan bütünüyle ayrıldılar, kumaş parçalarını giymekten uzak durdular. O'nun dışında kimseye yönelmediler. Onun muhabbetinden ve rızasından başka bir şeye meyletmediler. Melekler onları ziyaret etmeyi ve onlara karışmayı arzulardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), devamlı onlarla muhabbet etmeyi ve meclislerinde oturmayı emretmişti.

Takrîb 2491, Takrîb 2492, Takrîb 2460, Takrîb 2461, Takrîb 2462

(١٢٥٢)- [١٢٥٣] حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ حَاتِمٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ مَرْزُوقٍ، حَدَّثَنَا عَفَّانُ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، حَدَّثَنَا ثَابِتٌ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ قُرَّةَ، عَنْ عَائِذِ بْنِ عَمْرٍو، أَنَّ أَبَا سُفْيَانَ مَرَّ بِسَلْمَانَ، وَصُهَيْبٍ، وَبِلالٍ، فَقَالُوا: مَا أَخَذَتِ السُّيُوفُ مِنْ عُنُقِ عَدُوِّ اللَّهِ مَأْخَذَهَا، فَقَالَ لَهُمْ أَبُو بَكْرٍ: تَقُولُونَ هَذَا لِشَيْخِ قُرَيْشٍ وَسَيِّدِهَا، ثُمَّ أَتَى النَّبِيَّ

---

[1] Mutaffifîn Sur. 27

فَأَخْبَرَهُ بِالَّذِي قَالُوا، فَقَالَ: " يَا أَبَا بَكْرٍ، لَعَلَّكَ أَغْضَبْتَهُمْ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَئِنْ كُنْتَ أَغْضَبْتَهُمْ لَقَدْ أَغْضَبْتَ رَبَّكَ "، فَرَجَعَ إِلَيْهِمْ، فَقَالَ: يَا إِخْوَانِي لَعَلِّي أَغْضَبْتُكُمْ؟ فَقَالُوا: لا، يَا أَبَا بَكْرٍ، يَغْفِرُ اللَّهُ لَكَ [٣٤٦/١]

Âiz b. Amr bildiriyor: Ebû Süfyân; Selmân, Suheyb ve Bilâl'in yanlardan geçerken ona: "Kılıçlar henüz Allah düşmanlarının boyunlarındaki yerini almadı" dediler. Bunu duyan Ebû Bekr de onlara: "Kureyş'in ileri geleni ve efendisi için öyle bir şeyi nasıl söylersiniz!" diye çıkıştı. Sonrasında Ebû Bekr, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldi ve yaptıklarını ona aktardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: *"Ey Ebû Bekr! Onları kızdırmış olmayasın! Canım elinde olana yemin olsun ki şâyet onları kızdırmışsan Rabbini de kızdırmışsın demektir!"* buyurunca, Ebû Bekr onların yanına geri giderek: "Yoksa sizleri kızdırdım mı?" diye sordu. Onlar: "Hayır, ey Ebû Bekr! Allah senin bağışlasın" karşılığını verdiler.

(١٢٥٣)- [١٢٥٤] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمُؤْمِنِ بْنُ أَحْمَدَ الْجُرْجَانِيُّ، حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ السِّمْسَارُ، حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمُكْتِبُ، حَدَّثَنَا الْمُسَيَّبُ بْنُ شَرِيكٍ، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " يَرْفَعُ اللَّهُ بِهَذَا الْعِلْمِ أَقْوَامًا فَيَجْعَلُهُمْ قَادَةً يُقْتَدَى بِهِمْ فِي الْخَيْرِ، وَتُقْتَصُّ آثَارُهُمْ، وَتُرْمَقُ أَعْمَالُهُمْ، وَتَرْغَبُ الْمَلائِكَةُ فِي خُلَّتِهِمْ، وَبِأَجْنِحَتِهَا تَمْسَحُهُمْ " [٣٤٦/١]

Enes, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu rivayet ediyor: *"Allah bu ilimle kavimler yüceltir; onları, iyilikte çığır açan, hikâyeleri anlatılan, amellerine gıpta edilen; meleklerin dostluklarına rağbet ettiği ve kanatlarıyla okşadığı liderler haline getirir."*

Takrîb 3535

(١٢٥٥)- [٣٤٧/١] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَوَّارٍ، حَدَّثَنَا أَبُو هِلالٍ الأَشْعَرِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَرْوَانَ، عَنْ ثَابِتٍ الثُّمَالِيِّ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِمُ السَّلامُ، ﴿أُولَئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا﴾، قَالَ: " الْغُرْفَةُ الْجَنَّةُ بِمَا صَبَرُوا عَلَى الْفَقْرِ فِي دَارِ الدُّنْيَا "

Ebû Hamza'nın naklettiğine göre; **"İşte onlar, sabretmelerinin karşılığı olarak saraylarla mükâfatlandırılırlar"**[1] âyetiyle ilgili olarak Hz. Ali'nin torunlarından, Muhammed b. Ali şöyle diyor: Buradaki "Ğurfe" cennettir. Dünya hayatında fakirliğe sabrettiklerinin mükâfatıdır.

Şeyh (Ebû Nuaym) diyor ki: Suffe Ehlinin isimleri konusuna gelince yeni nesil âlimlerin, onları alfabetik sıraya göre derleyip saydıklarını, ardından anlattığımız fakir muhacirleri sıraladıklarını gördüm. Dostlarımızdan biri, kendi kitabına bir göz atmamı istedi. Kitabında emin olamadığı bazı isimler vardı. Çünkü Kubbe Ehli diye bilinen bir grup vardı ve bunlar Suffe Ehliyle karıştırılmıştı. Bu da rivayetlerden kaynaklanmaktadır. O konuya vardığımızda inşallah açıklayacağız.

Şimdi başlayacağımız isim:

Evs b. Evs es-Sekafî

Evs b. Huzeyfe diyenler de olmuştur. Suffe ehline nisbet edilmiş olması yanılgıdır. Çünkü Sakîf heyetiyle birlikte, Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) son döneminde gelmişti. Kendisi Resûlullah'ın Suffe'ye değil Kubbe'ye misafir ettiği anlaşmalı Mâlikîlerdendi. Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) birden fazla hadis rivayet etmiş, Ehl-i Suffe'yle birlikte nakledilmiş herhangi bir olayı yoktur. Ondan nakledilen:

Takrîb 4, Takrîb 2422

Esmâ' b. Hârise

Hind'in kardeşi Esmâ' b. Hârise. Ebû Hureyre şöyle derdi: Ben, Esmâ' ve Hind'i sadece Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hizmetçileri olarak bilirim, çünkü devamlı yanında kalır ve ona hizmet ederlerdi.

Müteahhirin âlimler, Esmâ'yı Ehl-i Suffe'den kabul ederler.

---

[1] Furkân Sur. 75

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ الصَّرْصَرِيُّ، ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْبَغَوِيُّ، قَالَ: رَأَيْتُ فِي كِتَابِ مُحَمَّدِ بْنِ سَعْدٍ الْوَاقِدِيِّ: " أَسْمَاءُ بْنُ حَارِثَةَ بْنِ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّادِ بْنِ سَعْدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ عَامِرِ بْنِ ثَعْلَبَةَ بْنِ مَالِكِ بْنِ أَفْصَى صَحِبَ النَّبِيَّ ﷺ، فَكَانَ مِنْ أَهْلِ الصُّفَّةِ، تُوُفِّيَ بِالْبَصْرَةِ سَنَةَ سِتِّينَ، وَهُوَ يَوْمَئِذٍ ابْنُ ثَمَانِينَ سَنَةٍ.

Abdullah b. Muhammed el-Beğavî diyor ki: Vâkıdî'nin katibi Muhammed b. Sa'd'ın kitabında şunları okumuştum: Mâlik b. Afsa kabilesinden Esmâ' b. Hârise b. Saîd b. Abdillah b. Abbâd b. Sa'd b. Âmir b. Sa'lebe; Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sahabelerinden ve Ehl-i Suffe'den idi. Basra'da 60 yılında, seksen yaşındayken vefat etti. Ondan nakledilen:

Takrîb 1531

Ağarru'l-Müzenî

Saydığı isimlerden biri de Ağarru'l-Müzenî. Ehl-i Suffe'den olduğu isnad olmadan Mûsa b. Ukbe'ye dayandırmıştır.

Takrîb 3739, Takrîb 3738

Bilâl b. Rebâh

Bilâl b. Rebâh'ı da Ehl-i Suffe'den saymıştır. Onun Allah ve Resûl'ü için işkence gören ilk Müslümanlardan olduğunu daha önce anlatmıştık.

Takrîb 3100

Berâ' b. Mâlik

Berâ' b. Mâlik el-Ensârî, Enes b. Mâlik'in kardeşidir. Muhammed b. İshâk'tan nakledildiğine göre o da Ehl-i Suffe'dendir. Fakat İbn İshâk

senedini vermez. Berâ' Uhud'da bulundu, ama öncekilerde yoktu. Testür günü şehid oldu. İyi kalpliydi, semâyı sever terennümden hoşlanırdı. Kahraman süvarilerdendi.

Takrîb 3440, Takrîb 1609, Takrîb 3441

Sevbân

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) azadlı kölesi Sevbân'ı da zikredip, Amr b. Ali'ye dayandırarak Ehl-i Suffe'den saymıştır. Sevbân'ın, başı dik, iffetli, vefalı ve nazik biri olduğunu daha önce anlatmıştık.

Takrîb 2478, Takrîb 1388

Sâbit b. ed-Dahhâk

Sâbit b. Dahhâk el-Ensârî Ebû Zeyd el-Eşhelî'yi de zikredip Ehl-i Suffe'den saymıştır. Kendisi Ehl-i Suffe'dendir. Ağaç altında biat eden yerli Ensârî olup, herhangi bir Ehl-i Suffe mensubu değildir.

(١٢٦٨)- [١٢٦٩] حَدَّثَنَا محمدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بِشْرٍ الْحَرِيرِيُّ، حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ سَلامٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، أَنَّ أَبَا قِلابَةَ أَخْبَرَهُ، أَنَّ ثَابِتَ بْنَ الضَّحَّاكِ أَخْبَرَهُ، أَنَّهُ بَايَعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ تَحْتَ الشَّجَرَةِ، وَأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: " مَنْ قَذَفَ مُؤْمِنًا بِكُفْرٍ فَهُوَ كَقَتْلِهِ " [٣٥٢/١]

Ebû Kılabe'nin kendisinden naklettiğine göre Sâbit b. ed-Dahhâk, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) ağacın altında biat etmişti. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): *"Kim bir mümine küfür isnad ederse onu öldürmüş gibi olur"* buyurdu.

Takrîb 2021

Sâbit b. Vedîa

Sâbit b. Vedîa el-Ensârî'yi saymış ve Ehl-i Suffe'ye nisbet etmiştir. Oysa o Suffe'de değil Kûfe'de yaşamıştır. Ondan şu hadis nakledilmiştir:

Takrîb 1822

Sakîf b. Amr

Sakîf b. Amr b. Şumayt el-Esedî adını da zikretmiştir. Kendisi Umeyye Oğullarının himayesinde birisi olup Hayber'de şehid edilmiştir. Halife b. Hayyât'tan nakille Ehl-i Suffe'ye mensub olduğunu söylemiştir.

Cundub Ebû Zer

Ayrıca Cundub b. Cünâde Ebû Zer el-Ğifârî'yi zikreder. Biz daha önce onun mahiyetini zikrettik. Öncülerden ve Müslümanların dördüncüsü olduğunu anlatmış, Medine'ye gelişinden sonra da Mescid-i Nebevi'de ikamet ettiğini söylemiştik. Kendisi yalnız ve ibadetine bağlı biridir. Belki de Ehl-i Suffe'yle aynı ortamda bulunup onlarla sohbet ettiği için onların içinde saymıştır.

Takrîb 642, Takrîb 643

Cerhed b. Huveylid

Cerhed b. Huveylid'i sayar, onun İbn Ruzâh el-Eslemî olarak vermiştir. Uzaktan gelip Suffe'de ikamet etmiş ve Hudeybiye'de bulunmuştur. Hudeybiye'de bulunmuştur.

Cuayl b. Surâka

Cuayl b. Surâka ed-Damrî'yi Suffe sakinlerinden sayar.

Takrîb 3452, Takrîb 3453

Câriye b. Humeyl

Ehl-i Suffe'den saydığı bir diğer isim; Câriye b. Humeyl b. Şebbe b. Kurt. Dârekutnî'den nakille, İbn Cerîr'in Câriye'yi Suffe ahalisinden saydığını zikreder.

Huzeyfe b. el-Yemân

Huzeyfe b. el-Yemân'ın bir süre Ehl-i Suffe'ye karıştığını söyleyip, Muhacirlerden onu ve babasını sayar. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hicret ile nusret arasında seçim yapmasını istemiş, kendisi de Ensar'dan olmayı tercih etmiş, bu yüzden onlardan sayılmıştır.

İlk tabakada ondan ve hayatından bahsetmiştik. Kendisi fitneleri ve musibetleri bilen, kendini ilim ve ibadete adamış, dünya nimetlerinden uzak durmuş birisidir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ahzâb günü tek başına askeri birlik olarak göndermiş, soğuk ve rüzgârlı bir gecede görevini ifa ettikten sonra abasını ona giydirmiştir.

Takrîb 2390, Takrîb 1488

Habîb b. Zeyd

Habîb b. Zeyd b. Âsım el-Ensârî el-Ezdî, Neccâr oğullarındandır. Ehl-i Suffe'ye mensub olduğunu söyler, ama yanılmıştır, çünkü Habîb, Akabe ehlindendir.

(١٢٨٠)- [٣٥٦/١] أَخَذَهُ مُسَيْلِمَةُ الْكَذَّابُ، فَجَعَلَ يَقُولُ لَهُ: أَتَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ؟ فَيَقُولُ: " نَعَمْ "، فَيَقُولُ: أَتَشْهَدُ أَنِّي رَسُولُ اللَّهِ؟ فَيَقُولُ: " لا أَسْمَعُ "، فَقَطَّعَهُ مُسَيْلِمَةُ، وَكَانَتْ أُمُّ حَبِيبٍ اسْمُهَا نُسَيْبَةُ مِنْ أَهْلِ الْعَقَبَةِ، فَخَرَجَتْ فِي خِلافَةِ أَبِي بَكْرٍ مَعَ الْمُسْلِمِينَ إِلَى مُسَيْلِمَةَ فَبَاشَرَتِ الْحَرْبَ بِنَفْسِهَا، حَتَّى قُتِلَ مُسَيْلِمَةُ، وَرَجَعَتْ إِلَى الْمَدِينَةِ وَبِهَا جِرَاحَاتٌ مِنْ طَعْنَةٍ وَضَرْبَةٍ حَدَّثَنَاهُ حَبِيبُ بْنُ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَيُّوبَ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، عَنِ ابْنِ إِسْحَاقَ، بِهَذَا"

Müseylemetu'l-Kezzâb onu esir alıp "Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şahitlik ediyor musun?" dediğinde "Evet" diyordu. Müseyleme "Benim Allah'ın elçisi olduğuma şahitlik ediyor musun?" dediğinde ise "Duymuyorum" diyordu. Müseylime onu kesip biçti. (Karısı) Ümmü Habîb'in adı Nuseybe olup Akabe ehlinden idi. Ebû Bekr'in halifeliği döneminde Müslüman ordularıyla birlikte Müseyleme'ye karşı savaşa gitti. Bizzat savaşa katıldı, Müseylime ölünce de Medine'ye döndü. Üzerinde kılıç ve mızrak darbelerinden dolayı yaraları vardı.

Bu bilgileri İbn İshâk vermiştir.

Hârise b. en-Nu'mân

Ebû Abdirrahman en-Nesâî'ye dayanarak, Hârise b. en-Nu'mân el-Ensârî en-Neccârî'yi de Ehl-i Suffe'den saymıştır. Kendisi Bedir ehlinden idi, Huneyn Günü yerinde durup kaçmayan seksen kişiden biriydi. Ömrünün son yıllarında gözlerinden rahatsızlanmıştır.

Takrîb 3466, Takrîb 1438

Hâzım b. Harmale

Hasan b. Süfyân'a dayanarak Hâzım b. Harmale'yi Ehl-i Suffe'den saymıştır.

Takrîb 4146

Hanzale b. Ebî Âmir

Ebû Mûsa Muhammed b. el-Musenna'ya dayanarak, Hanzale b. Ebî Âmir er-Râhib el-Ensârî'yi Ehl-i Suffe'den saymıştır. Hanzale, meleklerin yıkadığı sahabidir.

Takrîb 2379

Haccâc b. Amr

Haccâc b. Amr el-Eslemî'yi Ehl-i Suffe'den saymış, Ebû Abdillah el-Hâfız'a dayandırdığı bu görüş düşük bir ihtimaldir. Çünkü Haccâc el-Eslemî, Haccâc b. Mâlik ve Haccâc b. Haccâc'ın babasıdır. Haccâc b. Amr ise, el-Mâzinî el-Ensârî'dir. Her ikisinin de Ehl-i Suffe'yle ilgili bir bilgisi nakledilmemiştir. Şu hadis ondan aktarılmıştır:

Takrîb 1676

Hakem b. Umayr

Hakem b. Umayr'ı da zikredip Ehl-i Suffe'den saymıştır. Kendisi Şam'da yaşamıştır.

Takrîb 4012, Takrîb 3949

Harmale b. İyâs

Halîfe b. Hayyât'a dayanarak Harmale b. İyâs'ı Ehl-i Suffe'den saymıştır. Harmale b. Abdillah el-Anberî olduğunu söyleyenler vardır.

Takrîb 2081, Takrîb 2082

Habbâb b. el-Eret

Habbâb b. Eret'i Kürdûs'e dayanarak Ehl-i Suffe'den saymıştır. İlk muhacirlerden biriydi. Daha önce ondan bahsetmiştik. İşkence görenlerden biriydi, ayrıca Bedir'e ve diğer savaşlara katılmıştı.

(١٢٩١)- [٣٥٩/١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَمْرٍو، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ مِسْعَرٍ، عَنْ قَيْسِ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ طَارِقِ بْنِ شِهَابٍ، قَالَ: كَانَ خَبَّابٌ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ، وَكَانَ مِمَّنْ يُعَذَّبُ فِي اللَّهِ

Târık b. Şihâb der ki: "Habbâb, M'uhâcirler'dendi ve Allah için işkence görenlerdendi."

(١٢٩٢)- [٣٥٩/١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنِي أَبُو بَكْرٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: سَمِعْتُ كُرْدُوسًا، يَقُولُ: " كَانَ خَبَّابُ بْنُ الأَرَتِّ أَسْلَمَ سَادِسَ سِتَّةٍ، وَكَانَ لَهُ سُدُسُ الإِسْلامِ "

Kürdûs der ki: "Habbâb b. el-Eret, Müslüman olan ilk altı kişinin altıncısıydı ve İslam'ın altıda biri onundur."

Takrîb 3473, Takrîb 3478, Takrîb 2654, Takrîb 3902

Huneys b. Huzâfe

Huneys b. Huzâfe es-Sehmî'yi Ehl-i Suffe'de saymıştır. Bunu Ebû Tâlib el-Hâfiz ve Muhammed b. İshâk b. Yesâr'a dayandırır. Huneys ilk Muhâcirlerdendir. Eşi, Habeşistan muhacirlerinden Hafsa binti Ömer'dir. Kendisi Bedir'de savaşmış, İslam'ın ilk döneminde Medine'de vefat

etmiştir. Hafsa ondan dul kalınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendisiyle evlenmiştir.

Takrîb 102

Ebû Eyyûb el-Ensârî

Hâlid b. Zeyd Ebû Eyyûb el-Ensârî'yi de Ehl-i Suffe'den saymıştır. Bunu Muhammed b. Cerîr'e dayandırır. Ebû Eyyûb, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Medine'ye geldiğinde misafir olduğu meşhur evin sahibidir. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid-i Nebevi ve etrafındaki odalar inşa edilinceye kadar burada kalmıştır. Ebû Eyyûb bu gün Medine'de adıyla anılan bu evde yaşamış, Suffe'de kalmamıştır. Bedir'de savaşmış ve Akabe'de bulunmuştur. Kendisi Akabe ehlindendir, Suffe ehlinden değildir. Vefat edince, (evinin) duvarının yanına defnedilmiştir.

Takrîb 2102, Takrîb 2363, Takrîb 761, Takrîb 2079, Takrîb 4390

Huraym b. Fâtik

Huraym b. Fâtik de Ahmed b. Süleymân el-Mervezî'ye dayanarak Ehl-i Suffe'den sayılmıştır. Huraym, Bedir'de savaşmıştır. Irak taşlıklarında gece vakti gaibten bir ses duyan kişidir. Duyduğu ses kendisine; "Sana yazıklar olsun, celal, şeref, beka ve üstünlük sahibi, Allah'a sığın; Enfal âyetlerini oku, Allah'ı tevhid et ve hiçbir şeyi umursama" diyordu. Hemen Medine'ye gitmek için yola koyuldu. Geldiğinde Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) minberde hutbe verirken gördü. Müslüman oldu ve Bedir'e iştirak etti. Rivâyet ettiği hadislerden biri şudur:

Takrîb 4501

Huraym b. Evs

Huraym b. Evs et-Tâî'yi Ehl-i Suffe'den saymıştır. Bunu Ebu'l-Hasan Ali ed-Dârekutnî'ye dayandırır. Huraym, Muhâcirlerdendir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), ashâbına, Hîre'nin kendisine verildiğini ve Bukayle'nin kızı Şeyma'yı kara bir örtüye bürünmüş, boz bir katırın üstünde gördüğünü

söylediğinde, Huraym; "Ey Allah'ın Resûlü! Eğer Hîre'yi fethedersek ve onu anlattığın şekilde bulursak benim olsun mu?" demiş, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de "Senin olsun" demişti. Huraym, Hâlid b. el-Velîd'le Müseyleme'ye karşı savaşmaya gitti. Müseyleme'yi öldürdüler. Ardından sahil boyu yürüyüp Hîre'ye girdiler. Karşılarına ilk çıkan, tıpkı Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) anlattığı gibi boz bir katırın üzerinde Bukayle'nin kızı Şeyma oldu. Huraym hemen onu tutup kendine ait olduğunu söyledi. Muhammed b. Mesleme ve Abdullah b. Ömer de şahitlik yapınca Hâlid b. el-Velîd Şeyma'yı ona teslim etti. Kızın kardeşi Abdulmesih gelip "Onu bana sat" dedi. Huraym "Vallahi onu, on tane yüzden daha aşağı vermem" deyince, kızın kardeşi Huraym'a bin verdi. Ardından "Eğer yüz bin deseydin sana verirdim" deyince, Huraym "Bir malın (paranın) on tane yüzden daha fazla edebileceğini hiç hesaplamadım" dedi.

Takrîb 3485

Hubeyb b. Yesâf

Hubeyb b. Yesâf b. Utbe Ebû Abdirrahman'ı, Ebû Abdillah Hâfız en-Nîsâbûrî'ye dayanarak Ehl-i Suffe'den saymıştır. Ebû Bekr b. Ebî Dâvud'a dayanarak da Bedir ehlinden olduğunu söylemiştir.

Takrîb 4457

Dukeyn b. Saîd

Dukeyn b. Saîd el-Müzenî'yi de Ehl-i Suffe'den kabul eder. Kûfe'de yaşamış ve Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) dört yüz kişiyle gelmişti. Ondan yemek istediklerinde de yemek yedirip azıklarını vermişti. Şeyh (Ebû Nuaym) diyor ki: Onun Suffe'de gelip yerleşmesiyle ilgili sağlam bir kaynak bilmiyorum.

Takrîb 3102

Abdullah Zu'l-Bicâdeyn

Abdullah Zu'l-Bicâdeyn'i de Ali b. el-Medînî'ye dayanarak Ehl-i Suffe'den saymıştır. İlk Muhâcirler bölümünde bahsi geçmişti. Zu'l-Bicâdeyn isminin verilmesi şöyleydi:

Abdullah Zulbicâdeyn, amcasının himayesinde bir yetimdi. Amcası ona her türlü ikrâmı da yapardı. Ancak Müslüman olunca amcası üzerindeki giysiler dâhil neyi varsa hepsini aldı. Abdullah yine de İslam'dan dönmedi. Bunun üzerine annesi ona bir aba verdi. Abdullah bunu ikiye bölüp yarısını belden aşağısına izar, diğer yarısını da belden yukarısına ridâ yaptı. Ardından Peygamberimizin (sallallahu aleyhi vesellem) yanına girdi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ona: *"Adın ne?"* diye sorunca, Abdullah: "Abduluzza" karşılığını verdi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Hayır! Sen (artık) Abdullah Zulbicâdeyn'sin (iki abalı)!"* buyurdu. Abdullah, Tebûk seferi sırasında vefat etti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bizzat mezarına inerek onu defnetti.

Rifâa Ebû Lubâbe

Rifâa Ebû Lübâbe el-Ensârî'yi Ebû Abdillah Hâfız en-Nîsâbûrî'ye dayanarak Ehl-i Suffe'den saymıştır. Asıl adı Beşîr b. Abdilmünzir olup Amr b. Avf oğullarındandır. Rifâa, Bedr'in kahramanlarından idi.

Takrîb 878

Ebû Rezîn

Ebû Rezîn'i aşağıdaki rivayete dayanarak Ehl-i Suffe'den saymıştır:

أَبُو رَزِينٍ وَذَكَرَ أَبَا رَزِينٍ فِي أَهْلِ الصُّفَّةِ، وَاسْتُشْهِدَ بِحَدِيثٍ رَوَاهُ عَمْرُو بْنُ بَكْرٍ السَّكْسَكِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ

أَنَّهُ قَالَ لِرَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الصُّفَّةِ يُكَنَّى أَبَا رُزَيْنٍ: " يَا أَبَا رُزَيْنٍ إِذَا خَلَوْتَ فَحَرِّكْ لِسَانَكَ بِذِكْرِ اللَّهِ، فَإِنَّكَ لا تَزَالُ فِي صَلاةٍ مَا ذَكَرْتَ رَبَّكَ.إِنْ كُنْتَ فِي عَلانِيَةٍ فَصَلاةُ الْعَلانِيَةِ، وَإِنْ كُنْتَ خَالِيًا فَصَلاةُ الْخَلْوَةِ.يَا أَبَا رُزَيْنٍ إِذَا كَابَدَ النَّاسُ قِيَامَ اللَّيْلِ وَصِيَامَ النَّهَارِ فَكَابِدْ أَنْتَ النَّصِيحَةَ لِلْمُسْلِمِينَ، يَا أَبَا رُزَيْنٍ إِذَا أَقْبَلَ النَّاسُ عَلَى الْجِهَادِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَأَحْبَبْتَ أَنْ يَكُونَ لَكَ مِثْلُ أُجُورِهِمْ فَالْزَمِ الْمَسْجِدَ تُؤَذِّنُ فِيهِ لا تَأْخُذْ عَلَى أَذَانِكَ أَجْرًا ".

Ebû Seleme b. Abdirrahman, babasından bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Suffe ehlinden olan Ebû Rezîn denilen bir kişiye şöyle buyurdu: *"Ey Ebû Rezîn! Yalnız kalınca, dilini Allah'ı zikretmek için hareket ettir. Rabbini zikrettiğin müddetçe namazdaymış gibi sevap alırsın. Açıktan yaptığın zikir için açıktan kılınan namaz, gizli yaptığın zikir için ise gizlice kıldığın namaz sevabı. Ey Ebû Rezîn! İnsanlar gece kıyamı, gündüz orucu için zorluklara katlanırken sen Müslümanlara nasihat etme zorluğuna katlan. Ey Ebû Rezîn! İnsanlar Allah için cihada çıkarken sen de onlar gibi sevap almak istersen mescide devam et ve ezan oku. Bunun karşılığı da ücret alma."*[1]

Takrîb 4100

Zeyd b. el-Hattâb

Ebû Abdillah el-Hâfız'a dayanarak Zeyd b. el-Hattâb'ı Ehl-i Suffe'den saymıştır. Zeyd, Müseyleme'yle yapılan savaşta şehid olmuştu. Bedir'de savaşmıştır. Ebû Abdirrahman künyesiyle bilinir.

Nâfi'nin İbn Ömer'den naklettiğine göre: Uhud günü Ömer , kardeşi Zeyd'e "Benim zırhımı al" demişti. Zeyd "Ben de senin gibi şehid olmak istiyorum" deyince ikisi de zırhı bıraktılar.

Takrîb 1836

Selmân el-Fârisî

Selmân-ı Fârisî'yi de Ehl-i Suffe'den sayar. Onun hayatından, seçkin kişiliğinden ve ilk gariplerden olduğundan daha önce bahsetmiştik.

Takrîb 4008-a, Takrîb 4087, Takrîb 1185, Takrîb 4042

Saîd b. Âmir

Saîd b. Âmir b. Cüzeym el-Cumahî'yi Vâkıdî'ye dayanarak Ehl-i Suffe'den saymıştır. Medine'de bir evi olduğuna dair bilgisi olmadığını ifade eder. Ondan, dünyadan uzak duran hayat tarzından ve Muhâcirler içinde fakirliği tercih etmesinden bahsetmiştik.

Sefîne Ebû Abdirrahman

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) azadlı kölesi Sefîne Ebû Abdirrahman'ı Yahyâ b. Saîd el-Kattân'a dayanarak Ehl-i Suffe'den saymıştır. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) yaşadığı müddetçe hizmet etmesi şartıyla Ümmü Seleme tarafından azad edilmişti. On sene hizmet etti. Ehl-i Suffe'ye karışırdı ve ileri gelenlerindendi.

Takrîb 2057, Takrîb 3494, Takrîb 3495, Takrîb 1807

Sa'd b. Mâlik

Sa'd b. Mâlik Ebû Saîd el-Hudrî'yi Kâsım b. Selâm'a dayanarak Ehl-i Suffe'den saymıştır. Hayat tarzı Ehl-i Suffe'ninkine yakındır. Ensârî olsa da metanet, sabır ve iffetli yaşamak için fakirliği tercih etmesine bakarak böyle düşünmüştür.

Takrîb 1379, Takrîb 1380, Takrîb 1186, Takrîb 68-b

Ebû Huzeyfe'nin Azadlı Kölesi Sâlim

Ebû Huzeyfe'nin Azadlı Kölesi Sâlim'i de Ehl-i Suffe'den sayar. Daha önce Yemâme'de şehid olduğunu anlatmıştık. Sancağı eline almıştı, sağ eli kesilince sol eline almış o da kesilmiş, sancağı kucaklayıp ölünceye kadar; **"Muhammed ancak bir Peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi ölürse veya öldürülürse gerisin geriye (eski dininize) mi döneceksiniz?"**[1] âyetini okumuştu.

Takrîb 3491

Sâlim b. Ubeyd el-Eşcaî

Sâlim b. Ubeyd el-Eşcaî'yi de zikreder. Kendisi Suffe'de yaşamış daha sonra Kûfe'ye yerleşmiştir.

Takrîb 3148-a

Sâlim b. Umeyr

Ebû Abdillah'a dayanarak Sâlim b. Umeyr'i Ehl-i Suffe'den saymıştır. Kendisi Bedir'de savaşmıştır. Evs'ten; Sa'lebe b. Amr b. Avf oğullarındandır. Tövbe edenlerden birisiydi; **"Gözlerinden yaşlar aka aka ..."**[2] âyeti onun ve arkadaşlarının hakkında nazil olmuştu.

Takrîb 2470

---

[1] Âl-i İmrân Sur. 144

[2] Tevbe Sur. 92

Sâib b. Hallâd

Ebû Abdillah el-Hâfız'a dayanarak Sâib b. Hallâd'ı Ehl-i Suffe'den saymıştır.

Takrîb 1761

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Azadlı Kölesi Şukrân

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) azadlı kölesi Şukrân'ı da Ehl-i Suffe'den saymıştır.

Takrîb 993

Şeddâd b. Useyd

Şeddâd b. Useyd'ı Ehl-i Suffe'den saymıştır. Amr b. Kayzî b. Âmir b. Şeddâd'ın babasından, onun da dedesinden naklettiğine göre; Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldiğinde onu Suffe'ye yerleştirmişti.

Takrîb 3499-a

Suheyb b. Sinân

Ebû Hureyre'ye dayanarak Suheyb b. Sinân'ı Ehl-i Suffe'den saymıştır. İlk Müslümanlar bölümünde ondan bahsetmiştik.

Takrîb 4179

Safvân b. Beydâ

Ebû Abdillah el-Hâfız'a dayanarak Safvân b. Beydâ'yı Ehl-i Suffe'den saymıştır. Fihr oğullarından biridir. Bedir'de savaşmıştır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu, Abdullah b. Cahş müfrezesinde görevlendirdi. **"İman**

edenler ve hicret edip Allah yolunda savaşanlar var ya, işte onlar Allah'ın rahmetini umarlar"[1] âyeti onlarla ilgili nazil olmuştur.

Tıhfe b. Kays

Tıhfe b. Kays el-Ğıfârî'yi Ehl-i Suffe'den sayar. Kendisi Medine'ye yerleşmiş ve Suffe'de vefat etmiştir.

Takrîb 644

Talha b. Amr

Talha b. Amr el-Basrî'nin bir süre Suffe'de yaşadığını sonra da Basra'ya yerleştiğini nakleder.

Takrîb 645

Tufâvî ed-Devsî

Tufâvî ed-Devsî'yi Ebû Nadra'ya dayanarak Ehl-i Suffe'den sayar.

Takrîb 1201

Abdullah b. Mes'ûd

Abdullah b. Mes'ûd'u Yahyâ b. Maîn'e dayanarak Ehl-i Suffe'den saymıştır. İlk Muhâcirler tabakası bahsinde onu, hayatını ve bazı sözlerini aktarmıştık. Kur'ân ve hadise özel ilgisinden dolayı; özel konuları özenle konuşanların efendisiydi. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashabı içinde

---

[1] Bakara Sur. 218

korunanlardan biriydi. Sahabeden korunmuş olanlar, Allah'a diğerlerinden daha yakın olduklarını bilir.

Takrîb 317, Takrîb 234, Takrîb 4312, Takrîb 2625

Ebû Hureyre

Abdi Şems veya Abdurrahman b. Sahr Ebû Harira ed-Devsî. Kendisi Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hayatı boyunca, hiç ayrılmadan Suffe'de yaşayıp yerleşenlerin en meşhuru idi. Suffe'de yaşayan yerli ve yabancı sakinleri en iyi bilen kişiydi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ehl-i Suffe'yi getirilen bir yemek için toplamak istediğinde Ebû Hureyre'yi görevlendirirdi. Çünkü onları en iyi tanıyan, yerlerini bilen ve durumlarından haberdar olan kişi oydu. Fakir ve miskinlerin içinde en çok tanınan kişiydi. Koyu gölgelere uzanıncaya kadar şiddetli fakirliğe sabretti. Bahçelerle uğraşmaktan, suyollarının peşinde koşmaktan, zenginlerle ve tüccarlarla dostluk etmekten uzak kalmıştır. Mabud'un sunacağı nimetlerden faydalanmayı gözetleyip sınırlı ve biteni terk etmiştir. Yumuşak ve ipek kumaşları giymekten kaçındı, karşılığında; her şeyden haberdar olanın hikmetlerine kavuşmuştur.

Takrîb 3616, Takrîb 3617, Takrîb 3618, Takrîb 3619, Takrîb 3620, Takrîb 3621, Takrîb 3622; Takrîb 3623, Takrîb 3624, Takrîb 3625, Takrîb 3626

(١٣٤٧)- [١/٣٨٠] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ، حَدَّثَنَا مِسْعَرٌ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ مُسْلِمٍ، قَالَ: كَانَ لَنَا مَوْلًى يَلْزَمُ أَبَا هُرَيْرَةَ، فَكَانَ إِذَا سَلَّمَ عَلَيْهِ، قَالَ: " سَلامٌ عَلَيْكَ وَرَحْمَةُ اللَّهِ، دُمْتَ وَشِيكًا، وَأَكْثَرَ اللَّهُ لِمَنْ أَبْغَضَكَ مِنَ الْمَالِ "

Osmân b. Müslim der ki: Ebû Hureyre'ye çok yakın bir azadlı kölemiz vardı. Ona selam verdiğinde şöyle derdi: "Allah'ın selamı ve rahmeti üzerine yağsın. Hep seri oldun. Allah seni sevmeyenin malını çoğalttı."

(١٣٤٨)- [١/٣٨٠] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أَنْبَأَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ أَيُّوبَ، وَحَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، حَدَّثَنَا الْفِرْيَابِيُّ، حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَيُّوبَ، قَالَ: عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ، كَانَ يَقُولُ لابْنَتِهِ: " لا تَلْبَسِي الذَّهَبَ، فَإِنِّي أَخْشَى عَلَيْكِ اللَّهَبَ "، رَوَاهُ بِشْرُ بْنُ بَكْرٍ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، عَنِ ابْنِ سِيرِينَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ

Muhammed b. Sîrin'in naklettiğine göre Ebû Hureyre kızına şöyle derdi: “Altın takma, senin için alevden korkarım.”

(١٣٤٩)- [١/٣٨٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ طَاوُسٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ، يَقُولُ لابْنَتِهِ: قُولِي:

أَبِي أَبَى أَنْ يُحَلِّيَنِي الذَّهَبَ يَخْشَى عَلَيَّ حَرَّ اللَّهَبِ

Tavûs'un babasından rivayet ettiğine göre; Ebû Hureyre kızına şöyle derdi:

“De ki; Babam altın takmamı reddetti,

Alevin sıcağında yanmamdan korktu.”

(١٣٥٠)- [١/٣٨٠] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا حَجَّاجٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ، عَنْ أَبِي الرَّبِيعِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّهُ قَالَ: " هَذِهِ الْكُنَاسَةُ مَهْلَكَةُ دُنْيَاكُمْ وَآخِرَتِكُمْ "

Ebû Hureyre der ki: “Bu çöpler dünyanızın ve âhiretinizin mahvolma sebebidir.”

(١٣٥١)- [١/٣٨٠] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ شَاذَانُ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ الصَّامِتِ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ الْعَلْيَاءِ، عَنْ أَيُّوبَ السَّخْتِيَانِيِّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، " أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رضى اللَّهُ عَنْهُ دَعَاهُ لِيَسْتَعْمِلَهُ، فَأَبَى أَنْ يَعْمَلَ لَهُ، فَقَالَ: أَتَكْرَهُ الْعَمَلَ وَقَدْ طَلَبَهُ مَنْ كَانَ خَيْرًا مِنْكَ؟ قَالَ: مَنْ؟ قَالَ:

يُوسُفُ بْنُ يَعْقُوبَ عَلَيْهِمَا السَّلامُ، فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: يُوسُفُ نَبِيُّ اللَّهِ ابْنُ نَبِيِّ اللَّهِ، وَأَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ بْنُ أُمَيَّةَ، فَأَخْشَى ثَلاثًا وَاثْنَتَيْنِ، فَقَالَ عُمَرُ: أَفَلا قُلْتَ خَمْسًا؟ قَالَ: أَخْشَى أَنْ أَقُولَ بِغَيْرِ عِلْمٍ، وَأَقْضِيَ بِغَيْرِ حُكْمٍ، وَأَنْ يُضْرَبَ ظَهْرِي، وَيُنْتَزَعَ مَالِي، وَيُشْتَمَ عِرْضِي"

Ebû Hureyre'nin rivayet ettiğine göre Ömer b. el-Hattâb onu devlet işinde görevlendirmek üzere çağırmıştı. Ebû Hureyre görev almayı reddetti. Hz. Ömer ona "Görev almayı istemiyor musun? Üstelik senden hayırlı olanlar isterken" dedi. Ebû Hureyre "Kimmiş o?" deyince, Hz. Ömer "Yakûb'un oğlu Yûsuf " dedi. Ebû Hureyre "Yûsuf, peygamber oğlu peygamberdir. Ben ise Umeyye'nin oğlu Ebû Hureyre'yim. Üç ve iki şeyden korkarım" deyince, Hz. Ömer "Neden beş demedin?" dedi. Ebû Hureyre şöyle dedi: "Bilmeden konuşmaktan korkarım. Haksız hüküm vermekten korkarım. Sırtımın kırbaçlanmasından, malımın yağmalanmasından ve namusuma dil uzatılmasından korkarım."

Takrîb 3627, Takrîb 3628, Takrîb 265, Takrîb 266

(١٣٥٦)- [٣٨١/١] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنَا هُدْبَةُ بْنُ خَالِدٍ، حَدَّثَنَا هَمَّامٌ، حَدَّثَنَا قَتَادَةُ، عَنْ أَنَسٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: " أَلا أَدُلُّكُمْ عَلَى غَنِيمَةٍ بَارِدَةٍ؟ قَالُوا: مَاذَا يَا أَبَا هُرَيْرَةَ؟ قَالَ: الصَّوْمُ فِي الشِّتَاءِ " [٣٨٢/١]

Ebû Hureyre: "Size serin bir ganimeti söyleyeyim mi?" diye sorunca, yanındakiler: "Ey Ebû Hureyre! Nedir bu?" dediler. Ebû Hureyre de: "Kışın tutulan oruçtur" karşılığını verdi.

(١٣٥٧)- [٣٨٢/١] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ رُسْتَةُ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ بْنِ حِسَابٍ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، حَدَّثَنَا عَبَّاسُ بْنُ فَرُّوخٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عُثْمَانَ النَّهْدِيَّ، يَقُولُ: تَضَيَّفْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ سَبْعَ لَيَالٍ، فَقُلْتُ لَهُ: كَيْفَ تَصُومُ أَوْ كَيْفَ صِيَامُكَ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ؟ قَالَ: " أَمَّا أَنَا فَأَصُومُ أَوَّلَ الشَّهْرِ ثَلاثًا، فَإِذَ حَدَثَ لِي حَدَثٌ كَانَ لِي أَجْرُ شَهْرِي "

Abbâs b. Ferrûh der ki: Ebû Osmân en-Nehdî'nin şöyle dediğini işittim: "Ebû Hureyre'yi yedi gece yanımda ağırladım. Ona: "Ey Ebû Hureyre!

Orucu nasıl tutuyorsun?" diye sorduğumda: "Her ayın başından üç gün oruç tutuyorum. Başıma bir şey gelirse (ölürsem) bir aylık oruç sevabı alırım" dedi.

Takrîb 1581

(١٣٥٩)- [٣٨٢/١] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عَمْرٍو، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، عَنْ أَبِي الْمُتَوَكِّلِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّهُ كَانَ وَأَصْحَابُهُ، كَانُوا إِذَا صَامُوا قَعَدُوا فِي الْمَسْجِدِ، وَقَالُوا: " نُطَهِّرُ صِيَامَنَا "

Ebu'l-Mütevekkil'in bildirdiğine göre Ebû Hureyre ve arkadaşları oruçlu oldukları zaman Mescid'de otururur ve: "Orucumuzu temizliyoruz" derlerdi.

(١٣٦٠)- [٣٨٢/١] حَدَّثَنَا حَبِيبُ بْنُ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا أَبُو مُسْلِمٍ الْكَشِّيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنِ ابْنِ أَبِي ذِئْبٍ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ نَجِيحٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ، قَالَ: رَأَيْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَطُوفُ بِالسُّوقِ ثُمَّ يَأْتِي أَهْلَهُ، فَيَقُولُ: " هَلْ عِنْدَكُمْ مِنْ شَيْءٍ "، فَإِنْ قَالُوا: لا، قَالَ: " فَإِنِّي صَائِمٌ "

Saîd b. el-Müseyyeb der ki: Ebû Hureyre çarşıda dolaştıktan sonra eve gelir ve: "Yanınızda yiyecek bir şey var mı?" diye sorardı. "Yok" karşılığını verirlerse: "Zaten oruçluyum" derdi.

(١٣٦١)- [٣٨٢/١] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا أَبُو عُبَيْدَةَ الْحَدَّادُ، حَدَّثَنَا عُثْمَانُ الشَّحَّامُ أَبُو سَلَمَةَ، حَدَّثَنَا فَرْقَدٌ السَّبَخِيُّ، قَالَ: كَانَ أَبُو هُرَيْرَةَ يَطُوفُ بِالْبَيْتِ، وَهُوَ يَقُولُ: " وَيْلٌ لِي مِنْ بَطْنِي، إِذَا أَشْبَعْتُهُ كَظَّنِي، وَإِنَّ أَجَعْتُهُ سَبَّنِي "

Ferkad es-Sebahî der ki: Ebû Hureyre Kâbe'yi tavaf eder bir yandan da şöyle derdi: "Midemden dolayı yazık bana! Doyursam yük oluyor, aç bıraksam bana sövüyor!"

(١٣٦٢)- [٣٨٢/١] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ رُسْتَةَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ بْنِ حِسَابٍ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، حَدَّثَنَا عَبَّاسُ بْنُ فَرُّوخٍ، قَالَ:

سَمِعْتُ أَبَا عُثْمَانَ [٣٨٣/١] النَّهْدِيَّ، يَقُولُ: " تَضَيَّفْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ سَبْعَ لَيَالٍ، فَكَانَ هُوَ وَخَادِمُهُ وَامْرَأَتُهُ يَعْتَقِبُونَ اللَّيْلَ أَثْلاثًا "

Ebû Osmân en-Nehdî bildiriyor: "Ebû Hureyre'ye yedi gece misafir oldum. Kendisi, hizmetçisi ve hanımı, geceyi üçe taksim etmişlerdi."

(١٣٦٣)- [٣٨٣/١] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، وَإِبْرَاهِيمُ بْنُ زِيَادٍ، قَالا: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عُلَيَّةَ، عَنْ خَالِدٍ الْحَذَّاءِ، عَنْ عِكْرِمَةَ، قَالَ: قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: " إِنِّي لأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ كُلَّ يَوْمٍ اثْنَيْ عَشَرَ أَلْفَ مَرَّةٍ، وَذَلِكَ عَلَى قَدْرِ دِينِي أَوْ قَدْرِ دِينِهِ "

Ebû Hureyre der ki: "Ben günde on iki bin defa; Allah'a istiğfar edip tövbe ediyorum. Bu da dinimin (veya Allah'ın dininin) hakkını vermek içindir."

(١٣٦٤)- [٣٨٣/١] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حدثنا الْحَسَنُ بْنُ الصَّبَّاحِ، حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ، عَنْ عَبْدِ الْوَاحِدِ بْنِ مُوسَى، قَالَ: أَخْبَرَنِي نُعَيْمُ بْنُ الْمُحَرَّرِ بْنِ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنْ جَدِّهِ أَبِي هُرَيْرَةَ، " أَنَّهُ كَانَ لَهُ خَيْطٌ فِيهِ أَلْفَا عُقْدَةٍ، فَلا يَنَامُ حَتَّى يُسَبِّحَ بِهِ "

Nuaym b. el-Muharrar'ın bildirdiğine göre dedesi Ebû Hureyre'nin, üzerinde bin düğümü olan bir ipi vardı ve ipteki düğümler sayısınca tesbîhat getirmeden uyumazdı.

(١٣٦٥)- [٣٨٣/١] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ بُنْدَارٍ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَارِثِ، حَدَّثَنَا عَبَّاسٌ النَّرْسِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ الْوَرْدِ، حَدَّثَنَا سَالِمُ بْنُ بَشِيرِ بْنِ جَحْلٍ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ، بَكَى فِي مَرَضِهِ، فَقِيلَ لَهُ: مَا يُبْكِيكَ؟ فَقَالَ: " أَمَا إِنِّي لا أَبْكِي عَلَى دُنْيَاكُمْ هَذِهِ، وَلَكِنِّي أَبْكِي عَلَى بُعْدِ سَفَرِي وَقِلَّةِ زادي، وَأَنِّي أَصْبَحْتُ فِي صُعُودٍ مُهْبِطٍ عَلَى جَنَّةٍ وَنَارٍ، لا أَدْرِي أَيُّهُمَا يُؤْخَذُ بِي "

Sâlim b. Bişr b. Cahl bildiriyor: Hastalığı zamanında Ebû Hureyre ağlayınca kendisine: "Neden ağlıyorsun?" diye soruldu. Ebû Hureyre de

şöyle karşılık verdi: "Ben sizin şu dünyanız için ağlamıyorum. Ancak yolculuğumun uzunluğundan ve azığımın azlığından dolayı ağlıyorum. Şimdi artık ya Cennete yükselecek, ya da Cehenneme düşeceğim. Üstelik bunlardan hangisine götürüleceğimi de bilmiyorum."

(١٣٦٦)- [١/٣٨٣] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا الْفَرَجُ بْنُ فَضَالَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: " إِذَا زَوَّقْتُمْ مَسَاجِدَكُمْ، وَحَلَّيْتُمْ مَصَاحِفَكُمْ، فَالدَّمَارُ عَلَيْكُمْ "

Ebû Hureyre der ki: "Camilerinizi süsleyip, mushaflarınızı süslediğinizde, helak olma zamanınız gelmiştir."

(١٣٦٧)- [١/٣٨٣] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أَنْبَأَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، قَالَ: بَلَغَنِي عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّهُ كَانَ إِذَا مَرَّ بِجِنَازَةٍ، قَالَ: " رُوحِي فَإِنَّا غَادُونَ، أَوِ اغْدِي فَإِنَّا رَائِحُونَ، مَوْعِظَةٌ بَلِيغَةٌ، وَغَفْلَةٌ سَرِيعَةٌ، يَذْهَبُ الأَوَّلُ وَيَبْقَى الآخَرُ، وَلا عَقْلَ "

Ma'mer'in rivayet ettiğine göre Ebû Hureyre bir cenazeye rastladığında şöyle derdi: "Sen git biz de geliyoruz, etkili bir nasihat ve ani bir uyku (ölüm). Biri gider diğeri kalır, ama düşünen yok."

(١٣٦٨)- [١/٣٨٣] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ لَيْثُ بْنُ خَالِدٍ الْبَلْخِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمُؤْمِنِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ السَّدُوسِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا يَزِيدَ الْمَدِينِيَّ، يَقُولُ: قَامَ أَبُو هُرَيْرَةَ عَلَى مِنْبَرِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِالْمَدِينَةِ، دُونَ مَقَامِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِعَتَبَةٍ، فَقَالَ: " الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَهْدَى أَبَا هُرَيْرَةَ لِلإِسْلامِ، الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي عَلَّمَ أَبَا هُرَيْرَةَ الْقُرْآنَ، الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي مَنَّ عَلَى أَبِي هُرَيْرَةَ بِمُحَمَّدٍ ﷺ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنِي الْخَمِيرَ، وَأَلْبَسَنِي الْحَرِيرَ، الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي زَوَّجَنِي بِنْتَ غَزْوَانَ بَعْدَمَا كُنْتُ أَجِيرًا لَهَا بِطَعَامِ بَطْنِي، فَأَرْحَلَتْنِي فَأَرْحَلْتُهَا كَمَا أَرْحَلَتْنِي " ثُمَّ قَالَ: " وَيْلٌ لِلْعَرَبِ مِنْ شَرٍّ قَدِ اقْتَرَبَ، وَيْلٌ لَهُمْ مِنْ إِمَارَةِ الصِّبْيَانِ، يَحْكُمُونَ فِيهَا بِالْهَوَى، وَيَقْتُلُونَ بِالْغَضَبِ " " أَبْشِرُوا يَا بَنِي فَرُّوخٍ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ أَنَّ الدِّينَ مُعَلَّقٌ بِالثُّرَيَّا لَنَالَهُ مِنْكُمْ أَقْوَامٌ "

Ebû Yezîd el-Medînî der ki: Ebû Hureyre, Medine'de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) minberine çıktı. Hz. Peygamber'in durduğu merdivenden bir aşağıda durdu ve şöyle dedi: "Ebû Hureyre'ye hidâyet edip İslam'a ileten Allah'a hamdolsun. Ebû Hureyre'ye Kur'ân'ı öğreten Allah'a hamdolsun. Ebû Hureyre'ye Muhammed'i lutfeden Allah'a hamdolsun. Bana ekmek yediren ve ipek giydiren Allah'a hamdolsun. Karın tokluğu karşılığında hizmet ettiğim Ğazvân'ın kızıyla evlendiren Allah'a hamdolsun. O beni geçindirdi, beni geçindirdiği gibi ben de onu geçindirdim."

Sonra şöyle devam etti: "Yaklaşan bir kötülükten dolayı Arapların vay haline, çocukların saltanatından dolayı vay haline. Saltanatlarında keyiflerine göre hükmedip, kızdıklarını öldürürler."

"Ey Ferrûh'un evlatları! Canım elinde olana yemin ederim ki, İslam, Süreyya yıldızında bile olsa bir gün milletler sizden onu devralır."

(١٣٧١)- [٣٨٤/١] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ ثَابِتٍ، عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ أَبِي زِيَادٍ، مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: " كَانَتْ لِي خَمْسَ عَشْرَةَ تَمْرَةً، فَأَفْطَرْتُ عَلَى خَمْسٍ، وَتَسَحَّرْتُ بِخَمْسٍ، وَبَقَّيْتُ خَمْسًا لِفِطْرِي "

Ebû Hureyre der ki: "Benim on beş hurmam vardı. Beşiyle iftar ettim, beşiyle sahurumu yaptım, iftarıma da beş tane kaldı."

(١٣٧٢)- [٣٨٤/١] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عَمْرٍو، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، يَعْنِي الْعَبْدِيَّ، عَنْ أَبِي الْمُتَوَكِّلِ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ، كَانَتْ لَهُ زِنْجِيَّةٌ قَدْ غَمَّتْهُمْ بِعَمَلِهَا، فَرَفَعَ عَلَيْهَا السَّوْطَ يَوْمًا، فَقَالَ: " لَوْلا الْقِصَاصُ لأَغْشِيكِ بِهِ، وَلَكِنِّي سَأَبِيعُكِ مِمَّنْ يُوَفِّينِي ثَمَنَكِ، اذْهَبِي فَأَنْتِ لِلَّهِ "

Ebu'l-Mütevekkil bildiriyor: Ebû Hureyre'nin, yaptıkları dolayısıyla kendisine sıkıntılar veren zenci bir cariyesi vardı. Bir gün dövmek üzere kamçısını kaldırdı, sonra da şöyle dedi: "Şâyet kısas olmasaydı bayılana kadar seni bununla döverdim. Ancak seni, bedelini tamamıyla bana verecek olana (Allah'a) satacağım! Git, Allah rızası için özgürsün!"

(١٣٧٣)- [٣٨٤/١] حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْعَبَّاسِ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ إِسْحَاقَ الْحَرْبِيُّ، حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ، حَدَّثَنَا حَمَّادٌ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ مَرِضَ فَدَخَلْتُ عَلَيْهِ أَعُودُهُ، فَقُلْتُ: اللَّهُمَّ اشْفِ أَبَا هُرَيْرَةَ، فَقَالَ: اللَّهُمَّ لا تُرْجِعْهَا، قَالَ: يَا سَلَمَةُ، يُوشِكُ أَنْ يَأْتِيَ عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ يَكُونُ الْمَوْتُ أَحَبَّ إِلَى أَحَدِهِمْ مِنَ الذَّهَبِ الأَحْمَرِ "

Ebû Seleme bildiriyor: Ebû Hureyre hastalanmıştı. Ziyaret etmek için yanına gittim. “Allahım! Ebû Hureyre'ye şifa ver” deyince, kendisi “Allahım! Kabul etme” dedi. Sonra şöyle devam etti: “Ey Ebû Seleme! Yakında insanlar öyle bir zamanda yaşayacaklar ki; onlar için ölüm kırmızı altından daha değerli olacak.”

(١٣٧٤)- [٣٨٤/١] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْعَبَّاسِ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ الْحَرْبِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَنْصُورٍ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ رَاشِدٍ، عَنْ عَطَاءٍ، قَالَ: قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: " إِذَا رَأَيْتُمْ سِتًّا، فَإِنْ كَانَتْ نَفْسُ أَحَدِكُمْ فِي يَدِهِ فَلْيُرْسِلْهَا، فَلِذَلِكَ أَتَمَنَّى الْمَوْتَ أَخَافُ أَنْ تُدْرِكَنِي: إِذَا أُمِّرَتِ السُّفَهَاءُ، وَبِيعَ الْحُكْمُ، وَتُهُوِّنَ بِالدَّمِ، وَقُطِّعَتِ الأَرْحَامُ، وَقَطَعَتِ الْجَلاوِزَةُ، نَشَأَ نَشِئٌ يَتَّخِذُونَ الْقُرْآنَ مَزَامِيرَ "

Ebû Hureyre der ki: “Altı şey görüldüğü zaman her kimin ölmek elinden geliyorsa bunu yapsın! Bu yüzden ben de bunları görmemek için önceden ölmeyi diliyorum. Bu altı şeyden biri, sefihlerin yönetici olmasıdır. İkincisi, hükümlerin parayla satın alınmasıdır. Üçüncüsü, kişinin kanının değersiz görülmesidir. Dördüncüsü, akrabalarla ilişkilerin kesilmesidir. Beşincisi, cihada çıkacak askerin bulunmamasıdır. Altıncısı da Kur'ân’ı nağme aracı kılan bir neslin ortaya çıkmasıdır.”

(١٣٧٥)- [٣٨٥/١] حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدِ بْنِ وَهْبٍ، حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ زِيَادٍ الْقُرَظِيِّ، أَنَّ ثَعْلَبَةَ بْنَ أَبِي مَالِكٍ الْقُرَظِيَّ، حَدَّثَهُ، أَنَّ [٣٨٥/١] أَبَا هُرَيْرَةَ أَقْبَلَ فِي السُّوقِ يَحْمِلُ حُزْمَةَ حَطَبٍ،

وَهُوَ يَوْمَئِذٍ خَلِيفَةٌ لِمَرْوَانَ، فَقَالَ: أَوْسِعِ الطَّرِيقَ لِلأَمِيرِ يَا ابْنَ أَبِي مَالِكٍ، فَقُلْتُ لَهُ: يَكْفِي هَذَا، فَقَالَ: أَوْسِعِ الطَّرِيقَ لِلأَمِيرِ وَالْحُزْمَةُ عَلَيْهِ"

Sa'lebe b. Ebî Mâlik el-Kurazî'nin naklettiğine göre Ebû Hureyre sırtında bir bağ odunla çarşıya çıkmıştı. O gün Mervan'ın temsilcisiydi. Bana "Vali için yolu aç, ey İbn Ebî Mâlik!" dedi. Ben ona "Bu kadar yeter" deyince, kendisi "Valinin yolunu aç" dedi. Odun da sırtındaydı.

(١٣٧٦)- [١/٣٨٥] حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَشِيطٍ، عَنْ بَنِي الأَسْوَدِ، قَالَ: بَنَى رَجُلٌ دَارًا بِالْمَدِينَةِ، فَلَمَّا فَرَغَ مِنْهَا مَرَّ أَبُو هُرَيْرَةَ عَلَيْهَا وَهُوَ وَاقِفٌ عَلَى بَابِ دَارِهِ، فَقَالَ: قِفْ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ، مَا أَكْتُبُ عَلَى بَابِ دَارِي؟ قَالَ: وَأَعْرَابِيٌّ قَائِمٌ، قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: اكْتُبْ عَلَى بَابِهَا: ابْنِ لِلْخَرَابِ، وَلِّدْ لِلثُّكْلِ، وَاجْمَعْ لِلْوَارِثِ، فَقَالَ الأَعْرَابِيُّ: بِئْسَ مَا قُلْتَ يَا شَيْخُ، فَقَالَ صَاحِبُ الدَّارِ: وَيْحَكَ، هَذَا أَبُو هُرَيْرَةَ صَاحِبُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ "

Ebu'l-Esved der ki: Bir adam Medine'de bir ev inşa etti. Adam inşaatı bitirmiş kapısında dururken Ebû Hureyre'nin yolu oradan geçti. Adam "Ey Ebû Hureyre, dur! Evimin kapısına ne yazayım?" dedi. Orada bir de bedevi duruyordu. Ebû Hureyre dedi ki: "Şöyle yaz; Yap yıkılsın, çocuk yap ölsün, biriktir mirasçı yesin." Öbür taraftan bedevi; "Ne kadar kötü söyledin ihtiyar!" deyince, ev sahibi şöyle dedi: "Yazıklar olsun sana! Bu adam Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sahabisidir."

Abdullah b. Abdi'l-Esed

Abdullah b. el-Mübârek'e göre, Abdullah b. Abdi'l-Esed Ebû Seleme el-Mahzûmî, Ehl-i Suffe'den sayılmıştır. Kendisi iki hicrete katılanlardan biriydi. Uhud savaşından sonra, savaşta aldığı bir yara sonucu vefat etmiştir.

Takrîb 1241

Abdullah b. Havâle

Ebû İsâ et-Tirmizî'ye göre, Abdullah b. Havâle el-Ezdî Ehl-i Suffe'den sayılmıştır. Kendisi Şam'a yerleşenler sahabedendi.

Takrîb 1402-z

Abdullah b. Ümmi Mektûm

Ebû Rezîn'e göre Abdullah b. Ümmi Mektûm Ehl-i Suffe'den sayılmıştır. Bedir'den kısa bir süre sonra Medine'ye geldi ve Suffe'ye (Ebû Rezîn'e) arkadaşlarla birlikte yerleşti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ğizâ evine yerleştirdi ki bu ev, Mahreme b. Nevfel'in evidir. Abese suresindeki **"Âma yanına geldi diye, yüzünü ekşitti ve başka yöne döndü"**[1] âyet onunla ilgili nazil olmuştur.

Takrîb 4013

Abdullah b. Amr b. Harâm

Ahmed b. Hilâl eş-Şatavî'ye göre, Abdullah b. Amr b. Harâm el-Ensârî es-Sülemî Ebû Câbir, Ehl-i Suffe'den sayılmıştır. Kendisi Uhud'da şehid olduktan sonra Allah'ın izniyle canlanıp savaşa teşvik konuşması yapan kişidir. Ayrıca Akabe ve Bedir ehlinden olup kabilesinin temsilcisi idi.

Takrîb 3521

Abdullah b. Uneys

Ebû Abdillah el-Hâfız en-Nisâbûrî'ye göre Abdullah b. Uneys, Ehl-i Suffe'den kabul edilmiştir. Cüheyne kabilesinin çölde oturanlarından olup daha sonra Ramazan ayında bir gece Medine'ye gelip Mescid-i Nebevî'de Suffe ahalisiyle birlikte gecelemiştir. Kıyamet gününde sembol olarak taşıması için Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) verdiği hurma dalının sahibidir.

Takrîb 1527, Takrîb 2432

---

[1] Abese Sur. 1

Abdullah b. Zeyd el-Cühenî

Ebû Abdillah el-Hâfız en-Nisâbûrî'ye göre, Abdullah b. Zeyd el-Cühenî, Ehl-i Suffe'den kabul edilir. Vakıdî'nin dediğine göre; Mekke Fethinde Cüheyne kabilesinin sancağını taşıyan dört kişiden biriydi. Muâviye döneminde vefat etti.

Takrîb 4540

Abdullah b. el-Hâris b. Cez'

Abdullah b. el-Hâris b. Cez' ez-Zübeydî, Ehl-i Suffe'den sayılmıştır. Mahmiyye b. Cez'in yeğeni olduğunu söylerler. Daha sonra Mısır'a göçtü, son günlerinde gözleri görmez oldu. Allah'ı zikir ve tesbihle uğraşıp insanlarla görüşmez olmuştu.

Takrîb 4140, Takrîb 406

Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb

Ebû Abdillah el-Hâfız en-Nisâbûrî'ye göre Ömer b. Hattâb'ın oğlu Abdullah, Ehl-i Suffe'den sayılmıştır. Daha önce bazı sözlerini ve hallerini; Mescid-i Nebevî'nin müdavimlerinden olduğunu ve devamlı oraya sığınıp orada yaşadığını anlatmıştık.

Takrîb 2680, Takrîb 3873-a

Abdurrahman b. Kurt

Ebû Abdillah el-Hâfız en-Nisâbûrî'ye göre Abdurrahman b. Kurt da, Ehl-i Suffe arasında sayılmıştır.

Takrîb 4138

Abdurrahman b. Cebr b. Amr

Ebû Abdillah el-Hâfız en-Nisâbûrî'ye göre Abdurrahman b. Cebr Ebû Ubeys el-Ensârî el-Hârisî, Ehl-i Suffe'den sayılmıştır.

Takrîb 4435-a

Ukbe b. Âmir el-Cüheni

Ukbe b. Âmir el-Cühenî, Ehl-i Suffe'den sayılmıştır. Onlara karışanlardan biriydi. Mısır'a yerleşip orada vefat etti.

Takrîb 2568, Takrîb 3927, Takrîb 1079, Takrîb 1081

Abbâd b. Hâlid el-Ğifârî

Vâkıdî'ye göre Abbâd b. Hâlid el-Ğifârî, Ehl-i Suffe'den kabul edilir. Ayrıca, Hudeybiye'de kuyuya okla inenin kendisi olduğunu söyler.

Takrîb 2932

Amr b. Avf el-Müzenî

Ebû Abdillah el-Hâfız en-Nisâbûrî'ye göre Amr b. Avf el-Müzenî, Ehl-i Suffe'den kabul edilir.

Takrîb 1775, Takrîb 330, Takrîb 2686

Amr b. Tağlib

Amr b. Tağlib, Ehl-i Suffe'den sayılmıştır. Kendisi Suffe'de yaşamış daha sonra Basra'ya yerleşmiştir.

Takrîb 3588

Uveym b. Sâide el-Ensârî

Ebû Abdillah el-Hâfız en-Nisâbûrî'ye göre Uveym b. Sâide el-Ensârî, Ehl-i Suffe'den sayılmıştır. Kendisi Amr b. Avf oğullarının müttefiki olarak Bedir'e iştirak edenlerdendir. Onlardan olduğunu söyleyenler de vardır.

Takrîb 3645, Takrîb 4097, Takrîb 75, Takrîb 711

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Azadlı Kölesi Ubeyd

Ebû Abdillah el-Hâfız en-Nisâbûrî'ye göre Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) azadlı kölesi Ubeyd, Ehl-i Suffe'den sayılmıştır. Naklettiğine göre; kendisi Ebû Âmir el-Eş'arî'dir ve Huneyn savaşında şehid edilmiştir. Aslında ise Ebû Âmir el-Eş'arî Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) azadlı kölesi olan Ubeyd değildir.

Takrîb 1045

Ukkâşe b. Mihsan el-Esedî

Ebû Abdillah el-Hâfız en-Nisâbûrî'ye göre Ukkâşe b. Mihsan el-Esedî, Ashâb-ı Suffe'den sayılmıştır. Ukkâşe, Buzâha savaşında şehid olmuştur. Onu Ridde savaşlarında Tuleyha öldürmüştür.

Takrîb 4385

İrbâd b. Sâriye

İrbâd b. Sâriye, Ehl-i Suffe'den sayılmıştır. Kendisi (savaşa katılmaya imkân bulamadıkları için) ağlayanlardandı. **"Sarf edecek bir şey bulamadıklarından, üzüntüyle gözlerinden gözyaşı döke döke geri dönenler..."**[1] âyeti onlarla ilgili nazil olmuştu.

---

[1] Tevbe Sur. 92

Takrîb 691, Takrîb 3560, Takrîb 3561, Takrîb 3562

Şeyh (Ebû Nuaym) diyor ki: İbnu'l-A'râbî'nin ayn harfi bölümünde Ehl-i Suffe'den sayıp, Sülemî'nin saymadığı isimler:

Abdullah b. Hubşî

Ebû Saîd b. el-A'râbî, Abdullah b. Hubşî el-Has'amî'yi Ashâb-ı Suffe'den sayar.

Takrîb 57

Utbe b. Abd

Ebû Saîd b. el-A'râbî, Utbe b. Abd es-Sülemî'yi, Ehl-i Suffe'den sayar.

Takrîb 3985, Takrîb 3891

Utbe b. en-Nudder

Ebû Saîd b. el-A'râbî, Utbe b. en-Nudder es-Sülemî'yi Ehl-i Suffe'den sayar.

Takrîb 2499

Amr b. Abese

Ebû Saîd b. el-A'râbî, Amr b. Abese es-Sülemî'yi Ehl-i Suffe'den sayar.

Takrîb 3164, Takrîb 3592

Ubâde b. Kurs

Ubâde b. Kurs veya Kurt, Ebû Saîd b. el-A'râbî onu da Ehl-i Suffe'den saymıştır.

Takrîb 3699

İyâd b. Himâr

İyâd b. Himâr el-Mucâcişiî'yi, Ebû Saîd b. el-A'râbî Ehl-i Suffe'den saymıştır.

Takrîb 4386-a, Takrîb 2828

Fadâle b. Ubeyd

Fadâle b. Ubeyd el-Ensârî'yi İbnu'l-A'râbî Ehl-i Suffe'den saymıştır.

Takrîb 3865

(١٤١٩)- [١٧/٢] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْحَكَمِ، ثنا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، ثنا بَشِيرُ بْنُ زَاذَانَ، حَدَّثَنِي رِشْدِينُ، عَنْ شَرَاحِيلَ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ فَضَالَةَ بْنِ عُبَيْدٍ، أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: " لأَنْ أَعْلَمَ أَنَّ اللَّهَ تَقَبَّلَ مِنِّي مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ، أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا، لأَنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ: ﴿إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ﴾ "

Fadâle b. Ubeyd şöyle derdi: "Allah'ın, hardal tanesi kadarlık da olsa bir amelimi kabul etmiş olduğunu bilmem, benim için dünyadan ve içindekilerden daha iyidir. Çünkü Allah şöyle buyurur: **"Allah ancak takvâ sahiplerinden kabul eder."**[1]

Furât b. Hayyân

Ebû Abdirrahmân es-Sülemî, Süfyan es-Sevrî'ye dayanarak Furât b. Hayyân el-İclî'yi Ehl-i Suffe'den saymıştır.

---

[1] Mâide Sur. 27

Takrîb 5, Takrîb 1061

Kurre b. İyâs

Kurre b. İyâs el-Müzenî Ebû Muâviye, İbnu'l-A'râbî tarafından Ehl-i Suffe'den sayılmıştır.

Takrîb 3870

Kennâz b. el-Husayn

Ebû Abdirrahman es-Sülemî, Kennâz b. el-Husayn Ebû Mersed el-Ğanevî'yi Ehl-i Suffe'den saymıştır. Bunu Vâkidî ve Ebû Abdillah el-Hâfız'a dayandırır. Kennâz, Hamza b. Abdilmuttalib'in müttefiki idi ve Bedir savaşına katılmıştır.

Takrîb 637

Ka'b b. Amr

Ka'b b. Amr Ebu'l-Yesr el-Ensârî, Ebû Abdillah el-Hâfız tarafından Ehl-i Suffe'den sayılmıştır. Kendisi Bedir Savaşına katışanlardan biriydi.

Takrîb 2375, Takrîb 1953

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Azadlı Kölesi Ebû Kebşe

Ebû Abdillâh el-Hâfız'a göre Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) azadlı kölesi Ebû Kebşe, Ehl-i Suffe'den sayılmıştır.

Takrîb 2098, Takrîb 3953

Mus'ab b. Umeyr

Muhammed b. İshâk onu Ehl-i Suffe'den saymıştır.

Mikdâd b. el-Esved

Muhammed b. Yahyâ ed-Duelî'ye göre, Mikdâd b. el-Esved, Ehl-i Suffe'den sayılmıştır. İkisinden daha önce Muhâcirler tabakasında bahsetmiştik.

Mıstah b. Esâse

Ebû Abdillah el-Hâfız'a göre Mıstah b. Esâse Ebû Abbâd, Ehl-i Suffe'den sayılmıştır. Hz. Âişe'ye iftira hadisinde de adı geçer. Fakir ve gariban olduğundan Ebû Bekr Es-Sıddîk'ın yardım ettiği kişidir. İleri geri konuşunca yardım etmemeye yemin etti. **"Kusurları bağışlasınlar ve aldırmasınlar. Allah'ın sizi bağışlamasından hoşlanmaz mısınız?"**[1] âyeti nazil olunca Hz. Ebû Bekr yardım etmeye devam etti ve "Evet, Allah'ın beni bağışlamasından hoşlanırım" dedi.

Mes'ûd b. er-Rabi'

Ebû Abdillah el-Hâfız'a göre Mes'ûd b. er-Rabi' el-Kârî, Ehl-i Suffe'den sayılmıştır.

Takrîb 1363

Muâz Ebû Halîme

Ebû Abdillah el-Hafız'a göre Muâz Ebû Halîme el-Kârî, Ehl-i Suffe'den sayılmıştır.

---

[1] Mâide Sur. 27

(١٤٢٩)- [٢/٢١] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْبَغَوِيُّ، ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ زَيْدٍ، ثنا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، قَالَ: زَارَتْنَا ابْنَةُ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، فَقُمْتُ أُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ، فَجَعَلْتُ أُخْفِي قِرَاءَتِي، فَقَالَتْ لِي: يَا ابْنَ أَخِي: " أَلا تَجْهَرُ بِالْقُرْآنِ، فَإِنَّهُ مَا كَانَ يوقِظُنَا بِاللَّيْلِ إِلا قِرَاءَةُ مُعَاذٍ الْقَارِئِ مَوْلَى أَبِي أَيُّوبَ "

Yahyâ b. Saîd, Ebû Bekr b. Muhammed'in şöyle dediğini naklediyor: Ömer b. Abdirrahman'ın kızı bizi ziyarete gelmişti. Gece namaz kılmaya kalktığımda sesimi kısarak namaz kılmaya başladım. Bana: "Yeğenim! Neden sesli namaz kılmıyorsun? Geceleri bizi uyandıran tek şey, Ebû Eyyûb'un azadlı kölesi Muâz el-Kârî'nin sesli kıraatı olurdu" dedi.

Vâsile b. el-Eska'

Vâsile b. el-Eska', Ehl-i Suffe'den sayılmıştır. Orada yaşayanlardandı. Bunu Vâkıdi ve Yahyâ b. Maîn söylerler. Vâkıdî der ki: "Vâsile, Müslüman olduğunda Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Tebûk için hazırlık yapıyordu."

Takrîb 3869, Takrîb 3884, Takrîb 3103, Takrîb 4061

Vâbisa b. Ma'bed

Vâbisa b. Ma'bed el-Cühenî, Ehl-i Suffe'den sayılmıştır. Eyyûb b. Mekrez diyor ki: Vâbisa fakirlerle arkadaş olur ve "Onlar benim Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanındaki kardeşlerimdir" derdi. Vâbisa, Rakka'ya yerleşti ve orada vefat etti.

Takrîb 277

Muğîre b. Şu'be'nin Azadlı Kölesi Hilâl

Muğîre b. Şu'be'nin azadlı kölesi Hilâl, Ehl-i Suffe'den sayılmıştır.

Takrîb 3615

Yesâr Ebû Fukeyhe

Muhammed b. İshâk'a göre Safvân b. Umeyye'nin azadlı kölesi Yesâr Ebû Fukeyhe, Ehl-i Suffe'den sayılmıştır.

Takrîb 2494

Şeyh (Ebû Nuaym) diyor ki:

Şeyh Ebû Abdurrahman es-Sülemî'nin zikrettiği ve Suffe'de yaşadıklarını saydığı isimlere geldik.

Sülemî, ilk dönem selefilerin tanımladığı şekliyle tasavvufa dâhil olup mükemmel bir itinayla düzenleyen kişilerden kabul ettiğimiz insanlardandır. Onların ulviyetine saygılı olmuş, yollarına bağlı kalmış ve izlerini takip etmiştir. Bu grubun cahillerinin yaptıklarından, hevesine kapılanlardan ve bozguncularından uzak durmuştur ve onları reddetmiştir.

Çünkü ona göre bu yolun hakikatı; Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiği, vazettiği, gösterip, işaret ettiğine uymaktır. Sonra mutasavvıf âlimlere, hadis ravilerine ve fıkıh âlimlerine ittiba etmektir.

Bu sebeple; her yönüyle alın açık, güvenilir, Ebû Saîd İbnu'l-A'râbî'nin saydığı isimleri ekledim. Kendisi tasavvuf hadislerinin ravilerinin ileri gelenlerinden biriydi. mutasavıfların sîreti, halleri, yolculukları, çileleri ve sözlerinin nakledilmesiyle ilgili meşhur tasnifleri vardır.

Sonra da onun sayesinde kitabın geri kalan bölümünde tabiini zikretmeyi tercih ettim. Çünkü kendisi tasavvuf ehlinin tabakatını telif etmeye başlamıştır.

İnşallah her tabakadan birkaç kişinin adını zikretmekle yetineceğim. Bulabilirsem her birine dair bir müsned hadis, bir, iki veya üç tane de hikâye nakledeceğim. Allah nasib ederse, O'na güvendim, O'nun güzel yardımına dayandım. Çünkü yardım edecek olan O'dur...

Sülemî ve İbnu'l-A'râbî'nin zikretmediği Suffe sakinleri ve Mescid-i Nebevî müdavimleri.

Beşîr b. el-Hasâsîyye

Beşîr b. Ma'bed b. Şurahbîl b. Seb' b. Dubar b. Sedûs, Cahiliye dönemindeki adı Nezîr veya Zaham idi. Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) hicret edince ona Beşîr adını verdi ve Suffe'ye yerleştirdi.

Takrîb 1319

Muhammed b. Abdilkerîm bildiriyor: Rabîatu'l-Feres'e bu ismin konulma sebebi şöyledir. Babası Nizâr b. Ma'd'ın bir atı, deriden bir çadırı ve bir de merkebi vardı. Atı en büyük oğlu Rabîa'ya, çadırı ortanca oğlu Mudar'a, merkebi de üçüncü oğlu olan İyâd'a verdi. Bundan dolayıdır ki onlara Rabîatu'l-Feres (At sahibi Rabîa), Mudar el-Hamrâ (Çadır sahibi Mudar) ve İyâd el-Himâr (Merkeb sahibi İyâd) denilmiştir.

Resûlullah'ın Azadlı Kölesi Ebû Muveyhibe

Resûlullah'ın azadlı kölesi Ebû Müveyhibe Mescid-i Nebevi'de yatar, Ehl-i Suffe'ye karışırdı.

Takrîb 1320

Resûlullah'ın Azadlı Kölesi Ebû Asîb

Resûlullah'ın azadlı kölesi Ebû Asîb de Mescid-i Nebevi'de yatar, Ehl-i Suffe'ye karışırdı.

Takrîb 3903

Ebû Reyhâne

Ebû Reyhâne Şem'ûn el-Ezdî veya el-Ensârî, çalışkan müdafilerdendi. Ehl-i Suffe içinde sayılmıştır.

Takrîb 712-a, Takrîb 173, Takrîb 1065

(١٤٤٤)- [٢/٢٩] وَحُدِّثْتُ، عَنْ عَبَّاسِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ حَاتِمٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ مُصْعَبٍ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ، عَنْ ضَمْرَةَ بْنِ حَبِيبٍ، أَنَّ أَبَا رَيْحَانَةَ كَانَ غَائِبًا، فَلَمَّا قَدِمَ عَلَى أَهْلِهِ تَعَشَّى، ثُمَّ خَرَجَ إِلَى الْمَسْجِدِ فَصَلَّى الْعِشَاءَ الآخِرَةَ، فَلَمَّا انْصَرَفَ إِلَى بَيْتِهِ، قَامَ يُصَلِّي يَفْتَتِحُ سُورَةً وَيَخْتِمُهَا، فَلَمْ يَزَلْ كَذَلِكَ حَتَّى طَلَعَ الْفَجْرُ، وَسَمِعَ الْمُؤَذِّنَ فَشَدَّ عَلَيْهِ ثِيَابَهُ لِيَخْرُجَ إِلَى الْمَسْجِدِ، فَقَالَتْ لَهُ صَاحِبَتُهُ: يَا أَبَا رَيْحَانَةَ كُنْتَ فِي غَزْوَتِكَ مَا كُنْتَ، ثُمَّ قَدِمْتَ الآنَ، فَمَا كَانَ لِي فِيكَ نَصِيبٌ أَوْ حَظٌّ، قَالَ: بَلَى ! لَقَدْ كَانَ لَكِ نَصِيبٌ وَلَكِنْ شُغِلْتُ عَنْكِ، قَالَتْ: يَا أَبَا رَيْحَانَةَ، وَمَا الَّذِي شَغَلَكَ عَنِّي؟ قَالَ: " مَا زَالَ قَلْبِي يَهْوَى فِيمَا وَصَفَ اللَّهُ مِنْ لِبَاسِهَا وَأَزْوَاجِهَا وَنَعِيمِهَا وَمَا خَطَرَتِ لِي عَلَى بَالٍ حَتَّى طَلَعَ الْفَجْرُ "

Damra b. Habîb bildiriyor: Ebû Reyhâne seferinden ailesine döndüğü zaman akşam yemeğini yiyip Mescid'e çıkarak yatsı namazını kıldı. Evine döndüğü zaman kalkıp sûreleri peş peşe okuyarak namaz kılmaya başladı. Fecir vakti müezzinin sesini duyunca Mescid'e gitmek için elbiselerini giyince hanımı: "Ey Ebû Reyhâne! Sen uzun bir süredir gazalara katılarak yoruldun. Bu arada biz senin yüzünü dahi göremedik. Acaba bizim senin üzerinde bir hakkımız yok mudur?" dedi. Ebû Reyhâne: "Evet! Allah'a yemin ederim ki senin benim üzerimde bir hakkın vardır. Fakat ben bunu unuttum" diye cevap verince, hanımı: "Peki seni bu kadar meşgul eden şey nedir?" diye sordu. Ebû Reyhâne: "Allah'ın, cennet giyecekleri, hanımları ve onun nimetleri hakkında söylediklerini düşünüyordum, dalmışım. Kendime geldiğimde fecir vakti olmuştu" karşılığını verdi.

Ebû Sa'lebe el-Huşenî

Ebû Sa'lebe el-Huşenî sahabilerdendir ve Ehl-i Suffe içinde adı zikredilmiştir.

Takrîb 2458, Takrîb 278, Takrîb 1613-a

(١٤٤٨)- [٢/٣٠] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ بُنْدَارٍ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي عَاصِمٍ، ثنا عَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ، ثنا خالد بن محمد ثنا وَهُوَ أَبُو مُحَمَّدٍ وَأَحْمَدَ ابْنَا خَالِدٍ الْوَهْبِيِّ، خَالِدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْكِنْدِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الزَّاهِرِيَّةِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا ثَعْلَبَةَ الْخُشَنِيَّ، يَقُولُ: " إِنِّي لأَرْجُو

أَنْ لا يَخْنُقَنِيَ اللَّهُ ﷺ كَمَا أَرَاكُمْ تُخْنَقُونَ عِنْدَ الْمَوْتِ، قَالَ: فَبَيْنَمَا هُوَ يُصَلِّي فِي جَوْفِ اللَّيْلِ، قُبِضَ وَهُوَ سَاجِدٌ، فَرَأَتِ ابْنَتُهُ أَنَّ أَبَاهَا قَدْ مَاتَ، فَاسْتَيْقَظَتْ فَزِعَةً فَنَادَتْ أُمَّهَا أَيْنَ أَبِي؟ قَالَتْ: فِي مُصَلاهُ، فَنَادَتْهُ فَلَمْ يُجِبْهَا، فَأَيْقَظَتْهُ فَوَجَدَتْهُ سَاجِدًا، فَحَرَّكَتْهُ فَوَقَعَ لِجَنْبِهِ مَيِّتًا "

Ebu'z-Zâhiriyye, Ebû Sa'lebe el-Huşenî'nin şöyle dediğini nakleder: "Allah'tan ölüm anında, sizlerde gördüğüm gibi bana da can çektirmemesini umarım." Bir gün gece yarısı namaz kılarken secde halindeyken vefat etti. Kızı, rüyasında babasının vefat ettiğini görünce korkarak uyandı ve annesine: "Babam nerede?" diye sordu. Annesi: "Namazgâhında" deyince, kız babasına seslendi ve ondan cevap alamayınca babasını uyarmak için yanına gitti ve secde halinde olduğunu gördü. Ona dokununca, Ebû Sa'lebe yan tarafına ölü olarak düştü.

(١٤٤٩)- [٢/٣١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ حُبَيْشٍ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِسْحَاقَ السَّرَّاجُ، ثَنَا دَاوُدُ بْنُ رُشَيْدٍ، ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، أَنَّ أَبَا ثَعْلَبَةَ، كَانَ يَقُولُ: " إِنِّي لأَرْجُو أَنْ لا يَخْنُقَنِيَ اللَّهُ ﷺ كَمَا يَخْنُقُكُمْ، قَالَ: فَبَيْنَمَا هُوَ فِي صَرْحَةِ دَارِهِ، إِذْ نَادَى يَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ، وَقَدْ قُتِلَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَلَمَّا أَحَسَّ بِالْمَوْتِ، أَتَى مَسْجِدَ بَيْتِهِ فَخَرَّ سَاجِدًا، فَمَاتَ وَهُوَ سَاجِدٌ "

Velîd b. Müslim'in naklettiğine göre Ebû Sa'lebe; "Ben Allah'ın, sizi boğduğu gibi beni boğmamasını diliyorum" derdi. Bir gün evinin damındayken "Ey Abdurrahman!" diye seslendi. Abdurrahman ise Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında vefat etmişti. Öleceğini hissedince evinde namaz kıldığı yere geldi ve secdeye kapandı. Secde halindeyken vefat etti.

Rabîa b. Ka'b el-Eslemî

Rabîa b. Ka'b el-Eslemî de Mescid'den ayrılmayanlardan ve Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) hizmet edenlerdendi. Ehl-i Suffe'yle bağlantısı vardır.

Takrîb 1062, Takrîb 1063

Ebû Berze el-Eslemî

Ebû Berze el-Eslemî Nadle b. Ubeyd. Dünyayı umursamayan ve Allah'ı zikriyle tanınanlardandı. Suffe'ye ve ehline dâhil oldu.

Takrîb 2099-a

(١٤٥٣)- [٣٢/٢] ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ خَلادٍ، ثنا الْحَارِثُ بْنُ أَبِي أُسَامَةَ، ثنا هَوْذَةُ بْنُ خَلِيفَةَ، ثنا عَوْفٌ الأَعْرَابِيُّ، عَنْ أَبِي الْمِنْهَالِ، قَالَ: لَمَّا كَانَ زَمَنُ أُخْرِجَ ابْنُ زِيَادٍ وَثَبَ مَرْوَانُ بِالشَّامِ، وَابْنُ الزُّبَيْرِ بِمَكَّةَ، وَوَثَبَ الَّذِينَ كَانُوا يُدْعَوْنَ الْقُرَّاءَ بِالْبَصْرَةِ، غُمَّ أَبِي غَمًّا شَدِيدًا، وَكَانَ يُثْنِي عَلَى أَبِيهِ خَيْرًا، قَالَ: قَالَ لِي: انْطَلِقْ إِلَى هَذَا الرَّجُلِ الَّذِي مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِلَى أَبِي بَرْزَةَ الأَسْلَمِيِّ، فَانْطَلَقْتُ مَعَهُ حَتَّى دَخَلْنَا عَلَيْهِ فِي دَارِهِ، وَإِذَا هُوَ فِي ظِلِّ عُلُوٍّ لَهُ مِنْ قَصَبٍ فِي يَوْمٍ شَدِيدِ الْحَرِّ فَجَلَسْتُ إِلَيْهِ، قَالَ: فَأَنْشَأَ أَبِي يَسْتَطْعِمُهُ الْحَدِيثَ، وَقَالَ: يَا أَبَا بَرْزَةَ، أَلا تَرَى؟ قَالَ: فَكَانَ أَوَّلُ شَيْءٍ تَكَلَّمَ بِهِ، أَنْ قَالَ: " إِنِّي أَحْتَسِبُ عِنْدَ اللَّهِ ﷻ أَنِّي أَصْبَحْتُ سَاخِطًا عَلَى أَحْيَاءِ قُرَيْشٍ، وَأَنَّكُمْ مَعْشَرَ الْعَرَبِ كُنْتُمْ عَلَى الْحَالِ الَّذِي قَدْ عَلِمْتُمْ مِنْ جَهَالَتِكُمْ وَالْقِلَّةِ وَالذِّلَّةِ وَالضَّلالَةِ، وَأَنَّ اللَّهَ ﷻ نَعَشَكُمْ بِالإِسْلامِ، وَبِمُحَمَّدٍ ﷺ خَيْرِ الأَنَامِ، حَتَّى بَلَغَ بِكُمْ مَا تَرَوْنَ، وَأَنَّ هَذِهِ الدُّنْيَا هِيَ الَّتِي أَفْسَدَتْ بَيْنَكُمْ، وَإِنَّ ذَاكَ الَّذِي بِالشَّامِ وَاللَّهِ إِنْ يُقَاتِلُ إِلا عَلَى الدُّنْيَا، وَإِنَّ الَّذِينَ حَوْلَكُمُ الَّذِينَ تَدْعُونَهُمْ قُرَّاءَكُمْ، وَاللَّهِ لَنْ يقَاتِلُوا إِلا عَلَى الدُّنْيَا "، قَالَ: فَلَمَّا لَمْ يَدَعْ أَحَدًا، قَالَ لَهُ أَبِي: بِمَا تَأْمُرُ إِذًا؟ قَالَ: " لا أَرَى خَيْرَ النَّاسِ الْيَوْمَ إِلا عِصَابَةً مُلَبَّدَةً، خِمَاصَ الْبُطُونِ مِنْ أَمْوَالِ النَّاسِ، خِفَافَ الظُّهُورِ مِنْ دِمَائِهِمْ ".رَوَاهُ الْمُبَارَكُ بْنُ فَضَالَةَ، عَنْ أَبِي الْمِنْهَالِ نَحْوَهُ [٣٢/٢]

Ebu'l-Minhâl bildiriyor: İbn Ziyâd (valisi olduğu Basra'dan) çıktığı zaman Mervân Şam'da, İbnu'z-Zübeyr Mekke'de, kurrâ olarak bilinen kesim de Basra'da başkaldırmışlardı. Bu durum babamı çok üzmüştü. — Ravi der ki: Ebu'l-Minhâl babasını hep hayırla yâd ederdi.— Bunun üzerine bana: "Kalk da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbından olan Ebû Berze el-Eslemî'nin yanına gidelim!" dedi. Babamla birlikte Ebû Berze'nin evine gittik. Havalar çok sıcaktı ve Ebû Berze kamışlardan yaptığı bir çardağın gölgesinde oturuyordu. Yanında oturduğumuzda babam onu konuşturmaya

çalıştı. Son olarak: "Ey Ebû Berze! Neler olduğunu görmüyor musun?" diye sordu. Ebû Berze ilk olarak ağzını açtı ve şöyle dedi: "Karşılığını Allah'tan bekleyerek Kureyşlilerin hayatta kalanlarına karşı içimde bir öfke duyuyorum. Siz ey Araplar! Daha önce içinde bulunduğunuz cehaleti, yokluğu, zilleti ve dalâleti biliyorsunuz. Allah sizleri İslâm dini ve insanların en hayırlısı olan Muhammed'le (sallallahu aleyhi vesellem) müşerref kılıp sizlere hayat verdi ki bu günlere kadar geldiniz. Ancak aranızı bozan bu dünya oldu. Vallahi şu an Şam'da bulunan o kişi (Mervân) sadece dünya için savaşmaktadır. Çevrenizde bulunan ve kurrâmız diye gördüğünüz kişiler de vallahi ancak dünya için savaşacaklardır." Babam ona: "Peki, ne yapmamı emredersin?" diye sorunca, Ebû Berze şöyle dedi: "Bugün en hayırlı olarak gördüğüm topluluk, midelerini başkalarının mallarından uzak tutan, başkalarının kanını dökmek gibi bir vebalin altına girmekten sakınan ve bu konuda birbirine destek veren topluluktur."

(١٤٥٤)- [٢/٣٣] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَائِلَةَ، ثنا شَيْبَانُ، ثنا أَبُو هِلَالٍ، ثنا جَابِرُ بْنُ عَمْرٍو، قَالَ: قَالَ أَبُو بَرْزَةَ الأَسْلَمِيُّ: " لَوْ أَنَّ رَجُلا فِي حِجْرِهِ دَنَانِيرُ يُعْطِيهَا، وَآخَرَ يَذْكُرُ اللَّهَ ﷻ لَكَانَ الذَّاكِرُ أَفْضَلَ "

Ebû Berze el-Eslemî der ki: "İki kişiden biri kucağındaki dinarları (altınları) infak etse, diğeri de Allah'ı zikretse, Allah'ı zikreden kişi diğerinden daha üstün sayılır."

Muâviye b. Hakem es-Sülemî

Muâviye b. Hakem es-Sülemî de Suffe'ye yerleşmiştir.

Takrîb 645, Takrîb 3071

❁❁❁

Şeyh (Ebû Nuaym) diyor ki:

İşte böyle; Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) **Ehl-i Beyt'i ve çocukları, Ehl-i Suffe'yi ve fakirleri gözetirlerdi. Resûlullah'a** (sallallahu aleyhi vesellem) **tâbi olup sünnetine uyarlar ve onlarla birlikte yaşarlardı. Onlarla en fazla arkadaşlık eden, beraber olan ve diğer fakirlerle her zaman arkadaşlık eden kişi Ali b. Ebî Tâlib'in oğlu Hasan ve Abdullah b. Câfer'dir. Bu ikisine göre; onları sevmek dini tamamlamak, birlikte oturmak onuru yüceltmektir. Ayrıca bunu Resûlullah'ın** (sallallahu aleyhi vesellem) **onlara verdiği değerle şerefyap olmak için, O'nun gibi davranarak fakirlerin dualarından faydalanmak ve ahlâklarını örnek almak için yapıyorlardı.**

Aynı şekilde bütün sahabe, değerli ihlâslı olan insanların dualarını ve birlikteliklerini fırsat kabul ederlerdi. Hatta bazıları kardeşlerine bu konuda dua ederdi.

(١٤٥٧)- [٢/٣٤] فِيمَا ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ بْنِ حِسَابٍ، ثنا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، قَالَ: سَمِعْتُ ثَابِتًا الْبُنَانِيَّ يُحَدِّثُ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: " كَانَ بَعْضُنَا يَدْعُو لِبَعْضٍ: جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ صَلاةَ قَوْمٍ إِبْرَارٍ، يَقُومُونَ اللَّيْلَ وَيَصُومُونَ النَّهَارَ، لَيْسُوا بِأَثَمَةٍ وَلا فُجَّارٍ "

Sâbit el-Bunanî'nin rivayet ettiğine göre Enes b. Mâlik diyor ki: "Birbirimize «Allah size; geceleri namaz kılan, gündüzleri oruç tutan, kötülük ve hata yapmayan iyi insanların dua etmesini nasib etsin» diye dua ederdik."

(١٤٥٨)- [٢/٣٤] ثنا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ بْنِ حِسَابٍ، ثنا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، ثنا بِسْطَامُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ قُرَّةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ لِي: يَا بُنَيَّ، " إِذَا كُنْتَ فِي قَوْمٍ يَذْكُرُونَ اللَّهَ تَعَالَى، فَبَدَتْ لَكَ حَاجَةٌ، فَسَلِّمْ عَلَيْهِمْ حِينَ تَقُومُ، فَإِنَّكَ لا تَزَالُ لَهُمْ شَرِيكًا مَا دَامُوا جُلُوسًا "

Muâviye b. Kurre bildiriyor: Babam bana şöyle dedi: "Evladım! Allah'ı zikreden bir topluluğun içindeysen ve bir ihtiyacın için kalkman gerekiyorsa kalkarken onlara selam ver. Zira selam verirsen oturdukları sürece onların kazanacakları sevaba sen de ortak olursun."

Hz. Hasan b. Ali

Şerefli Seyyid, bilge ve Allah'a yakın olan Hasan b. Ali'ye gelince; tasavvuf dünyasının mânâ ikliminde güneş gibi aydınlatıcı ve düzenli sözlere, ona yakışan güzel bir konuma sahiptir.

Derler ki: Tasavvuf, ifadeleri aydınlatmak ve davranışları arındırmaktır.

Takrîb 3349, Takrîb 3350, Takrîb 3351

(١٤٦٢)- [٢/٣٥] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْحَضْرَمِيُّ، ثنا ابْنُ الْمُنْذِرِ، ثنا عُثْمَانُ بْنُ سَعِيدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ أَبُو رَجَاءَ الْحَبَطِيُّ مِنْ أَهْلِ تُسْتَرَ، ثنا شُعْبَةُ بْنُ الْحَجَّاجِ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ الْهَمْدَانِيِّ، عَنِ الْحَارِثِ، قَالَ: سَأَلَ عَلِيٌّ ابْنَهُ الْحَسَنَ عَنْ أَشْيَاءَ مِنْ أَمْرِ الْمُرُوءَةِ، فَقَالَ: يَا بُنَيَّ، مَا السَّدَادُ؟ قَالَ: " يَا أَبَتِ، السَّدَادُ دَفْعُ الْمُنْكَرِ بِالْمَعْرُوفِ، قَالَ: فَمَا الشَّرَفُ؟ قَالَ: اصْطِنَاعُ الْعَشِيرَةِ، وَحَمْلُ الْجَرِيرَةِ، قَالَ: فَمَا الْمُرُوءَةُ؟ قَالَ: الْعَفَافُ وَإِصْلاحُ الْمَالِ، قَالَ: فَمَا الرَّأْفَةُ؟ قَالَ: النَّظَرُ فِي الْيَسِيرِ وَمَنْعُ الْحَقِيرِ، قَالَ: فَمَا اللُّؤْمُ؟ قَالَ: إِحْرَازُ الْمَرْءِ نَفْسَهُ وَبَذْلُهُ عُرْسَهُ، قَالَ: فَمَا السَّمَاحُ؟ قَالَ: الْبَذْلُ فِي الْعُسْرِ وَالْيُسْرِ، قَالَ: فَمَا الشُّحُّ؟ قَالَ: أَنْ تَرَى مَا فِي يَدَيْكَ شَرَفًا وَمَا أَنْفَقْتَهُ تَلَفًا، قَالَ: فَمَا الإِخَاءُ؟ قَالَ: الْمُوَاسَاةُ فِي الشِّدَّةِ وَالرَّخَاءِ، قَالَ: فَمَا الْجُبْنُ؟ قَالَ: الْجُرْأَةُ عَلَى الصَّدِيقِ وَالنُّكُولُ عَنِ الْعَدُوِّ، قَالَ: فَمَا الْغَنِيمَةُ؟ قَالَ: الرَّغْبَةُ فِي التَّقْوَى وَالزَّهَادَةُ فِي الدُّنْيَا هِيَ الْغَنِيمَةُ الْبَارِدَةُ، قَالَ: فَمَا الْحِلْمُ؟ قَالَ: كَظْمُ الْغَيْظِ، وَمِلْكُ النَّفْسِ قَالَ: فَمَا الْغِنَى؟ قَالَ: رِضَى النَّفْسِ بِمَا قَسَمَ اللَّهُ تَعَالَى لَهَا وَإِنْ قَلَّ، وَإِنَّمَا الْغِنَى غِنَى النَّفْسِ، قَالَ: فَمَا الْفَقْرُ؟ قَالَ: شَرَهُ النَّفْسِ فِي كُلِّ شَيْءٍ، قَالَ: فَمَا الْمَنَعَةُ؟ قَالَ: وَمُنَازَعَةُ أَعِزَّاءِ النَّاسِ، شِدَّةُ الْبَأْسِ قَالَ: فَمَا الذُّلُّ؟ قَالَ: الْفَزَعُ عِنْدَ الْمَصْدُوقَةِ، قَالَ: فَمَا الْعِيُّ؟ قَالَ: الْعَبَثُ بِاللِّحْيَةِ وَكَثْرَةُ الْبَزْقِ عِنْدَ الْمُخَاطَبَةِ، قَالَ: فَمَا الْجُرْأَةُ؟ قَالَ: مُوَافَقَةُ الأَقْرَانِ، قَالَ: فَمَا الْكُلْفَةُ؟ قَالَ: كَلامُكَ فِيمَا لا يَعْنِيكَ، قَالَ: فَمَا الْمَجْدُ؟ قَالَ: أَنْ تُعْطِيَ فِي الْعَزْمِ وَتَعْفُوَ عَنِ الْجُرْمِ، قَالَ: فَمَا الْعَقْلُ؟ قَالَ: حِفْظُ الْقَلْبِ كُلَّ مَا اسْتَوْعَيْتَهُ، قَالَ: فَمَا الْخُرْقُ؟ قَالَ: مُعَادَاتُكَ إِمَامَكَ وَرَفْعُكَ عَلَيْهِ كَلامَكَ، قَالَ: فَمَا الثَّنَاءُ؟ قَالَ: إِتْيَانُ الْجَمِيلِ، وَتَرْكُ الْقَبِيحِ، قَالَ: فَمَا الْحَزْمُ؟ قَالَ: طُولُ الأَنَاةِ، وَالرِّفْقُ بِالْوُلاةِ، قَالَ: فَمَا السَّفَهُ؟ قَالَ: اتِّبَاعُ الدُّنَاةِ، وَمُصَاحَبَةُ

الْغَوَاقِ، قَالَ: فَمَا الْغَفْلَةُ؟ قَالَ: تَرْكُكَ الْمَجِدَّ، وَطَاعَتُكَ الْمُفْسِدَ، قَالَ: فَمَا الْحِرْمَانُ؟ قَالَ: تَرْكُكَ حَظَّكَ وَقَدْ عُرِضَ عَلَيْكَ، قَالَ: فَمَا السَّيِّدُ؟ قَالَ: الأَحْمَقُ فِي مَالِهِ وَالْمُتَهَاوِنُ فِي عِرْضِهِ، يُشْتَمُ فَلا يُجِيبُ، وَالْمُتَحَزِّنُ بِأَمْرِ عَشِيرَتِهِ هُوَ السَّيِّدُ " فَقَالَ عَلِيٌّ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: " لا فَقْرَ أَشَدُّ مِنَ الْجَهْلِ، وَلا مَالَ أَعْوَدُ مِنَ الْعَقْلِ " [٣٥/٢]

Hâris bildiriyor: Hz. Ali, (oğlu) Hz. Hasan'a yiğitlik hakkında sorular sorup şöyle dedi: "Ey oğlum! Doğruluk nedir?" Hz. Hasan: "Babacığım! Doğruluk; kötülüğü iyilikle savmaktır" dedi.

Hz. Ali: "Şeref nedir?" diye sorunca, Hz. Hasan: "Aileye iyilik etmek, günahlardan uzaklaşmak, kardeşlerle iyi geçinmek ve komşulara sahip çıkmaktır" dedi.

Hz. Ali: "Yiğitlik nedir?" diye sorunca; Hz. Hasan: "İffetli olmak ve malı haramdan temizlemektir" karşılığını verdi.

Hz. Ali "Dikkat nedir?" diye sorunca; Hz. Hasan: "Basit şeyleri de önemsemek, değersiz olan şeyleri defetmektir" dedi.

Hz. Ali: "Adilik nedir?" diye sorunca, Hz. Hasan: "Kişinin kendini koruması, ama ırzını/onurunu savunmamasıdır" karşılığını verdi.

Hz. Ali: "Cömertlik nedir?" deyince, Hz. Hasan şu karşılığı verdi: "Azdan da, çoktan da vermektir."

Hz. Ali: "Cimrilik nedir?" diye sorunca; Hz. Hasan: "İnfak ettiğini heba olmuş gibi saymandır" dedi.

Hz. Ali: "Kardeşlik nedir?" diye sorunca; Hz. Hasan: "Kişiye, darlıkta da bollukta da aynı şekilde davranmandır" dedi.

Hz. Ali: "Korkaklık nedir?" diye sorunca; Hz. Hasan: "Dosta karşı cesur, düşmana karşı ürkek olmaktır" dedi.

Hz. Ali: "Ganimet nedir?" diye sorunca; Hz. Hasan: "Takvalı olmayı arzulamak, dünyaya karşı zahid olmaktır ki bu da en kârlı ganimettir" dedi.

Hz. Ali: "Ağırbaşlılık nedir?" diye sorunca; Hz. Hasan: "Öfkeyi yenmek ve kişinin kendine hâkim olmasıdır" dedi.

Hz. Ali: "Zenginlik nedir?" diye sorunca; Hz. Hasan: "Az da olsa nefsin, Allah'ın kendisine takdir ettiğine razı olmasıdır. Asıl zenginlik de gönül zenginliğidir" dedi.

Hz. Ali: "Fakirlik nedir?" diye sorunca; Hz. Hasan: "Kişinin her şeye karşı açgözlü olmasıdır" dedi.

Hz. Ali: "Güç nedir?" diye sorunca; Hz. Hasan: "Şiddetli zorluklara göğüs germe ve güçlü insanların zorbalığına karşı koyabilmedir" dedi.

Hz. Ali: "Zillet nedir?" diye sorunca; Hz. Hasan: "Düşman saldırısı karşısında korkuya düşmektir" dedi.

Hz. Ali: "(Konuşmakta) acizlik nedir?" diye sorunca; Hz. Hasan: "Asık surat ve insanlarla konuşurken tükürük saçmaktır" dedi.

Hz. Ali: "Cesaret nedir?" diye sorunca; Hz. Hasan: "Kişinin akranlarıyla karşı karşıya gelebilmesidir" dedi.

Hz. Hz. Ali: "Külfet nedir?" diye sorunca; Hz. Hasan: "Seni ilgilendirmeyen konuda konuşmandır" dedi.

Hz. Ali: "Fazilet nedir?" diye sorunca; Hz. Hasan: "Sevdiğin şeyi verebilmen ve sana yapılan kötülükleri affedebilmendir" dedi.

Hz. Ali: "Akıllılık nedir?" diye sorunca; Hz. Hasan: "Öğrendikçe kalbini koruyabilmendir" dedi.

Hz. Ali: "Kusur nedir?" diye sorunca; Hz. Hasan: "Liderinden ayrı düşmen ve ona karşı sesini yükseltmendir" dedi.

Hz. Ali "Güzel huy nedir?" diye sorunca; Hz. Hasan: "Güzel olanı yapmak, kötü olanı bırakmaktır" dedi.

Hz. Ali: "Kararlılık nedir?" diye sorunca; Hz. Hasan: "Sabırlı olmak ve yöneticilere karşı ılımlı olmaktır" dedi.

Hz. Ali: "Sefihlik nedir?" diye sorunca; Hz. Hasan: "Adi olanların peşinden gitmek ve sapmış olanlarla arkadaşlık etmektir" dedi.

Hz. Ali: "Gaflet nedir?" diye sorunca; Hz. Hasan: "Mescidden uzak durman ve müfsid olanlara itaat etmendir" dedi.

Hz. Ali: "Mahrumiyet nedir?" diye sorunca; Hz. Hasan: "Sana sunulduğu halde nasibini bırakmandır" dedi.

Hz. Ali: "Ahmak kimdir?" diye sorunca; Hz. Hasan: "Malını idare edemeyen ve onurunu önemsemeyendir" dedi.

Sonra Hz. Ali şöyle dedi: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: *"Cehaletten daha büyük bir fakirlik, akıldan daha değerli mal yoktur."*

(١٤٦٤)- [٣٦/٢] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، ثنا شُعْبَةُ، قَالَ: سَمِعْتُ يَزِيدَ بْنَ خُمَيْرٍ يُحَدِّثُ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ نُفَيْرٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قُلْتُ لِلْحَسَنِ: إِنَّ النَّاسَ يَقُولُونَ: إِنَّكَ تُرِيدُ الْخِلافَةَ؟ فَقَالَ: " قَدْ كَانَتْ جَمَاجِمُ الْعَرَبِ فِي يَدِي، يُحَارِبُونَ مَنْ حَارَبْتُ، وَيُسَالِمُونَ مَنْ سَالَمْتُ، فَتَرَكْتُهَا ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللَّهِ، وَحَقْنَ دِمَاءِ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ ﷺ "

Abdurrahman b. Cübeyr b. Nüfeyr, babasından bildiriyor: Hz. Hasan'a: "İnsanlar senin hilafeti istediğini söylüyorlar" dediğim zaman şöyle karşılık verdi: "İnsanların başları benim elimdeydi ve benim savaştığım kişilerle savaşır, barış yaptığım kişilerle de barış yaparlardı. Allah rızası ve Muhammed (sallallahu aleyhi vesellem) ümmetinin kanlarının dökülmemesi için hilafetten çekildim!"

(١٤٦٥)- [٣٦/٢] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعْدٍ، ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ مُجَالِدٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، قَالَ: شَهِدْتُ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ حِينَ صَالَحَهُ مُعَاوِيَةُ بِالنُّخَيْلَةِ، فَقَالَ مُعَاوِيَةُ: قُمْ فَأَخْبِرِ النَّاسَ أَنَّكَ تَرَكْتَ هَذَا الأَمْرَ وَسَلَّمْتَهُ إِلَيَّ، فَقَامَ الْحَسَنُ، فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: " أَمَا بَعْدُ، فَإِنَّ أَكْيَسَ الْكَيْسِ التُّقَى، وَأَحْمَقَ الْحُمْقِ الْفُجُورُ، وَإِنَّ هَذَا الأَمْرَ الَّذِي اخْتَلَفْتُ فِيهِ أَنَا وَمُعَاوِيَةُ، إِمَّا أَنْ يَكُونَ حَقُّ امْرِئٍ فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ مِنِّي، وَإِمَّا أَنْ يَكُونَ حَقًّا هُوَ لِي، فَقَدْ تَرَكْتُهُ إِرَادَةَ إِصْلاحِ الأُمَّةِ وَحَقْنِ دِمَائِهَا، وَإِنْ أَدْرِي لَعَلَّهُ فِتْنَةٌ لَكُمْ وَمَتَاعٌ إِلَى حِينٍ "

Şa'bî anlatıyor: Hasan b. Ali'yi Nuhayle'de, Muâviye kendisiyle barış yaparken görmüştüm. Muâviye kendisine "Kalk, insanlara bu işten vazgeçtiğini ve bana teslim ettiğini ilan et" dedi. Hasan kalktı, Allah'a

hamdü sena ettikten sonra şöyle dedi: "Asıl meseleye gelince; en güzel güzellik takvadır. En ahmak ahmaklık da kötülüktür. Ben ve Muâviye arasında çıkan bu ihtilaf, ister benden daha layık bir kişinin hakkı olsun, isterse benim hakkım olsun; insanların iradesinin gerçekleşmesi ve kan dökülmesinin engellenmesi için terk etmiş bulunmaktayım. Sizin için bir imtihan ve bir süreliğine fırsat olduğunun farkındayım."

(١٤٦٦)- [٣٧/٢] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ خَلَفٍ أَبُو بَكْرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِيدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ الْقَطَوَانِيُّ، ثَنَا أَبِي، ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: سَمِعْتُ الْوَلِيدَ بْنَ جُمَيْعٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَانَ بْنَ الطُّفَيْلِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَلِيًّا، يَقُولُ لِلْحَسَنِ: " كُنْ فِي الدُّنْيَا بِبَدَنِكَ وَفِي الآخِرَةِ بِقَلْبِكَ "

Ebân b. et-Tufeyl bildiriyor: Hz. Ali'nin, oğlu Hasan'a şöyle dediğini işittim: "Vücudun dünyada, kalbin ise âhirette olsun!"

(١٤٦٧)- [٣٧/٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ نُصَيْرٍ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَمْرٍو، ثنا الْعَبَّاسُ بْنُ الْفَضْلِ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ، قَالَ: قَالَ الْحَسَنُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: " إِنِّي لأَسْتَحِي مِنْ رَبِّي أَنْ أَلْقَاهُ وَلَمْ أَمْشِ إِلَى بَيْتِهِ "، فَمَشَى عِشْرِينَ مَرَّةً مِنَ الْمَدِينَةِ عَلَى رِجْلَيْهِ

Hz. Hasan: "Kâbe'ye yürüyerek gitmeden Rabbimin huzuruna çıkmaktan utanç duyarım" demiş ve Medine'den Mekke'ye yirmi defa yürüyerek hacca gitmiştir."

(١٤٦٨)- [٣٧/٢] ثنا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ إِسْحَاقَ الأَنْمَاطِيُّ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ سَهْلِ بْنِ أَيُّوبَ، ثنا خَلِيفَةُ بْنُ خَيَّاطٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دَاوُدَ، ثنا الْمُغِيرَةُ بْنُ زِيَادٍ، عَنِ أَبِي نَجِيحٍ، أَنَّ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ عَلِيّ " حَجَّ مَاشِيًا، وَقَسَمَ مَالَهُ نِصْفَيْنِ "

Ebû Necih'in bildirdiğine göre Hasan b. Ali, yürüyerek hacca gitmiş ve malını ikiye bölmüştür.

(١٤٦٩)- [٣٧/٢] ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ إِسْحَاقَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ سَهْلِ بْنِ أَيُّوبَ، ثنا خَلِيفَةُ بْنُ خَيَّاطٍ، ثنا عَامِرُ بْنُ حَفْصٍ، ثنا شِهَابُ بْنُ عَامِرٍ، أَنَّ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ " قَاسَمَ اللَّهَ ﷻ مَالَهُ مَرَّتَيْنِ حَتَّى تَصَدَّقَ بِفَرْدِ نَعْلِهِ "

Şihâb b. Âmir bildiriyor: Hasan b. Ali, iki defa malını Allah (için infak edilmek üzere) ikiye böldü. Sonunda ayakkabısının tekini de sadaka olarak verdi.

(١٤٧٠)- [٣٧/٢] ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ نَصْرٍ، ثنا الزُّبَيْرُ بْنُ بَكَّارٍ، ثنا عَمِّي، [٣٨/٢] قَالَ: ذُكِرَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدِ بْنِ جُدْعَانَ، قَالَ: " خَرَجَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ مِنْ مَالِهِ مَرَّتَيْنِ، وَقَاسَمَ اللَّهَ تَعَالَى مَالَهُ ثَلاثَ مَرَّاتٍ، حَتَّى إِنْ كَانَ لَيُعْطِي نَعْلا وَيُمْسِكُ نَعْلا، وَيُعْطِي خُفًّا وَيُمْسِكُ خُفًّا "

Ali b. Zeyd b. Cüd'ân der ki: "Hasan b. Ali malından ve mülkünden iki defa vazgeçti. Üç defa da Allah'la bölüştü. Öyle ki, bir ayakkabı tasadduk eder, diğerini kendine ayırırdı. Bir gömleği tasadduk eder, diğerini kendine saklardı."

(١٤٧١)- [٣٨/٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ حَمَّادٍ، ثنا سُلَيْمَانُ بْنُ سَيْفٍ، ثنا سَلْمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا قُرَّةُ بْنُ خَالِدٍ، قَالَ: أَكَلْتُ فِي بَيْتِ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ طَعَامًا، فَلَمَّا أَنْ شَبِعْتُ أَخَذْتُ الْمِنْدِيلَ وَرَفَعْتُ يَدِي، فَقَالَ مُحَمَّدٌ: إِنَّ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ، قَالَ: " إِنَّ الطَّعَامَ أَهْوَنُ مِنْ أَنْ يُقْسَمَ فِيهِ "

Kurre b. Hâlid der ki: Muhammed b. Sîrîn'in evinde yemek yemiştim. Doyduğumda mendilimi alıp elimi çektiğimde Muhammed şöyle dedi: Hasan b. Ali "Yemeği yemek, onu paylaşmaktan daha kolaydır" demişti.

(١٤٧٢)- [٣٨/٢] ثنا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، ثنا عَبْدُ الأَعْلَى، عَنْ هِشَامُ بْنُ حَسَّانَ، عَنِ ابْنِ سِيرِينَ، قَالَ: " تَزَوَّجَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ امْرَأَةً، فَأَرْسَلَ إِلَيْهَا بِمِائَةِ جَارِيَةٍ، مَعَ كُلِّ جَارِيَةٍ أَلْفُ دِرْهَمٍ "

İbn Sîrîn der ki: "Hasan b. Ali, bir kızla evlendi. Onu getirmek üzere her birinde bin dirhem olan bin cariye gönderdi."

(١٤٧٣)- [٣٨/٢] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ، عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: " مَتَّعَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ امْرَأَتَيْنِ بِعِشْرِينَ أَلْفًا، وَزِقَاقٍ مِنْ عَسَلٍ، فَقَالَتْ إِحْدَاهُمَا وَأُرَاهَا الْحَنَفِيَّةَ: مَتَاعٌ قَلِيلٌ مِنْ حَبِيبٍ مُفَارِقٍ "

Hasan b. Ali, boşadığı iki hanımından her birine yirmişer bin dirhem ile birer tulum bal gönderdi. Bunun üzerine ikisinden biri: "Bunlar, bizden ayrılan sevgiliye nazaran pek değersiz bir meblağdır" dedi.

(١٤٧٤)- [٣٨/٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا أَبُو عَرُوبَةَ الْحَرَّانِيُّ، ثنا سُلَيْمَانُ بْنُ عُمَرَ بْنِ خَالِدٍ، ثنا ابْنُ عُلَيَّةَ، عَنْ أَبِي عَوْنٍ، عَنْ عُمَيْرِ بْنِ إِسْحَاقَ، قَالَ: دَخَلْتُ أَنَا وَرَجُلٌ عَلَى الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ نَعُودُهُ، فَقَالَ: " يَا فُلانُ سَلْنِي "، قَالَ: لا وَاللَّهِ لا نَسْأَلُكَ حَتَّى يُعَافِيَكَ اللَّهُ، ثُمَّ نَسْأَلَكَ، قَالَ: ثُمَّ دَخَلَ ثُمَّ خَرَجَ إِلَيْنَا، فَقَالَ: " سَلْنِي قَبْلَ أَنْ لا تَسْأَلَنِي "، فَقَالَ: بَلْ يُعَافِيَكَ اللَّهُ ثُمَّ أَسْأَلُكَ، قَالَ: " لَقَدْ لَقِيتُ طَائِفَةً مِنْ كَبِدِي وَإِنِّي سُقِيتُ السُّمَّ مِرَارًا، فَلَمْ أُسْقَ مِثْلَ هَذِهِ الْمَرَّةِ "، ثُمَّ دَخَلْتُ عَلَيْهِ مِنَ الْغَدِ وَهُوَ يَجُودُ بِنَفْسِهِ وَالْحُسَيْنُ عِنْدَ رَأْسِهِ، وَقَالَ: يَا أَخِي مَنْ تَتَّهِمُ؟ قَالَ: " لِمَ لِتَقْتُلَهُ؟ " قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: " إِنْ يَكُنِ الَّذِي أَظُنُّ، فَاللَّهُ أَشَدُّ بَأْسًا وَأَشَدُّ تَنْكِيلا، وَإِلا يَكُنْ، فَمَا أُحِبُّ أَنْ يُقْتَلَ بِي بَرِيءٌ "، ثُمَّ قَضَى رِضْوَانُ اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ

Umeyr b. İshâk anlatıyor: Bir adamla birlikte, (zehirlenip) hasta düşen Hasan b. Ali'yi ziyarete gittik. Hz. Hasan yanımdaki adama: "Ey filan! Soracağın varsa sor!" deyince, adam: "Hayır! Vallahi iyileşene kadar sana bir şey sormayız! İyileşince sorarız" karşılığını verdi. Sonrasında Hz. Hasan içeri girdi. Tekrar yanımıza çıkınca da: "Soru sorma imkânını kaybetmeden önce varsa bir sorun sor!" dedi. Ancak adam yine: "Hayır! Allah seni iyileştirsin de ondan sonra sorarız!" karşılığını verdi. Hz. Hasan da: "Daha önce ciğerimin bir parçasını kaybettim. Çok defa da zehir içirildim. Ancak bu kez durum çok farklı!" dedi. İkinci gün yanına gittiğimde durumu çok kötüydü. Kardeşi Hz. Hüseyin başında durmuştu. Ona: "Kardeşim! Kimden şüpheleniyorsun?" diye sorduğunda, Hz. Hasan: "Neden? Onu öldürmek için mi (soruyorsun)?" dedi. Hz. Hüseyin: "Evet!" karşılığını verince de Hz. Hasan: "Beni zehirleyen kişi şâyet zannettiğim kişi ise Allah onu senden daha iyi bir şekilde cezalandıracak ve bunun hesabını soracaktır. Yok, eğer zannettiğim kişi değilse, benden dolayı suçsuz birinin öldürülmesini istemem!" dedi. Bunun ardından da ruhunu teslim etti.

(١٤٧٥)- [٣٨/٢] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْحَضْرَمِيُّ، ثنا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، ثنا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ سُفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَةَ، عَنْ رَقَبَةَ بْنِ مَصْقَلَةَ، قَالَ: لَمَّا حُضِرَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ، قَالَ: " أَخْرِجُونِي إِلَى الصَّحْرَاءِ لَعَلِّي أَنْظُرُ إِلَى مَلَكُوتِ السَّمَاءِ "، يَعْنِي الآيَاتِ، فَلَمَّا أُخْرِجَ بِهِ، قَالَ: " اللَّهُمَّ إِنِّي أَحْتَسِبُ نَفْسِي عِنْدَكَ، فَإِنَّهَا أَعَزُّ الأَنْفُسِ عَلَيَّ "، فَكَانَ مِمَّا صَنَعَ اللَّهُ ﷻ لَهُ أَنَّهُ احْتَسَبَ نَفْسَهُ، قَالَ الشَّيْخُ رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى: وَقَدْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الْبَيْتِ مِنْ وُلاةِ الْفُقَرَاءِ وَأَهْلِ الصُّفَّةِ: الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ أَبِي طَالِبٍ يُجَالِسَانِهِمُ اسْتِنَانًا فِي مُجَالَسَتِهِمْ وَمَحَبَّتَهُمْ بِالنَّبِيِّ ﷺ إِذْ أُمِرُوا بِالصَّبْرِ عَلَى مُجَالَسَتِهِمْ وَإِلْزَامِ مُوَاظَبَتِهِمْ وَمُخَالَطَتِهِمْ، وَكَذَلِكَ مَنْ بَعْدَهُ مِنْ أَصْحَابِهِ أَكْثَرُوا زِيَارَتَهُمْ، وَاخْتَارُوا مَوَدَّتَهُمْ وَمُجَالَسَتَهُمْ، حَسْبَ مَا انْتَشَرَ عَنْهُمْ وَاشْتُهِرَ، وَأَنَّهُمْ كَانُوا يَرَوْنَ الْعَيْشَ الْهَنِيَّ مَعَهُمْ، وَالْمُقَامَ السَّنِيَّ فِي مُخَالَطَتِهِمْ، وَالْحَالَ الزَّرِيَّ فِي مُفَارَقَتِهِمْ وَمُنَابَذَتِهِمْ، كَمَا حُكِيَ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ مِنَ التَّبَرُّمِ بِالْعَيْشِ مَعَ مَنْ يُخَالِفُ سِيَرَتَهُمْ

Rakabe b. Maskale anlatıyor: Hasan b. Ali öleceğini anladığında "Beni sahraya çıkarın, belki semanın melekûtunu seyrederim" dedi. Onu sahraya çıkardıklarında şöyle dedi: "Allahım! Ben kendi şahsımı sana vakfediyorum. Benim için en değerli şahsiyet budur." Allah kendisine kendini vakfetme imkanı hazırlamıştı.

Hz. Hüseyin b. Ali

Şeyh (Ebû Nuaym) diyor ki:

Ehl-i Beyt'ten fakirlerin dostu ve Ehl-i Suffe'den olanlar vardı. Bunlar Hasan b. Ali b. Ebî Tâlib ve Abdullah b. Câfer b. Ebî Tâlib idi. Fakirlerle ve Ashâb-ı Suffe'ye, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sünnetine uymak için onlara karışır, sohbet eder ve arkadaşlık ederlerdi. Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) sonra ashâbı devamlı onları ziyaret ederler, dostluklarını ve sohbetlerini tercih ederlerdi. Bildikleri ve tanıdıkları kadarıyla... Onlarla beraber olmayı huzurlu bir hayat, onlara karışmayı yüce bir mertebe ve onlardan ayrılmayı ve uzak kalmayı da eksiklik telakki ederlerdi.

Hüseyn b. Ali'nin de onların hayatına aykırı davrananlardan uzak yaşamaya dair ifadeleri nakledilmiştir.

(١٤٧٦)- [٢/٣٩] وَهُوَ مَا حَدَّثَنَاهُ سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، ثنا الزُّبَيْرُ بْنُ بَكَّارٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ، قَالَ: لَمَّا نَزَلَ الْقَوْمُ بِالْحُسَيْنِ وَأَيْقَنَ أَنَّهُمْ قَاتِلُوهُ، قَامَ فِي أَصْحَابِهِ خَطِيبًا، فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: " قَدْ نَزَلَ مِنَ الأَمْرِ مَا تَرَوْنَ، وَإِنَّ الدُّنْيَا قَدْ تَغَيَّرَتْ وَتَنَكَّرَتْ، وَأَدْبَرَ مَعْرُوفُهَا وَانْشَمَرَتْ، حَتَّى لَمْ يَبْقَ إِلا كَصُبَابَةِ الإِنَاءِ، إِلا خَسِيسَ عَيْشٍ كَالْمَرْعَى الْوَبِيلِ، أَلا تَرَوْنَ الْحَقَّ لا يُعْمَلُ بِهِ، وَالْبَاطِلُ لا يُتَنَاهَى عَنْهُ، لِيَرْغَبِ الْمُؤْمِنُ فِي لِقَاءِ اللَّهِ، وَإِنِّي لا أَرَى الْمَوْتَ إِلا سَعَادَةً، وَالْحَيَاةَ مَعَ الظَّالِمِينَ إِلا جَرَمًا "

Muhammed b. el-Hasan der ki: İnsanlar Hz. Hüseyin'i çevirdiklerinde ve kendisini öldüreceklerini anladığında, arkadaşlarına bir konuşma yaptı; Allah'a hamdü sena ettikten sonra şöyle dedi:

"Olaylar gördüğünüz duruma geldi. Dünya değişmiş ve tanınmaz olmuştur. Dünyanın iyiliği yok olmuş kendisi de gitmek üzeredir. Öyle ki; içmeye yetecek kadar bir damla su veya atık suda yeşeren bir tutam pis otlak kadar iyilik kalmamıştır.

Görmüyor musunuz; hakla amel edilmiyor, batıl da nehyedilmiyor. Mümin, Allah'la buluşmaya rağbet etmeli, ben de ölümü mutluluk, zalimlerle birlikte yaşamayı ise cinâyet olarak görüyorum.

Resûlullah'ın Kızı Hz. Fâtıma

Şeyh (Ebû Nuaym) diyor ki: Arınmışların yolunu tutan, seçkinlerin arınmışlarından biri olan Hz. Fâtıma. Betül hanımefendi, Resûlullah'ın (sallallahü aleyhi vesellem) kendisine benzeyen parçası, çocukları içinde kalbinde en fazla yer kaplayan ve irtihalinden sonra ona ilk iltihak eden kızı. Dünyadan ve zevklerinden uzaktı, dünyanın parıltısından ve çekiciliğinden uzaktı.

Derler ki: Tasavvuf, anlayışta sebat etmek ve kavuşmaya hazır olmaktır.

Takrîb 3361, Takrîb 3365, Takrîb 3375, Takrîb 3368, Takrîb 3369

(١٤٨٢)- [٤١/٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، ثنا عَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ، ثنا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ، ثنا سَعِيدٌ الْجُرَيْرِيُّ، عَنْ أَبِي الْوَرْدِ، عَنِ ابْنِ أَعْبُدَ، قَالَ: قَالَ عَلِيٌّ: " يَا ابْنَ أَعْبُدَ، أَلا أُخْبِرُكَ عَنِّي وَعَنْ فَاطِمَةَ، كَانَتِ ابْنَةَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَأَكْرَمَ أَهْلِهِ عَلَيْهِ، وَكَانَتْ زَوْجَتِي، فَجَرَّتْ بِالرَّحَا حَتَّى أَثَّرَتِ الرَّحَا بِيَدِهَا، وَاسْتَقَتْ بِالْقِرْبَةِ حَتَّى أَثَّرَتِ الْقِرْبَةُ بِنَحْرِهَا، وَقَمَّتِ الْبَيْتَ حَتَّى اغْبَرَّتْ ثِيَابُهَا، وَأَوْقَدَتْ تَحْتَ الْقِدْرِ حَتَّى دَنِسَتْ ثِيَابُهَا، وَأَصَابَهَا مِنْ ذَلِكَ ضُرٌّ " [٤١/٢]

Ebu'l-Verd, İbn A'bud'dan şöyle nakleder: Hz. Ali: "Ey İbn Abd! Sana, benden ve Fâtıma'dan bir şey söyleyeyim mi? O, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kızı ve ailesi içinde en üstün tuttuğu kişiydi ve benim hanımımdı. O kadar değirmen çevirirdi ki bu elinde iz bırakırdı. Kırbayla o kadar su taşırdı ki kırba elinde iz bırakırdı. Evi temizlerken elbiseleri tozlanırdı. Tencerenin altını yakardı ve giysileri kirlenirdi. Bu sebepten rahatsızlandı." Zührî der ki: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kızı Hz. Fâtıma eli kabarana kadar değirmen çevirdi ve değirmenin demiri elinde iz bıraktı."

Takrîb 3372, Takrîb 3373, Takrîb 3370, Takrîb 3360, Takrîb 3362, Takrîb 3376, Takrîb 3374

(١٤٩٠)- [٤٣/٢] ثنا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَقِيلٍ، أَنَّ فَاطِمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا " لَمَّا حَضَرَتْهَا الْوَفَاةُ، أَمَرَتْ عَلِيًّا فَوَضَعَ لَهَا غُسْلا فَاغْتَسَلَتْ وَتَطَهَّرَتْ، وَدَعَتْ بِثِيَابِ أَكْفَانِهَا، فَأُتِيَتْ بِثِيَابٍ غِلاظٍ خُشْنٍ فَلَبِسَتْهَا، وَمَسَّتْ مِنَ الْحَنُوطِ، ثُمَّ أَمَرَتْ عَلِيًّا أَنْ لا تُكْشَفَ إِذَا قُبِضَتْ، وَأَنْ تُدْرَجَ كَمَا هِيَ فِي ثِيَابِهَا "، فَقُلْتُ لَهُ: هَلْ عَلِمْتَ أَحَدًا فَعَلَ ذَلِكَ؟ قَالَ: نَعَمْ، كَثِيرُ بْنُ الْعَبَّاسِ، وَكَتَبَ فِي أَطْرَافِ أَكْفَانِهِ: يَشْهَدُ كَثِيرُ بْنُ عَبَّاسٍ أَنْ لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ

Abdullah b. Muhammed b. Akîl bildiriyor: Hz. Fâtıma vefat edeceği zaman Hz. Ali'ye gusül için su hazırlamasını söyledi. Gusledip temizlendikten sonra kefen olarak kullanacağı elbiseleri istedi. Kendisine getirdikleri kalın ve sert giysileri giyip koku süründü ve Hz. Ali'ye, vefat ettiği zaman üzerinin açılmamasını ve bu giysilerle defnedilmesini söyledi. Ben, Hz. Ali'ye: "Böyle yaptığını kimseye bildirdin mi?" diye sorunca, Hz.

Ali: "Evet. Kesîr b. Abbâs biliyordu. Hatta onun kefeninin kenarlarına: «Kesîr b. Abbâs, Allah'tan başka ilah olmadığına şahitlik eder» diye yazdı" karşılığını verdi.

Takrîb 3377

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Hanımı Hz. Âişe

Onlardan birisi de; Sıddık'ın kızı Sıddıka, (cehennemden) özgürün kızı özgür. Sevgilinin sevgilisi. Yakın olan; Resûllerin Efendisi'nin dostu. Kusurlardan münezzeh, gaybı bilen Allah'ın Resûl'ü Cibril'i görerek kalplerin şüphelerinden beraat eden müminlerin annesi Âişe. Dünyayı terk etmişti, sırlarını umursamamıştı, sevgilisini kaybettiği için gözyaşı dökmüştü.

Derler ki: Tasavvuf, inlemeyi bırakıp merhamete sarılmaktır.

(١٤٩٢)- [٤٤/٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي عَاصِمٍ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، ثنا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ، ثنا مِسْعَرُ بْنُ كِدَامٍ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي ثَابِتٍ، عَنْ أَبِي الضُّحَى، عَنْ مَسْرُوقٍ، قَالَ: " حَدَّثَتْنِي الصِّدِّيقَةُ بِنْتُ الصِّدِّيقِ، حَبِيبَةُ حَبِيبِ اللَّهِ، الْمُبَرَّأَةُ فِي كِتَابِ اللَّهِ "

Ebû'd-Duha'nın naklettiğine göre Mesrûk, "Sıddık'ın kızı Sıddıka, sevgilinin sevgilisi ve Allah'ın Kitabıyla beraat eden bana anlattı..." diyerek hadis rivayet etti.

(١٤٩٣)- [٤٤/٢] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ، ثنا جَرِيرٌ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ مُسْلِمِ بْنِ صُبَيْحٍ، قَالَ: كَانَ مَسْرُوقٌ إِذَا حَدَّثَ عَنْ عَائِشَةَ، قَالَ: " حَدَّثَتْنِي الصِّدِّيقَةُ بِنْتُ الصِّدِّيقِ حَبِيبَةُ حَبِيبِ اللَّهِ "

Müslim b. Subayh diyor ki: Mesrûk, Âişe'den hadis rivayet ederken "Sıddık'ın kızı Sıddıka, Allah'ın Sevgilisi'nin sevgilisi bana anlattı..." derdi.

Takrîb 3379, Takrîb 3378, Takrîb 3380, Takrîb 3382, Takrîb 3381, Takrîb 3383

(١٥٠٠)- [٢/٤٥] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، ثنا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، قَالَ: قَالَتْ عَائِشَةُ: " يَا لَيْتَنِي كُنْتُ نَسْيًا مَنْسِيًّا " أَيْ حَيْضَةً

Urve der ki: Âişe **"Keşke unutulup gitmiş olsaydım"**[1] yani yalnız kalsaydım" dedi.

Takrîb 3090, Takrîb 3385, Takrîb 3386, Takrîb 3876

(١٥٠٥)- [٢/٤٦] ثنا الْعَبَّاسُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ هَاشِمٍ الْكِنَانِيُّ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ جَعْفَرٍ الْقَتَّاتُ، [٢/٤٧] ثنا عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ صَالِحٍ، ثنا ابْنُ الْمُبَارَكِ، وَأَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنْ مِسْعَرٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ الأَسْوَدِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: " إِنَّكُمْ تَدْعُونَ أَفْضَلَ الْعِبَادَةِ: التَّوَاضُعَ "

Hz. Âişe der ki: "En üstün ibadet olan tevazuyu terk ediyorsunuz!"

(١٥٠٦)- [٢/٤٧] ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدَانَ، ثنا بَكْرُ بْنُ بَكَّارٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَوْنٍ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ، قَالَ: كَانَتْ عَائِشَةُ أُمُّ الْمُؤْمِنِينَ " تَصُومُ حَتَّى يُذْلِقَهَا الصَّوْمُ "

Kasım b. Muhammed der ki: "Müminlerin annesi Hz. Âişe, bîtâp düşünceye kadar oruç tutardı."

(١٥٠٧)- [٢/٤٧] ثنا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ كَيْسَانَ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِسْحَاقَ الْقَاضِي، أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْمَدِينِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ حَازِمٍ، ثنا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ، عَنْ ابْنِ الْمُنْكَدِرِ، عَنْ أُمِّ ذَرَّةَ، وَكَانَتْ تَغْشَى عَائِشَةَ، قَالَتْ: بُعِثَ إِلَيْهَا بِمَالٍ فِي غِرَارَتَيْنِ، قَالَتْ: أُرَاهُ ثَمَانِينَ أَوْ مِائَةَ أَلْفٍ، فَدَعَتْ بِطَبَقٍ وَهِيَ يَوْمَئِذٍ صَائِمَةٌ فَجَلَسَتْ تُقْسِمُ بَيْنَ النَّاسِ، فَأَمْسَتْ وَمَا عِنْدَهَا مِنْ ذَلِكَ دِرْهَمٌ، فَلَمَّا أَمْسَتْ، قَالَتْ: " يَا جَارِيَةُ هَلُمِّي فِطْرِي "، فَجَاءَتْهَا بِخُبْزٍ وَزَيْتٍ، فَقَالَتْ لَهَا أُمُّ ذَرَّةَ: أَمَا اسْتَطَعْتِ مِمَّا قَسَمْتِ الْيَوْمَ أَنْ تَشْتَرِيَ لَنَا لَحْمًا بِدِرْهَمٍ نُفْطِرُ عَلَيْهِ، قَالَتْ: " لا تُعَنِّفِينِي، لَوْ كُنْتِ ذَكَّرْتِينِي لَفَعَلْتُ ".حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ

---

[1] Meryem Sur. 23

بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ الْكَاتِبُ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الطُّوسِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الكَرِيمِ، ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ عَدِيٍّ، عَنْ هِشَامٍ، مِثْلَهُ

Hz. Âişe'nin yanına sıkça gidip gelen Ümmü Zerre bildiriyor: Bir defasında Hz. Âişe'ye iki torba içinde seksen veya yüz bin dirhem gönderildi. O günü de oruçluydu. Hz. Âişe bir tabak istedi ve parayı üzerine döküp insanlara dağıtmaya başladı. Akşam olduğunda tabakta tek bir dirhem dahi kalmamıştı. İftar vakti gelince cariyesine: "Ey cariye! Akşam yemeğini getir de yiyelim!" dedi. Cariye yemek olarak zeytinyağı ile ekmek getirdi. Ben kendisine: "Bugün dağıttığın paranın bir dirhemini ayırıp iftar için biraz et alamaz mıydın!" dediğimde: "Beni gücendirme! Şâyet dağıtırken söyleseydin dediğini yapardım" karşılığını verdi.

(١٥٠٨)- [٢/٤٧] ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ قُتَيْبَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْخَلَنْجِيُّ، ثنا مَالِكُ بْنُ سَعِيدٍ، ثنا الأَعْمَشُ، عَنْ تَمِيمِ بْنِ سَلَمَةَ، عَنْ عُرْوَةَ، قَالَ: " لَقَدْ رَأَيْتُ عَائِشَةَ رضى اللَّهُ عَنْهَا تَقْسِمُ سَبْعِينَ أَلْفًا، وَإِنَّهَا لَتَرْقَعُ جَيْبَ دِرْعِهَا "

Urve der ki: "Hz. Âişe'nin, elbisesinin cebini yamarken, yetmiş bin dirhem dağıttığını gördüm."

(١٥٠٩)- [٢/٤٧] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ أَبُو الأَشْعَثِ الْعِجْلِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ حَسَّانَ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ مُعَاوِيَةَ بَعَثَ إِلَى عَائِشَةَ رضى اللَّهُ عَنْهَا بِمِائَةِ أَلْفٍ، فَوَاللَّهِ مَا غَابَتِ الشَّمْسُ عَنْ ذَلِكَ الْيَوْمَ حَتَّى فَرَّقَتْهَا، قَالَتْ مَوْلاةٌ لَهَا لَوِ اشْتَرَيْتِ لَنَا مِنْ هَذِهِ الدَّرَاهِمِ بِدِرْهَمٍ لَحْمًا، فَقَالَتْ: " لَوْ قُلْتِ قَبْلَ أَنْ أُفَرِّقَهَا لَفَعَلْتُ "

Hişâm b. Urve, babasından bildiriyor: Muâviye, Hz. Âişe'ye yüzbin dirhem gönderdi. Vallahi aym gün henüz güneş batmadan dağıtmadık tek bir dirhemi bile kalmadı. Bir hizmetçisi: "Bu dirhemlerden bir tanesiyle bize biraz et alsaydın ya" deyince, Hz. Âişe: "Dağıtmadan önce söyleseydin dediğini yapardım" karşılığını verdi.

(١٥١٠)- [٤٧/٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَبُو زُرْعَةَ الرَّازِيُّ، حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ يَعْقُوبَ، ثنا أَيُّوبُ بْنُ سُوَيْدٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ شَوْذَبٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ: " أَنَّهَا بَاعَتْ مَالَهَا بِمِائَةِ أَلْفٍ، فَقَسَمَتْهُ ثُمَّ أَفْطَرَتْ عَلَى خُبْزِ الشَّعِيرِ، فَقَالَتْ لَهَا مَوْلاةٌ لَهَا: أَلا كُنْتِ أَبْقَيْتِ لَنَا مِنْ ذَا الْمَالِ دِرْهَمًا نَشْتَرِي بِهِ لَحْمًا فَتَأْكُلِينَ وَنَأْكُلُ مَعَكِ، قَالَتْ: " أَفَهَلا ذَكَّرْتِينِي "

Hişâm b. Urve, babasından bildiriyor: Hz. Âişe mallarını yüz bine sattı. (Bütün parayı) dağıttı ve (sırf) arpa ekmeğiyle kahvaltısını yaptı. Hizmetçisi kendisine "Neden bize bir dirhem kaldırmadın? Biraz et satın alırdık, sen yerdin biz de seninle birlikte yerdik?" dediğinde, Hz. Âişe "Neden bana hatırlatmadın?" dedi.

(١٥١١)- [٤٨/٢] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ، ثنا ابْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنِي يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ، أَنَّ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ كَتَبَ إِلَيْهِ يحَدِّثُ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ، أَنَّهُ قَالَ: أَهْدَى مُعَاوِيَةُ لِعَائِشَةَ ثِيَابًا وَوَرِقًا وَأَشْيَاءَ تُوضَعُ فِي أُسْطُوَانِهَا، فَلَمَّا خَرَجَتْ عَائِشَةُ نَظَرَتْ إِلَيْهِ فَبَكَتْ، ثُمَّ قَالَتْ: " لَكِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَمْ يَكُنْ يَجِدُ هَذَا "، ثُمَّ فَرَّقَتْهُ وَلَمْ يَبْقَ مِنْهُ شَيْءٌ وَعِنْدَهَا ضَيْفٌ، فَلَمَّا أَفْطَرَتْ وَكَانَتْ تَصُومُ مِنْ بَعْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَفْطَرَتْ عَلَى خُبْزٍ وَزَيْتٍ، فَقَالَتِ الْمَرْأَةُ: يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ لَوْ أَمَرْتِ بِدِرْهَمٍ مِنَ الَّذِي أُهْدِيَ لَكِ فَاشْتُرِيَ لَنَا بِهِ لَحْمٌ فَأَكَلْنَاهُ، فَقَالَتْ عَائِشَةُ رضى اللَّهُ عَنْهَا: " كُلِي، فَوَاللَّهِ مَا بَقِيَ عِنْدَنَا مِنْهُ شَيْءٌ "

Abdurrahman b. el-Kâsım bildiriyor: Muâviye, Hz. Âişe'ye giysi, gümüş ve bir takım şeyleri hediye olarak gönderdi ve bunların kapısının önüne konulmasını emretti. Hz. Âişe evden çıkıp da bunları gördüğü zaman ağlayarak: "Ama Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunları bulamazdı" dedi ve hepsini dağıttı. Yanında da bir misafiri vardı. Hz. Âişe iftarını –ki Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) vefatından sonra devamlı olarak oruç tutardı- ekmek ve zeytinyağıyla yaptı. Misafiri olan kadın: "Ey müminlerin annesi! Sana hediye olarak gelen paradan bir dirhemi kaldırıp da onunla yememiz için biraz et aldırsaydın olmaz mıydı?" deyince, Hz. Âişe: "Sen yemene bak!

Vallahi hediye olarak gelen her şeyi dağıttım ve bir şey kalmadı!" karşılığını verdi.

(١٥١٢)- [٤٨/٢] قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ: أُهْدِيَ لَهَا سِلالٌ مِنْ عِنَبٍ فَقَسَمَتْهُ، وَرَفَعَتِ الْجَارِيَةُ سَلَّةً وَلَمْ تَعْلَمْ بِهَا عَائِشَةُ، فَلَمَّا كَانَ اللَّيْلُ جَاءَتْ بِهِ الْجَارِيَةُ، فَقَالَتْ عَائِشَةُ رضى اللَّهُ عَنْهَا " مَا هَذَا؟ " قَالَتْ: يَا سَيِّدَتِي، أَوْ يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ رَفَعْتُ لِنَأْكُلَهُ، قَالَتْ عَائِشَةُ رضى اللَّهُ عَنْهَا: " فَلا عُنْقُودًا وَاحِدًا، وَاللَّهِ لا أَكَلْتُ مِنْهُ أَبَدًا "

Abdurrahman der ki: Bir defasında kendisine birkaç sepet üzüm hediye edilmişti. Hz. Âişe üzümün hepsini dağıttı. Ancak cariyesi, Hz. Âişe'nin haberi olmadan bir sepetini kaldırıp sakladı. Akşam olunca cariye bu üzümü getirdi. Hz. Âişe ona: "Bu da ne?" diye sorunca, cariye: "Efendim! —veya: Ey müminlerin annesi—Yemek için bunu saklamıştım" karşılığını verdi. Ancak Hz. Âişe: "Tek bir salkımını dahi istemiyorum!" dedi. Vallahi o üzümden hiçbir şey yemedi.

(١٥١٣)- [٤٨/٢] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، ثنا عَارِمٌ أَبُو النُّعْمَانِ، ثنا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ شُعَيْبِ بْنِ الْحَبْحَابِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، وَكَانَ رَضِيعًا لِعَائِشَةَ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ رضى اللَّهُ عَنْهَا وَهِيَ تَخِيطُ نَقْبَةً لَهَا، قُلْتُ: يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ أَلَيْسَ قَدْ أَوْسَعَ اللَّهُ ﷺ قَالَتْ: " لا جَدِيدَ لِمَنْ لا خُلُقَ لَهُ "

Hz. Âişe'nin sütkardeşi olan Ebû Saîd der ki: Hz. Âişe bir söküğünü dikerken yanına girdim ve: "Ey müminlerin annesi! Allah sana genişlik vermedi mi?" dedim. Hz. Âişe: "Eskisi olmayanın yenisi de olmaz" karşılığını verdi.

(١٥١٤)- [٤٨/٢] ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنِ مَهْدِيٍّ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي الضُّحَى، حَدَّثَنِي مَنْ سَمِعَ عَائِشَةَ تَقْرَأُ فِي الصَّلاةِ: ﴿فَمَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا وَوَقَانَا عَذَابَ السَّمُومِ﴾ فَتَقُولُ: " مِنَّ عَلَيَّ وَقِنِي عَذَابَ السَّمُومِ "

Ebu'd-Duhâ der ki: İşitin birinin bana bildirdiğine göre Hz. Âişe, **"Allah bize lutfetti de bizi (vücûdun) içine işleyen (kavurucu) azabdan**

korudu"[1] âyetini namazda okuyup "Allah bana lutfetti de beni yakıcı azabdan korudu" dedi.

(١٥١٥)- [٤٨/٢] قَالَ: وَحَدَّثَنِي مَنْ سَمِعَ عَائِشَةَ رضى اللَّهُ [٤٩/٢] عَنْهَا " تَقْرَأُ: ﴿وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى وَأَقِمْنَ الصَّلَاةَ وَآتِينَ الزَّكَاةَ وَأَطِعْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا﴾ فَتَبْكِي حَتَّى تَبُلَّ خِمَارَهَا "

Hz. Âişe: **"Evlerinizde oturun; eski Cahiliye'de olduğu gibi açılıp saçılmayın; namazı kılın; zekâtı verin; Allah'a ve Peygamberine itaat edin. Ey Peygamberin ev halkı! (Ehl-i beyt) Şüphesiz Allah sizden kusuru giderip sizi tertemiz yapmak ister"**[2] âyetini okur ve örtüsü ıslanana kadar ağlardı.

(١٥١٦)- [٤٩/٢] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ خَلادٍ، ثنا الْحَارِثُ بْنُ أَبِي أُسَامَةَ، ثنا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، ثنا حَاتِمُ بْنُ أَبِي صَغِيرَةَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ، أَنَّ عَائِشَةَ بِنْتَ طَلْحَةَ حَدَّثَتْهُ، أَنَّ عَائِشَةَ قَتَلَتْ جَانًّا فَأُرِيَتْ فِيمَا يَرَى النَّائِمُ، وَقِيلَ لَهَا: وَاللَّهِ لَقَدْ قَتَلْتِهِ مُسْلِمًا، فَقَالَتْ: " لَوْ كَانَ مُسْلِمًا مَا دَخَلَ عَلَى أَزْوَاجِ النَّبِيِّ ﷺ "، فَقِيلَ لَهَا: وَهَلْ كَانَ يَدْخُلُ عَلَيْكِ إِلا وَعَلَيْكِ ثِيَابُكِ، فَأَصْبَحَتْ وَهِيَ فَزِعَةٌ " فَأَمَرَتْ بِاثْنَيْ عَشَرَ أَلْفًا فَجَعَلَتْهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ ﷻ"

Âişe binti Talha'nın naklettiğine göre: Hz. Âişe (farkında olmadan) bir cini öldürmüştü. Rüyasında kendisine "Vallahi sen Müslüman bir cin öldürdün" dediler. Hz. Âişe "Eğer Müslüman olsaydı Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) eşlerinin evine girmezdi" diye cevap verdi. Kendisine "Elbiselerin yokken mi girmişti?" diye sorduklarında korkmaya başladı. Sabah olduğunda hemen emredip Allah rızası için on iki bin (dirhem) tasadduk etti.

(١٥١٧)- [٤٩/٢] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مَسْعُودٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، ثنا الأَوْزَاعِيُّ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، أَخْبَرَنِي عَوْفُ بْنُ الْحَارِثِ بْنِ الطُّفَيْلِ وَهُوَ ابْنُ أَخِي عَائِشَةَ لأُمِّهَا، أَنَّ عَائِشَةَ بَاعَتْ رِبَاعَهَا، فَقَالَ ابْنُ الزُّبَيْرِ: لأَحْجُرَنَّ عَلَيْهَا، فَقَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ

---

[1] Tûr Sur. 27

[2] Ahzâb Sur. 33

عَنْهَا: " لِلَّهِ عَلَيَّ أَنْ لا أُكَلِّمَ ابْنَ الزُّبَيْرِ حَتَّى أُفَارِقَ الدُّنْيَا "، فَطَالَتْ هِجْرَتُهَا، فَاسْتَشْفَعَ ابْنُ الزُّبَيْرِ بِكُلِّ أَحَدٍ فَأَبَتْ أَنْ تُكَلِّمَهُ، فَقَالَتْ: " وَاللَّهِ لا آثَمُ فِيهِ أَبَدًا "، فَلَمَّا طَالَتْ هِجْرَتُهَا، كَلَّمَ الْمِسْوَرُ بْنُ مَخْرَمَةَ، وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الأَسْوَدِ عَائِشَةَ، فَدَخَلُوا عَلَيْهَا مَعَهُمُ ابْنُ الزُّبَيْرِ، فَاعْتَنَقَهَا ابْنُ الزُّبَيْرِ فَبَكَى وَبَكَتْ عَائِشَةُ رضى اللَّهُ عَنْهَا بُكَاءً كَثِيرًا، وَنَاشَدَهَا ابْنُ الزُّبَيْرِ اللَّهَ وَالرَّحِمَ، فَلَمَّا أَكْثَرُوا عَلَيْهَا كَلَّمَتْهُ، ثُمَّ بَعَثَتْ إِلَى الْيَمَنِ فابْتِيعَ لَهَا أَرْبَعُونَ رَقَبَةً فَأَعْتَقَتْهَا، قَالَ عَوْفٌ: ثُمَّ سُمِعَتْ بَعْدَ ذَلِكَ تَذْكُرُ نَذْرَهَا ذَلِكَ، فَتَبْكِي حَتَّى تَبُلَّ دُمُوعُهَا خِمَارَهَا

Anne tarafından Hz. Âişe'nin erkek kardeşinin oğlu Avf b. el-Hâris b. et-Tufeyl bildiriyor: Hz. Âişe bir arazisini satınca İbnü'z-Zübeyr: "Bunu yapmasına müsaade etmeyeceğim!" dedi. Hz. Âişe de: "Allah adına adağım olsun ki ölene kadar İbnü'z-Zübeyr'le konuşmayacağım!" dedi. Daha sonra İbnü'z-Zübeyr onunla barışmak için birçok kişiyi aracı yaptı; ancak Hz. Âişe: "Vallahi ondan dolayı adağımı bozup da günaha girmem!" diyerek onunla konuşmayı kabul etmedi. Hz. Âişe'nin bu küslüğü uzun sürünce Misver b. Mahrame ve Abdurrahman b. el-Esved, Hz. Âişe'yle konuştular. İbnu'z-Zübeyr'i de alıp yanına girdiler. Girince İbnü'z-Zübeyr hemen boynuna sarılıp ağlamaya başladı. Hz. Âişe de çok ağladı. İbnü'z-Zübeyr, Allah ve akrabalık aşkına kendisiyle konuşmasını rica etti. Yaptıkları ısrarlar sonucu da Hz. Âişe tekrar onunla konuşmaya başladı. Hz. Âişe sonra birilerini Yemen'e göndererek kırk köle satın aldı ve hepsini azat etti.

Avf ekledi: "Daha sonra Hz. Âişe, bu adağını her hatırlamasında örtüsü ıslanana kadar ağlardı."

(١٥١٨)- [٤٩/٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ الْحَسَنِ، ثنا يُوسُفُ الْقَاضِي، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ بْنِ حِسَابٍ، ثنا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، ثنا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ، أَنَّ مُعَاوِيَةَ اشْتَرَى مِنْ عَائِشَةَ بَيْتًا بِمِائَةِ أَلْفٍ بَعَثَ بِهَا إِلَيْهَا، " فَمَا أَمْسَتْ وَعِنْدَهَا دِرْهَمٌ، وَأَفْطَرَتْ عَلَى خُبْزٍ وَزَيْتٍ "، وَقَالَتْ لَهَا مَوْلاةٌ لَهَا: يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ لَوْ كُنْتِ اشْتَرَيْتِ لَنَا بِدِرْهَمٍ لَحْمًا، قَالَتْ: " فَهَلا ذَكَّرْتِينِي "، أَوْ قَالَتْ: " لَوْ ذَكَّرْتِينِي لَفَعَلْتُ"

Hişâm b. Urve'nin naklettiğine göre Muâviye, Hz. Âişe'den yüz bine bir ev satın alıp parayı kendisine gönderdi. Akşama geldiğinde bir dirhemi bile kalmamıştı. İftarını ekmek ve zeytinyağıyla yaptı. Bir hizmetçisi kendisine "Ey Müminlerin Annesi! Bir dirheme bize biraz et alsaydın" dediğinde. Hz. Âişe "Keşke bana hatırlatsaydın —veya— Bana hatırlatsaydın dediğini yapardım" dedi.

(١٥١٩)- [٤٩/٢] حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلانَ الْوَرَّاقُ، ثنا جَعْفَرٌ الْفِرْيَابِيُّ، ثنا مِنْجَابُ بْنُ الْحَارِثِ، ثنا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ، ثنا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: " مَا رَأَيْتُ أَحَدًا مِنَ النَّاسِ أَعْلَمَ بِالْقُرْآنِ وَلا بِفَرِيضَةٍ وَلا بِحَلالٍ وَلا بِحَرَامٍ وَلا بِشِعْرٍ وَلا بِحَدِيثِ الْعَرَبِ [٥٠/٢] وَلا بِنَسَبٍ مِنْ عَائِشَةَ رضى اللَّهُ عَنْهَا "

Urve der ki: "İnsanlar içinde, ne Kur'ân konusunda, ne miras konusunda, ne helal ve haramda, ne şiirde, ne Arapların dilinde ve ne de nesep ilmi konusunda Hz. Âişe'den bilgilisini görmedim."

Takrîb 3387

Hz. Ömer'in Kızı Hafsa

Onlardan birisi de; geceleri kaim, gündüzleri saim olan, kendi nefsini hor gören ve levmeden Ömer b. Hattâb'ın kızı Hafsa. Mushaf haline getirilen Kur'ân'ın da vârisi.

Takrîb 3391, Takrîb 3392, Takrîb 2195, Takrîb 2196, Takrîb 2553

Zeyneb binti Cahş

Onlardan birisi de; Allah'tan korkan ve haline rıza gösteren, her zaman Allah'a müracaat edip dua eden Zeyneb binti Cahş.

Takrîb 3393, Takrîb 3395, Takrîb 3394, Takrîb 3396, Takrîb 3397, Takrîb 3398, Takrîb 3400, Takrîb 3399

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Hanımı Safiyye

Onlardan birisi de; muttaki ve zeki olan, gözleri yaşlı, arınmışların arınmışı Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hanımı Safiyye.

Takrîb 3401

(١٥٣٥)- [٥٥/٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا عَلِيُّ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا حُسَيْنُ الْمَرْوَزِيُّ، ثنا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي عُثْمَانَ، ثنا مُوسَى بْنُ عُبَيْدَةَ الرَّبَذِيُّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُبَيْدَةَ، أَنَّ نَفَرًا اجْتَمَعُوا فِي حُجْرَةِ صَفِيَّةَ بِنْتِ حُيَيٍّ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ فَذَكَرُوا اللَّهَ وَتَلَوْا الْقُرْآنَ وَسَجَدُوا فَنَادَتْهُمْ صَفِيَّةُ: " هَذَا السُّجُودُ وَتِلاوَةُ الْقُرْآنِ، فَأَيْنَ الْبُكَاءُ؟ ! "

Abdullah b. Ubeyde bildiriyor: Birkaç kişi Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) hanımı Safiyye binti Huyey'in odasında toplandılar. Burada Allah'ı zikredip, Kur'ân okudular ve secdeler ettiler. Bir ara Safiyye onlara şöyle seslendi: "Secde edip Kur'ân okudunuz! Peki, ağlamanız nerede?"

Ebû Bekr es-Sıddık'ın Kızı Esmâ

Onlardan birisi de; sadık, güvenilir ve devamlı Allah'ı zikreden, sabredip şükreden Sıddık'm kızı Esmâ. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kırbasını bağlayıp asmak için kemerini ikiye ayıran kadın.

(١٥٣٦)- [٥٥/٢] ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا ابْنُ نُمَيْرٍ، ثنا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَسْمَاءَ وَهِيَ تُصَلِّي، فَسَمِعْتُهَا وَهِيَ، " تَقْرَأُ هَذِهِ الآيَةَ: ﴿فَمَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا وَوَقَانَا عَذَابَ السَّمُومِ﴾ فَاسْتَعَاذَتْ، فَقُمْتُ وَهِيَ تَسْتَعِيذُ، فَلَمَّا طَالَ عَلَيَّ، أَتَيْتُ السُّوقَ ثُمَّ رَجَعْتُ وَهِيَ فِي بُكَائِهَا تَسْتَعِيذُ "

Urve b. ez-Zübeyr der ki: (Hz. Ebû Bekr'in kızı) Esmâ'nın yanına girdiğimde namaz kılıyordu. Namazda: **"Allah bize lütfetti de bizi**

vücudun içine işleyen azaptan korudu"[1] âyetini okuyunca istiâze edip Allah'a sığınmaya başladı. Kendi istiâze ederken ben kalktım, istiâzesi uzun sürünce de çarşıya gittim. Çarşıdan döndüğümde ise hâlâ ağlayıp istiâze ediyordu.

Takrîb 3406

(١٠٣٨)- [٥٥/٢] حَدَّثَنَا حَبِيبُ بْنُ الْحَسَنِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَيُّوبَ، [٥٦/٢] ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ يَحْيَى بْنِ عَبَّادِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ، أَنَّ أَبَاهُ حَدَّثَهُ، عَنْ جَدَّتِهِ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ، قَالَتْ: " لَمَّا خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَخَرَجَ أَبُو بَكْرٍ مَعَهُ، احْتَمَلَ أَبُو بَكْرٍ مَالَهُ كُلَّهُ مَعَهُ خَمْسَةَ آلافٍ، أَوْ سِتَّةَ آلافِ دِرْهَمٍ، فَانْطَلَقَ بِهَا مَعَهُ، قَالَتْ: فَدَخَلَ عَلَيْنَا جَدِّي أَبُو قُحَافَةَ وَقَدْ ذَهَبَ بَصَرُهُ، فَقَالَ: وَاللَّهِ إِنِّي لأَرَاهُ قَدْ فَجَعَكُمْ بِمَالِهِ مَعَ نَفْسِهِ، قَالَتْ: قُلْتُ: كَلا يَا أَبَةِ، إِنَّهُ قَدْ تَرَكَ لَنَا خَيْرًا كَثِيرًا، قَالَتْ: فَأَخَذْتُ أَحْجَارًا فَوَضَعْتُهَا فِي كَوَّةٍ فِي الْبَيْتِ كَانَ أَبِي يَضَعُ فِيهَا مَالَهُ، ثُمَّ وَضَعْتُ عَلَيْهَا ثَوْبًا، ثُمَّ أَخَذْتُ بِيَدِهِ، فَقُلْتُ: ضَعْ يَدَكَ يَا أَبَتِ عَلَى هَذَا الْمَالِ، قَالَ: فَوَضَعَ يَدَهُ، فَقَالَ: لا بَأْسَ إِنْ كَانَ تَرَكَ لَكُمْ هَذَا فَقَدْ أَحْسَنَ، فَفِي هَذَا لَكُمْ بَلاغٌ، قَالَتْ: لا وَاللَّهِ مَا تَرَكَ لَنَا شَيْئًا، وَلَكِنِّي أَرَدْتُ أَنْ أُسَكِّنَ الشَّيْخَ بِذَلِكَ "

Esmâ binti Ebî Bekr anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine'ye doğru yola çıkınca Ebû Bekr de beş bin veya altın bin dirhemlik olan tüm parasını yanına alıp Resûlullah'la (sallallahu aleyhi vesellem) birlikte gitti. Gittikten sonra görme yetisini kaybeden dedem Ebû Kuhâfe bize geldi. Bize: "Vallahi gördüğüm kadarıyla (Ebû Bekr) parasını da yanında götürerek sizi de yokluk içinde bıraktı" dedi. Ben de: "Hayır dedeciğim! Bize de bol miktarda mal bıraktı" karşılığını verdim. Evde, babamın içine parasını koyduğu bir delik vardı. Hemen ufak taşlar toplayıp içine koydum onların üzerine de bir giysi attım. Sonra dedemin elinden tutup: "Dedeciğim elini koy da gör!" dedim. Dedem elini üzerlerine koyunca: "Bunları size bırakmasıyla güzel yapmış; zira burada size yeteri kadar para var" dedi. Oysa vallahi babam bizlere

---

[1] Tûr. Sur. 27

hiçbir şey bırakmamıştı. Bunu da sırf ihtiyar dedemin rahatlaması için yapmıştım.

(١٠٣٩)- [٥٦/٢] قَالَ ابْنُ إِسْحَاقَ وَحُدِّثْتُ، عَنْ أَسْمَاءَ، قَالَتْ: " لَمَّا خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَبُو بَكْرٍ، أَتَانَا نَفَرٌ مِنْ قُرَيْشٍ فِيهِمْ أَبُو جَهْلٍ، فَوَقَفُوا عَلَى بَابِ أَبِي بَكْرٍ فَخَرَجْتُ إِلَيْهِمْ، فَقَالُوا: أَيْنَ أَبُوكِ يَا بِنْتَ أَبِي بَكْرٍ؟ قَالَتْ: قُلْتُ: لا أَدْرِي وَاللَّهِ أَيْنَ أَبِي، قَالَتْ: فَرَفَعَ أَبُو جَهْلٍ يَدَهُ وَكَانَ فَاحِشًا خَبِيثًا، فَلَطَمَ خَدِّي لَطْمَةً خَرَّ مِنْهَا قُرْطِي، قَالَتْ: ثُمَّ انْصَرَفُوا "

Esmâ binti Ebî Bekr bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile Ebû Bekr, Medine'ye doğru Mekke'den yola çıktıklarında, Kureyş'ten, içlerinde Ebû Cehl'in de bulunduğu birkaç kişi geldi. Ebû Bekr'in kapısında durduklarında karşılarına çıktım. Bana: "Ey Ebû Bekr'in kızı! Baban nerede?" diye sordular. Ben: "Vallahi nerede olduğunu bilmiyorum" dedim. Haşin, pis ve kaba biri olan Ebû Cehl, elini kaldırıp yanağıma öyle bir tokat attı ki kulağımdaki küpe düştü. Sonra çekip gittiler.

Takrîb 2696, Takrîb 2697, Takrîb 4525-a

Rumeysâ Ümmü Süleym

Onlardan birisi de; Rumeysâ Ümmü Süleym, Sevgili'nin hükmüne teslim olan. Savaşlarda ve olaylar patlak verdiğinde hançerlerle vurup kesen kadın.

Derler ki: Tasavvuf, sükûneti ve seçmeyi terk etmek, belalar gelip seni seçtiğinde ise sükûnete sarılmaktır.

Takrîb 3411, Takrîb 1242, Takrîb 3414, Takrîb 3415, Takrîb 3416, Takrîb 3410, Takrîb 3409, Takrîb 3408, Takrîb 3407, Takrîb 2413, Takrîb 2412, Takrîb 2380, Takrîb 3413, Takrîb 3412

Ümmü Harâm Binti Milhân

Onlardan birisi de; karaların en çok şükreden kadını, denizlerin şehidi, cennetlere kavuşmayı arzulayan Ümmü Harâm binti Milhân.

Derler ki: Tasavvuf, fedakârca paylaşmak ve şerefli şahsiyetlere hizmetle şerefyap olmaktır.

Takrîb 3417, Takrîb 3418, Takrîb 3419, Takrîb 3420

Ümmü Varaka el-Ensârîyye

Onlardan birisi de; Kur'ân okuyan şehid Ümmü Varaka el-Entariye. Muhâcir mümin kadınlara imamlık yapardı. Ara sıra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu ziyaret ederdi.

Takrîb 3421

Ümmü Salît el-Ensârîyye

Onlardan birisi de; Ümmü Salît el-Ensârîyye. Kahraman savaşçı, Resûlullah'ın safında Uhud'da savaştı ve başarılar kaydetti. Allah'tan başka hiç kimseden korkmazdı.

Takrîb 3630

Havle binti Kays

Onlardan birisi de; herkese nasihat eden, saliha kadın Havle binti Kays.

Takrîb 1397

Ümmü Umâre

Onlardan birisi de; Akabe'de biat eden, erkekleri ve gençleri savunmak için savaşan Ümmü Umâre. Çalışkan ve fedakâr olduğu kadar, oruç tutar, ibadetlerine bağlı ve güvenilir bir kadındı.

Takrîb 3632, Takrîb 1538

Havlâ' binti Tuveyt

Onlardan birisi de; Rabbine bağlı, muhâcir, teheccüdü seven ve sağlam duran Havlâ' binti Tuveyt.

Takrîb 1098, Takrîb 1099

Ümmü Şerîk el-Esediyye

Onlardan birisi de; Ümmü Şerîk el-Esediyye, hal ve hareketleriyle Allah'ın rızasını kazanmış, değerli ve yüce hasletler sahibi bir kadın.

Takrîb 3631

Ümmü Eymen

Onlardan birisi de; yürüyerek hicret eden, iftar etmeden oruç tutan, hüngür hüngür ağlayan kadın. Şifa veren ve memnun eden semavi şerbeti içmeye doyamayan Ümmü Eymen.

Takrîb 3403, Takrîb 3085, Takrîb 3892, Takrîb 3404, Takrîb 3405

Yuseyra

Onlardan birisi de; muhâcir Yuseyra; bol tesbih eden, kelime-i tevhid ile Allah'ı zikreden kadın.

Takrîb 4142

Zeyneb es-Sekafiyye

Onlardan birisi de; bolca tasadduk eden, namazına bağlı Zeyneb es-Sekafiyye. Süslenmeyi terk eden, hakiki dostuna yakın olmak için süslenen kadın.

Takrîb 1435, Takrîb 1436, Takrîb 433

Mâriye

Onlardan birisi de; Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hizmetçisi Mâriye. Mücahid ve dayanıklı kadın.

Takrîb 3593

Umayra binti Mes'ûd ve Kızkardeşleri

Umayra binti Mes'ûd ve Kızkardeşleri de onlardandır.

Takrîb 3093

Sevdâ'

Onlardan birisi de Sevdâ'; mescidleri vatan edinmiş, toplumda ve toplantılarda masumiyeti ikrar edilmiş kadın.

Takrîb 3633

el-Ensârîyye

Onlardan birisi de musibetlere ve imtihanlara aldırmayan, hastalıkları ve belaları umursamayan kadın.

Takrîb 2381

Ümmü Buceyd el-Habibiyye

Onlardan birisi de Ümmü Buceyd el-Habibiyye, bolca dağıtıp infak eden kadın.

Takrîb 1443, Takrîb 1442

Ümmü Ferve

Onlardan birisi de Ümmü Ferve, biat eden, durmadan çalışan kadın.

Takrîb 514

Ümmü İshâk

Onlardan birisi de; muhâcir Ümmü İshâk, yalnızlık ve ayrılık içinde ölen kadın.

Takrîb 3629

Esmâ binti Umeys

Onlardan birisi de; iki hicrete hicret etmiş, iki kıbleye namaz kılmış, Habeşli Bahriye olarak da bilinen, şereflilerin arkadaşı, sevenlerin kardeşi Esmâ binti Umeys el-Has'amiyye. Câfer-i Tayyâr'a nikâhlanmış, vefatının ardından ilk Müslümanlardan olan es-Sıddık onunla evlenmiş, hayırlıların efendisi Vasiy Ali ise onunla nikâhlıyken vefat etmiştir.

Takrîb 3643, Takrîb 3644, Takrîb 3363, Takrîb 3166

Esmâ binti Yezîd

Onlardan birisi de; Ensârlı Esma binti Yezîd b. es-Seken. Aldanma ve fitnelerden miras kalanı elinin tersiyle iten kadın.

(١٥٩٢)- [١٥٩٤] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، ثَنَا خَلادُ بْنُ يَحْيَ، ثنا دَاوُدُ الأَوْدِيُّ، حَدَّثَنِي شَهْرُ بْنُ حَوْشَبٍ، عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ يَزِيدَ، قَالَتْ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ لأُبَايِعُهُ، فَدَنَوْتُ وَعَلَيَّ سِوَارَانِ مِنْ ذَهَبٍ، فَبَصَرَ بِبَصِيصِهِمَا، فَقَالَ: " أَلْقِي السِّوَارَيْنِ يَا أَسْمَاءُ، أَمَا تَخَافِينَ أَنْ يسَوِّرَكِ اللَّهُ بِأَسَاوِرَ مِنْ نَارٍ؟ "، قَالَتْ: فَأَلْقَيْتُهُمَا فَمَا أَدْرِي مَنْ أَخَذَهُمَا [٢/٧٦]

Esmâ binti Yezîd der ki: Kendisine biat etmek için Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gittim. Ona yaklaştım, elimde de takılı iki altın bileziğim vardı. Bileziklerin parladıklarını görünce "Bilezikleri çıkar, ey Esmâ, Allah'ın seni ateşten bileziklerle kelepçelemesinden korkmuyor musun?" dedi. Esmâ' diyor ki: "Hemen çıkarıp attım, kimin aldığını da bilmiyorum."

(١٥٩٣)- [١٥٩٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ عَطَاءٍ، ثنا عَبْدُ الْجَلِيلِ الْقَيْسِيُّ، عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ، أَنَّ أَسْمَاءَ بِنْتَ يَزِيدَ كَانَتْ تَخْدُمُ النَّبِيَّ ﷺ قَالَتْ: فَبَيْنَا أَنا عِنْدَهُ إِذْ جَاءَتْهُ خَالَتِي، قَالَتْ: فَجَعَلَتْ تُسَائِلُهُ وَعَلَيْهَا سِوَارَانِ مِنْ ذَهَبٍ، فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " أَيَسُرُّكِ أَنَّ عَلَيْكِ سِوَارَانِ مِنْ نَارٍ؟ "، قَالَتْ: قُلْتُ: يَا خَالَتَاهُ إِنَّمَا يَعْنِي سِوَارَيْكِ هَذَيْنِ، قَالَتْ: فَأَلْقَتْهُمَا، وَقَالَتْ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ، إِنَّهُنَّ إِذَا لَمْ يَتَحَلَّيْنَ صَلِفْنَ عِنْدَ أَزْوَاجِهِنَّ، فَضَحِكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَقَالَ: " أَمَا تَسْتَطِيعُ أَنْ تَجْعَلَ خَوْقًا مِنْ فِضَّةٍ، وَجُمَانَةً مِنْ فِضَّةٍ، ثُمَّ تَخْلُقُهُ بِزَعْفَرَانٍ فَيَكُونُ كَأَنَّهُ مِنْ ذَهَبٍ، فَإِنَّهُ مَنْ تَحَلَّى وَزْنَ عَيْنِ جَرَادَةٍ أَوْ خَرْبَصِيصَةٍ، كُوِيَ بِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ " [٢/٧٦]

Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) hizmet etmekte olan Esmâ binti Yezîd anlatıyor: Ben Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanındayken yanına teyzem geldi. Ona soru sormaya başlamıştı, elinde de iki altın bileziği vardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine *"Ateşten bileziklerle kelepçelenmek hoşuna gider mi?"* dedi. Ben teyzeme "Teyzeciğim, şu iki bileziği kastediyor" deyince, çıkardı ve "Ey Allah'ın Resûlü! Kadınlar süslenmezse

kocalarının yanında mutlu olurlar mı?" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) güldü ve şöyle dedi: *"Gümüş veya gümüş suyuna batırılmış bir halka alıp, zafirana bulama imkanı yok mu? Aynı altın gibi olur. Gerçek şu ki; kim bir çekirge veya ateş böceği gözü ağırlığında bir altınla süslenirse, kıyamet günü onunla dağlanır."*

Takrîb 3759

Ümmü Hâni el-Ensâriyye

Onlardan birisi de Ensârlı Ümmü Hâni; fedakârlıktan sonra bundan vazgeçmeyi sorgulayan kadın.

Takrîb 4394

Selmâ binti Kays

Onlardan birisi de; iki kıbleye namaz kılmış, iki biate bağlı kalkmış Selmâ binti Kays en-Neccâriyye.

Takrîb 99

❁❁❁

Şeyh (Ebû Nuaym) diyor ki;

Yüzyılların en değerli şahsiyetlerinin haberlerini ve eserlerini naklettikten sonra; dinine bağlı, ibadet, kanaat ve zühdüyle bilinen; dünya ve onun tuzaklarından yüz çevirip, ibadete ve takvaya yönelen tabiûn tabakasından birçok ismin, yaygın ve meşhur bir kısmını zikrediyoruz.

Takrîb 3656-c, Takrîb 3657, Takrîb 3656-a, Takrîb 3656-, Takrîb 3658-a, Takrîb 3658-b

Uveys b. Âmir el-Karanî (Veyselkaranî)

Abidlerin efendisi, zühd ehli sufîlerin zirvesi; Uveys b. Âmir el-Karanî. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu müjdelemiş ve sahabeye vasiyet etmiştir.

Takrîb 3434, Takrîb 3436

(١٦٠٦)- [٨٣/٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ جَرِيرٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ حُمَيْدٍ، ثنا زَافِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ شَرِيكٍ، عَنْ جَابِرٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، قَالَ: مَرَّ رَجُلٌ مِنْ مُرَادٍ عَلَى أُوَيْسٍ الْقَرَنِيِّ، فَقَالَ: كَيْفَ أَصْبَحْتَ؟ قَالَ: " أَصْبَحْتُ أَحْمَدُ اللَّهَ "، قَالَ: كَيْفَ الزَّمَانُ عَلَيْكَ ؟ قَالَ: " كَيْفَ الزَّمَانُ عَلَى رَجُلٍ لَوْ أَصْبَحَ ظَنَّ أَنْ لا يُمْسِي، وَإِنْ أَمْسَى ظَنَّ أَنْ لا يُصْبِحَ، فَمُبَشَّرٌ بِالْجَنَّةِ، أَوْ مُبَشَّرٌ بِالنَّارِ، يَا أَخَا مُرَادٍ، إِنَّ الْمَوْتَ وَذِكْرَهُ لَمْ يَدَعْ لِمُؤْمِنٍ فَرَحًا، وَإِنَّ عِلْمَهُ بِحُقُوقِ اللَّهِ لَمْ يَتْرُكْ لَهُ فِي مَالِهِ فِضَّةً وَلا ذَهَبًا، وَإِنَّ قِيَامَهُ بِالْحَقِّ لَمْ يَتْرُكْ لَهُ صَدِيقًا "

Şa'bî anlatıyor: Murâd kabilesinden bir adam Uveys el-Karanî'ye uğrayıp: "Nasıl sabahladın?" diye sorunca, "Allah'a hamd ederek sabahladım" karşılığını verdi. Adam: "Zamanın nasıl geçiyor?" diye sorunca ise şu karşılığı verdi: "Sabah olduğunda akşama yaşamayacağını, akşam olunca ise sabaha çıkmayacağını zanneden cennetle mi, yoksa cehennemle mi müjdeleneceğini bilmeyen kişinin zamanı nasıl geçer? Ey Murâd kabilesinin mensubu! Ölüm ve onu hatırlamak, müminde sevinç bırakmadı. Allah'ın üzerindeki hakkını bilmek kişinin malında ne gümüş, ne de altın bıraktı. Hakkı ikame etmek için uğraşması ise etrafında dost kalmamasına sebep oldu."

(١٦٠٧)- [٨٣/٢] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنِي زَكَرِيَّا بْنُ يَحْيَى بْنِ زَحْمَوَيْهِ، ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ عَدِيٍّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَمَةَ، قَالَ: " غَزَوْنَا أَذْرِبِيجَانَ زَمَنَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ وَمَعَنَا أُوَيْسٌ الْقَرَنِيُّ، فَلَمَّا رَجَعْنَا مَرِضَ عَلَيْنَا يَعْنِي أُوَيْسًا فَحَمَلْنَاهُ، فَلَمْ يَسْتَمْسِكْ فَمَاتَ، فَنَزَلْنَا فَإِذَا قَبْرٌ مَحْفُورٌ، وَمَاءٌ

مَسْكُوبٌ، وَكَفَنٌ وَحَنُوطٌ، فَغَسَّلْنَاهُ وَكَفَّنَّاهُ [٢/٨٤] وَصَلَّيْنَا عَلَيْهِ وَدَفَنَّاهُ، فَقَالَ بَعْضُنَا لِبَعْضٍ: لَوْ رَجَعْنَا فَعَلَّمْنَا قَبْرَهُ، فَرَجَعْنَا فَإِذَا لا قُبُورَ وَلا أَثَرَ "

Abdullah b. Seleme anlatıyor: Ömer b. Hattâb döneminde Azerbaycan'a sefere çıkmıştık. Yanımızda Uveys el-Karanî de vardı. Dönerken Uveys hastalandı, onu taşıdık; ama dayanamadı ve öldü. Mola verdik, durduğumuz yerde; önceden kazılmış bir mezar, hazırlanmış su, kefen ve koku bulduk. Onu yıkadık, kefenledik, namazını kıldık ve defnettik. Sonra birbirimize "Dönüp bakalım da kabrinin yerini unutmayalım" dedik. Dönüp baktığımızda ne bir mezar, ne de bir iz bulabildik.

Takrîb 3437

(١٦٠٩)- [٢/٨٤] ثنا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، ثنا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ مُغِيرَةَ، قَالَ: وَكَانَ أُوَيْسٌ الْقَرَنِيُّ " لَيَتَصَدَّقُ بِثِيَابِهِ، حَتَّى يَجْلِسَ عُرْيَانًا لا يَجِدُ مَا يَرُوحُ فِيهِ أَيْ إِلَى الْجُمُعَةِ "

Muğîre bildiriyor: "Uveys el-Karânî bazen giysilerini bile infak eder, Cuma namazına gitmeye giyecek bir şey bulamadığı için de çıplak bir şekilde öylece otururdu."

(١٦١٠)- [٢/٨٤] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنِي أَبِي، وَعُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثنا سُفْيَانُ، عَنْ قَيْسِ بْنِ بَشِيرِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: " كَسَوْتُ أُوَيْسًا الْقَرَنِيَّ ثَوْبَيْنِ مِنَ الْعُرْيِ "

Beşîr b. Amr der ki: "Uveys el-Karanî'ye iki gömlek giydirdim."

(١٦١١)- [٢/٨٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جعفر، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ بْنِ أَيُّوبَ، ثنا يَحْيَى بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ السَّكَنِ، ثنا يَحْيَى بْنُ كَثِيرٍ أَبُو غَسَّانَ، ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ جُرْمُوزٍ، عَنْ حَمْدَانَ، عَنْ سُلَيْمَانَ التَّيْمِيِّ، عَنْ أَسْلَمَ الْعِجْلِيِّ، عَنِ الضَّحَّاكِ الْجَرْمِيِّ، عَنْ هَرِمِ بْنِ حَيَّانَ الْعَبْدِيِّ، قَالَ: قَدِمْتُ الْكُوفَةَ، فَلَمْ يَكُنْ لِي هُمٌّ إِلا أُوَيْسًا أَسْأَلُ عَنْهُ، فَدَفَعْتُ إِلَيْهِ بِشَاطِئِ الْفُرَاتِ يَتَوَضَّأُ وَيَغْسِلُ ثَوْبَهُ، فَعَرَفْتُهُ بِالنَّعْتِ فَإِذَا رَجُلٌ آدَمُ مَحْلُوقُ الرَّأْسِ، كَثُّ اللِّحْيَةِ، مَهِيبُ الْمَنْظَرِ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ وَمَدَدْتُ إِلَيْهِ يَدِي لأُصَافِحَهُ فَأَبَى أَنْ يُصَافِحَنِي، فَخَنَقَتْنِي الْعَبْرَةُ لِمَا رَأَيْتُ مِنَ حَالِهِ، فَقُلْتُ: السَّلامُ عَلَيْكَ يَا أُوَيْسُ، كَيْفَ أَنْتَ يَا أَخِي؟

قَالَ: " وَأَنْتَ فَحَيَّاكَ اللَّهُ يَا هَرِمُ بْنُ حَيَّانَ، مَنْ دَلَّكَ عَلَيَّ؟ قُلْتُ: اللَّهُ ﷻ قَالَ: " سُبْحَانَ رَبِّنَا، إِنْ كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُولا "، قُلْتُ: يَرْحَمُكَ اللَّهُ مِنْ أَيْنَ عَرَفْتَ اسْمِي وَاسْمَ أَبِي؟ فَوَاللَّهِ مَا رَأَيْتُكَ قَطُّ وَلا رَأَيْتَنِي، قَالَ: " عَرَفَتْ رُوحِي رُوحَكَ حَيْثُ كَلَّمَتْ نَفْسِي، لأَنَّ الأَرْوَاحَ لَهَا أَنْفُسٌ كَأَنْفُسِ الأَجْسَادِ، وَإِنَّ الْمُؤْمِنِينَ يَتَعَارَفُونَ بِرُوحِ اللَّهِ ﷻ وَإِنْ نَأَتْ بِهِمُ الدَّارُ وَتَفَرَّقَتْ بِهِمُ الْمَنَازِلُ "، قَالَ: قُلْتُ: حَدِّثْنِي عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ حَدِيثًا لأَحْفَظَهُ عَنْكَ، قَالَ: " إِنِّي لَمْ أُدْرِكْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَلَمْ يَكُنْ لِي مَعَهُ صُحْبَةٌ، وَقَدْ رَأَيْتُ رِجَالا رَأَوْهُ، وَقَدْ بَلَغَنِي عَنْ حَدِيثِهِ كَبَعْضِ مَا يَبْلُغُكُمْ، وَلَسْتُ أُحِبُّ أَنْ أَفْتَحَ هَذَا الْبَابَ عَلَى نَفْسِي، لا أُحِبُّ أَنْ أَكُونَ قَاضِيًا أَوْ مُفْتِيًا فِي نَفْسِي شُغُلٌ "، قَالَ: قُلْتُ: فَاتْلُ آيَاتٍ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ ﷻ أَسْمَعْهُنَّ مِنْكَ، فَادْعُ اللَّهَ لِي بِدَعَوَاتٍ وَأَوْصِنِي بِوَصِيَّةٍ، قَالَ: فَأَخَذَ بِيَدِي وَجَعَلَ يَمْشِي عَلَى شَاطِئِ الْفُرَاتِ، ثُمَّ قَالَ: " قَالَ رَبِّي وَأَحَقُّ الْقَوْلِ قَوْلُ رَبِّي ﷻ وَأَصْدَقُ الْحَدِيثِ حَدِيثُ رَبِّي ﷻ وَأَحْسَنُ الْكَلامِ كَلامُ رَبِّي: أَعُوذُ بِاللَّهِ السَّمِيعِ الْعَلِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ: ﴿إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ مِيقَاتُهُمْ أَجْمَعِينَ﴾، قَالَ: ثُمَّ شَهِقَ شَهْقَةً فَأَنَا أَحْسِبُهُ، قَدْ غُشِيَ عَلَيْهِ، ثُمَّ قَرَأَ: ﴿يَوْمَ لا يُغْنِي مَوْلًى عَنْ مَوْلًى شَيْئًا وَلا هُمْ يُنْصَرُونَ إِلا مَنْ رَحِمَ اللَّهُ إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ﴾ "، ثُمَّ نَظَرَ إِلَيَّ، فَقَالَ: يَا هَرِمُ بْنَ حَيَّانَ، " مَاتَ أَبُوكَ وَيُوشِكُ أَنْ تَمُوتَ، وَمَاتَ أَبُو حَيَّانَ، وَإِمَّا إِلَى الْجَنَّةِ وَإِمَّا إِلَى النَّارِ، وَمَاتَ آدَمُ وَمَاتَتْ حَوَّاءُ، يَا ابْنَ حَيَّانَ، وَمَاتَ إِبْرَاهِيمُ خَلِيلُ الرَّحْمَنِ، يَا ابْنَ حَيَّانَ، وَمَاتَ مُوسَى نَجِيُّ الرَّحْمَنِ، يَا ابْنَ حَيَّانَ، وَمَاتَ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَعَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ، يَا ابْنَ حَيَّانَ، وَمَاتَ أَبُو بَكْرٍ خَلِيفَةُ الْمُسْلِمِينَ، وَمَاتَ أَخِي وَصَدِيقِي وَصَفِيِّي عُمَرُ، وَاعُمَرَاهُ وَاعُمَرَاهُ "، قَالَ: وَذَلِكَ فِي آخِرِ خِلافَةِ عُمَرَ، قَالَ: قُلْتُ: يَرْحَمُكَ اللَّهُ إِنَّ عُمَرَ لَمْ يَمُتْ، قَالَ: " بَلَى إِنَّ رَبِّي ﷻ قَدْ نَعَاهُ لِي وَقَدْ عَلِمْتُ مَا قُلْتُ، وَأَنَا وَأَنْتَ غَدًا فِي الْمَوْتَى "، ثُمَّ دَعَا بِدَعَوَاتٍ خِفَافٍ، ثُمَّ قَالَ: " هَذِهِ وَصِيَّتِي لَكَ يَا ابْنَ حَيَّانَ، كِتَابُ اللَّهِ ﷻ وَنَعْيُ الصَّالِحِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالصَّالِحِينَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ، وَنَعَيْتُ لَكَ نَفْسِي فَعَلَيْكَ بِذِكْرِ الْمَوْتِ، فَإِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ لا يُفَارِقَ قَلْبَكَ طَرْفَةَ عَيْنٍ فَافْعَلْ، وَأَنْذِرْ قَوْمَكَ إِذَا رَجَعْتَ إِلَيْهِمْ، وَاكْدَحْ لِنَفْسِكَ، وَإِيَّاكَ أَنْ تُفَارِقَ الْجَمَاعَةَ فَتُفَارِقَ دِينَكَ وَأَنْتَ لا تَشْعُرُ، فَتَمُوتَ فَتَدْخُلَ النَّارَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ "، ثُمَّ قَالَ: " اللَّهُمَّ إِنَّ هَذَا يَزْعُمُ أَنَّهُ يُحِبُّنِي فِيكَ، وَزَارَنِي مِنْ أَجْلِكَ، فَأَدْخِلْهُ عَلَيَّ زَائِرًا فِي الْجَنَّةِ دَارِ

السَّلامِ، وَأَرْضِهِ مِنَ الدُّنْيَا بِالْيَسِيرِ، وَمَا أَعْطَيْتَهُ مِنْ شَيْءٍ فِي الدُّنْيَا فِي يَسِيرٍ وَعَافِيَةٍ، وَاجْعَلْهُ لِمَا تُعْطِيهِ مِنَ الْعَمَلِ مِنَ الشَّاكِرِينَ، أَسْتَوْدِعُكَ اللَّهَ يَا هَرِمُ بْنَ حَيَّانَ، وَالسَّلامُ عَلَيْكَ لا أَرَاكَ بَعْدَ الْيَوْمِ تَطْلُبُنِي وَلا تَسْأَلُ عَنِّي، أَذْكُرُكَ وَأَدْعُو لَكَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ، انْطَلِقْ هَاهُنَا حَتَّى أَنْطَلِقَ هَاهُنَا "، فَطَلَبْتُ أَنْ أَمْشِيَ مَعَهُ سَاعَةً، فَأَبَى عَلَيَّ وَفَارَقَنِي يَبْكِي وَأَبْكِي، ثُمَّ دَخَلَ فِي بَعْضِ السِّكَكِ، فَكَمْ طَلَبْتُهُ بَعْدَ ذَلِكَ وَسَأَلْتُ عَنْهُ فَمَا وَجَدْتُ أَحَدًا يُخْبِرُنِي عَنْهُ بِشَيْءٍ.رَوَاهُ يُوسُفُ بْنُ عَطِيَّةَ الصَّفَّارُ، عَنْ سُلَيْمَانَ التَّيْمِيِّ مِثْلَهُ، وَقَالَ الضَّحَّاكُ الْجَرْمِيُّ عَنْ هَرِمٍ، وَرَوَاهُ سَيْفُ بْنُ هَارُونَ الْبُرْجُمِيُّ، عَنْ مَنْصُورِ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ شَيْخٍ مِنْ بَنِي حَرَامٍ، قَالَ: سَمِعْتُ هَرِمَ بْنَ حَيَّانَ الْعَبْدِيَّ، يَقُولُ: خَرَجْتُ مِنَ الْبَصْرَةِ فِي طَلَبِ أُوَيْسٍ الْقَرَنِيِّ فَقَدِمْتُ الْكُوفَةَ، فَذَكَرَ نَحْوَهُ، وَرَوَاهُ أَبُو عِصْمَةَ، عَنْ هَرِمٍ نَحْوَهُ

Herim b. Hayyân el-Abdî anlatıyor: Kûfe'ye gitmiştim. Uveys'in dışında bir işim yoktu, onu arıyordum. Onu Fırat kıyısında buldum, abdest alıyor ve elbisesini yıkıyordu. Görünüşünden tanıdım, saçlarını kazıtmış, gür sakallı ve heybetli bir adamdı. Selam verdim ve musafaha etmek için elimi uzattım. Benimle musafaha etmeyi ' reddetti. Halini görünce hıçkırık boğazımda düğümlendi. "es-Selâmu aleyke, ey Uveys, nasılsın kardeşim?" dedim. "Seni de Allah mübarek kılsın ey Herim b. Hayyân, kim seni bana gönderdi?" dedi, "Allah" dedim. "Sübhanallah, Allah'ın dediği olur" dedi. "Allah merhamet etsin, benim ve babamın adını nereden bildin? Vallahi ne ben seni gördüm, ne de sen beni..." dediğimde "Ruhum ruhunla tanışmış ve konuşmuş, çünkü ruhların insanlar gibi kişilikleri vardır. Müminler ise; evleri uzak veya ayrı olsa da Allah'ın ruhu sayesinde tanışırlar" diye cevap verdi.

Kendisine "Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) bir hadis rivayet et, senin adına öğrenip nakledeyim" dediğimde bana şöyle dedi: "Ben Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) kavuşmadım, onunla herhangi bir sohbetim olmadı. Onu gören adamları gördüm. Size geldiği gibi bana da hadisleri geldi. Kendime böyle bir kapı açmak istemiyorum. Ben kadı ya da fetva makamı olup kendime iş çıkarmak istemiyorum."

Ona "Bana Allah'ın Kitabı'ndan âyetler oku da senden duymuş olayım, benim için Allah'a dua et ve bana bir nasihat et" dedim. Elimden tuttu ve Fırat kıyısında yürümeye başladı, sonra şöyle dedi: "Konuşmaya en çok hakkı olan, en doğru konuşan ve en güzel konuşan Rabbim şöyle buyurdu:

"Recmedilmiş şeytandan, her şeyi işiten ve bilen Allah'a sığınırım. **"Şüphesiz ayırım günü, hepsinin buluşacağı zamandır."**[1] Âyeti okuduktan sonra öyle bir hıçkırdı ki, bayıldığını sandım. Sonra **"O gün hiçbir dost, dostunu savunamaz, Allah'ın merhamet ettikleri dışında yardım da görmezler. Zira O, Aziz'dir, Rahim'dir"**[2] âyetlerini okudu.

Ardından bana bakıp şöyle devam etti: "Ey Herim b. Hayyân! Baban öldü, sen de ölmek üzeresin. Ebû Hayyân da öldü, ya cennete veya cehenneme gitmiştir. Âdem öldü, Havva öldü. Ey İbn Hayyân! Allah'ın dostu İbrâhîm de öldü. Ey İbn Hayyân! Rahman'ın kurtardığı Mûsa da öldü. Ey İbn Hayyân! Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de öldü. Ey İbn Hayyân! Müslümanların Halifesi Ebû Bekr de öldü. Benim kardeşim, dostum, yakın arkadaşım Ömer de öldü, ah Ömer ah..."

Bu olay Ömer'in halifeliğinin son günlerinde olmuştu. Ben Uveys'e "Allah senin hayrını versin, Ömer daha ölmedi ki..." dediğimde şöyle cevap verdi: "Hayır, Rabbim bana ölüm haberini verdi, ben ne dediğimi biliyorum. Ben de, sen de yarın ölüler arasında olacağız."

Sonra bir kaç dua etti ve şöyle dedi: "Bu benim sana vasiyetimdir Ey İbn Hayyân! Allah'ın Kitabı, salih müminlere ve salih Müslümanlara ölümü, sana kendi ölümümü de hatırlatıyorum, ölümü hatırla. Eğer bir göz kırpması kadar ölümün kalbinden ayrılmamasına gücün yeterse öyle yap. Kavmine döndüğünde onları da uyar. Kendin için de uğraş. Sakin cemaatten ayrılma, fark etmeden dininden ayrılırsın, ölürsün ve kıyamet günü cehenneme girersin."

Sonra şöyle devam etti: "Allahım! Bu adam beni sevdiğini ve beni senin hatırın için ziyaret ettiğini iddia ediyor. Cennette, Daru's-Selâm'da benim ziyaretçim olmasını nasib et. Dünyada yetecek kadar rızıkla, verdiğin basit ihtiyaçlarla ve afiyetle memnun et. Verdiğin işlere şükretmesini nasib et. Ey Herim b. Hayyân! Seni Allah'a ısmarlıyorum. Sana selam olsun, bundan sonra beni aramanı ve sormanı istemiyorum. Ben seni inşallah hatırlayacak ve senin için dua edeceğim. Sen şöyle git ben de böyle gideyim."

---

[1] Duhân Sur. 40

[2] Duhân Sur. 41-42

Onunla bir müddet yürümek istedim. Kabul etmedi, beni duygulandırdı, ağlamaya başladı, beni de ağlattı. Sonra yollardan birine saptı, ondan sonra çok arayıp sordum, onun hakkında en ufak bir bilgi veren kimse bulamadım.

Başka bir kanalla Herim b. Hayyân el-Abdî'nin bu rivayeti, "Uveys el-Karanî'yi bulmak için Basra'dan yola çıktım. Kûfe'ye geldim..." ibaresiyle başlayıp devam etmektedir.

(١٦١٢)- [٨٦/٢] حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ الْغِطْرِيفِيُّ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُوسَى بْنِ الْعَبَّاسِ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ سَعِيدٍ الْكِسَائِيُّ، ثنا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ حَسَّانَ، ثنا أَبُو الصَّبَّاحِ، عَنْ أَبِي عِصْمَةَ، وَكَانَ جَارًا لِهَرِمِ بْنِ حَيَّانَ هُوَ وَآخَرُ مِنْ عَبْدِ الْقَيْسِ حَدَّثَانِي أَنَّهُمَا سَمِعَا هَرِمَ بْنَ حَيَّانَ، عَنْ أُوَيْسٍ الْقَرَنِيِّ، قَالَ: قُلْتُ حَدِّثْنِي عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِحَدِيثٍ أَحْفَظُهُ عَنْكَ، فَبَكَى وَصَلَّى عَلَى النَّبِيِّ ﷺ ثُمَّ قَالَ: " إِنِّي لَمْ أُدْرِكِ النَّبِيَّ ﷺ وَلَمْ يَكُنْ لِي مَعَهُ صُحْبَةٌ، وَلَكِنْ قَدْ رَأَيْتُ مَنْ رَأَى النَّبِيَّ ﷺ عُمَرَ وَغَيْرَهُ رِضْوَانُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِمْ "، فَذَكَرَ نَحْوَهُ

Herim b. Hayyân der ki: Uveys el-Karanî'ye "Bana Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) bir hadis söyle, senden öğrenmiş olayım" dediğimde ağlamaya başladı. Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) salâvat getirdi ve: "Ben Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) kavuşamadım, onunla sohbet etmedim, ama Ömer gibi Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) görenleri (Allah hepsinden razı olsun) gördüm" dedi. —Rivayet yukarıdaki gibi devam etmektedir—

Takrîb 3438, Takrîb 3682-a

(١٦١٥)- [٨٧/٢] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَيَّاشٍ، ثنا ضَمْرَةُ، عَنْ أَصْبَغَ بْنِ زَيْدٍ، قَالَ: " إِنَّمَا مَنَعَ أُوَيْسًا أَنْ يَقْدَمَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِرُّهُ بِأُمِّهِ "

Asbağ b. Zeyd der ki: "Uveys'in Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gitmesine mani olan şey; annesine olan sadakatidir."

(١٦١٦)- [٨٧/٢] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْكَرِيمِ، ثنا سَعِيدُ بْنُ أَسَدِ بْنِ مُوسَى، عَنْ ضَمْرَةَ بْنِ رَبِيعَةَ، عَنْ أَصْبَغَ بْنِ زَيْدٍ، قَالَ: كَانَ أُوَيْسٌ الْقَرَنِيُّ إِذَا أَمْسَى، يَقُولُ: " هَذِهِ لَيْلَةُ الرُّكُوعِ، فَيَرْكَعُ حَتَّى يُصْبِحَ،

وَكَانَ يَقُولُ إِذَا أَمْسَى: هَذِهِ لَيْلَةُ السُّجُودِ، فَيَسْجُدُ حَتَّى يُصْبِحَ، وَكَانَ إِذَا أَمْسَى تَصَدَّقَ بِمَا فِي بَيْتِهِ مِنَ الْفَضْلِ مِنَ الطَّعَامِ وَالثِّيَابِ، ثُمَّ يَقُولُ: اللَّهُمَّ مَنْ مَاتَ جُوعًا فَلا تُؤَاخِذْنِي بِهِ، وَمَنْ مَاتَ عُرْيَانًا، فَلا تُؤَاخِذْنِي بِهِ "

Asbağ b. Zeyd bildiriyor: Uveys el-Karânî geceleдiği zaman: "Bu gece rükû gecesidir!" der ve sabaha kadar rükû ederdi. Bazen de gecelediği zaman: "Bu gece secde gecesidir!" der ve sabaha kadar secde ederdi. Yine akşam olduğu zaman evinde bulunan kendi ihtiyacı dışındaki yemek ile giyecekleri sadaka olarak dağıtır ve: "Allahım! Aç olarak ölen kişiden dolayı beni sorumlu tutma! Çıplak olarak ölenden dolayı da bana sorumluluk yükleme!" diye dua ederdi.

Âmir b. Abdi Kays

Onlardan birisi de; hayatın lezzetinden rahatsız olan Âmir b. Abdillah b. Abdi Kays. Nefsini murakabe eden, utangaç, sağlıklı ve aydın bir adam.

Derler ki: Tasavvuf, terakkinin canlanması ve vuslatın terakki etmesidir.

(١٦١٧)- [٨٧/٢] حَدَّثَنَا حَبِيبُ بْنُ الْحَسَنِ، ثنا أَبُو شُعَيْبٍ الْحَرَّانِيُّ، ثنا خَالِدُ بْنُ يَزِيدَ الْعُمَرِيُّ، ثنا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي رَوَّادٍ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ مَرْثَدٍ، قَالَ: " انْتَهَى الزُّهْدُ إِلَى ثَمَانِيَةٍ: عَامِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ قَيْسٍ، وَأُوَيْسٍ الْقَرَنِيِّ، وَهَرَمِ بْنِ حَيَّانَ، وَالرَّبِيعِ بْنِ خُثَيْمٍ، وَمَسْرُوقِ بْنِ الأَجْدَعِ، وَالأَسْوَدِ بْنِ يَزِيدَ، وَأَبِي مُسْلِمٍ الْخَوْلانِيِّ، وَالْحَسَنِ بْنِ أَبِي الْحَسَنِ، فَأَمَّا عَامِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، فَكَانَ يَقُولُ: " فِي الدُّنْيَا الْغُمُومُ وَالأَحْزَانُ، فِي الآخِرَةِ النَّارُ وَالْحِسَابُ، فَأَيْنَ الرَّاحَةُ وَالْفَرَحُ؟ ! إِلَهِي خَلَقْتَنِي وَلَمْ تُؤَامِرْنِي فِي خَلْقِي، وَأَسْكَنْتَنِي بَلايَا الدُّنْيَا، ثُمَّ قُلْتَ لِي: اسْتَمْسِكْ، فَكَيْفَ أَسْتَمْسِكُ إِنْ لَمْ تُمَسِّكْنِي؟ ! إِلَهِي إِنَّكَ لَتَعْلَمُ أَنْ لَوْ كَانَتْ لِي الدُّنْيَا بِحَذَافِيرِهَا ثُمَّ سَأَلْتَنِيهَا لَجَعَلْتُهَا لَكَ فَهَبْ لِي نَفْسِي، وَاللَّهِ مَا أَعْلَمُ بِهَذَا حِينَ يَدْخُلُ وَلا حِينَ يَخْرُجُ، وَقِيلَ لَهُ: إِنَّ الْجَنَّةَ تُدْرَكُ بِدُونِ مَا تَصْنَعُ، وَإِنَّ النَّارَ تُتَّقَى بِدُونِ مَا تَصْنَعُ، فَيَقُولُ: لا حَتَّى لا أَلُومَ نَفْسِي،

Alkame b. Mersed der ki: "Zühd, şu sekiz kişide son noktaya gelmiştir: Âmir b. Abdillah b. Abdikays, Uveys el-Karanî, Herim b. Hayyân, Rebî b. Huseym, Mesrûk b. el-Ecda, Esved b. Yezîd, Ebû Müslim el-Havlânî ve Hasan b. Ebi'l-Hasan (el-Basrî)."

Âmir b. Abdillah şöyle derdi: "Dünyada dertler ve üzüntüler, âhirette ise cehennem ve hesap bulunmaktadır. Peki, rahatlık ve sevinç nerede? İlahi! Beni yarattın, ancak yaratırken bana danışmadın. Sonra dünyadaki sıkıntıların içinde bırakıp bana: «Ondan sakın!» buyurdun. Sen beni korumazsan ben kendi halimle ondan nasıl sakınabilirim ki? İlahi! Sen de biliyorsun ki dünya, her şeyiyle benim olsa ve onu benden istesen hemen verirdim. O halde nefsimi (dünya sıkıntılarından ve Cehennem ateşinden uzak tutup) bana bağışla!

وَكَانَ يَقُولُ: لَذَّاتُ الدُّنْيَا أَرْبَعَةٌ: الْمَالُ، وَالنِّسَاءُ، وَالنَّوْمُ، وَالطَّعَامُ، فَأَمَّا الْمَالُ وَالنِّسَاءُ فَلا حَاجَةَ لِي فِيهِمَا، وَأَمَّا النَّوْمُ وَالطَّعَامُ فَلا بُدَّ لِي مِنْهُمَا، فَوَاللَّهِ لأَضُرَّنَ بِهِمَا جَهْدِي، وَلَقَدْ كَانَ يَبِيتُ قَائِمًا، وَيَظَلُّ صَائِمًا، وَلَقَدْ كَانَ إِبْلِيسُ يَلْتَوِي فِي مَوْضِعِ سُجُودِهِ، فَإِذَا مَا وَجَدَ رِيحَهُ نَحَّاهُ بِيَدِهِ، ثُمَّ يَقُولُ: لَوْلا نَتَنُكَ لَمْ أَزَلْ عَلَيْكَ سَاجِدًا، وَهُوَ يَتَمَثَّلُ كَهَيْئَةِ الْحَيَّةِ، وَرَأَيْتُهُ وَهُوَ يصَلّى فَيَدْخُلُ تَحْتَ قَمِيصِهِ حَتَّى يَخْرُجَ مِنْ كُمِّهِ وَثِيَابِهِ فَلا يَحِيدُ، فَقِيلَ لَهُ: أَلا تُنَحِّي الْحَيَّةَ؟ فَيَقُولُ: وَاللَّهِ إِنِّي لأَسْتَحِي مِنَ اللَّهِ تَعَالَى أَنْ أَخَافَ شَيْئًا غَيْرَهُ،

Ayrıca (Âmir b. Abdillah) şöyle derdi: "Dünya lezzetleri dörttür; mal, kadınlar, uyku ve yemek. Mal ve kadınlarla işim yoktur, uyku ve yemek olmadan yaşayamam. Vallahi bu ikisiyle emeğime zarar veririm." Bu yüzden geceleri namaz kılarak, gündüzleri de oruç tutarak geçirirdi. İblis secde ettiği yere kıvrılırdı. Kokusunu hissettiğinde onu eliyle kenara iter ve şöyle derdi: "Senin pis kokun olmasa devamlı üzerine secde ederdim." İblis yılan şekline girerdi. Onu namaz kılarken görmüştüm. İblis gömleğinin altından girer yeninden ve elbiselerinin içinden çıkardı. O ise hiç kıpırdamazdı. Kendisine "Neden yılanı üzerinden atmıyorsun?" dediklerinde şöyle cevap verirdi: "Vallahi, Allah'ın dışında bir şeyden korktuğum için utanırım. Vallahi bunun ne zaman girip ne zaman çıktığını bilmiyorum"

Kendisine "Senin yaptığına gerek olmadan cennete girilebilir, senin yaptığına gerek kalmadan cehennemden korunmak mümkün" dediklerinde ise şöyle derdi: "Kendimi kınamamak için yapmamalıyım."

Âmir b. Abdillah namaz kıldığı zaman yılan gelip giysisinin altına girer, dolaşıp kolundan çıkar giderdi. Buna rağmen Âmir hiç namazını bozmadı. Bir defasında kendisine: "Yılandan korkmuyor musun?" diye sorulunca: "Vallahi Allah karşısında kendisinden başka bir şeyden korkmaktan hayâ ederim" karşılığını verdi.

قَالَ: وَمَرِضَ فَبَكَى، فَقِيلَ لَهُ: مَا يُبْكِيكَ وَقَدْ كُنْتَ وَقَدْ كُنْتَ؟ فَيَقُولُ: مَا لِيَ لا أَبْكِي وَمَنْ أَحَقُّ بِالْبُكَاءِ مِنِّي، وَاللَّهِ مَا أَبْكِي حِرْصًا عَلَى الدُّنْيَا وَلا جَزَعًا مِنَ الْمَوْتِ، وَلَكِنْ لِبُعْدِ سَفَرِي وَقِلَّةِ زَادِي، وَإِنِّي أَمْسَيْتُ فِي صُعُودٍ وَهُبُوطٍ، جُنَّةٌ أَوْ نَارٌ، فَلا أَدْرِي إِلَى أَيِّهِمَا أَصِيرُ "

Âmir b. Abdi Kays hastalanınca ağlamaya başladı. Kendisine: "Neden ağlıyorsun? Oysa sen şöyle şöyle (iyi) biriydin!" dediklerinde şu karşılığı verdi: "Neden ağlamayayım? Ben ağlamayım da kimler ağlasın? Vallahi ne dünya sevgisi, ne de ölüm korkusundan dolayı ağlıyorum. Ancak yolculuğumun uzunluğundan ve azığımın azlığından dolayı ağlıyorum. Şimdi artık ya Cennete yükselecek, ya da Cehenneme düşeceğim. Üstelik sonumun hangisinde olacağını da bilmiyorum."

(١٦١٨)- [٨٨/٢] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، حَدَّثَنِي أَبُو حُمَيْدٍ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْحِمْصِيُّ، ثنا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، ثنا يَزِيدُ بْنُ عَطَاءٍ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ مَرْثَدٍ، قَالَ: " انْتَهَى الزُّهْدُ إِلَى ثَمَانِيَةٍ مِنَ التَّابِعِينَ "، فَذَكَرَ نَحْوَهُ، وَزَادَ، وَقَالَ: " لأَجْتَهِدَنَّ، فَإِنْ نَجَوْتُ فَبِرَحْمَةِ اللَّهِ، وَإِنْ دَخَلْتُ النَّارَ فَلِبُعْدِ جَهْدِي، وَكَانَ يَقُولُ: مَا أَبْكِي عَلَى دُنْيَاكُمْ رَغْبَةً فِيهَا، وَلَكِنْ أَبْكِي عَلَى ظَمَأِ الْهَوَاجِرِ، وَقِيَامِ لَيْلِ الشِّتَاءِ "

Alkame b. Mersed "Zühd, tabiinden sekiz kişide son bulmuştur" dedikten sonra, yukarıdaki hadisin benzerini nakleder ve şunu ekler:

Ayrıca der ki: "Ben çalışacağım, kurtulursam Allah'ın rahmeti sayesindedir. Cehenneme girersem çalışmamım yetersizliğindendir."

Ayrıca şöyle derdi: "Ben sizin dünyanıza ona rağbetimden dolayı ağlamıyorum, aksine öğle sıcağında susuz kalamayacağıma ve kış gecelerinde namaz kılamayacağıma ağlıyorum."

(١٦١٩)- [٨٨/٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْعَبْدِيُّ، ثنا أَبِي، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ الْقُرَشِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الأَزْدِيُّ، ثنا جَعْفَرٌ الرَّازِيُّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ السَّائِحِ، أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ، وَغَيْرُهُ، يَزِيدُ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ فِي الْحَدِيثِ: " أَنَّ عَامِرَ بْنَ عَبْدِ قَيْسٍ كَانَ مِنْ أَفْضَلِ الْعَابِدِينَ، وَفَرَضَ عَلَى نَفْسِهِ كُلَّ يَوْمٍ أَلْفَ رَكْعَةٍ، يَقُومُ عِنْدَ طُلُوعِ الشَّمْسِ، فَلا يَزَالُ قَائِمًا إِلَى الْعَصْرِ، ثُمَّ يَنْصَرِفُ وَقَدِ انْتَفَخَتْ سَاقَاهُ وَقَدَمَاهُ، فَيَقُولُ: يَا نَفْسُ، إِنَّمَا خُلِقْتِ لِلْعِبَادَةِ يَا أَمَّارَةُ بِالسُّوءِ، فَوَاللَّهِ لأَعْمَلَنَّ بِكِ عَمَلا حَتَّى لا يَأْخُذُ الْفِرَاشُ مِنْكِ نَصِيبًا، قَالَ: وَهَبَطَ وَادِيًا، يقَالُ لَهُ: وَادِي السِّبَاعِ، وَفِي الْوَادِي عَابِدٌ حَبَشِيٌّ، يُقَالُ لَهُ: حُمَمَةُ، فَانْفَرَدَ عَامِرٌ فِي نَاحِيَةٍ وَحُمَمَةُ فِي نَاحِيَةٍ يُصَلِّيَانِ، لا هَذَا يَنْصَرِفُ إِلَى هَذَا وَلا هَذَا يَنْصَرِفُ إِلَى هَذَا أَرْبَعِينَ يَوْمًا وَأَرْبَعِينَ لَيْلَةً، إِذَا جَاءَ وَقْتُ الْفَرِيضَةِ صَلَّيَا ثُمَّ أَقْبَلا يَتَطَوَّعَانِ، ثُمَّ انْصَرَفَ عَامِرٌ بَعْدَ أَرْبَعِينَ يَوْمًا فَجَاءَ إِلَى حُمَمَةَ، فَقَالَ: مَنْ أَنْتَ يَرْحَمُكَ اللَّهُ؟ قَالَ: دَعْنِي وَهَمِّي، قَالَ: أَقْسَمْتُ عَلَيْكَ، قَالَ: أَنَا حُمَمَةُ، قَالَ عَامِرٌ: لَئِنْ كُنْتَ حُمَمَةَ الَّذِي ذُكِرَ لِي، لأَنْتَ أَعْبَدُ مَنْ فِي الأَرْضِ، أَخْبِرْنِي عَنْ أَفْضَلِ خَصْلَةٍ؟ قَالَ: إِنِّي لَمُقَصِّرٌ وَلَوْلا مَوَاقِيتُ الصَّلاةِ تَقْطَعُ عَلَيَّ الْقِيَامَ وَالسُّجُودَ، لأَحْبَبْتُ أَنْ أَجْعَلَ عُمْرِي رَاكِعًا وَوَجْهِي مُفْتَرِشًا حَتَّى أَلْقَاهُ، وَلَكِنَّ الْفَرَائِضَ لا تَدَعُنِي أَفْعَلُ ذَلِكَ، فَمَنْ أَنْتَ رَحِمَكَ اللَّهُ؟ قَالَ: أَنَا عَامِرُ بْنُ عَبْدِ قَيْسٍ، قَالَ: إِنْ كُنْتَ عَامِرًا الَّذِي ذُكِرَ لِي فَأَنْتَ أَعْبَدُ النَّاسِ، فَأَخْبِرْنِي بِأَفْضَلِ خَصْلَةٍ؟ قَالَ: إِنِّي لَمُقَصِّرٌ، وَلَكِنْ وَاحِدَةٌ، عَظَّمْتُ هَيْبَةَ اللَّهِ فِي صَدْرِي حَتَّى مَا أَهَابُ شَيْئًا غَيْرَهُ، فَاكْتَنَفَتْهُ السِّبَاعُ، فَأَتَاهُ سَبُعٌ فَوَثَبَ عَلَيْهِ مِنْ خَلْفِهِ فَوَضَعَ يَدَيْهِ عَلَى مَنْكِبِهِ وَعَامِرٌ يَتْلُو هَذِهِ الآيَةَ: ﴿ذَلِكَ يَوْمٌ مَجْمُوعٌ لَهُ النَّاسُ وَذَلِكَ يَوْمٌ مَشْهُودٌ﴾ فَلَمَّا رَأَى السَّبُعُ أَنَّهُ لا يَكْتَرِثُ بِهِ ذَهَبَ، قَالَ حُمَمَةُ: بِاللَّهِ يَا عَامِرُ مَا هَالَكَ مَا رَأَيْتَ؟ قَالَ: إِنِّي لأَسْتَحِي مِنَ اللَّهِ ﷻ أَنْ أَهَابَ شَيْئًا غَيْرَهُ، قَالَ حُمَمَةُ: لَوْلا أَنَّ اللَّهَ ﷻ ابْتَلانَا بِالْبَطْنِ، فَإِذَا أَكَلْنَا لا بُدَّ لَنَا مِنَ الْحَدَثِ مَا رَآنِي رَبِّي إِلا رَاكِعًا أَوْ سَاجِدًا، وَكَانَ يُصَلِّي فِي الْيَوْمِ ثَمَانِ مِائَةِ رَكْعَةٍ، وَكَانَ يَقُولُ: إِنِّي لَمُقَصِّرٌ فِي الْعِبَادَةِ وَكَانَ يُعَاتِبُ نَفْسَهُ "

İbn Vehb ve başka ravilerin, birbirlerinden aşağı yukarı benzer şekillerde naklettiğine göre: Âmir b. Abdi Kays en faziletli âbidlerdendi. Kendine günde bin rekât namazı farz kılmıştı. Güneş doğarken başlar, ikindiye kadar devam ederdi. Sonra bitirdiğinde ayakları ve topukları şişmiş olurdu. Kendi kendine şöyle derdi: "Ey nefis! Sen ibadet için yaratıldın. Ey kötülüğü

emreden nefis! Vallahi sana öyle işler yaptıracağım ki, yatak senden hiç istifade edemeyecek."

Aslanlar Vadisi denilen bir vadiye inmişti. Vadide Humeme adında Habeşli bir âbid vardı. Âmir bir köşeye çekildi, Humeme de bir köşeye çekildi ve namaz kılmaya başladılar. Kırk gün kırk gece ne bu ona, ne o bunun yanına gitti. Farz kılma zamanı geldiğinde birlikte kılıp nafile kılmak için herkes bir kenara çekiliyordu. Kırk gün geçince Âmir, Humeme'nin yanına gelip "Sen kimsin Allah merhamet etsin?" dedi. Humeme "Beni derdimle baş başa bırak" deyince Âmir "Allah'ın adını andım" dedi. Humeme "Benim adım Humeme" dedi. Âmir "Eğer bana anlatılan Humeme isen yeryüzünde en çok ibadet eden kişi sensin. Bana en faziletli davranışın ne olduğunu söyle" dedi. Humeme şöyle cevap verdi: "Ben bana düşeni eksik yapıyorum. Namaz vakitleri kıyam ve sücudumu kesmeseydi, O'na kavuşuncaya kadar hayatımı rükûda geçirip yüzümü sürmek isterdim. Fakat farzlar bunu yapmama izin vermiyor. Peki, sen kimsin, Allah merhamet etsin?"

Âmir "Benim adım Âmir b. Abdi Kays" dedi. Humeme "Eğer sen, bana anlatılan Âmir isen, sen insanların en çok ibadet eden insanısın. Bana en faziletli davranışın ne olduğu anlat" deyince, Âmir şöyle dedi: "Ben bana düşeni eksik yapıyorum, ama bir yerde; Allah korkusunu kalbimde öyle büyüttüm ki, ondan başka hiçbir şeyden korkmaz oldum."

O sırada aslanlar etrafını çevirdi. Bir aslan arkasından gelip üzerine atladı. Pençelerini omzuna dayadı. O sırada Âmir **"O bütün insanların toplanacağı bir gündür ve o gün herkesin hazır olacağı bir gündür"**[1] âyetini okuyordu. Aslan onun tedirgin olmadığını görünce çekip gitti. Humeme "Allah için ey Âmir, bu sende gördüğüm şey nedir?" deyince, Âmir "Ben Allah huzurunda, kendisinden başka bir şeyden korkmaktan utanç duyarım" dedi. Humeme: "Keşke Allah bize mide belasını vermemiş olsaydı, yediğimizde de hacete çıkmak zorunda kalmamış olsaydık. O zaman Rabbim beni sadece rükû ve secde ederken görürdü" dedi.

Günde sekiz yüz rekât kılardı, "Bana düşeni tam olarak yerine getiremiyorum" deyip kendi kendine kızardı.

---

[1] Hûd Sur. 103

(١٦٢٠)- [٨٩/٢] ثنا أَبِي، ثنا أَبُو الْحَسَنِ، ثنا شُعَيْبُ بْنُ مُحْرِزٍ، ثنا سَهْلٌ أَخُو حَزْمٍ، قَالَ: بَلَغَنِي عَنْ عَامِرِ بْنِ عَبْدِ قَيْسٍ، أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: " أَحْبَبْتُ اللَّهَ ﷻ حُبًّا سَهَّلَ عَلَيَّ كُلَّ مُصِيبَةٍ، وَرَضَّانِي فِي كُلِّ قَضِيَّةٍ، فَمَا أُبَالِي مَعَ حُبِّي إِيَّاهُ مَا أَصْبَحْتُ عَلَيْهِ وَمَا أَمْسَيْتُ "

Hazm'ın kardeşi Sehl'den nakledildiğine göre Âmir b. Abdi Kays, şöyle derdi: "Allah'ı sevince bana her musibeti kolaylaştırdı ve her olaydan hoşnud etti. O'nu sevdikten sonra başıma gelen ve karşılaştığım hiçbir şeye aldırmam."

(١٦٢١)- [٩٠/٢] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، ثنا كَثِيرُ بْنُ هِشَامٍ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بُرْقَانَ، ثنا مَيْمُونُ بْنُ مِهْرَانَ، أَنَّ عَامِرَ بْنَ عَبْدِ قَيْسٍ بَعَثَ إِلَيْهِ أَمِيرُ الْبَصْرَةِ، فَقَالَ: إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَمَرَنِي أَنْ أَسْأَلَكَ مَا لَكَ لا تَزَوَّجُ النِّسَاءَ ؟ قَالَ: " مَا تَرَكْتُهُنَّ وَإِنِّي لَدَائِبٌ فِي الْخِطْبَةِ "، قَالَ: وَمَا لَكَ لا تَأْكُلُ الْجُبْنَ؟ قَالَ: " أَنَا بِأَرْضٍ بِهَا مَجُوسٌ، فَإِنْ شَهِدَ شَاهِدَانِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ أَنْ لَيْسَ فِيهِ مَيْتَةٌ أَكَلْتُهُ "، قَالَ: وَمَا يَمْنَعُكَ أَنْ تَأْتِيَ الأُمَرَاءَ؟ قَالَ: " إِنَّ لَدَى أَبْوَابِكُمْ طُلابَ الْحَاجَاتِ، فَادْعُوهُمْ وَاقْضُوا حَوَائِجَهُمْ، وَدَعُوا مَنْ لا حَاجَةَ لَهُ إِلَيْكُمْ "

Meymûn b. Mihrân'ın naklettiğine göre Basra valisi, Âmir b. Abdi Kays'a haber gönderdi. Adam gelip "Müminlerin emiri sana; neden kadınlarla evlenmediğini sormamı emretti" deyince "Onları terk etmiş değilim, kız istemekten yoruldum" dedi. Adam "Peki neden peynir yemiyorsun?" diye sorunca "Ben Mecusilerin olduğu topraklarda yaşıyorum, içinde ölü (madde) olmadığına dair iki Müslüman şahitlik ederse yerim" dedi. Adam "Yöneticileri ziyaret etmene mani olan şey nedir?" dediğinde "Sizin kapılarınızda ihtiyacım istemeye gelenler var, onları çağırıp ihtiyaçlarım karşılayın. Size muhtaç olmayanları bırakın" diye cevap verdi.

(١٦٢٢)- [٩٠/٢] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ بْنِ عَلِيِّ بْنِ نَهْشَلِ بْنِ قَيْسٍ الْعَبْدِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ صَخْرَ بْنَ أَبِي صَخْرٍ، قَالَ: قَالَ عَامِرُ بْنُ عَبْدِ قَيْسٍ: " أَأَنَا مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ، أَوَأَنَا مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ، أَوَمِثْلِي يَدْخُلُ الْجَنَّةَ؟ ! "

Sahr b. Ebî Sahr, Âmir b. Abdi Kays'ın şöyle dediğini nakleder: "Ben mi cennet ehlindenim?" Veya "Ben cennet ehlinden miyim? Benim gibiler cennete girebilir mi?"

(١٦٢٣)- [٢/٩٠] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا سَيَّارٌ، ثَنَا جَعْفَرٌ، ثنا حَوْشَبٌ، عَنِ الْحَسَنِ، قَالَ: بَعَثَ مُعَاوِيَةُ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَامِرٍ أَنِ انْظُرْ عَامِرَ بْنَ عَبْدِ قَيْسٍ فَأَحْسِنْ إِذْنَهُ وَأَكْرِمْهُ وَمُرْهُ أَنْ يَخْطُبَ إِلَى مَنْ شَاءَ وَأَمْهِرْ عَنْهُ مِنْ بَيْتِ الْمَالِ، فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ قَدْ كَتَبَ إِلَيَّ أَنْ أُحْسِنَ إِذْنَكَ وَأُكْرِمَكَ، قَالَ: يَقُولُ عَامِرٌ: " فُلانٌ أَحْوَجُ إِلَى ذَلِكَ مِنِّي "، يَعْنِي رَجُلا كَانَ أَطَالَ الاخْتِلافَ إِلَيْهِمْ لا يُؤْذَنُ لَهُ وَأَمَرَنِي أَنْ آمُرَكَ أَنْ تَخْطُبَ إِلَى مَنْ شِئْتَ وَأُمْهِرَ عَنْكَ مِنْ بَيْتِ الْمَالِ، قَالَ: " أَنَا فِي الْخِطْبَةِ دَائِبٌ "، قَالَ: إِلَى مَنْ؟ قَالَ: " إِلَى مَنْ يَقْبَلُ مِنِّي الْفَلْقَةَ وَالتَّمْرَةَ "، قَالَ: ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى جُلَسَائِهِ، فَقَالَ: " إِنِّي سَائِلُكُمْ فَأَخْبِرُونِي: هَلْ مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ إِلا لأَهْلِهِ مِنْ قَلْبِهِ شُعْبَةٌ؟ " قَالُوا: اللَّهُمَّ لا، أَيْ بَلَى، قَالَ: " فَهَلْ مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ إِلا لِوَلَدِهِ مِنْ قَلْبِهِ شُعْبَةٌ؟ " قَالُوا: اللَّهُمَّ لا، أَيْ بَلَى، قَالَ: " وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لأَنْ تَخْتَلِفَ الأَسِنَّةُ فِي جَوَانِحِي أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَكُونَ هَكَذَا، أَمَا وَاللَّهِ لأَجْعَلَنَّ الْهَمَّ هَمًّا وَاحِدًا "، قَالَ الْحَسَنُ: وَفَعَلَ

Hasan(-ı Basrî) der ki: Muâviye, Abdullah b. Âmir'e "Âmir b. Abdi Kays'ı gözet, iyice araştır, ikramda bulun. İstediği yerde konuşma yapmasını emret ve beytülmalden ödenek bağla" diye haber gönderdi. Abdullah b. Âmir, Âmir b. Abdi Kays'a haber gönderip "Müminlerin Emiri; sana yetki verip ikramda bulunmamı emretti" dedi. Âmir "Buna falanın daha fazla ihtiyacı var" dedi. Bunu söylerken, yönetimle meselesi olan ve bir şey yapmasına izin verilmeyen birini kastediyordu. Abdullah "Seni istediğin bir yerde konuşma yapman veya hutbe vermen için görevlendirmemi ve beytülmalden ödenek ayırmamı emretti" dedi. Âmir "Ben devamlı konuşma yapıyorum" dedi, Abdullah "Kime?" deyince, Âmir "Benden hem hurmayı, hem çekirdeğini kabul edenlere" diye cevap verdi.

Sonra dostlarına dönüp; "Size bir şey danışacağım, bana söyleyin; İçinizde, kalbinde ailesine yer vermeyen var mı?" diye sordu, "Vallahi hayır" yani; yer veriyoruz dediler. Âmir "İçinizde; kalbinde çocuklarına yer vermeyen var mı?" deyince, "Vallahi hayır" yani yer veriyoruz dediler. Âmir şöyle dedi; "Beni elinde tutana yemin ederim ki; testerelerin kollarımda gidip gelmesi böyle olmamdan daha hayırlıdır. Vallahi, bütün dertleri tek dert haline getireceğim."

Hasan "Bunu da gerçekleştirdi" diye ekledi.

(١٦٢٤)- [٢/٩٠] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، ثنا خَلَفُ بْنُ خَلِيفَةَ، عَنْ أَبِي هَاشِمٍ، عَنْ عَامِرِ بْنِ عَبْدِ قَيْسٍ الْعَنْبَرِيِّ، قَالَ: " وَجَدْتُ أَمْرَ الدُّنْيَا تَصِيرُ إِلَى أَرْبَعٍ: الْمَالِ، وَالنِّسَاءِ، وَالنَّوْمِ، وَالأَكْلِ، فَلا حَاجَةَ لِي فِي الْمَالِ وَالنِّسَاءِ، فَأَمَّا النَّوْمُ وَالأَكْلُ، فَايْمُ اللَّهِ، لَئِنِ اسْتَطَعْتُ لأَضُرَنَّ بِهِمَا "

Âmir b. Abdi Kays el-Anberî der ki: "Dünyanın dört şey üzerinde yürüdüğünü gördüm; para, kadınlar, uyku ve yemek. Para ve kadınlarla işim yok. Uyku ve yemeğe gelince; Allah'a yemin ederim ki, gücüm yettiği kadar, ikisini de mahvedeceğim."

(١٦٢٥)- [٢/٩١] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ شِبْلٍ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، ثنا عَفَّانُ، ثنا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنِي مَالِكُ بْنُ دِينَارٍ، حَدَّثَنِي فُلانٌ، أَنَّ عَامِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ مَرَّ فِي الرَّحَبَةِ وَإِذَا ذِمِّيٌّ يُظْلَمُ، فَأَلْقَى عَامِرٌ رِدَاءَهُ، ثُمَّ قَالَ: " لا أَرَى ذِمَّةَ اللَّهِ تُخْفَرُ وَأَنَا حَيٌّ، فَاسْتَنْقَذَهُ "

Mâlik b. Dînâr birinden bildiriyor; Âmir b. Abdillah, Rahbe'de zulme uğrayan bir azınlık tebayla (zimmiyle) karşılaşınca, cübbesini üzerinden attı ve: "Ben hayatta oldukça Yüce Alah'ın verdiği bir zimmetin çiğnenmesine seyirci kalamam!" diyerek zimmîyi kurtardı.

(١٦٢٦)- [٢/٩١] ثنا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَيَّاشٍ مَوْلَى بَنِي جُشَمٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ شَيْخٍ، قَدْ سَمَّاهُ وَكَانَ قَدْ أَدْرَكَ سَبَبَ تَسْيِيرِ عَامِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: مَرَّ بِرَجُلٍ مِنْ أَعْوَانِ السُّلْطَانِ وَهُوَ يَجُرُّ ذِمِّيًّا وَالذِّمِّيُّ يَسْتَغِيثُ بِهِ، قَالَ: فَأَقْبَلَ عَلَى الذِّمِّيِّ، فَقَالَ: " أَدَّيْتَ جِزْيَتَكَ؟ قَالَ: نَعَمْ، فَأَقْبَلَ عَلَيْهِ، فَقَالَ: مَا تُرِيدُ مِنْهُ؟ قَالَ: أَذْهَبُ بِهِ يَكْسَحُ دَارَ الأَمِيرِ، قَالَ: فَأَقْبَلَ عَلَى الذِّمِّيِّ، فَقَالَ: تَطِيبُ نَفْسُكَ لَهُ بِهَذَا؟ قَالَ: يَشْغَلُنِي عَنْ ضَيْعَتِي، قَالَ: دَعْهُ، قَالَ: لا أَدَعُهُ، قَالَ: دَعْهُ، قَالَ: لا أَدَعُهُ، قَالَ: فَوَضَعَ كِسَاءَهُ، ثُمَّ قَالَ: " لا تُخْفَرُ ذِمَّةُ مُحَمَّدٍ ﷺ وَأَنَا حَيٌّ "، ثُمَّ خَلَّصَهُ مِنْهُ، قَالَ: فَتَرَاقَى ذَلِكَ حَتَّى كَانَ سَبَبَ تَسْيِيرِهِ

Cüşem oğullarının azatlısı Abdullah b. Ayyâş, babasından, o da ismini verdiği ve Âmir b. Abdillah'ın sürgün edilmesinin sebebine şahit olan bir

ihtiyardan bildiriyor: Abdullah b. Âmir, sultanın adamlarından biri tarafından sürüklenerek götürülen bir zimmî ile karşılaştı. Zimmî de etraftan yardım istiyordu. Abdullah, zimmîye: "Cizyeni ödedin mi?" diye sordu. Zimmî: "Evet!" karşılığını verince, Abdullah sultanın adamına dönüp: "Bundan ne istiyorsun!" diye sordu. Adam: "Valinin evini temizlemesi için götürüyorum!" deyince bu sefer zimmî olana: "Sen bu işi kendi rızanla yapmak istiyor musun?" diye sordu. Zimmî: "Bunu yaparsam tarladaki işlerim kalır!" deyince, Abdullah valinin adamına: "Onu bırak!" dedi. Adam: "Onu bırakmam!" deyince, Abdullah yine: "Onu bırak!" diye çıkıştı. Adam yine: "Onu bırakmam!" deyince Abdullah cübbesini çıkardı. Sonra adama: "Ben hayattayken Muhammed'in (sallallahu aleyhi vesellem) verdiği zimmeti değersiz kılamazsın!" dedi ve zimmîyi elinden kurtardı. Bu olay büyüdü ve Abdullah'ın sürgün edilmesine sebep oldu.

(١٦٢٧)- [٩١/٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي سَهْلٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَبْسِيُّ، ثنا عَفَّانُ، ثنا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، ثنا سَعِيدٌ الْجُرَيْرِيُّ، قَالَ: لَمَّا سُيِّرَ عَامِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، شَيَّعَهُ إِخْوَانُهُ وَكَانَ بِظَهْرِ الْمِرْبَدِ، فَقَالَ: " إِنِّي دَاعٍ فَأَمِّنُوا "، قَالُوا: هَاتِ، فَقَدْ كُنَّا نَشْتَهِي هَذَا مِنْكَ، قَالَ: " اللَّهُمَّ مَنْ وَشَى بِي وَكَذَبَ عَلَيَّ وَأَخْرَجَنِي مِنْ مِصْرِي وَفَرَّقَ بَيْنِي وَبَيْنَ إِخْوَانِي، اللَّهُمَّ أَكْثِرْ مَالَهُ وَوَلَدَهُ، وَأَصِحَّ جِسْمَهُ وَأَطِلْ عُمُرَهُ "

Saîd el-Cüreyrî'nin naklettiğine göre: Âmir b. Abdillah sürgüne gönderildiğinde arkadaşları onu yolcu ettiler. Tutsak bineğinin üzerindeydi. Arkadaşlarına "Dua edeceğim, amîn deyin" dedi "Haydi, biz de bunu arzuluyorduk" dediler. Şöyle dua etti: "Allahım, kim bana iftira attıysa, adıma yalan söylediyse, memleketimden çıkardıysa, kardeşlerimden ayırdıysa; malını ve çocuklarını çoğalt, sağlık ve uzun ömür ver."

(١٦٢٨)- [٩١/٢] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ أَشْعَثَ، عَنِ الْحَسَنِ، قَالَ: بُعِثَ بِعَامِرِ بْنِ عَبْدِ قَيْسٍ إِلَى الشَّامِ، فَقَالَ: " الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي حَشَرَنِي رَاكِبًا "

Hasan(-ı Basrî)'nin naklettiğine göre: "Âmir b. Abdi Kays Şâm'a gönderildi. Dedi ki: "Beni binek üzerinde süren Allah'a hamd olsun."

(١٦٢٩)- [٩٢/٢] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ عَامِرٍ، يَقُولُ: قِيلَ لِعَامِرِ بْنِ عَبْدِ قَيْسٍ: لَوِ انْحَدَرْتَ إِلَى الْبَصْرَةِ ؟ قَالَ: " وَاللَّهِ إِنَّهُ لَلْبَلَدُ الَّذِي هَاجَرْتُ إِلَيْهِ وَتَعَلَّمْتُ بِهِ الْقُرْآنَ، وَلَكِنَّهُ رِحْلَةُ هَوًى "

Saîd b. Âmir'in naklettiğine göre Âmir b. Abdi Kays'a "Keşke Basra'ya inseydin?" dediklerinde şöyle dedi: "Vallahi, daha önce hicret edip Kur'ân'ı öğrendiğim şehirdir. Fakat bu öylesine bir yolculuktur."

(١٦٣٠)- [٩٢/٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ الْهَرَوِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ مَنْصُورٍ الطُّوسِيُّ، ثنا عَمْرُو بْنُ عَاصِمٍ، عَنْ هَمَّامٍ، عَنْ قَتَادَةَ، قَالَ: سَأَلَ عَامِرُ بْنُ عَبْدِ قَيْسٍ رَبَّهُ أَنْ " يُهَوِّنَ عَلَيْهِ الطُّهُورَ فِي الشِّتَاءِ، وَكَانَ يُؤْتَى بِالْمَاءِ وَلَهُ بُخَارٌ "

Katâde bildiriyor: Âmir b. Abdikays, Allah'tan kış günlerinde abdestini kolaylaştırmasını dilemişti. Onun içindir ki kış günlerinde abdest için kendisine getirilen sudan buhar çıkardı.

(١٦٣١)- [٩٢/٢] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الأَزْدِيُّ، ثنا مُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا عُمَارَةُ بْنُ أَبِي شُعَيْبٍ الأَزْدِيُّ، ثنا مَالِكُ بْنُ دِينَارٍ، قَالَ: مَرَّ عَامِرُ بْنُ عَبْدِ قَيْسٍ، فَإِذَا قَافِلَةٌ قَدِ احْتُبِسَتْ، فَقَالَ لَهُمْ: " مَا لَكُمْ لا تَمُرُّونَ؟ " فَقَالُوا: الأَسَدُ حَالَ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الطَّرِيقِ، قَالَ: " هَذَا كَلْبٌ مِنَ الْكِلابِ، فَمَرَّ بِهِ حَتَّى أَصَابَ ثَوْبُهُ فَمَ الأَسَدِ "

Mâlik b. Dînâr bildiriyor: Âmir b. Abdikays, yoluna devam edemeyen bir kafileye uğrayınca, "Neden gitmiyorsunuz?" diye sordu. Onlar: "Aslan geçeceğimiz yolda olduğundan geçemiyoruz" karşılığını verince: "Bu, herhangi bir yırtıcı hayvandır" deyip yanına gitti ve o kadar yaklaştı ki elbisesi aslanın ağzına değdi.

(١٦٣٢)- [٩٢/٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عُمَرَ، ثنا أَبِي، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الأَزْدِيُّ، ثنا جَعْفَرُ بْنُ أَبِي جَعْفَرٍ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي الْحَوَارِيِّ، عَنْ أَبِي سُلَيْمَانَ الدَّارَانِيِّ، قَالَ: قِيلَ لِعَامِرِ بْنِ عَبْدِ قَيْسٍ: النَّارُ قَدْ وَقَعَتْ قَرِيبًا مِنْ دَارِكَ،

فَقَالَ: " دَعُوهَا، فَإِنَّهَا مَأْمُورَةٌ " وَأَقْبَلَ عَلَى صَلاتِهِ، فَأَخَذَتِ النَّارُ، فَلَمَّا بَلَغَتْ دَارَهُ عَدَلَتْ عَنْهَا

Ebû Süleymân ed-Dârânî der ki: Âmir b. Abdikays'a: "Evine yakın bir yere ateş düştü" denince, "Onu bırakın, ona emredilmiştir" deyip namaza durdu. Ateş ilerleyip evine yetişince, onun evini yakmayıp başka yöne saptı.

(١٦٣٣)- [٩٢/٢] حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا عَبَّاسُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْقَرَاطِيسِيُّ، ثنا عَلِيُّ بْنُ مُسْلِمٍ، ثنا سَيَّارٌ، ثنا جَعْفَرٌ، قَالَ: سَمِعْتُ مَالِكَ بْنَ دِينَارٍ، يَقُولُ: رَأَى رَجُلٌ فِي الْمَنَامِ كَأَنَّ مُنَادِيًا يُنَادِي " أَخْبِرُوا النَّاسَ أَنَّ عَامِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَلْقَى اللَّهَ تَعَالَى يَوْمَ يَلْقَاهُ، وَوَجْهُهُ مِثْلُ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ "

Malik b. Dînar'ın naklettiğine göre Âmir b. Abdillah'ın Allah'a kavuştuğu gün, bir adam rüyasında bir münadinin şöyle seslendiğini gördü: "İnsanları haberdar edin; Âmir b. Abdillah Allah'a kavuştu, yüzü de mehtaplı bir gecedeki Ay gibiydi."

(١٦٣٤)- [٩٢/٢] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنِي عَبْدُ الْجَبَّارِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا عَبْدُ الأَعْلَى، عَنْ هِشَامٍ، عَنِ الْحَسَنِ، قَالَ: سَمِعَهُمْ عَامِرُ بْنُ عَبْدِ قَيْسٍ وَمَا يَذْكُرُونَهُ مِنْ أَمْرِ الضَّيْعَةِ فِي الصَّلاةِ، قَالَ: " أَتَجِدُونَهُ؟ " قَالُوا: نَعَمْ، قَالَ: " وَاللَّهِ لأَنْ تَخْتَلِفَ الأَسِنَّةُ فِي جَوْفِي، أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ يَكُونَ هَذَا مِنِّي فِي صَلاتِي "

Hasan(-ı Basrî) bildiriyor: Namazda dünya işlerini düşünmeyi ve huşû içinde olamamayı konuşurken Âmir b. Abdikays bizleri işitti ve: "Siz namazda bunu mu hissediyorsunuz?" diye sorunca: "Evet!" karşılığını verdik. Bunun üzerine: "Vallahi iç yağlarımın erimesi, benim için namazda öylesi bir duruma düşmemden daha iyidir" dedi.

(١٦٣٥)- [٩٢/٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي سَهْلٍ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، ثنا عَفَّانُ، ثنا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ ثَابِتٍ، أَنَّ عَامِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ لابْنَيْ عَمٍّ لَهُ: " فَوِّضَا أَمْرَكُمَا إِلَى اللَّهِ تَسْتَرِيحَا "

Sâbit'in naklettiğine göre Âmir b. Abdillah amcasının iki oğluna şöyle dedi: "İşlerinizi Allah'a havale edin, rahat edersiniz."

(١٦٣٦)- [٩٢/٢] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْحَذَّاءُ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، ثنا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ عَبْدِ الْوَارِثِ، ثنا جَعْفَرٌ، ثنا الْجُرَيْرِيُّ، عَنْ أَبِي الْعَلاءِ، قَالَ: قَالَ رَجُلٌ لِعَامِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ: اسْتَغْفِرْ لِي، فَقَالَ: " إِنَّكَ تَسْأَلُ مَنْ قَدْ عَجَزَ عَنْ نَفْسِهِ، وَلَكِنْ أَطِعِ اللَّهَ ثُمَّ ادْعُهُ يسْتَجِبْ لَكَ "

Ebu'l-Alâ'nın naklettiğine göre bir adam Âmir b. Abdillah'a gelip "Benim için mağfiret dile" deyince şöyle cevap verdi: "Sen kendini affettirmekten aciz birinden istiğfar etmesini istiyorsun. Sen git Allah'ın emirlerini yerine getir, sonra da dua et, senin duanı kabul eder."

(١٦٣٧)- [٩٣/٢] ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، ثنا أَبِي، ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا شَيْخٌ يُكْنَى أَبَا زَكَرِيَّا مَوْلًى لِلْقُرَشِيِّينَ، عَنْ بَعْضِ مَشَايِخِهِ، قَالَ: كَانَتِ ابْنَةُ عَمِّ عَامِرٍ يُقَالُ لَهَا: عُبَيْدَةُ، تَرَى مَا يَصْنَعُ بِنَفْسِهِ، فَتُعَالِجُ لَهُ الثَّرِيدَ فَتَأْتِيهِ بِهِ، فَيَخْرُجُ إِلَى أَيْتَامِ الْحَيِّ فَيَدْعُوهُمْ، فَتَقُولُ: إِنَّمَا عَمِلْتُها لَكَ بِيَدِي لِتَأْكُلَهَا، فَيَقُولُ: " أَلَيْسَ إِنَّمَا أَرَدْتِ أَنْ تَنْفَعِينِي؟ " قَالَ: وَكَانَ يَقُولُ لَهَا: " يَا عُبَيْدَةُ تَعَزِّي عَنِ الدُّنْيَا بِالْقُرْآنِ، فَإِنَّهُ مَنْ لَمْ يَتَعَزَّ بِالْقُرْآنِ عَنِ الدُّنْيَا، تَقَطَّعَتْ نَفْسُهُ عَلَى الدُّنْيَا حَسَرَاتٍ "

Ebû Zekeriyâ'nın hocalarından birinden naklettiğine göre: Âmir'in Ubeyde adında bir amcakızı vardı. Âmir'in kendine nasıl davrandığını görür, tirid hazırlayıp getirirdi. Kendisi çıkıp mahallenin yetimlerini toplardı. Ubeyde "Ben yiyesin diye senin için yaptım" derdi. Âmir "Sen bana yardım etmek istemedin mi?" diye cevap verirdi, sonra da şöyle derdi: Ey Ubeyde! Kur'ân'a dayanarak dünyaya katlan, kim Kur'ân'a dayanarak dünyaya sabretmezse, dünya hasretinden içi parçalanır."

(١٦٣٨)- [٩٣/٢] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ حَرْبٍ، عَنِ الْحَسَنِ، قَالَ: كَانَ لِعَامِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ قَيْسٍ مَجْلِسٌ فِي الْمَسْجِدِ، فَتَرَكَهُ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ قَدْ ضَارَعَ أَصْحَابَ الأَهْوَاءِ فَأَتَيْنَاهُ، فَقُلْنَا لَهُ: كَانَ لَكَ مَجْلِسٌ فِي الْمَسْجِدِ فَتَرَكْتَهُ؟ قَالَ: " أَجَلْ، إِنَّهُ لَمَجْلِسٌ كَثِيرُ اللَّغَطِ وَالتَّخْلِيطِ "، قَالَ: فَأَيْقَنَّا أَنَّهُ قَدْ ضَارَعَ أَصْحَابَ الأَهْوَاءِ، فَقُلْنَا: مَا تَقُولُ فِيهِمْ؟ قَالَ: وَمَا عَسَى أَنْ أَقُولَ فِيهِمْ، رَأَيْتُ نَفَرًا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ وَصَحِبْتَهُمْ، فَحَدَّثُونَا: أَنَّ " أَصْفَى النَّاسِ إِيمَانًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَشَدُّهُمْ مُحَاسَبَةً فِي الدُّنْيَا، وَإِنَّ

أَشَدَّ النَّاسِ فَرَحًا فِي الدُّنْيَا أَشَدُّهُمْ حُزْنًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَإِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ ضَحِكًا فِي الدُّنْيَا أَكْثَرُهُمْ بُكَاءً يَوْمَ الْقِيَامَةِ "

Hasan(-ı Basrî) der ki: Âmir b. Abdi Kays'ın mescidde bir mekânı vardı. Yerine gelmez olunca, hevâ ehline uyduğunu sandık. yanına gidip "Mescidde yerin vardı, terk ettin" dedik. Bize "Doğrudur, gürültüsü ve karışıklığı bol bir mescid" deyince, hevâ ehline uyduğuna kani olduk. Ona "Onlar hakkında ne diyorsun?" diye sorduk, "Onlar hakkında ne diyebilirim ki; Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) dostlarından bir grup gördüm ve onlarla arkadaşlık ettim. Bize hadis nakledip şöyle dediler: "Kıyamet gününde en saf imana sahip olacak olanlar, dünyada kendini en çok hesaba çekenlerdir. Dünyada en çok sevinenler, kıyamet gününde en çok üzülecek olanlardır. Dünyada en fazla gülenler, kıyamet gününde en çok ağlayacak olanlardır."

(١٦٣٩)- [٩٣/٢] وَحَدَّثُونَا: أَنَّ " اللَّهَ تَعَالَى فَرَضَ فَرَائِضَ، وَسَنَّ سُنَنًا، وَحَدَّ حُدُودًا، فَمَنْ عَمِلَ بِفَرَائِضِ اللَّهِ وَسُنَنِهِ، وَاجْتَنَبَ حُدُودَهُ، دَخَلَ الْجَنَّةَ بِغَيْرِ حِسَابٍ، وَمَنْ عَمِلَ بِفَرَائِضِ اللَّهِ وَسُنَنِهِ، وَرَكِبَ حُدُودَهُ، ثُمَّ تَابَ اسْتَقْبَلَ الشَّدَائِدَ وَالزَّلازِلَ وَالأَهْوَالَ ثُمَّ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ، وَمَنْ عَمِلَ بِفَرَائِضِ اللَّهِ وَسُنَنِهِ، وَرَكِبَ حُدُودَهُ، ثُمَّ مَاتَ مُصِرًّا عَلَى ذَلِكَ، لَقِيَ اللَّهَ مُسْلِمًا إِنْ شَاءَ غَفَرَ لَهُ، وَإِنْ شَاءَ عَذَّبَهُ "،

Yine bize anlattıklarına göre Allah, farzlar kılmış, sünnetler koymuş ve sınırlar (hadler) belirlemiştir. Kim Allah'ın farzlarını, sünnetlerini ifa eder ve sınırları aşmazsa, maddi manevi herhangi bir pislik taşımadan Cennete girer. Allah'ın farzları ile sünnetini ifa eden, ancak sınırları aşıp sonradan tövbe eden kişi de kıyamet gününde sıkıntılar, sarsıntılar ve eziyet verici şeyler ile karşılaşır, sonrasında ise Cennete girer. Allah'ın farzları ile sünnetini ifa eden, ancak sınırları aşıp tövbe etmeden ölen kişi, Allah'ın huzuruna Müslüman olarak çıkar. Artık Allah dilerse onu affeder, dilerse de cezalandırır."

Şeyh (Ebû Nuaym) diyor ki: Bu anlattıklarını Âmir bu şekilde mevkûf olarak rivayet etti. Aynı lafızlar Ebu'd-Derdâ, Ebû Salebe, Ubâde b. es-Sâmit ve başkalarından başka bir kanalla Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) merfu olarak rivayet edilmiştir.

(١٦٤٠)- [٢/٩٤] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَبُو عَلِيٍّ الْمَالِكِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَهْمٍ الأَنْبَارِيُّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ عَلِيٍّ الرِّفَاعِيِّ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ قَيْسٍ، قَالَ: " يُعْرَضُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثَلاثَ عَرَضَاتٍ: فَعَرْضَتَانِ حِسَابٌ وَمَعَاذِيرُ، وَالْعَرْضَةُ الثَّالِثَةُ تَطَايُرُ الْكُتُبِ، فَآخِذٌ بِيَمِينِهِ وَآخِذٌ بِشِمَالِهِ "

Senedinde Abdullah b. Mübarek'in de olduğu bir hadiste Hasan, Abdullah b. Kays'ın şöyle dediğini nakleder: "Kıyamet gününde insanlar üç kısımda takdim edilirler. İkisi hesap ve özürlerden oluşur. Üçüncüsü ise kitapların uçuşmasıdır; sağından alanlar, solundan alanlar..."

(١٦٤١)- [٢/٩٤] ثُمَّ قَالَ ابْنُ الْمُبَارَكِ مِنْ قِبَلِهِ:

قَدْ طَارَتِ الصُّحْفُ فِي الأَيْدِي مُنَشَّرَةً فِيهَا السَّرَائِرُ وَالْجَبَّارُ مُطَّلِعُ

فَكَيْفَ سَهْوُكَ وَالأَنْبَاءُ وَاقِعَةٌ عَمَّا قَلِيلٍ، وَلا تَدْرِي بِمَا تَقَعُ

إِمَّا الْجِنَانُ وَعَيْشٌ لا انْقِضَاءَ لَهُ أَمِ الْجَحِيمُ فَلا تُبْقِي وَلا تَدَعُ

تَهْوِي بِسُكَّانِهَا طَوْرًا وَتَرْفَعُهُ إِذَا رَجَوْا مَخْرَجًا مِنْ غَمِّهَا قُمِعُوا

لِيَنْفَعِ الْعِلْمُ قَبْلَ الْمَوْتِ عَالِمَهُ قَدْ سَالَ قَوْمٌ بِهَا الرُّجْعَى فَمَا رَجَعُوا

Ardından İbnu'l-Mübârek kendine ait şu beyitleri mırıldandı:

Sahifeler uçuştu dolaştı elden ele,
Cebbâr'ın önünde içinde sırlar ile.
Nasıl dalgın olursun haberler dile düşer,
Bilmeden biraz sonra neler olacak neler...
Ya ebedi bir hayat, hayat dolu bahçeler,
Ya önüne geleni yakıp yıkan ateşler...
Alır sakinlerini gâh atar gâh çıkarır,
Azaptan çıkmak ister zorla geri atılır.
İlim, ibret vermeli hayattayken ehline,
Nice isteyen oldu dönemediler yine...

Şeyh (Ebû Nuaym) diyor ki: Âmir, bu sözlerini bu şekilde mevkuf olarak rivayet etmiştir.

Ali b. Zeyd de, Hasan, Ebû Mûsa yoluyla Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) merfû olarak rivayet eder.

Âmir b. Kays hadisi Ebû Mûsa'dan işitip mürsel olarak rivayet etmişe benziyor. Çünkü Âmir, Kur'ân'ı Basra'ya geldiğinde Ebû Mûsa ve arkadaşlarından öğrenmiş ve Basralılara öğretmiştir.

Hadisi Mervan el-Asfar da Ebû Vâil kanalıyla Abdullah (b. Mes'ûd)'dan onun sözü olarak rivayet eder.

Konuya Uveys'i anlatarak başladık; çünkü kendisi tabiûn tarikat ehlinin duayenidir. İkinci olarak Âmir b. Abdi Kays'ı anlattık. Kendisi Anber Oğullarındandır. O da Basra'da tarikat ehlinin ilklerinden kabul edilen ve ibadet seven biridir.

Basra, Kûfe'den daha eski olduğundan, onu diğer Kûfelilerden önce zikrettik. Çünkü Basra, Kûfe'den dört sene önce kuruldu. Aynı şekilde tarikat ve ibadet bakımından Basralılar, Kûfelilerden daha eski ve daha meşhurdur.

Âmir b. Abdi Kays, tarikat ve ibadet konusunda, Ebû Mûsa el-Eş'arî'den icazet alanlardandır. Kur'ân'ı ondan öğrenmiş, tarikatı ondan devralmıştır.

(١٦٤٢)- [٩٤/٢] كَذَا حَدَّثَنَاهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا محمد بْنِ أبي سَهْلٍ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، ثنا مُعَاذُ بْنُ مُعَاذٍ، عَنِ ابْنِ عَوْنٍ، عَنِ ابْنِ سِيرِينَ، قَالَ: كَتَبَ أَبُو مُوسَى الأَشْعَرِيُّ إِلَى عَامِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ قَيْسٍ الَّذِي كَانَ يُدْعَى عَامِرَ بْنَ عَبْدِ قَيْسٍ: " أَمَا بَعْدُ، فَإِنِّي عَهِدْتُكَ عَلَى أَمَرٍ وَبَلَغَنِي أَنَّكَ تَغَيَّرَتْ، فَاتَّقِ اللَّهَ وَعُدْ " [٩٥/٢]

İbn Sîrin'in naklettiğine göre: Ebû Mûsa el-Eş'arî, Âmir b. Abdi Kays olarak bilinen; Âmir b. Abdillah b. Abdi Kays'a yazıp şöyle dedi: "Asıl meseleye gelince; Ben sena bir görev verdim, ama değiştiğini duydum. Allah'tan kork ve (eski haline) dön"

Mesrûk

Şeyh (Ebû Nuaym) diyor ki: Onlardan birisi de Rabbini bilen, aşkı uğruna göz yaşı döken, günahını hatırlayan, ilimde kök salmış,

sözünde güvenilir, Allah'ın kulları tarafından sevilmiş; Ebû Âişe, Mesrûk b. Abdirrahman el-Hemedânî el-Kûfi.

Derler ki: Tasavvuf, gitmeye ve kavuşmaya hazır olmak, varlığa ve yollara dayanmaktır.

(١٦٤٣)- [٢/٩٥] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ الطَّلْحِيُّ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ جَعْفَرٍ الْقَتَّاتُ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يُونُسَ، ثنا زَائِدَةُ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ مُسْلِمٍ، عَنْ مَسْرُوقٍ، قَالَ: " كَفَى بِالْمَرْءِ عِلْمًا أَنْ يَخْشَى اللَّهَ، وَكَفَى بِالْمَرْءِ جَهْلا أَنْ يُعْجَبَ بِعَمَلِهِ "

Mesrûk der ki: "Kişiye ilim olarak Allah'tan korkması (huşû) yeterli olur. Yine kişiye cehalet olarak kendi amellerini beğenmesi yeterli olur."

(١٦٤٤)- [٢/٩٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ، ثنا سَعِيدُ بْنُ عَمْرٍو، ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ أَيُّوبَ الطَّائِيِّ، قَالَ: سَأَلْتُ الشَّعْبِيَّ عَنْ مَسْأَلَةٍ، فَقَالَ: " مَا رَأَيْتُ أَحَدًا أَطْلَبَ لِلْعِلْمِ فِي الآفَاقِ مِنْ مَسْرُوقٍ "

Eyyûb et-Tâi diyor ki: Şa'bî'ye bir meseleyi sormuştum, şöyle cevap verdi: "Mesrûk kadar ilim öğrenmeye meraklı hiç kimse görmedim."

(١٦٤٥)- [٢/٩٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ، ثنا عُبَيْدُ بْنُ يَعِيشَ، ثنا يَحْيَى بْنُ آدَمَ، ثنا عَبْدُ السَّلامِ، عَنْ أَبِي خَالِدٍ الدَّالانِيِّ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، قَالَ: " خَرَجَ مَسْرُوقٌ إِلَى الْبَصْرَةِ إِلَى رَجُلٍ يَسْأَلُهُ عَنْ آيَةٍ، فَلَمْ يَجِدْ عِنْدَهُ فِيهَا عِلْمًا، فَأَخْبَرَهُ عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الشَّامِ فَقَدِمَ عَلَيْنَا هَاهُنَا، ثُمَّ خَرَجَ إِلَى الشَّامِ إِلَى ذَلِكَ الرَّجُلِ فِي طَلَبِهَا "

Şa'bî der ki: Mesrûk, bir adama bir âyeti sormak için Basra'ya gitmişti, adamda âyet hakkında bir bilgi bulamadı. Adam kendisine Şâm halkından birine gitmesini söyleyince buraya, yanımıza geldi. Sonra adama âyeti sormak için Şâm'a gitti.

(١٦٤٦)- [٢/٩٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ حُمَيْدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ شِبْلٍ، ثنا أَبُو عُمَرَ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، ثنا عُبَيْدَةُ بْنُ حُمَيْدٍ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ هِلالِ بْنِ يَسَافٍ، وَقَالَ: قَالَ مَسْرُوقٌ: " مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَعْلَمَ عِلْمَ الأَوَّلِينَ، وَعِلْمَ الآخِرِينَ، وَعِلْمَ الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ، فَلْيَقْرَأْ سُورَةَ الْوَاقِعَةِ "

Mesrûk: "Kim eskilerin ve yenilerin, dünya ve âhiretin ilmini öğrenmekten hoşnud olacaksa, Vâkıa Sûresini okusun" dedi.

(١٦٤٧)- [٩٥/٢] ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا عَلِيُّ بْنُ الْجَعْدِ، ثنا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، قَالَ: " حَجَّ مَسْرُوقٌ فَمَا بَاتَ إِلا سَاجِدًا "

Ebû İshâk der ki: "Mesrûk, hac boyunca gecelerini secdeyle geçirirdi."

(١٦٤٨)- [٩٥/٢] ثنا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا أَبُو هَمَّامٍ، ثنا أَبُو ضَمْرَةَ، عَنِ الْعَلاءِ بْنِ هَارُونَ، قَالَ: سَمِعْتُهُ يَقُولُ: " حَجَّ مَسْرُوقٌ، فَمَا افْتَرَشَ إِلا جَبْهَتَهُ حَتَّى انْصَرَفَ " [٩٦/٢]

Alâ b. Hârun der ki: "Mesrûk hacca gitti, oradan ayrılıncaya kadar yüzünün dışında hiçbir yerini yere değdirmedi."

(١٦٤٩)- [٩٦/٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ، ثنا عَلِيُّ بْنُ الْمَدِينِيِّ، ثنا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، قَالَ: لَقِيَنِي مَسْرُوقٌ، فَقَالَ: يَا سَعِيدُ: " مَا بَقِيَ شَيْءٌ يُرْغَبُ فِيهِ إِلا أَنْ نُعَفِّرَ وُجُوهَنَا فِي التُّرَابِ "

Saîd b. Cübeyr der ki: Mesrûk benimle karşılaştığı zaman: "Ey Saîd! Hayatta yüzümüzü toprağa sürmekten (secde etmekten) başka isteyebileceğimiz bir şey kalmadı" dedi.

(١٦٥٠)- [٩٦/٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي سَهْلٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَبْسِيُّ، ثنا ابْنُ إِدْرِيسَ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِي الضُّحَى، عَنْ مَسْرُوقٍ، قَالَ: " أَقْرَبُ مَا يَكُونُ الْعَبْدُ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى وَهُوَ سَاجِدٌ "

Mesrûk: "Kulun Allah'a en yakın olduğu an, secde ettiği andır" dedi.

(١٦٥١)- [٩٦/٢] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا يُوسُفُ بْنُ مُوسَى، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَغْرَاءَ، أَخْبَرَنَا الأَعْمَشُ، عَنْ أَبِي الضُّحَى، قَالَ: كَانَ مَسْرُوقٌ يَقُومُ فَيُصَلِّي كَأَنَّهُ رَاهِبٌ، وَكَانَ يَقُولُ لأَهْلِهِ: " هَاتُوا كُلَّ حَاجَةٍ لَكُمْ فَاذْكُرُوهَا لِي قَبْلَ أَنْ أَقُومَ إِلَى الصَّلاةِ "

Ebu'd-Duhâ der ki: Mesrûk, namaza durduğu zaman dünyayla tüm ilgisini keserdi. Ailesine de: "Namaza kalkmadan önce ne ihtiyacınız varsa söyleyin, gidereyim!" derdi.

(١٦٥٢)- [٩٦/٢] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا هَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ، ثنا أَبُو خَالِدٍ الأَحْمَرُ، عَنْ مِسْعَرٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْتَشِرِ، قَالَ: كَانَ مَسْرُوقٌ " يُرْخِي السِّتْرَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ أَهْلِهِ، وَيُقْبِلُ عَلَى صَلاتِهِ وَيُخَلِّيهِمْ وَدُنْيَاهُمْ "

İbrâhîm b. Muhammed b. el-Münteşir der ki: Mesrûk ailesiyle arasına perdeyi çeker, ailesini dünyalarıyla başbaşa bırakıp öyle namaza dururdu.

(١٦٥٣)- [٩٦/٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا عَلِيُّ بْنُ الْحَوْرَاءِ، ثنا شُعْبَةُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْتَشِرِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ مَسْرُوقٍ، أَنَّهُ كَانَ " لا يَأْخُذُ عَلَى الْقَضَاءِ أَجْرًا، وَيَتَأَوَّلُ هَذِهِ الآيَةَ: ﴿إِنَّ اللّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُم بِأَنَّ لَهُمُ الجَنَّةَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرَاةِ وَالإِنجِيلِ وَالْقُرْآنِ وَمَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ مِنَ اللّهِ فَاسْتَبْشِرُواْ بِبَيْعِكُمُ الَّذِي بَايَعْتُم بِهِ وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ﴾ "

İbrâhîm b. Muhammed b. el-Münteşir, babasından naklediyor: Mesrûk, kadılıktan ücret almaz ve buna sebep olarak ta şu âyeti gösterirdi: **"Allah şüphesiz, Allah yolunda savaşıp, öldüren ve öldürülen müminlerin canlarını ve mallarını Tevrat, İncil ve Kur'ân'da söz verilmiş bir hak olarak cennete karşılık satın almıştır. Verdiği sözü Allah'tan daha çok tutan kim vardır? Öyleyse, yaptığınız alışverişe sevinin; bu büyük başarıdır."**[1]

(١٦٥٤)- [٩٦/٢] حَدَّثَنَاهُ أَبُو حَامِدُ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا الْفَضْلُ بْنُ سَهْلٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ، ثنا مِسْعَرٌ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْمُنْتَشِرِ، قَالَ: كَانَ مَسْرُوقٌ يَرْكَبُ كُلَّ جُمُعَةٍ بَغْلَةً وَيَحْمِلُنِي خَلْفَهُ، ثُمَّ يَأْتِي كُنَاسَةً بِالْحِيرَةِ قَدِيمَةً فَيَحْمِلُ عَلَيْهَا بَغْلَتَهُ، ثُمَّ يَقُولُ: " الدُّنْيَا تَحْتَنَا "

---

[1] Tevbe Sur. 111

İbrâhîm b. Muhammed b. el-Münteşir diyor ki: "Mesrûk, her Cuma bir katıra biner, beni de arkasına bindirirdi. Sonra Hire'de eski bir çöplüğe gelip katırını üzerine çıkarır, sonra da şöyle derdi: "Dünya altımızdadır."

(١٦٥٥)- [٩٦/٢] أَخْبَرَنَا الْقَاضِي أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ فِي كِتَابِهِ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ كِنَانَةَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَيُّوبَ، أَخْبَرَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، ثنا يَعْقُوبُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، ثنا حَمْزَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: بَلَغَنِي أَنَّ مَسْرُوقًا أَخَذَ بِيَدِ ابْنِ أَخٍ لَهُ، فَارْتَقَى بِهِ عَلَى كُنَاسَةٍ بِالْكُوفَةِ، قَالَ " أَلا أُرِيكَ الدُّنْيَا؟ هَذِهِ الدُّنْيَا أَكَلُوهَا فَأَفْنَوْهَا، ولَبِسُوهَا فَأَبْلَوْهَا، رَكِبُوهَا فَأَنْضَوْهَا، سَفَكُوا فِيهَا دِمَاءَهُمْ، وَاسْتَحَلُّوا فِيهَا مَحَارِمَهُمْ، وَقَطَعُوا فِيهَا أَرْحَامَهُمْ "

Hamza b. Abdillah'ın naklettiğine göre: Mesrûk, bir yeğenini alıp, Kûfe'de bir çöplüğün tepesine tırmandı. Sonra ona şöyle dedi: "Sana dünyayı göstereyim mi? İşte dünya bu, yiyip bitirdiler, giyip yıprattılar, binip yordular. Onun uğrunda birbirlerinin kanlarını akıttılar. Üzerinde haramlarını helal saydılar, akrabalık bağlarını kopardılar."

(١٦٥٦)- [٩٧/٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ شِبْلٍ، ثنا أَبُو بَكْرُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، ثنا وَكِيعٌ، عَنْ مِسْعَرٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْتَشِرِ، عَنْ مَسْرُوقٍ، قَالَ: " مَا مِنْ شَيْءٍ خَيْرٌ لِلْمُؤْمِنِينَ مِنْ لَحْدٍ قَدِ اسْتَرَاحَ مِنْ هُمُومِ الدُّنْيَا، وَأَمِنَ مِنْ عَذَابِ اللَّهِ "

Mesrûk der ki: "Mümin için, dünya dertlerinden kurtulup Allah'ın azabından emin olacağı bir mezardan daha hayırlısı yoktur."

(١٦٥٧)- [٩٧/٢] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَالِمٍ، ثنا هَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ، ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ، ثنا الأَعْمَشُ، عَنْ مُسْلِمٍ، أَوْ غَيْرِهِ، عَنْ مَسْرُوقٍ، قَالَ: " إِنِّي أَحْسَنُ مَا أَكُونُ ظَنًّا حِينَ يَقُولُ لِي الْخَادِمُ: لَيْسَ فِي الْبَيْتِ قَفِيزٌ وَلا دِرْهَمٌ ".رَوَاهُ الثَّوْرِيُّ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُرَّةَ، عَنْ مَسْرُوقٍ

Mesrûk: "Hizmetçinin bana "Evde ne bir kafiz[1] ne de bir dirhem kaldı" dediği an, en huzurlu olduğum andır" dedi.

---

[1] Kafiz, hacim ve uzunluk birimidir; hacim olarak 33 litre, uzunluk olarak 136.6 metredir.

(١٦٥٨)- [٩٧/٢] ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ الصَّائِغُ، ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ السَّرَّاجُ.......................... " الْمَرْءُ لَحَقِيقٌ أَنْ يَكُونَ لَهُ مَجَالِسُ يَخْلُو فِيهَا يَتَذَكَّرُ ذُنُوبَهُ وَيَسْتَغْفِرُ مِنْهَا "

Mesrûk: "Kişinin, kendi kendine kalabileceği, günahlarını düşünüp istiğfar edeceği yerlere sahip olması şarttır" dedi.

(١٦٥٩)- [٩٧/٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الأَسَدِيُّ، ثنا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ مَسْرُوقٍ، قَالَ: " مَا امْتَلأَ بَيْتٌ حَبْرَةً، إِلا امْتَلأَ عِبَرَةً "

Mesrûk der ki: "Bir ev marifetle dolarsa muhakkak ibretle dolar."

(١٦٦٠)- [٩٧/٢] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُقْبَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ الأَصْمَعِيَّ، يَقُولُ: كَانَ مَسْرُوقٌ يَتَمَثَّلُ:

وَيَكْفِيكَ مِمَّا أُغْلِقَ الْبَابُ دُونَهُ ... وَأُرْخِيَ عَلَيْهِ السِّتْرُ مِلْحٌ وَجَرْدَقٌ

وَمَاءُ فُرَاتٍ بَارِدٍ ثُمَّ تَغْتَدِي ... تُعَارِضُ أَصْحَابَ الثَّرِيدِ الْمُلَبَّقِ

تَجَشَّأُ إِذَا مَا هُمْ تَجَشَّوْا ... كَأَنَّمَا غُذِّيتَ بِأَلْوَانِ الطَّعَامِ الْمُفَتَّقِ

Asmaî diyor ki: Mesrûk, şunları mırıldanırdı:

Kapı kapandığında kalanlar sana yeter
Bir de tuz ekilirse ekmeğe seyran olur,
Fırat'ın berrak suyu soğuk ise öğlenler
Süslenmiş tirid ile yiyenler hayran olur.
Onlar nasıl doyarsa senin de gözün doyar,
İştah açan yemekle beslenmiş gibi olur.

Mesrûk çok sayıda hadisi senediyle rivayet etmiştir. Tek kanallı olanlarından biri:

Takrîb 1410, Takrîb 4541-a

Alkame b. Kays en-Nehaî

Onlardan birisi de, Rabbini bilen, âlim Alkame b. Kays en-Nehaî Ebû Şibl el-Hemedânî. Fıkıh, ibadet, güzel tilavet ve zühd sahibidir.

(١٦٦٣)- [٢/٩٨] ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ، قَالَ: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ إِسْحَاقَ الصِّينِيُّ، قَالَ: ثنا قَيْسُ بْنُ الرَّبِيعِ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، قَالَ مُرَّةُ الطَّيِّبُ: " كَانَ عَلْقَمَةُ مِنَ الدَّيَّانِينَ الَّذِينَ يَقْرَءُونَ الْقُرْآنَ "

Murre et-Tayyib der ki: "Alkame Kur'ân okuyan, dinine bağlı insanlardandı."

(١٦٦٤)- [٢/٩٨] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي الْحَارِثِ، قَالَ: ثنا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبَانَ، عَنْ مَالِكِ بْنِ مِغْوَلٍ، عَنْ مَعْقِلٍ، عَنْ أَبِي السَّفَرِ، عَنْ مُرَّةَ، قَالَ: " كَانَ عَلْقَمَةُ بْنُ قَيْسٍ رَبَّانِيَّ هَذِهِ الأُمَّةِ "

Murre et-Tayyib der ki: "Alkame b. Kays, bu ümmetin içinde Rabbini en iyi bilen kişiydi."

(١٦٦٥)- [٢/٩٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ، قَالَ: ثنا الأَعْمَشُ، عَنْ عُمَارَةَ، عَنْ أَبِي مَعْمَرٍ، قَالَ: دَخَلْنَا عَلَى عُمَرَ بْنِ شُرَحْبِيلَ، فَقَالَ: " انْطَلِقُوا بِنَا إِلَى أَشْبَهِ النَّاسِ هَدْيًا وَسَمْتًا بِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، فَدَخَلْنَا عَلَى عَلْقَمَةَ "

Ebû Ma'mer der ki: Ömer b. Şurahbîl'in yanına gitmiştik. Bize dedi ki: "Kalkın! Hidâyet ve şekil bakımından, Abdullah b. Mes'ûd'a en çok benzeyen kişinin yanına gidelim" dedi ve Alkame'nin yanına gittik.

(١٦٦٦)- [٢/٩٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ، قَالَ: ثنا أَبِي، قَالَ: ثنا جَرِيرٌ، عَنْ قَابُوسِ بْنِ أَبِي ظَبْيَانَ، قَالَ: قُلْتُ لأَبِي: لأَيِّ شَيْءٍ كُنْتَ تَأْتِي عَلْقَمَةَ وَتَدَعُ أَصْحَابَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " رَأَيْتُ أَصْحَابَ النَّبِيِّ ﷺ يَسْأَلُونَ عَلْقَمَةَ وَيَسْتَفْتُونَهُ "

Kâbus b. Ebî Zabyân der ki: Babama "Neden Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sahabilerini bırakıp Alkame'nin yanına gidiyordun?" diye

sorduğumda; "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sahabilerinin, Alkame'ye soru sorup fetva istediklerini gördüm" diye cevap verdi.

(١٦٦٧)- [٢/٩٨] ثنا أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُوسَى بْنِ الْعَبَّاسِ، قَالَ: ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ الْمَدَائِنِيُّ، عَنِ الْمُهَلَّبِ بْنِ عُثْمَانَ الأَزْدِيِّ، عَنْ ضِرَارِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَصْحَابِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّهُ: مَرَّ بِحَلَقَةٍ فِيهَا عَلْقَمَةُ وَالأَسْوَدُ وَمَسْرُوقٌ وَأَصْحَابُهُمْ فَوَقَفَ عَلَيْهِمْ، فَقَالَ: " بِأَبِي وَأُمِّي الْعُلَمَاءُ، بِرُوحِ اللَّهِ ائْتَلَفْتُمْ، وَكِتَابَ اللَّهِ تَلَوْتُمْ، وَمَسْجِدَ اللَّهِ عَمَّرْتُمْ، وَرَحْمَةَ اللَّهِ انْتَظَرْتُمْ، أَحَبَّكُمُ اللَّهُ وَأَحَبَّ اللَّهُ مَنْ أَحَبَّكُمْ "

İshâk b. Abdillah'ın, Abdullah (b. Mes'ûd)'un öğrencilerinden naklettiğine göre Abdullah (b. Mes'ûd), içinde Alkame, Esved, Mesrûk ve bunların arkadaşlarının bulunduğu bir ilim halkasına uğramıştı. Yanlarında durup şöyle dedi: "Anam babam âlimlere feda olsun. Allah sevgisiyle birleştiniz, Allah'ın Kitabı'nı tilavet ettiniz, Allah'ın mescidini inşa ettiniz, Allah'ın rahmetini gözlediniz. Allah sizi sevsin, sizi seveni de Allah sevsin."

(١٦٦٨)- [٢/٩٩] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعْدٍ، قَالَ: ثنا عَمِّي، قَالَ: ثنا شَرِيكٌ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ: " مَا أَقْرَأُ شَيْئًا وَلا أَعْلَمُ شَيْئًا إِلا عَلْقَمَةُ يَقْرَؤُهُ أَوْ يَعْلَمُهُ "، قِيلَ: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ، وَاللَّهِ مَا عَلْقَمَةُ بِأَقْرَئِنَا، قَالَ: " بَلَى إِنَّهُ وَاللَّهِ لأَقْرَؤُكُمْ "

Abdurrahman b. Abdirrahman b. Yezîd'in naklettiğine göre Abdullah b. Mes'ûd şöyle dedi: "Okuduğum ve bildiğim ne varsa Alkame de okumuş ve öğrenmiştir." Ona "Ey Ebû Abdillah! Alkame bizim içimizdeki en iyi (Kur'ân) okuyucu(su) değildir" dediklerinde ise "Hayır vallahi, o sizin içinizde en iyi okuyan kişidir" diye cevap verdi.

(١٦٦٩)- [٢/٩٩] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: ثنا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ، قَالَ: ثنا عَبْدُ الْغَفَّارِ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثنا أَبُو عُبَيْدَةَ سَعِيدُ بْنُ رَزِينٍ، قَالَ: ثنا حَمَّادُ بْنُ أَبِي سُلَيْمَانَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ النَّخَعِيِّ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ قَيْسٍ، قَالَ: كُنْتُ رَجُلا قَدْ أَعْطَانِي اللَّهُ حَسَنَ الصَّوْتِ بِالْقُرْآنِ، وَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ يُرْسِلُ إِلَيَّ فَأَقْرَأُ عَلَيْهِ الْقُرْآنَ، قَالَ: فَكُنْتُ إِذَا فَرَغْتُ مِنْ قِرَاءَتِي، قَالَ: " زِدْنَا مِنْ هَذَا "

Alkame b. Kays der ki: "Allah'ın Kur'ân okumak için güzel ses verdiği bir adam idim. Abdullah b. Mes'ûd beni çağırırdı ve ona Kur'ân okurdum. Okumayı bıraktığımda «Şundan biraz daha dinlet» derdi."

(١٦٧٠)- [٢/٩٩] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُصَيْنِ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: ثنا هُشَيْمٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ أَنَّ عَلْقَمَةَ " قَرَأَ عَلَى عَبْدِ اللَّهِ وَكَانَ حَسَنَ الصَّوْتِ، فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ: رَتِّلْ فِدَاكَ أَبِي وَأُمِّي، فَإِنَّهُ زَيْنُ الْقُرْآنِ ".رَوَاهُ مُغِيرَةُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ مِثْلَهُ

İbrâhîm'in naklettiğine göre Alkame, Abdullah (b. Mes'ûd)'a Kur'ân okumuştu, sesi çok güzeldi. Bir adam ona: "Tertîl et! Anam babam sana kurban olsun, o Kur'ân'ın süsüdür" dedi.

(١٦٧١)- [٢/٩٩] ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا قُتَيْبَةُ، قَالَ: ثنا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: كَانَ عَلْقَمَةُ " يَخْتِمُ الْقُرْآنَ كُلَّ خَمِيسٍ "

İbrâhîm(-i Nehaî) der ki: "Alkame her Perşembe Kur'ân'ı hatmederdi."

(١٦٧٢)- [٢/٩٩] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ، قَالَ: ثنا أَبِي، قَالَ: ثنا ابْنُ أَبِي فُضَيْلٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ شِبَاكٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ، أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ لأَصْحَابِهِ: " امْشُوا بِنَا نَزْدَدْ إِيمَانًا، يَعْنِي يَتَفَقَّهُونَ "

İbrâhîm, Alkame'nin dostlarına şöyle dediğini naklediyor: "Haydi yürüyün, imanımızı arttıralım." İlimle uğraşarak, demek istiyor.

(١٦٧٣)- [٢/٩٩] ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: ثنا وَكِيعٌ، قَالَ: ثنا الأَعْمَشُ، عَنِ الْمُسَيَّبِ بْنِ رَافِعٍ، قَالَ: " كَانُوا يَدْخُلُونَ عَلَى عَلْقَمَةَ وَهُوَ يَقْرَعُ غَنَمَهُ وَيَحْلِبُ وَيَعْلِفُ "

Müseyyeb b. Râfi' der ki: "Alkame'nin yanına girdiğimizde koyun sürüsünü kendisinin topladığını, onları sağıp yemlediğini görürdük."

(١٦٧٤)- [٢/٩٩] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ، قَالَ: ثنا ابْنُ نُمَيْرٍ، قَالَ: ثنا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنِ الْمُسَيَّبِ بْنِ رَافِعٍ، قَالَ: قِيلَ [٢/١٠٠] لِعَلْقَمَةَ: لَوْ جَلَسْتَ فَأَقْرَأْتَ الْقُرْآنَ وَحَدَّثْتَهُمْ، قَالَ: " أَكْرَهُ أَنْ يُوطَأَ عَقِبِي، وَأَنْ يُقَالَ: هَذَا عَلْقَمَةُ "، وَكَانَ يَكُونُ فِي مَبِيتِهِ يَعْلِفُ غَنَمَهُ وَيَفُتُّ لَهُمْ،

قَالَ: فَكَانَ مَعَهُ شَيْءٌ يَقْرَعُ بَيْنَهُنَّ إِذَا تَنَاطَحْنَ.رَوَاهُ يَزِيدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ سِيَاهٍ، عَنِ الأَعْمَشِ نَحْوَهُ

Müseyyeb. b. Râfi'nin naklettiğine göre Alkame'ye "Otursan da Kur'ân okuyup insanlara hadis nakletsen" dediklerinde şöyle cevap verdi: "Arkamdan yürüyüp; «Bu, Alkame'dir» demelerinden hoşlanmam."

Evindeyken koyunlarını yemler, eliyle doğrayıp yedirirdi. Elinde bir şey vardı, koyunlar kavgaya tutuştuğunda onunla gürültü çıkarıp ayrılmalarını sağlardı.

(١٦٧٥)- [٢/١٠٠] حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ محمد بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُوسَى، قَالَ: ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: ثنا مُعَاوِيَةُ، عَنْ عَمْرٍو، عَنْ زَائِدَةَ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ مَالِكِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ، قَالَ: قِيلَ لِعَلْقَمَةَ: أَلا تَدْخُلُ الْمَسْجِدَ فَيُجْتَمِعُ إِلَيْكَ، وَتُسْأَلُ فَنَجْلِسُ مَعَكَ، فَإِنَّهُ يُسْأَلُ مَنْ هُوَ دُونَكَ؟ قَالَ: " إِنِّي أَكْرَهُ أَنْ يُوطَأَ عَقِبِي، فَيُقَالُ: هَذَا عَلْقَمَةُ "

Abdurrahman b. Yezîd'in naklettiğine göre Alkame'ye "Neden mescide girmiyorsun, insanlar toplanır, sana sorular sorarlar, biz de seninle otururuz. Senin seviyenin altında olanlara sorular soruluyor" dediler. Şöyle cevap verdi: "Arkamdan yürünmesinden ve «Bu, Alkame'dir» denmesinden hoşlanmam."

(١٦٧٦)- [٢/١٠٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ، قَالَ: ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي حَكِيمٍ، قَالَ: ثنا فُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: كَانَ عَلْقَمَةُ " إِذَا رَأَى مِنَ الْقَوْمِ أَشَاشًا، ذَكَّرَهُمْ فِي الأَيَّامِ " يَعْنِي نَشَاطًا

İbrâhîm anlatıyor: Alkame, halkta bir gevşeklik gördüğünde, dinç ve canlı oldukları günleri onlara hatırlatıp harekete geçirirdi.

(١٦٧٧)- [٢/١٠٠] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: ثنا يَحْيَى بْنُ آدَمَ، قَالَ: ثنا أَبُو بَكْرٍ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ النَّخَعِيِّ، قَالَ: " لَمْ يَتْرُكْ عَلْقَمَةُ إِلا دَارَهُ وَبِرْذَوْنًا وَمُصْحَفًا، وَأَوْصَى بِهِ لِمَوْلًى لَهُ كَانَ يَقُومُ عَلَيْهِ فِي مَرَضِهِ "

Hasan b. Ubeydillah en-Nehaî der ki: "Alkame vefat ettiğinde geriye bir ev, bir birzevn cinsi at ve bir de mushaf bıraktı. Mushafını da hastalığı zamanında kendisiyle ilgilenen azatlısına vasiyetle bıraktı."

(١٦٧٨)- [٢/١٠٠] ثنا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا ابْنُ كَرَامَةَ، قَالَ: ثنا أَبُو أُسَامَةَ، قَالَ: ثنا الأَعْمَشُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: كَانَ عَلْقَمَةُ " يَتَزَوَّجُ إِلَى أَهْلِ بَيْتٍ دُونَ بَيْتِهِ، يُرِيدُ بِذَلِكَ التَّوَاضُعَ "

İbrâhim-i Nehaî der ki: A'meş, tevazu olsun diye ailesi ve akrabası dışında olanlardan da kız alıp verirdi.

(١٦٧٩)- [٢/١٠٠] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، قَالَ: ثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْهَيْثَمِيُّ، قَالَ: ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: ثنا شَرِيكٌ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ، أَنَّهُ قَالَ لامْرَأَتِهِ فِي مَرَضِهِ: " تَزَيَّنِي وَاقْعُدِي عِنْدَ رَأْسِي، لَعَلَّ اللَّهَ يَرْزُقُكِ بَعْضَ عُوَّادِي "

İbrâhim-i Nehaî der ki: Alkame, hastalandığı zaman hanımına şöyle dedi: "Süslenip başucumda otur. Belki böylece Allah, beni ziyaret edenlerden biriyle evlenmeni nasib eder."

(١٦٨٠)- [٢/١٠٠] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: ثنا يَعْلَى بْنُ عُبَيْدٍ، قَالَ: ثنا الأَعْمَشُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى عَلْقَمَةَ فَشَتَمَهُ، فَقَالَ عَلْقَمَةُ: " ﴿وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُبِينًا﴾ "، فَقَالَ الرَّجُلُ: أَمُؤْمِنٌ أَنْتَ؟ قَالَ: " أَرْجُو "

İbrâhim bildiriyor: Adamın biri Alkame b. Kays en-Nehaî'ye geldi ve ona dil uzattı. Bunun üzerine Alkame cevap olarak şu âyeti okudu: **"İnanan erkek ve kadınları, yapmadıkları bir şeyden ötürü incitenler, şüphesiz iftira etmiş ve apaçık bir günah yüklenmiş olurlar."**[1] Adam: "Sen mümin misin?" diye sorunca, Alkame: "Mümin olduğumu umuyorum!" dedi.

---

[1] Ahzâb Sur. 58

(١٦٨١)- [٢/١٠٠] حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْمُخَارِقِ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ سَمَاعَةَ، قَالَ: ثنا أَبُو نُعَيْمٍ، قَالَ: ثنا الأَعْمَشُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ، قَالَ: " مَا حَفِظْتُ وَأَنَا شَابٌّ كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَيْهِ فِي وَرَقَةٍ أَوْ قِرْطَاسٍ "

Alkame: "Genç yaştayken ezberlediklerim sanki önümde bir kağıt veya sayfada ve ben ona bakıyormuşum gibi hafızamdadır" dedi.

(١٦٨٢)- [٢/١٠١] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ الْخُزَاعِيُّ، قَالَ: ثنا الْقَعْنَبِيُّ، قَالَ: ثنا عَابِسٌ، قَالَ: قَالَ عَلْقَمَةُ: " إِحْيَاءُ الْعِلْمِ الْمُذَاكَرَةُ "

Alkame: "İlmi diri tutmak; tekrar etmekle olur" dedi.

(١٦٨٣)- [٢/١٠١] حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْحَكَمِ، قَالَ: ثنا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، قَالَ: ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، قَالَ: ثنا سُفْيَانُ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُوسَى، قَالَ: ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: ثنا عِيسَى بْنُ يُونُسَ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: قُلْتُ لِعَلْقَمَةَ: عَلِّمْنِي الْفَرَائِضَ، قَالَ: " أَمِتْ جِيرَانَكَ "

İbrâhîm der ki: Alkame'ye "Bana ferâizi[1] öğret" dediğimde "Komşularını öldür" dedi.

(١٦٨٤)- [٢/١٠١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَبَّانَ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ الْجَارُودِ، قَالَ: ثنا أَبُو سَعِيدٍ الأَشَجُّ، قَالَ: ثنا أَبُو خَالِدٍ، عَنْ أَشْعَثَ، عَنِ الْحَكَمِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ، قَالَ: " لا تَنْعُونِي كَنَعْيِ أَهْلِ الْجَاهِلِيَّةِ، وَلا تُؤْذِنُوا بِي أَحَدًا وَأَغْلِقُوا الْبَابَ وَلا تَتْبَعْنِي امْرَأَةٌ، وَلا تَتَّبِعُونِي بِنَارٍ، وَإِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ يَكُونَ آخِرُ كَلامِي لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ فَافْعَلُوا "

Alkame der ki: "Ölümümü Cahiliye âdetlerinde olduğu gibi ilan etmeyiniz ve benim sebebimle kimseyi rahatsız etmeyiniz. (Cenazem evden çıkınca) kapıyı kapatınız ve mezara giderken peşimden hiçbir kadın gelmesin. Beni götürürken ateş yakmayınız. Eğer son sözümün «Lâ ilahe illallah» olmasını sağlayabilirseniz (telkin edebilirseniz) yapınız."

---

[1] Feraiz; İslâm'da miras hukuku.

(١٦٨٥)- [١٠١/٢] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: ثنا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُدْرِكٍ، قَالَ: قَالَ عَلْقَمَةُ لأَسْوَدَ: " إِنْ أَنَا مِتُّ، فَلَقِّنِّي: لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ، فَإِذَا أَنَا مِتُّ، فَلا تَنْعِنِي لأَحَدٍ، فَإِنِّي أَخَافُ أَنْ يَكُونَ نَعْيًا كَنَعْيِ الْجَاهِلِيَّةِ، فَإِذَا خَرَجْتُمْ بِجِنَازَتِي مِنَ الدَّارِ، فَأَغْلِقُوا الْبَابَ حِينَ يَخْرُجُ آخِرُ الرِّجَالِ، وَعَلَى أَوَّلِ النِّسَاءِ، فَإِنَّهُ لا أَرَبَ لِي فِيهِنَّ "

Ali b. Müdrik'in naklettiğine göre Alkame, Esved'e "Öldüğümde; Lâ ilâhe illallâh diyerek bana talkın et. Öldüğümde ölümümü kimseye ilan etme; ölümümün Cahiliye döneminde olduğu gibi ilan edilmesinden korkuyorum. Cenazemi evden çıkarırken, son erkeğin arkasından, ilk kadının üzerine kapıyı kapatın (cenazemin arkasından gelmesinler), onlara ihtiyacım yoktur."

Rivayetinde tek kaldığı hadislerin bazıları:

Takrîb 962, Takrîb 3774, Takrîb 3818, Takrîb 2984, Takrîb 1403

Esved b. Yezîd en-Nehaî

Onlardan birisi de; Kur'ân okuyan ve çok namaz kılan, devamlı oruç tutan, etkili fakih, fakir ve esir Esved b. Yezîd en-Nehaî.

(١٦٩١)- [١٠٢/٢] ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ صَنْدَلٍ، قَالَ: ثنا فُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: كَانَ الأَسْوَدُ " يَخْتِمُ الْقُرْآنَ فِي رَمَضَانَ فِي كُلِّ لَيْلَتَيْنِ، وَكَانَ يَنَامُ بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ، وَكَانَ يَخْتِمُ الْقُرْآنَ فِي غَيْرِ رَمَضَانَ فِي كُلِّ سِتِّ لَيَالٍ "

İbrâhim der ki: "Esved b. Yezîd en-Nehaî, Ramazan ayında iki günde bir Kur'ân'ı hatmederdi. Bu ay içinde akşam ile yatsı namazları arasında da uyurdu. Ramazan ayı dışındaki zamanlarda ise altı günde bir Kur'ân'ı hatmederdi."

(١٦٩٢)- [١٠٣/٢] ثنا بَكْرُ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، قَالَ: " حَجَّ الأَسْوَدُ ثَمَانِينَ مَا بَيْنَ حَجَّةٍ وَعُمْرَةٍ ".رَوَاهُ ابْنُ عُلَيَّةَ، عَنْ مَيْمُونِ بْنِ حَمْزَةَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ مِثْلَهُ

Ebû İshâk der ki: "Esved b. Yezîd en-Nehaî bazısı hac için, bazısı da umre için olmak üzere seksen defa Mekke'ye gitmiştir."

(١٦٩٣)- [١٠٣/٢] ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ شِبْلٍ، قَالَ: ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، قَالَ: ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عُلَيَّةَ، عَنِ ابْنِ عَوْنٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، قَالَ: وَسُئِلَ عَنِ الأَسْوَدِ، فَقَالَ: " كَانَ صَوَّامًا قَوَّامًا حَجَّاجًا "

İbn Avn'ın naklettiğine göre: Şa'bî'ye, Esved'i sorduklarında: "O, devamlı oruç tutar, çok namaz kılar ve hacca giderdi" dedi.

(١٦٩٤)- [١٠٣/٢] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، قَالَ: ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ السَّرَّاجُ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو الْبَاهِلِيُّ، قَالَ: ثنا أَزْهَرُ، عَنِ ابْنِ عَوْنٍ، قَالَ: قُلْتُ لِلشَّعْبِيِّ: عَلْقَمَةُ أَفْضَلُ أَمِ الأَسْوَدُ ؟ قَالَ: " عَلْقَمَةُ، وَكَانَ الأَسْوَدُ رَجُلا حَجَّاجًا، وَكَانَ عَلْقَمَةُ بَطِيئًا وَهُوَ يُدْرِكُ السَّرِيعَ "

İbn Avn der ki: Şa'bî'ye "Alkame mi daha üstün, Esved mi?" dediğimde, şöyle cevap verdi: "Alkame. Esved çok hacceden bir adamdı. Alkame yavaşken, hızlı olana yetişirdi."

(١٦٩٥)- [١٠٣/٢] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، قَالَ: ثنا أَبِي، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ بِشْرٍ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، قَالَ: " أَهْلُ بَيْتٍ خُلِقُوا لِلْجَنَّةِ: عَلْقَمَةُ، وَالأَسْوَدُ، وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ "

Şa'bî der ki: "Cennet için yaratılan ev halkı; Alkame, Esved ve Abdurrahman'dır."

(١٦٩٦)- [١٠٣/٢] حَدَّثَنَا أَبِي، قَالَ: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، قَالَ: ثنا أَبُو حُمَيْدٍ الْحِمْصِيُّ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَيَّارٍ، قَالَ: ثنا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: ثنا يَزِيدُ بْنُ عَطَاءٍ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ مَرْثَدٍ، قَالَ: " انْتَهَى الزُّهْدُ إِلَى ثَمَانِيَةٍ مِنَ التَّابِعِينَ مِنْهُمْ: الأَسْوَدُ بْنُ يَزِيدَ، كَانَ مُجْتَهِدًا فِي الْعِبَادَةِ، يَصُومُ حَتَّى يَخْضَرَّ جَسَدُهُ وَيَصْفَرَّ، [١٠٤/٢] وَكَانَ عَلْقَمَةُ بْنُ قَيْسٍ يَقُولُ لَهُ: لِمَ تُعَذِّبُ هَذَا الْجَسَدَ؟ قَالَ: رَاحَةُ هَذَا الْجَسَدِ أُرِيدُ، فَلَمَّا

احْتُضِرَ بَكَى، فَقِيلَ لَهُ: مَا هَذَا الْجَزَعُ؟ قَالَ: مَا لِي لا أَجْزَعُ وَمَنْ أَحَقُّ بِذَلِكَ مِنِّي، وَاللَّهِ لَوْ أُتِيتُ بِالْمَغْفِرَةِ مِنَ اللَّهِ ﷻ لَهَمَّنِي الْحَيَاءُ مِنْهُ مِمَّا قَدْ صَنَعْتُهُ، إِنَّ الرَّجُلَ لِيَكُونُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الرَّجُلِ الذَّنْبُ الصَّغِيرُ فَيَعْفُو عَنْهُ، فَلا يَزَالُ مُسْتَحْيِيًا مِنْهُ، وَلَقَدْ حَجَّ الأَسْوَدُ ثَمَانِينَ حَجَّةً "

Alkame b. Mersed der ki: Zühd, tâbiûndan sekiz kişide son noktasını bulmuştur. Bunlardan Esved b. Yezîd en-Nehaî, çok ibadet eden birisiydi. Rengi solup bedeni zayıf düşünceye kadar oruç tutardı. Alkame b. Kays ona: “Bu bedenine neden bu kadar eziyet edersin ki?” deyince, Esved: “Aksine ben, bu bedenin rahatlamasını istiyorum” karşılığını verirdi. Vefat anı geldiğinde ağlamaya başladı. Kendisine: “Bu üzüntün de ne?” diye sorulunca: “Neden üzülmeyeyim? Üzülmeyi benden daha fazla hak eden var mı ki? Vallahi Allah beni bağışlayacak olsa dahi yaptıklarımdan dolayı utancım, yine en büyük derdim. Burada (dünyada) bile biri birine karşı bir suç işlediği zaman affedilse bile devamlı olarak ondan utanır durur” dedi. Esved hayatı boyunca seksen defa haccetmiştir.

(١٦٩٧)- [١٠٣/٢] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: ثنا حَجَّاجٌ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ طَلْحَةَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ ثَرْوَانَ أَبِي قَيْسٍ الأَوْدِيِّ، قَالَ: كَانَ الأَسْوَدُ بْنُ يَزِيدَ يُجْهِدُ نَفْسَهُ فِي الصَّوْمِ وَالْعِبَادَةِ حَتَّى يَخْضَرَّ جَسَدُهُ وَيَصْفَرَّ، وَكَانَ عَلْقَمَةُ يَقُولُ لَهُ: " وَيْحَكَ لِمَ تُعَذِّبُ هَذَا الْجَسَدَ؟ " فَيَقُولُ: " إِنَّ الأَمْرَ جِدٌّ، إِنَّ الأَمْرَ جِدٌّ "

Abdurrahman b. Servân b. Kays el-Evdî'nin naklettiğine göre Esved b. Yezîd oruçtan ve ibadet etmekten o kadar yorulurdu ki, vücudu morarır ve sararırdı. Alkame ona “Yazıklar olsun sana, neden bu vücuda işkence ediyorsun?” derdi. O da “Mesele gerçekten ciddi, mesele çok ciddi” diyerek cevap verirdi.

(١٦٩٨)- [١٠٤/٢] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: ثنا مَعْمَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ الرَّقِّيُّ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بِشْرٍ أَنَّ عَلْقَمَةَ وَالأَسْوَدَ بْنَ يَزِيدَ حَجَّا، وَكَانَ الأَسْوَدُ صَاحِبَ عِبَادَةٍ، وَصَامَ يَوْمًا فَكَانَ النَّاسُ بِالْهَجِيرِ

وَقَدْ تَرَبَّدَ وَجْهُهُ، فَأَتَاهُ عَلْقَمَةُ فَضَرَبَ عَلَى فَخِذِهِ، فَقَالَ: " أَلا تَتَّقِي اللَّهَ يَا أَبَا عَمْرٍو فِي هَذَا الْجَسَدِ، عَلامَ تُعَذِّبُ هَذَا الْجَسَدَ؟ " فَقَالَ الأَسْوَدُ: " يَا أَبَا شِبْلٍ الْجِدَّ الْجِدَّ

Abdullah b. Bişr'in naklettiğine göre Alkame ve Esved hacca gitmişlerdi. Esved ibadetine düşkün biriydi. Bir gün oruç tuttu, insanlar da yoldaydı. Yüzü sarardı, Alkame yanma gelip dizine vurdu ve şöyle dedi: "Bu vücut için Allah'tan korkmuyor musun, ey Ebû Amr?" dedi. Esved "Ey Ebû Şibl, zor zor" diye cevap verdi.

(١٦٩٩)- [١٠٤/٢] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا الْفَضْلُ بْنُ سَهْلٍ، قَالَ: ثنا أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: ثنا حَنَشُ بْنُ حَارِثٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُدْرِكٍ، قَالَ: قَالَ عَلْقَمَةُ لِلأَسْوَدِ: " لِمَ تُعَذِّبُ هَذَا الْجَسَدَ وَهُوَ يَصُومُ؟ " قَالَ: " الرَّاحَةَ أُرِيدُ لَهُ "

Ali b. Müdrik'in naklettiğine göre Alkame, Esved'e "Oruç tutan bu vücuda neden işkence ediyorsun?" diye sorduğunda, Esved "Onu (öbür dünyada) rahat ettirmek istiyorum" diye cevap verdi.

(١٧٠٠)- [١٠٤/٢] ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ شِبْلٍ، قَالَ: ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، قَالَ: ثنا الْفَضْلُ بْنُ دُكَيْنٍ، قَالَ: ثنا حَنَشُ بْنُ حَارِثٍ، قَالَ: رَأَيْتُ الأَسْوَدَ " ذَهَبَتْ إِحْدَى عَيْنَيْهِ مِنَ الصَّوْمِ "

Haneş b. Hâris: "Esved'i gördüm, oruç tutmaktan bir gözü gitmişti" dedi.

(١٧٠١)- [١٠٤/٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ شِبْلٍ، قَالَ: ثنا أَبُو بَكْرٍ، قَالَ: ثنا أَبُو خَالِدٍ الأَحْمَرُ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ عُمَارَةَ، قَالَ: " مَا كَانَ الأَسْوَدُ إِلا رَاهِبًا مِنَ الرُّهْبَانِ "

Umâre der ki: "Esved, kendini dünyadan tecrid etmiş, Allah'a adamış bir muttakiydi."

(١٧٠٢)- [١٠٤/٢] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: ثنا سُلَيْمَانُ الأَحْمَرُ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ مُغِيرَةَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الأَسْوَدِ، " وَإِذَا رَأَيْتَهُ قُلْتَ: رَاهِبًا مِنَ الرُّهْبَانِ، وَإِذَا حَضَرَتِ الصَّلاةُ أَنَاخَ وَلَوْ عَلَى حَجَرٍ "

İbrâhîm, Esved hakkında şöyle diyor: Onu gördüğünde "Kendini Allah'a adamış bir rahip" dersin. Namaz vakti geldiğinde, taş da olsa üzerine secde ederdi.

Rivayetinde tek kaldığı hadislerin bazıları:

Takrîb 1322, Takrîb 1889, Takrîb 658, Takrîb 3836

Rabî' b. Huseym

Onlardan birisi de iman ve vera' sahibi, yere basan, semaya bakan, sırrına sadık, konuştuğunu bilen, günahını kabul eden, Rabbinden isteyen; Ebû Yezîd Rabî' b. Huseym. Sekiz zahidden biri.

Derler ki: Tasavvuf, esrarı karşılamak, zevahirden yüz çevirmektir.

(١٧٠٧)- [١٠٥/٢] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا عَبْدَانُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: ثنا أَزْهَرُ بْنُ مَرْوَانَ، قَالَ: ثنا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ، قَالَ: ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ الرَّبِيعِ بْنِ خُثَيْمٍ، قَالَ: ثنا أَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: كَانَ الرَّبِيعُ بْنُ خُثَيْمٍ إِذَا دَخَلَ عَلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ لَمْ يَكُنْ عَلَيْهِ إِذْنٌ لأَحَدٍ حَتَّى يَفْرُغَ كُلٌّ وَاحِدٍ مِنْ صَاحِبِهِ، قَالَ: فَقَالَ عَبْدِ اللَّهِ: " يَا أَبَا يَزِيدَ لَوْ رَآكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لأَحَبَّكَ، وَمَا رَأَيْتُكَ إِلا ذَكَرْتُ الْمُخْبِتِينَ "

Abdullah b. Mes'ûd'un oğlu, Ebû Ubeyde'nin naklettiğine göre Rabî' b. Huseym, Abdullah b. Mes'ûd'un yanına girdiğinde, iki dost birbirinden ayrılıncaya kadar, başka birinin girmesine izin verilmezdi.

Abdullah ona: "Ey Ebû Yezîd! Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) seni görseydi severdi. Seni her gördüğümde mütevazi insanları hatırlarım" dedi.

(١٧٠٨)- [١٠٦/٢] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ، قَالَ: ثنا جَرِيرٌ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ أَبِي سُلَيْمَانَ، قَالَ: كَانَ ابْنُ مَسْعُودٍ إِذَا رَأَى الرَّبِيعَ بْنَ خُثَيْمٍ، قَالَ: " مَرْحَبًا يَا أَبَا يَزِيدَ "، وَيُجْلِسُهُ إِلَى جَنْبِهِ، وَيَقُولُ: " لَوْ رَآكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لأَحَبَّكَ "

Hammâd b. Ebî Süleymân'ın naklettiğine göre İbn Mes'ûd, Rabî' b. Huseym'i gördüğünde "Hoş geldin ey Ebû Yezîd!" der ve yanına oturturdu. Ona şöyle derdi: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) seni görseydi severdi."

(١٧٠٩)- [١٠٦/٢] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: ثنا سَهْلُ بْنُ مَحْمُودٍ، ثنا مُبَارَكُ بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ يَاسِينَ الزَّيَّاتِ، قَالَ: جَاءَ ابْنُ الْكَوَّاءِ إِلَى الرَّبِيعِ بْنِ خُثَيْمٍ، قَالَ: دُلَّنِي عَلَى مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنْكَ، قَالَ: " نَعَمْ، مَنْ كَانَ مَنْطِقُهُ ذِكْرًا، وَصَمْتُهُ تَفَكُّرًا، وَمَسِيرُهُ تَدَبُّرًا، فَهُوَ خَيْرٌ مِنِّي "

Yâsin ez-Zeyyât'ın naklettiğine göre İbnu'l-Kevvâ', Rabî' b. Huseym'e gelip "Bana senden daha hayırlı birini göster" dediğinde, Rabî: "Evet; konuşması zikir, suskunluğu tefekkür ve yolculuğu ibret olan benden daha hayırlıdır" dedi.

(١٧١٠)- [١٠٦/٢] ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَلْمٍ، قَالَ: ثنا هَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ، قَالَ: ثنا الْمُحَارِبِيُّ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، قَالَ: قِيلَ لِلرَّبِيعِ بْنِ خُثَيْمٍ: أَلا نَدْعُو لَكَ طَبِيبًا؟ قَالَ: " أَنْظِرُونِي فَتَفَكَّرَ، ثُمَّ قَالَ: ﴿وَعَادًا وَثَمُودَ وَأَصْحَابَ الرَّسِّ وَقُرُونًا بَيْنَ ذَلِكَ كَثِيرًا﴾ ، قَالَ: فَذَكَرَ حِرْصَهُمْ عَلَى الدُّنْيَا وَرَغْبَتَهُمْ وَمَا كَانُوا فيها، وَقَالَ: " قَدْ كَانَتْ فِيهِمْ أَطِبَّاءُ وَكَانَ فِيهِمْ مَرْضَى، فَلا أَرَى الْمُدَاوِيَ بَقِيَ، وَلا أَرَى الْمُدَاوَى، وَأُهْلِكَ النَّاعِتُ وَالْمَنْعُوتُ، لا حَاجَةَ لِي فِيهِ "، وَرَوَاهُ نُسَيْرُ بْنُ ذُعْلُوقٍ، عَنْ بَكْرِ بْنِ مَاعِزٍ، عَنِ الرَّبِيعِ نَحْوَهُ

Abdulmelik b. Umeyr anlatıyor: Rabî' b. Huseym'e: "Senin için doktor çağırsak olmaz mı?" diye sorulunca, "Bekleyin" deyip bir süre düşündükte sonra: **"Ad, Semud milletleri ile Ress'lileri ve bunların arasında birçok nesilleri de yerle bir ettik"[1]** âyetini okuyup dünyaya olan hırslarından ve isteklerinden bahsedip: "Bu kavimlerde de doktorlar ve hastalar vardı. Ne tedavi edenin, ne de tedavi edilenin kalmadığını gördüm. Allah hastayı da, tedaviyle uğraşanı da helak etti. Bu sebeple benim doktora ihtiyacım yoktur" dedi.

---

[1] Furkân Sur. 38

(١٧١١)- [١٠٦/٢] حَدَّثَنَا أَبِي، قَالَ: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، قَالَ: ثنا أَبُو حُمَيْدٍ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْحِمْصِيُّ، قَالَ: ثنا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: ثنا يَزِيدُ بْنُ عَطَاءٍ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ مَرْثَدٍ، قَالَ: " انْتَهَى الزُّهْدُ إِلَى ثَمَانِيَةٍ مِنَ التَّابِعِينَ: فَأَمَّا الرَّبِيعُ بْنُ خُثَيْمٍ، فَقِيلَ لَهُ حِينَ أَصَابَهُ الْفَالِجُ: لَوْ تَدَاوَيْتَ، فَقَالَ: " لَقَدْ عَلِمْتُ أَنَّ الدَّوَاءَ حَقٌّ، وَلَكِنْ ذَكَرْتُ عَادًا، وَثَمُودَ، وَأَصْحَابَ الرَّسِّ، وَقُرُونًا بَيْنَ ذَلِكَ كَثِيرًا، كَانَتْ فِيهِمُ الأَوْجَاعُ، وَكَانَتْ لَهُمُ الأَطِبَّاءُ، فَلا الْمُدَاوِي بَقِيَ وَلا الْمُدَاوَى "، فَقِيلَ لَهُ: أَلا تَذْكُرُ النَّاسَ؟ قَالَ: " مَا أَنَا عَنْ نَفْسِي بِرَاضٍ [١٠٧/٢] فَأَتَفَرَّغُ مِنْ ذَمِّهَا إِلَى ذَمِّ النَّاسِ، إِنَّ النَّاسَ خَافُوا اللَّهَ تَعَالَى فِي ذُنُوبِ النَّاسِ وَأَمِنُوا عَلَى ذُنُوبِهِمْ "، وَقِيلَ لَهُ: كَيْفَ أَصْبَحْتَ؟ قَالَ: أَصْبَحْنَا مُذْنِبِينَ نَأْكُلُ أَرْزَاقَنَا وَنَنْتَظِرُ آجَالَنَا "

Alkame b. Mersed der ki: Zühd, tâbiûndan sekiz kişide son noktasını bulmuştur. Bunlardan Rabî' b. Huseym'e felç olduğu zaman: "Tedavi olsana" denildi. Rabî' şöyle karşılık verdi: "Tedavinin hak bir şey olduğunu biliyorum; ama Âd, Semûd, Res kavmini ve bunlar gibi birçok kavmi düşündüm de bunlar birçok hastalığa yakalanmışlardı. Doktorları da olmasına rağmen ne tedavi olan, ne de tedavi eden hayatta kalabildi." Kendisine: "İnsanlara nasihatte bulunmayacak mısın?" diye sorulduğunda ise şöyle dedi: "Ben nefsimden razı değilim ki, kendi nefsimi bırakıp insanların nefislerini kınayayım. İnsanlar kendi günahlarından yana güven içindeymiş gibi başkalarının günahları için Allah'tan korkuyorlar." Yine ona: "Nasıl oldun?" diye sorulunca: "Günahkâr olduk! Bize ihsan edilen rızıkları yiyip ecelimizi bekliyoruz" karşılığını vermiştir.

(١٧١٢)- [١٠٧/٢] وَكَانَ ابْنُ مَسْعُودٍ إِذَا رَآهُ، قَالَ: " وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ، أَمَا إِنَّ مُحَمَّدًا ﷺ لَوْ رَآكَ لأَحَبَّكَ "

Abdullah b. Mes'ûd onu gördüğünde şöyle derdi: **"Mütevazi olanları müjdele."**[1] Gerçekten Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) görseydi seni severdi."

---

[1] Hac Sur. 34

(١٧١٣)- [٢/١٠٧] وَكَانَ الرَّبِيعُ، يَقُولُ: " أَمَّا بَعْدُ، فَأَعِدَّ زَادَكَ، وَخُذْ فِي جِهَادِكَ، وَكُنْ وَصِيَّ نَفْسِكَ "

Rabî' de şöyle derdi: "Asıl meseleye gelince; azığını hazırla, çalışmana sarıl ve kendine uyarıcı ol."

(١٧١٤)- [٢/١٠٧] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا هَنَّادٌ، قَالَ: ثنا وَكِيعٌ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ مُنْذِرٍ الثَّوْرِيِّ، عَنِ الرَّبِيعِ بْنِ خُثَيْمٍ، أَنَّهُ قَالَ لأَهْلِهِ: " اصْنَعُوا لَنَا خَبِيصًا "، فَصَنَعُوا لَهُ فَدَعَا رَجُلا بِهِ خَبَلٌ، فَجَعَلَ يلْقِمُهُ وَلُعَابُهُ يَسِيلُ، فَلَمَّا ذَهَبَ، قَالَ أَهْلُهُ: تَكَلَّفْنَا وَصَنَعْنَا مَا يَدْرِي هَذَا مَا أَكَلَ، فَقَالَ الرَّبِيعُ: " لَكِنَّ اللَّهُ "

Münzir es-Sevrî bildiriyor: Rabî' b. Huseym ev halkına: "Bize meyve tatlısı yapın" deyince evdekiler tatlı yaptılar. Sonrasında Rabî' deli bir adamı davet edip kendi eliyle tatlıdan yedirmeye başladı. Deli adam yemeği yerken bir yandan da ağzından salyası akıyordu. Yemeği bitirip gittiğinde evdekiler Rabî'ye: "O kadar zahmet edip bu yemeği yaptık. Oysa adam ne yediğinin bile farkında olmamıştır!" dediklerinde, Rabî': "Sizi Allah'a havale ediyorum!" diye çıkıştı.

(١٧١٥)- [٢/١٠٧] ثنا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: ثنا خَلادُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثنا سُفْيَانُ، قَالَ: أَخْبَرَتْنِي سُرِّيَّةُ الرَّبِيعِ بْنِ خُثَيْمٍ، قَالَتْ: كَانَ " عَمَلُ الرَّبِيعِ كُلُّهُ سِرًّا، إِنْ كَانَ لَيَجِيءُ الرَّجُلُ وَقَدْ نَشَرَ الْمُصْحَفَ فَيُغَطِّيهِ بِثَوْبِهِ ".رَوَاهُ الأَعْمَشُ، عَنْ سُفْيَانَ مِثْلَهُ

Rabî' b. Huseym'in cariyesi: "Rabî'nin bütün işleri gizliydi. Öyle ki; mushaf açıkken biri gelse onu elbisesiyle örterdi" dedi.

(١٧١٦)- [٢/١٠٧] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي سَهْلٍ، قَالَ: ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، قَالَ: ثنا وَكِيعٌ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ رَجُلٍ، عَنِ الرَّبِيعِ بْنِ خُثَيْمٍ، قَالَ: " كُلُّ مَا لا يُبْتَغَى بِهِ وَجْهُ اللَّهِ تَعَالَى يَضْمَحِلُّ "

Rabî' b. Huseym: "Allah'ın rızası amaçlanmayan her şey, yok olur" dedi.

(١٧١٧)- [١٠٧/٢] ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحُسَيْنِ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنِي أَبِي، وَعَمِّي، قَالا: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ، عَنْ عَمِّهِ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، وَذَكَرَ أَصْحَابَ عَبْدِ اللَّهِ، فَقَالَ: " أَمَا الرَّبِيعُ فَأَوْرَعُهُمْ وَرَعًا "

Şa'bî, Abdullah (b. Mes'ûd)'un öğrencilerinden bahsederken: "Rabî'ya gelince; içlerinde Allah'tan en çok korkan kişidir" dedi.

(١٧١٨)- [١٠٧/٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ، قَالَ: ثنا عُبَيْدُ بْنُ يَعِيشَ، قَالَ: ثنا يَحْيَى بْنُ آدَمَ، قَالَ: ثنا مَالِكُ بْنُ مِغْوَلٍ، قَالَ: قَالَ الشَّعْبِيُّ: أَصِفُهُمْ لَكَ يَعْنِي أَصْحَابَ عَبْدِ اللَّهِ كَأَنَّكَ شَهِدْتَهُمْ؟ " كَانَ الرَّبِيعُ بْنُ خُثَيْمٍ أَشَدَّهُمْ وَرَعًا"

Şa'bî diyor ki; "Sana Abdullah (b. Mes'ûd)'un öğrencilerini öyle anlatırım ki, görmüş gibi olursun. Rabî' b. Huseym, içlerinde Allah'tan en çok korkan kişiydi."

(١٧١٩)- [١٠٧/٢] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ حَنْبَلٍ، قَالَ: ثنا هَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ، قَالَ: ثنا أَبُو الأَحْوَصِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ مَسْرُوقٍ، عَنْ مُنْذِرٍ الثَّوْرِيِّ، قَالَ: قَالَ الرَّبِيعُ: " سُورَةٌ يَرَاهَا النَّاسُ قَصِيرَةً وَأَنَا أَرَاهَا طَوِيلَةً عَظِيمَةً، اللَّهُ تَعَالَى مَنَحَنَا لَيْسَ لَهَا خَلِيطٌ، فَأَيُّكُمْ قَرَأَهَا فَلا يَجْمَعَنَّ إِلَيْهَا شَيْئًا اسْتِقْلالا وَلِيَعْلَمْ أَنَّهَا مُجْزِئَةٌ "، يَعْنِي سُورَةَ الإِخْلاصِ

Münzir es-Sevrî, Rabî'nin, İhlâs Sûresini kasd ederek, şöyle dediğini nakleder: "İnsanların kısa gördüğü, benim de uzun ve büyük gördüğüm bir sûredir. Allah onu bize katıksız hediye etmiştir. İçinizden onu okuyan, azımsayıp ona bir şey eklemesin. Onun yeterli olduğunu bilsin."

(١٧٢٠)- [١٠٨/٢] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، قَالَ: ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ السَّرَّاجُ، قَالَ: ثنا هَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ، قَالَ: ثنا أَبُو الأَحْوَصِ، عَنْ سَعِيدٍ يَعْنِي ابْنَ مَسْرُوقٍ، عَنْ مُنْذِرٍ الثَّوْرِيِّ، قَالَ: كَانَ الرَّبِيعُ إِذَا أَتَاهُ الرَّجُلُ يَسْأَلُهُ، قَالَ: " اتَّقِ اللَّهَ فِيمَا عَلِمْتَ، وَمَا اسْتُؤْثِرَ عَلَيْكَ فَكِلْهُ إِلَى عَالِمِهِ، لأَنَا عَلَيْكُمْ فِي الْعَمْدِ أَخْوَفُ مِنِّي عَلَيْكُمْ فِي الْخَطَأِ، وَمَا خَيْرُكُمُ الْيَوْمَ بِخَيْرٍ، وَلَكِنَّهُ خَيْرٌ مِنْ آخَرَ شَرٍّ مِنْهُ، وَمَا تَتَّبِعُونَ الْخَيْرَ حَقَّ اتِّبَاعِهِ، وَمَا تَفِرُّونَ مِنَ الشَّرِّ حَقَّ فِرَارِهِ، وَلا كُلُّ مَا أُنْزِلَ إِلَى مُحَمَّدٍ ﷺ أَدْرَكْتُمْ، وَلا كُلُّ مَا تَقْرَءُونَ تَدْرُونَ مَا هُوَ؟ ثُمَّ

يَقُولُ: السَّرَائِرَ السَّرَائِرَ اللاتِي يَخْفَيْنَ مِنَ النَّاسِ وَهُنَّ لِلَّهِ تَعَالَى بِوَادٍ، الْتَمِسُوا دَوَاءَهُنَّ "، ثُمَّ يَقُولُ: " وَمَا دَوَاؤُهُنَّ إِلا أَنْ تَتُوبَ ثُمَّ لا تَعُودَ

Münzir es-Sevrî der ki: Rabî', yanına gelip de bir şeyler soran kişiye şöyle derdi: "Bildiklerin konusunda Allah'tan kork. Seni aşan konuları da bilenlere havale et. Hatayla yaptığınız şeylerden değil, ama daha çok kasıtlı olarak yaptığınız şeylerden endişe ediyorum. Bugün hayırlı olarak gördüğünüz kişiler hayırda değildir, fakat bundan daha kötü olan bir duruma göre hayırda sayılırlar. Ne gerektiği gibi hayrın peşinden gidiyor, ne de gerektiği gibi kötülüklerden kaçıyorsunuz. Ne Muhammed'e (sallallahu aleyhi vesellem) indirilen bütün şeylere yetiştiniz, ne de okuduğunuz her şeyi hakkıyla anlayabiliyorsunuz." Sonra dedi ki: "İnsanlardan saklı kalmış gizli sırlar/kötü niyetler (işlenmiş günahlar) Allah'ın bildiği şeyler olup onların ilacını arayın. Onların ilacı ise dönmemek üzere tövbe etmektir."

(١٧٢١)- [٢/١٠٨] ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ شِبْلٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَبْسِيُّ، قَالَ: ثنا أَبُو أُسَامَةَ، قَالَ:، ثنا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ بَكْرِ بْنِ مَاعِزٍ، قَالَ: قَالَ الرَّبِيعُ بْنُ خُثَيْمٍ: " يَا بَكْرُ بْنَ مَاعِزٍ، أَخْزِنْ عَلَيْكَ لِسَانَكَ إِلا مِمَّا لَكَ وَلا عَلَيْكَ، فَإِنِّي اتَّهَمْتُ النَّاسَ عَلَى دِينِي، أَطِعِ اللَّهَ فِيمَا عَلِمْتَ وَمَا اسْتُؤْثِرَ بِهِ عَلَيْكَ فَكِلْهُ إِلَى عَالِمِهِ، لأَنَا عَلَيْكُمْ فِي الْعَمْدِ أَخْوَفُ مِنِّي عَلَيْكُمْ فِي الْخَطَإِ "، فَذَكَرَ مِثْلَ حَدِيثِ الأَحْوَصِ.رَوَاهُ إِسْرَائِيلُ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ مَسْرُوقٍ، عَنْ مُنْذِرٍ مِثْلَهُ

Bekr b. Mâiz, Rabî' b. Huseym'in şöyle dediğini naklediyor: "Ey Bekr b. Mâiz! Seninle alakalı olmayan konularda diline sahip ol, ben dinime dayanıp insanlara ithamda bulundum. Bildiğin konularda Allah'a itaat et. Seni aşan konuları ehline havale et. Sizin yanlışlıkla yaptıklarınızdan korktuğumdan çok, kasden yaptıklarınızdan korkarım."

(١٧٢٢)- [٢/١٠٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: حَدَّثَنِي النَّضْرُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، قَالَ: ثنا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ الأَصْبَهَانِيِّ، عَنْ جَدَّتِهِ، عَنِ الرَّبِيعِ بْنِ خُثَيْمٍ، أَنَّهُ قَالَ لأَصْحَابِهِ: " تَدْرُونَ مَا الدَّاءُ وَالدَّوَاءُ وَالشِّفَاءُ؟ " قَالُوا: لا، قَالَ: " الدَّاءُ الذُّنُوبُ، وَالدَّوَاءُ الاسْتِغْفَارُ، وَالشِّفَاءُ أَنْ تَتُوبَ ثُمَّ لا تَعُودَ "

Abdülmelik b. el-Isbehânî'nin ninesinden naklettiğine göre Rabî' b. Huseym arkadaşlarına; "Hastalığın, ilacın ve şifanın ne olduğunu biliyor

musunuz?" dediğinde, "Hayır" dediler. Şöyle devam etti: "Hastalık günahlardır, ilacı istiğfar, şifa ise tövbe edip bir daha tekrar etmemektir."

(١٧٢٣)- [١٠٨/٢] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا أَبُو النَّضْرِ الْعِجْلِيُّ، قَالَ: ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى، قَالَ: ثنا سُفْيَانُ، عَنْ نُسَيْرِ بْنِ ذُعْلُوقٍ، قَالَ: كَانَ الرَّبِيعُ بْنُ خُثَيْمٍ يَبْكِي حَتَّى تَبَلَّ لِحْيَتَهُ دُمُوعُهُ، فَيَقُولُ: " أَدْرَكْنَا أَقْوَامًا كُنَّا فِي جَنْبِهِمْ لُصُوصًا "

Nuseyr b. Za'lûk der ki: Rabî' b. Huseym, akan yaşlarından dolayı sakalı ıslanacak kadar ağlar ve: "Öyle topluluklarla karşılaştık ki onların halleriyle bizimkini kıyaslayacak olursak bizler yanlarında hırsız gibi dururduk" derdi.

(١٧٢٤)- [١٠٩/٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ الْمُثَنَّى، قَالَ: ثنا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ يَزِيدَ، قَالَ: سَمِعْتُ فُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: كَانَ الرَّبِيعُ بْنُ خُثَيْمٍ يَقُولُ فِي دُعَائِهِ: " أَشْكُو إِلَيْكَ حَاجَةً لا يَحْسُنُ بَثُّهَا إِلا إِلَيْكَ، وَأَسْتَغْفِرُ مِنْهَا وَأَتُوبُ إِلَيْكَ "

Rabî' b. Huseym şöyle dua ederdi: "Allahım! Ellerimi sadece sana açtırmayacak bir fakirliği sana şikâyet ederim. Bundan dolayı da sana yönelir, beni bağışlamanı dilerim."

(١٧٢٥)- [١٠٩/٢] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ سُلَيْمَانَ الْهَرَوِيُّ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ عُبَيْدٍ الْعُصْفُرِيُّ، قَالَ: ثنا عُثْمَانُ بْنُ زُفَرٍ، قَالَ: ثنا الرَّبِيعُ بْنُ الْمُنْذِرِ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ الرَّبِيعُ بْنُ خُثَيْمٍ: " مَنِ اسْتَغْفَرَ اللَّهَ تَعَالَى، كُتِبَ فِي رَاحَتِهِ: أَمِنَ مِنَ الْعَذَابِ "

Rabî' b. Huseym der ki: Allah'a istiğfarda bulunan kişinin avucuna (amel defterine); "Azaptan emin kılındı" diye yazılır.

(١٧٢٦)- [١٠٩/٢] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانَ، قَالَ: ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ السَّرَّاجُ، قَالَ: ثنا سُفْيَانُ، قَالَ: ثنا وَكِيعٌ، قَالَ: ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ عُمَرَ بْنِ ذَرٍّ، قَالَ: قِيلَ لِلرَّبِيعِ بْنِ خُثَيْمٍ: كَيْفَ أَصْبَحْتَ يَا أَبَا يَزِيدَ ؟ قَالَ: " أَصْبَحْنَا ضُعَفَاءَ مُذْنِبِينَ نَأْكُلُ أَرْزَاقَنَا وَنَنْتَظِرُ آجَالَنَا "

Ömer b. Zerr'in naklettiğine göre Rabî' b. Huseym'e "Nasıl oldun, ey Ebû Yezîd?" diye sorduklarında: "Zayıf, günahkâr olduk. Nasibimizi yiyor, ecelimizi bekliyoruz" dedi.

(١٧٢٧)- [١٠٩/٢] ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ شِبْلٍ، قَالَ: ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، قَالَ: ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، قَالَ: ثنا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، عَنْ أَبِي يَعْلَى، قَالَ: كَانَ الرَّبِيعُ إِذَا قِيلَ لَهُ: كَيْفَ أَصْبَحْتُمْ؟ يَقُولُ: " ضُعَفَاءَ مُذْنِبِينَ نَأْكُلُ أَرْزَاقَنَا وَنَنْتَظِرُ آجَالَنَا ".رَوَاهُ نُسَيْرُ بْنُ ذُعْلُوقٍ، عَنْ بَكْرِ بْنِ مَاعِزٍ، عَنْهُ مِثْلَهُ

Ebû Yalâ der ki: Rabî'ye "Nasıl oldun?" dediklerinde şöyle derdi: "Zayıf, günahkâr olduk. Nasibimizi yiyor, ecelimizi bekliyoruz."

(١٧٢٨)- [١٠٩/٢] ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي سَهْلٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَبْسِيُّ، قَالَ: ثنا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ، عَنْ أَشْعَثَ، عَنِ ابْنِ سِيرِينَ، عَنِ الرَّبِيعِ بْنِ خُثَيْمٍ، قَالَ: " أَقِلُّوا الْكَلامَ إِلا بِتِسْعٍ: تَسْبِيحٍ، وَتَكْبِيرٍ، وَتَهْلِيلٍ، وَسُؤَالِكَ الْخَيْرَ، وَتَعَوُّذِكَ مِنَ الشَّرِّ، وَأَمْرِكَ بِالْمَعْرُوفِ، وَنَهْيِكَ عَنِ الْمُنْكَرِ، وَقِرَاءَةِ الْقُرْآنِ ".رَوَاهُ مُنْذِرٌ الثَّوْرِيُّ، عَنِ الرَّبِيعِ مِثْلَهُ

Rabî' b. Huseym der ki: "Şu dokuz şey haricinde çok az konuşun: Tesbih, tekbîr, tehlîl, tahmîd, hayırlı olan bir şeyi dileme, kötülükten Allah'a sığınma, iyiliği emretme, kötülükten sakındırma ve Kur'ân'ı okuma."

(١٧٢٩)- [١٠٩/٢] ثنا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، قَالَ: ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ السَّرَّاجُ، قَالَ: ثنا أَبُو هَمَّامٍ، قَالَ: ثنا أَبُو نُعَيْمٍ، ثنا سُفْيَانُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: قَالَ فُلانٌ: " مَا أَرَى رَبِيعًا تَكَلَّمَ بِكَلامٍ مُنْذُ عِشْرِينَ عَامًا، إِلا بِكَلِمَةٍ تَصْعَدُ "

İbrâhîm(-i Nehaî), bir adamın şöyle dediğini naklediyor: "Yirmi yıldır, Rabî'nin dua veya ibadet ibareleri dışında konuştuğunu görmedim."

(١٧٣٠)- [١٠٩/٢] ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ، قَالَ: ثنا سُفْيَانُ، قَالَ: قال: " صَحِبْنَا الرَّبِيعَ بْنَ خُثَيْمٍ عِشْرِينَ سَنَةً، فَمَا تَكَلَّمَ إِلا بِكَلِمَةٍ تَصْعَدُ "، وَقَالَ آخَرُ: " صَحِبْتُهُ سَنَتَيْنِ فَمَا كَلَّمَنِي إِلا كَلِمَتَيْنِ "

Süfyân der ki: "Rabî' b. Huseym'le yirmi yıl boyunca arkadaşlık ettik. Bu süre zarfında ağzından gereksiz tek bir kelime dahi çıkmamıştır."

(١٧٣١)- [١١٠/٢] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: ثنا شُجَاعُ بْنُ الْوَلِيدِ، عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ، عَنْ رَجُلٍ مِنْ بَنِي تَيْمِ اللَّهِ، قَالَ: جَالَسْتُ الرَّبِيعَ عَشْرَ سِنِينَ، " فَمَا سَمِعْتُهُ يَسْأَلُ عَنْ شَيْءٍ مِنْ أَمْرِ الدُّنْيَا إِلا مَرَّتَيْنِ، قَالَ مَرَّةً: " وَالِدَتُكَ حَيَّةٌ؟ " وَقَالَ مَرَّةً: " كَمْ لَكُمْ مَسْجِدًا؟ "

Temîm oğullarından bir adam der ki: "Rabî' b. Huseym ile yirmi yıl arkadaşlık ettim. İki kez dışında dünyayı ilgilendiren bir şey hakkında soru sorduğunu hiç işitmedim. Bu ikisinden birinde de bana: "Annen hayatta mı?" diye sormuştu. İkincisinde ise: "Kaç mescidiniz var?" diye sormuştu.

(١٧٣٢)- [١١٠/٢] ثنا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُسَاوِرٍ، قَالَ: ثنا سَهْلُ بْنُ عُثْمَانَ، قَالَ: ثنا سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الرَّبِيعِ، عَنْ نُسَيْرِ بْنِ ذُعْلُوقٍ، عَنْ بَكْرِ بْنِ مَاعِزٍ، قَالَ: انْطَلَقَ الرَّبِيعُ بْنُ خُثَيْمٍ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ إِلَى شَاطِئِ الْفُرَاتِ، فَمَرَّ بِتِلْكَ الْحَدَّادِينَ، فَلَمَّا رَأَى تِلْكَ النِّيرَانَ خَرَّ مَغْشِيًّا عَلَيْهِ فَرَجَعَ إِلَيْهِ، فَقَالَ: " يَا رَبِيعُ "، فَلَمْ يُجِبْهُ، فَانْطَلَقَ فَصَلَّى بِالنَّاسِ الْعَصْرَ ثُمَّ رَجَعَ إِلَيْهِ، فَقَالَ: " يَا رَبِيعُ، يَا رَبِيعُ "، فَلَمْ يُجِبْهُ ثُمَّ انْطَلَقَ، فَصَلَّى بِالنَّاسِ الْمَغْرِبَ ثُمَّ رَجَعَ، فَقَالَ: " يَا رَبِيعُ يَا رَبِيعُ "، فَلَمْ يُجِبْهُ حَتَّى ضَرَبَهُ بَرْدُ السَّحَرِ.رَوَاهُ أَبُو وَائِلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ

Bekr b. Mâiz bildiriyor: Rabî' b. Huseym ile Abdullah b. Mes'ûd, Fırat'ın kenarına doğru yola çıktılar. Giderken demircilerle karşılaştılar. Rabî' demircilerin kullandığı ateşi görünce (Cehennem ateşi aklına geldi ve) yere düşüp bayıldı. İbn Mes'ûd hemen dönüp: "Ey Rabî'! Ey Rabî'!" diye seslendi; fakat Rabî' cevap vermedi. İbn Mes'ûd gidip cemaate ikindi namazını kıldırdı. Sonra gelip yine: "Ey Rabî'! Ey Rabî'!" diye seslendiyse de Rabî' yine cevap vermedi. İbn Mes'ûd gidip cemaate akşam namazını kıldırdı. Sonra gelip yine: "Ey Rabî'! Ey Rabî'!" diye seslendi; ancak Rabî' yine cevap vermedi. Rabî' sabahleyin seherin serinliğine kadar da öyle baygın kaldı.

(١٧٣٣)- [١١٠/٢] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، قَالَ: ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ، قَالَ: ثنا عِيسَى بْنُ سُلَيْمٍ،

عَنْ أَبِي وَائِلٍ، قَالَ: " خَرَجْنَا مَعَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ وَمَعَنَا الرَّبِيعُ بْنُ خُثَيْمٍ، فَمَرَرْنَا عَلَى حَدَّادٍ، فَقَامَ عَبْدُ اللَّهِ يَنْظُرُ حَدِيدَةً فِي النَّارِ، " فَنَظَرَ رَبِيعٌ إِلَيْهَا فَتَمَايَلَ لِيَسْقُطَ، فَمَضَى عَبْدُ اللَّهِ حَتَّى أَتَيْنَا عَلَى أَتُّونٍ عَلَى شَاطِئِ الْفُرَاتِ، فَلَمَّا رَأَى عَبْدُ اللَّهِ وَالنَّارُ تَلْتَهِبُ فِي جَوْفِهِ قَرَأَ هَذِهِ الآيَةَ: ﴿إِذَا رَأَتْهُم مِّن مَّكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا لَهَا تَغَيُّظًا وَزَفِيرًا وَإِذَا أُلْقُوا مِنْهَا مَكَانًا ضَيِّقًا مُقَرَّنِينَ دَعَوْا هُنَالِكَ ثُبُورًا﴾ قَالَ: فَصَعِقَ الرَّبِيعُ فَاحْتَمَلْنَاهُ فَجِئْنَا بِهِ إِلَى أَهْلِهِ، قَالَ: ثُمَّ رَابَطَهُ إِلَى الْمَغْرِبِ فَلَمْ يَفِقْ، ثُمَّ إِنَّهُ أَفَاقَ فَرَجَعَ عَبْدُ اللَّهِ إِلَى أَهْلِهِ "

Ebû Vâil bildiriyor: Abdullah b. Mes'ûd ile birlikte, yanımıza Rabî' b. Huseym'i de alarak Fırat'ın kenarına doğru gitmek üzere çıktık. Yolda bir demirciyle karşılaştık. Abdullah durup ateşin içinde olan bir demiri izlemeye koyuldu. Rabî' de o demire bakınca düşecek gibi oldu. Sonra yolumuza devam ettik ve Fırat kenarında bulunan bir ateş fırınının yanına geldik. Abdullah fırının içinde yanan ateşi görünce: **"Bu ateş, onlara uzak bir yerden gözükünce, onun kaynamaşını ve uğultusunu işitirler. Elleri boyunlarına bağlanmış, çatılmış olarak cehennemin daracık bir yerine atıldıkları zaman orada, yok olup gitmeyi isterler"**[1] âyetine kadar okudu. Bunun üzerine Rabî' bayılıp yere düştü. Onu taşıyıp evine getirdik. Abdullah akşama kadar Rabî'nin başında bekledi; ancak Rabî' kendine gelmedi. Daha sonra kendine geldiğinde ise Abdullah evine gitmişti.

(١٧٣٤)- [٢/١١٠] حُدِّثْنَا عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْكَوَّاءِ، أَنَّهُ قَالَ لِلرَّبِيعِ: مَا نَرَاكَ تَعِيبُ أَحَدًا وَلا تَذُمُّهُ، فَقَالَ: " وَيْلَكَ يَا ابْنَ الْكَوَّاءِ، مَا أَنَا عَنْ نَفْسِي بِرَاضٍ فَأَتَفَرَّغُ مِنْ ذَنْبِي إِلَى حَدِيثٍ، إِنَّ النَّاسَ خَافُوا اللَّهَ تَعَالَى عَلَى ذُنُوبِ النَّاسِ، وَأَمِنُوهُ عَلَى نُفُوسِهِمْ "

Abdullah b. Muhammed el-Kevâ, Rabî'ye: "Senin kimseyi ayıpladığını veya tenkid ettiğini görmedik" dediğinde şöyle cevap verdiğini nakdediyor: "Yazıklar olsun sana ey İbnu'l-Kevvâ'! Ben kendimden razı değilim ki, kendimi bırakıp (başkası hakkında) konuşayım. İnsanlar Allah'tan başkalarının günahları için korkup kendilerini güvende görürler."

---

[1] Furkân Sur. 13

(١٧٣٥)- [١١٠/٢] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ السَّرَّاجُ، قَالَ: ثنا أَبُو هَمَّامٍ، قال: ثنا سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الرَّبِيعِ، عَنْ نُسَيْرِ بْنِ ذُعْلُوقٍ، عَنْ بَكْرِ بْنِ مَاعِزٍ، قَالَ: قَالَ الرَّبِيعُ بْنُ خُثَيْمٍ: " النَّاسُ رَجُلانِ مُؤْمِنٌ وَجَاهِلٌ، فَأَمَّا الْمُؤْمِنُ فَلا تُؤْذِهِ، وَأَمَّا الْجَاهِلُ فَلا تُجَاهِلْهُ "

Rabî' b. Huseym der ki: "İnsanlar iki türlüdür; mümin ve cahil. Mümine zarar verme, cahille de cahil olma."

(١٧٣٦)- [١١١/٢] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، قَالَ: ثنا الْوَلِيدُ بْنُ شُجَاعٍ، قَالَ: أَتَيْنَا الرَّبِيعَ بْنُ خُثَيْمٍ، فَقَالَ: " مَا جَاءَ بِكُمْ؟ ! " قُلْنَا: جِئْنَا لِتَحْمَدَ اللَّهَ وَنَحْمَدَهُ مَعَكَ، وَتَذْكَرَ اللَّهَ وَنَذْكُرَهُ مَعَكَ، قَالَ: " الْحَمْدُ لِلَّهِ إِذْ لَمْ تَأْتُونِي تَقُولُونَ: جِئْنَا تَشْرَبُ فَنَشْرَبُ مَعَكَ، وَتَزْنِي فَنَزْنِي مَعَكَ "

Velîd b. Şucâ' der ki: Rabî' b. Huseym'i ziyarete gittik. Bize "Gelişinizin sebebi nedir?" deyince, "Allah'a hamd edersin biz de seninle hamd ederiz, Allah'ı zikredersin biz de seninle zikrederiz, diye geldik" dedik. Bize: "Allah'a hamd olsun ki; sen içersin biz de seninle içeriz, zina edersin biz de ederiz, diyerek gelmediniz" dedi.

(١٧٣٧)- [١١١/٢] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: ثنا الْوَلِيدُ بْنُ شُجَاعٍ، قَالَ: ثنا عَطَاءُ بْنُ مُسْلِمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ الْعَلاءَ بْنَ الْمُسَيَّبِ، يَقُولُ: سُرِقَ لِلرَّبِيعِ بْنِ خُثَيْمٍ فَرَسٌ، فَقَالَ أَهْلُ مَجْلِسِهِ: ادْعُ اللَّهَ عَلَيْهِ، قَالَ: " بَلْ أَدْعُو اللَّهَ لَهُ: اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ غَنِيًّا فَأَقْبِلْ بِقَلْبِهِ، وَإِنْ كَانَ فَقِيرًا فَأَغْنِهِ "

Alâ b. Müseyyeb der ki: Rabî' b. Huseym'in bir atı çalınmıştı. Arkadaşları "Hırsız için Allah'tan beddua dile" dediklerinde şöyle cevap verdi: "Aksine onun için Allah'a dua ederim; Allahım, zenginse kalbini aç, fakirse zengin et!"

(١٧٣٨)- [١١١/٢] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ نُسَيْرٍ، عَنْ هُبَيْرَةَ بْنِ خُزَيْمَةَ، قَالَ: " أَنَا أَوَّلُ مَنْ أَتَى الرَّبِيعَ بْنَ خُثَيْمٍ بِقَتْلِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ "

Hubeyre b. Huzeyme der ki: Rabî' b. Huseym'e, Hüseyn b. Ali'nin şehit edildiği haberini ilk ben getirdim."

(١٧٣٩)- [٢/١١١] وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: ثنا هَاشِمُ بْنُ الْقَاسِمِ، قَالَ: ثنا زَكَرِيَّا بْنُ سَلامٍ، عَنْ بِلالِ بْنِ الْمُنْذِرِ، قَالَ: قَالَ رَجُلٌ: إِنْ لَمْ أَسْتَخْرِجِ الْيَوْمَ سَيِّئَةً مِنَ الرَّبِيعِ لأَحَدٍ لَمْ أَسْتَخْرِجْهَا أَبَدًا، قَالَ: قُلْتُ: يَا أَبَا يَزِيدَ، قُتِلَ ابْنُ فَاطِمَةَ عَلَيْهِمَا السَّلامُ، قَالَ: " فَاسْتَرْجَعَ، ثُمَّ تَلا هَذِهِ الآيَةَ: ﴿قُلِ اللَّهُمَّ فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ أَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِي مَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ﴾ "، قَالَ: قُلْتُ: مَا تَقُولُ؟ قَالَ: " مَا أَقُولُ: إِلَى اللَّهِ إِيَابُهُمْ، وَعَلَى اللَّهِ حِسَابُهُمْ "، لَفْظُ هَاشِمِ بْنِ الْقَاسِمِ

Bilâl b. el-Münzir bildiriyor: Adamın biri: "Şâyet bugün Rabî'den birileri hakkında kötü bir söz çıkartamazsam artık hiç çıkartamam!" dedi. Sonra Rabî'ye gidip: "Ey Ebû Yezîd! Bugün Hz. Fâtıma'nın oğlu öldürüldü!" dedi. Rabî': "İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn" dedikten sonra: **"De ki: Ey gökleri ve yeri yaratan, gizliyi de, aşikârı da bilen Allah! Kullarının arasında, ayrılığa düştükleri şeyin hükmünü ancak sen vereceksin"**[1] âyetini okudu. Adam ona: "Sen ne diyorsun?" diye sorunca, Rabî': "Sonunda Allah'a dönecekler ve hesaplarını da Allah görecektir, diyorum!" karşılığını verdi.

(١٧٤٠)- [٢/١١١] حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُوسَى بْنِ الْعَبَّاسِ، قَالَ: ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: ثنا جَرِيرٌ، عَنْ أَبِي حَيَّانَ التَّيْمِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: كَانَتْ وَصِيَّةُ الرَّبِيعِ: " هَذَا مَا أَوْصَى بِهِ الرَّبِيعُ "

Ebû Hayyân et-Teymî, babasının şöyle dediğini naklediyor: Rabî'nin vasiyeti "Rabî'nin vasiyeti budur" şeklindeydi.

(١٧٤١)- [٢/١١١] ثنا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: ثنا وَكِيعٌ، قَالَ: ثنا سُفْيَانُ، عَنْ زَائِدَةَ، عَنْ مُنْذِرٍ الثَّوْرِيِّ، عَنْ رَبِيعٍ، أَنَّهُ أَوْصَى عِنْدَ مَوْتِهِ، فَقَالَ: " هَذَا مَا أَوْصَى بِهِ الرَّبِيعُ عَلَى نَفْسِهِ، وَأَشْهَدَ اللَّهَ عَلَيْهِ، وَكَفَى بِهِ شَهِيدًا، وَجَازِيًا لِعِبَادِهِ الصَّالِحِينَ وَمُثِيبًا، إِنِّي رَضِيتُ بِاللَّهِ رَبًّا، وَبِمُحَمَّدٍ نَبِيًّا، وَبِالإِسْلامِ دِينًا، وَرَضِيتُ لِنَفْسِي وَمَنْ أَطَاعَنِي بِأَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ فِي الْعَابِدِينَ، وَأَحْمَدَهُ فِي

[1] Zümer Sur. 46

الْحَامِدِينَ، وَأَنْصَحَ لِجَمَاعَةِ الْمُسْلِمِينَ ".وَرَوَاهُ شُعْبَةُ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ مَسْرُوقٍ، عَنِ الرَّبِيعِ، قَالَ شُعْبَةُ: فَقُلْتُ لِسَعِيدٍ: مَنْ حَدَّثَكَ بِهَذَا؟ قَالَ حَدَّثَنِيهِ الْحَيُّ، عَنِ الرَّبِيعِ مِثْلَهُ

Münzir es-Sevrî'nin naklettiğine göre: Rabî' vefat ettiğinde şöyle vasiyet etmişti: "Rabî'nin kendine vasiyeti budur. Buna Allah'ı da şahid kılmıştır. O şahid olarak yeterlidir. Salih kullarını ödüllendirip ihsanda bulunur. Ben Rab olarak Allah'ı, peygamber olarak Muhammed'i, din olarak İslâm'ı kabul ettim. Ben, bana itaat edenlerle, âbidlerin içinde ibadet etmeyi, hamd edenlerin içinde hamd etmeyi ve Müslümanlara nasihat etmeyi seçtim."

(١٧٤٢)- [١١٢/٢] ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْعَبَّاسِ، قَالَ: ثنا إِبْرَاهِيمُ الْحَرْبِيُّ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ مُقَاتِلٍ، قَالَ: ثنا ابْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ سُفْيَانَ، وَحَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالَ: ثنا جَعْفَرُ بْنُ الصَّبَّاحِ، قَالَ: ثنا يَعْقُوبُ الدَّوْرَقِيُّ، قَالَ: ثنا أَشْجَعِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ سُفْيَانَ، يَقُولُ: قَالَ الرَّبِيعُ بْنُ خُثَيْمٍ: " أَرِيدُوا بِهَذَا الْخَيْرِ اللَّهَ تَنَالُوهُ لا بِغَيْرِهِ، وَأَكْثِرُوا ذِكْرَ هَذَا الْمَوْتِ الَّذِي لَمْ تَذُوقُوا قَبْلَهُ مِثْلَهُ، فَإِنَّ الْغَائِبَ إِذَا طَالَتْ غَيْبَتُهُ وَجَبَتْ مَحَبَّتُهُ، وَانْتَظَرَهُ أَهْلُهُ، وَأَوْشَكَ أَنْ يَقْدِمَ عَلَيْهِمْ ".رَوَاهُ بَشِيرٌ، عَنْ بَكْرِ بْنِ عَامِرٍ، عَنْهُ مِثْلَهُ

Rabî' b. Huseym der ki: "Bunu söylemekle sizin, başka birinden değil, Allah'tan hayırlar elde etmenizi istiyorum: Daha önce onun gibisinin tadına bakmadığınız şu ölümü çokça anınız. Çünkü gurbette olan kişi, özlem içinde daha fazla sevilir ve ailesi, bir an önce dönmesi için kendisini bekler."

(١٧٤٣)- [١١٢/٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُصْعَبٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ الْجَبَّارِ بْنُ الْعَلاءِ، قَالَ: ثنا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ، قَالَ: ثنا الرَّبِيعُ بْنُ الْمُنْذِرِ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ الرَّبِيعُ: يَا مُنْذِرُ، قُلْتُ: لَبَّيْكَ، قَالَ: " لا يَغُرَّنَّكَ كَثْرَةُ ثَنَاءِ النَّاسِ مِنْ نَفْسِكِ، فَإِنَّهُ خَالِصٌ إِلَيْكَ عَمَلُكَ "

Münzir bildiriyor: Rabî' b. Huseym bana: "Ey Münzir!" diye seslenince: "Buyur, emrindeyim!" karşılığını verdim. Bunun üzerine bana: "İnsanların seni çokça övmesi seni aldatmasın; zira sana sadece yaptığın amellerin kalacaktır" dedi.

(١٧٤٤)- [١١٢/٢] ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، قَالَ: ثنا زِيَادُ بْنُ أَيُّوبَ، قَالَ: ثنا عَلِيُّ بْنُ يَزِيدَ، قَالَ: ثنا الصُّدَائِيُّ، قَالَ: ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ

غي âن، ç]ıد : بت عند اÂdàع بن خئئÆ بات قÂةâ، " فـ؛ي ¥ {، هتy بهذه ا âثة: وأم

Æ ه تç اءÕ ت ت]o]ل¦[Å ا وغبÂوا ئ انت Ø ذني ¿]Âهز"Å²nأن ب ت [ثÂ ا ko ا اثز ا ذمن Â h ¢ o

و ç È]نهب ت ء ن ي mك ç ×

(١٧٤٧)- [١١٣/٢] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا هَنَّادٌ، قَالَ: ثنا ابْنُ الْفُضَيْلِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ مَسْرُوقٍ، عَنِ الرَّبِيعِ بْنِ خُثَيْمٍ، أَنَّهُ لَبِسَ قَمِيصًا سُنْبُلانِيًّا أُرَاهُ ثَمَنَ ثَلاثَةِ دَرَاهِمَ أَوْ أَرْبَعَةٍ، فَإِذَا بِهِ كُمُّهُ بَلَغَ سَاعِدَهُ، وَإِذَا أَرْسَلَهُ بَلَغَ أَظْفَارَهُ، وَإِذَا رَأَى بَيَاضَ الْقَمِيصِ، قَالَ: " أَيْ عُبَيْدُ تَوَاضَعْ لِرَبِّكَ، ثُمَّ يَقُولُ: أَيْ لُحَيْمَةُ أَيْ دُمَيَّةُ كَيْفَ تَصْنَعَانِ إِذَا سُيِّرَتِ الْجِبَالُ، وَ ﴿دُكَّتِ الأَرْضُ دَكًّا دَكًّا وَجَاءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا وَجِيءَ يَوْمَئِذٍ بِجَهَنَّمَ﴾ ؟ "

İbn Mesrûk der ki: Rabî' b. Huseym ancak üç veya dört dirhem değerinde olan uzunca bir gömlek giyerdi. Kolları parmaklarının ucuna kadar gelirdi. Aşağıdan bıraktığı zaman da topuklarına kadar ulaşırdı. Gömleğinin beyazlığını gördüğü zaman: "Ey aciz kul! Rabbine karşı mütevazı ol!" derdi. Sonra şöyle derdi: "Ey bedenim! Ey etlerim! Yer, çarpılıp paralandığı zaman, melekler sıra sıra dizilip, Rabbinin buyruğu da geldiği zaman ve o gün Cehennem ortaya konulduğu zaman ne yapacaksınız?"

(١٧٤٨)- [١١٣/٢] ثنا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: ثنا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: ثنا أَبُو حَيَّانَ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: كَانَ الرَّبِيعُ بَعْدَمَا سَقَطَ شِقُّهِ يُهَادَى بَيْنَ رَجُلَيْنِ إِلَى مَسْجِدِ قَوْمِهِ، وَكَانَ أَصْحَابُ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُونَ: يَا أَبَا يَزِيدَ، لَقَدْ رَخَّصَ اللَّهُ لَكَ لَوْ صَلَّيْتَ فِي بَيْتِكَ، فَيَقُولُ: " إِنَّهُ كَمَا تَقُولُونَ، وَلَكِنِّي سَمِعْتُهُ يُنَادِي حَيَّ عَلَى الْفَلاحِ، فَمَنْ سَمِعَهُ مِنْكُمْ يُنَادِي حَيَّ عَلَى الْفَلاحِ فَلْيُجِبْهُ وَلَوْ زَحْفًا، وَلَوْ حَبْوًا ".رَوَاهُ جَرِيرٌ، عَنْ أَبِي حَيَّانَ نَحْوَهُ

Ebû Hayyân babasından bildiriyor: Rabî' b. Huseym bedeninin bir tarafı tutmaz hale geldiğinde kabilesinin mescidine iki kişinin tutmasıyla gidiyordu. Abdullah'ın öğrencileri kendisine: "Ey Ebû Yezîd! Allah bu konuda sana ruhsat vermiş, namazım evinde kılsana!" dedikleri zaman Rabî': "Dediğiniz doğru ama müezzinin: «Haydi kurtuluşa!» çağrısını işittim. İçinizden biri «Haydi kurtuluşa!» çağrısını işittiği zaman emekleyerek de olsa, sürünerek de olsa bu çağrıya icabet etmelidir!" karşılığını verdi.

(١٧٤٩)- [١١٣/٢] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانَ، قَالَ: ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ الثَّقَفِيُّ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ، قَالَ: ثنا جَرِيرٌ، عَنْ أَبِي حَيَّانَ التَّيْمِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: أَصَابَ الرَّبِيعَ الْفَالِجُ، فَكَانَ يُحْمَلُ إِلَى الصَّلاةِ، فَقِيلَ لَهُ: إِنَّهُ قَدْ رُخِّصَ لَكَ، قَالَ: " قَدْ عَلِمْتُ، وَلَكِنْ أَسْمَعُ النِّدَاءَ بِالْفَلاحِ "

Ebû Hayyân et-Teymî, babasının şöyle dediğini naklediyor: Rabî' felç olmuştu. Namaza taşınarak götürülürdü. Ona "Senin için ruhsat verilmiştir" dediklerinde, şöyle cevap verdi: "Biliyorum, ama felaha çağrıyı duyuyorum."

(١٧٥٠)- [١١٣/٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي سَهْلٍ، قَالَ: ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، قَالَ: ثنا ابْنُ مَهْدِيٍّ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي يَعْلَى، عَنِ الرَّبِيعِ، قَالَ: " مَا أُحِبُّ مُنَاشَدَةَ الْعَبْدِ لِرَبِّهِ ﷻ يَقُولُ: رَبِّ قَضَيْتَ عَلَى نَفْسِكَ الرَّحْمَةَ، قَضَيْتَ عَلَى نَفْسِكَ كَذَا يَسْتَبْطِئُ، وَمَا رَأَيْتُ أَحَدًا يَقُولُ: قَدْ أَدَّيْتُ الَّذِي عَلَيَّ فَأَدِّ مَا عَلَيْكَ "

Rabî' der ki: "Kulun Rabbine serzenişte bulunup «Rabbim kendine rahmet yazdın, kendine şunu farz kıldın...» deyip tembellik etmesinden hoşlanmam. «Rabbim, ben kendime düşeni yaptım, sen de sana düşeni yap» diyen hiç kimseyi görmedim."

(١٧٥١)- [١١٤/٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْعَبَّاسِ، قَالَ: ثنا إِبْرَاهِيمُ الْحَرْبِيُّ، قَالَ: ثنا أَبُو بَكْرٍ، قَالَ: ثنا سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ نُسَيْرٍ، عَنْ بَكْرِ بْنِ مَاعِزٍ، قَالَ: كَانَ الرَّبِيعُ، يَقُولُ: " أَكْثِرُوا ذِكْرَ هَذَا الْمَوْتِ الَّذِي لَمْ تَذُوقُوا قَبْلَهُ مِثْلَهُ "

Rabî' şöyle derdi: "Daha önce onun gibi bir şeyin tadına bakmadığınız ölümü çokça anınız."

(١٧٥٢)- [١١٤/٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ شِبْلٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثنا وَكِيعٌ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي يَعْلَى، عَنِ الرَّبِيعِ بْنِ خُثَيْمٍ، قَالَ: " مَا غَائِبٌ يَنْتَظِرُهُ الْمُؤْمِنُ خَيْرٌ مِنَ الْمَوْتِ "

Rabî' b. Huseym: "Mümin için, ölümden daha hayırlı beklediği bir gaib yoktur" dedi.

(١٧٥٣)- [١١٤/٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي سَهْلٍ، قَالَ: ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، قَالَ: ثنا ابْنُ مَهْدِيٍّ، عَنْ سُرِّيَّةِ الرَّبِيعِ، قَالَتْ: لَمَّا حُضِرَ الرَّبِيعُ، بَكَتِ ابْنَتُهُ، فَقَالَ: " يَا بُنَيَّةُ لِمَا تَبْكِينَ؟ قُولِي: يَا بُشْرَايَ أَتَى الْخَيْرُ "

Rabî'nin cariyesi der ki: Rabî'nin ölüm anı geldiği zaman kızı ağlayınca, Rabî' ona şöyle dedi: "Ey kızım! Neden ağlıyorsun? Müjdeler olsun! Hayır geldi, de."

(١٧٥٤)- [١١٤/٢] ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: ثنا حُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَسْلَمَ مِنَ الْمُبَكِّرِينَ إِلَى الْمَسْجِدِ، قَالَ: كَانَ الرَّبِيعُ بْنُ خُثَيْمٍ " إِذَا سَجَدَ كَأَنَّهُ ثَوْبٌ مَطْرُوحٌ، فَتَجِيءُ الْعَصَافِيرُ فَتَقَعُ عَلَيْهِ "

Eslem kabilesinden mescide erken gelen biri der ki: Rabî' b. Huseym secdeye gittiği zaman yere atılmış bir giysi parçası gibi dururdu ki, bazen kuşlar gelip üzerine konardı.

(١٧٥٥)- [١١٤/٢] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ بْنِ خُنَيْسٍ، عَنْ سُفْيَانَ، قَالَ: بَلَغَنَا أَنَّ أُمَّ الرَّبِيعِ بْنِ خُثَيْمٍ كَانَتْ تُنَادِي ابْنَهَا الرَّبِيعَ، فَتَقُولُ: يَا بُنَيَّ، يَا رَبِيعُ أَلا تَنَامُ، فَيَقُولُ: " يَا أُمَّهْ مَنْ جُنَّ عَلَيْهِ اللَّيْلُ وَهُوَ يَخَافُ الْبَيَاتَ، حُقَّ لَهُ أَنْ لا يَنَامَ "، قَالَ: فَلَمَّا بَلَغَ وَرَأَتْ مَا يَلْقَى مِنَ الْبُكَاءِ وَالسَّهَرِ نَادَتْهُ، فَقَالَتْ: يَا بُنَيَّ لَعَلَّكَ قَتَلْتَ قَتِيلا، فَقَالَ: " نَعَمْ يَا وَالِدَهْ قَدْ قَتَلْتُ قَتِيلا "، قَالَتْ: وَمَنْ هَذَا الْقَتِيلُ يَا بُنَيَّ حَتَّى يُتَحَمَّلَ عَلَى أَهْلِهِ فَيَعْفُونَ؟ وَاللَّهِ لَوْ يَعْلَمُونَ مَا تَلْقَى مِنَ الْبُكَاءِ وَالسَّهَرِ بَعْدُ لَقَدْ رَحِمُوكَ، فَيَقُولُ: " يَا وَالِدَهْ هِيَ نَفْسِي "

Süfyân anlatıyor: Bize bildirilene göre Rabî' b. Huseym'in annesi oğluna: "Ey oğul! Ey Rabî! Uyumayacak mısın?" diye seslenirdi. Rabî: "Anneciğim! Kötülüklerden korkan birisi gece karanlığında yatmamalıdır" derdi. Ne zaman ki gelir onu ağlarken bulur: "Ey oğul! Birisini mi öldürdün de böyle ağlıyorsun?" diye sorar, o da: "Evet, ben birisini öldürdüm" cevabını verirdi. Annesi: "Kim olduğunu söyle de, sahibine haber verelim de seni affetsinler, Vallahi! Eğer senin bu ağlamanı ve geceleri uyumadığını bilseler sana

merhamet ederlerdi" deyince, Rabî: "Anneciğim! O, nefsimdir" karşılığını verirdi.

(١٧٥٦)- [٢/١١٤] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ رُسْتَهْ، ثنا أَبُو أَيُّوبَ، قَالَ: ثنا سُلَيْمَانُ، قَالَ: سَمِعْتُ مَالِكَ بْنَ دِينَارٍ، يَقُولُ: قَالَتِ ابْنَةُ الرَّبِيعِ لِلرَّبِيعِ: يَا أَبَتِ لِمَا لا تَنَامُ وَالنَّاسُ يَنَامُونَ، فَقَالَ: " إِنَّ الْبَيَاتَ النَّارَ لا تَدَعُ أَبَاكِ أَنْ يَنَامَ "

Mâlik b. Dînâr bildiriyor: Kızının, Rabî'ye: "Babacığım! Herkes uyuyorken sen neden uyumuyorsun?" diye sorduğunu işittim. Rabî' ise şöyle cevap verdi: "Yarın içinde geceleyeceğimiz ateş, babanın uyumasına izin vermiyor!"

(١٧٥٧)- [٢/١١٥] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا هَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَجْلانَ، عَنْ نُسَيْرِ بْنِ ذُعْلُوقٍ، قَالَ: كَانَ الرَّبِيعُ بْنُ خُثَيْمٍ، يَقُولُ: " إِذَا جَاءَ سَائِلٌ أَطْعِمُوهُ سُكَّرًا، فَإِنَّ الرَّبِيعَ يُحِبُّ السُّكَّرَ "

Rabî' b. Huseym şöyle derdi: "Size bir dilenci geldiği zaman ona şeker verin. Zira Rabî' (ben) şekeri çok sever(im)."

(١٧٥٨)- [٢/١١٥] ثنا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا هَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ، قَالَ: ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، عَنْ بَكْرِ بْنِ مَاعِزٍ، قَالَ: كَانَ بِالرَّبِيعِ بْنِ خُثَيْمٍ خَبْلٌ مِنَ الْفَالِجِ، وَكَانَ يَسِيلُ مِنْ فِيهِ لُعَابٌ، فَمَسَحْتُهُ يَوْمًا فَرَآنِي كَرِهْتُ ذَلِكَ، فَقَالَ: " وَاللَّهِ وَاللَّهِ مَا أُحِبُّ مَا غَنِيَ الدَّيْلَمُ عَلَى اللَّهِ ﷻ ".رَوَاهُ الْمُبَارَكُ بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ الرَّبِيعِ نَحْوَهُ

Bekr b. Mâiz'in naklettiğine göre: Rabî' b. Huseym'in organlarında felç vardı. Ağzının suyu akardı. Bir gün onu silerken, hoşlanmadığımı görünce: "Vallahi billahi, siyah birinin Allah'a karşı kibirlenmesini sevmem" dedi.

(١٧٥٩)- [٢/١١٥] حَدَّثَنَا أَبُو جَعْفَرِ بْنُ حَمْدَانَ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، قَالَ: ثنا أَبُو مَعْمَرٍ، قَالَ: ثنا مُبَارَكُ بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قِيلَ لأَبِي وَائِلٍ: أَأَنْتَ أَمِ الرَّبِيعُ بْنُ خُثَيْمٍ ؟ قَالَ: " أَنَا أَكْبَرُ مِنْهُ سِنًّا وَهُوَ أَكْبَرُ مِنِّي عَقْلا "

Mübârek b. Saîd'in babasından naklettiğine göre: Ebû Vâil'e "Sen mi (büyüksün) Rabî' b. Huseym mi?" diye sorduklarında şöyle cevap verdi: "Ben ondan yaş bakımından daha büyüğüm, o ise akıl bakımından."

(١٧٦٠)- [٢/١١٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: ثنا سُرَيْجُ بْنُ يُونُسَ، قَالَ: ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ حَبِيبِ بْنِ حَسَّانَ، عَنْ مُسْلِمٍ الْبَطِينِ أَنَّ الرَّبِيعَ بْنَ خُثَيْمٍ جَاءَتْهُ ابْنَتُهُ، فَقَالَتْ: يَا أَبَتَاهُ أَذْهَبُ أَلْعَبُ؟ قَالَ: " اذْهَبِي فَقُولِي خَيْرًا "

Müslim el-Batîn bildiriyor: Rabî' b. Huseym'in yanına kızı gelip: "Babacığım! Oyun oynamaya gidebilir miyim?" diye sordu. Rabî' de: "Git, ama hayırdan başka bir söz ağzından çıkmasın!" dedi.

(١٧٦١)- [٢/١١٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانَ، قَالَ: ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ السَّرَّاجُ، قَالَ: ثنا أَبُو قُدَامَةَ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ سَعِيدٍ، قَالَ: ثنا سُفْيَانُ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي حَفْصَةَ، عَنْ مُنْذِرٍ الثَّوْرِيِّ، عَنِ الرَّبِيعِ بْنِ خُثَيْمٍ، قَالَ: " حَرْفٌ وَأَيُّمَا حَرْفٍ، مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ "

Rabî' b. Huseym der ki: "Bir harf, herhangi bir harfle, Resûl'e (sallallahu aleyhi vesellem) itaat eden Allah'a itaat etmiş olur."

(١٧٦٢)- [٢/١١٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانَ، قَالَ: ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ، قَالَ: ثنا ابْنُ يَزِيدَ، عَنْ حُصَيْنٍ، قَالَ: قَالَ الرَّبِيعُ بْنُ خُثَيْمٍ: " عَجِبْتُ لِمَلَكِ الْمَوْتِ وَلِثَلاثَةٍ، لِمَلِكٍ يُمْنَعُ فِي حُصُونِهِ فَيَأْتِيهِ مَلَكُ الْمَوْتِ فَيَنْزِعُ نَفْسَهُ وَيَدَعُ مُلْكَهُ خَلْفَهُ، وَمِسْكِينٍ مَنْبُوذٍ فِي الطَّرِيقِ يَقْذِرُهُ النَّاسُ أَنْ يَدْنُوَ مِنْهُ لا يَقْذِرُهُ مَلَكُ الْمَوْتِ أَنْ يَأْتِيَهُ فَيَنْزِعَ نَفْسَهُ وَيَدَعَ قَذَرَهُ "

Rabî' b. Huseym der ki: "Ölüm meleği ve üç kişiye şaşırdım; Biri kalelerinde korunan bir sultan; ölüm meleği geldiğinde ruhunu alır ve saltanatını geride bırakır. İkincisi; yolda atılmış bir miskin, insanlar kendilerine yaklaşmasından iğrenirler; ölüm meleği ondan iğrenmez, ruhunu alır iğrençliğini bırakır."

(١٧٦٣)- [٢/١١٦] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالَ: ثنا الْبَغَوِيُّ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ زُهَيْرٍ، قَالَ: ثنا غَسَّانُ بْنُ الْمُفَضَّلِ الْغَلابِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ مَنْ يَذْكُرُ أَنَّ الرَّبِيعَ بْنَ خُثَيْمٍ كَانَ بِالأَهْوَازِ وَمَعَهُ صَاحِبٌ لَهُ، فَنَظَرَتْ إِلَيْهِ امْرَأَةٌ، فَتَعَرَّضَتْ لَهُ فَدَعَتْهُ إِلَى نَفْسِهَا، فَبَكَى

الشَّيْخُ، فَقَالَ لَهُ صَاحِبُهُ: مَا يُبْكِيكَ؟ قَالَ: " إِنَّهَا لَمْ تَطْمَعْ فِي شَيْخَيْنِ إِلا رَأَتْ شُيُوخًا مِثْلَنَا "

Ğassân b. el-Mufassal el-Ğalâbî bildiriyor: Duyduğuma göre, Rabî' b. Huseym, bir arkadaşıyla Ahvaz'dayken kendisine bir kadın bakıp sarkıntılık etti ve onu birlikte olmaya davet etti. Bunun üzerine Rabî' ağlayınca, arkadaşı: "Neden ağlıyorsun?" diye sordu. Rabî': "Bizim gibi ihtiyarları görene dek bu kadın hiç ihtiyarlara heveslenmiş değildir" karşılığını verdi.

(١٧٦٤)- [١١٦/٢] ثنا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا سَعِيدُ بْنُ يَحْيَى الأُمَوِيُّ، قَالَ: وَحَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ مَالِكِ بْنِ مِغْوَلٍ، عَنْ حَسَنٍ يَعْنِي ابْنَ صَالِحٍ، قَالَ: قِيلَ لِلرَّبِيعِ بْنِ خُثَيْمٍ: لَوْ جَالَسْتَنَا؟ فَقَالَ: " لَوْ فَارَقَ ذِكْرُ الْمَوْتِ قَلْبِي سَاعَةً فَسَدَ عَلَيَّ "

Hasan b. Sâlih der ki: Rabî' b. Huseym'e: "Bizimle beraber otursan" denilince, "Eğer ölümü hatırlamak kalbimi bir an terk etse kalbim bozulur" karşılığını verdi.

(١٧٦٥)- [١١٦/٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ شِبْلٍ، قَالَ: ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، قَالَ: ثنا وَكِيعٌ، عَنْ مَالِكِ بْنِ مِغْوَلٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، قَالَ: مَا جَلَسَ الرَّبِيعُ فِي مَجْلِسٍ مُنْذُ تَأَزَّرَ، وَقَالَ: " أَخَافُ أَنْ يُظْلَمَ رَجُلٌ فَلا أَنْصُرَهُ، أَوْ يَعْتَدِيَ رَجُلٌ عَلَى رَجُلٍ فَأُكَلَّفَ عَلَيْهِ الشَّهَادَةَ، وَلا أَغُضَّ الْبَصَرَ، وَلا أَهْدِيَ السَّبِيلَ، أَوْ يَقَعَ الْحَامِلُ فَلا أَحْمِلَ عَلَيْهِ "

Şa'bî der ki: Rabî' b. Huseym, izar giymeye başladıktan sonra yol kenarlarında oturmadı. Bunun sebebini ise şöyle açıkladı: "Oturduğum yerde zulme uğrayan birine yardım edememekten veya biri tarafından iftiraya maruz kalan birine şahitlik etmem sorumluluğunu yüklenmekten, gözümü (harama bakmaktan) koruyamamaktan ve insanları doğru yola sevk edememekten veya önümde düşen hamile bir kadına yardım edememekten çekiniyorum."

(١٧٦٦)- [١١٦/٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ شِبْلٍ، قَالَ: ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، قَالَ: ثنا وَكِيعٌ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ مُنْذِرٍ، عَنِ الرَّبِيعِ بْنِ خُثَيْمٍ، أَنَّهُ كَانَ يَكْنُسُ الْحُشَّ بِنَفْسِهِ، فَقِيلَ لَهُ: إِنَّكَ تُكْفَى هَذَا، قَالَ: " إِنِّي أُحِبُّ أَنْ آخُذَ بِنَصِيبِي مِنَ الْمِهْنَةِ "

Münzir bildiriyor: Rabî' b. Huseym çer çöpü bizzat kendisi süpürüp temizlerdi. Kendisine: "Yerine başkası da bunu yapar" denildiği zaman da: "Bu işten kendi nasibimi almak isterim" karşılığını verirdi.

(١٧٦٧)- [١١٦/٢] حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ الْغِطْرِيفِيُّ، قَالَ: ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ شَقِيقٍ، قَالَ: ثنا غَالِبُ بْنُ الْوَزِيرِ الْغُزِّيُّ، قَالَ: ثنا ضَمْرَةُ، قَالَ: ثنا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: كَانَ الرَّبِيعُ بْنُ خُثَيْمٍ لا يُعْطِي السَّائِلَ أَقَلَّ مِنْ رَغِيفٍ، وَيَقُولُ: " إِنِّي لأَسْتَحِي مِنْ رَبِّي ﷻ أَنْ أَرَى غَدًا فِي مِيزَانِي نِصْفَ رَغِيفٍ "

Hafs b. Ömer der ki: Rabî' b. Huseym dilenciye bir ekmekten daha az asla vermez ve şöyle derdi: "Kıyamet günü Mizan'daki kefemde yarım ekmek görürsem Rabbimden utanç duyarım."

Rabî' b. Huseym'in rivayet ettiği birkaç hadis:

Takrîb 3841, Takrîb 1112, Takrîb 1111, Takrîb 1944, Takrîb 2708, Takrîb 2931

Herim b. Hayyân

Onlardan birisi de; aşık ve hayran, çok namaz kılıp çok susayan, Herim b. Hayyân. Aşkıyla yanıp tutuşarak yaşadı. Defnedildiği zaman kabri yağmur ve bereketle doldu.

Derler ki: Tasavvuf, ayrılık endişesiyle yanmak, visal yurduna özlem duymaktır.

(١٧٧٦)- [١١٩/٢] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: ثنا جَعْفَرٌ، حَدَّثَنِي مَطَرٌ الْوَرَّاقُ، قَالَ: بَاتَ هَرِمُ بْنُ حَيَّانَ الْعَبْدِيُّ

عِنْدَ حُمَمَةَ صَاحِبِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: فَبَاتَ حُمَمَةُ لَيْلَتَهُ يَبْكِي كُلَّهَا حَتَّى أَصْبَحَ فَلَمَّا أَصْبَحَ، قَالَ لَهُ هَرِمٌ: يَا حُمَمَةُ، مَا أَبْكَاكَ؟ قَالَ: " ذَكَرْتُ لَيْلَةً صَبِيحَتُهَا تُبَعْثَرُ الْقُبُورُ فَتَخْرِجُ مَنْ فِيهَا، وَتَتَنَاثَرُ نُجُومُ السَّمَاءِ فَأَبْكَانِي ذَلِكَ "، قَالَ: وَكَانَا يَصْطَحِبَانِ أَحْيَانًا بِالنَّهَارِ فَيَأْتِيَانِ سُوقَ الرَّيْحَانِ فَيَسْأَلانِ اللَّهَ تَعَالَى الْجَنَّةَ وَيَدْعُوانِ، ثُمَّ يَأْتِيَانِ الْحَدَّادِينَ فَيَتَعَوَّذَانِ مِنَ النَّارِ، ثُمَّ يَفْتَرِقَانِ إِلَى مَنَازِلِهِمَا

Matar el-Verrâk anlatıyor: Herim b. Hayyân el-Abdî, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbından biri olan Hameme'nin yanında geceledi. Hameme gece boyu sabaha kadar ağladı. Sabah olduğunda Herim b. Hayyân ona: "Ey Hameme! Seni böyle ağlatan nedir?" diye sorunca, şöyle cevap verdi: "Sabahında kabirlerin açılıp içindekilerin çıkartılacağı, semadaki yıldızların saçılıp dağılacağı geceyi düşündüm de ondan ağladım." Herim ile Hameme bazen gündüz vakitlerinde de beraber olup gezerlerdi. Güzel kokulu bitkilerin bulunduğu yerlere geldiklerinde Allah'tan Cenneti dileyip dua ederler, demircilerin olduğu yere geldiklerinde ise Cehennemden Allah'a sığınırlardı. Sonra da her biri kendi evine giderdi.

(١٧٧٧)- [١١٩/٢] حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ حَمْزَةَ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ يَحْيَى الْحُلْوَانِيُّ، قَالَ: ثنا سَعِيدُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ يُوسُفَ بْنِ عَطِيَّةَ، قَالَ: ثنا الْمُعَلَّى بْنُ زِيَادٍ، قَالَ: كَانَ هَرِمُ بْنُ حَيَّانَ " يَخْرُجُ فِي بَعْضِ اللَّيْلِ وَيُنَادِي بِأَعْلَى صَوْتِهِ: عَجِبْتُ مِنَ الْجَنَّةِ كَيْفَ يَنَامُ طَالِبُهَا، وَعَجِبْتُ مِنَ النَّارِ كَيْفَ يَنَامُ هَارِبُهَا؟ ! ثُمَّ قَرَأَ: ﴿أَفَأَمِنَ أَهْلُ الْقُرَى أَنْ يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا بَيَاتًا وَهُمْ نَائِمُونَ﴾، ثُمَّ يَقْرَأُ: وَالْعَصْرِ، وَ أَلْهَاكُمُ، ثُمَّ يَرْجِعُ إِلَى أَهْلِهِ "

Muallâ b. Ziyâd'ın naklettiğine göre Herim b. Hayyân, gecenin bir vaktinde çıkıp var gücüyle; "Cennet isteyenlere şaşıyorum nasıl uyuyabiliyorlar! Cehennemden kaçanlara şaşıyorum nasıl uyuyabiliyorlar!" diye bağırırdı. Sonra da **"Bu beldelerin halkı, azabımızın kendilerine gece uyurlarken gelmesinden emin mi oldular?"**[1] âyetini okurdu. Ardından Tekâsür sûresini ve Asr sûresini okuyup evine dönerdi.

---

[1] A'râf Sur. 97

(١٧٧٨)- [١١٩/٢] أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، قَالَ: ثنا شَيْبَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، قَالَ: ثنا أَبُو حَمْزَةَ الْعَطَّارُ، قَالَ: ثنا إِسْحَاقُ بْنُ الرَّبِيعِ، قَالَ: ثنا الْحَسَنُ، عَنْ هَرِمِ بْنِ حَيَّانَ الْعَدَوِيِّ، أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: " مَا رَأَيْتُ مِثْلَ الْجَنَّةِ نَامَ طَالِبُهَا، وَلا مِثْلَ النَّارِ نَامَ هَارِبُهَا "

Herim b. Hayyân el-Abdî şöyle derdi: "Cenneti isteyen ve Cehennemden kaçan gibi uyuyan kimseyi görmedim." Yine şöyle derdi: "Dünya sevgisini kalbinizden çıkarın ve kalbinize âhiret sevgisini yerleştirin."

(١٧٧٩)- [١١٩/٢] قَالَ: وَكَانَ يَقُولُ: " أَخْرِجُوا مِنْ قُلُوبِكُمْ حُبَّ الدُّنْيَا، وَأَدْخِلُوا فِي قُلُوبِكُمْ حُبَّ الآخِرَةِ "

Herim b. Hayyân şöyle derdi: "Kalplerinizden dünya sevgisini çıkartın. Kalplerinize âhiret sevgisini yerleştirin."

(١٧٨٠)- [١١٩/٢] ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي [١٢٠/٢] أَبُو هَمَّامٍ الْوَلِيدُ بْنُ شُجَاعٍ، قَالَ: ثنا مَخْلَدٌ يَعْنِي ابْنَ حُسَيْنٍ، عَنْ هِشَامٍ، وَعَنِ الْحَسَنِ، قَالَ: خَرَجَ هَرِمُ بْنُ حَيَّانَ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَامِرٍ يَؤُمَّانِ الْحِجَازَ، فَجَعَلَ أَعْنَاقَ رَوَاحِلِهِمَا تُخَالِجَانِ الشَّجَرَ، فَقَالَ هَرِمٌ لابْنِ عَامِرٍ: " أَتُحِبُّ أَنَّكَ شَجَرَةٌ مِنْ هَذِهِ الشَّجَرِ "، فَقَالَ ابْنُ عَامِرٍ: لا وَاللَّهِ إِنَّا لَنَرْجُو مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ مَا هُوَ أَوْسَعُ مِنْ ذَلِكَ، قَالَ لَهُ هَرِمٌ وَكَانَ أَفْقَهَ الرَّجُلَيْنِ وَأَعْلَمَهُمَا بِاللَّهِ: " لَكِنِّي وَاللَّهِ لَوَدِدْتُ أَنِّي شَجَرَةٌ مِنْ هَذِهِ الشَّجَرِ، قَدْ أَكَلَتْنِي هَذِهِ الرَّاحِلَةُ، ثُمَّ قَذَفَتْنِي بَعْرًا وَلَمْ أُكَابِدِ الْحِسَابَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، إِمَّا إِلَى الْجَنَّةِ وَإِمَّا إِلَى النَّارِ، وَيْحَكَ يَا ابْنَ عَامِرٍ إِنِّي أَخَافُ الدَّاهِيَةَ الْكُبْرَى ".رَوَاهُ جَرِيرٌ، عَنْ جَابِرٍ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ هِلالٍ نَحْوَهُ

Hişâm ve Hasan bildiriyor: Herim b. Hayyân ile Abdullah b. Âmir, Hicâz'a gitmek üzere yola çıktılar. Bineklerinin boyunları yoldaki ağaçlara sürtünmeye başlayınca, Herem, İbn Âmir'e: "Şu ağaçlardan biri olmayı ister miydin?" diye sordu. İbn Âmir: "Hayır! Zira biz Allah'ın rahmetine dayanarak bundan daha iyisini umuyoruz" karşılığını verince, İbn Âmir'den daha fakih ve Allah'ı daha iyi bilen Herim şöyle dedi: "Vallahi ben, kıyamet gününde hesap anındaki sıkıntıyı çekeceğime, Cennete mi, yoksa

Cehenneme mi gideceğimi bilmeden yaşayacağıma, bu ağaçlardan biri olmayı, bu bineğin beni yiyip dışkı olarak da atmış olmasını isterdim. Vay sana ey İbn Âmir! Ben asıl o büyük felaketten (Cehennemden) korkuyorum!"

(١٧٨١)- [٢/١٢٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ الْحَذَّاءُ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، قَالَ: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ يَعْنِي ابْنَ مَهْدِيٍّ، قَالَ: حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ الْمُظَفَّرِ، قَالَ: ثنا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ مَالِكِ بْنِ دِينَارٍ، قَالَ: اسْتُعْمِلَ هَرِمُ بْنُ حَيَّانَ، فَظَنَّ أَنَّ قَوْمَهُ سَيَأْتُونَهُ، فَأَمَرَ بِنَارٍ فَأُوقِدَتْ بَيْنَهُ وَبَيْنَ مَنْ يَأْتِيهِ مِنَ الْقَوْمِ، فَجَاءَهُ قَوْمُهُ يُسَلِّمُونَ عَلَيْهِ مِنْ بَعِيدٍ، فَقَالَ: " مَرْحَبًا بِقَوْمِي ادْنُوا "، قَالُوا: وَاللَّهِ مَا نَسْتَطِيعُ أَنْ نَدْنُوَ، لَقَدْ حَالَتِ النَّارُ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ، قَالَ: " وَأَنْتُمْ تُرِيدُونَ أَنْ تُلْقُونِي فِي نَارٍ أَعْظَمَ مِنْهَا، فِي نَارِ جَهَنَّمَ "، قَالَ: فَرَجَعُوا

Mâlik b. Dînâr'ın naklettiğine göre Herim b. Hayyân vali olarak görevlendirilmişti. Akrabalarının kendisine geleceklerini düşünerek, akrabalarıyla arasına bir ateş yakılmasını emretti. Sonra akrabaları hatırını sormak için geldiklerinde, onlara "Hoş geldiniz akrabalarım, yaklaşın" diye seslendi. "Vallahi yaklaşamayız, aramıza ateş girdi" dediklerinde ise: "Siz beni bundan daha büyük bir ateşin içine atmak istiyorsunuz" dedi. Bunun üzerine geri döndüler.

(١٧٨٢)- [٢/١٢٠] ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ شِبْلٍ، قَالَ: ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، قَالَ: ثنا خَلَفُ بْنُ خَلِيفَةَ، قَالَ: ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ، قَالَ: قَالَ هَرِمُ بْنُ حَيَّانَ: " اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ زَمَانٍ تَمَرَّدَ فِيهِ صَغِيرُهُمْ، وَتَآمَرَ فِيهِ كَبِيرُهُمْ، وَتَقْرُبُ فِيهِ آجَالُهُمْ ".رَوَاهُ الْحَسَنُ، عَنْ هَرَمٍ مِثْلَهُ

Herim b. Hayyân şöyle dua etti: "Allahım! Küçüklerinin asi, büyüklerinin idareci, her ikisinin de ecellerinin yakın olacağı bir zamanın şerrinden sana sığınırım."

(١٧٨٣)- [٢/١٢٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ شِبْلٍ، قَالَ: ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، قَالَ: ثنا خَلَفُ بْنُ خَلِيفَةَ، عَنْ أَصْبَغَ الْوَرَّاقِ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، أَنَّ عُمَرَ رضى اللَّهُ عَنْهُ بَعَثَ هَرِمَ بْنَ حَيَّانَ عَلَى الْخَيْلِ، فَغَضِبَ عَلَى رَجُلٍ فَأَمَرَ بِهِ فَوُجِئَتْ عُنُقُهُ،

ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى أَصْحَابِهِ، فَقَالَ: " لا جَزَاكُمُ اللَّهُ خَيْرًا، مَا نَصَحْتُمُونِي حِينَ قُلْتُ، وَلا كَفَفْتُمُونِي عَنْ غَضَبِي، وَاللَّهِ لا أَلِي لَكُمْ عَمَلا "، ثُمَّ كَتَبَ إِلَى عُمَرَ: " يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، لا طَاقَةَ لِي بِالرَّعِيَّةِ فَابْعَثْ إِلَى عَمَلِكَ "

Ebû Nadra bildiriyor: Hz. Ömer, Herim b. Hayyân komutasında bir süvari birliği gönderdi. Herim askerlerden birine kızınca emretti, adamın boynu vuruldu. Daha sonra askerlere döndü ve: "Allah size hayırlar vermesin! Bu emri verirken beni ne uyardınız, ne de öfkelenmeme engel oldunuz! Vallahi bundan sonra asla başınızda durmam!" dedi. Sonra Ömer'e şöyle bir mektup yazdı: "Ey müminlerin emiri! Benim, bunların başında durma gücüm kalmadı. Onun için yerime başkasını gönder!"

(١٧٨٤)- [١٢١/٢] ثنا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ الْحَذَّاءُ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: ثنا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ عَبْدِ الْوَارِثِ، قَالَ: ثنا أَبُو الأَشْهَبِ، قَالَ: ثنا الْحَسَنُ، أَنَّ هَرِمَ بْنَ حَيَّانَ كَانَ عَلَى بَعْضِ تِلْكَ الْمَغَازِي، فَاسْتَأْذَنَهُ رَجُلٌ وَهُوَ يَرَى أَنَّهُ يَسْتَأْذِنُ لِبَعْضِ الْحَوَائِجِ فَلَحِقَ بِأَهْلِهِ، فَلَبِثَ مَا لَبِثَ ثُمَّ جَاءَ، فَقَالَ لَهُ: " أَيْنَ كُنْتَ؟ " قَالَ: اسْتَأْذَنْتُكَ يَوْمَ كَذَا فَأَذِنْتَ لِي، قَالَ: " فَأَرَدْتَ ذَلِكَ لِذَلِكَ؟ " قَالَ: نَعَمْ، قَالَ أَبُو الأَشْهَبِ: فَبَلَغَنِي أَنَّهُ " قَالَ لِذَلِكَ الرَّجُلِ قَوْلا شَدِيدًا، وَلَمْ يُكَلِّمْهُ أَحَدٌ مِنْ جُلَسَائِهِ بِحَيْثُ رَأَوْا غَضَبَهُ وَهُوَ يَقُولُ لأَخِيهِ مَا يَقُولُ، فَقَالَ لَهُمْ: " جَزَاكُمُ اللَّهُ مِنْ جُلَسَاءَ شَرًّا، تَرَوْنِي أَقُولُ لأَخِي مَا أَقُولُ وَلَمْ يَنْهَنِي أَحَدٌ مِنْكُمْ عَنْ ذَلِكَ، اللَّهُمَّ خَلَفَ رِجَالُ السُّوءِ لِزَمَانِ السُّوءِ ".رَوَاهُ هِشَامٌ، عَنِ الْحَسَنِ نَحْوَهُ، وَسُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ هِلالٍ نَحْوَهُ

Hasan bildiriyor: Herim b. Hayyân gazvelerden birinde komutan iken bir adam ondan izin istedi. Harem ise onun bazı ihtiyaçları için izin istediğini zannedip izin verdi. Adam ailesinin yanına gidip bir müddet kaldıkta sonra geldi. Herim: "Neredeydin?" diye sorunca, adam: "Falan gün senden izin istemiştim ve sen de bana izin vermiştin" karşılığını verdi. Herim: "Sen izni bunun için mi aldın?" deyince ise: "Evet" cevabını verdi. Ebu'l-Eşheb der ki: "Öğrendiğime göre Herim o adama ağır laflar etti ve oradakilerden hiç kimse, kızgın olduğu için kendisine bir şey söyleyemedi. Sonunda, Herim onlara: "Allah müstahakkınızı versin siz ne kötü

arkadaşlarsınız. Kardeşime dediklerimi duyduğunuz halde sizden hiç kimse beni böyle söylemekten alıkoymadı. Allahım! Kötü adamları kötü zamanlara bırak" dedi.

(١٧٨٥)- [١٢١/٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، قَالَ: ثنا إِسْحَاقُ بْنُ الْحَسَنِ الْحَرْبِيُّ، قَالَ: ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ شَيْبَانَ، عَنْ قَتَادَةَ، قَالَ: ذُكِرَ لَنَا أَنَّ هَرِمَ بْنَ حَيَّانَ لَمَّا حَضَرَهُ الْمَوْتُ، قِيلَ لَهُ: أَوْصِ، قَالَ: " مَا أَدْرِي مَا أُوصِي، وَلَكِنْ بِيعُوا دِرْعِي فَاقْضُوا عَنِّي دَيْنِي، فَإِنْ لَمْ يَفِ فَبِيعُوا غُلامِي، وَأُوصِيكُمْ بِخَوَاتِيمِ النَّحْلِ: ﴿ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ﴾ "

Katâde bildiriyor: Bize anlatıldığına göre Herim b. Hayyân vefat edeceği zaman kendisine: "Vasiyette bulun" dendi. Herim: "Ne vasiyet edeceğimi bilmiyorum, ama zırhımı satın ve borcumu ödeyin. Eğer zırhımın parası borcumu kapatmaya yetmezse kölemi satın. Yine size Nahl Sûresinin son âyetlerini okumanızı tavsiye ediyorum: **"Rabbinin yoluna, hikmetle, güzel öğütle çağır; onlarla en güzel şekilde tartış; doğrusu Rabbin, kendi yolundan sapanları daha iyi bilir. O, doğru yolda olanları da en iyi bilir."**[1]

(١٧٨٦)- [١٢١/٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، قَالَ: ثنا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، قَالَ: ثنا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمُقْرِئُ، قَالَ: ثنا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ، قَالَ: ثنا حُمَيْدُ بْنُ هِلالٍ، قَالَ: قِيلَ لِهَرِمِ بْنِ حَيَّانَ الْعَبْدِيِّ: أَوْصِ، قَالَ: " صَدَّقَتْنِي نَفْسِي فِي الْحَيَاةِ وَمَا لِي شَيْءٌ أُوصِي بِهِ، وَلَكِنِّي أُوصِيكُمْ بِخَوَاتِيمِ سُورَةِ النَّحْلِ "

Humeyd b. Hilâl'in naklettiğine göre: Herim b. Hayyân'a "Vasiyet et" dediklerinde: "Hayatta nefsim beni tasdik etti. Vasiyet edecek bir şeyim yok. Fakat ben yine size Nahl sûresinin sonundaki âyetleri tavsiye edeyim" dedi.

(١٧٨٧)- [١٢١/٢] ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا قُتَيْبَةُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، قَالَ: ثنا خَلَفُ بْنُ خَلِيفَةَ، عَنْ عَوْنِ بْنِ أَبِي شَدَّادٍ، عَنْ هَرِمِ بْنِ حَيَّانَ، أَنَّهُ حِينَ نَزَلَ بِهِ الْمَوْتُ، قَالُوا لَهُ: يَا هَرِمُ أَوْصِ، قَالَ: " أُوصِيكُمْ أَنْ تَقْضُوا عَنِّي دَيْنِي "،

---

[1] Nahl Sur. 125

قَالُوا: وَمَا تُوصِي يَا هَرِمُ، قَالَ: " أُوصِيكُمْ بِآخِرِ سُورَةِ النَّحْلِ "، ثُمَّ قَرَأَ عَلَيْهِمْ: " ﴿ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ﴾ إِلَى قَوْلِهِ: ﴿وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ﴾ ".رَوَاهُ شُعْبَةُ، عَنِ ابْنِ يُونُسَ، عَنْ أَبِي قَزَعَةَ، وَالْجُرَيْرِيُّ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، وَهِشَامٍ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ هَرِمٍ نَحْوَهُ

Avn b. Ebî Şeddâd'ın naklettiğine göre: Herim b. Hayyân'a ölüm döşeğinde "Ey Herim, vasiyet et!" dediklerinde, "Borçlarımı ödemenizi vasiyet ediyorum" dedi. "Başka ne vasiyet ediyorsun, ey Herim?" dediler, "Nahl sûresinin son âyetlerini vasiyet ediyorum" dedi ve **"Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel nasihatle davet et..."**[1] âyetinden **"Allah muttaki olup ihsanda bulunanlarla beraberdir"**[2] âyetine kadar okudu.

(١٧٨٨)- [١٢٢/٢] ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا عَبْدُ الْوَاحِدِ الْحَدَّادُ، عَنِ الْمُنْذِرِ، عَنْ ثَعْلَبَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زَيْدٍ الْعَبْدِيِّ، قَالَ: كَانَ هَرِمٌ " إِذَا رَأَى أَهْلَهُ يُكْثِرُونَ الضَّحِكَ، أَمَرَهُمْ بِالصَّلاةِ "، قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: وَحَدَّثَنِي مَنْ سَمِعَ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَبْدَ الْوَاحِدِ بِإِسْنَادِهِ، وَقَالَ: " أَمَرَهُمْ بِالصَّلاةِ "

Muhammed b. Zeyd el-Abdî der ki: "Herim b. Hayyân, ailesinin çokça güldüğünü gördüğü zaman namaz kılmalarını söylerdi veya emrederdi."

(١٧٨٩)- [١٢٢/٢] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا هَارُونُ بْنُ مَعْرُوفٍ، قَالَ: ثنا ضَمْرَةُ، عَنِ ابْنِ شَوْذَبٍ، قَالَ: قَالَ هَرِمُ بْنُ حَيَّانَ: " لَوْ قِيلَ لِي إِنِّي مِنْ أَهْلِ النَّارِ، لَمْ أَدَعِ الْعَمَلَ لِئَلا تَلُومَنِي نَفْسِي فَتَقُولَ أَلا صَنَعْتَ، أَلا فَعَلْتَ "

Herim b. Hayyân: "Bana, cehennem ahalisinden olduğumu söyleseler bile; nefsim beni kınayıp «Neden yapmadın, neden etmedin» demesin diye ibadet etmeyi terk etmem" dedi.

(١٧٩٠)- [١٢٢/٢] حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ بْنُ حَمْزَةَ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ يَحْيَى الْحُلْوَانِيُّ، قَالَ: ثنا سَعِيدُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ عَبْدِ الْوَاحِدِ بْنِ سُلَيْمَانَ الْبَرَّاءِ، قَالَ: ثنا هِشَامُ بْنُ حَسَّانَ،

---

[1] Nahl Sur. 125

[2] Nahl Sur. 128

عَنِ الْحَسَنِ، قَالَ: " مَاتَ هَرِمُ بْنُ حَيَّانَ فِي يَوْمٍ صَائِفٍ شَدِيدِ الْحَرِّ، فَلَمَّا نَفَضُوا أَيْدِيَهُمْ عَنْ قَبْرِهِ، جَاءَتْ سَحَابَةٌ تَسِيرُ حَتَّى قَامَتْ عَلَى قَبْرِهِ، فَلَمْ تَكُنْ أَطْوَلَ مِنْهُ وَلا أَقْصَرَ مِنْهُ، وَرَشَّتْهُ حَتَّى رَوَتْهُ ثُمَّ انْصَرَفَتْ "

Hasan(-ı Basrî) der ki: Herim b. Hayyân çok sıcak bir yaz günü vefat etti. İnsanlar onu defnedip ellerinin tozunu silkelediklerinde, bir bulut gelip mezarının üzerinde durdu. Bulut, mezarından uzun da değildi, kısa da değildi. Kabri doyuruncaya kadar sulayıp gitti.

(١٧٩١)- [١٢٢/٢] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ، قَالَ: ثنا أَيُّوبُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْوَزَّانُ، قَالَ: ثنا ضَمْرَةُ، عَنِ السَّرِيِّ بْنِ يَحْيَى، عَنْ قَتَادَةَ، قَالَ: " أُمْطِرَ قَبْرُ هَرِمِ بْنِ حَيَّانَ مِنْ يَوْمِهِ، وَأَنْبَتَ الْعُشْبُ مِنْ يَوْمِهِ"

Katâde der ki: "Herim b. Hayyân'ın kabri, ilk gününde yağmurla sulandı ve aynı gün otları bitti."

(١٧٩٢)- [١٢٢/٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، قَالَ: ثنا عَلِيُّ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا حُسَيْنٌ الْمَرْوَزِيُّ، قَالَ: ثنا عَمْرُو بْنُ حَمْدَانَ أَبُو النَّضْرِ، قَالَ: ثنا هِشَامٌ، عَنِ الْحَسَنِ، قَالَ: " لَمَّا مَاتَ هَرِمُ بْنُ حَيَّانَ رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَرِضْوَانُهُ، جَاءَتْهُ سَحَابَةٌ فَظَلَّلَتْ سَرِيرَهُ، فَلَمَّا دُفِنَ رَشَّتْ عَلَى الْقَبْرِ، فَمَا أَصَابَ حَوْلَ الْقَبْرِ شَيْئًا "

Hasan(-ı Basrî) der ki: "Herim b. Hayyân vefat ettiğinde bir bulut gelip naaşını gölgeledi. Defnedilince de kabrini suladı. Kabrin etrafına hiç yağmur değmedi."

Ebû Müslim el-Havlânî

Onlardan birisi de; dertleri ve sıkıntıları bir kenara atmış, zikir ve emredilen ibadetlerle teselli olmuş el-Havlânî Ebû Müslim Abdullah b. Sevb, ümmetin bilgesi ve temsilcisi, hizmetin müdavimi ve geliştiricisi.

Derler ki: Tasavvuf, gelip geçecek olan faniden vazgeçmek, sürükleyip götürecek olan bakide teselli bulmaktır.

(١٧٩٣)- [١٢٣/٢] ثنا أَبِي، قَالَ: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْحَسَنِ، قَالَ: ثنا أَبُو حُمَيْدِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَيَّارٍ الْحِمْصِيُّ، قَالَ: ثنا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: ثنا عَطَاءُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ مَرْثَدٍ، قَالَ: انْتَهَى الزُّهْدُ إِلَى ثَمَانِيَةٍ مِنَ التَّابِعِينَ مِنْهُمْ أَبُو مُسْلِمٍ الْخَوْلانِيُّ، وَكَانَ لا يُجَالِسُ أَحَدًا قَطُّ، وَلا يُتَكَلَّمُ فِي شَيْءٍ مِنْ أَمْرِ الدُّنْيَا إِلا تَحَوَّلَ عَنْهُ، فَدَخَلَ ذَاتَ يَوْمٍ الْمَسْجِدَ فَنَظَرَ إِلَى نَفَرٍ قَدِ اجْتَمَعُوا، فَرَجَا أَنْ يَكُونُوا عَلَى ذِكْرٍ وَخَيْرٍ فَجَلَسَ إِلَيْهِمْ، فَإِذَا بَعْضُهُمْ يَقُولُ: قَدِمَ غُلامِي فَأَصَابَ كَذَا وَكَذَا، وَقَالَ آخَرُ: جَهَّزْتُ غُلامِي فَنَظَرَ إِلَيْهِمْ، فَقَالَ: " سُبْحَانَ اللَّهِ ! أَتَدْرُونَ مَا مَثَلِي وَمَثَلُكُمْ؟ كَرَجُلٍ أَصَابَهُ مَطَرٌ غَزِيرٌ وَابِلٌ، فَالْتَفَتَ فَإِذَا هُوَ بِمِصْرَاعَيْنِ عَظِيمَيْنِ، فَقَالَ: لَوْ دَخَلْتُ هَذَا الْبَيْتَ حَتَّى يَذْهَبَ عَنِّي هَذَا الْمَطَرُ، فَدَخَلَ فَإِذَا الْبَيْتُ لا سَقْفَ لَهُ، جَلَسْتُ إِلَيْكُمْ وَأَنَا أَرْجُو أَنْ تَكُونُوا عَلَى ذِكْرٍ وَخَيْرٍ، فَإِذَا أَنْتُمْ أَصْحَابُ الدُّنْيَا "، وَقَالَ لَهُ قَائِلٌ حِينَ كَبُرَ وَرَقَّ: لَوْ قَصُرْتَ عَنْ بَعْضِ مَا تَصْنَعُ؟ فَقَالَ: أَرَأَيْتُمْ لَوْ أَرْسَلْتُمُ الْخَيْلَ فِي الْحَلْبَةِ، أَلَسْتُمْ تَقُولُونَ لِفَارِسِهَا دَعْهَا وَارْفُقْ بِهَا، حَتَّى إِذَا رَأَيْتُمُ الْغَايَةَ فَلا تَسْتَبِقُوا مِنْهَا شَيْئًا؟ قَالُوا: بَلَى، قَالَ: " فَإِنِّي أَبْصَرْتُ الْغَايَةَ وَإِنَّ لِكُلِّ سَاعٍ غَايَةً، وَغَايَةُ كُلِّ سَاعٍ الْمَوْتُ فَسَابِقٌ وَمَسْبُوقٌ ".حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، قَالَ: ثنا عَلِيُّ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا حُسَيْنٌ الْمَرْوَزِيُّ، قَالَ: ثنا ابْنُ الْمُبَارَكِ، قَالَ: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَشِيطٍ، قَالَ: ثنا الْحَسَنُ بْنُ ثَوْبَانَ أَنَّ أَبَا مُسْلِمٍ الْخَوْلانِيَّ دَخَلَ الْمَسْجِدَ فَنَظَرَ إِلَى نَفَرٍ قَدِ اجْتَمَعُوا، فَذَكَرَ مِثْلَهُ سَوَاءً إِلَى قَوْلِهِ: فَإِذَا أَنْتُمْ أَصْحَابُ دُنْيَا

Alkame b. Mersed der ki: "Zühd, aralarında Ebû Müslim el-Havlânî'nin olduğu tabiûndan sekiz kişiyle bitti. Ebû Müslim, kimseyle oturmaz, dünyayla ilgili ne konuşulsa hemen orayı terk ederdi. Bir gün mescide girdi ve bir araya gelmiş bir grubu görüp hayır için toplanmış olmalarını temenni ederek yanlarına oturdu. Baktığında, birinin: "Oğlum geldi şunu getirdi", diğerinin "Oğlumu hazırladım" gibi laflar ettiklerini gördü. Onlara bakıp şöyle dedi: "Sübhanallah! Benle siz neye benzeriz bilir misiniz? Sağanak yağmura maruz kalan bir adam baktığında büyük bir kapı görür ve: «Şu yağmur bitene kadar eve gireyim» deyip eve girer ve evin tavanının olmadığını görür. Biz bu misale benziyoruz. Yanınıza zikir ve hayırla meşgul olmanızı temenni ederek oturdum, ama sizin dünya ehli olduğunuzu gördüm."

Yaşlandığı ve zayıf düştüğü zaman kendisine: "Yaptıklarından bazılarını bıraksan" denildiğinde, "Siz, atı yarışmakta olan atların arasına yollasanız ve yarışın bitmek üzere olduğunu görünce onun binicisine onu bırak ve yumuşak davran deyip atın kazanmasını istemez misiniz?" diye sordu. Onlar: "Elbette kazanmasını isteriz" karşılığını verince, Ebû Müslim şöyle dedi: "Ben hedefi gördüm. Koşan herkesin bir hedefi vardır. Her koşanın da varacağı yer ölümdür. İster yarışı kazanmış olsun, ister kaybetmiş fark etmez." Ebû Müslim yaşlanıp da güçten düştüğü zaman biri ona: "Şu yaptıklarını biraz azaltsan olmaz mı?" dedi. Ebû Müslim: "Atınızı yarış atları içinde saldığınız zaman binicisine: «Onu kendine bırak ve fazla zorlama!» dersiniz. Ama hedef göründüğü zaman ise binicisinin onu hızlandırmasını istersiniz, değil mi?" diye sorunca, onlar da: "Öyle!" dediler. Bunun üzerine Ebû Müslim: "İşte ben de hedefi görmüş bulunmaktayım. Çaba içinde olan her kişinin varacağı bir hedef vardır. Bu hedef de ölümdür. Ama kimi önce, kimi de sonra bu hedefe varır" dedi.

Hasan b. Sevbân'ın bildirdiğine göre Ebû Müslim el-Havlânî, mescide girdiğinde bir araya gelmiş bir toplulukla karşılaştı... —Rivayet yukarıdaki gibi devam etmektedir—

(١٧٩٤)- [١٢٣/٢] ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ شِبْلٍ، قَالَ: ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، قَالَ: ثنا أُسَامَةُ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ مُسْلِمٍ، قَالَ: قَالَ أَبُو مُسْلِمٍ الْخَوْلانِيُّ: " كَانَ النَّاسُ وَرَقًا لا شَوْكَ فِيهِ، فَإِنَّهُمُ الْيَوْمَ شَوْكٌ لا وَرَقَ فِيهِ، إِنْ سَابَبْتَهُمْ سَابُّوكَ، وَإِنْ نَاقَدْتَهُمْ نَاقَدُوكَ، وَإِنْ تَرَكْتَهُمْ لَمْ يَتْرُكُوكَ "

Ebû Müslim el-Havlânî der ki: "Eskiden insanlar dikensiz yapraklardan oluşuyordu. Şimdi yapraksız diken olmuşlar. Söversen onlar da sana söverler, tartışırsan onlar da seninle tartışırlar, onları terk edersen onlar seni terk etmezler."

(١٧٩٥)- [١٢٣/٢] رَوَاهُ صَفْوَانُ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ نُفَيْرٍ، عَنْ أَبِي مُسْلِمٍ مِثْلَهُ، وَزَادَ: " وَإِنْ نَفَرْتَ مِنْهُمْ يُدْرِكُوكَ "، قَالَ: فَمَا أَصْنَعُ؟ قَالَ: " هَبْ عِرْضَكَ لِيَوْمِ فَقْرِكَ، وَخُذْ شَيْئًا مِنْ لا شَيْءَ "

Safvân başka bir kanalla aynısını rivayet edip şunu ekler: Ebû Müslim "Onları bırakıp gidersen sana yetişirler" diyerek sözünü bitirince ben "Peki ne yapmalıyım?" dedim. "Rahatını, muhtaç olacağın gün için feda et ve hiçbir şeyden biraz al" cevabını verdi.

(١٧٩٦)- [١٢٤/٢] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: ثنا أَبُو الْمُغِيرَةِ، قَالَ: ثنا صَفْوَانُ بْنُ عَمْرَوَيْهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، قَالَ: ثنا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، قَالَ: ثنا الْمُقْرِئُ، قَالَ: ثنا ابْنُ لَهِيعَةَ، قَالَ: ثنا ابْنُ هُبَيْرَةَ: أَنَّ كَعْبًا كَانَ يَقُولُ: " إِنَّ حَكِيمَ هَذِهِ الأُمَّةِ أَبُو مُسْلِمٍ الْخَوْلانِيُّ "

İbn Hübeyre'nin naklettiğine göre Ka'b(u'l-ahbâr) şöyle derdi: "Bu ümmetin bilgesi, Ebû Müslim el-Havlânî'dir."

(١٧٩٧)- [١٢٤/٢] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَضْلِ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي زِيَادٍ، قَالَ: ثنا سَيَّارٌ، قَالَ: ثنا جَعْفَرٌ، عَنْ مَالِكِ بْنِ دِينَارٍ، قَالَ: بَلَغَنَا أَنَّ كَعْبًا رَأَى أَبَا مُسْلِمٍ الْخَوْلانِيَّ، فَقَالَ: " مَنْ هَذَا؟ " قَالُوا: هَذَا أَبُو مُسْلِمٍ الْخَوْلانِيُّ، قَالَ: " هَذَا حَكِيمُ هَذِهِ الأُمَّةِ "

Mâlik b. Dînâr der ki: Bize ulaşan bilgilere göre Ka'b(u'l-ahbâr), Ebû Müslim el-Havlânî'yi gördüğünde "Kim bu?" diye sordu. "Bu Ebû Müslim el-Havlânî" dediklerinde "Bu adam, bu ümmetin bilgesidir" dedi.

(١٧٩٨)- [١٢٤/٢] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، قَالَ: ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ السَّرَّاجُ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ، قَالَ: ثنا سُفْيَانُ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا هَارُونَ مُوسَى بْنَ أَبِي عِيسَى، يَقُولُ: كَانَ يُقَالُ: " إِنَّ أَبَا مُسْلِمٍ الْخَوْلانِيَّ مُمَثِّلُ هَذِهِ الأُمَّةِ "

Ebû Hârun Mûsa b. Ebî İsa der ki: Eskiler "Ebû Müslim el-Havlânî bu ümmetin temsilcisidir" derlerdi.

(١٧٩٩)- [١٢٤/٢] ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ عُثْمَانَ الْحَرْبِيُّ، قَالَ: ثنا أَبُو الْمَلِيحِ، عَنْ يَزِيدَ يَعْنِي ابْنَ جَابِرٍ، قَالَ: كَانَ أَبُو مُسْلِمٍ الْخَوْلانِيُّ " يُكْثِرُ أَنْ يَرْفَعَ صَوْتَهُ بِالتَّكْبِيرِ حَتَّى مَعَ الصِّبْيَانِ "

(١٨٠٠)- [١٢٤/٢] وَكَانَ يَقُولُ: " اذْكُرُوا اللَّهَ حَتَّى يَرَى الْجَاهِلُ أَنَّكُمْ مَجَانِينُ "

Yezîd b. Câbir der ki: Ebû Müslim el-Havlânî çocuklarla beraber olsa dahi tekbîr getireceği zaman sesini yükseltirdi. Ayrıca şöyle derdi: "Allah'ı öyle bir zikredin ki, cahiller gördüğü zaman sizleri deli sansın!"

(١٨٠١)- [١٢٤/٢] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: ثنا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنِ ابْنِ عَوْنٍ، عَنِ الْحَسَنِ، قَالَ: قَالَ أَبُو مُسْلِمٍ الْخَوْلانِيُّ: " أَرَأَيْتُمْ نَفْسًا إِنْ أَنَا أَكْرَمْتُهَا، وَنَعَّمْتُهَا، وَوَدَعْتُهَا، ذَمَّتْنِي غَدًا عِنْدَ اللَّهِ، وَإِنْ أَنَا أَسْخَطْتُهَا وَأَنْصَبْتُهَا وَأَعْمَلْتُهَا "، أَوْ كَمَا قَالَ: " رَضِيَتْ عَنِّي غَدًا "، قَالُوا: مَنْ تِيكُمْ يَا أَبَا مُسْلِمٍ؟ قَالَ: " تِيكُمْ وَاللَّهِ نَفْسِي "

Hasan(-ı Basrî) der ki: Ebû Müslim el-Havlânî dedi ki: "Bir düşünün; birine ikramda bulunsam, yedirsem ve her şeyi versem, yarın Allah'ın huzurunda beni kötüler. Ama onu kızdırsam, yorsam ve çalıştırsam, yarın benden razı olur." Orada bulunanlar "Kimmiş o ey Ebû Müslim?" dediler. "Vallahi o nefsimdir" dedi.

(١٨٠٢)- [١٢٤/٢] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّمَرْقَنْدِيُّ، قَالَ: ثنا مَرْوَانُ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ حَسَّانَ الطَّاطَرِيُّ، قَالَ: ثنا سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ: قَالَ أَبُو مُسْلِمٍ الْخَوْلانِيُّ: " لَوْ قِيلَ إِنَّ جَهَنَّمَ تُسَعَّرُ، مَا اسْتَطَعْتُ أَنْ أَزِيدَ فِي عَمَلِي "

Ebû Müslim el-Havlânî der ki: "Bana Cehennemin kızıştırılıp artık hazır hale geldiğini söyleseler şu an yaptığım amellerden daha fazlasını yapamam."

(١٨٠٣)- [١٢٤/٢] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالَ: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَارِثِ، قَالَ: ثنا هُدْبَةُ، قَالَ: ثنا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنِ الْقَاسِمِ، أَنَّ أَبَا مُسْلِمٍ الْخَوْلانِيَّ أَسْلَمَ عَلَى عَهْدِ مُعَاوِيَةَ، فَقِيلَ: مَا مَنَعَكَ أَنْ تُسْلِمَ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ وَأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ وَعُثْمَانَ رضى اللَّهُ عَنْهُمْ؟ فَقَالَ: " إِنِّي وَجَدْتُ هَذِهِ الأُمَّةَ عَلَى ثَلاثَةِ أَصْنَافٍ: صِنْفٍ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ بِغَيْرِ حِسَابٍ، وَصِنْفٍ يُحَاسَبُونَ حِسَابًا يَسِيرًا، وَصِنْفٍ يُصِيبُهُمْ شَيْءٌ ثُمَّ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ، فَأَرَدْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الأَوَّلِينَ، فَإِنْ لَمْ أَكُنْ مِنْهُمْ كُنْتُ مِنَ الَّذِينَ يُحَاسَبُونَ حِسَابًا يَسِيرًا، فَإِنْ لَمْ أَكُنْ مِنْهُمْ كُنْتُ مِنَ الَّذِينَ يُصِيبُهُمْ شَيْءٌ ثُمَّ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ "، كَذَا رَوَاهُ أَسْلَمَ عَلَى عَهْدِ مُعَاوِيَةَ، وَلَكِنْ هَاجَرَ إِلَى الأَرْضِ الْمُقَدَّسَةِ فِي أَيَّامِ مُعَاوِيَةَ وَسَكَنَهَا

Kâsım'ın naklettiğine göre Ebû Müslim el-Havlânî, Muâviye döneminde Müslüman olmuştu. Kendisine "Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Bekr, Ömer ve Osmân döneminde Müslüman olmana mani olan nedir?" dediklerinde şöyle cevap verdi: "Bu ümmetin üç sınıftan oluştuğunu gördüm: Bir sınıf cennete hesap vermeden girerler. Bir sınıf hesaptan rahatlıkla geçer. Bir sınıf biraz sıkıntı çekip cennete girer. Ben birinci sınıftan olmak istedim. Onlardan olamazsam hesabı rahatlıkla geçenlerden olurum. Onlardan da olamazsam, biraz sıkıntı çekip cennete girenlerden olurum."

Başka bir rivayetinde: "Muâviye döneminde Müslüman oldu, Muâviye döneminde mukaddes topraklara hicret etti ve oraya yerleşti" ibaresi geçmiştir.

(١٨٠٤)- [١٢٥/٢] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ، قَالَ: ثنا عَلِيُّ بْنُ ثَابِتٍ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بُرْقَانَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْحَرَسِيِّ، وَكَانَ مِنْ حَرَسِ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ: دَخَلَ أَبُو مُسْلِمٍ الْخَوْلانِيُّ عَلَى مُعَاوِيَةَ بْنِ أَبِي سُفْيَانَ، وَقَالَ: " السَّلامُ عَلَيْكُمْ أَيُّهَا الأَجِيرُ "، فَقَالَ النَّاسُ: الأَمِيرُ يَا أَبَا مُسْلِمٍ، ثُمَّ قَالَ: " السَّلامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا الأَجِيرُ "، فَقَالَ النَّاسُ: الأَمِيرُ، فَقَالَ مُعَاوِيَةُ: دَعُوا أَبَا مُسْلِمٍ هُوَ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُ، قَالَ أَبُو مُسْلِمٍ: " إِنَّمَا مَثَلُكَ مَثَلُ رَجُلٍ اسْتَأْجَرَ أَجِيرًا فَوَلاهُ مَاشِيَتَهُ، وَجَعَلَ لَهُ الأَجْرَ عَلَى أَنْ يُحْسِنَ الرَّعِيَّةَ وَيُوَفِّرَ جِزَازَهَا وَأَلْبَانَهَا، فَإِنْ هُوَ أَحْسَنَ رَعِيَّتَهَا وَوَفَّرَ جِزَازَهَا حَتَّى تَلْحَقَ الصَّغِيرَةُ وَتَسْمَنَ الْعَجْفَاءُ، أَعْطَاهُ أَجْرَهُ وَزَادَ مِنْ قِبَلِهِ زِيَادَةً، وَإِنْ هُوَ لَمْ يُحْسِنْ رَعِيَّتَهَا وَأَضَاعَهَا، حَتَّى تَهْلَكَ الْعَجْفَاءُ، وَتَعْجَفَ السَّمِينَةُ، وَلَمْ يُوَفِّرْ جِزَازَهَا وَأَلْبَانَهَا، غَضِبَ عَلَيْهِ صَاحِبُ الأَجْرِ فَعَاقَبَهُ، وَلَمْ يُعْطِهِ الأَجْرَ "، فَقَالَ مُعَاوِيَةُ: مَا شَاءَ اللَّهُ كَانَ

Ömer b. Abdilazîz'in muhafızlarından Ebû Abdillah el-Harasî'nin naklettiğine göre Ebû Müslim el-Havlânî bir gün Muâviye b. Ebî Süfyân'ın huzuruna girip "es-Selâmu aleyke, ey kahya" dedi. İnsanlar "Ey vali" diye düzeltmek istediler. Muâviye "Ebû Müslim'i rahat bırakın, kendisi ne dediğini iyi bilir" dedi. Ebû Müslim şöyle devam etti: "Senin durumun, birinin ücret karşılığında tuttuğu ve sürüsünü sorumlu tuttuğu kişiye benzer. Ücretini de güzel çobanlık yapmasına, sürünün yünlerinden ve sütlerinden iyi kâr etmesine bağlamıştır. Eğer güzelce otlatırsa, yünlerinden kâr edip küçüğü büyütürse ve zayıfı beslerse ücretini öder ve içinden gelerek

fazlasını verir. Eğer güzel gütmezse, kaybederse, zayıfın ölmesine, besilinin zayıflamasına sebep olursa, yününden ve sütünden kâr etmezse, kiralayan kişi ona kızar ve ücretini ödemez." Muâviye "Allah'ın dediği ne ise o olur" dedi.

(١٨٠٥)- [١٢٥/٢] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: ثنا سَيَّارٌ، قَالَ: ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ شُمَيْطٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: كَانَ أَبُو مُسْلِمٍ الْخَوْلانِيُّ يَطُوفُ بِنَعْيِ الإِسْلامِ، فَأَتَى مُعَاوِيَةَ فَقِيلَ لَهُ، فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ فَدَعَاهُ، فَقَالَ لَهُ: " مَا اسْمُكَ؟ " قَالَ: مُعَاوِيَةُ: قُلْتُ: " بَلْ أَنْتَ حَدُّوثَةُ قَبْرٍ عَنْ قَلِيلٍ، إِنْ عَمِلْتَ خَيْرًا جُزِيتَ بِهِ، وَإِنْ عَمِلْتَ شَرًّا جُزِيتَ بِهِ، يَا مُعَاوِيَةُ إِنْ عَدَلْتَ عَلَى أَهْلِ الأَرْضِ جَمِيعًا، ثُمَّ جُرْتَ عَلَى رَجُلٍ وَاحِدٍ مَالَ جَوْرُكَ بِعَدْلِكَ "

Şumayt'ın naklettiğine göre Ebû Müslim el-Havlânî etrafta dolaşıp artık İslâm'ın öldüğünü söylüyordu. Muâviye'nin bulunduğu yere geldiğinde onu çağırtıp duasını almasını söylediler. O da Muâviye'ye: "Adın ne?" diye sorunca, "Muâviye" dedi. "Bilâkis, (ölünce) az bir süre sonra bir kabirle karşılaşacaksın. İyilik yapmışsan karşılığını göreceksin, bir kötülük yaptıysan da onun karşılığın göreceksin. Ey Muâviye! Bütün yeryüzü ahalisine adaletli olsan da içlerinden yalnızca birine haksızlık yapmış olsan zulmün adaletini alaşağı eder."

(١٨٠٦)- [١٢٦/٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْعَبَّاسِ، قَالَ: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ إِسْحَاقَ الْحَرْبِيُّ، قَالَ: ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ خَارِجَةَ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ شُرَحْبِيلَ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ أَبِي مُسْلِمٍ الْخَوْلانِيِّ، أَنَّهُ كَانَ إِذَا وَقَفَ عَلَى خَرِبَةٍ، قَالَ: " يَا خَرِبَةُ، أَيْنَ أَهْلُكِ؟ ذَهَبُوا وَبَقِيَتْ أَعْمَالُهُمْ، وَانْقَطَعَتِ الشَّهَوَاتُ وَبَقِيَتِ الْخَطِيئَةُ، ابْنَ آدَمَ تَرْكُ الْخَطِيئَةِ أَهْوَنُ مِنْ طَلَبِ التَّوْبَةِ "

Şurahbîl b. Müslim'in naklettiğine göre Ebû Müslim el-Havlânî bir harabe gördüğünde şöyle derdi: "Ey harabe, sahiplerin nerede? Kendileri gitti amelleri kaldı. Zevkleri kesildi günahları kaldı. Ey Âdemoğlu, günahı yapmamak tövbe istemekten kolaydır."

(١٨٠٧)- [١٢٦/٢] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: ثنا الْمُغِيرَةُ، قَالَ: ثنا هِشَامُ بْنُ الْغَازِ، حَدَّثَنِي يُونُسُ بْنُ الْهَرَمِ،

عَنْ أَبِي مُسْلِمٍ الْخَوْلانِيِّ، أَنَّهُ نَادَى مُعَاوِيَةَ بْنَ أَبِي سُفْيَانَ وَهُوَ جَالِسٌ عَلَى مِنْبَرِ دِمَشْقَ، فَقَالَ: " يَا مُعَاوِيَةُ، إِنَّمَا أَنْتَ قَبْرٌ مِنَ الْقُبُورِ، إِنْ جِئْتَ بِشَيْءٍ كَانَ لَكَ شَيْءٌ، وَإِنْ لَمْ تَجِئْ بِشَيْءٍ فَلا شَيْءَ لَكَ، يَا مُعَاوِيَةُ، لا تَحْسَبَنَّ الْخِلافَةَ جَمْعَ الْمَالِ وَتَفَرُّقَهُ، وَلَكِنَّ الْخِلافَةَ الْعَمَلُ بِالْحَقِّ، وَالْقَوْلُ بِالْمَعْدَلَةِ، وَأَخْذُ النَّاسِ فِي ذَاتِ اللَّهِ ﷻ يَا مُعَاوِيَةُ إِنَّا لا نُبَالِي بِكَدَرِ الأَنْهَارِ مَا صَفَتْ لَنَا رَأْسُ عَيْنِنَا وَإِنَّكَ رَأْسُ عَيْنِنَا، يَا مُعَاوِيَةُ، إِيَّاكَ أَنْ تَحِيفَ عَلَى قَبِيلَةٍ مِنْ قَبَائِلِ الْعَرَبِ فَيَذْهَبَ حَيْفُكَ بِعَدْلِكَ "، فَلَمَّا قَضَى أَبُو مُسْلِمٍ مَقَالَتَهُ أَقْبَلَ عَلَيْهِ مُعَاوِيَةُ، فَقَالَ: يَرْحَمُكَ اللَّهُ

Ebû Müslim el-Havlânî, Dimaşk (Şam) minberinde otururken Muâviye b. Ebî Süfyân'a şöyle dedi: "Ey Muâviye! Sen mezarlardan bir mezarsın. Sana bir şeyler getirilirse ona sahip olursun, getirilmediği zaman da bir şeye sahip olamazsın. Ey Muâviye! Halifeliği mal biriktirip dağıtmak zannetme. Hilâfet; hak ile amel etmek, doğruyu söylemek ve insanları idare ederken Allah'ın hükümlerini icra etmekle yükümlüsün. Ey Muâviye! Kaynağımız saf ve duru olduktan sonra günlerin getireceği sıkıntılara aldırış etmeyiz. Kaynağımız da sensin. Ey Muâviye! Sakın Arap kabilelerinden birine haksızlık edeyim deme. Zulmün adaletini götürür." Ebû Müslim sözünü bitirince Muâviye ona dönüp: "Allah sana merhamet etsin" dedi.

(١٨٠٨)- [١٢٦/٢] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: ثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّبَرِيُّ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي قِلابَةَ، عَنْ أَبِي مُسْلِمٍ الْخَوْلانِيِّ، قَالَ: " مَثَلُ الإِمَامِ كَمَثَلِ عَيْنٍ عَظِيمَةٍ صَافِيَةٍ طَيِّبَةِ الْمَاءِ يَجْرِي مِنْهَا إِلَى نَهْرٍ عَظِيمٍ فَيَخُوضُ النَّاسُ النَّهَرَ فَيُكَدِّرُونَهُ، وَيَعُودُ عَلَيْهِمْ صَفْوُ الْعَيْنِ، فَإِنْ كَانَ الْكَدَرُ مِنْ قِبَلِ الْعَيْنِ فَسَدَ النَّهْرُ، قَالَ: وَمَثَلُ الإِمَامِ وَمَثَلُ النَّاسِ كَمَثَلِ فُسْطَاطٍ لا يَسْتَقِلُّ إِلا بِعَمُودٍ، لا يَقُومُ الْعَمُودُ إِلا بِالأَطْنَابِ، أَوْ قَالَ: بِالأَوْتَادِ فَكُلَّمَا نَزَعَ وَتِدًا زَادَ الْعَمُودُ وَهْنًا لا يَصْلُحُ النَّاسُ إِلا بِالإِمَامِ، وَلا يَصْلُحُ الإِمَامُ إِلا بِالنَّاسِ "

Ebû Müslim el-Havlânî der ki: "İmam (lider/devlet başkanı), güçlü, duru ve temiz olan bir kaynağa benzer. Bu kaynağın suyu, büyük bir nehre dökülür. İnsanlar da bu nehre girip yıkanırlar. Kaynağın duruluğu da onlara geçer. Ancak kaynağın suyu bulanık olursa, nehir de bulanık akar. Yine

imam ile ahalinin birbirlerine karşı durumu, tek direk üzerinde duran çadıra benzer. Direk de ancak iplerle veya kazıklarla ayakta durabilir. Her kazığın yerinden çıkarılışında ise direk daha da gevşer. Buradan da anlaşılacağı üzere halk, ancak imamla, imam da ancak halkla birlikte ayakta durabilir."

(١٨٠٩)- [١٢٦/٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، قَالَ: ثنا عَلِيُّ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا حُسَيْنٌ الزُّهْرِيُّ، قَالَ: ثنا ابْنُ الْمُبَارَكِ، قَالَ: ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، حَدَّثَنِي شُرَحْبِيلُ بْنُ مُسْلِمٍ الْخَوْلانِيُّ، عَنْ عُمَرَ بْنِ سَيْفٍ الْخَوْلانِيِّ، أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا مُسْلِمٍ الْخَوْلانِيَّ، يَقُولُ: " لأَنْ يُولَدَ لِي مَوْلُودٌ يُحْسِنُ اللَّهُ نَبَاتَهُ حَتَّى إِذَا اسْتَوَى عَلَى شَبَابِهِ وَكَانَ أَعْجَبَ مَا يَكُونُ إِلَيَّ قَبَضَهُ اللَّهُ مِنِّي، أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ يَكُونَ لِيَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا "

Ebû Müslim el-Havlânî der ki: "Bir çocuğumun olması, Allah'ın ahlâkını güzelleştirmesi, gençliğinin baharında en çok seveceğim yaşına geldiğinde de ruhunu kabzetmesi, benim için dünyaya ve içindekilere sahip olmaktan daha değerlidir."

(١٨١٠)- [١٢٧/٢] ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: ثنا الْحَكَمُ بْنُ نَافِعٍ، قَالَ: ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ شُرَحْبِيلَ بْنِ مُسْلِمٍ، أَنَّ رَجُلَيْنِ أَتَيَا أَبَا مُسْلِمٍ الْخَوْلانِيَّ فِي مَنْزِلِهِ، فَقَالَ بَعْضُ أَهْلِهِ: هُوَ فِي الْمَسْجِدِ، فَأَتَيَا الْمَسْجِدَ " فَوَجَدَاهُ يَرْكَعُ، فَانْتَظَرَا انْصِرَافَهُ وَأَحْصَيَا رُكُوعَهُ فَأَحْصَى أَحَدُهُمَا أَنَّهُ رَكَعَ ثَلاثَ مِائَةٍ، وَالآخَرُ أَرْبَعَ مِائَةٍ قَبْلَ أَنْ يَنْصَرِفَ "

Şurahbîl b. Müslim'in naklettiğine göre iki adam ziyaret etmek için Ebû Müslim el-Havlânî'nin evine gelmişti. Ev halkından birisi "Mescidde olmalı, mescide gidin" dedi. Oraya gittiklerinde namaz kılıyordu. Bitirmesini beklediler. Beklerken kıldığı rekâtları saydılar. Bitirinceye kadar adamlardan biri üç yüz rekât, diğeri dört yüz rekât saymıştı.

(١٨١١)- [١٢٧/٢] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: ثنا أَبُو الْمُغِيرَةِ، حَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي مَرْيَمَ الْغَسَّانِيُّ، حَدَّثَنِي عَطِيَّةُ بْنُ قَيْسٍ، أَنَّ أُنَاسًا مِنْ أَهْلِ دِمَشْقَ أَتَوْا أَبَا مُسْلِمٍ الْخَوْلانِيَّ فِي مَنْزِلِهِ، وَكَانَ غَازِيًا بِأَرْضِ الرُّومِ، فَوَجَدُوهُ قَدِ احْتَفَرَ فِي فُسْطَاطِهِ حُفْرَةً، وَوَضَعَ فِي الْحُفْرَةِ نِطْعًا، وَأَفْرَغَ مَاءً فَهُوَ يَتَصَلَّقُ فِيهِ وَهُوَ صَائِمٌ، فَقَالَ لَهُ النَّفَرُ: مَا يَحْمِلُكَ عَلَى الصِّيَامِ وَأَنْتَ مُسَافِرٌ وَقَدْ

رَخَّصَ اللَّهُ تَعَالَى لَكَ الْفِطْرَ فِي السَّفَرِ وَالْغَزْوِ؟ فَقَالَ: " لَوْ حَضَرَ قِتَالٌ لأَفْطَرْتُ وَتَقَوَّيْتُ لِلْقِتَالِ، إِنَّ الْخَيْلَ لا تَجْرِي الْغَايَاتِ وَهِيَ بُدْنٌ، إِنَّمَا تَجْرِي وَهِيَ ضَمِرَاتٌ، إِنَّ بَيْنَ أَيْدِينَا أَيَّامًا لَهَا نَعْمَلُ "

Atiyye b. Kays bildiriyor: Şam'dan bazı kişiler Ebû Müslim el-Havlânî'nin konakladığı yere geldiler. Ebû Müslim o sıralarda Rum diyarında bir gazveye katılmıştı. Çadırına geldiklerinde, oruçlu olduğu için çadırın orta yerine bir çukur kazdığını, dibine deri bir yaygı koyup suyla doldurduğunu ve o suyun içine girip serinlemeye çalıştığını gördüler. "Sen seferde ve savaşta olduğun için Allah oruç tutmamana ruhsat vermiştir! Neden oruç tutuyorsun ki?" diye sorduklarında ise şöyle karşılık verdi: "Şâyet şu an savaşta olsaydım gücümü toparlamak için orucumu bozardım. At ham iken değil ancak eğitimli ise kişiyi hedefine götürebilir. Önümüzde zorlu günler bulunmakta ve şimdiden o günler için hazırlığımızı yapıyor ve çalışıyoruz."

(١٨١٢)- [١٢٧/٢] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانَ، قَالَ: ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ السَّرَّاجُ، قَالَ: ثنا الْوَلِيدُ بْنُ شُجَاعٍ، قَالَ: ثنا الْوَلِيدُ يَعْنِي ابْنَ مُسْلِمٍ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي الْعَاتِكَةِ، قَالَ: كَانَ مِنْ أَمْرِ أَبِي مُسْلِمٍ الْخَوْلانِيِّ أَنْ عَلَّقَ سَوْطًا فِي مَسْجِدِهِ، وَيَقُولُ: " أَنَا أَوْلَى بِالسَّوْطِ مِنَ الدَّوَابِّ، فَإِذَا دَخَلَتْهُ فَتْرَةٌ مَشَقَ سَاقَهُ سَوْطًا أَوْ سَوْطَيْنِ "

Osmân b. Ebi'l-Âtike bildiriyor: Ebû Müslim el-Havlânî, namazgâhına bir kamçı asmıştı ve: "Ben kamçı yemeyi hayvanlardan daha fazla hak ediyorum" derdi. Namazgâhında belirli aralıklarla kamçısını alıp bacaklarına bir iki tane atardı.

(١٨١٣)- [١٢٧/٢] وَكَانَ يَقُولُ: " لَوْ رَأَيْتُ الْجَنَّةَ عِيَانًا، مَا كَانَ عِنْدِي مُسْتَزَادٌ، وَلَوْ رَأَيْتُ النَّارَ عِيَانًا، مَا كَانَ عِنْدِي مُسْتَزَادٌ "

Ebû Müslim şöyle derdi: "Cenneti ayan beyan önümde görecek olsam dahi ibadetim şu an yaptığımdan daha fazla olamazdı. Yine Cehennemi ayan beyan önümde görecek olsam dahi ibadetim şu an yaptığımdan daha fazla olamazdı."

(١٨١٤)- [١٢٧/٢] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: ثنا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ، قَالَ: ثنا مُعْتَمِرٌ، قَالَ: سَمِعْتُ سُلَيْمَانَ بْنَ يَزِيدَ الْعَدَوِيَّ، يَقُولُ: قَالَ أَبُو مُسْلِمٍ: " يَا أُمَّ مُسْلِمٍ، سَوِّي رَحْلَكِ فَإِنَّهُ لَيْسَ عَلَى جَهَنَّمَ مَعْبَرَةٌ "

Ebû Müslim: "Ey Ümmü Müslim! Yolculuk için azığını hazırla. Çünkü cehennemden kurtuluş yolu yoktur" dedi.

(١٨١٥)- [١٢٨/٢] ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، قَالَ: ثنا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، قَالَ: ثنا خَلادُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثنا سُفْيَانُ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ أَبِي مُسْلِمٍ الْخَوْلانِيِّ، قَالَ: " أَرْبَعٌ لا يُتَقَبَّلْنَ فِي أَرْبَعٍ: فِي جِهَادٍ وَلا حَجٍّ وَلا عُمْرَةٍ وَلا صَدَقَةٍ، الْغُلُولُ وَمَالُ الْيَتِيمِ وَالْخِيَانَةُ وَالسَّرِقَةُ ".رَوَاهُ جَرِيرٌ، وَعَنْبَسَةُ فِي جماعة، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ

Ebû Müslim el-Havlânî der ki: "Dört şeyle, dört ibadet makbul olmaz; haksız ganimet, yetim malı, hıyanet ve hırsızlıkla; cihad, hac, umre ve sadaka olmaz."

(١٨١٦)- [١٢٨/٢] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ، قَالَ: ثنا أَبُو الْيَمَانِ، قَالَ: ثنا إِسْمَاعِيلُ، عَنْ شُرَحْبِيلَ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ أَبِي مُسْلِمٍ الْخَوْلانِيِّ: أَنَّ كَعْبَ الأَحْبَارِ، قَالَ لَهُ: كَيْفَ تَجِدُ لَكَ قَوْمَكَ يَا أَبَا مُسْلِمٍ؟ فَقَالَ أَبُو مُسْلِمٍ: أَجِدُهُمْ يَا أَبَا إِسْحَاقَ يُجِلُّونَنِي وَيُكْرِمُونَنِي، فَقَالَ لَهُ كَعْبٌ: مَا هَكَذَا تَقُولَ التَّوْرَاةُ يَا أَبَا مُسْلِمٍ، فَقَالَ أَبُو مُسْلِمٍ: وَكَيْفَ تَقُولُ التَّوْرَاةُ يَا أَبَا إِسْحَاقَ؟ فَقَالَ كَعْبٌ: يَا أَبَا مُسْلِمٍ إِنَّ التَّوْرَاةَ تَقُولُ: " إِنَّ أَعْدَى النَّاسِ بِالرَّجُلِ الصَّالِحِ قَوْمُهُ، يُخَاصِمُهُ الأَقْرَبُ فَالأَقْرَبُ "، قَالَ أَبُو مُسْلِمٍ: وَصَدَقَتِ التَّوْرَاةُ

Şurahbîl b. Müslim'in naklettiğine göre: Ka'bu'l-Ahbâr, Ebû Müslim el-Havlânî'ye "Halkının sana karşı tutumunu nasıl buluyorsun, ey Ebû Müslim?" diye sorunca, Ebû Müslim "Ey Ebû İshâk! Bana saygı gösterip ikramda bulunduklarını görüyorum" dedi. Ka'b ona "Tevrat öyle demiyor, ey Ebû Müslim" dedi, Ebû Müslim "Tevrat nasıl diyor ey Ebû İshâk?" deyince, Ka'b "Ey Ebû Müslim, Tevrat diyor ki; kavminin içinde salih olan bir kişiye en büyük düşmanlığı yapanlar, akrabaları ve yakınlarıdır" dedi. Ebû Müslim "Tevrat doğru söylemiş" dedi.

(١٨١٧)- [١٢٨/٢] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: وَجَدْتُ فِي كِتَابِ أَبِي بِخَطِّ يَدِهِ يحَدِّثُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ بَعْضِ مَشْيَخَةِ دِمَشْقَ، قَالَ: أَقْبَلْنَا مِنْ أَرْضِ الرُّومِ، قَالَ: فَلَمَّا خَرَجْنَا مِنْ حِمْصَ مُتَوَجِّهِينَ إِلَى دِمَشْقَ، مَرَرْنَا بِالْعَمِيرِ الَّذِي يَلِي حِمْصَ عَلَى نَحْوٍ مِنْ أَرْبَعَةِ أَمْيَالٍ فِي آخِرِ اللَّيْلِ، فَلَمَّا سَمِعَ الرَّاهِبُ الَّذِي فِي الصَّوْمَعَةِ كَلامَنَا اطَّلَعَ إِلَيْنَا، فَقَالَ: مَنْ أَنْتُمْ؟ فَقُلْنَا: نَاسٌ مِنْ أَهْلِ دِمَشْقَ أَقْبَلْنَا مِنْ أَرْضِ الرُّومِ، فَقَالَ: هَلْ تَعْرِفُونَ أَبَا مُسْلِمٍ الْخَوْلانِيَّ ؟ فَقُلْنَا: نَعَمْ، قَالَ: " فَإِذَا أَتَيْتُمُوهُ فَأَقْرِئُوهُ السَّلامَ، وَأَعْلِمُوهُ أَنَّا نَجِدُهُ فِي الْكُتُبِ رَفِيقَ عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ عَلَيْهِ السَّلامُ، أَمَا إِنَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْرِفُونَهُ لا تَجِدُونَهُ حَيًّا، قَالَ: فَلَمَّا أَشْرَفْنَا الْغُوطَةَ بَلَغَنَا مَوْتُهُ "

Muhammed b. Şuayb, Şâm'daki hocalardan birinin şöyle dediğini nakleder: Bizans topraklarından gelmiştik. Humus'tan Şâm'a doğru yola çıktığımızda, gecenin sonuna doğru, Humus'a dört mil uzaklıktaki Amîr'a uğradık. Manastırdaki rahip konuşmalarımızı duyunca, karşımıza çıkıp "Siz kimsiniz?" dedi. "Biz Şâm halkındanız, Bizans topraklarından geliyoruz" dediğimizde, "Ebû Müslim el-Havlânî'yi tanıyor musunuz?" dedi. Biz "Evet" deyince şöyle dedi: "Ona gittiğinizde selam söyleyin ve kendisine; onu İsa b. Meryem'in arkadaşı olarak kitaplarda gördüğümüzü bildirin. Fakat onu tanıyorsanız hayatta bulamayacaksınız." Ğota'ya geldiğimizde onun öldüğünü öğrendik.

(١٨١٨)- [١٢٨/٢] ثنا أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: ثنا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَدِيٍّ، قَالَ: ثنا صَالِحُ بْنُ عَلِيٍّ النَّوْفَلِيُّ، قَالَ: ثنا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ نَجْدَةَ، قَالَ: ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ شُرَحْبِيلَ الْخَوْلانِيِّ، قَالَ: " بَيْنَا الأَسْوَدُ بْنُ قَيْسِ بْنِ ذِي الْحِمَارِ الْعَنْسِيُّ بِالْيَمَنِ فَأَرْسَلَ إِلَى أَبِي مُسْلِمٍ، فَقَالَ لَهُ: أَتَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا ﷺ رَسُولُ اللَّهِ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: فَتَشْهَدُ أَنِّي رَسُولُ اللَّهِ؟ قَالَ: مَا أَسْمَعُ، قَالَ: فَأَمَرَ بِنَارٍ عَظِيمَةٍ فَأُجِّجَتْ وَطُرِحَ فِيهَا أَبُو مُسْلِمٍ فَلَمْ تَضُرَّهُ، فَقَالَ لَهُ أَهْلُ مَمْلَكَتِهِ: إِنْ تَرَكْتَ هَذَا فِي بَلَدِكَ أَفْسَدَهَا عَلَيْكَ، فَأَمَرَهُ بِالرَّحِيلِ فَقَدِمَ الْمَدِينَةَ، وَقَدْ قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَاسْتُخْلِفَ أَبُو بَكْرٍ، فَعَقَلَ رَاحِلَتَهُ عَلَى بَابِ الْمَسْجِدِ وَقَامَ إِلَى سَارِيَةٍ مِنْ سَوَارِي الْمَسْجِدِ يُصَلِّي إِلَيْهَا، فَبَصُرَ بِهِ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رضى اللَّهُ عَنْهُ فَأَتَاهُ، فَقَالَ: مِنْ أَيْنَ الرَّجُلُ؟ قَالَ: مِنَ الْيَمَنِ، قَالَ: فَمَا فَعَلَ عَدُوُّ اللَّهِ بِصَاحِبِنَا الَّذِي حَرَّقَهُ بِالنَّارِ فَلَمْ تَضُرَّهُ؟ قَالَ: ذَاكَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ ثَوْبٍ، قَالَ: نَشَدْتُكَ بِاللَّهِ

أَنْتَ هُوَ ؟ قَالَ: اللَّهُمَّ نَعَمْ، قَالَ: فَقَبَّلَ مَا بَيْنَ عَيْنَيْهِ ثُمَّ جَاءَ بِهِ حَتَّى أَجْلَسَهُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ أَبِي بَكْرٍ، وَقَالَ: " الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يُمِتْنِي مِنَ الدُّنْيَا حَتَّى أَرَانِي فِي أُمَّةِ مُحَمَّدٍ ﷺ مَنْ فُعِلَ بِهِ كَمَا فُعِلَ بِإِبْرَاهِيمَ خَلِيلِ الرَّحْمَنِ عَلَيْهِ السَّلامُ "،

Şurahbîl el-Havlânî anlatıyor: Esved b. Kays b. Zi'l-Himâr el-Ansî Yemen'deyken, Ebû Müslim'e haber gönderip: "Muhammed'in (sallallahu aleyhi vesellem), Allah'ın Resûlü olduğuna şahadet eder misin?" diye sordu. Ebû Müslim: "Evet" karşılığını verince, Esved: "Benim, Allah'ın Resûlü olduğuma şahadet eder misin?" diye sordu. Ebû Müslim: "Duymuyorum" deyince Esved büyük bir ateş yakılmasını emretti ve ateş yakılınca Ebû Müslim içine atıldı, ama ateş ona bir zarar vermedi. Halk Esved'e: "Bunu burada bırakırsan halkı bozar" deyince, Esved, Ebû Müslim'in göç etmesini emretti. Ebû Müslim Medine'ye geldiğinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vefat etmişti ve Hz. Ebû Bekr hilafete gelmişti. Ebû Müslim bineğini Mescid'in kapısına bağladı ve mescidin sütunlarının birinin yanında namaz kılmaya başladı. Ömer b. el-Hattâb onu görünce yanına gidip: "Nerelisin?" diye sorunca, "Yemen'denim" karşılığını verdi. Allah'ın düşmanı (Esved) ateşe attığı fakat ateşin yakmadığı mümin kardeşimiz ne yapıyor?" diye sorunca, Ebû Müslim: "O kişi Abdullah b. Sevb'tir" dedi. Hz. Ömer: "Allah için söylemeni istiyorum, o sen misin?" deyince Ebû Müslim: "Vallahi evet" karşılığım verdi. Hz. Ömer, Ebû Müslim'in alnından öptü ve onu alıp Hz. Ebû Bekir'in yanına götürerek kendisiyle Hz. Ebû Bekr'in arasında oturtup şöyle dedi: "Allah'a hamd olsun ki, bu Ümmet-i Muhammed'in içinde, Hz. İbrâhîm gibi kendisini ateşin yakmadığı kimseyi, ölmeden önce bana gösterdi."

قَالَ الْحَوْطِيُّ: قَالَ إِسْمَاعِيلُ: " فَأَنَا أَدْرَكْتُ قَوْمًا مِنَ الْمَدَّادِينَ الَّذِينَ مَدُّوا مِنَ الْيَمَنِ يَقُولُونَ لِقَوْمٍ مِنْ عَنْسٍ: صَاحِبُكُمُ الَّذِي حَرَّقَ صَاحِبَنَا بِالنَّارِ فَلَمْ تَضُرَّهُ "، أَخْبَرَنَا ثَابِتُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا عَبْدُ الْمَلِكِ مِثْلَهُ وَالسِّيَاقُ لَهُ

İsmâîl b. Ayyâş der ki: Yemen'de yaşayan methiyecilerden bir gruba şahit oldum, Ans kabilesinden bir topluluğa hitaben "Arkadaşımızın ateşe attığı halde ateşin ona zarar vermediği arkadaşımız" derlerdi.

(١٨١٩)- [١٢٩/٢] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالَ: ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ وَاقِدٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: ثنا ضَمْرَةُ، عَنْ بِلالِ بْنِ كَعْبٍ الْعَكِّيِّ، قَالَ: كَانَ الظَّبْيُ يَمُرُّ بِأَبِي مُسْلِمٍ الْخَوْلانِيِّ، فَيَقُولُ لَهُ الصِّبْيَانُ: ادْعُ اللَّهَ يَحْبِسُهُ عَلَيْنَا نَأْخُذُهُ بِأَيْدِينَا، " فَكَانَ يَدْعُو اللَّهَ ﷻ فَيَحْبِسُهُ حَتَّى يَأْخُذُوهُ بِأَيْدِيهِمْ "

Bilal b. Ka'b el-Akkî'nin naklettiğine göre geyik Ebû Müslim el-Havlânî'nin yanına gelirdi. İki çocuk kendisine "Allah'a dua et, onu burada tutsun, ellerimizle tutup okşayalım" derlerdi. Kendisi de dua ederdi, geyik durur, onlar da elleriyle dokunurlardı.

(١٨٢٠)- [١٢٩/٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثنا أَبُو زُرْعَةَ، قَالَ: ثنا سَعِيدُ بْنُ أَسَدٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا ضَمْرَةُ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَطَاءٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: كَانَ أَبُو مُسْلِمٍ الْخَوْلانِيُّ إِذَا انْصَرَفَ إِلَى مَنْزِلِهِ مِنَ الْمَسْجِدِ، كَبَّرَ عَلَى بَابِ مَنْزِلِهِ فَتُكَبِّرُ امْرَأَتُهُ، فَإِذَا كَانَ فِي صَحْنِ دَارِهِ، كَبَّرَ فَتُجِيبُهُ امْرَأَتُهُ، وَإِذَا بَلَغَ بَابَ بَيْتِهِ كَبَّرَ فَتُجِيبُهُ امْرَأَتُهُ، فَانْصَرَفَ ذَاتَ لَيْلَةٍ فَكَبَّرَ عِنْدَ بَابِ دَارِهِ فَلَمْ يُجِبْهُ أَحَدٌ، فَلَمَّا كَانَ فِي الصَّحْنِ كَبَّرَ فَلَمْ يُجِبْهُ أَحَدٌ، فَلَمَّا كَانَ عِنْدَ بَابِ بَيْتِهِ كَبَّرَ فَلَمْ يُجِبْهُ أَحَدٌ، وَكَانَ إِذَا دَخَلَ بَيْتَهُ أَخَذَتِ امْرَأَتُهُ رِدَاءَهُ وَنَعْلَيْهِ ثُمَّ أَتَتْهُ بِطَعَامِهِ، قَالَ: فَدَخَلَ الْبَيْتَ، فَإِذَا الْبَيْتُ لَيْسَ فِيهِ سِرَاجٌ وَإِذَا امْرَأَتُهُ جَالِسَةٌ فِي الْبَيْتِ مُنَكِّسَةٌ تَنْكُتُ بِعُودٍ مَعَهَا، فَقَالَ لَهَا: مَا لَكِ؟ قَالَتْ: أَنْتَ لَكَ مَنْزِلَةٌ مِنْ مُعَاوِيَةَ، وَلَيْسَ لَنَا خَادِمٌ، فَلَوْ سَأَلْتَهُ فَأَخْدَمَنَا وَأَعْطَاكَ، فَقَالَ: " اللَّهُمَّ مَنْ أَفْسَدَ عَلَيَّ امْرَأَتِي فَأَعْمِ بَصَرَهَا "، قَالَ: وَقَدْ جَاءَتْهَا امْرَأَةٌ قَبْلَ ذَلِكَ فَقَالَتْ لَهَا: زَوْجُكِ لَهُ مَنْزِلَةٌ مِنْ مُعَاوِيَةَ، فَلَوْ قُلْتِ لَهُ يَسْأَلُ مُعَاوِيَةَ يَخْدُمُهُ وَيُعْطِيهِ عِشْتُمْ، قَالَ: فَبَيْنَا تِلْكَ الْمَرْأَةُ جَالِسَةٌ فِي بَيْتِهَا، إِذْ أَنْكَرَتِ بَصَرَهَا، فَقَالَتْ: مَا لِسِرَاجِكُمْ طُفِئَ؟ ! قَالُوا: لا، فَعَرَفَتْ ذَنْبَهَا، فَأَقْبَلَتْ إِلَى أَبِي مُسْلِمٍ تَبْكِي وَتَسْأَلُهُ أَنْ يَدْعُوَ اللَّهَ ﷻ لَهَا أَنْ يَرُدَّ عَلَيْهَا بَصَرَهَا، قَالَ: فَرَحِمَهَا أَبُو مُسْلِمٍ، فَدَعَا اللَّهَ لَهَا فَرَدَّ عَلَيْهَا بَصَرَهَا "

Osmân b. Atâ, babasından bildiriyor: Ebû Müslim el-Havlânî, mescidden eve döndüğü zaman evin kapısında tekbir getirir, hanımı da

onun tekbirine tekbirle karşılık verirdi. Evin avlusuna gelince yine tekbir getirir, hanımı da karşılık verirdi. Odanın kapısına gelince yine tekbir getirir hanımı yine karşılık verirdi. Bir gece mescidden eve gelip evinin kapısının yanında tekbir getirdi ama kimse cevap vermedi. Evin avlusuna gelince yine tekbir getirdi, yine cevap veren olmadı. Odanın kapısına gelince yine tekbir getirdi, yine cevap veren olmadı. Daha önce, eve girdiğinde hanımı abasını ve ayakkabılarını alır, sonra kendisine yemek getirirdi. Eve girince lambanın yanmadığını, hanımının da başını eğip oturmuş bir çubukla yeri deşelediğini gördü Hanımına: "Neyin var?" diye sorunca, hanımı: "Senin, Muâviye'nin yanında değerin var. Bizim ise bir hizmetçimiz yok. Ondan bize bir hizmetçi vermesini isteseydin verirdi" dedi. Ebû Müslim: "Allahım! Hanımımı kim bana karşı doldurmuşsa gözlerini kör et" diye dua etti. Hanımının yanına daha önce bir kadın gelmiş ve: "Kocan, Muâviye'nin yanında değerli birisidir. Eğer kocana, Muâviye'den bir hizmetçi istemesini söylesen, Muâviye ona hizmetçi verir ve siz de rahat yaşarsınız" demişti. Bu kadın evinde otururken aniden görmez oldu ve: "Lamba neden söndü?" dedi. Kendisine lambanın sönmediği söylenince, günahını anladı ve Ebû Müslim'e gelip gözlerini açması için Allah'a dua etmesini istedi. Ebû Müslim kadına acıyıp Allah'a dua edince kadının gözleri açıldı.

Rivayet ettiği hadislerden bazıları:

Takrîb 187-a, Takrîb 4083

Hasan el-Basrî

Onlardan birisi de; endişe ve hüznün arkadaşı, dert ve sıkıntıya aşina, uyku ve dinlenme mahrumu; Ebû Saîd Hasan b. Ebi'l-Hasan. Fakih ve zahid, hazırlıklı ve âbid. Dünya ve çekiciliğine sırt çevirmiş, nefsin arzularına ve kibrine karşı dayanıklı.

Derler ki: Tasavvuf, asli vatanda ikamet edebilmek için; pislikten arınmak ve bedenden korunmaktır.

(١٨٢٥)- [١٣٢/٢] حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مَخْلَدٍ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُوسَى الشَّوَطِيُّ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ سَابِقٍ، قَالَ: ثنا مَالِكُ بْنُ مِغْوَلٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُحَادَةَ، عَنِ الْحَسَنِ، قَالَ: " ذَهَبَتِ الْمَعَارِفُ وَبَقِيَتِ الْمَنَاكِرُ، وَمَنْ بَقِيَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ فَهُوَ مَغْمُومٌ "

Hasan(-ı Basrî) der ki: "İyilikler gitmiş kötülükler kalmış, Müslümanlardan kim kaldıysa gam içindedir."

(١٨٢٦)- [١٣٢/٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، قَالَ: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَارِثِ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُغِيرَةِ، قَالَ: ثنا عِمْرَانُ بْنُ خَالِدٍ، قَالَ: قَالَ الْحَسَنُ: " إِنَّ الْمُؤْمِنَ يُصْبِحُ حَزِينًا وَيُمْسِي حَزِينًا، وَلا يَسَعُهُ غَيْرُ ذَلِكَ، لأَنَّهُ بَيْنَ مَخَافَتَيْنِ: بَيْنَ ذَنْبٍ قَدْ مَضَى لا يَدْرِي مَا اللَّهُ يَصْنَعُ فِيهِ، وَبَيْنَ أَجَلٍ قَدْ بَقِيَ لا يَدْرِي مَا يُصِيبُ فِيهِ مِنَ الْمَهَالِكِ "

Hasan el-Basrî der ki: "Mümin kişi, hüzünle sabahlayıp yine hüzünle akşamı eder. Onun için bundan başka durum da söz konusu olamaz. Çünkü devamlı iki korku arasındadır. Biri geçmişte işlenen ve Allah'ın buna karşı ne yapacağı bilinmeyen günahlardan dolayı duyulan korku. Diğeri de geriye kalan ömürden yana, hangi musibetlere maruz kalınacağının bilinmeyişinden doğan korkudur."

(١٨٢٧)- [١٣٢/٢] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَضْلِ، قَالَ: ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ السَّرَّاجُ، قَالَ: ثنا حَاتِمُ بْنُ اللَّيْثِ، قَالَ: ثنا قَبِيصَةُ، قَالَ: ثنا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، عَنْ يُونُسَ، قَالَ: " كَانَ الْحَسَنُ رَحِمَهُ اللَّهُ قَلْبُهُ مَحْزُونًا ".حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَضْلِ، قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا حَاتِمُ بْنُ اللَّيْثِ، قَالَ: ثنا أَبُو غَسَّانَ مَالِكُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، قَالَ: ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمُحَارِبِيُّ، قَالَ: ثنا الْحَجَّاجُ بْنُ دِينَارٍ، قَالَ: كَانَ الْحَكَمُ بْنُ حُجَلٍ صَدِيقًا لابْنِ سِيرِينَ، فَلَمَّا مَاتَ ابْنُ سِيرِينَ حَزُنَ عَلَيْهِ حَتَّى جُعِلَ يُعَادُ كَمَا يُعَادُ الْمَرِيضُ، فَحَدَّثَ بَعْدُ، قَالَ: رَأَيْتُ أَخِيَ فِي الْمَنَامِ يَعْنِي ابْنَ سِيرِينَ فَرَأَيْتُهُ فِي قَصْرٍ فَذَكَرَ مِنْ هَيْئَتِهِ وَأَنَّهُ عَلَى أَفْضَلِ حَالٍ، فَقُلْتُ لَهُ: أَيْ أَخِي قَدْ أَرَاكَ فِي حَالٍ يَسُرُّنِي فَمَا صَنَعَ الْحَسَنُ، قَالَ " رُفِعَ فَوْقِي بِتِسْعِينَ دَرَجَةً "، فَقُلْتُ: وَمِمَّا ذَاكَ؟ قَالَ: " بِطُولِ حَزَنِهِ "

Yûnus der ki: Hasan(-ı Basrî)'nin kalbi mahzun idi."

Haccâc b. Dînâr'ın naklettiğine göre Hakem b. Hucel, İbn Sîrîn'in arkadaşaydı, İbn Sîrîn vefat ettiğinde onun için öyle üzüldü ki; hasta gibi ziyaret etmeye başlamışlardı. O sırada şöyle demişti: Kardeşim İbn Sîrîn'i rüyamda gördüm; bir saraydaydı, durumundan bahsetti ve çok iyi olduğunu söyledi. Ona "Kardeşim seni çok iyi durumda gördüm ve mutlu oldum. Hasan ne yaptı?" diye sordum, "Benden doksan derece daha yükseğe çıkarıldı" dedi. "Neden?" dediğimde ise "Çok hüzünlü olduğundan" dedi.

(١٨٢٨)- [١٣٢/٢] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، قَالَ: ثنا عَلِيُّ بْنُ مُسْلِمٍ، قَالَ: ثنا سَيَّارٌ، قَالَ: ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ شُمَيْطٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ، يَقُولُ: " إِنَّ الْمُؤْمِنَ يُصْبِحُ حَزِينًا وَيُمْسِي حَزِينًا وَيَنْقَلِبُ بِالْيَقِينِ فِي الْحَزَنِ، وَيَكْفِيهِ مَا يَكْفِي الْعُنَيْزَةَ: الْكَفُّ مِنَ التَّمْرِ، وَالشَّرْبَةُ مِنَ الْمَاءِ "

Hasan(-ı Basrî) der ki: "Mümin hazin uyanır, hazin yatar ve hüzünle yakîne geçer. Bir keçiye yeten; bir avuç hurma ve bir yudum su ona yeter."

(١٨٢٩)- [١٣٣/٢] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثنا عَلِيُّ بْنُ مُسْلِمٍ، قَالَ: ثنا عَبَّادٌ، عَنْ هِشَامٍ، عَنِ الْحَسَنِ، قَالَ: " إِنَّ الْمُؤْمِنَ يُصْبِحُ حَزِينًا وَيُمْسِي حَزِينًا، وَيَنْقَلِبُ فِي الْحُزْنِ، وَيَكْفِيهِ مَا يَكْفِي الْعُنَيْزَةَ "

Hasan(-ı Basrî) der ki: "Müminin gecesi hazin, gündüzü hazin olur ve hüzünle değişir. Bir keçiye yeten ona da yeter."

(١٨٣٠)- [١٣٣/٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، قَالَ: ثنا أَبُو عَرُوبَةَ، قَالَ: ثنا أَبُو الأَشْعَثِ، قَالَ: ثنا حَزْمُ بْنُ أَبِي حَزْمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ " يَحْلِفُ بِاللَّهِ الَّذِي لا إِلَهَ إِلا هُوَ: مَا يَسَعُ الْمُؤْمِنَ فِي دِينِهِ إِلا الْحَزَنُ "

Hazm b. Ebî Hazm der ki: Hasan'ın, kendisinden başka ilah olmayan Allah'a yemin ederek "Mümin, ancak hüzünle dinine yerleşir" dediğini işittim.

(١٨٣١)- [١٣٣/٢] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ مُسْلِمٍ، قَالَ: ثنا سِيَارٌ، قَالَ: ثنا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، قَالَ: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عِيسَى الْيَشْكُرِيُّ، قَالَ: " مَا رَأَيْتُ أَحَدًا أَطْوَلَ حُزْنًا مِنَ الْحَسَنِ، وَمَا رَأَيْتُهُ قَطُّ إِلا حَسِبْتُهُ حَدِيثَ عَهْدٍ بِمُصِيبَةٍ "

İbrâhîm b. İsa el-Yeşkurî der ki: "Hasan'dan daha hüzünlü birini görmedim ve her gördüğümde yeni bir musibetle karşı karşıya kalmış sanırdım."

(١٨٣٢)- [١٣٣/٢] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ بْنِ أَيُّوبَ، قَالَ: ثنا عَلِيُّ بْنُ مُسْلِمٍ، قَالَ: ثنا زَافِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، قَالَ: ذَكَرَ أَبُو مَرْوَانَ بِشْرُ الرَّحَالُ، عَنِ الْحَسَنِ، قَالَ: " يَحِقُّ لِمَنْ يَعْلَمُ أَنَّ الْمَوْتَ مَوْرِدُهُ وَأَنَّ السَّاعَةَ مَوْعِدُهُ، وَأَنَّ الْقِيَامَ بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ تَعَالَى مَشْهَدُهُ، أَنْ يَطُولَ حَزَنُهُ "

Hasan el-Basrî şöyle der: "Öleceğini, kıyametin mutlaka kopacağını ve sonunda Allah'ın huzuruna çıkacağını bilen kişinin devamlı bir hüzün içinde olması hakkıdır."

(١٨٣٣)- [١٣٣/٢] حَدَّثَنَا مَخْلَدُ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالَ: ثنا سَعِيدُ بْنُ عَجَبٍ، قَالَ: ثنا سَعِيدُ بْنُ بَهْلَوَانَ، قَالَ: ثنا عَبَّادُ بْنُ كُلَيْبٍ، عَنْ أَسَدِ بْنِ سُلَيْمَانَ، عَنِ الْحَسَنِ، قَالَ: " طُولُ الْحَزَنِ فِي الدُّنْيَا تَلْقِيحُ الْعَمَلِ الصَّالِحِ "

Hasan el-Basrî der ki: "Dünyada zamanın çoğunun hüzünle geçirilmesi, salih amellerin aşılanması demektir."

(١٨٣٤)- [١٣٣/٢] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، قَالَ: ثنا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، قَالَ: ثنا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ حَسَّانَ، قَالَ: ثنا السَّرِيُّ بْنُ يَحْيَى، عَنِ الْحَسَنِ، أَنَّهُ قَالَ: " وَاللَّهِ مَا مِنَ النَّاسِ رَجُلٌ أَدْرَكَ الْقَرْنَ الأَوَّلَ أَصْبَحَ بَيْنَ ظَهْرَانِيكُمْ، إِلا أَصْبَحَ مَغْمُومًا وَأَمْسَى مَغْمُومًا"

Hasan der ki: "Vallahi, bu insanlar içinde birinci asrı sizin içinizde, sizinle birlikte yaşayıp, gecesi gamlı gündüzü gamlı olmayan hiçbir kimse yoktur."

(١٨٣٥)- [١٣٣/٢] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: ثنا عَلِيُّ بْنُ مُسْلِمٍ، قَالَ: ثنا سَيَّارٌ، قَالَ: ثنا جَعْفَرٌ، قَالَ: سَمِعْتُ هِشَامَ بْنَ حَسَّانَ، قَالَ: ثنا السَّرِيُّ بْنُ يَحْيَى، عَنِ الْحَسَنِ، أَنَّهُ قَالَ: " وَاللَّهِ لا يُؤْمِنُ عَبْدٌ بِهَذَا الْقُرْآنِ إِلا حَزِنَ وَذَبُلَ، وَإِلا نَصِبَ، وَإِلا ذَابَ، وَإِلا تَعِبَ "

Hasan der ki: "Vallahi, bu Kur'ân'a inandıktan sonra; hüzünlenip solmayan, hastalanmayan, erimeyen ve yorulmayan hiçbir kul yoktur."

(١٨٣٦)- [١٣٣/٢] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، قَالَ: ثنا عَلِيُّ بْنُ مُسْلِمٍ، قَالَ: ثنا سَيَّارٌ، قَالَ: ثنا جَعْفَرٌ، قَالَ: سَمِعْتُ حَوْشَبًا، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ يَحْلِفُ بِاللَّهِ، يَقُولُ: " وَاللَّهِ يَا ابْنَ آدَمَ لَئِنْ قَرَأْتَ الْقُرْآنَ ثُمَّ آمَنْتَ بِهِ، لَيَطُولَنَّ فِي الدُّنْيَا حُزْنُكَ، وَلَيَشْتَدَّنَّ فِي الدُّنْيَا خَوْفُكَ، وَلَيَكْثُرَنَّ فِي الدُّنْيَا بُكَاؤُكَ "

Havşeb der ki: Hasan'ın, Allah adına yemin ederek şöyle dediğini işittim: "Vallahi Ey Âdemoğlu! Eğer Kur'ân'ı okuyup sonra ona iman edecek olsan, dünyadaki hüznün uzar, korkun şiddetlenir ve ağlaman artar."

(١٨٣٧)- [١٣٤/٢] حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، قَالَ: ثنا أَبُو حُمَيْدٍ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْحِمْصِيُّ، قَالَ: ثنا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: ثنا يَزِيدُ بْنُ عَطَاءٍ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ مَرْثَدٍ، قَالَ: " انْتَهَى الزُّهْدُ إِلَى ثَمَانِيَةٍ مِنَ التَّابِعِينَ، فَمِنْهُمُ الْحَسَنُ بْنُ أَبِي الْحَسَنِ، فَمَا رَأَيْنَا أَحَدًا مِنَ النَّاسِ كَانَ أَطْوَلَ حَزَنًا مِنْهُ، مَا كُنَّا نَرَاهُ إِلا أَنَّهُ حَدِيثُ عَهْدٍ بِمُصِيبَةٍ، ثُمَّ قَالَ: " نَضْحَكُ وَلا نَدْرِي، لَعَلَّ اللَّهَ قَدِ اطَّلَعَ عَلَى بَعْضِ أَعْمَالِنَا، فَقَالَ: لا أَقْبَلُ مِنْكُمْ شَيْئًا، وَيْحَكَ يَا ابْنَ آدَمَ، هَلْ لَكَ بِمُحَارَبَةِ اللَّهِ طَاقَةٌ؟ إِنَّهُ مَنْ عَصَى اللَّهَ فَقَدْ حَارَبَهُ، وَاللَّهِ لَقَدْ أَدْرَكْتُ سَبْعِينَ بَدْرِيًّا أَكْثَرُ لِبَاسِهِمُ الصُّوفُ، وَلَوْ رَأَيْتُمُوهُمْ قُلْتُمْ: مَجَانِينُ، وَلَوْ رَأَوْا خِيَارَكُمْ لَقَالُوا: مَا لِهَؤُلاءِ مِنْ خَلاقٍ، وَلَوْ رَأَوْا شِرَارَكُمْ لَقَالُوا: مَا يُؤْمِنُ هَؤُلاءِ بِيَوْمِ الْحِسَابِ، وَلَقَدْ رَأَيْتُ أَقْوَامًا كَانَتِ الدُّنْيَا أَهْوَنَ عَلَى أَحَدِهِمْ مِنَ التُّرَابِ تَحْتَ قَدَمَيْهِ، وَلَقَدْ رَأَيْتُ أَقْوَامًا يُمْشِي أَحَدُهُمْ وَمَا يَجِدُ عِنْدَهُ إِلا قُوتًا، فَيَقُولُ: لا أَجْعَلُ هَذَا كُلَّهُ فِي بَطْنِي، لأَجْعَلَنَّ بَعْضَهُ لِلَّهِ ﷻ فَيَتَصَدَّقُ بِبَعْضِهِ، وَإِنْ كَانَ هُوَ أَحْوَجَ مِمَّنْ يَتَصَدَّقُ بِهِ عَلَيْهِ"

Alkame b. Mersed der ki: Zahidlik mertebesi, en son tâbiûndan sekiz kişide kaldı ki bunlardan biri Hasan b. Ebi'l-Hasan el-Basrî'dir. İnsanlar içinde Hasan gibi devamlı bir şekilde üzüntülü olan başka birini daha görmüş değiliz. Onu ne zaman görsek sanki başına henüz yeni gelmiş bir musibetin içindeymiş gibi olurdu. Bunun içindir ki şöyle derdi: "Gülelim mi? Oysa bilmiyoruz, belki Allah bazı amellerimize bakıp da: «Sizin hiçbir amelinizi kabul etmiyorum!» demiştir. Yazık sana ey insanoğlu! Allah'a karşı savaşmaya gücün yeter mi ki? Oysa ona isyan eden, ona karşı savaş açmış

demektir. Vallahi Bedir savaşma katılan yetmiş kişiye ulaştım. Çoğu zaman yünden giysiler giyerlerdi. Onları görseniz: «Bunlar deli!» derdiniz. Onlar da sizin en hayırlılarınızı görselerdi: «Bunların âhiretten nasibi olmaz!» derlerdi. Sizin kötülerinizi görselerdi: «Bunlar hesap gününe inanmıyor!» derlerdi. Öyle topluluklarla karşılaştım ki dünya onlar için ayakları altındaki topraktan bile değersizdi. Öyle topluluklarla karşılaştım ki, biri geceyi bulduğunda o günkü yiyeceğinden başka bir şeyi olmazdı. Yine de: «Bunun hepsini mideme indiremem! Bir kısmını Allah rızası için vereyim!» der ve yiyeceğinin bir kısmını infak ederdi. Oysa belki de kendisi infakta bulunduğu kişiden daha fazla ihtiyaç sahibi olurdu."

Ömer b. Abdilazîz'e Yazdığı Mektup

(١٨٣٨)- [١٣٤/٢] ثنا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، قَالَ: ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ السَّرَّاجُ، قَالَ: ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ حَرْبِ بْنِ جَبَلَةَ، ثنا حَمْزَةُ بْنُ رُشَيْدٍ أَبُو عَلِيٍّ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْقُرَشِيُّ، عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ الشَّامِيِّ، قَالَ: كَتَبَ الْحَسَنُ إِلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ بَدْرٍ، قَالَ: ثنا حَمَّادُ بْنُ مُدْرِكٍ، قَالَ: ثنا يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ اللَّيْثِيُّ، قَالَ: ثنا مَعْنُ بْنُ عِيسَى، قَالَ: ثنا إِبْرَاهِيمُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي الأَسْوَدِ، عَنِ الْحَسَنِ، أَنَّهُ كَتَبَ إِلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، وَالسِّيَاقُ لأَبِي حُمَيْدٍ الشَّامِيِّ: " اعْلَمْ أَنَّ التَّفَكُّرَ يَدْعُو إِلَى الْخَيْرِ وَالْعَمَلِ بِهِ، وَالنَّدَمَ عَلَى الشَّرِّ يَدْعُو إِلَى تَرْكِهِ، وَلَيْسَ مَا يَفْنَى وَإِنْ كَانَ كَثِيرًا يَعْدِلُ مَا يَبْقَى، وَإِنْ كَانَ طَلَبُهُ عَزِيزًا، وَاحْتِمَالُ الْمَئُونَةِ الْمُنْقَطِعَةِ الَّتِي تَعْقُبُ الرَّاحَةَ الطَّوِيلَةَ خَيْرٌ مِنْ تَعْجِيلِ رَاحَةٍ مُنْقَطِعَةٍ تَعْقُبُ مَئُونَةً بَاقِيَةً، فَاحْذَرْ هَذِهِ الدَّارَ الصَّارِعَةَ الْخَادِعَةَ الْخَاتِلَةَ الَّتِي قَدْ تَزَيَّنَتْ بِخِدَاعِهَا، وَغَرَّتْ بِغُرُورِهَا، وَقَتَلَتْ أَهْلَهَا بِأَمَلِهَا، وَتَشَوَّفَتْ لِخُطَّابِهَا، فَأَصْبَحَتْ كَالْعَرُوسِ الْمَجْلُوَّةِ، الْعُيُونُ إِلَيْهَا نَاظِرَةٌ، وَالنُّفُوسُ لَهَا عَاشِقَةٌ، وَالْقُلُوبُ إِلَيْهَا وَالِهَةٌ وَلأَلْبَابِهَا دَامِغَةٌ، وَهِيَ لأَزْوَاجِهَا كُلِّهِمْ قَاتِلَةٌ، فَلا الْبَاقِي بِالْمَاضِي مُعْتَبِرٌ، وَلا الآخِرُ بِمَا رَأَى مِنَ الأَوَّلِ مُزْدَجِرٌ، وَلا اللَّبِيبُ بِكَثْرَةِ التَّجَارِبِ مُنْتَفِعٌ، وَلا الْعَارِفُ بِاللَّهِ وَالْمُصَدِّقُ لَهُ حِينَ أُخْبِرَ عَنْهَا مُدَّكِرٌ، فَأَبَتِ الْقُلُوبُ لَهَا إِلا حُبًّا، وَأَبَتِ النُّفُوسُ بِهَا إِلا ضِنًّا، وَمَا هَذَا مِنَّا لَهَا إِلا عِشْقًا، وَمَنْ عَشِقَ شَيْئًا لَمْ يَعْقِلْ غَيْرَهُ، وَمَاتَ فِي طَلَبِهِ أَوْ يَظْفَرُ بِهِ، فَهُمَا عَاشِقَانِ طَالِبَانِ لَهَا، فَعَاشِقٌ قَدْ ظَفَرَ بِهَا وَاغْتَرَّ وَطَغَى وَنَسِيَ بِهَا الْمَبْدَأَ وَالْمِيعَادَ،

فَشُغِلَ بِهَا لُبُّهُ وَذُهِلَ فِيهَا عَقْلُهُ حَتَّى زَلَّتْ عَنْهَا قَدَمُهُ، وَجَاءَتْهُ أَسَرَّ مَا كَانَتْ لَهُ مَنِيَّتُهُ فَعَظُمَتْ نَدَامَتُهُ، وَكَثُرَتْ حَسْرَتُهُ، وَاشْتَدَّتْ كُرْبَتُهُ مَعَ مَا عَالَجَ مِنْ سَكْرَتِهِ، وَاجْتَمَعَتْ عَلَيْهِ سَكَرَاتُ الْمَوْتِ بِأَلَمِهِ، وَحَسْرَةُ الْمَوْتِ بِغُصَّتِهِ، غَيْرُ مَوْصُوفٍ مَا نَزَلَ بِهِ، وَآخَرُ مَاتَ قَبْلَ أَنْ يَظْفَرَ مِنْهَا بِحَاجَتِهِ، فَذَهَبَ بِكَرْبِهِ وَغَمِّهِ، لَمْ يُدْرِكْ منها مَا طَلَبَ وَلَمْ يُرِحْ نَفْسَهُ مِنَ التَّعَبِ وَالنَّصَبِ، خَرَجَا جَمِيعًا بِغَيْرِ زَادٍ وَقَدِمَا عَلَى غَيْرِ مِهَادٍ، فَاحْذَرْهَا الْحَذَرَ كُلَّهُ، فَإِنَّهَا مِثْلُ الْحَيَّةِ لَيِّنٌ مَسُّهَا وَسُمُّهَا يَقْتُلُ، فَأَعْرِضْ عَمَّا يُعْجِبُكَ فِيهَا لِقِلَّةِ مَا يَصْحَبُكَ مِنْهَا، وَضَعْ عَنْكَ هُمُومَهَا لِمَا عَايَنْتَ مِنْ فَجَائِعِهَا، وَأَيْقَنْتَ بِهِ مِنْ فِرَاقِهَا، وَشَدِّدْ مَا اشْتَدَّ مِنْهَا لِرَخَاءِ مَا يُصِيبُكَ، وَكُنْ أَسَرَّ مَا تَكُونُ فِيهَا أَحْذَرَ مَا تَكُونُ لَهَا، فَإِنَّ صَاحِبَهَا كُلَّمَا اطْمَأَنَّ فِيهَا إِلَى سُرُورٍ لَهُ أَشْخَصَتْهُ عَنْهَا بِمَكْرُوهٍ، وَكُلَّمَا ظَفَرَ بِشَيْءٍ مِنْهَا وَثَنَى رِجْلا عَلَيْهِ انْقَلَبَتْ بِهِ، فَالسَّارُّ فِيهَا غَارٌّ وَالنَّافِعُ فِيهَا غَدًا ضَارٌّ، وُصِلَ الرَّخَاءُ فِيهَا بِالْبَلاءِ، وَجُعِلَ الْبَقَاءُ فِيهَا إِلَى فَنَاءٍ، سُرُورُهَا مَشُوبٌ بِالْحَزَنِ، وَآخِرُ الْحَيَاةِ فِيهَا الضَّعْفُ وَالْوَهَنُ، فَانْظُرْ إِلَيْهَا نَظَرَ الزَّاهِدِ الْمُفَارِقِ، وَلا تَنْظُرْ نَظَرَ الْعَاشِقِ الْوَامِقِ، وَاعْلَمْ أَنَّهَا تُزِيلُ الثَّاوِي السَّاكِنَ، وَتَفْجَعُ الْمَغْرُورَ الآمِنَ، لا يَرْجِعُ مَا تَوَلَّى مِنْهَا فَأَدْبَرَ، وَلا يُدْرَى مَا هُوَ آتٍ فِيهَا فَيُنْتَظَرَ، فَاحْذَرْهَا فَإِنَّ أَمَانِيَهَا كَاذِبَةٌ، وَإِنَّ آمَالَهَا بَاطِلَةٌ، عَيْشُهَا نَكَدٌ وَصَفْوُهَا كَدَرٌ، وَأَنْتَ مِنْهَا عَلَى خَطَرٍ، إِمَّا نِعْمَةٌ زَائِلَةٌ وَإِمَّا بَلِيَّةٌ نَازِلَةٌ، وَإِمَّا مُصِيبَةٌ مُوجِعَةٌ، وَإِمَّا مَنِيَّةٌ قَاضِيَةٌ، فَلَقَدْ كَدِرَتْ عَلَيْهِ الْمَعِيشَةُ إِنْ عَقَلَ، وَهُوَ مِنَ النَّعْمَاءِ عَلَى خَطَرٍ وَمِنَ الْبَلْوَى عَلَى حَذَرٍ، وَمِنَ الْمَنَايَا عَلَى يَقِينٍ، فَلَوْ كَانَ الْخَالِقُ تَعَالَى لَمْ يُخْبِرْ عَنْهَا بِخَبَرٍ، وَلَمْ يَضْرِبْ لَهَا مَثَلا، وَلَمْ يَأْمُرْ فِيهَا بِزُهْدٍ، لَكَانَتِ الدَّارُ قَدْ أَيْقَظَتَ النَّائِمَ وَنَبَّهَتِ الْغَافِلَ، فَكَيْفَ وَقَدْ جَاءَ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى عَنْهَا زَاجِرٌ وَفِيهَا وَاعِظٌ؟ ! فَمَا لَهَا عِنْدَ اللَّهِ ﷻ قَدْرٌ، وَلا لَهَا عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى وَزْنٌ مِنَ الصِّغَرِ، وَلا تَزِنُ عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى مِقْدَارَ حَصَاةٍ مِنَ الْحَصَا، وَلا مِقْدَارَ تُرَاةٍ فِي جَمِيعِ الثَّرَى، وَلا خَلَقَ خَلْقًا فِيمَا بُلِّغْتُ أَبْغَضَ إِلَيْهِ مِنَ الدُّنْيَا، وَلا نَظَرَ إِلَيْهَا مُنْذُ خَلَقَهَا مَقْتًا لَهَا، وَلَقَدْ عُرِضَتْ عَلَى نَبِيِّنَا ﷺ بِمَفَاتِيحِهَا وَخَزَائِنِهَا وَلَمْ يَنْقُصْهُ ذَلِكَ عِنْدَهُ جَنَاحَ بَعُوضَةٍ، فَأَبَى أَنْ يَقْبَلَهَا، وَمَا مَنَعَهُ مِنَ الْقَبُولِ لَهَا، وَلا يَنْقُصُهُ عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى شَيْءٌ، إِلا أَنَّهُ عَلِمَ أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى أَبْغَضَ شَيْئًا فَأَبْغَضَهُ، وَصَغَّرَ شَيْئًا فَصَغَّرَهُ، وَوَضَعَ شَيْئًا فَوَضَعَهُ، وَلَوْ قَبِلَهَا كَانَ الدَّلِيلُ عَلَى حُبِّهِ إِيَّاهَا قَبُولَهَا، وَلَكِنَّهُ كَرِهَ أَنْ يُحِبَّ مَا أَبْغَضَ خَالِقُهُ، وَأَنْ يَرْفَعَ مَا وَضَعَ مَلِيكُهُ، وَلَوْ لَمْ يَدُلَّهُ عَلَى صِغَرِ هَذِهِ الدَّارِ، إِلا أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى حَقَرَهَا أَنْ يَجْعَلَ خَيْرَهَا ثَوَابًا

لِلْمُطِيعِينَ، وَأَنْ يَجْعَلَ عُقُوبَتَهَا عَذَابًا لِلْعَاصِينَ، فَأَخْرَجَ ثَوَابَ الطَّاعَةِ مِنْهَا وَأَخْرَجَ عُقُوبَةَ الْمَعْصِيَةِ عَنْهَا، وَقَدْ يَدُلُّكَ عَلَى شَرِّ هَذِهِ الدَّارِ أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى زَوَاهَا عَنْ أَنْبِيَائِهِ وَأَحِبَّائِهِ اخْتِبَارًا، وَبَسَطَهَا لِغَيْرِهِمُ اعْتِبَارًا وَاغْتِرَارًا، وَيَظُنُّ الْمَغْرُورُ بِهَا وَالْمَفْتُونُ عَلَيْهَا أَنَّهُ إِنَّمَا أَكْرَمَهُ بِهَا وَنَسِيَ مَا صَنَعَهُ بِمُحَمَّدٍ الْمُصْطَفَى ﷺ وَمُوسَى الْمُخْتَارِ عَلَيْهِ السَّلامُ بِالْكَلامِ لَهُ وَمُنَاجَاتِهِ، فَأَمَّا مُحَمَّدٌ ﷺ فَشَدَّ الْحَجَرَ عَلَى بَطْنِهِ مِنَ الْجُوعِ، وَأَمَّا مُوسَى عَلَيْهِ السَّلامُ فَرُئِيَ خُضْرَةُ الْبَقْلِ مِنْ صِفَاقِ بَطْنِهِ مَنْ هُزَالِهِ، مَا سَأَلَ اللَّهَ تَعَالَى يَوْمَ أَوَى إِلَى الظِّلِّ إِلا طَعَامًا يَأْكُلُهُ مِنْ جُوعِهِ، وَلَقَدْ جَاءَتِ الرِّوَايَاتُ عَنْهُ أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى أَوْحَى إِلَيْهِ أَنْ يَا مُوسَى إِذَا رَأَيْتَ الْفَقْرَ مُقْبِلا فَقُلْ مَرْحَبًا بِشِعَارِ الصَّالِحِينَ، وَإِذَا رَأَيْتَ الْغِنَى قَدْ أَقْبَلَ فَقُلْ ذَنْبٌ عُجِّلَتْ عُقُوبَتُهُ، وَإِنْ شِئْتَ ثَلَّثْتَهُ بِصَاحِبِ الرُّوحِ وَالْكَلِمَةِ فَفِي أَمْرِهِ عَجِيبَةٌ، كَانَ يَقُولُ: أُدْمِي الْجُوعُ، وَشِعَارِي الْخَوْفُ، وَلِبَاسِي الصُّوفُ، وَدَابَّتِي رِجْلَيَّ، وَسِرَاجِي بِاللَّيْلِ الْقَمَرُ، وَصِلايَتِي فِي الشِّتَاءِ الشَّمْسُ، وَفَاكِهَتِي وَرَيْحَانِي مَا أَنْبَتَتِ الأَرْضُ لِلسِّبَاعِ وَالأَنْعَامِ، أَبِيتُ وَلَيْسَ لِي شَيْءٌ وَلَيْسَ أَحَدٌ أَغْنَى مِنِّي، وَلَوْ شِئْتَ رَبَّعْتَ بِسُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُدَ عَلَيْهِمَا السَّلامُ، فَلَيْسَ دُونَهُمْ فِي الْعَجَبِ، يَأْكُلُ خُبْزَ الشَّعِيرِ فِي خَاصَّتِهِ وَيُطْعِمُ أَهْلَهُ الْخُشْكَارَ وَالنَّاسَ الدَّرْمَكَ فَإِذَا جَنَّهُ اللَّيْلُ لَبِسَ الْمُسُوحَ وَغَلَّ الْيَدَ إِلَى الْعُنُقِ وَبَاتَ بَاكِيًا حَتَّى يُصْبِحَ، يَأْكُلُ الْخَشِنَ مِنَ الطَّعَامِ وَيَلْبَسُ الشَّعْرَ مِنَ الثِّيَابِ، كُلُّ هَذَا يُبْغِضُونَ مَا أَبْغَضَ اللَّهُ ﷻ وَيُصَغِّرُونَ مَا صَغَّرَ اللَّهُ تَعَالَى وَيَزْهَدُونَ فِيمَا زَهَّدَ، ثُمَّ اقْتَصَّ الصَّالِحُونَ بَعْدُ مِنْهَاجَهُمْ، وَأَخَذُوا بِآثَارِهِمْ وَأَلْزَمُوا الكَدَّ وَالْعِبَرَ، وَأَلْطَفُوا التَّفَكُّرَ، وَصَبَرُوا فِي مُدَّةِ الأَجَلِ الْقَصِيرِ عَنْ مَتَاعِ الْغُرُورِ، الَّذِي إِلَى الْفِنَاءِ يَصِيرُ، وَنَظَرُوا إِلَى آخِرِ الدُّنْيَا وَلَمْ يَنْظُرُوا إِلَى أَوَّلِهَا، وَنَظَرُوا إِلَى عَاقِبَةِ مَرَارَتِهَا وَلَمْ يَنْظُرُوا إِلَى عَاجِلَةِ حَلاوَتِهَا، ثُمَّ أَلْزَمُوا أَنْفُسَهُمُ الصَّبْرَ وَأَنْزَلُوهَا مِنْ أَنْفُسِهِمْ بِمَنْزِلَةِ الْمَيْتَةِ الَّتِي لا يَحِلُّ الشِّبَعُ مِنْهَا إِلا فِي حَالِ الضَّرُورَةِ إِلَيْهَا، فَأَكَلُوا مِنْهَا بِقَدْرِ مَا يَرُدُّ النَّفْسَ وَيَقِي الرُّوحَ وَيُسَكِّنُ الْقَرَمَ، وَجَعَلُوهَا بِمَنْزِلَةِ الْجِيفَةِ الَّتِي اشْتَدَّ نَتْنُ رِيحِهَا، فَكُلُّ مَنْ مَرَّ بِهَا أَمْسَكَ عَلَى أَنْفِهِ مِنْهَا، فَهُمْ يُصِيبُونَ مِنْهَا لِحَالِ الضُّرِّ وَلا يَنْتَهُونَ مِنْهَا إِلَى الشِّبَعِ مِنَ النَّتْنِ، فَغَرَبَتْ عَنْهُمْ وَكَانَتْ هَذِهِ مَنْزِلَتَهَا مِنْ أَنْفُسِهِمْ، فَهُمْ يَعْجَبُونَ مِنَ الآكِلِ مِنْهَا شِبَعًا وَالْمُتَلَذِّذَ بِهَا أَشَرًا، وَيَقُولُونَ فِي أَنْفُسِهِمْ: أَمَا تَرَى هَؤُلاءِ لا يَخَافُونَ مِنَ الأَكْلِ، أَمَا يَجِدُونَ رِيحَ النَّتْنِ؟ وَهِيَ وَاللَّهِ يَا أَخِي فِي الْعَاقِبَةِ وَالآجِلَةِ أَنْتَنُ مِنَ الْجِيفَةِ الْمَرْصُوفَةِ، غَيْرَ أَنَّ أَقْوَامًا اسْتَعْجَلُوا الصَّبْرَ فَلا يَجِدُونَ رِيحَ النَّتْنِ، وَالَّذِي نَشَأَ فِي رِيحِ

الإِهَابِ النَّتْنِ لا يَجِدُ نَتْنَهُ، وَلا يَجِدُ مِنْ رِيحِهِ مَا يُؤْذِي الْمَارَّةَ وَالْجَالِسَ عِنْدَهُ، وَقَدْ يَكْفِي الْعَاقِلَ مِنْهُمْ أَنَّهُ مَنْ مَاتَ عَنْهَا وَتَرَكَ مَالا كَثِيرًا سَرَّهُ أَنَّهُ كَانَ فِيهَا فَقِيرًا، أَوْ شَرِيفًا أَنَّهُ كَانَ فِيهَا وَضِيعًا، أَوْ كَانَ فِيهَا مُعَافًى سَرَّهُ أَنَّهُ كَانَ فِيهَا مُبْتَلًى، أَوْ كَانَ مُسَلْطَنًا سَرَّهُ أَنَّهُ كَانَ فِيهَا سُوقَةً، وَإِنْ فَارَقْتَهَا سَرَّكَ أَنَّكَ كُنْتَ أَوْضَعَ أَهْلِهَا ضَيْعَةً، وَأَشَدَّهُمْ فِيهَا فَاقَةً، أَلَيْسَ ذَلِكَ الدَّلِيلَ عَلَى خِزْيِهَا لِمَنْ يَعْقِلُ أَمْرَهَا، وَاللَّهِ لَوْ كَانَتِ الدُّنْيَا مَنْ أَرَادَ مِنْهَا شَيْئًا وَجَدَهُ إِلَى جَنْبِهِ مِنْ غَيْرِ طَلَبٍ وَلا نَصَبٍ، غَيْرَ أَنَّهُ إِذَا أَخَذَ مِنْهَا شَيْئًا لَزِمَتْهُ حُقُوقُ اللَّهِ فِيهِ وَسَأَلَهُ عَنْهُ وَوَقَفَهُ عَلَى حِسَابِهِ، لَكَانَ يَنْبَغِي لِلْعَاقِلِ أَنْ لا يَأْخُذَ مِنْهَا إِلا قَدْرَ قُوتِهِ وَمَا يَكْفِي حَذَرَ السُّؤَالِ وَكَرَاهِيَةً لِشِدَّةِ الْحِسَابِ، وَإِنَّمَا الدُّنْيَا إِذَا فَكَّرْتَ فِيهَا ثَلاثَةُ أَيَّامٍ: يَوْمٌ مَضَى لا تَرْجُوهُ، وَيَوْمٌ أَنْتَ فِيهِ يَنْبَغِي أَنْ تَغْتَنِمَهُ، وَيَوْمٌ يَأْتِي لا تَدْرِي أَنْتَ مِنْ أَهْلِهِ أَمْ لا؟ وَلا تَدْرِي لَعَلَّكَ تَمُوتُ قَبْلَهُ، فَأَمَّا أَمْسُ فحكيمٌ مُؤَدِّبٌ، وَأَمَّا الْيَوْمُ فصديقٌ مُوَدِّعٌ، غَيْرَ أَنَّ أَمْسَ وَإِنْ كَانَ قَدْ فَجَعَكَ بِنَفْسِهِ فَقَدْ أَبْقَى فِي يَدَيْكَ حِكْمَتَهُ، وَإِنْ كُنْتَ قَدْ أَضَعْتَهُ فَقَدْ جَاءَكَ خَلَفٌ مِنْهُ، وَقَدْ كَانَ عَنْكَ طَوِيلَ الْغَيْبَةِ وَهُوَ الآنَ عَنْكَ سَرِيعُ الرِّحْلَةِ، وَغَدًا أَيْضًا فِي يَدَيْكَ مِنْهُ أَمَلُهُ، فَخُذِ الثِّقَةَ بِالْعَمَلِ وَاتْرُكِ الْغُرُورَ بِالأَمَلِ قَبْلَ حُلُولِ الأَجَلِ، وَإِيَّاكَ أَنْ تُدْخِلَ عَلَى الْيَوْمِ هَمَّ غَدٍ أَوْ هَمَّ مَا بَعْدَهُ زِدْتَ فِي حُزْنِكَ وَتَعَبِكَ وَأَرَدْتَ أَنْ تَجْمَعَ فِي يَوْمِكَ مَا يَكْفِيكَ أَيَّامَكَ، هَيْهَاتَ كَثُرَ الشُّغْلُ وَزَادَ الْحُزْنُ وَعَظُمَ التَّعَبُ وَأَضَاعَ الْعَبْدُ الْعَمَلَ بِالأَمَلِ، وَلَوْ أَنَّ الأَمَلَ فِي غَدِكَ خَرَجَ مِنْ قَلْبِكَ أَحْسَنْتَ الْيَوْمَ فِي عَمَلِكَ وَاقْتَصَرْتَ لَهُمْ يَوْمَكَ، غَيْرَ أَنَّ الأَمَلَ مِنْكَ فِي الْغَدِ دَعَاكَ إِلَى التَّفْرِيطِ، وَدَعَاكَ إِلَى الْمَزِيدِ فِي الطَّلَبِ وَلَئِنْ شِئْتَ وَاقْتَصَرْتَ لأَصِفَنَّ لَكَ الدُّنْيَا سَاعَةٌ بَيْنَ سَاعَتَيْنِ، سَاعَةٌ مَاضِيَةٌ وَسَاعَةٌ آتِيَةٌ، وَسَاعَةٌ أَنْتَ فِيهَا، فَأَمَّا الْمَاضِيَةُ وَالآتِيَةُ، فَلَيْسَ تَجِدُ لِرَاحَتِهِمَا لَذَّةً وَلا لِبَلائِهِمَا أَلَمًا، وَإِنَّمَا الدُّنْيَا سَاعَةٌ أَنْتَ فِيهَا فَخَدَعَتْكَ تِلْكَ السَّاعَةُ عَنِ الْجَنَّةِ وَصَيَّرَتْكَ إِلَى النَّارِ، وَإِنَّمَا الْيَوْمُ إِنْ عَقَلْتَ ضَيْفٌ نَزَلَ بِكَ وَهُوَ مُرْتَحِلٌ عَنْكَ، فَإِنْ أَحْسَنْتَ نُزُلَهُ وَقِرَاهُ شَهِدَ لَكَ وَأَثْنَى عَلَيْكَ بِذَلِكَ وَصَدَقَ فِيكَ، وَإِنْ أَسَأْتَ ضِيَافَتَهُ وَلَمْ تُحْسِنْ قِرَاهُ جَالَ فِي عَيْنَيْكَ، وَهُمَا يَوْمَانِ بِمَنْزِلَةِ الأَخَوَيْنِ نَزَلَ بِكَ أَحَدُهُمَا فَأَسَأْتَ إِلَيْهِ وَلَمْ تُحْسِنْ قِرَاهُ فِيمَا بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ، فَجَاءَكَ الآخَرُ بَعْدَهُ، فَقَالَ: إِنِّي قَدْ جِئْتُكَ بَعْدَ أَخِي فَإِنَّ إِحْسَانَكَ إِلَيَّ يَمْحُو إِسَاءَتَكَ إِلَيْهِ، وَيَغْفِرُ لَكَ مَا صَنَعْتَ، فَدُونَكَ إِذْ نَزَلْتُ بِكَ وَجِئْتُكَ بَعْدَ أَخِي الْمُرْتَحِلِ عَنْكَ، فَقَدْ ظَفِرْتَ بِخَلَفٍ مِنْهُ إِنْ عَقَلْتَ فَدَارِكْ مَا قَدْ أَضَعْتَ، وَإِنْ أَلْحَقْتَ الآخِرَ بِالأَوَّلِ فَمَا أَخْلَقَكَ أَنْ تَهْلَكَ

بِشَهَادَتِهِمَا عَلَيْكَ ! إِنَّ الَّذِي بَقِيَ مِنَ الْعُمُرِ لا ثَمَنَ لَهُ وَلا عِدْلَ، فَلَوْ جَمَعْتَ الدُّنْيَا كُلَّهَا مَا عَدَلَتْ يَوْمًا بَقِيَ مِنْ عُمُرِ صَاحِبِهِ، فَلا تَبِعِ الْيَوْمَ وَتَعْدِلُهُ مِنَ الدُّنْيَا بِغَيْرِ ثَمَنِهِ، وَلا يَكُونَنَّ الْمَقْبُورُ أَعْظَمَ تَعْظِيمًا لِمَا فِي يَدَيْكَ مِنْكَ وَهُوَ لَكَ، فَلَعَمْرِي لَوْ أَنَّ مَدْفُونًا فِي قَبْرِهِ قِيلَ لَهُ: هَذِهِ الدُّنْيَا أَوَّلُهَا إِلَى آخِرِهَا تَجْعَلُهَا لِوَلَدِكَ مِنْ بَعْدِكَ يَتَنَعَّمُونَ فِيهَا مِنْ وَرَائِكَ، فَقَدْ كُنْتَ وَلَيْسَ لَكَ هَمٌّ غَيْرُهُمْ، أَحَبُّ إِلَيْكَ أَمْ يَوْمٌ تُتْرَكُ فِيهِ تَعْمَلُ لِنَفْسِكَ لا اخْتِيَارَ ذَلِكَ، وَمَا كَانَ لَيَجْمَعَ الْيَوْمِ شَيْئًا إِلا اخْتَارَ الْيَوْمَ عَلَيْهِ رَغْبَةً فِيهِ وَتَعْظِيمًا لَهُ، بَلْ لَوِ اقْتَصَرَ عَلَى سَاعَةٍ خُيِّرَهَا وَمَا بَيْنَ أَضْعَافِ مَا وَصَفْتُ لَكَ وَأَضْعَافِهِ يَكُونُ لِسِوَاهُ، إِلا اخْتَارَ السَّاعَةَ لِنَفْسِهِ عَلَى أَضْعَافِ ذَلِكَ يَكُونُ لِغَيْرِهِ، بَلْ لَوِ اقْتَصَرَ عَلَى كَلِمَةٍ يَقُولُهَا تُكْتَبُ لَهُ وَبَيْنَ مَا وَصَفْتُ لَكَ وَأَضْعَافِهِ لاخْتَارَ الْكَلِمَةَ الْوَاحِدَةَ عَلَيْهِ، فَانْتَقِدِ الْيَوْمَ لِنَفْسِكَ وَأَبْصِرِ السَّاعَةَ، وَأَعْظِمِ الْكَلِمَةَ، وَاحْذَرِ الْحَسْرَةَ عِنْدَ نُزُولِ السَّكْرَةِ، وَلا تَأْمَنْ أَنْ تَكُونَ لِهَذَا الْكَلامِ حُجَّةٌ، نَفَعَنَا اللَّهُ وَإِيَّاكَ بِالْمَوْعِظَةِ وَرَزَقَنَا وَإِيَّاكَ خَيْرَ الْعَوَاقِبِ وَالسَّلامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ "

Hasan, Ömer b. Abdilazîz'e şöyle bir mektup yazdı: Bilmelisin ki tefekkür kişiyi hayra ve hayırlı şeyleri yapmaya yönlendirir. Yapılan kötülükten dolayı duyulan pişmanlık da o kötülükten uzak durmaya götürür. Çok olsa dahi, seni varlıklı kılacak olsa dahi, fani olan bir şey, asla bâki olan bir şeyin dengi olamaz. Uzunca bir rahatlığı ardından getirecek geçici sıkıntılar, ardından uzunca sıkıntıları getirecek geçici rahatlıktan daha hayırlıdır. Bu yok edici, aldatıcı, kandırmak için türlü hilelerle süslenen ikiyüzlü dünyadan sakın! Hileleriyle insanları aldatır, peşinde koşanları helak eder. Damat adaylarına süslenip bir gelin gibi görünür. Gözler hep üzerinde olur, nefisler hep onu arzu eder. Kalpler ona meyleder, düşünmeyi iptal eder. Oysa kendisiyle evlenecek herkesin katili olur. Ancak geriye kalanlar ölüp gidenlerden ibret almaz, yenisi eskisine bakarak uzak durmaya çalışmaz. Akıllı kişiler bu konuda yaşadığı tecrübelerden faydalanmaz, Allah'ı tanıyan ve onu tasdik eden kişi de uyarıldığı zaman öğüt alıp düşünmez. Ona âşık olununca kalpler onu sevmekten, nefisler onu arzulamaktan geri duramaz. Bir şeye âşık olan kişinin gözü artık başka bir şeyi görmez, aklı başka bir şeyle meşgul olmaz. Artık ya bu maşukuna kavuşur ya da onun hasretiyle ölüp gider.

Dünya âşıkları iki türlüdür. Biri bu aşkında istediğini elde eder. Bununla aldanıp haddi aşmıştır. Nereden geldiğini nereye gideceğini unutmuştur. Tüm aklını, tüm düşüncesini dünyasına verdiği için de ayağı kaymıştır. Buna karşılık dünya, beklentilerinden daha fazlasını kendisine sunduğu için pişmanlığı da o oranda fazla olacaktır. Dünya nimetleri içinde bu kendini kaybetmişliğiyle daha çok arzuları ve daha çok sıkıntıları olacaktır. Ancak ölümü düşündükçe daha çok acı çekecek, ölüm korkusu hayatını zehir edecektir ki onun bu halini anlatmak mümkün değildir. Diğer âşık ise beklediği hiçbir şeyi elde edemeden, bu yolda çektiği sıkıntılar ve dertleri ile ölüp gidecektir. Dünyadan istediklerini elde edememiş, bu uğurda devamlı bir çaba içinde olduğu içinde de rahat yüzü görmemiştir. Ancak her iki âşık da âhirete yönelik azıkları olmadan dünyadan ayrılmışlar, hiç de rahat etmeyecekleri bir yere gelmişlerdir.

Sen her şeyiyle dünyadan sakın! Bil ki dünya yılana benzer. Dokunursun yumuşaktır, ama öldürücü bir zehri vardır. Giderken ondan çok az bir şey götürebileceğin için nefsine hoş gelen şeylerden uzak durmaya çalış. Sana türlü acılar tattıracağını, bir gün ondan ayrılacağını bildiğin için kendisinden yana endişelere kapılma. Ondan yana bir rahatlık içinde olacağına vereceği sıkıntılar karşısında dayanıklı ol. Seni sürüklemesinden sakın ve içinde bulunduğun durumdan dolayı da sevin. Bil ki dünya peşinde koşan kişi, içinde bulunduğu durumun sevinciyle kendini güven içinde hissettiği sürece dünya önüne yeni sıkıntılar serecektir. Dünyalık olarak ne zaman bir şeyler elde etse ve biri bundan dolayı onu övse, dünya mutlaka bu durumu tersine çevirecektir. Dünyada kendini mutlu sanan kişi aldanmıştır, şimdi ondan faydalanan kişi yarın bunun zararını çekecektir. Ondan gelen rahatlık belalara, ona bağlanma ise yok olmaya doğru götürür. Ondan gelen mutluluk üzüntüyle karışmıştır. Ömrünün sonunda da kişiyi zayıf ve rezil bir duruma düşürecektir.

Sen dünyaya ona âşık veya sevdalı kişinin gözüyle değil, zahid olan ve ondan ayrılmak üzere olan kişinin gözüyle bak! Ayrıca unutma ki, dünya kendi halinde yaşayanları da bertaraf eder, kendini güven içinde sanan

mağrur kişileri de türlü acılarla baş başa bırakır. Kaybettirdiği ve senden aldığı şeyler bir daha geri gelmez. Ne getireceği de belli olmadığı için nasıl bir bekleyişte olunması gerektiği de bilinmez. Bu nedenle sen tümüyle dünyadan sakın! Bil ki vaad ettikleri yalandır ve verdiği umutlar boştur. Yaşamı çileli ve duruluğu gerçekte bulanıktır. Dünyadan yana her zaman bir tehlike içindesindir. Ya gelip geçici bir nimet verecek, ya da başına bir bela örecektir. Ya acı dolu bir musibete maruz bırakacak, ya da seni helak edecek bir arzunun içinde dolaştıracaktır. Kişi akıllı olursa yaşamı zorlu olur; ama dünyadan yana bir tehlike içinde olduğunu da bilir. Sonunda hesaba çekileceğine inandığı için de tedbirini alıp sakınır.

Allah, dünya hakkında gerekli açıklamaları yapmasaydı, bu konuda örnekler vermeseydi ve ona karşı zahid olmayı emretmeseydi bile dünya, uyuyanları uykusundan etmek ve gafilleri kendine getirmek için yeterli olurdu. O halde Allah tarafından dünyayı yeren ve ona karşı uyaran buyruklar varken ondan sakınmamız gerekmez mi? Allah katında dünyanın en ufak bir değeri, küçük de olsa bir önemi yoktur. Allah katında çakıl taşları arasında bir çakıl taşı kadar, çöller içinde bir kum tanesi kadar bile bir değer taşımaz. Yarattıkları arasında dünyadan daha fazla öfke duyduğu ve kerih gördüğü bir şey de yoktur. Ona karşı o kadar öfkelidir ki, yarattığından beri bir kez dahi olsun ona dönüp de bakmış değildir. Değerinden hiçbir şey düşürmeden de hazinelerinin anahtarlarını Peygamberimize (sallallahu aleyhi vesellem) sunmuş; ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kabul etmemiştir. Allah katındaki değerinden hiçbir şeyi azaltmayacak olmasına rağmen Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) onu reddetmiştir; çünkü: Allah'ın sevmediği bir şeyi kendisi de asla sevmez, Allah'ın değersiz gördüğü bir şeyi kendisi de değersiz görür, Allah'ın terk ettiği bir şeyi kendisi de terk eder. Şâyet onu kabul etseydi bu onu sevdiğini gösterecekti. Ancak yaratıcısının sevmediğini sevmeyi, değer vermediğine de değer vermeyi kerih görmüştür. Allah, dünyanın kötü bir yer olduğunu kendisine göstermeseydi dahi Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) için durum değişmeyecekti. Allah, dünyadaki nimetleri kendisine itaat edenlere sevap, sıkıntılarını da kendisine

karşı gelenlere ceza olarak kılmıştır. Bunun içindir ki dünyada iken kendisine itaat edenlerin mükâfatı ile kendisine isyan edenlerin cezasını âhirete ertelemiştir. Allah'ın dünyayı peygamberlerine, sevdiği kullarına uzak tutması ve onu diğer insanlar için sınama ve imtihan aracı yapması, dünyanın ne kadar kötü bir yer olduğunu anlamak için yeterli gelir. Ona aldanıp sahip olan kişi de Allah tarafından dünyanın kendisine ikram edildiğini zannedip, Allah'ın bu konuda Muhammed'e (sallallahu aleyhi vesellem) ve Hz. Mûsa'ya neler yaptığını, onlarla nasıl konuştuğunu unutmuştur.

Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) açlıktan dolayı karnına taş bağlamıştı. Hz. Mûsa ise açlıktan yerden topladığı otları yediği için bir deri bir kemik kalmıştı. Ancak yine de hiçbir zaman Allah'tan karnını doyuracak kadar yemekten daha fazlasını asla istemiş değildir. Gelen rivayetlerde Allah, Hz. Mûsa'ya şöyle buyurmuştur: "Ey Mûsa! Fakirliğin sana doğru yöneldiğini gördüğün zaman: «Salih kulların şiarı hoş gelmiş!» de. Zenginliğin sana doğru geldiğini gördüğün zaman da: «Günahın hemen verilen bir cezasıdır bu!» de."

Ey müminlerin emiri! Bu konuda üçüncü kişinin, Allah'ın ruhu ve kelimesi olan Hz. İsa'nın durumunu da örnek alabilirsin ki o, şöyle demiştir: "Açlık katığım, korku şiarım, yünler giysim, ayaklarım bineğim, Ay geceleri lambam, Güneş kışın ısıtıcım, yerin yabani ve ehli hayvanlar için bitirdiği otlar da yiyeceğim ve meyvemdir. Hiçbir şeyim olmadan, ama herkesten daha zengin bir şekilde de gecelerim." İstersen bu konuda dördüncü kişi olarak Hz. Dâvud'u örnek alabilirsin ki onun da durumu diğerlerinden daha iyi değildir. Ahali buğday ekmeği yerken arkadaşları ile birlikte kendisi arpa ekmeği yer, ailesine de kepek ekmeği yedirirdi. Gece geldiği zaman cübbesini giyer, başını ellerinin arasına koyar ve sabaha kadar ağlardı. Basit yemeklerden yer ve kıldan giysiler giyerdi. Bu peygamberler de, Allah'ın sevmediğini sevmemek, değer vermediğine değer vermemek ve yüz çevirdiği şeyden kendileri de yüz çevirmek maksadıyla bunu yapmışlardır.

Daha sonra sâlih kullar onların bu metotlarını kendilerine yol edinip peşlerinden gitmişler, dertlere ve sıkıntılara talip olmuşlardır. Her dem

tefekkür içinde, kısacık ömürlerinde geçici ve aldatıcı dünya nimetlerinden yüz çevirmişlerdir. Dünyanın başlangıcını değil, sonunu dikkate almışlar, vereceği kısacık bir zevki değil, acılarından doğacak sonucu önemsemişlerdir. Sonrasında sabra yaslanıp dünyayı, zorunlu durumlar haricinde yenmesi helal olmayan bir leş olarak görmüşlerdir. Bu nedenle dünyadan açlıklarını bastıracak kadar, ruhlarını çirkin şeylerden koruyacak kadar ve o günü ayakta duracak kadar yemişlerdir. Dünyayı, kokusu ortalığı saran, her yanından geçen kişinin burnunu kapattığı bir leş olarak görmüşlerdir. Sadece zorunlu durumlarda yeteri kadarıyla ondan bir şeyler almışlar, leş olduğu için de doyacak kadar ondan yemekten sakınmışlardır. Yanlarında dünya öylesi bir konumda olduğu için de hep onlardan uzakta durmuştur. Bunlar, kendisinden doyana kadar yiyenlere, umursamaz bir şekilde zevk alanlara şaşırır ve içlerinden: "Bunlar nasıl böyle korkusuz bir şekilde dünyayı yiyorlar? Leş kokusunu hiç mi duymuyorlar?" derler.

Vallahi kardeşim, dünya hem şimdi, hem de sonrası için çürümüş bir leşten daha pistir. Ancak bazıları ona karşı sabredemediği için bu leşin kokusunu da alamamaktadır. Pis kokular içinde yetişip büyüyen kişi, elbette ki leşin kokusunu alamaz, yanından geçenlerin veya yanında oturanların böylesi bir kokudan rahatsız olabileceklerini düşünmez. Öldüğünde geriye birçok mal bırakacak olan kişi, fakir bir şekilde yaşamış olabilmeyi daha çok ister. Yine insanların seçkinlerinden olan biri ölürken mütevazı bir hayatı yaşamış olmaya daha çok sevinir. Ömrü boyunca selamet içinde yaşamış biri, ölürken musibetlerle dolu bir hayatı yaşamış olmayı diler. Yönetici olan biri de, ölürken halktan biri olarak yaşamış olmayı daha çok temenni eder. Dünyadan ayrıldığında insanlar içinde en az mala sahip, insanların en fakiri olmandan dolayı sevinirsin. Bütün bunlar düşünen biri için dünyanın ne kötü bir şey olduğunu anlamasına yetmez mi? Vallahi her bir kişi, aldığı bir şeyde Allah'ın hakkının bulunduğunu, bunun hesabının sorulacağını bilmek şartı ile, dünyadan istediği bir şeyi çaba göstermeden ve güç harcamadan hemen yanında bulacak olsaydı dahi yine de akıllı olan kişinin, sorulacak

hesabın şiddetinden dolayı ancak geçimliği kadar ve kendisine yetecek kadar olan miktarı alması gerekirdi.

Düşünsen dünyanın üç günden ibaret olduğunu göreceksin. Biri geçmiştir ve artık ondan alabileceğin bir şey yoktur. Diğeri içinde yaşadığın gündür ve bu günü lehine çevirmen gerekir. Bir diğeri de yarındır; ancak yarına çıkıp çıkamayacağını da bilemezsin. Kim bilir belki de yarın gelmeden ölmüş olursun. Dün, seni eğiten bir bilge gibidir. Bugün, senden ayrılacak bir dost gibidir. Dün, her ne kadar gidişiyle sana acı vermiş olsa da, onu kaybetmiş olsan da sana öğütlerini bırakmıştır. Dünün halefi de (bugün) sana gelmiştir. Uzun bir zamandır beklediğindi ve çok kısa bir süre sonra da senden tekrar ayrılacaktır. Yarın için ise elinde sadece ümitlerin vardır. Onun için amellerine dayan ve ecel gelmeden ümitlerinle aldanma. Yarının veya sonraki günlerin kaygılarını da sakın bugüne taşıma! Zira bu şekilde hem üzüntünü, hem de yorgunluğunu arttırmış olur, birkaç gün için yetecek olan bir şeyi tek günde bir araya getirmeyi dilemiş olursun. Ama heyhat! Meşguliyet arttıkça üzüntüler de çoğaldı, yorgunluklar arttı. İnsan, ümitleri uğrunda amellerini heba etti. Şâyet yarına olan ümidin kalbinden çıkacak olsa idi bugünün amelini en iyi şekilde yapmış olur, yarına eksiksiz bir şekilde girmiş olurdun. Ancak yarından yana olan ümidin seni aşırılığa sevk etti ve taleplerini artırdı. Oysa istesen sadece bugününle ilgilenirdin. Bil ki dünya sadece iki an arasında olan bir andan ibarettir. Bir anı geçmiştir, bir anı gelecektir, diğeri de senin içinde bulunduğun andır. Geçen ve gelecek andan yana alacağın bir lezzet, tadacağın bir acı yoktur!;

Ama dünya bu iki an arasındaki bir andır. İşte seni aldatıp da Cennetten alıkoyan ve seni Cehenneme götüren an, bu andır. İyice düşünürsen bugünün senin yanında bir misafir olduğunu ve senden ayrılacağını anlarsın. Bu misafirini, iyi bir şekilde ağırlar ve gerekli ikramı yaparsan yarın senin lehine şahitlik eder, yaptıklarından dolayı seni över ve seni doğrular. Ancak kötü bir şekilde ağırlar ve ikramlarda bulunmazsan gözlerinin önünden süzülüp gider. Bunlar da kardeş olan iki gün gibidir. Biri yanında misafir olmuştur. Onu iyi ağırlamamış ve ikramını yapmamışsan diğer kardeşi

geldiğinde sana der ki: "Kardeşimden sonra sana geldim. Bana yapacağın iyilikler kardeşime yaptığın kötülükleri silecek, ona yaptıkların bağışlanacaktır. Bunu iyi değerlendir. Giden kardeşimden sonra yanına geldim. Eğer akıllı davranırsan sen kârlı çıkarsın. Artık sen karar ver ve ne yapacaksan yap!" Eğer ona da önceki kardeşi gibi kötü davranacak olursan öldüğünde bu iki kardeş aleyhinde tanıklık edeceklerdir. Ömründen geriye kalanın paha biçilmez bir değeri vardır. Dünyayı bir araya getirsen dahi ömürden kalan bir güne eşdeğer olmaz. Onun için bugününü harcama! Dünyalık şeylerle ona değer biçip heba etme! Ölmüş olan düne, şu an elinde ve senin olan bugünden daha fazla değer verme!

Hayatıma and olsun ki ölüp de kabrinde yatan birine: "Başından sonuna kadar işte dünya! En büyük derdin çocukların değil miydi? Şimdi tüm dünyanın onlara verilmesini, ondan diledikleri gibi faydalanmasını mı istersin, yoksa amel yapmak için bir günlüğüne sana hayat verilmesini mi?" diye sorulsa amelde bulunmak için bir günlüğüne dirilmeyi tercih ederdi. Böylesi bir günün karşısına ne koyarsan koy, değerinden ve öneminden dolayı yine bir günlük dirilmeyi tercih edecektir. Hatta bir anlık dirilme ile başkalarının çok daha uzun bir süreliğine dirilmesi arasında tercihte bırakılsa yine kendisinin bir anlığına dahi olsa dirilmesini tercih edecektir. Hatta amel defterinde lehine yazılmak üzere bir kelime söyleyebilmesi ile başkalarının daha fazla söz söyleyebilmesi arasında bir tercihte bırakılacak olsa yine kendi kelimesini söyleyebilmeyi tercih edecektir. Onun için bu gününde kendi kendini hesaba çek, anını değerlendir, söylemen lazım gelen kelimeleri söylemeye bak. Ölüm anı geldiğinde pişman olmaktan sakın. Kim bilir belki bu sözler de senin aleyhinde hüccet olacaktır! Allah sizi de, bizi de öğütlerden nasibini alanlardan eylesin. Her ikimize de hayırlı sonuçlar ihsan etsin. Allah'ın selamı ve bereketi üzerine olsun.

(١٨٣٩)- [١٤٠/٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثنا أَبُو طَالِبِ بْنُ سَوَادَةَ، قَالَ: ثنا يُوسُفُ بْنُ بَحْرٍ الْمَرْوَزِيُّ، قَالَ: ثنا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ عَطَاءٍ، قَالَ: ثنا أَبُو عُبَيْدَةَ سَعِيدُ بْنُ زَرْبِيٍّ، قَالَ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ يَعِظُ أَصْحَابَهُ، يَقُولُ: " إِنَّ الدُّنْيَا دَارُ عَمَلٍ، مَنْ صَحِبَهَا بِالنَّقْصِ لَهَا وَالزَّهَادَةِ فِيهَا سَعِدَ بِهَا وَنَفَعَتْهُ صُحْبَتُهَا، وَمَنْ صَحِبَهَا عَلَى الرَّغْبَةِ فِيهَا وَالْمَحَبَّةِ لَهَا، شَقِيَ بِهَا وَأَجْحَفَ بِحَظِّهِ مِنَ اللَّهِ ﷻ ثُمَّ أَسْلَمَتْهُ إِلَى مَا لا صَبَرَ لَهُ عَلَيْهِ وَلا طَاقَةَ لَهُ

بِهِ مِنْ عَذَابِ اللَّهِ، فَأَمْرُهَا صَغِيرٌ، وَمَتَاعُهَا قَلِيلٌ، وَالْفَنَاءُ عَلَيْهَا مَكْتُوبٌ، وَاللَّهُ تَعَالَى وَلِي مِيرَاثَهَا، وَأَهْلُهَا مُحَوَّلُونَ عَنْهَا إِلَى مَنَازِلٍ لا تَبْلَى وَلا يُغَيِّرُهَا طُولُ الزَّمَنِ، لا الْعُمْرُ فِيهَا يَفْنَى فَيَمُوتُونَ، وَلا وَإِنْ طَالَ الثَّوَاءِ مِنْهَا يُخْرَجُونَ، فَاحْذَرُوا وَلا قُوَّةَ إِلا بِاللَّهِ ذَلِكَ الْمَوْطِنَ، وَأَكْثِرُوا ذِكْرَ ذَلِكَ الْمُنْقَلَبِ، وَاقْطَعْ يَا ابْنَ آدَمَ مِنَ الدُّنْيَا أَكْثَرَ هَمِّكَ، أَوْ لَتَقْطَعَنَّ حِبَالُهَا بِكَ فَيَنْقَطِعُ ذِكْرُ مَا خُلِقْتَ لَهُ مِنْ نَفْسِكَ وَيَزِيغُ عَنِ الْحَقِّ قَلْبُكَ، وَتَمِيلُ إِلَى الدُّنْيَا فَتُرْدِيكَ، وَتِلْكَ مَنَازِلُ سُوءٍ بَيِّنٌ ضُرُّهَا، مُنْقَطِعٌ نَفْعُهَا، مُفْضِيَةٌ وَاللَّهِ بِأَهْلِهَا إِلَى نَدَامَةٍ طَوِيلَةٍ، وَعَذَابٍ شَدِيدٍ، فَلا تَكُونَنَّ يَا ابْنَ آدَمَ مُغْتَرًّا، وَلا تَأْمَنْ مَا لَمْ يَأْتِكِ الأَمَانُ مِنْهُ، فَإِنَّ الْهَوْلَ الأَعْظَمَ وَمُفْظَعَاتِ الأُمُورِ أَمَامَكَ لَمْ تَخْلُصْ مِنْهَا حَتَّى الآنَ، وَلا بُدَّ مِنْ ذَلِكَ الْمَسْلَكِ وَحُضُورِ تِلْكَ الأُمُورِ، إِمَّا يُعَافِيكَ مِنْ شَرِّهَا وَيُنَجِّيكَ مِنْ أَهْوَالِهَا، وَإِمَّا الْهَلَكَةُ، وَهِيَ مَنَازِلٌ شَدِيدَةٌ مُخَوِّفَةٌ مَحْذُورَةٌ مُفزِعَةٌ لِلْقُلُوبِ، فَلِذَلِكَ فَاعْدُدْ، وَمِنْ شَرِّهَا فَاهْرَبْ، وَلا يُلْهِيَنَّكَ الْمَتَاعُ الْقَلِيلُ الْفَانِي، وَلا تَرَبَّصْ بِنَفْسِكَ فَهِيَ سَرِيعَةُ الانْتِقَاصِ مِنْ عُمُرِكَ فَبَادِرْ أَجَلَكَ، وَلا تُقَلْ غَدًا غَدًا، فَإِنَّكَ لا تَدْرِي مَتَى إِلَى اللَّهِ تَصِيرُ ! وَاعْلَمُوا أَنَّ النَّاسَ أَصْبَحُوا جَادِّينَ فِي زِينَةِ الدُّنْيَا يَضْرِبُونَ فِي كُلِّ غَمْرَةٍ، وَكُلٌّ مُعْجَبٌ بِمَا هُوَ فِيهِ رَاضٍ بِهِ حَرِيصٌ عَلَى أَنْ يَزْدَادَ مِنْهُ، فَمَا لَمْ يَكُنْ مِنْ ذَلِكَ لِلَّهِ ﷻ وَفِي طَاعَةِ اللَّهِ فَقَدْ خَسِرَ أَهْلُهُ وَضَاعَ سَعْيُهُ، وَمَا كَانَ مِنْ ذَلِكَ فِي اللَّهِ وَفِي طَاعَةِ اللَّهِ فَقَدْ أَصَابَ أَهْلُهُ بِهِ وَجْهَ أَمْرِهِمْ، وَوُفِّقُوا فِيهِ بِحَظِّهِمْ، عِنْدَهُمْ كِتَابُ اللَّهِ وَعَهْدُهُ، وَذِكْرُ مَا مَضَى وَذِكْرُ مَا بَقِيَ، وَالْخَبَرُ عَمَّنْ وَرَاءَهُمْ، كَذَلِكَ أَمْرُ اللَّهِ الْيَوْمَ وَقَبْلَ ذَلِكَ أَمْرُهُ فِيمَنْ مَضَى، لأَنَّ حُجَّةَ اللَّهِ بَالِغَةٌ وَالْعُذْرَ بَارِزٌ، وَكُلٌّ مُوافِ اللَّهَ لِمَا عَمِلَ، ثُمَّ يَكُونُ الْقَضَاءُ مِنَ اللَّهِ فِي عِبَادِهِ عَلَى أَحَدِ أَمْرَيْنِ: فَمَقْضِيٌّ لَهُ رَحْمَتُهُ وَثَوَابُهُ فَيَا لَهَا نِعْمَةٌ وَكَرَامَةٌ، وَمَقْضِيٌّ لَهُ سَخَطُهُ وَعُقُوبَتُهُ فَيَا لَهَا حَسْرَةٌ وَنَدَامَةٌ، وَلَكِنْ حَقٌّ عَلَى مَنْ جَاءَهُ الْبَيَانُ مِنَ اللَّهِ بِأَنَّ هَذَا أَمْرُهُ وَهُوَ وَاقِعٌ أَنْ يُصَغِّرَ فِي عَيْنِهِ مَا هُوَ عِنْدَ اللَّهِ صَغِيرٌ، وَأَنْ يُعَظِّمَ فِي نَفْسِهِ مَا هُوَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمٌ، أَوَلَيْسَ مَا ذَكَرَ اللَّهُ مِنَ الْكَرَاهَةِ لأَهْلِهَا فِيمَا بَعْدَ الْمَوْتِ وَالْهَوَانِ مَا يُطَيِّبُ نَفْسَ امْرِئٍ عَنْ عِيشَةِ دُنْيَاهُ، فَإِنَّهَا قَدْ أَذِنَتْ بِزَوَالٍ، لا يَدُومُ نَعِيمُهَا وَلا يُؤْمَنُ فَجَائِعُهَا، يَبْلَى جَدِيدُهَا وَيَسْقَمُ صَحِيحُهَا، وَيَفْتَقِرُ غَنِيُّهَا، مَيَّالَةٌ بِأَهْلِهَا، لَعَّابَةٌ بِهِمْ عَلَى كُلِّ حَالٍ، فَفِيهَا عِبْرَةٌ لِمَنِ اعْتَبَرَ وَبَيَانٌ، فَعَلامَ تَنْتَظِرُ؟ يَا ابْنَ آدَمَ، أَنْتَ الْيَوْمَ فِي دَارٍ هِيَ لافِظَتُكَ، وَكَأَنَّ قَدْ بَدَا لَكَ أَمْرُهَا، وَإِلَى انْصِرَامٍ مَا تَكُونُ سَرِيعًا ثُمَّ يُفْضَى بِأَهْلِهَا إِلَى أَشَدِّ الأُمُورِ وَأَعْظَمِهَا خَطَرًا، فَاتَّقِ اللَّهَ يَا ابْنَ آدَمَ وَلْيَكُنْ سَعْيُكَ

فِي دُنْيَاكَ لآخِرَتِكَ، فَإِنَّهُ لَيْسَ لَكَ مِنْ دُنْيَاكَ شَيْءٌ إِلا مَا صَدَرَتْ أَمَامَكَ، فَلا تَدَّخِرَنَّ عَنْ نَفْسِكِ مَا لَكَ وَلا تُتْبِعْ نَفْسَكَ مَا قَدْ عَلِمْتَ أَنَّكَ تَارِكُهُ خَلْفَكَ، وَلَكِنْ تُزَوَّدْ لِبُعْدِ الشُّقَّةِ وَاعْدُدِ الْعِدَّةَ أَيَّامَ حَيَاتِكَ وَطُولَ مَقَامِكَ قَبْلَ أَنْ يَنْزِلَ بِكَ مِنْ قَضَاءِ اللَّهِ مَا هُوَ نَازِلٌ فَيَحُولُ دُونَ الَّذِي تُرِيدُ، فَإِذَا أَنْتَ يَا ابْنَ آدَمَ قَدْ نَدِمْتَ حَيْثُ لا تُغْنِي النَّدَامَةُ عَنْكَ، ارْفُضِ الدُّنْيَا وَلْتَسْخَ بِهَا نَفْسُكَ وَدَعْ مِنْهَا الْفَضْلَ فَإِنَّكَ إِذَا فَعَلْتَ ذَلِكَ أَصَبْتَ أَرْبَحَ الأَثْمَانِ مِنْ نُعَيْمٍ لا يَزُولُ، وَنَجَوْتَ مِنْ عَذَابٍ شَدِيدٍ لَيْسَ لأَهْلِهِ رَاحَةٌ وَلا فَتْرَةٌ، فَاكْدَحْ لِمَا خُلِقْتَ لَهُ قَبْلَ أَنْ تَفَرَّقَ بِكَ الأُمُورُ فَيَشُقُّ عَلَيْكَ اجْتِمَاعُهَا، صَاحِبِ الدُّنْيَا بِجَسَدِكَ، وَفَارِقْهَا بِقَلْبِكَ، وَلْيَنْفَعْكَ مَا قَدْ رَأَيْتَ مِمَّا قَدْ سَلَفَ بَيْنَ يَدَيْكَ مِنَ الْعُمُرِ، وَحَالَ بَيْنَ أَهْلِ الدُّنْيَا وَبَيْنَ مَا هُمْ فِيهِ، فَإِنَّهُ عَنْ قَلِيلٍ فِنَاؤُهُ وَمُخَوَّفٌ وَبَالُهُ، وَلْيَزِدْكَ إِعْجَابُ أَهْلِهَا بِهَا زُهْدًا فِيهَا وَحَذَرًا مِنْهَا، فَإِنَّ الصَّالِحِينَ كَذَلِكَ كَانُوا، وَاعْلَمْ يَا ابْنَ آدَمَ أَنَّكَ تَطْلُبُ أَمْرًا عَظِيمًا لا يَقْصُرُ فِيهِ إِلا الْمَحْرُومُ الْهَالِكُ، فَلا تَرْكَبِ الْغُرُورَ وَأَنْتَ تَرَى سَبِيلَهُ، وَلا تَدَعْ حَظَّكَ وَقَدْ عُرِضَ عَلَيْكَ، وَأَنْتَ مَسْئُولٌ وَمَقُولٌ لَكَ فَأَخْلِصْ عَمَلَكَ، وَإِذَا أَصْبَحْتَ فَانْتَظِرِ الْمَوْتَ، وَإِذَا أَمْسَيْتَ فَكُنْ عَلَى ذَلِكَ وَلا حَوْلَ وَلا قُوَّةَ إِلا بِاللَّهِ، وَإِنَّ أَنْجَى النَّاسِ مَنْ عَمِلَ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فِي الرَّخَاءِ وَالْبَلاءِ، وَأَمَرَ الْعِبَادَ بِطَاعَةِ اللَّهِ وَطَاعَةِ رَسُولِهِ، فَإِنَّكُمْ أَصْبَحْتُمْ فِي دَارٍ مَذْمُومَةٍ خُلِقَتْ فِتْنَةً وَضُرِبَ لأَهْلِهَا أَجَلٌ إِذَا انْتَهَوْا إِلَيْهِ يَبِيدُ، أَخْرَجَ نَبَاتَهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ، ثُمَّ أَخْبَرَهُمْ بِالَّذِي هُمْ إِلَيْهِ صَائِرُونَ، وَأَمَرَ عِبَادَهُ فِيمَا أَخْرَجَ لَهُمْ مِنْ ذَلِكَ بِطَاعَتِهِ، وَبَيَّنَ لَهُمْ سَبِيلَهَا يَعْنِي سَبِيلَ الطَّاعَةِ، وَوَعَدَهُمْ عَلَيْهَا الْجَنَّةَ وَهُمْ فِي قَبْضَتِهِ لَيْسَ مِنْهُمْ بِمُعْجِزٍ لَهُ، وَلَيْسَ شَيْءٌ مِنْ أَعْمَالِهِمْ يَخْفَى عَلَيْهِ، سَعْيُهُمْ فِيهَا شَتَّى بَيْنَ عَاصٍ وَمُطِيعٍ لَهُ، وَلِكُلٍّ جَزَاءٌ مِنَ اللَّهِ بِمَا عَمِلَ، وَنُصِيبٌ غَيْرُ مَنْقُوصٍ، وَلَمْ أَسْمَعِ اللَّهَ تَعَالَى فِيمَا عَهِدَ إِلَى عِبَادِهِ وَأَنْزَلَ عَلَيْهِمْ فِي كِتَابِهِ رَغَّبَ فِي الدُّنْيَا أَحَدًا مِنْ خَلْقِهِ، وَلا رَضِيَ لَهُ بِالطِّمَأْنِينَةِ فِيهَا وَلا الرُّكُونِ إِلَيْهَا، بَلْ صَرَفَ الآيَاتِ وَضَرَبَ الأَمْثَالَ بِالْعَيْبِ لَهَا، وَالنَّهْيِ عَنْهَا، وَرَغَّبَ فِي غَيْرِهَا، وَقَدْ بَيَّنَ لِعِبَادِهِ أَنَّ الأَمْرَ الَّذِي خُلِقَتْ لَهُ الدُّنْيَا وَأَهْلُهَا عَظِيمُ الشَّأْنِ، هَائِلُ الْمَطْلَعِ، نَقَلَهُمْ عَنْهُ أُرَاهُ إِلَى دَارٍ لا يُشْبِهُ ثَوَابُهُمْ ثَوَابًا، وَلا عِقَابُهُمْ عِقَابًا، لَكِنَّهَا دَارُ خُلُودٍ يَدِينُ اللَّهُ تَعَالَى فِيهَا الْعِبَادَ بِأَعْمَالِهِمْ ثُمَّ يُنْزِلُهُمْ مَنَازِلَهُمْ، لا يَتَغَيَّرُ فِيهَا بُؤْسٌ عَنْ أَهْلِهَا وَلا نُعَيْمٌ، فَرَحِمَ اللَّهُ عَبْدًا طَلَبَ الْحَلالَ جَهْدَهُ حَتَّى إِذَا دَارَ فِي يَدِهِ وَجَّهَهُ وَجْهَهُ الَّذِي هُوَ وَجْهُهُ، وَيْحَكَ يَا ابْنَ آدَمَ مَا يَضُرُّكَ الَّذِي أَصَابَكَ مِنْ شَدَائِدِ الدُّنْيَا إِذَا خَلُصَ لَكَ خَيْرُ

الآخِرَةِ، ﴿أَلْهَاكُمُ التَّكَاثُرُ حَتَّى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ﴾ ، هَذَا فَضَحَ الْقَوْمَ، أَلْهَاكُمُ التَّكَاثُرُ عَنِ الْجَنَّةِ عِنْدَ دَعْوَةِ اللَّهِ تَعَالَى وَكَرَامَتِهِ، وَاللَّهِ لَقَدْ صَحِبْنَا أَقْوَامًا كَانُوا يَقُولُونَ: لَيْسَ لَنَا فِي الدُّنْيَا حَاجَةٌ، لَيْسَ لَهَا خُلِقْنَا، فَطَلَبُوا الْجَنَّةَ بِغَدْوِهِمْ وَرَوَاحِهِمْ وَسَهَرِهِمْ، نَعَمْ وَاللَّهِ حَتَّى أَهْرَقُوا فِيهَا دِمَاءَهُمْ وَرَجَوْا فَأَفْلَحُوا وَنَجَوْا، هَنِيئًا لَهُمْ لا يَطْوِي أَحَدُهُمْ ثَوْبًا وَلا يَفْتَرِشُهُ وَلا تَلْقَاهُ إِلا صَائِمًا ذَلِيلا مُتَبَائِسًا خَائِفًا، حَتَّى إِذَا دَخَلَ إِلَى أَهْلِهِ إِنْ قُرِّبَ إِلَيْهِ شَيْءٌ أَكَلَهُ وَإِلا سَكَتَ، لا يَسْأَلُهُمْ عَنْ شَيْءٍ مَا هَذَا وَمَا هَذَا، ثُمَّ قَالَ:

لَيْسَ مَنْ مَاتَ فاسْتَرَاحَ بِمَيِّتٍ　　　إِنَّمَا الْمَيِّتُ مَيِّتُ الأَحْيَاءِ

Saîd b. Zerbiy bildiriyor: Hasan-ı Basrî'nin, arkadaşlarına vaazında şöyle dediğini işittim: Dünya, amel yeridir. Ona yüz vermeden zahid bir şekilde yaşayan kişi mutlu olur ve dünyayla girdiği böylesi bir ilişkinin faydasını görür. Ancak nimetlerini arzulayarak ve onu severek yaşayan kişi mutsuz olur, Allah'tan nasibini de yok eder. Sonunda dünya, onu sabır gösteremeyeceği işlere sürükler, Allah tarafından da katlanamayacağı azaba maruz bırakır. Dünya, pek önemsiz bir yerdir, insana verebilecekleri de azdır. Allah ona yok olmayı takdir etmiştir ki sonunda onun tek mirasçısı da kendisi olacaktır. Dünya ahalisi de dünyadan ayrılıp harap olmayan ve zamanla değişime uğramayan mekânlara götürüleceklerdir. Bir gün dünyadan ayrılacağınızı aklınızdan çıkarmayın ve gideceğiniz mekân için hazırlıklı olun. Ey Âdemoğlu! Ya dünyadan yana olan endişelerini içinden koparıp atarsın ya da dünya kendisinden yana tutunduğun ipleri sen üzerindeyken koparır! İşte o zaman ne için yaratıldığını unutur, kalbin haktan sapar ve dünyaya tümden yönelirsin. Seni zelil bir duruma düşürür. Öyle durumlar ki kötülüğü aşikârdır ve tek bir faydası dahi yoktur. Dünya, sevenlerini uzun sürecek bir pişmanlığa ve âhirette de çetin bir azaba sürükler. Onun için ey Âdemoğlu! Dünyaya aldanma! Emân Allah'tan gelmediği sürece sakın kendini güven içinde hissetme! Zira kıyamet günündeki korkunç ve ürkütücü durumlar henüz önünde seni beklemektedir. Artık Allah seni ya affedip böylesi durumlardan kurtarır ya da helak olup gidersin. Sıkıntılı, ürkütücü ve kalplere korku verici mekânlara salınırsın. Onun için böylesi zamanlara hazırlıklı ol ve böylesi

mekânlara düşmekten olabildiğince kaçmaya çalış! Gelip geçici olan dünya malları seni asıl görevinden meşgul etmesin. Uzun bir gelecekten yana hesaplar içine girme. Zira ömrün pek hızlı bir şekilde eksilip tükenmektedir. Ecelinden önce davran ve sakın: "Yarın yaparım! Yarın yaparım!" deme! Zira Allah'ın katına ne zaman gideceğini bilemezsin.

Bilin ki insanlar, dünya ziynetlerinin peşine düşüp, yetişebildikleri her şeyi elde etmeye çalışıyorlar. Herkes içinde bulunduğu durumdan memnun, razı ve sahip olduğu şeyleri daha da arttırmak için çabalamaktadır. Ama bilin ki, Allah'a itaat yolunda olmayan bütün çabalar sahibini hüsrana uğratacak, sonunda da bu çabalar heba olacaktır. Ancak Allah'a itaat için olan çabalar, sahiplerini doğru yolda tutacak ve bu çabadan nasiplerini alacaklardır. Allah'ın Kitabı ve ahdi insanların elindedir. Geçmiş hakkında yeteri kadar bilgi verdiği gibi, gelecek hakkında da gerekli açıklamaları yapmıştır. Allah'ın takdiri geçmişte olduğu gibi bu gün de, yarın da aynı olacaktır. Çünkü Allah'ın hücceti mazerete mahal vermeyecek kadar sağlam ve açıktır. Herkes yaptığı işle, amelle Allah'ın huzuruna çıkacaktır. Ardından Allah kullarından yana hesabını yapıp hükmünü verecektir. Vereceği bu hüküm de iki türlü olacaktır. Kimine rahmeti ve mükâfatlarıyla hükmünü verirken, kimine de öfkesi ve azabıyla hüküm verecektir. İşte o zaman nice hayıflanmalar, nice pişmanlıklar yaşanacaktır; ancak Allah'ın daha önce gönderdiği beyanlarını bilen bir kişi hükmün bu şekilde de verileceğini bilir. Allah'ın gözünde değersiz olan bir şeyi kendisinin de değersiz görmesi gerektiğini, Allah'ın katında önemli ve değerli olan şeyleri de önemsemesi ve bunlara büyük değer vermesi gerektiğinin bilincindedir. Allah, ölüm sonrası karşılaşılacak kötü ve hoşlanılmayan durumları zikretmemiş midir? Kişinin dünya ve nimetlerine karşı kendini nasıl temiz tutacağının yollarını da belirtmemiş midir? Bilin ki dünya yok olmaya mahkûmdur, nimetleri daimi değildir. Kendisine yönelinmesi durumunda sebep olacağı sıkıntılardan emin olunamaz. Dünya, her yeni şeyi eskitir, her sağlam olanı yıpratır ve her zengini fakir kılar. Peşinde koşanlara yönelir ve her halükarda onlarla

oyununu oynar. Düşünenler için ondan alınacak nice ibretler vardır ve bunları kişi bizzat yaşayarak anlar.

Ey Âdemoğlu! Şu an senin dilini konuşan bir dünyada yaşıyorsun ve aslında ne olduğunu öğrenmeye pek yaklaştın. Bil ki eceline doğru hızlı bir gidişin içindesin. Sonrasında tüm dünya ahalisi en korkunç ve en tehlikeli durumlarla baş başa kalır. Onun için Allah'a karşı takvalı ol ey Âdemoğlu! Dünyada iken tüm çaban âhiretin için olsun. Âhiret için yapıp önden gönderdiklerin dışında dünyadan elde edebileceğin bir şey olmayacaktır. Sahip olduğun malı infaktan çekinip biriktirme, ölüp de geride bırakacağın malın peşinden nefsinin koşmasına fırsat verme! Aniden ölüm gelip de seni istemediğin ve beklemediğin durumlarla karşı karşıya getirmeden önce henüz hayattayken ve yaşıyorken âhiret için çaba göster, gereken hazırlıklarını yap. Ölüm sonrası pişman olmanın artık sana bir faydası dokunmayacaktır. Dünya peşinde koşmayı reddet, nefsini ondan uzak tut ve ihtiyacın dışında olan şeyleri bırak. Şâyet böyle yaparsan en büyük kazancı, elinden gitmeyecek nimetleri elde eder, maruz kalanların asla rahat yüzü göremeyecekleri, dinlenemeyecekleri çetin azaptan kurtulursun. Durumlar, altından kalkılamayacak kadar zora girmeden, sarpa sarmadan önce yaratıldığın amaç için çalış. Dünyayı sadece bedeninle yaşa kalbinle de ondan uzak dur. Dünyada gördüklerinden, geçmişte yaşadıklarından, gelip geçici ancak vebali korkunç olan dünya nimetleri peşinde koşan insanların içinde bulunduğu durumdan dersler al. Onların dünyaya olan bu sevgisi senin zühdünü, ondan sakınmanı arttırsın. Zira sâlih insanlar hep öyle yapmışlardır.

Ey Âdemoğlu! Bil ki çok büyük ve değerli bir şeyi istiyorsun ve bunda ancak mahrum olan, helake sürüklenen kişiler kusurlu davranır. Seni nereye götüreceğini bildiği halde sakın gururuna kapılıp gitme. Kendisinden sorumlu tutulacağını ve hesap vereceğini unutmadan da ayağına gelen kısmeti geri çevirme. Amelini ihlâsla yap. Sabahladığın zaman akşama ölümü bekle, akşamladığın zaman da aynı şekilde ölüm beklentisi içinde ol. Bil ki Allah'a dayanmayan hiçbir güç ve irade yoktur! İnsanlar içinde

kurtulanlar, hem bolluk, hem darlık halinde Allah'ın indirdikleriyle amel eden, insanlara Allah'a ve Resûlüne itaati emredip öğütleyen kişiler olacaktır. Zemmedilmiş ve fitne olarak yaratılmış bir dünyadasınız. Dünya ahalisine bir ecel takdir edilmiştir ve bitiminde ölüp gideceklerdir. İçinde çeşitli bitkiler bitirilmiş ve her türlü hayvandan yaratılmıştır. Ancak Allah insanların, sonunda gidecekleri yeri bildirmiş, kendisine itaati emretmiştir. Onlara bu itaatin yollarını da göstermiş, itaate karşılık onlara Cenneti vaad etmiştir. İnsanlar Allah'ın tasarrufu altındadırlar, içlerinden hiç kimse onu aciz bırakamaz, yaptıkları hiçbir iş ondan gizli kalmaz. İnsanlardan kimi Allah'a karşı isyan içindedir, kimisi de ona itaat etmektedir. Ancak Allah her birine de yaptıklarının karşılığını eksiksiz bir şekilde verecektir.

Allah'ın vaad ettikleri ile Kitab'ında indirdikleri arasında mahlûkatından hiç kimseyi dünyaya rağbet ettirdiğini işitmiş değilim. Aynı şekilde insanların dünyadan yana kendilerini güven içinde hissetmelerine ve peşinde koşmalarına razı değildir. Aksine dünyanın kusurlarını âyetleriyle açıklamış, bu konuda örnekler de vermiş, dünya peşinde koşmaktan sakındırıp insanları dünyaya değil âhirete rağbet ettirmiştir. Aynı şekilde dünya ile insanların çok büyük ve zorlu bir amaç için yaratıldığını vurgulamıştır. Kendilerini dünyadan alıp ödülleri kendi ödüllerine, cezaları da kendi cezalarına hiç de benzemeyen ebedi yurda götüreceğini de bildirmiştir. Bu yurtta Allah insanları amellerine göre hesaba çekip herkesi ikamet edeceği yere yerleştirecektir. Ki artık bundan sonra ne bir kötülük, ne de iyilik, sahipleri için bir önem arz etmez. Helal olan rızık için çaba gösteren, eline geçirdiği zaman da üzerinde bulunduğu hayırlı işlerde kullanan kişinin üzerinden Allah merhametini esirgemesin. Yazık sana ey Âdemoğlu! Âhirette hayırları elde edecek olduktan sonra dünyada iken çektiğin sıkıntıların senin için ne önemi olabilir ki?

"(Mal, mülk ve servette) Çoklukla övünmek, sizi tutkuyla oyalayıp, kendinizden geçirdi. Öyle ki (bu,) mezarı ziyaretinize

(kabre gidişinize, ölümünüze) kadar sürdü."[1] İnsanların içinde bulundukları kötü durumu nasıl da ortaya koymuştur! Allah'ın daveti ve size ihsanlarına rağmen çoklukla o kadar çok meşgul oldunuz ki Cenneti de unuttunuz. Öyle insanları gördük ki: "Dünyayla işimiz olmaz! Zira onun için yaratılmadık!" demişler ve evlerinde, çarşılarda, yolculuklarmda sadece Cenneti istemişlerdir. Evet, bu uğurda kanlarını da dökmüşler ve karşılığını sadece Allah'tan beklemişlerdir. Yürüdükleri doğru yolda da sonunda kurtuluşa ermişlerdir. Ne mutlu onlara! Bunların katlayacak veya açacak giysileri yoktu. Onları ne zaman görsen oruçlu, boyun eğmiş, dertli ve sıkıntılıdırlar. Evlerine girdikleri zaman önlerine yemek konursa yer, konmazsa da seslerini çıkarmadan otururlardı. Evdekilere de bir şey konusunda: "Bu ne? Şu ne?" gibi sorular sormazlardı.

Sonra Hasan şu beyti okudu:

"Ölü değildir canını verip de kurtulan
Henüz diriyken ölendir, asıl ölü olan."

(١٨٤٠)- [١٤٣/٢] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ رُسْتَهْ، قَالَ: ثنا طَالُوتُ بْنُ عَبَّادٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ الْمُؤْمِنِ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنِ الْحَسَنِ، قَالَ: " يَا ابْنَ آدَمَ عَمَلَكَ عَمَلَكَ، فَإِنَّمَا هُوَ لَحْمُكَ وَدَمُكَ، فَانْظُرْ عَلَى أَيِّ حَالٍ تَلْقَى عَمَلَكَ، إِنَّ لأَهْلِ التَّقْوَى عَلامَاتٍ يُعْرَفُونَ بِهَا: صِدْقُ الْحَدِيثِ، وَالْوَفَاءُ بِالْعَهْدِ، وَصِلَةُ الرَّحِمِ، وَرَحْمَةُ الضُّعَفَاءِ، وَقِلَّةُ الْفَخْرِ وَالْخُيَلاءِ، وَبَذْلُ الْمَعْرُوفِ، وَقِلَّةُ الْمُبَاهَاةِ لِلنَّاسِ، وَحُسْنُ الْخُلُقِ، وَسَعَةُ الْخَلْقِ مِمَّا يُقَرِّبُ إِلَى اللَّهِ ﷻ يَا ابْنَ آدَمَ، إِنَّكَ نَاظِرٌ إِلَى عَمَلِكَ يُوزَنُ خَيْرُهُ وَشَرُّهُ، فَلا تَحْقِرَنَّ مِنَ الْخَيْرِ شَيْئًا وَإِنْ هُوَ صَغُرَ، فَإِنَّكَ إِذَا رَأَيْتَهُ سَرَّكَ مَكَانُهُ، وَلا تَحْقِرَنَّ مِنَ الشَّرِّ شَيْئًا، فَإِنَّكَ إِذَا رَأَيْتَهُ سَاءَكَ مَكَانُهُ، فَرَحِمَ اللَّهُ رَجُلا كَسَبَ طَيِّبًا وَأَنْفَقَ قَصْدًا وَقَدَّمَ فَضْلا لِيَوْمِ فَقْرِهِ وَفَاقَتِهِ، هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ ذَهَبَتِ الدُّنْيَا بِحَالَتِي مَآلِهَا وَبَقِيَتِ الأَعْمَالُ قَلائِدَ فِي أَعْنَاقِكُمْ، أَنْتُمْ تَسُوقُونَ النَّاسَ وَالسَّاعَةُ تَسُوقُكُمْ، وَقَدْ أَسْرَعَ بِخِيَارِكُمْ فَمَا تَنْتَظِرُونَ؟

[1] Tekâsür Sur. 1-2

الْمُعَايَنَةَ، فَكَأَنَّ قَدْ إِنَّهُ لا كِتَابَ بَعْدَ كِتَابِكُمْ وَلا نَبِيَّ بَعْدَ نَبِيِّكُمْ، يَا ابْنَ آدَمَ بِعْ دُنْيَاكَ بِآخِرَتِكَ تَرْبَحْهُمَا جَمِيعًا، وَلا تَبِيعَنَّ آخِرَتَكَ بِدُنْيَاكَ فَتَخْسَرَهُمَا جَمِيعًا "

Hasan el-Basrî şöyle demiştir: "Ey Âdemoğlu! Varsa yoksa amelin! O senin etin ve kanındır. Nasıl bir amel üzere olduğuna bak. Takva ehlinin kendilerine özgü alâmetleri vardır. Doğru sözlüdürler, sözlerinde dururlar, akrabalarıyla alakayı kesmezler, zayıflara merhamet ederler, kibir ve kuruntulara kapılmazlar, iyilik etmeye çalışırlar, insanlara karşı övünmezler, güzel bir ahlâka sahiptirler, kendilerini Allah'a yaklaştıran müsamahakâr bir tavır içindedirler. Ey Âdemoğlu! Sen iyisi ve kötüsü ile tek tek tartılacak olan amellerinle karşılaşacaksın. Küçük de olsa hayırlı olan hiçbir şeyi basit görme. Zira bir bakarsın ki basit gördüğün bu hayırlı amelin (hesapta) seni sevince boğmuştur. Aynı şekilde küçük de olsa kötü olan hiçbir şeyi basit görme. Zira bir bakarsın ki basit gördüğün bu kötü amelin (hesapta) seni üzüntüye boğmuştur. Allah, helalden kazanan, itidalli bir şekilde harcayan ve ihtiyaç duyacağı gün için bol bol infakta bulunan kişiye merhamet etsin. Heyhat ki heyhat! Dünya sona erecek ve yaptığınız ameller boyunlarınızda asılı kalacak. Siz insanları sürerken kıyamet de sizleri önüne katmış sürmektedir. Ölüm sizin hayırlılarınızı götürdü, daha neyi bekliyorsunuz? Hesaba çekilmeyi mi? Oysa o da pek yakındır. Kitabınızdan sonra başka bir kitap, Peygamberinizden sonra da başka bir peygamber gelmeyecek. Ey Âdemoğlu! Dünyanı âhiretin karşılığında sat ve böylece ikisinden de karlı çık. Âhiretini dünyan karşılığında satıp ikisini de kaybetme."

(١٨٤١)- [١٤٣/٢] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ سَابِقٍ، قَالَ: ثنا مَالِكُ بْنُ مِغْوَلٍ، عَنْ حُمَيْدٍ، قَالَ: بَيْنَمَا الْحَسَنُ فِي يَوْمٍ مِنْ رَجَبَ فِي الْمَسْجِدِ وَهُوَ يَمُصُّ مَاءً وَيَمُجُّهُ تَنَفَّسَ تَنَفُّسًا شَدِيدًا ثُمَّ بَكَى حَتَّى ارْتَعَدَ مَنْكِبَاهُ، ثُمَّ قَالَ: " لَوْ أَنَّ بِالْقُلُوبِ حَيَاةً، لَوْ أَنَّ بِالْقُلُوبِ صَلاحًا، لأَبْكَيْتُكُمْ مِنْ لَيْلَةٍ صَبِيحَتُهَا يَوْمُ الْقِيَامَةِ، إِنَّ لَيْلَةً تَمْخَضُ عَنْ صَبِيحَةِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَا سَمِعَ الْخَلائِقُ بِيَوْمٍ قَطُّ أَكْثَرَ فِيهِ مِنْ عَوْرَةٍ بَادِيَةٍ، وَلا عَيْنٍ بَاكِيَةٍ، مِنْ يَوْمِ الْقِيَامَةِ "

Humeyd der ki: Hasan el-Basrî –Recep ayında bir gün- mescidde suyu ağzına alıp tükürürken derin bir nefes alıp omuzları sarsıla sarsıla ağladıktan sonra şöyle dedi: "Eğer kalplerde hayat, gönüllerde salah olsaydı, sabahı kıyamet olan bir gece için ağlarlardı. Hiçbir yaratık sabahı kıyamet olan o gece kadar avretlerin ortaya çıktığı ve ağıtların her yeri doldurduğu bir gece yaşamayacak."

(١٨٤٢)- [١٤٤/٢] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ سَابِقٍ، قَالَ: ثنا مَالِكُ بْنُ مِغْوَلٍ، قَالَ: قَالَ الْحَسَنُ: " غَدًا كُلُّ امْرِئٍ فِيمَا يهُمُّهُ، وَمَنْ هَمَّ بِشَيْءٍ أَكْثَرَ مِنْ ذِكْرِهِ إِنَّهُ لا عَاجِلَةَ لِمَنْ لا آخِرَةَ لَهُ، وَمَنْ آثَرَ دُنْيَاهُ عَلَى آخِرَتِهِ فَلا دُنْيَا لَهُ وَلا آخِرَةَ "

Hasan(-ı Basrî) der ki: "Her bir kişi, derdini taşıdığı şeyle beslenir. Kişi bir şeyi dert ettiği zaman da onu çok anar. Bilin ki âhireti olmayanın dünyası da olmaz. Dünyasını âhiretine tercih eden kişinin de ne dünyası, ne de âhireti olur."

(١٨٤٣)- [١٤٤/٢] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: ثنا عَلِيُّ بْنُ مُسْلِمٍ، قَالَ: ثنا سَيَّارٌ، قَالَ: ثنا جَعْفَرٌ، قَالَ: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عِيسَى الْيَشْكُرِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ إِذَا ذَكَرَ صَاحِبَ الدُّنْيَا، يَقُولُ: " وَاللَّهِ مَا بَقِيَتْ لَهُ وَلا بَقِيَ لَهَا، وَلا سَلِمَ مِنْ تَبِعَتِهَا وَلا شَرِّهَا وَلا حِسَابِهَا، وَلَقَدْ أُخْرِجَ مِنْهَا فِي خَرْقٍ "

İbrâhîm b. İsa el-Yeşkürî der ki: Hasan'ın dünyaya bağlı insanlardan bahsederken şöyle dediğini duymuştum: "Vallahi, ne dünya ona bâki, ne de kendisi dünyada bâki. Onun peşinde koşturmaktan, kötülüğünden ve hesabından kurtulamaz. Ondan bir bez parçasıyla ayrılır."

(١٨٤٤)- [١٤٤/٢] ثنا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ النُّعْمَانِ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ آدَمَ الْمُطِيعِيُّ، وَكَانَ يُقَالُ إِنَّهُ مِنَ الأَبْدَالِ، قَالَ: ثنا مَخْلَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، عَنْ هِشَامٍ، عَنِ الْحَسَنِ، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: " ﴿هَاؤُمُ اقْرَءُوا كِتَابِيَهْ إِنِّي ظَنَنْتُ أَنِّي مُلاقٍ حِسَابِيَهْ﴾، قَالَ: إِنَّ الْمُؤْمِنَ أَحْسَنَ الظَّنَّ بِرَبِّهِ فَأَحْسَنَ الْعَمَلَ، وَإِنَّ الْمُنَافِقَ أَسَاءَ الظَّنَّ فَأَسَاءَ الْعَمَلَ "

Hişâm'ın naklettiğine göre: Hasan(-ı Basrî), Allah'ın **"Alın kitabımı okuyun. Ben hesaba çekileceğimi biliyordum"**[1] âyetleriyle ilgili: "Mümin, Rabbiyle ilgili hüsnü zan besledi ve amelini güzelce yaptı. Münafık ise suizan besledi ve kötülük yaptı" dedi.

(١٨٤٥)- [٢/١٤٤] حَدَّثَنَا أَبُو مَسْعُودٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ الأَدِيبُ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ سُلَيْمَانَ الْهَرَوِيُّ، قَالَ: ثنا أَبُو حَاتِمٍ السِّجِسْتَانِيُّ، قَالَ: ثنا الأَصْمَعِيُّ، قَالَ: ثنا عِيسَى بْنُ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ الْحَسَنُ: " حَادِثُوا هَذِهِ الْقُلُوبَ فَإِنَّهَا سَرِيعَةُ الدُّثُورِ، وَاقْرَعُوا النُّفُوسَ فَإِنَّهَا خَلِيعَةٌ وَإِنَّكُمْ إِنْ أَطَعْتُمُوهَا تَنْزِلْ بِكُمْ إِلَى شَرِّ غَايَةٍ "

Hasan el-Basrî der ki: "Şu kalpleri parlatın, zira kalpler çabuk kirlenir. Nefisleri de terbiye edin. Zira nefis yoldan çıkmaya müsaittir. Eğer nefsinize itaat edecek olursanız, sizi en kötü duruma düşürür."

(١٨٤٦)- [٢/١٤٤] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْقَارِي، قَالَ: ثنا عُبَيْدُ بْنُ الْحَسَنِ، قَالَ: ثنا سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ الضَّرِيرُ، قَالَ: ثنا الْعَوَّامُ بْنُ حَوْشَبٍ، قَالَ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ، يَقُولُ: " مَنْ كَانَتْ لَهُ أَرْبَعُ خِلالٍ حَرَّمَهُ اللَّهُ عَلَى النَّارِ، وَأَعَاذَهُ مِنَ الشَّيْطَانِ: مَنْ يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الرَّغْبَةِ، وَالرَّهْبَةِ، وَعِنْدَ الشَّهْوَةِ، وَعِنْدَ الْغَضَبِ"

Hasan el-Basrî şöyle der: "Kimde şu dört haslet bulunursa, Allah onu cehenneme haram eder ve Şeytandan korur: Tutku, korku, şehvet ve kızgınlık anında nefsine hâkim olmak."

(١٨٤٧)- [٢/١٤٤] حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ الْكَاتِبُ، قَالَ: ثنا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الطُّوسِيُّ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْكَرِيمِ، قَالَ: ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ عَدِيٍّ، قَالَ: ثنا أَبُو بَكْرٍ الْهُذَلِيُّ، قَالَ: كُنَّا نَجْلِسُ عِنْدَ الْحَسَنِ، فَأَتَاهُ آتٍ، فَقَالَ: يَا أَبَا سَعِيدٍ، دَخَلْنَا آنِفًا عَلَى عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ الأَهْتَمِ فَإِذَا هُوَ يَجُودُ بِنَفْسِهِ، فَقُلْنَا: يَا أَبَا مَعْمَرٍ كَيْفَ تَجِدُكَ؟ قَالَ: أَجِدُنِي وَاللَّهِ وَجِعًا، وَلا أَظُنُّنِي إِلا لَمَّا بِي، وَلَكِنْ مَا تَقُولُونَ فِي مِائَةِ أَلْفٍ فِي هَذَا الصُّنْدُوقِ لَمْ تُؤَدَّ مِنْهَا زَكَاةٌ، وَلَمْ يوصَلْ مِنْهَا رَحِمٌ، فَقُلْنَا: يَا أَبَا مَعْمَرٍ، فَلِمَ كُنْتَ تَجْمَعُهَا قَالَ: كُنْتُ وَاللَّهِ أَجْمَعُهَا لِرَوْعَةِ الزَّمَانِ، وَجَفْوَةِ السُّلْطَانِ، وَمُكَاثَرَةِ الْعَشِيرَةِ، فَقَالَ الْحَسَنُ: " انْظُرُوا

---

[1] Hâkka Sur. 19-20

هَذَا الْبَائِسَ أَنَّى أَتَاهُ الشَّيْطَانُ فَحَذَّرَهُ رَوْعَةَ زَمَانِهِ، وَجَفْوَةَ سُلْطَانِهِ عَمَّا اسْتَوْدَعَهُ اللَّهُ إِيَّاهُ، وَعَمَّرَهُ فِيهِ خَرَجَ وَاللَّهِ مِنْهُ كَئِيبًا حَزِينًا ذَمِيمًا مَلُومًا، إِيهًا عَنْكَ أَيُّهَا الْوَارِثُ، لا تُخْدَعْ كَمَا خُدِعَ صُوَيْحِبُكَ أَمَامَكَ، أَتَاكَ هَذَا الْمَالُ حَلالا فَإِيَّاكَ وَإِيَّاكَ أَنْ يَكُونَ وَبَالا عَلَيْكَ، أَتَاكَ وَاللَّهِ مِمَّنْ كَانَ لَهُ جَمُوعًا مَنُوعًا يَدْأَبُ فِيهِ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ، يَقْطَعُ فِيهِ الْمَفَاوِزَ وَالْقِفَارَ، مِنْ بَاطِلٍ جَمَعَهُ، وَمِنْ حَقٍّ مَنَعَهُ، جَمَعَهُ فَأَوْعَاهُ، وَشَدَّهُ فَأَوْكَاهُ، لَمْ يُؤَدِّ مِنْهُ زَكَاةً، وَلَمْ يَصِلْ مِنْهُ رَحِمًا، إِنَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ذُو حَسَرَاتٍ، وَإِنَّ أَعْظَمَ الْحَسَرَاتِ غَدًا أَنْ يَرَى أَحَدُكُمْ مَالَهُ فِي مِيزَانِ غَيْرِهِ، أَوَتَدْرُونَ كَيْفَ ذَاكُمْ؟ رَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ مَالا وَأَمَرَهُ بِإِنْفَاقِهِ فِي صُنُوفِ حُقُوقِ اللَّهِ فَبَخِلَ بِهِ فَوَرَّثَهُ هَذَا الْوَارِثَ فَهُوَ يَرَاهُ فِي مِيزَانِ غَيْرِهِ، فَيَا لَهَا عَثْرَةٌ لا تُقَالُ وَتَوْبَةٌ لا تُنَالُ "

Ebû Bekr el-Hüzelî bildiriyor: Bir defasında Hasan'ın yanında oturmuşken biri gelerek şöyle dedi: "Ey Ebû Saîd! İbrâhim b. Edhem'in yanına girdik de ağır hasta olduğunu gördük. Kendisine: "Ey Ebû Ma'mer! Kendini nasıl hissediyorsun?" diye sorduğumuzda şöyle karşılık verdi: "Vallahi kendimi ağır hissediyorum ve sanırım yolculuk zamanı artık geldi. Onu bırakın da şu sandıkta bulunan zekâtı ödenmemiş, akrabaların hakkı ifa edilmemiş yüzbin dirhem hakkında ne dersiniz?" Biz: "Ey Ebû Ma'mer! Bu parayı ne diye biriktiriyordun?" diye sorduğumuzda: "Dar zamanlar için, yöneticilerin zulmünü önlemek için, çoluk çocuk için biriktirmiştim" karşılığını verdi." Bunları işiten Hasan şöyle dedi: "Şu kötü adama bakın hele! Nasıl da Şeytan kendisine gelmiş, dara düşmekten, sultan tarafından zulme uğramaktan yana kendisini uyarmış. Bu şekilde Allah'ın kendisine emanet olarak verdiği malını elinde tutmuş. Vallahi bu mal ondan çıkarken kendisi karamsar, üzgün, aşağılanmış ve hakir bir şekilde olacaktır. Ey bu mala varis olan kişi! Senden önceki bu arkadaşının aldanması gibi sakın sen de aldanma! Bu mal sana helal bir şekilde geldi, ama sakın ve sakın bu mal üzerinde bir vebal olarak durmasın! Allah bu malı sana, harcamadan biriktiren, gece gündüz çalışan, bunun için vadileri çölleri aşan, batıl yollardan toplayıp hakkı olan yerlerde harcamayan, biriktirip saklayan, topladığı keselerin ağzını sıkıca bağlayan, ancak bu maldan ne zekât ödeyen, ne de akrabalarını gözeten birinden vermiştir. Kıyamet gününde insanlar çok üzüntüler yaşayacaklardır. En büyük üzüntü de kişinin kendi malını

başkasının terazisinde gördüğü zaman olacaktır. Bu nasıl olur biliyor musunuz? Allah birine mal ihsan eder ve bu malı Allah'ın hakkı olan bazı yerlerde infak etmesini emreder. Ancak bu kişi cimri davranıp bu hakları ifa etmez. Sonunda malı varislerine kalır. Kıyamet günü hesapta da malını bu şekilde başkalarını terazisinde görür. Bu ne büyük ve dile gelmeyecek bir tökezlemedir! Ve artık orada edeceği tövbenin bir değeri olmayacaktır."

(١٨٤٨)- [٢/١٤٥] حَدَّثَنَا أَبِي، قَالَ: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْوَزِيرِ، قَالَ: ثنا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، قَالَ: قَالَ أَبُو عُبَيْدَةَ قَالَ الْحَسَنُ: " رَحِمَ اللَّهُ امْرَأً عَرَفَ ثُمَّ صَبَرَ، ثُمَّ أَبْصَرَ فَبَصُرَ، فَإِنَّ أَقْوَامًا عَرَفُوا فَانْتَزَعَ الْجَزَعُ أَبْصَارَهُمْ، فَلا هُمْ أَدْرَكُوا مَا طَلَبُوا وَلا هُمْ رَجَعُوا إِلَى مَا تَرَكُوا، اتَّقُوا هَذِهِ الأَهْوَاءَ الْمُضِلَّةَ الْبَعِيدَةَ مِنَ اللَّهِ الَّتِي جِمَاعُهَا الضَّلالَةُ وَمِيعَادُهَا النَّارُ لَهُمْ مِحْنَةٌ، مَنْ أَصَابَهَا أَضَلَّتْهُ، وَمَنْ أَصَابَتْهُ قَتَلَتْهُ، يَا ابْنَ آدَمَ دِينَكَ دِينَكَ فَإِنَّهُ لَحْمُكَ وَدَمُكَ إِنْ يَسْلَمْ لَكَ دِينُكَ يَسْلَمْ لَكَ لَحْمُكَ وَدَمُكَ، وَإِنْ تَكُنِ الأُخْرَى فَنَعُوذُ بِاللَّهِ فَإِنَّهَا نَارٌ لا تُطْفَأُ، وَجُرْحٌ لا يَبْرَأُ، وَعَذَابٌ لا يَنْفَدُ أَبَدًا، وَنَفَسٌ لا تَمُوتُ، يَا ابْنَ آدَمَ إِنَّكَ مَوْقُوفٌ بَيْنَ يَدَيْ رَبِّكَ وَمُرْتَهِنٌ بِعَمَلِكَ، فَخُذْ مِمَّا فِي يَدَيْكَ لِمَا بَيْنَ يَدَيْكَ، عِنْدَ الْمَوْتِ يَأْتِيكَ الْخَبَرُ، إِنَّكَ مَسْئُولٌ وَلا تَجِدُ جَوَابًا، إِنَّ الْعَبْدَ لا يَزَالُ بِخَيْرٍ مَا كَانَ لَهُ وَاعِظٌ مِنْ نَفْسِهِ وَكَانَتِ الْمُحَاسَبَةُ مِنْ هَمِّهِ "

Hasan el-Basrî şöyle der: "Bilip sabreden, sonra bakıp gören insana Allah rahmet etsin.

Bazı topluklular bildiler, ama korku gözlerini çekip aldı. Böylece bunlar ne istediklerine kavuşabildiler, ne de terk ettiklerine geri dönebildiler.

Kişiyi dalâlete düşürüp Allah'tan uzaklaştıran şu hevâlardan sakınınız. Hevâ, kişiyi dalâlete düşürür ve sonunda ateşe atar. Kişi hevâsıyla sınanır: Ona uyanı, hevâsı yoldan çıkarır. Kimi de hevâsı elde ederse onu öldürür.

Ey Âdemoğlu! Dinine sımsıkı sarıl, çünkü o senin tenin ve kanındır. Eğer dinin selamette olursa, tenin ve kanın da selamette olur. Eğer tersi olacak olursa, böyle bir şeyden Allah'a sığınırız; bu sönmeyen ateş, iyileşmeyen yara, bitmeyen bir azab ve ölmeyen bir nefis demektir.

Ey Âdemoğlu! Amelinin karşılığı olarak Rabbinin huzurunda durdurulacaksın. Elindekinden, ölümden sonrası için alıp gönder. Yoksa sorulduğu zaman verecek cevap bulamazsın. Kulun kendi içinde öğütçü olduğu ve hesap vereceğini bilip bunu önemsediği müddetçe hayır üzeredir."

(١٨٤٩)- [١٤٦/٢] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: ثنا صَفْوَانُ بْنُ عِيسَى، قَالَ: ثنا هِشَامٌ، قَالَ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ، يَقُولُ: " وَاللَّهِ لَقَدْ أَدْرَكْتُ أَقْوَامًا مَا طُوِيَ لأَحَدِهِمْ فِي بَيْتِهِ ثَوْبٌ قَطُّ، وَلا أَمَرَ فِي أَهْلِهِ بِصَنْعَةِ طَعَامٍ قَطُّ، وَمَا جَعَلَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الأَرْضِ شَيْئًا قَطُّ، وَإِنْ كَانَ أَحَدُهُمْ لَيَقُولُ: لَوَدِدْتُ أَنِّي أَكَلْتُ أَكْلَةً فِي جَوْفِي مِثْلَ الآجُرَّةِ، قَالَ: وَيَقُولُ: بلغنا إِنَّ الآجُرَّةَ تَبْقَى فِي الْمَاءِ ثَلاثَ مِائَةِ سَنَةٍ، وَلَقَدْ أَدْرَكْتُ أَقْوَامًا إِنْ كَانَ أَحَدُهُمْ لَيَرِثُ الْمَالَ الْعَظِيمَ، قَالَ: وَإِنَّهُ وَاللَّهِ لَمَجْهُودٌ شَدِيدُ الْجَهْدِ، قَالَ: فَيَقُولُ لأَخِيهِ: يَا أَخِي إِنِّي قَدْ عَلِمْتُ أَنَّ ذَا مِيرَاثٌ وَهُوَ حَلالٌ، وَلَكِنِّي أَخَافُ أَنْ يُفْسِدَ عَلَيَّ قَلْبِي وَعَمَلِي، فَهُوَ لَكَ لا حَاجَةَ لِي فِيهِ، قَالَ: فَلا يَرْزَأُ مِنْهُ شَيْئًا أَبَدًا وَإِنَّهُ مَجْهُودٌ شَدِيدُ الْجَهْدِ "

Hasan el-Basrî der ki: "Öyle topluluklara ulaştım ki hiçbirinin evinde asla bir ikinci giysisi olmamıştır. Hanımına kendisi için bir yemek yapmasını asla istememiştir. Oturmak veya uzanmak için yerle arasına asla bir şey (yaygı) koymamıştır. Her biri: «Yemek olarak mideme bir kiremit indirmeyi isterdim. Çünkü bize ulaştığına göre bir kiremit, suyun içinde üçyüz yıl durabiliyormuş!» derdi. Yine öyle topluluklara ulaştım ki içlerinden birine çok büyük bir meblağda miras kalmasına rağmen bunu kullanmaz, maddi sıkıntılar içinde ve çok zor şartlarda yaşamaya çalışırdı. Bu durumdayken bile kardeşine: «Kardeşim! Bunun miras malı olduğunu ve bana da helal sayıldığını biliyorum; ama yüreğimi ve amelimi bozmasından korkuyorum! Onun için bu malı al senin olsun; zira benim ona ihtiyacım yok!» derdi. Bu şekilde, maddi sıkıntılar ve çok zor şartlar içinde yaşamasına rağmen o maldan bir şey almazdı."

(١٨٥٠)- [١٤٦/٢] حَدَّثَنَا أَبِي، قَالَ: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْوَزِيرِ، قَالَ: ثنا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، قَالَ: قَالَ أَبُو عُبَيْدَةَ قَالَ الْحَسَنُ: " يَا ابْنَ آدَمَ، سَرَطًا سَرَطًا، جَمْعًا جَمْعًا فِي وِعَاءٍ، وَشَدًّا شَدًّا فِي وِكَاءٍ، رُكُوبَ الذَّلُولِ وَلَبُوسَ اللِّينِ، ثُمَّ قِيلَ:

مَاتَ فَأَفْضَى وَاللَّهِ إِلَى الآخِرَةِ، إِنَّ الْمُؤْمِنَ عَمِلَ لِلَّهِ تَعَالَى أَيَّامًا يَسِيرَةً فَوَاللَّهِ مَا نَدِمَ أَنْ يَكُونَ أَصَابَ مِنْ نَعِيمِهَا وَرَخَائِهَا وَلَكِنْ رَاقَتِ الدُّنْيَا لَهُ فَاسْتَهَانَهَا وَهَضَمَهَا لآخِرَتِهِ وَتَزَوَّدَ مِنْهَا، فَلَمْ تَكُنِ الدُّنْيَا فِي نَفْسِهِ بِدَارٍ، وَلَمْ يرَغَبْ فِي نَعِيمِهَا وَلَمْ يَفْرَحْ بِرَخَائِهَا، وَلَمْ يَتَعَاظَمْ فِي نَفْسِهِ شَيْءٌ مِنَ الْبَلاءِ إِنْ نَزَلَ بِهِ مَعَ احْتِسَابِهِ لِلأَجْرِ عِنْدَ اللَّهِ، وَلَمْ يَحْتَسِبْ نَوَالَ الدُّنْيَا حَتَّى مَضَى رَاغِبًا رَاهِبًا فَهَنِيئًا هَنِيئًا، فَأَمَّنَ اللَّهُ بِذَلِكَ رَوْعَتَهُ وَسَتَرَ عَوْرَتَهُ، وَيَسَّرَ حِسَابَهُ، وَكَانَ الأَكْيَاسُ مِنَ الْمُسْلِمِينَ، يَقُولُونَ: إِنَّمَا هُوَ الْغُدُوُّ وَالرَّوَاحُ، وَحَظٌّ مِنَ الدُّلْجَةِ وَالاسْتِقَامَةُ، لا يَثْنِكَ يَا ابْنَ آدَمَ ثَانٍ عَنِ الْخَيْرِ، حَتَّى إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا رَزَقَهُ اللَّهُ تَعَالَى الْجَنَّةَ فَقَدْ أَفْلَحَ، وَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لا يُخْدَعُ عَنْ جَنَّتِهِ وَلا يُعْطِي بِالأَمَانِي، وَقَدِ اشْتَدَّ الشُّحُّ وَظَهَرَتِ الأَمَانِيُّ وَتَمَنَّى الْمُتَمَنِّي فِي غُرُورِهِ "

Hasan el-Basrî der ki: Ey Âdemoğlu! Çabuk ol, hızlı davran! Kaplarınızı (amel defterlerinizi iyiliklerle) doldurmaya bakınız. Bağlarınızı sağlam tutup, uysal bineklere binip, yumuşak elbiseler giyersiniz, sonra sizin için: "Vallahi öldü ve âhirete gitti" denir.

Mümin, Allah için birkaç gün amel eder. Vallahi! Dünya nimetlerinden ve rahatlığından faydalandığı için pişman olmaz, ama dünya ona doğru akmasına rağmen o dünyayı önemsemez ve âhireti için dünyaya meyletmez. Dünyada, âhireti için azık hazırlar ve dünya onun için bir yurt olmaz, nimetlerine rağbet etmez, rahatlığına sevinmez, başına gelen bir beladan dolayı, sevabını Allah'tan umar, ama kendini büyük görmez. Dünyayı elde etmeyi ummaz ve ölene kadar, Allah'ın rahmetini umut etmekle beraber rızasını kazanamamaktan korkar.

Bu kişiye ne mutlu! Allah onu korkusundan emin kıldı, ayıbını örttü ve hesabını kolaylaştırdı. Müslümanların güzelleri şöyle derlerdi: "Hayat; sabah, akşam ve gecenin bir bölümünde olan yolculuktur. Ey Âdemoğlu! Hayırda olman seni oyalamasın. Kul, Allah kendisine cenneti nasip ettiği zaman kurtuluşa ermiştir. Allah cennetiyle kimseyi aldatmaz ve kimseye eman (cennete gireceğine dair garanti) vermemiştir. Cimrilik arttı ve insanlar kendini güvende hissetmeye başladı. Temenni eden batıl şeylerle aldanarak Allah hakkında temennilerde bulunmaya başladı.

(١٨٥١)- [١٤٧/٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، قَالَ: ثنا أُسَامَةُ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ عِمْرَانَ الْقَصِيرِ، قَالَ: سَأَلْتُ الْحَسَنَ عَنْ شَيْءٍ، فَقُلْتُ: إِنَّ الْفُقَهَاءَ يَقُولُونَ كَذَا وَكَذَا، فَقَالَ: " وَهَلْ رَأَيْتَ فَقِيهًا بِعَيْنِكَ؟ إِنَّمَا الْفَقِيهُ الزَّاهِدُ فِي الدُّنْيَا، الْبَصِيرُ بِدِينِهِ، الْمُدَاوِمُ عَلَى عِبَادَةِ رَبِّهِ ﷻ "

İmrân el-Kasîr der ki: Hasan'a bir konuyu sorup "Fakihler (dini konularda derinleşenler) şöyle şöyle diyorlar..." dedim. Bana şöyle cevap verdi: "Sen hiç kendi gözünle fakih gördün mü? Fakih dediğin; dünyadan elini eteğini çekmiş, dininin farkında ve Rabbine ibadetle meşgul olur."

(١٨٥٢)- [١٤٧/٢] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا مَعْمَرٌ، عَنْ سُفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَةَ، عَنْ أَيُّوبَ، قَالَ: " لَوْ رَأَيْتَ الْحَسَنَ لَقُلْتَ أَنَّكَ لَمْ تُجَالِسْ فَقِيهًا قَطُّ "

Eyyûb der ki: "Hasan'ı görsen; daha önce hiç fakih görmediğini düşünürsün."

(١٨٥٣)- [١٤٧/٢] ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ كَامِلٍ، قَالَ: ثنا هَوْذَةُ بْنُ خَلِيفَةَ، عَنْ عَوْفِ بْنِ أَبِي جَمِيلَةَ الأَعْرَابِيِّ، قَالَ: كَانَ الْحَسَنُ ابْنًا لِجَارِيَةِ أُمِّ سَلَمَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ فَبَعَثَتْ أُمُّ سَلَمَةَ جَارِيَتَهَا فِي حَاجَتِهَا، فَبَكَى الْحَسَنُ بُكَاءً شَدِيدًا، فَرَقَّتْ عَلَيْهِ أُمُّ سَلَمَةَ فَأَخَذَتْهُ فَوَضَعَتْهُ فِي حِجْرِهَا فَأَلْقَمَتْهُ ثَدْيَهَا فَدَرَّ عَلَيْهِ فَشَرِبَ مِنْهُ، فَكَانَ يُقَالُ: " إِنَّ الْمَبْلَغَ الَّذِي بَلَغَهُ الْحَسَنُ مِنَ الْحِكْمَةِ مِنْ ذَلِكَ اللَّبَنِ الَّذِي شَرِبَهُ مِنْ أُمِّ سَلَمَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ "

Avf b. Ebî Cemîle el-A'râbî'nin naklettiğine göre Hasan, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hanımı Ümmü Seleme'nin cariyesinin oğlu idi. Bir gün Ümmü Seleme cariyesini bir iş için gönderince Hasan çok ağladı. Ümmü Seleme ona acıdı ve kucağına aldı. Onu emzirince Hasan doya doya süt emdi. Bu yüzden "Hasan'ın ulaştığı hikmet mertebesi, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) eşi Ümmü Seleme'den emdiği o sütün bereketindendir" derlerdi.

(١٨٥٤)- [١٤٧/٢] حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعُثْمَانِيُّ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدُوسٍ الْهَاشِمِيُّ، قَالَ: ثنا عَيَّاشُ بْنُ يَزِيدَ، قَالَ: سَمِعْتُ حَفْصَ بْنَ غِيَاثٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الأَعْمَشَ، يَقُولُ: " مَا زَالَ الْحَسَنُ الْبَصْرِيُّ يَعِي الْحِكْمَةَ حَتَّى نَطَقَ بِهَا "، وَكَانَ إِذَا ذُكِرَ

عِنْدَ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ الْحُسَيْنِ، قَالَ: " ذَاكَ الَّذِي يُشْبِهُ كَلامُهُ كَلامَ الأَنْبِيَاءِ "

A'meş der ki: "Hasan(-ı Basrî) kendini hikmete o kadar verdi ki, sonunda onunla konuşmaya başladı." Ebû Câfer Muhammed b. Ali b. Hüseyn'in yanında adından bahsedildiğinde; "O (Hasan), sözleri peygamberlerin sözlerine benzeyen kişidir" derdi.

(١٨٥٥)- [١٤٧/٢] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا عَبْدُ الْوَارِثِ بْنُ عَبْدِ الصَّمَدِ بْنِ عَبْدِ الْوَارِثِ، حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ ذَكْوَانَ، قَالَ: ثنا خَالِدُ بْنُ صَفْوَانَ، قَالَ: لَمَّا لَقِيتُ مَسْلَمَةَ بْنَ عَبْدِ الْمَلِكِ بِالْحِيرَةِ، قَالَ: يَا خَالِدُ، أَخْبَرَنِي عَنْ حَسَنِ أَهْلِ الْبَصْرَةِ، قُلْتُ: " أَصْلَحَ اللَّهُ الأَمِيرَ أُخْبِرُكَ عَنْهُ بِعِلْمٍ، أَنَا جَارُهُ إِلَى جَنْبِهِ، وَجَلِيسُهُ فِي مَجْلِسِهِ، وَأَعْلَمُ مَنْ قِبَلِي بِهِ، أَشْبَهُ النَّاسِ سَرِيرَةً بِعَلانِيَّةٍ، وَأَشْبَهُ قَوْلا بِفِعْلٍ، إِنْ قَعَدَ عَلَى أَمْرٍ قَامَ بِهِ، وَإِنْ قَامَ عَلَى أَمْرٍ قَعَدَ عَلَيْهِ، وَإِنْ أَمَرَ بِأَمْرٍ كَانَ أَعْمَلَ النَّاسِ بِهِ، وَإِنْ نَهَى عَنْ شَيْءٍ كَانَ أَتْرَكَ النَّاسِ لَهُ، رَأَيْتُهُ مُسْتَغْنِيًا عَنِ النَّاسِ، وَرَأَيْتُ النَّاسَ مُحْتَاجِينَ إِلَيْهِ، قَالَ: حَسْبُكَ يَا خَالِدُ كَيْفَ يَضِلُّ قَوْمٌ هَذَا فِيهِمْ؟ ! "

Hâlid b. Safvân der ki: Mesleme b. Abdilmelik ile Hîre'de görüştüğümde bana "Ey Hâlid! Bana Basra ahalisinden Hasan hakkında haber ver" dedi. Ona şöyle dedim: "Allah valiyi ıslah etsin. Sana onu doğrudan anlatayım, ben onun yakın komşusuyum. Meclisinde arkadaşıyım, onu bütün kalbimle tanıyorum; içi dışına en çok benzeyen, sözü fiiline en fazla uyan kişidir. Bir konu için oturursa onunla kalkar, bir konu için kalkarsa onunla oturur. Bir şeyin yapılmasını isterse, yapmaya en istekli kişi kendisi olur, yapılmamasını isterse de terk etmeye en istekli o olurdu. Onu insanlara dua ederken gördüm. İnsanların da ona muhtaç olduklarını gördüm."

(١٨٥٦)- [١٤٨/٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُوَفَّقِ، قَالَ: ثنا عَلِيُّ بْنُ مُسْلِمٍ، قَالَ: ثنا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: ثنا طَلْحَةُ بْنُ عَمْرٍو الْحَضْرَمِيُّ، قَالَ: قَدِمَ عَلَيْنَا الْحَسَنُ فَجَلَسْتُ إِلَيْهِ مَعَ عَطَاءٍ، فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: بَلَغَنَا أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ: " يَا ابْنَ آدَمَ، خَلَقْتُكَ وَتَعْبُدُ غَيْرِي، وَأَذْكُرُكَ وَتَنْسَانِي، وَأَدْعُوكَ وَتَفِرُّ مِنِّي إِنَّ هَذَا لأَظْلَمُ ظُلْمٍ فِي الأَرْضِ "، ثُمَّ تَلا الْحَسَنُ: ﴿يَا بُنَيَّ لا تُشْرِكْ بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ﴾

Talha b. Amr el-Hadramî der ki: Hasan bize gelmişti. Atâ ile birlikte yanına oturdum. Şöyle dediğini duydum: "Bize, Allah'ın şöyle dediği ulaştı: "Ey Âdem oğlu, seni ben yarattım, benden başkasına mı ibadet ediyorsun? Ben seni anıyorum, seni beni unutuyor musun? Seni çağırıyorum, benden kaçıyor musun? Bu, yeryüzündeki en büyük zulümdür."

Sonra Hasan, **"Ey oğlum! Allah'a şirk koşma. Şüphesiz ki şirk çok büyük bir zulümdür"**[1] âyetini okudu.

(١٨٥٧)- [١٤٨/٢] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ مَهْدِيٍّ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: ثنا مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ، عَنْ أَبِي عُبَيْدٍ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ أَبِي الْحَسَنِ، قَالَ: " مَا مِنْ رَجُلٍ يَرَى نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْهِ، فَيَقُولُ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي بِنِعْمَتِهِ تَتِمُّ الصَّالِحَاتُ، إِلا أَغْنَاهُ اللَّهُ تَعَالَى وَزَادَهُ "

Hasan b. Ebî'l-Hasan der ki: "Allah'ın kendisine verdiği nimetleri görüp "İyiliklerin, verdiği nimetlerle tamamlandığı Allah'a hamdolsun" diyen herkesi Allah kesinlikle zengin eder ve ona fazlasını verir."

(١٨٥٨)- [١٤٨/٢] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: ثنا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ: ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَائِشَةَ، قَالَ: ثنا صَالِحٌ الْمُرِّيُّ، عَنِ الْحَسَنِ، قَالَ: " ابْنُ آدَمَ إِنَّمَا أَنْتَ أَيَّامٌ، كُلَّمَا ذَهَبَ يَوْمٌ ذَهَبَ مِنْكَ "

Hasan el-Basrî der ki: "Ey Âdemoğlu! Sen günler gibisin; her günün gidişinde bir bölümün de gider."

(١٨٥٩)- [١٤٨/٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ نُصَيْرٍ، قَالَ: ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَمْرٍو، قَالَ: ثنا مُبَارَكُ بْنُ فَضَالَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ، يَقُولُ: " إِنَّ أَفْسَقَ الْفَاسِقِينَ الَّذِي يَرْكَبُ كُلَّ كَبِيرَةٍ وَيُسْحَبُ عَلَى ثِيَابِهِ، وَيَقُولُ: لَيْسَ عَلَيَّ بَأْسٌ، سَيَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى رُبَّمَا عَجَّلَ الْعُقُوبَةَ فِي الدُّنْيَا، وَرُبَّمَا أَخَّرَهَا لِيَوْمِ الْحِسَابِ "

Hasan el-Basrî der ki: "Fasıkların en ileri gideni, her büyük günahı işledikten sonra elbisesini gururla yukarı çekip: "Bunu yapmamda bir sakınca yoktur" diyen kişidir. O, Allah'ın akıbetini dünyada verdiğini veya geciktirip âhirete aktardığını nereden bilecek?"

---

[1] Lokman Sur. 13

(١٨٦٠)- [٢/١٤٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرٍ الْحَمَّالُ، قَالَ: ثنا يَعْقُوبُ الدَّشْتَكِيُّ، قَالَ: ثنا عَبَّادُ بْنُ كُلَيْبٍ، قَالَ: ثنا مَوْهَبُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: لَمَّا اسْتُخْلِفَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ كَتَبَ إِلَيْهِ الْحَسَنُ الْبَصْرِيُّ كِتَابًا بَدَأَ فِيهِ بِنَفْسِهِ: " أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّ الدُّنْيَا دَارٌ مُخِيفَةٌ، إِنَّمَا أُهْبِطَ آدَمُ مِنَ الْجَنَّةِ إِلَيْهَا عُقُوبَةً، وَاعْلَمْ أَنَّ صَرْعَتَهَا لَيْسَتْ كَالصَّرْعَةِ، مَنْ أَكْرَمَهَا يُهَنْ، وَلَهَا فِي كُلِّ حِينٍ قَتِيلٌ، فَكُنْ فِيهَا يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ كَالْمُدَاوِي جُرْحَهُ يَصْبِرُ عَلَى شِدَّةِ الدَّوَاءِ خِيفَةَ طُولِ الْبَلاءِ، وَالسَّلامُ " [٢/١٤٩]

Mevheb b. Abdillah der ki: Ömer b. Abdilazîz halife olduğu zaman Hasan el-Basrî ona bir mektup yazdı. Mektuba önce kendi adıyla başlamış, sonra da şöyle demişti: "Dünya korkutucu bir yerdir ve Hz. Âdem de bir ceza olarak Cennetten dünyaya indirilmiştir. Bil ki dünyanın kişiyi öldürmesi, normal bir öldürme gibi değildir! Ona değer vereni küçük düşürür. Her an birini de yok eder. Ey müminlerin emiri! Sen dünyada yarasını tedaviye çalışan, hastalığının uzun sürmemesi adına tedavinin acısına katlanan ve sabreden kimseler gibi ol! Baki selam."

(١٨٦١)- [٢/١٤٩] ثنا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ النُّعْمَانِ، قَالَ: ثنا أَبُو رَبِيعَةَ، وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْفَضْلِ، قَالَ: ثنا زَكَرِيَّا السَّاجِيُّ، قَالَ: ثنا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ، قَالَ: ثنا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ هِشَامٍ، عَنِ الْحَسَنِ، قَالَ: " رَحِمَ اللَّهُ رَجُلا لَبِسَ خَلِقًا، وَأَكَلَ كِسْرَةً، وَلَصَقَ بِالأَرْضِ وَبَكَى عَلَى الْخَطِيئَةِ، وَدَأَبَ فِي الْعِبَادَةِ "

Hasan el-Basrî der ki: "Eski giyen, kırıntı yiyen, tevazuyla yürüyen, günahlarına ağlayan ve ibadetlerini aksatmayan kişiye Allah rahmet etsin."

(١٨٦٢)- [٢/١٤٩] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُوَفَّقِ، قَالَ: ثنا عَلِيُّ بْنُ أَبَانَ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ شُعَيْبِ بْنِ يَزِيدَ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُعَاوِيَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا حَفْصٍ الْعَبْدِيَّ، قَالَ: ثنا حَوْشَبُ بْنُ مُسْلِمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ، يَقُولُ: " أَمَا وَاللَّهِ لَئِنْ تَدَقْدَقَتْ بِهِمُ الْهَمَالِيجُ وَوَطِئَتِ الرِّجَالُ أَعْقَابَهُمْ، إِنَّ ذَلَّ الْمَعَاصِي لَفِي قُلُوبِهِمْ، وَلَقَدْ أَبَى اللَّهُ أَنْ يَعْصِيَهُ عَبْدٌ إِلا أَذَلَّهُ "

Hasan der ki: "Vallahi, develeri katar katar yük taşısa da, insanlar onları adım adım takip etse de; günahların düşürdüğü zül kalplerinin içine işlemiştir. Allah, kendisine karşı geleni zelil etmeden kesinlikle bırakmaz."

(١٨٦٣)- [١٤٩/٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْعَبَّاسِ، قَالَ: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ إِسْحَاقَ الْحَرْبِيُّ، قَالَ: ثنا سَعِيدُ بْنُ سُلَيْمَانَ، قَالَ: ثنا مُبَارَكُ بْنُ فَضَالَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ، يَقُولُ: " فَضَحَ الْمَوْتُ الدُّنْيَا، فَلَمْ يَتْرُكْ فِيهَا لِذِي لُبٍّ فَرَحًا "

Hasan el-Basrî der ki: "Ölüm, dünya hayatını zehir etmiş ve hiçbir akıllı kişide huzur bırakmamıştır."

(١٨٦٤)- [١٤٩/٢] حَدَّثَنَا أَبِي، قَالَ: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يَسَارٍ، قَالَ: ثنا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: ثنا يَزِيدُ بْنُ عَطَاءٍ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ مَرْثَدٍ، قَالَ: لَمَّا وَلِيَ عُمَرُ بْنُ هُبَيْرَةَ الْعِرَاقَ، أَرْسَلَ إِلَى الْحَسَنِ وَإِلَى الشَّعْبِيِّ، فَأَمَرَ لَهُمَا بِبَيْتٍ وَكَانَا فِيهِ شَهْرًا أَوْ نَحْوَهُ، ثُمَّ إِنَّ الْخَصِيَّ غَدَا عَلَيْهِمَا ذَاتَ يَوْمٍ، فَقَالَ: إِنَّ الأَمِيرَ دَاخِلٌ عَلَيْكُمَا، فَجَاءَ عُمَرُ يَتَوَكَّأُ عَلَى عَصًا لَهُ، فَسَلَّمَ ثُمَّ جَلَسَ مُعَظِّمًا لَهُمَا، فَقَالَ: إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ يَزِيدَ بْنَ عَبْدِ الْمَلِكِ يَنْفُذُ كُتُبًا أَعْرِفُ فِي إِنْفَاذِهَا الْهَلَكَةَ، فَإِنْ أَطَعْتُهُ عَصَيْتُ اللَّهَ، وَإِنْ عَصَيْتُهُ أَطَعْتُ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ، فَهَلْ تَرَيَا لِي فِي مُتَابَعَتِهِ إِيَّاهُ فَرَجًا؟ فَقَالَ الْحَسَنُ: يَا أَبَا عَمْرٍو أَجِبِ الأَمِيرَ، فَتَكَلَّمَ الشَّعْبِيُّ فَانْحَطَّ فِي حَبْلِ ابْنِ هُبَيْرَةَ، فَقَالَ: مَا تَقُولُ أَنْتَ يَا أَبَا سَعِيدٍ ؟ فَقَالَ: أَيُّهَا الأَمِيرُ، قَدْ قَالَ الشَّعْبِيُّ مَا قَدْ سَمِعْتَ، قَالَ: مَا تَقُولُهُ أَنْتَ يَا أَبَا سَعِيدٍ؟ فَقَالَ: " أَقُولُ يَا عُمَرُ بْنَ هُبَيْرَةَ، يُوشِكُ أَنْ يَنْزِلَ بِكَ مَلَكٌ مِنَ مَلائِكَةِ اللَّهِ تَعَالَى، فَظٌّ غَلِيظٌ لا يَعْصِي اللَّهَ مَا أَمَرَهُ، فَيُخْرِجَكَ مِنْ سَعَةِ قَصْرِكَ إِلَى ضِيقِ قَبْرِكَ، يَا عُمَرُ بْنَ هُبَيْرَةَ، إِنْ تَتَّقِ اللَّهَ يَعْصِمْكَ مِنْ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ وَلا يَعْصِمُكَ يَزِيدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ مِنَ اللَّهِ ﷻ يَا عُمَرُ بْنَ هُبَيْرَةَ، لا تَأْمَنْ أَنْ يَنْظُرَ اللَّهُ إِلَيْكَ عَلَى أَقْبَحِ مَا تَعْمَلُ فِي طَاعَةِ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ نَظْرَةَ مَقْتٍ فَيَغْلِقَ فِيهَا بَابَ الْمَغْفِرَةِ دُونَكَ، يَا عُمَرُ بْنَ هُبَيْرَةَ، لَقَدْ أَدْرَكْتُ نَاسًا مِنْ صَدْرِ هَذِهِ الأُمَّةِ كَانُوا وَاللَّهِ عَلَى الدُّنْيَا وَهِيَ مُقْبِلَةٌ أَشَدَّ إِدْبَارًا مِنْ إِقْبَالِكُمْ عَلَيْهَا وَهِيَ مُدْبِرَةٌ، يَا عُمَرُ بْنَ هُبَيْرَةَ إِنِّي أُخَوِّفُكَ مَقَامًا خَوَّفَكَهُ اللَّهُ تَعَالَى، فَقَالَ: ﴿ذَلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَامِي وَخَافَ وَعِيدِ﴾، يَا عُمَرُ بْنَ هُبَيْرَةَ، إِنَّ تَكُ مَعَ اللَّهِ تَعَالَى فِي طَاعَتِهِ، كَفَاكَ بَائِقَةَ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ، وَإِنْ تَكُ مَعَ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ عَلَى مَعَاصِي اللَّهِ، وَكَلَكَ اللَّهُ

إِلَيْهِ "، قَالَ: فَبَكَى عُمَرُ وَقَامَ بِعَبْرَتِهِ، فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْغَدِ، أَرْسَلَ إِلَيْهِمَا بِإِذْنِهِمَا وَجَوَائِزِهِمَا وَكَثَّرَ مِنْهُ مَا لِلْحَسَنِ، وَكَانَ فِي جَائِزَتِهِ لِلشَّعْبِيِّ بَعْضَ الإِقْتَارِ، فَخَرَجَ الشَّعْبِيُّ إِلَى الْمَسْجِدِ، فَقَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ مَنِ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يُؤْثِرَ اللَّهَ تَعَالَى عَلَى خَلْقِهِ فَلْيَفْعَلْ، فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، مَا عَلِمَ الْحَسَنُ مِنْهُ شَيْئًا فَجَهِلْتُهُ، وَلَكِنْ أَرَدْتُ وَجْهَ ابْنَ هُبَيْرَةَ فَأَقْصَانِيَ اللَّهُ مِنْهُ

Alkame b. Mersed anlatıyor: Ömer b. Hubeyre Irak'a vali olunca Hasan ve Şa'bî'yi çağırdı ve oturmaları için bir ev tahsis etti. Evde bir aya yakın kaldıklarında haremağası bir sabah yanlarına gelip: "Müminlerin emiri yanınıza girecek" dedi. Ömer asasına dayanarak geldi ve selam verip asaya değer verdiğini gösterir bir şekilde oturdu ve: "Müminlerin emiri Yezîd b. Abdilmelik bazı kitapları yok ediyor. Ben de bunların yok edilmesinin helake sebep olacağını sanıyorum. Eğer ona itaat edecek olursam Allah'a isyan etmiş olurum. Eğer Yezîd'e isyan edecek olursam Allah'a itaat etmiş olurum. Siz benim için bir çıkış yolu bulabilir misiniz?" dedi. Hasan: "Ey Ebû Amr! Valiye cevap ver" deyince, Şa'bî, İbn Hubeyre'nin nefsine hoş gelecek şeyler söyledi. İbn Hubeyre, Hasan'a: "Ey Ebû Saîd! Sen ne dersin?" diye sorunca, Hasan: "Ey vali! Şa'bî duyduğun gibi söyleyeceğini söyledi" karşılığını verdi. İbn Hubeyre yine: "Ey Ebû Saîd! Sen ne dersin?" diye sorunca, Hasan: "Ey Ömer b. Hubeyre! Kaba ve katı kalpli ölüm meleğinin Allah tarafından sana gönderileceği gün yakındır. O, Allah'ın kendisine emrettiği şeyde isyan etmez. Ölüm meleği seni sarayının genişliğinden mezarının darlığına taşıyacaktır. Ey Ömer b. Hubeyre! Eğer Allah'tan sakınırsan seni Yezîd b. Abdilmelik'ten korur. Ama Yezîd b. Abdilmelik seni Allah'tan koruyamaz. Ey Ömer b. Hubeyre! Senin Yezîd b. Abdilmelik'e itaat ederken yaptığın en kötü amelin dolayısıyla Allah'ın sana buğz etmesinden ve sana mağfiret kapısını kapatmasından emin olma. Ey Ömer b. Hubeyre! Bu ümmetin ileri gelenlerinden bazılarına yetiştin. Vallahi onlar, dünya kendilerine koşarken onların dünyaya sırt dönmesi, dünyanın sizden kaçarken sizin peşinden koşmanızdan daha şiddetliydi. Ey Ömer b. Hubeyre! Allah'ın seni korkuttuğu bir makamla korkutuyorum: **"...İşte bu,**

makamımdan korkan ve tehdidimden sakınan kimselere mahsustur."[1] Ey Ömer b. Hubeyre! Eğer Allah ile beraber olup Ona itaat edecek olursan, Allah seni Yezîd b. Abdilmelik'ten gelecek olan kötülükten korur. Eğer Allah'a isyan olan şeylerde Yezîd b. Abdulmelik ile beraber olursan Allah seni Yezîd'e bırakır."

Bunun üzerine Ömer ağlayarak kalkıp gitti. İkinci gün onlara hediyeler gönderip gidebileceklerini söyledi. Hasan'a verdiği hediyeler Şa'bî'ye verilenden daha fazlaydı. Şa'bî'nin hediyelerini az vermişti. Şa'bî mescide çıkıp şöyle dedi: "Ey insanlar! Kim Allah'ı yarattıklarına tercih edebilirse öyle yapsın. Nefsim elinde olana yemin ederim ki; Hasan'ın söylediği her şeyi ben de biliyorum, ama İbn Hubeyre'yi razı etmek istedim. Bu hareketime karşılık Allah, İbn Hubeyre'nin bana katı davranmasını sağladı."

(١٨٦٥)- [٢/١٥٠] قَالَ: وَقَامَ الْمُغِيرَةُ بْنُ مُخَادِشٍ ذَاتَ يَوْمٍ إِلَى الْحَسَنِ، فَقَالَ: كَيْفَ نَصْنَعُ بِأَقْوَامٍ يُخَوِّفُونَنَا حَتَّى تَكَادَ قُلُوبُنَا تَطِيرُ؟ فَقَالَ الْحَسَنُ: " وَاللَّهِ لأَنْ تَصْحَبَ أَقْوَامًا يُخَوِّفُونَكَ حَتَّى يُدْرِكَكَ الأَمْنُ، خَيْرٌ لَكَ مِنْ أَنْ تَصْحَبَ أَقْوَامًا يُؤَمِّنُونَكَ حَتَّى يَلْحَقَكَ الْخَوْفُ "

Yine der ki: Bir gün Muğîre b. Muhâdiş, Hasan'ın yanma gidip: "Bizi korkutup, kalplerimizi uçacak dereceye getiren kavimlere karşı ne yapalım?" dedi. Hasan şöyle cevap verdi: "Vallah, seni korkutup imana kavuşmanı sağlayacak kişilerle arkadaşlık etmen; sana güven veren ve sonunda korkuya düşmeni sağlayan kişilerle arkadaşlık etmenden daha hayırlıdır."

(١٨٦٦)- [٢/١٥٠] فَقَالَ لَهُ بَعْضُ الْقَوْمِ: أَخْبِرْنَا صِفَةَ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: فَبَكَى، وَقَالَ: " ظَهَرَتْ مِنْهُمْ عَلامَاتُ الْخَيْرِ فِي السِّيمَاءِ، وَالسَّمْتِ، وَالْهَدْيِ، وَالصِّدْقِ، وَخُشُونَةِ مَلابِسِهِمْ بِالاقْتِصَادِ، وَمَمْشَاهُمْ بِالتَّوَاضُعِ، وَمَنْطِقِهِمْ بِالْعَمَلِ، وَمَطْعَمِهِمْ، وَمَشْرَبِهِمْ بِالطَّيِّبِ مِنَ الرِّزْقِ، وَخُضُوعِهِمْ بِالطَّاعَةِ لِرَبِّهِمْ تَعَالَى، وَاسْتِقَادَتِهِمْ لِلْحَقِّ فِيمَا أَحَبُّوا وَكَرِهُوا، وَإِعْطَائِهِمُ الْحَقَّ مِنْ أَنْفُسِهِمْ، ظَمَأَتْ هَوَاجِرُهُمْ وَنَحَلَتْ أَجْسَامُهُمْ وَاسْتَحَقُّوا بِسَخَطِ الْمَخْلُوقِينَ رِضَا الْخَالِقِ لَمْ يُفَرِّطُوا فِي غَضَبٍ وَلَمْ يَحِيفُوا فِي جَوْرٍ وَلَمْ

---

[1] İbrâhîm Sur. 14

يجَاوِزُوا حُكْمَ اللَّهِ تَعَالَى فِي الْقُرْآنِ، شَغَلُوا الأَلْسُنَ بِالذِّكْرِ، بَذَلُوا دِمَاءَهُمْ حِينَ اسْتَنْصَرَهُمْ، وَبَذَلُوا أَمْوَالَهُمْ حِينَ اسْتَقْرَضَهُمْ، وَلَمْ يَمْنَعْهُمْ خَوْفُهُمْ مِنَ الْمَخْلُوقِينَ، حَسُنَتْ أَخْلاقُهُمْ، وَهَانَتْ مَئُونَتُهُمْ، وَكَفَاهُمُ الْيَسِيرُ مِنْ دُنْيَاهُمْ إِلَى آخِرَتِهِمْ "

Yine der ki: Bir gün Muğîre b. Muhâdiş kalkıp Hasan el-Basrî'ye: "Kalplerimiz yerinden çıkacak gibi kendilerinden korktuğumuz bir topluluk hakkında ne dersin?" diye sordu. Hasan şöyle karşılık verdi: "Güvene ulaşana kadar seni korkutan bir toplulukla beraber olman, korkuya maruz kalana kadar sana güven veren bir toplulukla beraber olmandan daha hayırlıdır." Bazıları ona: "Bize, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbının özelliklerini anlatsana" dedi. Hasan ağladı ve şöyle dedi: "Hayırlı olmaları onların simalarında, hareketlerinde, hidâyetlerinde, doğruluklarında, kaba giysiler giymelerinde, tutumlu olmalarında, tevazuyla yürümelerinde, söylediklerini yapmalarında, helal olan şeyleri yiyip içmelerinde, Rablerine huşu içinde boyun eğmelerinde, hoşlarına gitse de gitmese de sadece hakka tâbi olmalarında kendini göstermiştir. Hak yolunda susuz kalmış, bedenleri zayıf düşmüş, Rablerinin rızası için insanların öfkelenmelerine aldırış etmemişlerdir. Aşırı öfkeye kaçmamışlar, haddi aşıp zulmetmemişler ve Allah'ın Kur'ân'daki buyruklarının dışına asla çıkmamışlardır. Zikri dillerinden düşürmemişlerdir. Allah onlardan yardım istediği zaman da kanlarını dökmekten, onlardan borç istediği zaman da mallarını harcamaktan çekinmemişlerdir. İnsanlardan korkuları bunları yapmalarına hiçbir zaman engel olmamıştır. Ahlâkları güzel ve malları az olmuştur. Âhiretleri için az bir dünyalıkla yetinebilmişlerdir."

(١٨٦٧)- [٢/١٥٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْفَضْلِ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعِيدٍ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ زِيَادَةَ، قَالَ: ثنا عِصْمَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ الْحَرَّانِيُّ، قَالَ: ثنا فُضَيْلُ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالَ: خَرَجَ الْحَسَنُ مِنْ عِنْدِ ابْنِ هُبَيْرَةَ، فَإِذَا هُوَ بِالْقُرَّاءِ عَلَى الْبَابِ، فَقَالَ: " مَا يُجْلِسُكُمْ هَاهُنَا؟ تُرِيدُونَ الدُّخُولَ عَلَى هَؤُلاءِ الْخُبَثَاءِ؟ ! أَمَا وَاللَّهِ مَا مُجَالَسَتُهُمْ بِمُجَالَسَةِ الأَبْرَارِ، تَفَرَّقُوا فَرَّقَ اللَّهُ بَيْنَ أَرْوَاحِكُمْ وَأَجْسَادِكُمْ، قَدْ لَقَّحْتُمْ نِعَالَكُمْ، وَشَمَّرْتُمْ ثِيَابَكُمْ، وَجَزَزْتُمْ شُعُورَكُمْ، فَضَحْتُمُ الْقُرَّاءَ فَضَحَكُمُ اللَّهُ، أَمَا وَاللَّهِ لَوْ زَهِدْتُمْ فِيمَا عِنْدَهُمْ لَرَغِبُوا فِيمَا عِنْدَكُمْ، لَكِنَّكُمْ رَغِبْتُمْ فِيمَا عِنْدَهُمْ فَزَهِدُوا فِيمَا عِنْدَكُمْ، أَبْعَدَ اللَّهُ مَنْ أَبْعَدَ "

Fudayl b. Câfer der ki: Hasan, bir gün İbn Hubeyre'nin evinden çıkıyordu. Birden kapıda bir grup Kur'ân okuyucu gördü. Onlara "Neden burada oturuyorsunuz? O habîslerin yanına mı girmek istiyorsunuz? Vallahi onlarla oturmak, iyi insanların işi değildir. Ayrılın gidin, Allah ruhunuzu cesedinizden ayırsın. Ayakkabılarınızı giymiş, elbiselerinizi sıvamış, saçlarınızı taramışsınız. Kur'ân okuyucularını rezil ettiniz, Allah da sizi rezil etsin. Vallahi onlarda olanlara aldırış etmeseydiniz, onlar sizde olana ilgi duyarlardı. Ama siz onlarda olanlara ilgi gösterince onlar sizde olana aldırmadılar. Uzaklaştıranı Allah uzaklaştırır" dedi.

(١٨٦٨)- [١٥١/٢] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: ثنا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عِمْرَانَ بْنِ أَبِي لَيْلَى، قَالَ: ثنا مَسْلَمَةُ بْنُ جَعْفَرٍ الأَحْمَسِيُّ الأَعْوَرُ، عَنْ عَبْدِ الْحَمِيدِ الزِّيَادِيِّ، وَهُوَ عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ كُرْدِيدٍ، عَنِ الْحَسَنِ الْبَصْرِيِّ رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى، قَالَ: " إِنَّ لِلَّهِ ﷻ عِبَادًا كَمَنْ رَأَى أَهْلَ الْجَنَّةِ فِي الْجَنَّةِ مُخَلَّدِينَ، وَكَمَنْ رَأَى أَهْلَ النَّارِ فِي النَّارِ مُخَلَّدِينَ، قُلُوبُهُمْ مَحْزُونَةٌ وَشُرُورُهُمْ مَأْمُونَةٌ، حَوَائِجُهُمْ خَفِيفَةٌ وَأَنْفُسُهُمْ عَفِيفَةٌ، صَبَرُوا أَيَّامًا قِصَارًا تُعْقَبَ رَاحَةً طَوِيلَةً، أَمَّا اللَّيْلُ فَمُصَافَّةٌ أَقْدَامُهُمْ، تَسِيلُ دُمُوعُهُمْ عَلَى خُدُودِهِمْ، يَجْأَرُونَ إِلَى رَبِّهِمْ رَبَّنَا رَبَّنَا، وَأَمَّا النَّهَارُ فَحُلَمَاءُ عُلَمَاءُ بَرَرَةٌ أَتْقِيَاءُ كَأَنَّهُمُ الْقِدَاحُ، يَنْظُرُ إِلَيْهِمُ النَّاظِرُ فَيَحْسِبُهُمْ مَرْضَى وَمَا بِالْقَوْمِ مِنْ مَرَضٍ، أَوْ خُولِطُوا وَلَقَدْ خَالَطَ الْقَوْمَ مِنْ ذِكْرِ الآخِرَةِ أَمْرٌ عَظِيمٌ "

Hasan el-Basrî der ki: "Allah'ın kulları vardır; kalıcı cennet ehlini cennette görmüş gibidirler, kalıcı cehennem ehlini de cehennemde görmüş gibidirler. Kalpleri mahzun, kötülüklerden emindirler. İhtiyaçları basit ve kişilikleri iffetlidir. Ardından gelecek uzun bir rahat için kısa günlere sabrettiler. Geceleri topukları nöbet tutar. Gözyaşları yanaklarında sel olur. Rablerine "Rabbimiz! Rabbimiz!" diye haykırırlar. Gündüzleri ise; halimdirler, selimdirler, âlimdirler, ihlâslı ve muttakidirler, kuru dal gibidirler. Onlara bakan hasta olduklarım düşünür, ama onlarda hastalık yoktur. Veya akıllarını kaybettiklerini düşünür, aslında onların akıllarını başından alan âhireti ve büyük olayı düşünmektir."

(١٨٦٩)- [١٥١/٢] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا أَبُو قُدَامَةَ عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: ثنا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، قَالَ: ثنا جُوَيْرِيَةُ، عَنْ حُمَيْدٍ الطَّوِيلِ، قَالَ: خَطَبَ رَجُلٌ إِلَى الْحَسَنِ وَكُنْتُ أَنَا السَّفِيرَ بَيْنَهُمَا، قَالَ: فَكَأَنَّ قَدْ رَضِيَهُ، فَذَهَبْتُ

يَوْمًا أُثْنِيَ عَلَيْهِ بَيْنَ يَدَيْهِ، فَقُلْتُ: يَا أَبَا سَعِيدٍ، وَأَزِيدُكَ أَنَّ لَهُ خَمْسِينَ أَلْفَ دِرْهَمٍ، قَالَ: " لَهُ خَمْسُونَ أَلْفًا مَا اجْتَمَعَتْ مِنْ حَلالٍ "، قُلْتُ: يَا أَبَا سَعِيدٍ، إِنَّهُ كَمَا عَلِمْتَ وَرَعٌ مُسْلِمٌ، قَالَ: " إِنْ كَانَ جَمَعَهَا مِنْ حَلالٍ فَقَدْ ضَنَّ بِهَا عَنْ حَقٍّ، لا وَاللَّهِ لا جَرَى بَيْنَنَا وَبَيْنَهُ صِهْرٌ أَبَدًا "

Humeyd et-Tavîl bildiriyor: Adamın biri Hasan el-Basrî'den kız istedi. Adamla Hasan arasındaki elçi de bendim. Hasan da vermeye niyetli gibiydi. Bir gün gittim ve damadı Hasan'a övmek istedim. Ona: "Ey Ebû Saîd! Şunu da ekleyeyim ki adamın elli bin dirhemi var!" dedim. Hasan: "Ellibin dirhemi mi var? Bu kadar bir meblağ helal bir yoldan elde edilemez!" karşılığını verdi. Ona: "Ey Ebû Saîd! Bildiğin gibi adam müslüman ve günahtan korkan birisidir!" dediğimde ise şöyle karşılık verdi: "Şâyet helal yoldan bunları biriktirmişse o zaman hakkı olan yerlerde hiç kullanmamış demektir. Hayır! Vallahi o adamla aramızda asla bir dünürlük olamaz!"

(١٨٧٠)- [٢/١٥١] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا عَبَّاسُ بْنُ مُحَمَّدٍ التَّرْقُفِيُّ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ أَبِي سُفْيَانَ طَرِيفٍ، عَنِ الْحَسَنِ، أَنَّهُ كَانَ يَتَمَثَّلُ بِهَذَيْنِ الْبَيْتَيْنِ: أَحَدُهُمَا فِي أَوَّلِ النَّهَارِ، وَالآخَرُ فِي آخِرِ النَّهَارِ: "

يسُرُّ الْفَتَى مَا كَانَ قَدَّمَ مِنْ تُقًى إِذَا عَرَفَ الدَّاءَ الَّذِي هُوَ قَاتِلُهُ

وَمَا الدُّنْيَا بِبَاقِيَةٍ لِحَيٍّ وَلا حَيٌّ عَلَى الدُّنْيَا بِبَاقٍ "

Ebû Süfyân Tarif'in naklettiğine göre Hasan devamlı şu beyitleri söylerdi; birini günün başında, diğerini de günün sonunda:

Yiğidi mutlu eder hazır olmak takvaya,

Onun katili olan hastalığı bilirse.

Asla kalıcı değil bu dünya hiç kimseye,

Asla kalıcı değil bu dünyada hiç kimse.

(١٨٧١)- [٢/١٥٢] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ مَسْلَمَةَ، قَالَ: ثنا سَيَّارٌ، قَالَ: ثنا مُسْمِعُ بْنُ عَاصِمٍ، حَدَّثَنِي

الْوَلِيدُ الْمِسْمَعِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ، يَقُولُ: " ابْنَ آدَمَ السِّكِّينُ تُحَدُّ، وَالْكَبْشُ يُعْتَلَفُ، وَالتَّنُّورُ يُسْجَرُ "

Hasan der ki: "Ey Âdemoğlu! Bıçak bileniyor, koç yemleniyor, fırın da yakılıyor."

(١٨٧٢)- [١٥٢/٢] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ مُسْلِمٍ، قَالَ: ثنا سَيَّارٌ، قَالَ: ثنا جَعْفَرٌ، قَالَ: ثنا هِشَامٌ، قَالَ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ يَحْلِفُ بِاللَّهِ " مَا أَعَزَّ أَحَدٌ الدِّرْهَمَ إِلا أَذَلَّهُ اللَّهُ "

Hişâm bildiriyor: Hasan el-Basrî'nin, Allah adına yemin ederek şöyle dediğini işittim: "Dirheme (paraya) değer veren kişiyi Allah mutlaka zelil kılar!"

(١٨٧٣)- [١٥٢/٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْعَبَّاسِ، قَالَ: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ إِسْحَاقَ الْحَرْبِيُّ، قَالَ: ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: ثنا الْمِنْهَالُ، عَنْ غَالِبٍ، قَالَ: قَالَ الْحَسَنُ: " ابْنَ آدَمَ أَصْبَحْتَ بَيْنَ مَطِيَّتَيْنِ لا يَعْرُجَانِ بِكَ خَطَرَ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ حَتَّى تَقْدُمَ الآخِرَةَ، فَإِمَّا إِلَى الْجَنَّةِ وَإِمَّا إِلَى النَّارِ، فَمَنْ أَعْظَمُ خَطَرًا مِنْكَ "

Hasan el-Basrî der ki: "Ey Âdemoğlu! Seni taşımaktan aciz olmayan iki bineğin arasındasın. Bunlar gecenin ve gündüzün tehlikesidir. Âhirete kadar sen bu iki binek arasındasın. Bunlar seni ya cennete veya cehenneme götürür. Senden daha büyük tehlike de olan var mı?"

(١٨٧٤)- [١٥٢/٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، قَالَ: ثنا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، قَالَ: ثنا الْحُمَيْدِيُّ، قَالَ: ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، قَالَ: ثنا أَبُو مُوسَى، قَالَ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ، يَقُولُ: وَأَتَاهُ رَجُلٌ، فَقَالَ: إِنِّي أُرِيدُ السِّنْدَ فَأَوْصِنِي، قَالَ: " حَيْثُمَا كُنْتَ فَأَعِزَّ اللَّهَ يُعِزُّكَ "، قَالَ: فَحَفِظْتُ وَصِيَّتَهُ فَمَا كَانَ بِهَا أَحَدٌ أَعَزَّ مِنِّي حَتَّى رَجَعْتُ

Ebû Mûsa der ki: Adamın biri Hasan el-Basrî'ye gelerek: "Sind'e doğru gidiyorum, bana nasihatte bulun" dediğini işittim. Hasan da adama şöyle bir nasihatte bulundu: "Nerede olursan ol Allah'a gereken izzeti göster ki o da senin aziz kılsın." Adam: "Hasan'ın nasihatine uydum. Geri dönene kadar Sind'de benden daha saygın biriyle karşılaşmadım" dedi.

(١٨٧٥)- [١٥٢/٢] حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ يَعْقُوبَ، قَالَ: ثنا الْحَسَنُ بْنُ الْمُثَنَّى، قَالَ: ثنا عَفَّانُ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ سَالِمٍ، عَنِ الْحَسَنِ، قَالَ: " ضَحِكُ الْمُؤْمِنِ غَفْلَةٌ مِنْ قَلْبِهِ "

Hasan el-Basrî der ki: "Müminin gülmesi, kalbinin gafletidir."

(١٨٧٦)- [١٥٢/٢] وَعَنْ حَمَّادٍ، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنِ الْحَسَنِ، قَالَ: " كَثْرَةُ الضَّحِكِ تُمِيتُ الْقَلْبَ "

Hasan el-Basrî der ki: "Çok gülme, kalbi öldürür."

(١٨٧٧)- [١٥٢/٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: ثنا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، قَالَ: ثنا الْحُمَيْدِيُّ، قَالَ: ثنا سُفْيَانُ، قَالَ: ثنا أَبُو مُوسَى، قَالَ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ، يَقُولُ: " الإِسْلامُ وَمَا الإِسْلامُ؟ السِّرُّ وَالْعَلانِيَةُ فِيهِ مُشْتَبِهَةٌ، وَأَنْ يُسْلِمَ قَلْبُكَ لِلَّهِ، وَأَنْ يَسْلَمَ مِنْكَ كُلُّ مُسْلِمٍ وَكُلُّ ذِي عَهْدٍ "

Hasan der ki: "İslâm… Nedir İslâm? Onda açık ve gizli aynıdır. Kalbinin Allah'a teslim olmasıdır. Ayrıca her Müslüman'ın ve anlaşmalı tebanın senden emin olmasıdır."

(١٨٧٨)- [١٥٣/٢] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالَ: ثنا عَلِيُّ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا الْحَسَنُ الْمَرْوَزِيُّ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ الْمُخْتَارِ، عَنِ الْحَسَنِ، قَالَ: " وَاللَّهِ مَا تَعَاظَمَ فِي أَنْفُسِهِمْ مَا طَلَبُوا بِهِ الْجَنَّةَ حِينَ بَكَاهُمُ الْخَوْفُ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى "

Hasan(-ı Basrî) der ki:: "Vallahi onlar, Allah'tan korkularından dolayı ağladıkları zaman bu, Cenneti elde etmek için yapacakları amelleri zor gördüklerinden dolayı olan bir ağlama değildir!"

(١٨٧٩)- [١٥٣/٢] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا عَلِيُّ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا الْحَسَنُ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، قَالَ: ثنا طَلْحَةُ بْنُ صُبَيْحٍ، عَنِ الْحَسَنِ، قَالَ: " الْمُؤْمِنُ مَنْ يَعْلَمُ أَنَّ مَا قَالَ اللَّهُ ﷻ كَمَا قَالَ، وَالْمُؤْمِنُ أَحْسَنُ النَّاسِ عَمَلا وَأَشَدُّ النَّاسِ خَوْفًا، لَوْ أَنْفَقَ جَبَلا مِنْ مَالٍ مَا أَمِنَ دُونَ أَنْ يُعَايِنَ، وَلا يَزْدَادُ صَلاحًا وَبِرًّا وَعِبَادَةً إِلا ازْدَادَ فَرَقًا،

يَقُولُ: لا أَنْجُو وَالْمُنَافِقُ، يَقُولُ: سَوَادُ النَّاسِ كَثِيرٌ وَسَيُغْفَرُ لِي وَلا بَأْسَ عَلَيَّ، فَيَنْسَى الْعَمَلَ، وَقَالَ: وَيَتَمَنَّى عَلَى اللَّهِ تَعَالَى "

Hasan el-Basrî der ki:: "Mümin kişi, Allah'ın buyruğunu olduğu gibi bilen ve kabul edendir. Mümin kişi, insanlar içinde ameli en iyi olan kişidir. Aynı zamanda Allah'ın azabından en çok korkan kişidir. Dağ kadar malı infak etse dahi hesab gününü görmeden kendini güvende saymaz. Salih amelleri, iyilikleri ve ibadeti arttığı oranda azaptan yana endişesi de artar ve: «Kurtulamayabilirim!» diye düşünür. Münafığa gelince: «Benim gibileri çoktur, Allah aralarında beni de affeder! Korkacak bir şey yok» diye düşünür. Bu şekilde de amel yapmayı unutup Allah'ın kendisini azaptan uzak tutacağı beklentisiyle yaşar."

(١٨٨٠)- [١٥٣/٢] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالَ: ثنا الْحَسَنُ، قَالَ: ثنا ابْنُ الْمُبَارَكِ، قَالَ: ثنا الْمُبَارَكُ بْنُ فَضَالَةَ، قَالَ: كَانَ الْحَسَنُ إِذَا تَلا هَذِهِ الآيَةَ: " ﴿فَلا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللَّهِ الْغَرُورُ﴾، قَالَ: مَنْ قَالَ ذَا؟ قَالَهُ مَنْ خَلَقَهَا وَهُوَ أَعْلَمُ بِهَا "

Mübârek b. Fadâle der ki: Hasan **"Dünya hayatı sizi aldatmasın, o çok mağrur olan, sizi Allah ile aldatmasın"**[1] âyetini okuduğunda: "Bunu kim söyledi? Bunu söyleyen dünyayı yaratandır, onu en iyi bilen de O'dur" dedi.

(١٨٨١)- [١٥٣/٢] قَالَ: وَقَالَ الْحَسَنُ: " إِيَّاكُمْ وَمَا شُغِلَ مِنَ الدُّنْيَا، فَإِنَّ الدُّنْيَا كَثِيرَةُ الأَشْغَالِ، لا يَفْتَحُ رَجُلٌ عَلَى نَفْسِهِ بَابَ شُغْلٍ إِلا أَوْشَكَ ذَلِكَ الْبَابُ أَنْ يَفْتَحَ عَلَيْهِ عَشَرَةَ أَبْوَابٍ "

Yine şöyle demiştir: "Dünyayla meşgul olmaktan sakının! Zira dünyanın meşguliyeti pek çoktur. Kişi kendine bir meşguliyet kapısı açsa, o kapının on meşgale kapısı daha açması pek yakın demektir!"

(١٨٨٢)- [١٥٣/٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثنا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثنا أَبُو زُرْعَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، قَالَ: ثنا مَسْلَمَةُ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالَ:

---

[1] Fâtır Sur. 5

سَمِعْتُ أَنَّ الْحَسَنَ، كَانَ يَقُولُ: " لَمَّا بَعَثَ اللَّهُ ﷻ مُحَمَّدًا ﷺ يَعْرِفُونَ وَجْهَهُ وَيَعْرِفُونَ نَسَبَهُ، قَالَ: هَذَا نَبِيٌّ، هَذَا خِيَارِي، خُذُوا مِنْ سُنَّتِهِ وَسَبِيلِهِ، أَمَا وَاللَّهِ مَا كَانَ يُغْدَى عَلَيْهِ بِالْجِفَانِ، وَلا يُرَاحُ وَلا يُغْلَقُ دُونَهُ الأَبْوَابُ، وَلا تَقُومُ دُونَهُ الْحَجَبَةُ، كَانَ يَجْلِسُ بِالأَرْضِ، وَيُوضَعُ طَعَامُهُ بِالأَرْضِ، وَيَلْبَسُ الْغَلِيظَ، وَيَرْكَبُ الْحِمَارَ، وَيُرْدِفُ خَلْفَهُ، وَكَانَ يَلْعَقُ يَدَهُ "

Hasan el-Basrî der ki: "Allah, Muhammed'i (sallallahu aleyhi vesellem) gönderdiği zaman Onun ne kadar üstün birisi olduğunu ve nesebini biliyorlardı." Hasan şöyle devam etti: "Bu, Peygamberdir ve insanlara gönderilmek için seçilendir. Onun sünnetine ve yoluna uyunuz. Vallahi! Kötülüklerle onun yanına gidilip gelinemezdi. Hiçbir kapı onun yüzüne kapanmazdı. Yerde oturur, yemeğini yerde yer, kaba elbise giyer, merkebe biner ve terkisine de birini bindirir, (yemekten sonra) elini (parmaklarını) yalardı"

(١٨٨٣)- [١٥٣/٢] وَكَانَ يَقُولُ الْحَسَنُ: " مَا أَكْثَرَ الرَّاغِبِينَ عَنْ سُنَّةِ نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ وَمَا أَكْثَرَ التَّارِكِينَ لَهَا ! ثُمَّ إِنَّ عُلُوجًا فُسَّاقًا أَكَلَةَ رِبًا وَغُلُولٍ، قَدْ شَغَلَهُمْ رَبِّي ﷻ وَمَقَتَهُمْ، زَعَمُوا أَنْ لا بَأْسَ عَلَيْهِمْ فِيمَا أَكَلُوا وَشَرِبُوا وَسَتَرُوا الْبَيْتَ، وَزَخْرَفُوهَا، وَيَقُولُونَ: مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ وَيَذْهَبُونَ بِهَا إِلَى غَيْرِ مَا ذَهَبَ اللَّهُ بِهَا إِلَيْهِ، إِنَّمَا جَعَلَ اللَّهُ ذَلِكَ لأَوْلِيَاءِ الشَّيْطَانِ، الزِّينَةُ مَا رُكِبَ ظَهْرُهُ، وَالطَّيِّبَاتُ مَا جَعَلَ اللَّهُ تَعَالَى فِي بُطُونِهَا، فَيَعْمَدُ أَحَدُهُمْ إِلَى نِعْمَةِ اللَّهِ عَلَيْهِ، فَيَجْعَلُهَا مَلاعِبَ لِبَطْنِهِ وَفَرْجِهِ وَظَهْرِهِ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ إِذَا أَعْطَى الْعِبَادَ مَا أَعْطَاهُمْ أَبَاحَ ذَلِكَ لَهُمْ، وَلَكِنْ تَعَقَّبَهَا بِمَا يَسْمَعُونَ فَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ، فَمَنْ أَخَذَ نِعْمَةَ اللَّهِ وَطُعْمَتَهُ أَكَلَ بِهَا هَنِيئًا مَرِيئًا، وَمَنْ جَعَلَهَا مَلاعِبَ لِبَطْنِهِ وَفَرْجِهِ عَلَى ظَهْرِهِ جَعَلَهَا وَبَالا يَوْمَ الْقِيَامَةِ "

Hasan şöyle derdi: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sünnetinden ayrılan ne çok, onu terk eden ne çok insan var! Ayrıca kaba saba insanlar, fâsıklar, faiz ve istif yiyenler… Rabbim onları oyalayıp buğz etmiştir. Yiyip içtiklerinde, evi gizlemelerinde ve süslemelerinde herhangi bir zarar ziyan olmadığım ileri sürerler; **"Allah'ın kulları için çıkarttığı ziynet ve temiz rızıkları kim haram kıldı?"**[1] derler ve Allah'ın ileri sürdüğünden başka bir yere çekerler. Allah bunları şeytanın dostları için hazırlamıştır. Ziynet sırtına yüklenen,

---

[1] A'râf Sur. 32

temiz şeyler ise Allah'ın onun midesi için yarattığıdır. Kişi Allah'ın kendisine verdiği nimete kasd edip, karnı, cinsi arzuları ve sırtı için oyuncak yapar. Allah isteseydi onlara verdiği nimetleri mubah kılardı. Fakat hemen ardından duyacakları şekilde **"Yiyin, için ve israf etmeyin. Çünkü O israf edenleri sevmez"**[1] âyetiyle hitap etmiştir. Allah'ın nimetini ve lokmasını alıp yiyene afiyet olsun. Ama kim nimeti midesi, sırtı veya cinsi arzuları için oyun telakki ederse kıyamet günü için vebal yüklenmiş olur.

(١٨٨٤)- [١٥٤/٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ الْمُثَنَّى، قَالَ: ثنا سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ أَبُو الرَّبِيعِ الْخُتَّلِيُّ، قَالَ: ثنا بَقِيَّةُ بْنُ الْوَلِيدِ، حَدَّثَنِي خَالِدٌ أَبُو بَكْرٍ مَوْلَى حُمَيْدٍ، عَنِ الْحَسَنِ، أَنَّ شَابًّا مَرَّ بِهِ وَعَلَيْهِ بُرْدَةٌ لَهُ فَدَعَاهُ، فَقَالَ: " إِيهٍ ابْنَ آدَمَ، مُعْجَبٌ بِشَبَابِهِ، مُعْجَبٌ بِجَمَالِهِ، مُعْجَبٌ بِثِيَابِهِ، كَأَنَّ الْقَبْرَ قَدْ وَارَى بَدَنَكَ، وَكَأَنَّكَ قَدْ لاقَيْتَ عَمَلَكَ، فَدَاوِ قَلْبَكَ فَإِنَّ حَاجَةَ اللَّهِ إِلَى عِبَادِهِ صَلاحُ قُلُوبِهِمْ "

Humeyd'in azadlısı Ebû Bekir Hâlid der ki: Hasan el-Basrî'ye bir genç, üzerinde bir giysiyle uğrayınca, onu çağırıp: "Ey gençliğiyle, güzelliğiyle, elbiseleriyle böbürlenen Âdemoğlu! Şu an kabrin bedenini çürüttüğünü ve amelinle baş başa kaldığını düşün ve kalbini tedavi et. Çünkü Allah kullarından salih bir kalp ister" dedi.

(١٨٨٥)- [١٥٤/٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَلِيٍّ، قَالَ: ثنا سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثنا بَقِيَّةُ بْنُ الْوَلِيدِ، عَنْ أَبَانَ بْنِ مُحَبَّرٍ، عَنِ الْحَسَنِ، أَنَّهُ لَمَّا حَضَرَهُ الْمَوْتُ، دَخَلَ عَلَيْهِ رِجَالٌ مِنْ أَصْحَابِهِ، فَقَالُوا لَهُ: يَا أَبَا سَعِيدٍ، زَوِّدْنَا مِنْكَ كَلِمَاتٍ تَنْفَعُنَا بِهِنَّ، قَالَ: " إِنِّي مُزَوِّدُكُمْ ثَلاثَ كَلِمَاتٍ ثُمَّ قُومُوا عَنِّي وَدَعُونِي وَلِمَا تَوَجَّهْتُ لَهُ، مَا نُهِيتُمْ عَنْهُ مِنْ أَمْرٍ فَكُونُوا مِنْ أَتْرَكِ النَّاسِ لَهُ، وَمَا أُمِرْتُمْ بِهِ مِنْ مَعْرُوفٍ فَكُونُوا مِنْ أَعْمَلِ النَّاسِ بِهِ، وَاعْلَمُوا أَنَّ خُطَاكُمْ خَطْوَتَانِ خَطْوَةٌ لَكُمْ وَخَطْوَةٌ عَلَيْكُمْ فَانْظُرُوا أَيْنَ تَغْدُونَ وَأَيْنَ تَرُوحُونَ "

Ebân b. Muhabber bildiriyor: Hasan el-Basrî'nin vefat anı yaklaştığı zaman yanına arkadaşlarından bazıları girdi ve: "Ey Ebû Saîd! Bize faydalanacağımız bir şeyler söyle" deyince, Hasan el-Basrî şöyle karşılık

---

[1] A'râf Sur. 31

verdi: "Size üç söz söyleyeceğim. Sonra kalkıp gidin ve beni karşı karşıya olduğum şeyle baş başa bırakın. Hangi şeyden nehyederseniz, siz bu şeyden insanlar içinde en çok uzaklaşan kişiler olunuz. Emrettiğiniz her iyiliği de en fazla siz yapınız. Sizin attığınız her adım ya lehinize veya aleyhinizedir. Bu sebeple nereye gidip geldiğinize dikkat ediniz."

(١٨٨٦)- [٢/١٥٤] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: ثنا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثنا أَبُو زُرْعَةَ، قَالَ: ثنا مَالِكُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، قَالَ: ثنا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ خَالِدُ بْنُ شَوْذَبٍ الْجُشَمِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ، يَقُولُ: " مَنْ رَأَى مُحَمَّدًا ﷺ فَقَدْ رَآهُ غَادِيًا رَائِحًا، لَمْ يَضَعْ لَبِنَةً عَلَى لَبِنَةٍ وَلا قَصَبَةً عَلَى قَصَبَةٍ رُفِعَ لَهُ عَلَمٌ فَشَمَّرَ لَهُ، النَّجَا النَّجَا ثُمَّ الْوَحَا الْوَحَا عَلَى مَا تَعْرُجُونَ وَقَدْ أَسْرَعَ بِخِيَارِكُمْ وَذَهَبَ نَبِيُّكُمْ ﷺ وَأَنْتُمْ كُلَّ يَوْمٍ تُرْذِلُونَ، الْعَيَانَ الْعَيَانَ "

Hasan(-ı Basrî) der ki: "Muhammed'i (sallallahu aleyhi vesellem) düşünen, sırf gelip gittiğini düşünmüş. Kerpiç üstüne bir kerpiç koymamış, iki kamışı bir birine çatmamış, adına bir bayrak çekilmiş, ona hazır konmuş gibi. Kendinizi kurtarın! Kendinizi kurtarın! Tırmanın, acele edin! Acele edin! İyi olanlarınız hızlı davranıp gitti, Peygamberiniz (sallallahu aleyhi vesellem) gitti. Siz ise her gün daha rezil duruma düşüyorsunuz. Uyanın! Uyanın!"

(١٨٨٧)- [٢/١٥٤] ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، [٢/١٥٥] وَيَعْقُوبُ الدَّوْرَقِيُّ، قَالا: ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، قَالَ: ثنا بَكْرُ بْنُ حُمْرَانَ، عَنْ صَالِحِ بْنِ رُسْتُمَ، قَالَ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ، يَقُولُ: " رَحِمَ اللَّهُ رَجُلا لَمْ يَغُرَّهُ كَثْرَةُ مَا يَرَى مِنْ كَثْرَةِ النَّاسِ، ابْنَ آدَمَ إِنَّكَ تَمُوتُ وَحْدَكَ، وَتَدْخُلُ الْقَبْرَ وَحْدَكَ، وَتُبْعَثُ وَحْدَكَ، وَتُحَاسَبُ وَحْدَكَ، ابْنَ آدَمَ وَأَنْتَ الْمَعْنِيُّ وَإِيَّاكَ يُرَادُ "

Hasan el-Basrî der ki: "İnsanların çoğunda bulunan çokluğun kendisini değiştirmeyen kişiye Allah rahmet etsin. Ey Âdemoğlu! Sen yalnız öleceksin, kabre tek başına gireceksin, tek başına diriltileceksin ve tek başına hesaba çekileceksin. Ey Âdemoğlu! Kastedilen ve istenen sensin."

(١٨٨٨)- [٢/١٥٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثنا ابْنُ النُّعْمَانِ، قَالَ: ثنا أَبُو رَبِيعَةَ زَيْدُ بْنُ عَوْفٍ، قَالَ: ثنا أَبُو جُمَيْعٍ سَالِمٌ، قَالَ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ، يَقُولُ: " لَقَدْ أَدْرَكْتُ أَقْوَامًا كَانُوا آمَرَ النَّاسِ بِالْمَعْرُوفِ وَآخَذَهُمْ بِهِ، وَأَنْهَى النَّاسِ عَنْ مُنْكَرٍ

وَأَتْرَكَهُمْ لَهُ، وَلَقَدْ بَقِينَا فِي أَقْوَامٍ أَأْمَرِ النَّاسِ بِالْمَعْرُوفِ وَأَبْعَدِهِمْ مِنْهُ، وَأَنْهَى النَّاسِ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأَوْقَعِهِمْ فِيهِ، فَكَيْفَ الْحَيَاةُ مَعَ هَؤُلاءِ؟ ! "

Hasan el-Basrî der ki: "Zamanında öyle topluluklarla beraber oldum ki insanlar içinde en fazla iyiliği emreden ve en fazla iyilik yapan onlardı. Yine insanlar içinde en fazla kötülükten sakındıran ve ondan en çok uzak duran onlardı. Ancak şimdi öyle bir topluluk içinde yaşıyoruz ki insanlar içinde en fazla kendileri iyiliği emrediyorlar, ancak iyilikten en uzak duran yine kendileridir. İnsanları kötülükten en fazla onlar sakındırıyorlar, ancak en fazla kötülüğü yine onlar yapıyorlar. Bunlarla nasıl yaşanır ki!"

(١٨٨٩)- [٢/١٥٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ بْنِ سَالِمٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ النُّعْمَانِ السُّلَمِيُّ، قَالَ: ثنا هَدِيَّةُ، قَالَ: ثنا حَزْمُ بْنُ أَبِي حَزْمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ، يَقُولُ: " بِئْسَ الرَّفِيقَانِ الدِّرْهَمُ وَالدِّينَارُ، لا يَنْفَعَانِكَ حَتَّى يُفَارِقَاكَ "

Hasan el-Basrî der ki: "Dirhem ile dinar ne kötü arkadaştırlar! Senden ayrılana kadar bir faydalarını göremezsin!"

(١٨٩٠)- [٢/١٥٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِدْرِيسَ، قَالَ: ثنا يُونُسُ بْنُ حَبِيبٍ، قَالَ: ثنا أَبُو دَاوُدَ، ثنا الْمُبَارَكُ بْنُ فَضَالَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ، يَقُولُ: " ابْنَ آدَمَ طَإِ الأَرْضَ بِقَدَمِكَ، فَإِنَّهَا عَنْ قَلِيلٍ قَبْرُكَ، إِنَّكَ لَمْ تَزَلْ فِي هَدْمِ عُمُرِكَ مُنْذُ سَقَطْتَ مِنْ بَطْنِ أُمِّكَ "

Hasan el-Basrî der ki: "Âdemoğlu! Dünyayı ayaklarının altına al, zira az bir süre sonra senin kabrin olacaktır! Bil ki annenden doğduğundan beri ömrünü tüketmektesin!"

(١٨٩١)- [٢/١٥٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ هَارُونَ بْنِ حُمَيْدٍ، قَالَ: ثنا عَلِيُّ بْنُ مُسْلِمٍ، قَالَ: ثنا زَافِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ أَبِي قَيْسٍ، عَنِ الْحَسَنِ، قَالَ: " لا تُخَالِفُوا اللَّهَ عَنْ أَمْرِهِ، فَإِنَّ خِلافًا عَنْ أَمْرِهِ عِمْرَانُ دَارٍ قُضِيَ عَلَيْهَا الْخَرَابُ "

Hasan der ki: "Allah'a emirleri hususunda muhalif olmayın. Onun emrine aykırı davranmak; harab olmaya mahkûm olan bir ev inşa etmek gibidir."

(١٨٩٢)- [١٥٥/٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبَانَ الْعَسْقَلانِيُّ، قَالَ: ثنا بُكَيْرُ بْنُ نُصَيْرٍ، قَالَ: ثنا ضَمْرَةُ، عَنِ ابْنِ شَوْذَبٍ، قَالَ: لَمَّا مَاتَ الْحَجَّاجُ وَوَلِيَ سُلَيْمَانُ، فَأَقْطَعَ النَّاسَ الْمَوَاتَ فَجَعَلَ النَّاسُ يَأْخُذُونَ، فَقَالَ ابْنُ الْحَسَنِ لأَبِيهِ: لَوْ أَخَذْنَا كَمَا يَأْخُذُ النَّاسُ، فَقَالَ: " اسْكُتْ، مَا يَسُرُّنِي أَنَّ لِي مَا بَيْنَ الْجِسْرَيْنِ بِزِنْبِيلِ تُرَابٍ "

İbn Şevzeb der ki: Haccâc öldüğünde ve Süleymân vali olduğunda, insanlara ölen yakınları için ödenek bağladı, insanlar da almaya başladı. Hasan'ın oğlu, babasına "Biz de insanlar gibi alsak?" deyince, Hasan "Sus! İki köprü arasında bir zembil toprağım dahi olmasını istemem" dedi.

(١٨٩٣)- [١٥٥/٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ شَدَّادٍ، قَالَ: ثنا بُكَيْرُ بْنُ نُصَيْرٍ، قَالَ: ثنا ضَمْرَةُ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ رُومَانَ، عَنِ الْحَسَنِ " أَبَى اللَّهُ تَعَالَى أَنْ يُعْطِيَ عَبْدًا مِنْ عِبَادِهِ شَيْئًا مِنَ الدُّنْيَا، إلا بِعِوَضِ خَطَرٍ مِثْلِهِ مِنْ بَلاءٍ، إِمَّا عَاجِلا وَإِمَّا آجِلا "

Hasan der ki: "Allah, herhangi bir kuluna, tehlikeli bir belanın karşılığı dışında hiçbir şey vermek istemez, ya muaccel veya müeccel olarak."

(١٨٩٤)- [١٥٦/٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، قَالَ: ثنا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، قَالَ: ثنا الْحُمَيْدِيُّ، قَالَ: ثنا سُفْيَانُ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا مُوسَى، يَقُولُ: كُنَّا عِنْدَ الْحَسَنِ، فَجَاءَ ابْنُهُ، فَقَالَ: أَيْ أَبَةِ، إِنَّ هَذَا السَّهْمَ قَدِ انْكَسَرَ، فَنَظَرَ إِلَيْهِ الْحَسَنُ، فَقَالَ: " الأَمْرُ أَعْجَلُ مِنْ ذَلِكَ "

Ebû Mûsa der ki: Hasan'ın yanındaydık. Oğlu gelip "Babacığım! Bu ok kırılmış" dedi. Hasan ona baktı ve şöyle dedi: "Mesele bundan daha acildir."

(١٨٩٥)- [١٥٦/٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، قَالَ: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ الْحَارِثِ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُغِيرَةِ، قَالَ: ثنا عِمْرَانُ بْنُ خَالِدٍ، عَنِ الْحَسَنِ: وَسَأَلَهُ رَجُلٌ أَنَّ رَجُلا قَالَ لِلْحَسَنِ: يَا أَبَا سَعِيدٍ، مَا الإِيمَانُ؟ قَالَ: " الصَّبْرُ وَالسَّمَاحَةُ "، فَقَالَ الرَّجُلُ: يَا أَبَا سَعِيدٍ، فَمَا الصَّبْرُ وَالسَّمَاحَةُ؟ قَالَ: " الصَّبْرُ عَنْ مَعْصِيَةِ اللَّهِ، وَالسَّمَاحَةُ بِأَدَاءِ فَرَائِضِ اللَّهِ ﷻ "

İmrân b. Hâlid der ki: Adamın biri Hasan'a: "Ey Ebû Saîd! İman nedir?" diye sorunca, Hasan: "Sabır ve cömertliktir!" dedi. Adam: "Ey Ebû Saîd! Peki, sabır ve cömertlik nedir?" diye sorunca da Hasan: "Allah'a isyan

anında geri durup sabretmektir. Cömertlik de Allah'ın buyruklarını ifa etmede elden geleni yapmaktır" karşılığını verdi.

(١٨٩٦)- [١٥٦/٢] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنِي.... .، قَالَ: ثنا أَبُو يَحْيَى، قَالَ: ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَائِشَةَ، قَالَ: ثنا رُوَيْدُ بْنُ مُجَاشِعٍ، عَنْ غَالِبٍ الْقَطَّانِ، عَنِ الْحَسَنِ، قَالَ: " فَضْلُ الفِعَالِ عَلَى الْمَقَالِ مَكْرُمَةٌ، وَفَضْلُ الْمَقَالِ عَلَى الْفِعَالِ مَنْقَصَةٌ "

Hasan el-Basrî der ki: "Amel edenin konuşana üstünlüğü, Allah katında itibardır. Konuşanın amel edene üstünlüğü ise eksikliğidir."

(١٨٩٧)- [١٥٦/٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَمَةَ بْنِ شَبِيبٍ، قَالَ: ثنا أَبُو الْوَلِيدِ بْنُ غِيَاثٍ الضُّبَعِيُّ، قَالَ: ثنا صَالِحٌ الْمُرِّيُّ، قَالَ: دُعِيَ الْحَسَنُ وَفَرْقَدٌ السَّبَخِيُّ إِلَى وَلِيمَةٍ، فَقُرِّبَ إِلَيْهِمَا أَلْوَانُ الطَّعَامِ، فَاعْتَزَلَ فَرْقَدٌ وَلَمْ يَأْكُلْ، فَقَالَ الْحَسَنُ: " مَا لَكَ يَا فُرَيْقِدُ، أَتَرَى أَنَّ لَكَ فَضْلا عَلَى إِخْوَانِكَ بِكَسْيِكَ هَذَا؟ ! فَقَدْ بَلَغَنِي أَنَّ عَامَّةَ أَهْلِ النَّارِ أَصْحَابُ الأَكْسِيَةِ "

Sâlih el-Murriy der ki: Hasan ve Ferkad es-Sebahî bir ziyafete davet edilmişlerdi. Onlara renkli renkli yemekler takdim edildi. Ferkad çekildi ve yemedi. Hasan şöyle dedi: "Sana ne oldu ey Furaykıd? Bu tavrınla kardeşlerine üstün olacağını mı sanıyorsun? Bana ulaşan bilgilere göre; cehennem ehlinin tümü tavır takınanlardır."

(١٨٩٨)- [١٥٦/٢] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، قَالَ: ثنا الْوَلِيدُ بْنُ شُجَاعٍ، قَالَ: ثنا ضَمْرَةُ، عَنِ الْحَسَنِ، قَالَ: " الرَّجَاءُ وَالْخَوْفُ مَطِيَّتَا الْمُؤْمِنِ "

Hasan el-Basrî der ki: "Ümit ile korku, müminin (âhirete yolculuğunda) en önemli bineklerdir."

(١٨٩٩)- [١٥٦/٢] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي هَارُونُ، قَالَ: ثنا سَيَّارٌ، قَالَ: ثنا حَوْشَبٌ، قَالَ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ، يَقُولُ: " وَاللَّهِ لَقَدْ عَبَدَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ الأَصْنَامَ بَعْدَ عِبَادَتِهِمْ لِلرَّحْمَنِ تَعَالَى بِحُبِّهِمُ الدُّنْيَا "

Hasan el-Basrî der ki: "Vallahi İsrail oğulları dünyaya olan sevgilerinden dolayı, Rahmân'a ibadet ederken sonradan putlara tapar olmuşlardır."

(١٩٠٠)- [١٥٦/٢] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: ثنا فَيَّاضُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثنا بَعْضُ أَصْحَابِنَا يُكْنَى أَبَا أَيُّوبَ، قَالَ: دَخَلَ الْحَسَنُ الْمَسْجِدَ وَمَعَهُ فَرْقَدٌ، فَقَعَدَ إِلَى جَنْبِ حَلْقَةٍ يَتَكَلَّمُونَ فَصَنَتَ لِحَدِيثِهِمْ، ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى فَرْقَدٍ، فَقَالَ: " يَا فَرْقَدُ، وَاللَّهِ مَا هَؤُلاءِ إِلا قَوْمٌ مَلُّوا الْعِبَادَةَ، وَوَجَدُوا الْكَلامَ أَهْوَنَ عَلَيْهِمْ، وَقَلَّ وَرَعُهُمْ فَتَكَلَّمُوا "

Ebû Eyyûb der ki: Hasan el-Basrî, Ferkad ile mescide girdi ve sohbet eden bir grubun yanına yaklaştı. Onları biraz dinledikten sonra Ferkad'a dönüp şöyle dedi: "Ey Ferkad! Bunlar ibadetten usanmışlar, konuşmayı da ibadetten daha kolay bulmuşlar. Günahtan yana korkuları azaldığı için de böyle konuşuyorlar."

(١٩٠١)- [١٥٧/٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ شِبْلٍ، قَالَ: ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، قَالَ: ثنا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ أَبِي هِلالٍ صَاحِبِ الْبُشْرَى، أَنَّ الْحَسَنَ، قَالَ: " وَايْمُ اللَّهِ، مَا مِنْ عَبْدٍ قُسِمَ لَهُ رِزْقُ يَوْمٍ بِيَوْمٍ، فَلَمْ يَعْلَمْ أَنَّهُ قَدْ خِيرَ لَهُ إِلا عَاجِزٌ أَوْ غَبِيُّ الرَّأْيِ "

Hasan der ki: "Allah'a yemin ederim ki; rızkı gün be gün taksim edilen her bir kul, kendisi için hayırlı olanın bu olduğunu bilmezse, ya acizdir veya ahmak görüşlüdür."

(١٩٠٢)- [١٥٧/٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ شِبْلٍ، قَالَ: ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ الْمُخْتَارِ، عَنِ الْحَسَنِ، قَالَ: " إِنَّ الْمُؤْمِنَ قَوَّامٌ عَلَى نَفْسِهِ يُحَاسِبُ نَفْسَهُ لِلَّهِ، وَإِنَّمَا خَفَّ الْحِسَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى قَوْمٍ حَاسَبُوا أَنْفُسَهُمْ فِي الدُّنْيَا، وَإِنَّمَا شَقَّ الْحِسَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى قَوْمٍ أَخَذُوا هَذَا الأَمْرَ عَلَى غَيْرِ مُحَاسَبَةٍ، إِنَّ الْمُؤْمِنَ يَفْجَؤُهُ الشَّيْءُ يُعْجِبُهُ، فَيَقُولُ: وَاللَّهِ إِنِّي لأَشْتَهِيكَ وَإِنَّكَ لِمَنْ حَاجَتِي وَلَكِنْ وَاللَّهِ مَا مِنْ وَصِلَةٍ إِلَيْكَ هَيْهَاتَ حِيلَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ، وَيَفْرُطُ مِنْهُ الشَّيْءُ فَيَرْجِعُ إِلَى نَفْسِهِ فَيَقُولُ: مَا أَرَدْتُ إِلَى هَذَا مَا لِيَ وَلِهَذَا؟ ! وَاللَّهِ مَا لِيَ عُذْرٌ بِهَا وَوَاللَّهِ لا أَعُودُ لِهَذَا أَبَدًا إِنْ شَاءَ اللَّهُ، إِنَّ الْمُؤْمِنِينَ قَوْمٌ أَوْثَقَهُمُ الْقُرْآنُ وَحَالَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ هَلَكَتِهِمْ، إِنَّ الْمُؤْمِنَ أَسِيرٌ فِي الدُّنْيَا

يَسْعَى فِي فِكَاكِ رَقَبَتِهِ لا يَأْمَنُ شَيْئًا حَتَّى يَلْقَى اللَّهَ ﷻ يَعْلَمُ أَنَّهُ مَأْخُوذٌ عَلَيْهِ مِنْ ذَلِكَ كُلِّهِ "

Hasan el-Basrî şöyle der: "Mümin, nefsini düzelten ve Allah için kendini hesaba çekendir. Nefislerini dünyadayken hesaba çekenler için kıyamet günü hesap kolay olur. Dünya hayatını kendilerini hesaba çekmeden yaşayanlar için ise kıyamet günü hesap zor olacaktır. Mümin hoşuna giden bir şeyle karşılaşınca: «Vallahi! Benim canım seni istiyor ve sana ihtiyacım var. Ama vallahi sana ulaşmam imkânsız. Seninle aramızda engel var» der. Mümin yanlışlık yapınca kendi nefsine döner ve: «Ben bunu istememiştim. Bu şeyden bana ne? Vallahi bunu yaparken hiçbir mazeretim yoktu ve vallahi inşallah bir daha bu hatayı yapmayacağım» der. Müminleri Kur'ân birbirlerine bağlamış ve helak olmalarına engel olmuştur. Mümin, dünyada esir gibidir ve esaretten kurtulmak için çalışır. Allah'a kavuşmadan hiçbir şeyden emin olmaz ve bütün yaptıklarından hesaba çekileceğini bilir."

(١٩٠٣)- [١٥٧/٢] حَدَّثَنَا أَبِي، قَالَ: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْوَزِيرِ، قَالَ: ثنا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ النَّاجِيِّ، عَنِ الْحَسَنِ، قَالَ: " يَا ابْنَ آدَمَ، إِذَا رَأَيْتَ النَّاسَ فِي خَيْرٍ فَنَافِسْهُمْ فِيهِ، وَإِذَا رَأَيْتَهُمْ فِي هَلَكَةٍ فَذَرْهُمْ وَمَا اخْتَارُوا لأَنْفُسِهِمْ، قَدْ رَأَيْنَا أَقْوَامًا آثَرُوا عَاجِلَتَهُمْ عَلَى عَاقِبَتِهِمْ، فَذَلُّوا وَهَلَكُوا وَافْتُضِحُوا، يَا ابْنَ آدَمَ، إِنَّمَا الْحُكْمُ حُكْمَانِ، فَمَنْ حَكَمَ بِحُكْمِ اللَّهِ فَإِمَامٌ عَدْلٌ، وَمَنْ حَكَمَ بِغَيْرِ حُكْمِ اللَّهِ فَحُكْمُ الْجَاهِلِيَّةِ، إِنَّمَا النَّاسُ ثَلاثَةٌ: مُؤْمِنٌ، وَكَافِرٌ، وَمُنَافِقٌ، فَأَمَّا الْمُؤْمِنُ فَعَامَلَ اللَّهَ بِطَاعَتِهِ، وَأَمَّا الْكَافِرُ فَقَدْ أَذَلَّهُ اللَّهُ كَمَا قَدْ رَأَيْتُمْ، وَأَمَّا الْمُنَافِقُ فَهَاهُنَا مَعَنَا فِي الْحُجَرِ وَالطُّرُقِ وَالأَسْوَاقِ نَعُوذُ بِاللَّهِ وَاللَّهِ مَا عَرَفُوا رَبَّهُمْ، اعْتَبِرُوا إِنْكَارَهُمْ رَبَّهُمْ بِأَعْمَالِهِمُ الْخَبِيثَةِ، وَإِنَّ الْمُؤْمِنَ لا يُصْبِحُ إِلا خَائِفًا وَإِنْ كَانَ مُحْسِنًا لا يُصْلِحُهُ إِلا ذَلِكَ، وَلا يُمْسِي إِلا خَائِفًا وَإِنْ كَانَ مُحْسِنًا لأَنَّهُ بَيْنَ مَخَافَتَيْنِ بَيْنَ ذَنْبٍ قَدْ مَضَى لا يَدْرِي مَاذَا يَصْنَعُ اللَّهُ تَعَالَى فِيهِ، وَبَيْنَ أَجَلٍ قَدْ بَقِيَ لا يَدْرِي مَا يُصِيبُ فِيهِ مِنَ الْهَلَكَاتِ، إِنَّ الْمُؤْمِنِينَ شُهُودُ اللَّهِ فِي الأَرْضِ يَعْرِضُونَ أَعْمَالَ بَنِي آدَمَ عَلَى كِتَابِ اللَّهِ فَمَنْ وَافَقَ كِتَابَ اللَّهِ حَمِدَ اللَّهَ عَلَيْهِ،

وَمَنْ خَالَفَ كِتَابَ اللَّهِ عَرَفُوا أَنَّهُ مُخَالِفٌ لِكِتَابِ اللَّهِ وَعَرَفُوا بِالْقُرْآنِ ضَلالَةَ مَنْ ضَلَّ مِنَ الْخَلْقِ "

Hasan el-Basrî der ki: "Ey Âdemoğlu! İnsanları hayır üzere görürsen, bu hayırda onlarla yarış. Eğer helaklerine sebep olacak şeyler yaptıklarını görürsen onları tercihleriyle baş başa bırak. Öyle topluluklar gördük ki; dünyalarını âhiretlerine tercih ettiler ve helak olup rezil oldular.

Ey Âdemoğlu! Hüküm ikidir. Kim Allah'ın hükmüyle hüküm verirse, bu kişi adil bir liderdir. Kim de Allah'ın hükmünden başkasıyla hüküm verirse bu kişinin hükmü cahiliye hükmüdür.

İnsanlar üç kısımdır: Mümin, kâfir ve münafık: Mümin, Allah'a itaat ederek yaşar, kâfiri ise gördüğünüz gibi Allah zelil eder. Münafığa gelince bu kişi, evlerde, yollarda, çarşılarda bizimle yaşar. Bundan Allah'a sığınırız; bunlar Rablerini bilmezler ve işledikleri kötü amelleriyle de Allah'ı inkâr etmişlerdir. Mümin her zaman korku içindedir. Sürekli güzel ameller yapsa da geçmişte işlemiş olduğu bir günah sebebiyle Allah'ın kendisine nasıl muamele edeceğini bilmeme korkusu ve hayatının kalan kısmında kendisini helak edecek hangi ameli yapacağını bilmeme korkusu sebebiyle devamlı iki korku arasındadır.

Müminler, Allah'ın yeryüzündeki şahitleridir. Âdemoğullarının amelleri Allah'ın Kitab'ına göre değerlendirilir. Kim Allah'ın Kitab'ına uygun hareket ederse bu hareketlerinden dolayı Allah'a hamd eder. Kitabullah'a muhalif olan amelleri ise yine bu müminler Allah'ın Kitab'ına bakıp tanırlar. Yine bu kişiler Kur'ân'a bakıp insanlardan kimin dalâlete düştüğünü bilirler"

(١٩٠٤)- [١٥٨/٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي سَهْلٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَبْسِيُّ، قَالَ: ثنا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ، عَنْ أَشْعَثَ، قَالَ: " كُنَّا إِذَا دَخَلْنَا عَلَى الْحَسَنِ، خَرَجْنَا وَلا نَعُدُّ الدُّنْيَا شَيْئًا "

Eş'as der ki: "Hasan'ın yanına girdiğimiz zaman, dünyaya hiç değer vermez bir halde çıkardık."

(١٩٠٥)- [١٥٨/٢] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ أَبُو الْعَبَّاسِ السَّرَّاجُ، قَالَ: ثنا حَاتِمُ بْنُ اللَّيْثِ، قَالَ: ثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ الطَّالْقَانِيُّ، قَالَ: ثنا بُكَيْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَابِدِيُّ، حَدَّثَنِي أَبُو زُهَيْرٍ، عَنِ الْحَسَنِ، قَالَ: " أَرَى رِجَالا وَلا أَرَى عُقُولا، أَسْمَعُ أَصْوَاتًا وَلا أَرَى أَنِيسًا، أَخْصَبُ أَلْسِنَةً وَأَجْدَبُ قُلُوبًا "

Hasan der ki: "Adamlar görüyorum, ama akıl göremiyorum. Sesler duyuyorum, ama teselli etmiyor. Dilleri uzun, kalpleri kurak görüyorum."

(١٩٠٦)- [١٥٨/٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ شَدَّادٍ، قَالَ: ثنا بُكَيْرُ بْنُ نُصَيْرٍ، قَالَ: ثنا ضَمْرَةُ، عَنْ هِشَامٍ، عَنِ الْحَسَنِ، قَالَ: " خَصْلَتَانِ مِنَ الْعَبْدِ إِذَا صَلُحَتَا صَلُحَ مَا سِوَاهُمَا: الرُّكُونُ إِلَى الظَّلَمَةِ، وَالطُّغْيَانُ فِي النِّعْمَةِ، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿وَلا تَرْكَنُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ﴾، وَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿وَلا تَطْغَوْا فِيهِ فَيَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبِي﴾ "

Hasan el-Basrî der ki: "Kulda şu iki şey düzgün olursa diğer huyları da düzgün olur. Bunlar; zulme boyun eğmemek ve nimet içindeyken azmamaktır. Allah şöyle buyuruyor: **"Haksızlık yapanlara yönelmeyin, yoksa ateş size de dokunur."**[1] Yine yüce Allah şöyle buyurur: **"Size rızık olarak verdiğimiz şeylerin temiz ve helâl olanlarından yiyin. Bu konuda aşırı da gitmeyin, yoksa üzerinize gazabım iner."**[2]

(١٩٠٧)- [١٥٨/٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، قَالَ: ثنا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، قَالَ: ثنا الْحُمَيْدِيُّ، قَالَ: ثنا سُفْيَانُ، قَالَ: ثنا أَبُو مُوسَى، قَالَ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ، يَقُولُ: " إِنَّ الْعَبْدَ الْمُؤْمِنَ لَيَعْمَلُ الذَّنْبَ، فَلا يَزَالُ بِهِ كَئِيبًا "

Hasan der ki: "Mümin kul, günahı işler, ama ondan dolayı huzursuz kalır."

(١٩٠٨)- [١٥٨/٢] ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الْمَرْوَزِيُّ، قَالَ: ثنا عَاصِمُ بْنُ عَلِيٍّ، قَالَ: ثنا جُوَيْرِيَةُ بْنُ بَشِيرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ قَرَأَ هَذِهِ الآيَةَ: ﴿إِنَّ اللَّهَ

---

[1] Hûd Sur. 133

[2] Tâhâ Sur. 81

يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالإِحْسَانِ﴾، ثُمَّ وَقَفَ فَقَالَ: " إِنَّ اللَّهَ جَمَعَ لَكُمُ الْخَيْرَ كُلَّهُ وَالشَّرَّ كُلَّهُ فِي آيَةٍ وَاحِدَةٍ، فَوَاللَّهِ مَا تَرَكَ الْعَدْلُ وَالإِحْسَانُ شَيْئًا مِنْ طَاعَةِ اللَّهِ ﷻ إِلا جَمَعَهُ، وَلا تَرَكَ الْفَحْشَاءُ وَالْمُنْكَرُ وَالْبَغْيُ مِنْ مَعْصِيَةِ اللَّهِ شَيْئًا إِلا جَمَعَهُ "

Cüveyriyye b. Beşîr der ki: Hasan; **"Muhakkak ki Allah, adaleti ve iyiliği emreder..."**[1] âyetini okudu, sonra durdu ve şöyle dedi: "Allah bütün iyilikleri ve kötülükleri bu tek âyette toplamıştır. Vallah, "adalet" ve "ihsan" Allah'a itaat alanındaki her şeyi içerir, "fuhşiyat", "münker" ve "bağy" ise Allah'ın emirlerine karşı gelme alanındaki her şeyi içerir."

(١٩٠٩)- [٢/١٥٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: ثنا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، قَالَ: ثنا الْحُمَيْدِيُّ، قَالَ: ثنا عُثْمَانُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدِ بْنِ جُدْعَانَ، قَالَ: أَخْبَرْتُ الْحَسَنَ بِمَوْتِ الْحَجَّاجِ فَسَجَدَ، وَقَالَ: " اللَّهُمَّ عَقِيرُكَ وَأَنْتَ قَتَلْتَهُ، فَاقْطَعْ سُنَّتَهُ وَأَرِحْنَا مِنْ سُنَّتِهِ وَأَعْمَالِهِ الْخَبِيثَةِ، وَدَعَا عَلَيْهِ "

Ali b. Zeyd b. Cud'an der ki: Hasan'a, (Zalim lakaplı vali) Haccâc'ın ölüm haberini verdiğimde secdeye kapanıp şöyle dedi: "Allahım! Senin iktidarsız kulunu sen öldürdün. Sünnetini (getirdiği kuralları) kes, onun sünnetinden ve pis işlerinden bizi kurtar" dedi ve beddua etti.

(١٩١٠)- [٢/١٥٩] حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ هَارُونَ بْنِ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثنا يَحْيَى بْنُ مُحَمَّدٍ الْحِنَّاءُ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ، قَالَ: ثنا مُضَرُ الْفَارِسِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الْوَاحِدِ بْنَ زَيْدٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ، يَقُولُ: " لَوْ عَلِمَ الْعَابِدُونَ أَنَّهُمْ لا يَرَوْنَ رَبَّهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَمَاتُوا "

Hasan(-ı Basrî) der ki: "Çok ibadet edenler, kıyamet gününde Rablerini göremeyeceklerini bilselerdi ölürlerdi."

Şeyh (Ebû Nuaym) diyor ki; Hasan'ın sözlerinden, bu anlattıklarımızla yetiniyoruz. Ardından onun rivayetinde tek kaldığı hadislerinden örnekler veriyoruz:

Takrîb 2509-a, Takrîb 235, Takrîb 6, Takrîb 2774, Takrîb 1829, Takrîb 2884, Takrîb 331, Takrîb 3717-a

---

[1] Nahl Sur. 90

❁❁❁

Şeyh (Ebû Nuaym) diyor ki; Bu tabakayı, Medine ahalisinin tabakası takip eder. Onlarda fıkıh ve dini anlama galip gelmiş ve onunla tanınmışlardır. İnsanlar onların fetvalarına dayanarak, karşılaştıkları imtihanlardan başarıyla çıkmışlardır. İbadet ve taat konusunda büyük payları vardı. Bunu yaparken de açıkça değil, kimseye söylemeden gizlice yapmışlardır.

Onlardan bazıları: Saîd b. el-Müseyyeb, Urve b. ez-Zübeyr, Kâsım b. Muhammed b. Ebî Bekr, Ebû Bekr b. Abdirrahman b. el-Hâris, Hârice b. Zeyd b. Sâbit, Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe ve Süleymân b. Yesâr.

Bunlar, ibadetleri ve taatları, bir çok meşhur âbidin ibadetinden üstün olan; yedi fakih diye bilinen kişilerdir. Her birini; sözlerinden ve hallerinden bahseden birer hadisle kısaca anlattık. Böylece örnek edinmek isteyen; davranışlarını, ibadet ve taatte takip ettikleri metodları anlayıp vakıf olsun.

Saîd b. el-Müseyyeb

Ebû Muhammed Saîd b. el-Müseyyeb b. Hazen el-Mahzûmî, imtihana maruz kalanlardan idi. İmtihana tâbi tutuldu, kınayanların sözlerine aldırmadı, ibadet ve cemaat ehli, iffet ve kanaat sahibiydi. Adı gibi taatte (saîd) cennetlik, masiyet ve cehaletten uzaktı.

Derler ki: Tasavvuf, hizmet etmeye imkân bulmak ve hürmete hürmet etmektir.

(١٩١٩)- [٢/١٦١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْفَضْلِ، قَالَ: ثنا الْفَضْلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْجَنَدِيُّ، قَالَ: ثنا صَامِتُ بْنُ مُعَاذٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ الْمَجِيدِ يَعْنِي ابْنَ أَبِي رَوَّادٍ، قَالَ: ثنا مَعْمَرٌ، عَنْ بَكْرِ بْنِ خُنَيْسٍ، قَالَ: قُلْتُ لِسَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ وَقَدْ رَأَيْتُ أَقْوَامًا يُصَلُّونَ وَيَتَعَبَّدُونَ: يَا أَبَا مُحَمَّدٍ، أَلَا تَتَعَبَّدُ مَعَ هَؤُلَاءِ الْقَوْمِ، فَقَالَ لِي: " يَا ابْنَ أَخِي إِنَّهَا لَيْسَتْ

بِعِبَادَةٍ "، قُلْتُ لَهُ: فَمَا التَّعَبُّدُ يَا أَبَا مُحَمَّدٍ ؟ قَالَ: " التَّفَكُّرُ فِي أَمْرِ اللَّهِ، وَالْوَرَعُ عَنْ مَحَارِمِ اللَّهِ، وَأَدَاءُ فَرَائِضِ اللَّهِ تَعَالَى "

Bekr b. Huneys anlatıyor: Namaz kılıp ibadetlerde bulunan bir topluluk gördüğümde, Saîd b. el-Müseyyeb'e: "Ey Ebû Muhammed! Şu topluluğun ibadetine sen de katılmaz mısın?" diye sordum. Bana: "Yeğenim! İbadet o değildir" dedi. Ben: "Peki, ibadet nedir?" diye sorduğumda ise: "İbadet, Allah'ın buyrukları üzerinde tefekkür etmek, yasakladığı şeylerden uzak durmak ve farzları yerine getirmektir" dedi.

(١٩٢٠)- [١٦٢/٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ عَاصِمٍ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ الطُّفَيْلِ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو الْمَغْرِبِيُّ، قَالَ: ثنا عَطَّافُ بْنُ خَالِدٍ، عَنْ صَالِحِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ زَائِدَةَ، أَنَّ فِتْيَةً مِنْ بَنِي لَيْثٍ كَانُوا عُبَّادًا، وَكَانُوا يَرُوحُونَ بِالْهَاجِرَةِ إِلَى الْمَسْجِدِ وَلا يَزَالُونَ يُصَلُّونَ حَتَّى يُصَلَّى الْعَصْرُ، فَقَالَ صَالِحٌ لِسَعِيدٍ: هَذِهِ هِيَ الْعِبَادَةُ، لَوْ نَقْوَى عَلَى مَا يَقْوَى عَلَيْهِ هَؤُلاءِ الْفِتْيَانُ، فَقَالَ سَعِيدٌ: " مَا هَذِهِ الْعِبَادَةُ، وَلَكِنَّ الْعِبَادَةَ التَّفَقُّهُ بِالدِّينِ، وَالتَّفَكُّرُ فِي أَمْرِ اللَّهِ تَعَالَى "

Sâlih b. Muhammed b. Zâide bildiriyor: Leys oğullarından birkaç genç öğle vakti mescide gider ve ikindi namazı vakti girene kadar namaz kılıp dururlardı. Ben, Saîd'e: "İşte ibadet budur! Keşke bizim de bu gençlerin yaptığına gücümüz yetseydi" dediğimde Saîd şöyle karşılık verdi: "İbadet bu değildir. Asıl ibadet, dinde fakih biri olmak ve Allah'ın buyrukları üzerinde tefekkür etmektir."

(١٩٢١)- [١٦٢/٢] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الثَّقَفِيُّ، قَالَ: ثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: ثنا عَطَّافُ بْنُ خَالِدٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ حَرْمَلَةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ، قَالَ: " مَنْ حَافَظَ عَلَى الصَّلَوَاتِ الْخَمْسِ فِي جَمَاعَةٍ، فَقَدْ مَلأَ الْبَرَّ وَالْبَحْرَ عِبَادَةً "

Saîd b. el-Müseyyeb der ki: "Kim beş vakit namazını cemaatle kılmaya dikkat ederse, karayı ve denizi ibadetle doldurmuş olur."

(١٩٢٢)- [١٦٢/٢] ثنا إِبْرَاهِيمُ، وَأَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، قَالا: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الثَّقَفِيُّ، قَالَ: ثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: ثنا عَطَّافٌ، عَنِ ابْنِ حَرْمَلَةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ

الْمُسَيِّبِ، أَنَّهُ اشْتَكَى عَيْنَيْهِ، فَقِيلَ لَهُ: يَا أَبَا مُحَمَّدٍ، لَوْ خَرَجْتَ إِلَى الْعَقِيقِ فَنَظَرْتَ إِلَى الْخُضْرَةِ فَوَجَدْتَ رِيحَ الْبَرِّيَّةِ لَنَفَعَ ذَلِكَ بَصَرَكَ، فَقَالَ سَعِيدٌ: " فَكَيْفَ أَصْنَعُ بِشُهُودِ الْعَتَمَةِ وَالصُّبْحِ؟ "

İbn Harmele bildiriyor: Saîd b. el-Müseyyeb bir defasında gözlerinden rahatsızlandı. Kendisine: "Ey Ebû Muhammed! Akîk taraflarına gitsen de orada yeşillikleri, ağaçların otların kokusunu alsan belki gözlerin için bir faydası dokunur" dediklerinde: "Yatsı ile sabah namazlarını cemaatle kılacakken, nasıl gidebilirim?" karşılığını verdi.

(١٩٢٣)- [١٦٢/٢] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْفَضْلِ، قَالَ: ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ السَّرَّاجُ، قَالَ: ثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: ثنا عَطَّافُ بْنُ خَالِدٍ، عَنِ ابْنِ حَرْمَلَةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ، أَنَّهُ قَالَ: " مَا فَاتَتْنِي الصَّلاةُ فِي الْجَمَاعَةِ مُنْذُ أَرْبَعِينَ سَنَةً "

Saîd b. el-Müseyyeb der ki:: "Kırk yıl boyunca tek bir cemaat namazını bile kaçırmış değilim."

(١٩٢٤)- [١٦٢/٢] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: ثنا وَكِيعٌ، قَالَ: ثنا سُفْيَانُ بْنُ أَبِي سَهْلٍ وَهُوَ عُثْمَانُ بْنُ أَبِي حَكِيمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيِّبِ، يَقُولُ: " مَا أَذَّنَ الْمُؤَذِّنُ مُنْذُ ثَلاثِينَ سَنَةً إِلا وَأَنَا فِي الْمَسْجِدِ "

Yine der ki: "Otuz yıldır, müezzin ezanı ben mescidde iken okumuştur."

(١٩٢٥)- [١٦٢/٢] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ يَزِيدَ الرَّقِّيُّ، قَالَ: ثنا جَعْفَرُ بْنُ بُرْقَانَ، عَنْ مَيْمُونِ بْنِ مِهْرَانَ أَنَّ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيِّبِ " مَكَثَ أَرْبَعِينَ سَنَةً لَمْ يَلْقَ الْقَوْمَ قَدْ خَرَجُوا مِنَ الْمَسْجِدِ وَفَرَغُوا مِنَ الصَّلاةِ "

Meymûn b. Mihrân'ın bildirdiğine göre Saîd b. el-Müseyyeb kırk yıl boyunca (hep cemaatle namaz kıldığı için) insanları mescitten çıkarken görmüş değildir.

(١٩٢٦)- [١٦٣/٢] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَنَسُ يَعْنِي ابْنَ عِيَاضٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ حَرْمَلَةَ، عَنْ بُرْدٍ مَوْلَى ابْنِ الْمُسَيِّبِ، قَالَ: " مَا نُودِيَ لِلصَّلاةِ مُنْذُ أَرْبَعِينَ سَنَةً إِلا وَسَعِيدٌ فِي الْمَسْجِدِ"

İbnu'l-Müseyyeb'in azatlısı Bürd der ki: "Kırk yıldır ne zaman ezan okunsa Saîd hep mescidde olurdu."

(١٩٢٧)- [١٦٣/٢] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، قَالَ: ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ السَّرَّاجُ، قَالَ: ثنا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: ثنا يَحْيَى بْنُ وَاضِحٍ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ عُلَيَّةَ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أُمَيَّةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ، قَالَ: " مَا دَخَلَ عَلَيَّ وَقْتُ صَلاةٍ، إِلا وَقَدْ أَخَذْتُ أُهْبَتَهَا، وَلا دَخَلَ عَلَيَّ قَضَاءُ فَرْضٍ، إِلا وَأَنَا إِلَيْهِ مُشْتَاقٌ "

Saîd der ki: "Ne zaman bir namaz vakti gelse mutlaka kendimi ona hazırlamışımdır. Ne zaman da farz olan bir namaza başlasam onu büyük bir özlem içinde kılarım."

(١٩٢٨)- [١٦٣/٢] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، قَالَ: ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ السَّرَّاجُ، قَالَ: ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: ثنا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ قَتَادَةَ، قَالَ: قَالَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيِّبِ ذَاتَ يَوْمٍ: " مَا نَظَرْتُ فِي أَقْفَاءِ قَوْمٍ سَبَقُونِي بِالصَّلاةِ مُنْذُ عِشْرِينَ سَنَةً "

Saîd der ki: "Yirmi yıldır namazda, mescide benden önce gelenlerin sırtını seyretmiş değilim (hep erken gelip en ön safta namaz kılıyorum)."

(١٩٢٩)- [١٦٣/٢] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ: سَمِعْتُ عَمْرَو بْنَ أَبِي سَلَمَةَ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، قَالَ: " كَانَتْ لِسَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ فَضِيلَةٌ لا نَعْلَمُهَا كَانَتْ لأَحَدٍ مِنَ التَّابِعِينَ، لَمْ تَفُتْهُ الصَّلاةُ فِي جَمَاعَةٍ أَرْبَعِينَ سَنَةً عِشْرِينَ مِنْهَا لَمْ يَنْظُرْ فِي أَقْفِيَةِ النَّاسِ "

Evzaî der ki: "Saîd b. el-Müseyyeb'in başka hiç kimsede göremediğimiz bir fazileti vardı. Kırk yıl boyunca cemaatle tek bir namazı dahi kaçırmış değildir ve bunun yirmi yılında hep en ön safta namazı kılmıştır."

(١٩٣٠)- [١٦٣/٢] ثنا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ رَوْحٍ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ حَامِدٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ الْمُنْعِمِ بْنُ إِدْرِيسَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: " صَلَّى سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيِّبِ الْغَدَاةَ بِوَضُوءِ الْعَتَمَةِ خَمْسِينَ سَنَةً "

Abdulmun'im b. İdrîs, babasından bildiriyor: "Saîd b. el-Müseyyeb, elli yıl boyunca yatsı namazının abdestiyle sabah namazlarını kılmıştır."

(١٩٣١)- [١٦٣/٢] وَقَالَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيِّبِ: " مَا فَاتَتْنِي التَّكْبِيرَةُ الأُولَى مُنْذُ خَمْسِينَ سَنَةً، وَمَا نَظَرْتُ فِي قَفَا رَجُلٍ فِي الصَّلاةِ مُنْذُ خَمْسِينَ سَنَةً "

Saîd b. el-Müseyyeb der ki: "Elli senedir, (namazın) ilk tekbirini kaçırmış değilim, ayrıca elli senedir (arka saflarda namaz kılıp) bir adamın ensesine bakmış değilim."

(١٩٣٢)- [١٦٣/٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ الْفِرْيَابِيُّ، قَالَ: ثنا وَهْبُ بْنُ بَقِيَّةَ، قَالَ: ثنا خَالِدٌ عَنْ دَاوُدَ يَعْنِي ابْنَ أَبِي هِنْدٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ، قَالَ: وَسَأَلْتُهُ مَا يَقْطَعُ الصَّلاةَ ؟ قَالَ: " الْفُجُورُ وَيَسْتُرُهَا التَّقْوَى "

Dâvud b. Ebî Hind diyor ki: Saîd b. el-Müseyyeb'e "Namaza zarar veren nedir?" diye sorduğumda, "Günahlar" dedi, "Takva da onu korur" diye ekledi.

(١٩٣٣)- [١٦٣/٢] حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: ثنا زَكَرِيَّا بْنُ يَحْيَى السَّاجِيُّ، قَالَ: ثنا هُدْبَةُ بْنُ خَالِدٍ، قَالَ: ثنا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، قَالَ: ثنا يَزِيدُ بْنُ حَازِمٍ، أَنَّ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيِّبِ كَانَ " يَسْرُدُ الصَّوْمَ "

Yezîd b. Hâzım'ın naklettiğine göre Saîd b. el-Müseyyeb, kesintisiz oruç tutardı.

(١٩٣٤)- [١٦٣/٢] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الرَّسْعَنِيُّ، قَالَ: ثنا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ، قَالَ: ثنا سُلَيْمَانُ بْنُ أَبِي بِلالٍ، عَنِ ابْنِ حَرْمَلَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيِّبِ، يَقُولُ: " لَقَدْ حَجَجتُ أَرْبَعِينَ حَجَّةً "

Saîd b. el-Müseyyeb der ki: "Kırk defa haccettim."

(١٩٣٥)- [١٦٤/٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ شِبْلٍ، قَالَ: ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، قَالَ: ثنا عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ، قَالَ: ثنا سَلامُ بْنُ مِسْكِينٍ، قَالَ: ثنا عِمْرَانُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ طَلْحَةَ الْخُزَاعِيُّ، قَالَ: " إِنَّ نَفْسَ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ كَانَتْ أَهْوَنَ عَلَيْهِ فِي ذَاتِ اللَّهِ مِنْ نَفْسِ ذُبَابٍ "

İmrân b. Abdillah b. Talha el-Huzâî der ki: "Saîd b. el-Müseyyeb, Allah yolunda canını, bir sineğin canından daha az değerde görürdü."

(١٩٣٦)- [١٦٤/٢] حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعِيدٍ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ سَعِيدٍ الْبَصْرِيُّ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ زَكَرِيَّا، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثنا سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيِّبِ، قَالَ: " مَا أَكْرَمَتِ الْعِبَادُ أَنْفُسَهَا بِمِثْلِ طَاعَةِ اللَّهِ ﷻ وَلا أَهَانَتْ أَنْفُسَهَا بِمِثْلِ مَعْصِيَةِ اللَّهِ، وَكَفَى بِالْمُؤْمِنِ نُصْرَةً مِنَ اللَّهِ أَنْ يَرَى عَدُوَّهُ يَعْمَلُ بِمَعْصِيَةِ اللَّهِ "

Saîd b. el-Müseyyeb der ki: "İnsanlar kendilerine, Allah'a itaat kadar değerli bir ikramda bulunmamışlardır. Kendilerine, Allah'ın emirlerine karşı gelmek kadar büyük bir ihanette de bulunmamışlardır. Mümin için, düşmanının Allah'ın yasakladığı şeylerle uğraştığını görmesi, Allah'tan gelen bir zafer olarak yeter."

(١٩٣٧)- [١٦٤/٢] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: ثنا عَطَّافُ بْنُ خَالِدٍ، قَالَ: عَنِ ابْنِ حَرْمَلَةَ، قَالَ: خَرَجَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيِّبِ فِي لَيْلَةِ مَطَرٍ وَطِينٍ وَظُلْمَةٍ مُنْصَرِفًا مِنَ الْعِشَاءِ، فَأَدْرَكَهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَمْرِو بْنِ سَهْلٍ وَمَعَهُ غُلامٌ مَعَهُ سِرَاجٌ، فَسَلَّمَ عَلَيْهِ عَبْدُ الرَّحْمَنِ وَمَشِيَا يَتَحَادَثَانِ، حَتَّى إِذَا حَاذَى عَبْدُ الرَّحْمَنِ بِدَارِهِ انْصَرَفَ إِلَيْهَا، فَقَالَ لِلْغُلامِ: امْشِ مَعَ أَبِي مُحَمَّدٍ بِالسِّرَاجِ، فَقَالَ سَعِيدٌ: " لا حَاجَةَ لِي بِنُورِكُمْ، اللَّهُ خَيْرٌ مِنْ نُورِكُمْ "

İbn Harmele anlatıyor: Yağmurlu, çamurlu ve karanlık bir gecede, Saîd b. el-Müseyyeb yatsı namazından çıkmıştı. Abdurrahman b. Amr b. Sehl, elinde idare lambası olan hizmetçisiyle arkasından yetişti. Abdurrahman kendisine selam verdi ve konuşarak yürümeye devam ettiler. Abdurrahman evinin hizasına gelince, evine yöneldi ve çocuğa "Sen lambayı alıp Ebû Muhammed'le yürü" dedi. Saîd: "Sizin ışığınıza ihtiyacım yok, Allah sizin ışığınızdan daha hayırlıdır" dedi.

(١٩٣٨)- [١٦٤/٢] -حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ شِبْلٍ، قَالَ: ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، قَالَ: ثنا عَفَّانُ، قَالَ: ثنا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ أَنَّ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيِّبِ " كَانَ يُكْثِرُ أَنْ يَقُولَ فِي مَجْلِسِهِ: اللَّهُمَّ سَلِّمْ سَلِّمْ "

Yahyâ b. Saîd'in bildirdiğine göre Saîd b. el-Müseyyeb, meclis içinde çokça: "Allahım! Bize selamet ver! Selamet ver!" derdi.

(١٩٣٩)- [١٦٤/٢] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: ثنا عَطَّافُ بْنُ خَالِدٍ، عَنِ ابْنِ حَرْمَلَةَ، قَالَ: حَفِظْتُ صَلاةَ ابْنِ الْمُسَيِّبِ وَعَمَلَهُ بِالنَّهَارِ، فَسَأَلْتُ مَوْلاهُ عَنْ عَمَلِهِ بِاللَّيْلِ، فَأَخْبَرَنِي، فَقَالَ: " وَكَانَ لا يَدَعُ أَنْ يَقْرَأَ بِـ ص وَالْقُرْءَانِ كُلَّ لَيْلَةٍ، فَسَأَلْتُهُ عَنْ ذَلِكَ، فَأَخْبَرَنِي، فَقَالَ: إِنَّ رَجُلا مِنَ الأَنْصَارِ صَلَّى إِلَى شَجَرَةٍ، فَقَرَأَ بِ: ص، فَلَمَّا مَرَّ بِالسَّجْدَةِ سَجَدَ وَسَجَدَتِ الشَّجَرَةُ مَعَهُ فَسَمِعَهَا تَقُولُ: " اللَّهُمَّ أَعْطِنِي بِهَذِهِ السَّجْدَةِ أَجْرًا، وَضَعْ عَنِّي بِهَا وِزْرًا، وَارْزُقْنِي بِهَا شُكْرًا، وَتَقَبَّلْهَا مِنِّي كَمَا تَقَبَّلْتَهَا مِنْ عَبْدِكَ دَاوُدَ "

İbn Harmele anlatıyor: İbnu'l-Müseyyeb'in gündüz kıldığı namazları öğrendim ve azatlısına gece hangi ibadetleri yaptığını sordum. Bana şöyle karşılık verdi: "Her gece Sâd Sûresiyle namaz kılardı. Kendisine bunun sebebini sorduğumda, Ensâr'dan bir adamın bir ağacın yanında namaz kıldığını ve Sâd Sûresini okuduğunu secde âyetine gelip secde ettiğinde ağacın da secdeye vardığını ve: «Allahım! Bu secdemle bana sevap ver, onunla günahımı sil ve bu secdeyle sana şükretmemi nasib ederek, Hz. Dâvûd'un secdesini kabul ettiğin gibi benim de secdemi kabul et» diye dua ettiğini söyledi."

(١٩٤٠)- [١٦٥/٢] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: ثنا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ حَرْمَلَةَ، قَالَ: مَرُّوا عَلَى ابْنِ الْمُسَيِّبِ بِجِنَازَةٍ وَمَعَهَا إِنْسَانٌ، يَقُولُ: اسْتَغْفِرُوا اللَّهَ لَهُ، فَقَالَ ابْنُ الْمُسَيِّبِ: " مَا يَقُولُ رَاجِزُهُمْ هَذَا؟ حَرَّمْتُ عَلَى أَهْلِي أَنْ يُرْجِزُوا مَعِي رَاجِزَهُمْ هَذَا وَأَنْ يَقُولَ مَاتَ سَعِيدٌ فَاشْهَدُوهُ، حَسْبِي مَنْ يَقْلِبُنِي إِلَى رَبِّي ﷻ وَأَنْ يَمْشُوا مَعِي بِمُجْمَرَاتٍ، إِنْ أَكُنْ طَيِّبًا فَمَا عِنْدَ اللَّهِ أَطْيَبُ "

Abdurrahmân b. Harmele anlatıyor: Bir cenazeyle İbnu'l-Müseyyeb'in yanından geçerken, cenazenin yanındaki bir adam: "Onun için Allah'a istiğfar ediniz" diyordu. İbnu'l-Müseyyeb: "Böyle söyleyen kim? Ben aileme arkamdan böyle söylemelerini yasakladım. Ailem: «Saîd öldü. Cenazesine katılın» desin. Beni Rabbime götürecek kişilerin buhurla yürümesi benim için yeterlidir. Eğer ben iyiysem Rabbimin katında olanlar daha iyidir" dedi.

(١٩٤١)- [١٦٥/٢] حَدَّثَنَا أَبُو يُوسُفَ بْنُ مُحَمَّدٍ النَّجِيرَمِيُّ، قَالَ: ثنا الْحَسَنُ بْنُ الْمُثَنَّى، قَالَ: ثنا عَفَّانُ، قَالَ: ثنا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ زَيْدِ بْنِ جُدْعَانَ، قَالَ: قِيلَ لِسَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ: مَا شَأْنُ الْحَجَّاجِ لا يَبْعَثُ إِلَيْكَ وَلا يَهِيجُكَ وَلا يؤذيك قَالَ: " وَاللَّهِ لا أَدْرِي غَيْرَ أَنَّهُ صَلَّى ذَاتَ يَوْمٍ مَعَ أَبِيهِ صَلاةً، فَجَعَلَ لا يُتِمُّ رُكُوعَهَا وَلا سُجُودَهَا، فَأَخَذْتُ كَفًّا مِنْ حَصْبَاءَ فَحَصَبْتُهُ بِهَا، قَالَ الْحَجَّاجُ: فَمَا زِلْتُ أُحْسِنُ الصَّلاةَ "

Ali b. Zeyd b. Cud'ân anlatıyor: Saîd b. el-Müseyyeb'e: "Neden Haccâc yanına gelmiyor, seni kışkırtmıyor ve sana eziyet etmiyor?" diye sorulduğunda şöyle cevap verdi: "Vallahi sebebini bilmiyorum! Ancak bir defasında Haccâc babasıyla birlikte namaz kıldı. Ancak rükû ve secdeleri hakkıyla yapmadığını gördüğümde bir avuç çakıl taşını alıp üzerine fırlattım. Haccâc da: «O gün bugün namazımı düzgün kılıyorum!» demiştir."

(١٩٤٢)- [١٦٥/٢] ثنا فاروقٌ الْخَطَّابِيُّ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَيَّانَ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَمَةَ الْقَعْنَبِيُّ، قَالَ: ثنا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلالٍ، وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ الطَّلْحِيُّ، قَالَ: ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ جَعْفَرٍ الْقَتَّاتُ، قَالَ: ثنا مِنْجَابُ بْنُ الْحَارِثِ، قَالَ: ثنا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ، قَالَ: عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ: " إِنَّهُ ﴿كَانَ لِلأَوَّابِينَ غَفُورًا﴾، قَالَ: " الَّذِي يُذْنِبُ ثُمَّ يَتُوبُ ثُمَّ يُذْنِبُ ثُمَّ يَتُوبُ وَلا يَعُودُ فِي شَيْءٍ قَصْدًا "

1942 – Yahyâ b. Saîd'in bildirdiğine göre Saîd b. el-Müseyyeb, **"Bilesiniz ki; O, tövbe edip kendisine yönelenleri bağışlar"**[1] âyetiyle ilgili şöyle diyor: "Günah işleyip tövbe eden, sonra bir daha günah işleyip tövbe eden, ama hiş bir şeyi kasıtlı olarak yapmayan kişidir."

---

[1] İsrâ Sur. 25

(١٩٤٣)- [٢/١٦٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْعَبَّاسِ، قَالَ: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ إِسْحَاقَ الْحَرْبِيُّ، قَالَ: ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: ثنا أَبُو غَسَّانَ، قَالَ: ثنا عَبْدُ السَّلامِ يَعْنِي ابْنَ حَرْبٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، قَالَ: دَخَلْنَا عَلَى سَعِيدٍ نَعُودُهُ وَمَعَنَا نَافِعُ بْنُ جُبَيْرٍ، فَقَالَتْ أُمُّ وَلَدِهِ: إِنَّهُ لَمْ يَأْكُلْ مُنْذُ ثَلاثٍ فَكَلِّمُوهُ، فَقَالَ نَافِعُ بْنُ جُبَيْرٍ: إِنَّكَ مِنْ أَهْلِ الدُّنْيَا مَا دُمْتَ فِيهَا، وَلا بُدَّ لأَهْلِ الدُّنْيَا مِمَّا يُصْلِحُهُمْ، فَلَوْ أَكَلْتَ شَيْئًا؟ قَالَ: " كَيْفَ يَأْكُلُ مَنْ كَانَ عَلَى مِثْلِ حَالِنَا هَذِهِ، بَضْعَةٌ يُذْهَبُ بِهَا إِلَى النَّارِ أَوْ إِلَى الْجَنَّةِ؟ ! " فَقَالَ نَافِعٌ: ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَشْفِيَكَ، فَإِنَّ الشَّيْطَانَ قَدْ كَانَ يُغِيظُهُ مَكَانُكَ مِنَ الْمَسْجِدِ، قَالَ: " بَلْ أَخْرَجَنِي اللَّهُ تَعَالَى مِنْ بَيْنِكُمْ سَالِمًا "

Yahyâ b. Saîd bildiriyor: Yanımıza Nâfi' b. Cübeyr'i de alarak hasta olan Saîd b. el-Müseyyeb'i ziyarete gittik. Ümmü veledi (cariyesi): "Üç gündür yemek yemiyor! Yemesi için onunla konuşun" deyince, Nâfi' b. Cübeyr ona: "Madem hâlâ dünyada ve hayattasın o zaman dünya ahalisinden birisin. Dünya ahalisinin de sağlıkları için bir şeyler yemeleri gerekir! Sen de bir şeyler ye" dedi. Saîd de: "Benim durumumda olan biri nasıl bir şeyler yiyebilir ki? Zira az bir zaman sonra ya Cehenneme, ya da Cennete götürüleceğim" karşılığını verdi. Nâfi': "Allah'tan sana şifa vermesi için dua ediyoruz. Şeytan, senin mesciddeki konumundan dolayı sana karşı pek öfkeli ki yemek yemene mani oluyor" deyince, Saîd b. el-Müseyyeb: "Aksine Allah beni aranızdan sağ salim bir şekilde çıkardı" karşılığını verdi.

(١٩٤٤)- [٢/١٦٦] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، قَالَ: ثنا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ، قَالَ: ثنا سَلامُ بْنُ مِسْكِينٍ، قَالَ: ثنا عِمْرَانُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ طَلْحَةَ، قَالَ: دُعِيَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيِّبِ إِلَى نَيِّفٍ وَثَلاثِينَ أَلْفًا لِيَأْخُذَهَا، فَقَالَ: " لا حَاجَةَ لِي فِيهَا وَلا بَنِي مَرْوَانَ حَتَّى أَلْقَى اللَّهَ، فَيَحْكُمُ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ "

İmrân b. Abdillah b. Talha der ki: Saîd b. Müseyyeb'e alması için, otuz bin küsur para teklif edildi. Şöyle dedi: "Ne bu paraya ihtiyacım var, ne de Mervân oğullarına… Allah'a kavuştuğumda onlarla aramızda hükmünü verir."

(١٩٤٥)- [١٦٦/٢] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ بُنْدَارٍ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْخُزَاعِيُّ، قَالَ: ثنا الْقَعْنَبِيُّ، قَالَ: ثنا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، قَالَ: كَانَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيِّبِ " يُمَارِي غُلامًا لَهُ فِي ثُلُثَيْ دِرْهَمٍ، وَأَتَاهُ ابْنُ عَمِّهِ بِأَرْبَعَةِ آلافِ دِرْهَمٍ فَأَبَى أَنْ يَأْخُذَهَا "

Mâlik b. Enes der ki: Saîd b. el-Müseyyeb, bir dirhemin üçte ikisiyle bir hizmetçi çalıştırıyordu. Amcasının oğlu kendisine dört bin dirhem getirdi, almayı reddetti."

(١٩٤٦)- [١٦٦/٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ، ثنا أَبِي، ثنا عَفَّانُ، قَالَ: ثنا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ، أَنَّهُ قَالَ: " قَدْ بَلَغْتُ ثَمَانِينَ سَنَةً، وَمَا شَيْءٌ أَخْوَفُ عِنْدِي مِنَ النِّسَاءِ "

Saîd b. el-Müseyyeb: "Seksen yaşına gelmeme rağmen kadınlardan korktuğum kadar hiçbir şeyden korkmam" dedi.

(١٩٤٧)- [١٦٦/٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحُسَيْنِ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ شَيْبَةَ، قَالَ: ثنا أَبِي، قَالَ: ثنا عَفَّانُ، قَالَ: ثنا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنِ ابْنِ زَيْدٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ، أَنَّهُ قَالَ: " قَدْ بَلَغْتُ ثَمَانِينَ سَنَةً، وَلا شَيْءَ أَخْوَفُ عِنْدِي مِنَ النِّسَاءِ "، وَكَانَ بَصَرُهُ قَدْ ذَهَبَ

Saîd b. el-Müseyyeb der ki: "Seksen yaşına gelmeme rağmen kadınlardan korktuğum kadar hiçbir şeyden korkmam" dedi. Saîd'in gözleri görmüyordu.

(١٩٤٨)- [١٦٦/٢] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ، قَالَ: " مَا أَيِسَ الشَّيْطَانُ مِنْ شَيْءٍ إِلا أَتَاهُ مِنْ قِبَلِ النِّسَاءِ "

Saîd b. el-Müseyyeb: "Şeytan ümidini kestiği kimseye kadınlar vasıtasıyla yaklaşır" dedi.

(١٩٤٩)- [١٦٦/٢] وَقَالَ: أَخْبَرَنَا سَعِيدٌ وَهُوَ ابْنُ أَرْبَعٍ وَثَمَانِينَ وَقَدْ ذَهَبَتْ إِحْدَى عَيْنَيْهِ وَهُوَ يَعْشُو بِالأُخْرَى: " مَا شَيْءٌ أَخْوَفُ عِنْدِي مِنَ النِّسَاءِ "

Ali b. Zeyd der ki: Saîd seksen dört yaşındayken ve gözlerinden biri kör, diğeri de az gördüğü halde şöyle derdi: "Kadınlardan korktuğum kadar hiçbir şeyden korkmam."

(١٩٥٠)- [١٦٦/٢] حَدَّثَنَا أَبِي، قَالَ: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، قَالَ: ثنا أَبُو الرَّبِيعِ الرِّشْدِينِيُّ، قَالَ: ثنا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ جُرَيْجٍ، أَنَّ عُبَيْدَ اللَّهِ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَخْبَرَهُ، أَنَّهُ سَمِعَ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيِّبِ، يَقُولُ: " يَدُ اللَّهِ فَوْقَ عِبَادِهِ، فَمَنْ رَفَعَ نَفْسَهُ وَضَعَهُ اللَّهُ، وَمَنْ وَضَعَهَا رَفَعَهُ اللَّهُ، النَّاسُ تَحْتَ كَنَفِهِ يَعْمَلُونَ أَعْمَالَهُمْ، فَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ فَضِيحَةَ عَبْدٍ، أَخْرَجَهُ مِنْ تَحْتِ كَنَفِهِ، فَبَدَتْ لِلنَّاسِ عَوْرَتُهُ "

Saîd b. el-Müseyyeb der ki: "Allah'ın eli kullarının üzerindedir. Kim kendini yüceltirse, Allah onu düşürür. Kim nefsini alçaltırsa, Allah onu yüceltir. İnsanlar amellerini O'nun himayesinde yaparlar; Allah bir kulun rezil olmasını isterse, himayesinden çıkarır, böylece mahremiyeti insanların gözü önüne saçılır."

(١٩٥١)- [١٦٦/٢] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الثَّقَفِيُّ، قَالَ: ثنا حَاتِمُ بْنُ اللَّيْثِ الْجَوْهَرِيُّ، قَالَ: ثنا حَجَّاجٌ، قَالَ: ثنا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدٍ، قَالَ: قُلْنَا لِسَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ: يَزْعُمُ قَوْمُكَ أَنَّمَا يَمْنَعُكَ مِنَ الْحَجِّ أَنَّكَ جَعَلْتَ لِلَّهِ عَلَيْكَ إِذَا رَأَيْتَ الْكَعْبَةَ أَنْ تَدْعُوَ اللَّهَ عَلَى بَنِي مَرْوَانَ، قَالَ: " فَمَا فَعَلْتُ ذَلِكَ، وَمَا أُصَلِّي لِلَّهِ ﷻ فِي صَلاةٍ إِلا دَعَوْتُ عَلَيْهِمْ، وَإِنِّي قَدْ حَجَجْتُ وَاعْتَمَرْتُ بِضْعًا وَعِشْرِينَ مَرَّةً، وَإِنَّمَا كُتِبَتْ عَلَيَّ حَجَّةٌ وَاحِدَةٌ "

Ali b. Zeyd der ki: Saîd b. el-Müseyyeb'e "Kavmin senin, Kâbe'yi gördüğünde Mervân oğullarına beddua etmeye yemin ettiğin için, hacca gidemediğini söylüyorlar" dediğimizde, şöyle cevap verdi: "Bu dediğinizi yapmadım. Ama kıldığım her namazda onlara beddua ettim. Ayrıca bana bir defa hacca gitmek farz kılındığı halde, yirmi küsur defa hacca veya umreye gittim."

(١٩٥٢)- [١٩٥٤] ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ الثَّقَفِيُّ، قَالَ: ثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: ثنا عَطَّافُ بْنُ خَالِدٍ، عَنِ ابْنِ حَرْمَلَةَ، قَالَ: مَا سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيِّبِ

سَبَّ أَحَدًا مِنَ الأَئِمَّةِ قَطُّ، إِلا أَنِّي سَمِعْتُهُ يَقُولُ: " قَاتَلَ اللَّهُ فُلانًا، كَانَ أَوَّلَ مَنْ غَيَّرَ قَضَاءَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَقَدْ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: " الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ وَلِلْعَاهِرِ الْحَجَرُ " [١٦٦/٢]

İbn Harmale der ki: Ben Saîd b. el-Müseyyeb'in imamlardan herhangi birine asla hakaret ettiğini duymadım. Ancak onun şöyle dediğini duydum: "Allah falanı kahretsin. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hüküm verme şeklini değiştirdi. Çünkü Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) *«Çocuk yatağın sahibi erkeğe aittir, zina eden de taşlanır/mahrum bırakılır»* demiştir."

(١٩٥٣)- [١٦٧/٢] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، قَالَ: ثنا شَيْبَانُ، قَالَ: ثنا سَلامُ بْنُ مِسْكِينٍ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: كَانَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيِّبِ " لا يَقْبَلُ مِنْ أَحَدٍ شَيْئًا لا دِينَارًا وَلا دِرْهَمًا وَلا شَيْئًا "، قَالَ: " وَرُبَّمَا عُرِضَ عَلَيْهِ الأَشْرِبَةُ، فَيُعْرِضُ فَلا يَشْرَبُ مِنْ شَرَابِ أَحَدٍ مِنْهُمْ "

İmrân b. Abdillah bildiriyor: "Saîd b. el-Müseyyeb hiç kimseden ne bir dinar, ne bir dirhem, ne de başka bir şey kabul etmezdi. Bazen birileri ona içecek bir şeyler ikram eder, ancak onlardan yüz çevirir, kimsenin içeceğinden içmezdi.

(١٩٥٤)- [١٦٧/٢] ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، قَالَ: ثنا الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ: كَتَبَ إِلَيْنَا ضَمْرَةُ بْنُ رَبِيعَةَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْكِتَّانِيِّ، أَنَّ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيِّبِ " زَوَّجَ ابْنَتَهُ بِدِرْهَمَيْنِ "

İbrâhîm b. Abdillah el-Kittânî'nin bildirdiğine göre Saîd b. el-Müseyyeb, kızını iki dirhemle evlendirdi.

(١٩٥٥)- [١٦٧/٢] حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عُثْمَانَ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ بْنِ الأَشْعَثِ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ حَرْمَلَةَ، عَنِ ابْنِ وَهْبٍ، قَالَ: ثنا عَمِّي عَبْدُ اللَّهِ بْنِ وَهْبٍ، عَنْ عَطَّافِ بْنِ خَالِدِ بْنِ حَرْمَلَةَ، عَنِ ابْنِ أَبِي وَدَاعَةَ، قَالَ: " كُنْتُ أُجَالِسُ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيِّبِ، فَفَقَدَنِي أَيَّامًا، فَلَمَّا جِئْتُهُ، قَالَ: أَيْنَ كُنْتَ؟ قَالَ: تُوُفِّيَتْ أَهْلِي فَاشْتَغَلْتُ بِهَا، فَقَالَ: أَلا أَخْبَرْتَنَا فَشَهِدْنَاهَا؟ قَالَ: ثُمَّ أَرَدْتُ أَنْ أَقُومَ، فَقَالَ: هَلِ اسْتَحْدَثْتَ امْرَأَةً؟ فَقُلْتُ: يَرْحَمُكَ اللَّهُ، وَمَنْ يُزَوِّجُنِي وَمَا أَمْلِكُ إِلا دِرْهَمَيْنِ أَوْ ثَلاثَةً؟ فَقَالَ: أَنَا، فَقُلْتُ: أَوَتَفْعَلُ؟ قَالَ: نَعَمْ، ثُمَّ حَمِدَ اللَّهَ تَعَالَى وَصَلَّى عَلَى النَّبِيِّ ﷺ وَزَوَّجَنِي عَلَى دِرْهَمَيْنِ، أَوْ قَالَ:

ثَلاثَةٍ، قَالَ: فَقُمْتُ وَلا أَدْرِي مَا أَصْنَعُ مِنَ الْفَرَحِ، فَصِرْتُ إِلَى مَنْزِلِي وَجَعَلْتُ أَتَفَكَّرُ مِمَّنْ آخُذُ وَمِمَّنْ أَسْتَدِينُ، فَصَلَّيْتُ الْمَغْرِبَ وَانْصَرَفْتُ إِلَى مَنْزِلِي وَاسْتَرَحْتُ، وَكُنْتُ وَحْدِي صَائِمًا، فَقَدَّمْتُ عَشَائِي أُفْطِرُ كَانَ خُبْزًا وَزَيْتًا، فَإِذَا بِآتٍ يَقْرَعُ، فَقُلْتُ: مَنْ هَذَا؟ قَالَ: سَعِيدٌ، قَالَ: فَتَفَكَّرْتُ فِي كُلِّ إِنْسَانٍ اسْمُهُ سَعِيدٌ إِلا سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيِّبِ، فَإِنَّهُ لَمْ يُرَ أَرْبَعِينَ سَنَةً إِلا بَيْنَ بَيْتِهِ وَالْمَسْجِدِ، فَقُمْتُ فَخَرَجْتُ، فَإِذَا سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيِّبِ، فَظَنَنْتُ أَنَّهُ بَدَا لَهُ، فَقُلْتُ: يَا أَبَا مُحَمَّدٍ، أَلا أَرْسَلْتَ إِلَيَّ فَآتِيَكَ؟ قَالَ: لأَنْتَ أَحَقُّ أَنْ يُؤْتَى، قَالَ: قُلْتُ: فَمَا تَأْمُرُ؟ قَالَ: إِنَّكَ كُنْتَ رَجُلا عَزَبًا فَتَزَوَّجْتَ، فَكَرِهْتُ أَنْ تَبِيتَ اللَّيْلَةَ وَحْدَكَ، وَهَذِهِ امْرَأَتُكَ، فَإِذَا هِيَ قَائِمَةٌ مِنْ خَلْفِهِ فِي طُولِهِ، ثُمَّ أَخَذَهَا بِيَدِهَا، فَدَفَعَهَا بِالْبَابِ وَرَدَّ الْبَابَ، فَسَقَطَتِ الْمَرْأَةُ مِنَ الْحَيَاءِ، فَاسْتَوْثَقْتُ مِنَ الْبَابِ، ثُمَّ قَدَّمْتُهَا إِلَى الْقَصْعَةِ الَّتِي فِيهَا الزَّيْتُ وَالْخُبْزُ، فَوَضَعْتُهَا فِي ظِلِّ السِّرَاجِ لِكَيْ لا تَرَاهُ، ثُمَّ صَعِدْتُ إِلَى السَّطْحِ فَرَمَيْتُ الْجِيرَانَ فَجَاءُونِي، فَقَالُوا: مَا شَأْنُكَ؟ قُلْتُ: وَيْحَكُمْ، زَوَّجَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيِّبِ ابْنَتَهُ الْيَوْمَ وَقَدْ جَاءَ بِهَا عَلَى غَفْلَةٍ، فَقَالُوا: سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيِّبِ زَوَّجَكَ ! قُلْتُ: نَعَمْ وَهَاهِيَ فِي الدَّارِ، قَالَ: فَنَزَلُوا هُمْ إِلَيْهَا وَبَلَغَ أُمِّي فَجَاءَتْ، وَقَالَتْ: وَجْهِي مِنْ وَجْهِكَ حَرَامٌ إِنْ مَسَسْتَهَا قَبْلَ أَنْ أُصْلِحَهَا إِلَى ثَلاثَةِ أَيَّامٍ، قَالَ: فَأَقَمْتُ ثَلاثَةَ أَيَّامٍ ثُمَّ دَخَلْتُ بِهَا، فَإِذَا هِيَ مِنْ أَجْمَلِ النَّاسِ، وَإِذَا هِيَ مِنْ أَحْفَظِ النَّاسِ لِكِتَابِ اللَّهِ، وَأَعْلَمِهِمْ لِسُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَأَعْرَفِهِمْ بِحَقِّ الزَّوْجِ، قَالَ: فَمَكَثْتُ شَهْرًا لا يَأْتِينِي سَعِيدٌ وَلا آتِيهِ، فَلَمَّا كَانَ قُرْبُ الشَّهْرِ، أَتَيْتُ سَعِيدًا وَهُوَ فِي حَلْقَتِهِ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَرَدَّ عَلَيَّ السَّلامَ وَلَمْ يكَلِّمْنِي حَتَّى تَقَوَّضَ أَهْلُ الْمَجْلِسِ، فَلَمَّا لَمْ يَبْقَ غَيْرِي، قَالَ: مَا حَالُ ذَلِكَ الإِنْسَانُ؟ قُلْتُ: خَيْرًا يَا أَبَا مُحَمَّدٍ، عَلَى مَا يُحِبُّ الصَّدِيقُ وَيَكْرَهُ الْعَدُوُّ، قَالَ: إِنْ رَابَكَ شَيْءٌ فَالْعَصَا، فَانْصَرَفْتُ إِلَى مَنْزِلِي، فَوَجَّهَ إِلَيَّ بِعِشْرِينَ أَلْفَ دِرْهَمٍ "، قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ: وَكَانَتْ بِنْتُ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ خَطَبَهَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ مَرْوَانَ لابْنِهِ الْوَلِيدِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ حِينَ وَلاهُ الْعَهْدَ، فَأَبَى سَعِيدٌ أَنْ يُزَوِّجَهُ، فَلَمْ يَزَلْ عَبْدُ الْمَلِكِ يَحْتَالُ عَلَى سَعِيدٍ حَتَّى ضَرَبَهُ مِائَةَ سَوْطٍ فِي يَوْمٍ بَارِدٍ وَصَبَّ عَلَيْهِ جَرَّةَ مَاءٍ، وَأَلْبَسَهُ جُبَّةَ صُوفٍ، قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: وَابْنُ أَبِي وَدَاعَةَ هَذَا هُوَ كَثِيرُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ بْنِ أَبِي وَدَاعَةَ

İbn Ebî Vedâ'a bildiriyor: Saîd b. el-Müseyyeb'in meclisinde bulunur, onunla otururdum. Bir ara beni uzun bir süre göremedi. Daha sonra yanına

gittiğimde bana: "Neredeydin?" diye sordu. "Eşim vefat etti, onun defin işiyle meşgul oldum" karşılığını verdiğimde: "Bize de haber verseydin ya, biz de cenazede bulunurduk" dedi. Yanından kalkmak istediğimde bana: "Kendine yeni bir kadın buldun mu?" diye sordu. Ona: "Allah merhametini senden esirgemesin, ama benimle kim evlenir ki? İki veya üç dirhemden başka hiçbir şeyim yok!" dediğimde: "Ben seni evlendiririm!" karşılığını verdi. Ona: "Bunu gerçekten yapar mısın?" diye sorduğumda: "Evet!" dedi. Sonra Allah'a hamd edip Peygamberimize de (sallallahu aleyhi vesellem) salavât getirdikten sonra iki veya üç dirhem mehir karşılığında beni evlendirdi. Sevincimden ne yapacağımı bilmiyordum. Bu şekilde eve gittim ve kimden yardım veya borç alacağımı düşünmeye başladım. Mescide gidip akşam namazını kıldıktan sonra da tekrar eve döndüm. Biraz istirahat ettim, yalnızdım ve oruçluydum. İftarımı yapmak üzere ekmek ve zeytinyağından olan yemeğimi önüme koydum. O esnada kapı çalındı. "Kim o?" diye seslendiğimde, dışardan biri: "Saîd!" dedi. Tanıdığım bütün Saîd'leri düşünerek kim olabileceğini çıkarmaya çalıştım. Saîd b. el-Müseyyeb kırk yıl boyunca eviyle mescit arasında gidip geldiği için onun olabileceği hiç aklıma gelmiyordu. Kapıyı açıp çıktığımda Saîd b. el-Müseyyeb olduğunu gördüm. Beni görmek istediğini düşünüp: "Ey Ebû Muhammed! Haber verseydin ben senin yanına gelirdim!" dedim. Ancak Saîd: "Asıl yanına gelinmesi gereken kişi sensin!" karşılığını verdi. Ona: "Bir emrin var mı?" dediğimde: "Bekâr bir adamdın ve evlendin. Bu geceyi de yalnız başına geçirmeni hoş görmedim ve hanımını getirdim" karşılığını verdi. Baktığımda kadın hemen ardında duruyordu. Saîd, kadını elinden tutup kapıdan içeriye soktu ve tekrar kapattı. Kadın utancından az daha yere düşecekti ki kapıya tutundu.

Ardından iftar için hazırlamış olduğum ekmek ile zeytinyağı yemeğini önüne getirdim. Yemeğin ne olduğunu görmemesi için de onu lambanın gölgesinde bıraktım. Ardından dama çıktım; ama yan komşuların avlusuna düştüm. Komşular çıkıp: "Sana ne oldu böyle?" diye sorduklarında: "Vay size! Saîd b. el-Müseyyeb bu gün beni kızıyla evlendirdi; ancak beklemediğim bir anda onu getirdi" karşılığını verdim. Komşular şaşkınlık

içinde: "Saîd b. el-Müseyyeb mi seni kızıyla evlendirdi?" diye sorduklarında, ben: "Evet! Şu an evde!" dedim. Emin olmak için de gelip baktılar.

Bu evliliğimden annemin haberi olunca bana: "Üç gün boyunca, onu hazırlayana kadar ona dokunursan bir daha yüzümü göremezsin!" dedi. Annem onu hazırlayana kadar üç gün bekledim ve ardından yanma girdim. En güzel kızlardan, Allah'ın Kitabı'nı, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sünnetini, kocasına karşı olan görevlerini en iyi bilenlerden biri olduğunu gördüm. Aradan bir aya yakın bir zaman geçmesine rağmen ne Saîd bize geldi, ne de ben ona gittim. Bir ayın tamamlanmasına birkaç gün kala ben yanma gittim. Ders halkasında oturuyordu. Ona selam verdiğimde selamımı aldı; ancak benimle konuşmadı. Meclistekilerin hepsi oradan ayrıldıktan sonra bana: "O insanın (kızımın) durumunu nasıl buldun?" diye sordu. "Çok iyi ey Ebû Muhammed! Dostu sevindirecek, düşmanı da çatlatacak kadar iyi" karşılığını verdim. Bana: "Hakkında bir konuda şüpheye düşersen sopayı eksik etme!" dedikten sonra da evime döndüm. Saîd o zamanlar bana yirmibin dirhem gönderdi.

Abdullah b. Süleymân der ki: Saîd b. el-Müseyyeb'in kızını, Abdulmelik b. Mervân halife yaptığı oğlu Velîd b. Abdilmelik'e istedi; ancak Saîd kabul etmedi. Abdulmelik bu konuda çok ısrarcı davrandı, öyle ki vermeye zorlamak için soğuk bir günde Saîd'e yüz kırbaç attırdı, üzerine bir testi soğuk su döktü ve yünden ıslak bir tulum giydirdi.

(١٩٥٦)- [١٦٩/٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ الْكَاتِبُ، قَالَ: ثنا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الطُّوسِيُّ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْكَرِيمِ، قَالَ: ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ عَلِيٍّ، قَالَ: ثنا يَحْيَى بْنُ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ، قَالَ سَعِيدٌ: دَخَلْتُ الْمَسْجِدَ لَيْلَةَ إِضْحَيَانٍ، قَالَ: وَأَظُنُّ أَنْ قَدْ أَصْبَحْتُ، فَإِذَا اللَّيْلُ عَلَى حَالِهِ فَقُمْتُ أُصَلِّي، فَجَلَسْتُ أَدْعُو، فَإِذَا هَاتِفٌ يَهْتِفُ مِنْ خَلْفِي: يَا عَبْدَ اللَّهِ قُلْ، قُلْتُ: مَا أَقُولُ؟، قَالَ: قُلْ: " اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِأَنَّكَ مَالِكُ الْمُلْكِ، وَأَنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، وَمَا تَشَأْ مِنْ أَمْرٍ يَكُنْ "، قَالَ سَعِيدٌ: فَمَا دَعَوْتُ بِهَا قَطُّ بِشَيْءٍ إِلا رَأَيْتُ نَجْحَهُ

Saîd b. el-Müseyyeb der ki: Havanın açık olduğu bir gece mescide girmiştim. Sanırım sabah olmuştu, ama hala geceydi. Kalkıp namaz kıldım,

sonra oturup dua etmeye başladım. Birden arkamdan "Ey kul, söyle" diyen bir ses duydum. Ben "Ne söyleyeyim?" deyince, şunları söyle dedi: "Allahım! Senden istiyorum, çünkü sen bütün mülkün malikisin ve sen her şeye kadirsin. İstediklerimden, senin istediğin her şey olur." Ondan sonra bu ibareyle ne istediysem başarılı oldu.

(١٩٥٧)- [١٦٩/٢] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْوَلِيدِ، قَالَ: ثنا يَعْقُوبُ بْنُ مُحَمَّدٍ الزُّهْرِيُّ قَالَ ثَنَا الزُّبَيْرُ بْنُ حَبِيبٍ قَالَ ثَنَا طَلْحَةُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ، قَالَ: دَخَلَ الْمُطَّلِبُ بْنُ حَنْطَبٍ عَلَى سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ فِي مَرَضِهِ وَهُوَ مُضْطَجِعٌ فَسَأَلَهُ عَنْ حَدِيثٍ، فَقَالَ: " أَقْعِدُونِي "، فَأَقْعَدُوهُ، قَالَ: " إِنِّي أَكْرَهُ أَنْ أُحَدِّثَ حَدِيثَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَأَنَا مُضْطَجِعٌ "

Talha b. Muhammed b. Saîd b. el-Müseyyeb bildiriyor: Muttalib b. Hantab, hasta olduğu için yatağında uzanmış olan Saîd b. el-Müseyyeb'in yanına girdi ve bir hadisi sordu. Saîd: "Beni oturtun!" dedi. Kendisini oturttukları zaman: "Uzanmış yatarken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hadisini aktarmayı istemem" dedi.

(١٩٥٨)- [١٦٩/٢] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ، قَالَ: ثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: ثنا كَثِيرُ بْنُ هِشَامٍ، قَالَ: ثنا جَعْفَرُ بْنُ بُرْقَانَ، عَنْ مَيْمُونِ بْنِ مِهْرَانَ أَنَّ عَبْدَ الْمَلِكِ بْنَ مَرْوَانَ قَدِمَ الْمَدِينَةَ فَاسْتَيْقَظَ مِنْ قَائِلَتِهِ، فَقَالَ لِحَاجِبِهِ: انْظُرْ هَلْ تَرَى فِي الْمَسْجِدِ أَحَدًا مِنْ حُدَّاثِي، فَلَمْ يَرَى فِيهِ إِلا سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيِّبِ، فَأَشَارَ إِلَيْهِ بِإِصْبَعِهِ، فَلَمْ يَتَحَرَّكْ سَعِيدٌ، ثُمَّ أَتَاهُ الْحَاجِبُ، فَقَالَ: أَلَمْ تَرَ أَنِّي أُشِيرُ إِلَيْكَ؟ قَالَ: " وَمَا حَاجَتُكَ؟ " فَقَالَ: اسْتَيْقَظَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ، فَقَالَ: انْظُرْ هَلْ تَرَى فِي الْمَسْجِدِ أَحَدًا مِنْ حُدَّاثِي؟ فَقَالَ لَهُ سَعِيدٌ: لَسْتُ مِنْ حُدَّاثِهِ، فَخَرَجَ الْحَاجِبُ، فَقَالَ: مَا وَجَدْتُ فِي الْمَسْجِدِ إِلا شَيْخًا أَشَرْتُ إِلَيْهِ فَلَمْ يَقُمْ، قُلْتُ لَهُ: إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ اسْتَيْقَظَ وَقَالَ لِي: انْظُرْ هَلْ تَرَى أَحَدًا مِنْ حُدَّاثِي، قَالَ: إِنِّي لَسْتُ مِنْ حُدَّاثِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، قَالَ عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ مَرْوَانَ: ذَلِكَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيِّبِ دَعْهُ "

Meymûn b. Mihrân bildiriyor: Abdulmelik b. Mervân, Medine'ye geldiği zaman muhafızına: "Mescid'e bak bakalım, bana bir şeyler anlatacak birileri var mı?" dedi. Muhafız, Mescid'de Saîd b. el-Müseyyeb'den başkasını

göremedi. Ona da parmağıyla, gel diye işaret etti; ama Saîd hiç oralı olmadı. Bunun üzerine muhafız Saîd'in yanına gitti ve: "Sana işaret ediyorum! Görmüyor musun!" diye çıkıştı. Saîd: "Ne istiyorsun?" diye sorunca, muhafız şöyle dedi: "Müminlerin emiri uyandı ve bana: «Mescid'e bir bak, bana bir şeyler anlatacak birileri var mı?» dedi." Saîd: "Ben ona bir şeyler anlatabilecek biri değilim!" deyince, muhafız oradan ayrıldı. Abdulmelik'e gidince şöyle dedi: "Mescid'de ihtiyar birinden başka kimseyi göremedim; ancak ona da işaret edince hiç yerinden kıpırdamadı. Yanına gidip: «Müminlerin emiri uyandı ve bana: "Mescid'e bir bak bana bir şeyler anlatacak birileri var mı?" dedi» dediğimde ise: «Ben müminlerin emirine bir şeyler anlatabilecek biri değilim!» karşılığını verdi." Bunun üzerine Abdulmelik b. Mervân: "O, Saîd b. el-Müseyyeb'dir, onu kendi haline bırak!" dedi.

(١٩٥٩)- [١٧٠/٢] حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ شَاهِينٍ، قَالَ: ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثنا زَكَرِيَّا بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثنا الأَصْمَعِيُّ، قَالَ: ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، قَالَ: قَالَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيِّبِ: " إِنَّ الدُّنْيَا نَذْلَةٌ وَهِيَ إِلَى كُلِّ نَذْلٍ أَمْيَلُ، وَأَنْذَلُ مِنْهَا مَنْ أَخَذَهَا بِغَيْرِ حَقِّهَا، وَطَلَبَهَا بِغَيْرِ وَجْهِهَا، وَوَضَعَهَا فِي غَيْرِ سَبِيلِهَا "

Saîd b. el-Müseyyeb der ki: "Dünya, aşağılık bir yerdir ve türlü aşağılığa da pek meyillidir. Ancak dünyadan da daha aşağı olan kişiler, hakkı olmayan, haram yollardan onu elde etmeye çalışan ve bu elde ettiğini uygun olmayan yerlerde harcayan kişilerdir."

(١٩٦٠)- [١٧٠/٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُثْمَانَ، قَالَ: ثنا مَحْمُودُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْوَاسِطِيُّ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ عَمْرٍو الْعَسْقَلانِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ، عَنْ أَبِي عِيسَى الْخُرَاسَانِيِّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ، قَالَ: " لا تَمْلَئُوا أَعْيُنَكُمْ مِنْ أَعْوَانِ الظَّلَمَةِ إِلا بِإِنْكَارٍ مِنْ قُلُوبِكُمْ لِكَيْ لا تُحْبَطَ أَعْمَالُكُمُ الصَّالِحَةُ "

Saîd b. el-Müseyyeb der ki: "Yaptığınız salih amellerin heba olmaması için kalbinizden onları reddetmedikçe sakın zalimlerin yardımcılarına bakıp durmayın."

(١٩٦١)- [٢/١٧٠] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، قَالَ: ثنا شَيْبَانُ، قَالَ: ثنا سَلامُ بْنُ مِسْكِينٍ، قَالَ: ثنا عِمْرَانُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: دُعِيَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيِّبِ لِلْبَيْعَةِ لِلْوَلِيدِ، وَسُلَيْمَانَ بَعْدَ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ مَرْوَانَ، قَالَ: فَقَالَ: " لا أُبَايِعُ اثْنَيْنِ مَا اخْتَلَفَ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ "، قَالَ: فَقِيلَ: ادْخُلْ مِنَ الْبَابِ وَاخْرُجْ مِنَ الْبَابِ الآخَرِ، قَالَ: " وَاللَّهِ لا يَقْتَدِي بِي أَحَدٌ مِنَ النَّاسِ "، قَالَ: فَجَلَدَهُ مِائَةً وَأَلْبَسَهُ الْمُسُوحَ

İmrân b. Abdillah der ki: Saîd b. el-Müseyyeb, Abdülmelik b. Mervân'dan sonra gelen Velîd'e ve Süleymân'a biat etmeye davet edildiğinde "Gece ve gündüz birbirini takip ettiği müddetçe bu ikisine biat etmem" dedi. Kendisine "(En azından saraya) bir kapıdan gir başka bir kapıdan çık" dediklerinde ise "Vallahi insanlardan hiç kimse bana tâbi olmaz" dedi. Bunun üzerine yüz kırbaç cezası verip kıl kumaştan elbise giydirdi.

(١٩٦٢)- [٢/١٧٠] ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي الْحُسَيْنُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ: كَتَبَ إِلَيْنَا ضَمْرَةُ، وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ قُتَيْبَةَ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ زَيْدٍ، قَالَ: ثنا ضَمْرَةُ، قَالَ: ثنا رَجَاءُ بْنُ جَمِيلٍ الأَيْلِيُّ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَبْدٍ الْقَارِئُ لِسَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ حِينَ قُدِّمَتِ الْبَيْعَةُ لِلْوَلِيدِ، وَسُلَيْمَانَ بِالْمَدِينَةِ بَعْدَ مَوْتِ أَبِيهِمَا: إِنِّي مُشِيرٌ عَلَيْكَ بِخِصَالٍ ثَلاثٍ، قَالَ: " وَمَا هِيَ؟ " قَالَ: تُغَيِّرُ مَقَامَكَ فَإِنَّكَ هُوَ وَحَيْثُ يَرَاكَ هِشَامُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، قَالَ: " مَا كُنْتُ لأُغَيِّرَ مَقَامًا قُمْتُهُ مُنْذُ أَرْبَعِينَ سَنَةً "، قَالَ: تَخْرُجُ مُعْتَمِرًا، قَالَ: " مَا كُنْتُ لأُنْفِقَ مَالِي وَأُجْهِدَ بَدَنِي فِي شَيْءٍ لَيْسَ لِي فِيهِ نِيَّةٌ "، قَالَ: فَمَا الثَّالِثَةُ؟ قَالَ: تَبَايِعُ، قَالَ: " أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ اللَّهُ أَعْمَى قَلْبَكَ كَمَا أَعْمَى بَصَرَكَ؟ ! " قال: فَمَا عَلَيَّ؟ قَالَ: وَكَانَ أَعْمَى، قَالَ رَجَاءٌ: فَدَعَاهُ هِشَامٌ إِلَى الْبَيْعَةِ فَأَبَى، فَكَتَبَ فِيهِ إِلَى عَبْدِ الْمَلِكِ، فَكَتَبَ إِلَيْهِ عَبْدُ الْمَلِكِ: مَا لَكَ وَلِسَعِيدٍ، مَا كَانَ عَلَيْنَا مِنْهُ شَيْءٌ نَكْرَهُهُ، فَأَمَّا إِذْ فَعَلْتَ فَاضْرِبْهُ ثَلاثِينَ سَوْطًا وَأَلْبِسْهُ تُبَّانَ شَعْرٍ وَأَوْقِفْهُ لِلنَّاسِ لِئَلا يَقْتَدِيَ بِهِ النَّاسُ، فَدَعَاهُ هِشَامٌ فَأَبَى، وَقَالَ: " لا أُبَايِعُ لاثْنَيْنِ "، قَالَ: فَضَرَبَهُ ثَلاثِينَ سَوْطًا، وَأَلْبَسَهُ تُبَّانَ شَعْرٍ، وَأَوْقَفَهُ لِلنَّاسِ، قَالَ رَجَاءٌ: حَدَّثَنِي الأَيْلِيُّونَ الَّذِينَ كَانُوا فِي الشُّرَطِ بِالْمَدِينَةِ، قَالُوا: عَلِمْنَا أَنَّهُ لا يَلْبَسُ التُّبَّانَ طَائِعًا، قُلْنَا لَهُ: يَا أَبَا مُحَمَّدٍ إِنَّهُ الْقَتْلُ فَاسْتُرْ عَوْرَتَكَ، قَالَ: فَلَبِسَهُ فَلَمَّا ضُرِبَ، قُلْنَا لَهُ: إِنَّا

خَدَعْنَاكَ، قَالَ: " يَا مُعَجِّلَةَ أَهْلِ أَيْلَةَ، لَوْلا أَنِّي ظَنَنْتُ أَنَّهُ الْقَتْلُ مَا لَبِسْتُهُ "، لَفْظُ الْحَسَنِ بْنِ عَبْدِ العزيز

Recâ b. Cemîl el-Eylî anlatıyor: Babalarının ölümünden sonra, Medine'de Velîd ve Süleymân'a biat edilirken Abdurrahman b. Abdilkâri, Saîd b. el-Müseyyeb'e "Sana üç yol göstermek istiyorum" dedi. Saîd b. el-Müseyyeb "Onlar nedir?" deyince Abdurrahman "İkamet ettiğin mekanı değiştir. Hişâm b. İsmâîl'in göreceği yerdesin" dedi. Saîd b. el-Müseyyeb "Kırk seneden beri oturduğum yeri değiştirecek değilim" dedi. Abdurrahman "Umre için yola çık" deyince, "Önceden niyet etmediğim bir şey için paramı harcayacak ve bedenimi yoracak değilim. Üçüncüsü nedir?" dedi. Abdurrahman "Biat etmendir" deyince, Saîd b. el-Müseyyeb şöyle dedi: "Biliyor musun? Allah senin gözünü kör ettiği gibi kalbini de kör etmiş. Bunu yapmak zorunda değilim." Abdurrahman'ın gözleri kör idi.

Recâ diyor ki: Hişâm onu biat etmeye çağırdı, kabul etmedi. Mektup yazıp durumunu Abdülmelik'e haber verdi. Abdülmelik mektup yazıp şöyle dedi: "Saîd'den ne istiyorsun? Onun hoşumuza gitmeyecek bir işi olmamıştır. Ama istersen ona otur kırbaç vur. Kılla örülmüş kumaştan iç çamaşırı giydir ve insanlara teşhir et ki kimse ona tâbi olmasın."

Hişâm onu biate davet etti. Reddedip "İki kişiye biat etmem" dedi. Bunun üzerine otuz kırbaç vurdu, kılla örülmüş iç çamaşırı giydirdi ve insanların karşısına çıkardı.

Recâ'nın naklettiğine göre, bazı Eyle kabilesi mensubu Medine muhafızları şöyle diyor: Saîd b. el-Müseyyeb söz konusu çamaşırı kendi isteğiyle giymedi. Ona "Ey Ebû Muhammed! Öleceksin avretini ört" deyince giydi. Kırbaçlanınca "Seni kandırdık" dedik, şöyle dedi: "Ey Eyle halkının eceli nerdesin? Öldürüleceğimi sanmasaydım bunu giymezdim." — Lafız Hasan b. Abdilazîz'e aittir.—

(١٩٦٣)- [١٧١/٢] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْفَرَجِ، قَالَ: ثنا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ زَيْدٍ، قَالَ: رَأَيْتُ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيِّبِ حِينَ " ضُرِبَ فِي تُبَّانٍ مِنْ شَعْرٍ "

Hişâm b. Zeyd der ki: "Saîd b. Müseyyeb'in kıl bir iç çamaşırı giydirilip kırbaçlandığını görmüştüm."

(١٩٦٤)- [١٧١/٢] ثنا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا ابْنُ أَبِي الثَّلْجِ، قَالَ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ غَيْلانَ، قَالَ: ثنا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، قَالَ: أَتَيْتُ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيِّبِ وَقَدْ " أُلْبِسَ تُبَّانَ شَعْرٍ وَأُقِيمَ فِي الشَّمْسِ، فَقُلْتُ لِقَائِدِي: أَدْنِنِي مِنْهُ، فَأَدْنَانِي مِنْهُ، فَجَعَلْتُ أَسْأَلُهُ خَوْفًا مِنْ أَنْ يَفُوتَنِيَ وَهُوَ يُجِيبُنِي حِسْبَةً وَالنَّاسُ يَتَعَجَّبُونَ "

Katâde der ki: Saîd b. el-Müseyyeb'in yanma vardığımda, kıl kumaştan bir iç çamaşırı giydirilmiş, güneşin altında ayakta durdurulmuştu. Atımın dizginini tutana "Beni ona yaklaştır" dedim, yanına yaklaştırdı. Ben bu fırsatı kaçırma korkusuyla ona sorular sormaya başladım. Kendisi ise Allah rızası için bana cevap veriyordu. İnsanlar da şaşkın şaşkın bakıyorlardı.

(١٩٦٥)- [١٩٦٧] حُدِّثْتُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْقَاسِمِ بْنِ بَشَّارٍ الأَنْبَارِيِّ، قَالَ: ثنا أَبِي، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ عَمْرٍو الْعَدَوِيِّ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، قَالَ: كَتَبَ وَالِي الْمَدِينَةِ إِلَى عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ مَرْوَانَ أَنَّ أَهْلَ الْمَدِينَةِ أَطْبَقُوا عَلَى الْبَيْعَةِ لِلْوَلِيدِ وَسُلَيْمَانَ إِلا سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيِّبِ، فَكَتَبَ أَنْ أَعْرِضَهُ عَلَى السَّيْفِ، فَإِنْ مَضَى وَإِلا فَاجْلِدْهُ خَمْسِينَ جَلْدَةً وَطُفْ بِهِ أَسْوَاقَ الْمَدِينَةِ، فَلَمَّا قَدِمَ الْكِتَابُ عَلَى الْوَالِي دَخَلَ سُلَيْمَانُ بْنُ يَسَارٍ، وَعُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ، وَسَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَلَى سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ، فَقَالُوا: إِنَّا قَدْ جِئْنَاكَ فِي أَمْرٍ قَدْ قَدِمَ فِيكَ كِتَابٌ مِنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ مَرْوَانَ إِنْ لَمْ تُبَايِعْ ضُرِبَتْ عُنُقُكَ، وَنَحْنُ نَعْرِضُ عَلَيْكَ خِصَالا ثَلاثًا فَأَعْطِنَا إِحْدَاهُنَّ فَإِنَّ الْوَالِي قَدْ قَبِلَ مِنْكَ أَنْ يُقْرَأَ عَلَيْكَ الْكِتَابُ فَلا تَقُلْ لا وَلا نَعَمْ، قَالَ " فَيَقُولُ النَّاسُ: بَايَعَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيِّبِ، مَا أَنَا بِفَاعِلٍ "، قَالَ: وَكَانَ إِذَا قَالَ: لا، يُطِيقُوا عَلَيْهِ أَنْ يَقُولَ: نَعَمْ، قَالَ: " مَضَتْ وَاحِدَةٌ وَبَقِيَتِ اثْنَتَانِ "، قَالُوا: فَتَجْلِسُ فِي بَيْتِكَ فَلا تَخْرُجُ إِلَى الصَّلاةِ أَيَّامًا فَإِنَّهُ يُقْبَلُ مِنْكَ إِذَا طُلِبْتَ فِي مَجْلِسِكَ فَلَمْ يَجِدْكَ، قَالَ: " وَأَنَا أَسْمَعُ الأَذَانَ فَوْقَ أُذُنِي حَيَّ عَلَى الصَّلاةِ حَيَّ عَلَى الْفَلاحِ مَا أَنَا بِفَاعِلٍ "، قَالُوا: مَضَتِ اثْنَتَانِ وَبَقِيَتْ وَاحِدَةٌ، قَالُوا: فَانْتَقِلْ مِنْ مَجْلِسِكَ إِلَى غَيْرِهِ فَإِنَّهُ يُرْسِلُ إِلَى مَجْلِسِكَ فَإِنْ لَمْ يَجِدْكَ أَمْسَكَ عَنْكَ، قَالَ: " فَرَقًا لِمَخْلُوقٍ مَا أَنَا بِمُتَقَدِّمٍ لِذَلِكَ شِبْرًا وَلا مُتَأَخِّرٍ شِبْرًا "، فَخَرَجُوا وَخَرَجَ إِلَى الصَّلاةِ صَلاةِ الظُّهْرِ فَجَلَسَ فِي مَجْلِسِهِ الَّذِي كَانَ يَجْلِسُ فِيهِ فَلَمَّا صَلَّى الْوَالِي بَعَثَ إِلَيْهِ فَأُتِيَ بِهِ، فَقَالَ: إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ كَتَبَ يَأْمُرُنَا إِنْ لَمْ تُبَايِعْ ضَرَبْنَا عُنُقَكَ، قَالَ: " نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ بَيْعَتَيْنِ "، فَلَمَّا رَآهُ لا يُجِيبُ أُخْرِجَ إِلَى السُّدَّةِ فَمُدَّتْ عُنُقُهُ وَسُلَّتْ عَلَيْهِ السُّيُوفُ فَلَمَّا رَآهُ قَدْ مَضَى أُمِرَ بِهِ، فَجُرِّدَ فَإِذَا

عَلَيْهِ تُبَّانُ شَعْرٍ، فَقَالَ: " لَوْ عَلِمْتُ أَنِّي لا أُقْتَلُ مَا اشْتَهَرْتُ بِهَذَا التُّبَّانِ "، فَضَرَبَهُ بِهِ خَمْسِينَ سَوْطًا، ثُمَّ طَافَ بِهِ أَسْوَاقَ الْمَدِينَةِ فَلَمَّا رَدَّهُ وَالنَّاسُ مُنْصَرِفُونَ مِنْ صَلاةِ الْعَصْرِ، قَالَ: " إِنَّ هَذِهِ الْوُجُوهَ مَا نَظَرْتُ إِلَيْهَا مُنْذُ أَرْبَعِينَ سَنَةً " [١٧٢/٢]

Yahyâ b. Saîd anlatıyor: Medine valisi, Abdülmelik b. Mervân'a mektup yazıp, Medine halkının Velîd ve Süleymân'a biat etmeyi kabul ettiklerini, Saîd b. Müseyyeb'in kabul etmediğini haber verdi. Abdülmelik cevap yazıp "Kılıçla tehdit et, yine kabul etmezse; elli kırbaç vurdur ve Medine sokaklarında dolaştır" dedi. Mektup valiye ulaştığında, Süleymân b. Yesâr, Urve b. ez-Zübeyr ve Sâlim b. Abdillah, Saîd b. el-Müseyyeb'in yanına girdiler. Ona şöyle dediler: "Seninle alakalı Abdülmelik b. Mervân'dan gelen bir emir sebebiyle sana geldik, biat etmezsen boynun vurulacak. Biz sana üç seçenek sunacağız, birini tercih et. Vali, mektubu sana okuduğunda "evet — veya— hayır" dememeni kabul etti."

Saîd b. el-Müseyyeb "İnsanlar; Saîd b. el-Müseyyeb, biat etmeyi kabul etti, diyecekler. Bunu yapmam" dedi. "Hayır" dediği takdirde "evet" demeye zorlayacaklarını söyledi. "Birincisi geçti, iki seçenek kaldı" dedi.

Ona "Evinde oturur, birkaç gün namaza gitmezsin. Böylece olman gereken yerde aranmış, ama bulunmamış olursun, bu da kabul edilebilir" dediler. "Ben ezanın kulağımın dibinde «Haydi namaza, haydi felaha» diye çağırırken ha? Yapamam" diyerek cevap verdi. "İkisi geçti bir tane kaldı" dediler.

Ona "Devamlı kaldığın yerden başka bir yer taşın. Seni aradıklarında bulamaz ve bırakırlar" dediklerinde, "Bir mahlûk için, ben ne bir karış ileri ne de geri giderim" diyerek cevap verdi.

Bunun üzerine yanından ayrıldılar. Kendisi de namaza, öğle namazına gitmek için evden çıktı. Her zaman oturduğu yerde oturdu. Vali namazını kılınca kendisine birini gönderdi. Adam gelip ona "Müminlerin emiri bize mektup yazıp; biat etmezsen boynunu kılıçla vurmamızı emretti" deyince, "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) iki biati yasakladı" dedi. Cevap vermediğini görünce zindana götürüldü. Boynu uzatıldı, üzerine kılıçlar çekildi, kararından dönmediğini görünce, emir verildi ve üzeri soyuldu. Üzerinde kılla örülmüş iç çamaşırı vardı, "Öldürülmeyeceğimi bilseydim, bu çamaşırla görünmezdim" dedi. O şekilde elli kırbaç vurdular. Sonra Medine

sokaklarını dolaştırdılar. Geri getirdiklerinde, insanlar ikindi namazından dönüyorlardı, şöyle dedi: "Bu yüzlere kırk seneden beri bakmadım."

(١٩٦٦)- [١٧٢/٢] قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ الْقَاسِمِ وَسَمِعْتُ شَيْخَنَا يَزِيدُ فِي حَدِيثِ سَعِيدٍ بِإِسْنَادٍ لا أَحْفَظُهُ: إِنَّ سَعِيدًا لَمَّا جُرِّدَ لِيُضْرَبَ، قَالَتْ لَهُ امْرَأَةٌ لَمَّا جُرِّدَ لِيُضْرَبَ: إِنَّ هَذَا لَمَقَامُ الْخِزْيِ، فَقَالَ لَهَا سَعِيدٌ: " مِنْ مَقَامِ الْخِزْيِ فَرَرْنَا "

Başka bir kanalla gelen rivayette Saîd b. el-Müseyyeb, kırbaçlanmak için üzeri soyulduğunda bir kadın "Bu rezil bir durumdur" dedi. Saîd ona "Biz rezil durumdan kaçıyoruz" diye cevap verdi.

(١٩٦٧)- [١٧٢/٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، قَالَ: ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ بْنُ الطُّفَيْلِ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ زَيْدٍ، قَالَ: ثنا ضَمْرَةُ، عَنِ ابْنِ شَوْذَبٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْقَاسِمِ، قَالَ: جَلَسْتُ إِلَى سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ، فَقَالَ: " إِنَّهُ قَدْ نُهِيَ عَنْ مُجَالَسَتِي "، قَالَ: قُلْتُ: إِنِّي رَجُلٌ غَرِيبٌ، قَالَ: " إِنَّمَا أَحْبَبْتُ أَنْ أُعْلِمَكَ "

Abdullah b. el-Kâsım der ki: Saîd b. el-Müseyyeb'in yanına oturmuştum. Bana "Benim yanımda oturulması yasaklandı" dedi. Ona "Ben yabancı bir adamım" deyince, "Ben bilesin diye söyledim" dedi.

(١٩٦٨)- [١٧٢/٢] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، قَالَ: ثنا الْوَلِيدُ بْنُ شُجَاعٍ، قَالَ: ثنا الْعَلاءُ بْنُ عَبْدِ الْكَرِيمِ، قَالَ: جَلَسْتُ إِلَى سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ، فَقَالَ: إِنَّهُ قَدْ " نُهِيَ عَنْ مُجَالَسَتِي "

Alâ b. Abdilkerîm der ki: Saîd b. el-Müseyyeb'in yanına oturmuştum, "Benim yanımda oturulması yasaklandı" dedi.

(١٩٦٩)- [١٧٢/٢] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، قَالَ: ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ السَّرَّاجُ، قَالَ: ثنا حَاتِمُ بْنُ اللَّيْثِ الْجَوْهَرِيُّ، قَالَ: ثنا عَفَّانُ، قَالَ: ثنا هَمَّامٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ، أَنَّهُ كَانَ إِذَا أَرَادَ الرَّجُلُ أَنْ يُجَالِسَهُ، قَالَ: " إِنَّهُمْ قَدْ جَلَدُونِي وَمَنَعُوا النَّاسَ أَنْ يُجَالِسُونِي "

Katâde'nin naklettiğine göre herhangi bir adam, Saîd b. el-Müseyyeb'in yanına oturmak istediğinde "Beni kırbaçladılar ve insanların benimle oturmalarını yasakladılar" derdi.

(١٩٧٠)- [١٧٢/٢] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: ثنا عَطَّافُ بْنُ خَالِدٍ، عَنِ ابْنِ حَرْمَلَةَ، قَالَ: قَالَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيِّبِ: " لا تَقُولُوا: مُصَيْحِفٌ وَلا مُسَيْجِدٌ، مَا كَانَ لِلَّهِ فَهُوَ عَظِيمٌ حَسَنٌ جَمِيلٌ "

Saîd b. el-Müseyyeb der ki: "Mushafçık, mescitçik" demeyin! Zira Allah'a ait olan bir şey büyüktür, en iyi ve en güzel olandır."

(١٩٧١)- [١٧٣/٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ، قَالَ: ثنا أَبِي، قَالَ: ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ حَرْمَلَةَ، قَالَ: " مَا كَانَ إِنْسَانٌ يَجْتَرِئُ عَلَى سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ يَسْأَلُهُ عَنْ شَيْءٍ حَتَّى يَسْتَأْذِنَهُ كَمَا يَسْتَأْذِنُ الأَمِيرَ "

Abdurrahman b. Harmele der ki: "Validen izin alır gibi kendisinden müsaade istemeden hiç kimse Saîd b. el-Müseyyeb'e bir şey soramazdı."

(١٩٧٢)- [١٧٣/٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، قَالَ: ثنا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، قَالَ: ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْمُقْرِئِ، قَالَ: ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ زِيَادِ بْنِ أَنْعُمٍ، حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيِّبِ، يَقُولُ: " لا خَيْرَ فِيمَنْ لا يُرِيدُ جَمْعَ الْمَالِ مِنْ حِلِّهِ، يُعْطِي مِنْهُ حَقَّهُ، وَيَكُفُّ بِهِ وَجْهَهُ عَنِ النَّاسِ "

Saîd b. el-Müseyyeb der ki: "Malını helal yoldan biriktirmek istemeyen kişiden hayır gelmez. Bu da ancak kişinin, malında başkalarının hakkı olan miktarı vermesi ve insanlara mal konusunda muhtaç düşmemesiyle olur."

(١٩٧٣)- [١٧٣/٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْعَبَّاسِ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ السِّجِسْتَانِيُّ، قَالَ: ثنا الْحَسَنُ بْنُ سَوَّارٍ، قَالَ: ثنا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ، قَالَ: " لا خَيْرَ فِيمَنْ لا يُحِبُّ هَذَا الْمَالَ يَصِلُ بِهِ رَحِمَهُ، وَيُؤَدِّي بِهِ أَمَانَتَهُ، وَيَسْتَغْنِي بِهِ عَنْ خَلْقِ رَبِّهِ "

Saîd b. el-Müseyyeb der ki: "Yakınlarını gözetmek, emanetini (borcunu) ödemek veya insanlara muhtaç olmamak için sahip olunan malı sevmeyen kişide hayır yoktur."

(١٩٧٤)- [١٧٣/٢] ثنا أَحْمَدُ بْنُ بُنْدَارٍ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثنا أَبُو مَسْعُودٍ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عِيسَى، عَنْ عَبَّادٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ، أَنَّهُ مَاتَ وَتَرَكَ أَلْفَيْنِ أَوْ ثَلاثَةَ آلافِ دِينَارٍ، وَقَالَ: " مَا تَرَكْتُهَا إِلا لأَصُونَ بِهَا دِينِي وَحَسَبِي "

Yahyâ b. Saîd'in naklettiğine göre Saîd b. el-Müseyyeb, öldüğünde ve iki veya üç bin dinar bırakmış ve şöyle demişti: "Bunu bırakmamın tek sebebi; dinimi ve şerefimi korumaktı."

(١٩٧٥)- [١٧٣/٢] رَوَاهُ الثَّوْرِيُّ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ سَعِيدٍ، وَقَالَ: تَرَكَ مِائَةَ دِينَارٍ، وَقَالَ: " أَصُونُ بِهَا دِينِي وَحَسَبِي "

Aynı hadisi Yahyâ b. Saîd şu ibareyle nakleder: Yüz dinar bıraktı ve "Bununla dinimi ve şerefimi koruyorum" dedi.

(١٩٧٦)- [١٧٣/٢] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ يَحْيَى ثَعْلَبٌ النَّحْوِيُّ، قَالَ ذُؤَيْبُ بْنُ عِمَامَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَعْنٍ الْغِفَارِيِّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ابْنِ أَخِي الزُّهْرِيِّ، عَنْ عَمِّهِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ، قَالَ: " مَنِ اسْتَغْنَى بِاللَّهِ افْتَقَرَ النَّاسُ إِلَيْهِ "

Saîd b. el-Müseyyeb der ki: "Rızıkta sadece Allah'a dayanan kişiye diğer tüm insanlar ihtiyaç duyar."

(١٩٧٧)- [١٧٣/٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ فِي كِتَابِهِ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَيُّوبَ، قَالَ: ثنا عَارِمٌ، قَالَ: ثنا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، قَالَ: ثنا عَلِيُّ بْنُ زَيْدٍ، قَالَ: رَآنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيِّبِ وَعَلَيَّ جُبَّةُ خَزٍّ، فَقَالَ " إِنَّكَ لَجَيِّدُ الْجُبَّةِ "، قُلْتُ: وَمَا تُغْنِي عَنِّي وَقَدْ أَفْسَدَهَا عَلَيَّ سَالِمٌ، فَقَالَ سَعِيدٌ: " أَصْلِحْ قَلْبَكَ وَالْبَسْ مَا شِئْتَ "

Ali b. Zeyd der ki: "Saîd b. el-Müseyyeb, halis ipekten olan bir cübbe giydiğimi görünce: "Cübben de pek güzelmiş" dedi. Ben: "Sâlim, bu zevki bana zehir ettikten sonra güzelliğini ne yapayım ki?" deyince Saîd: "Kalbini ıslah ettikten sonra dilediğini giy" dedi.

Rivayet ettiği hadislerden bazıları:

Takrîb 4532, Takrîb 493, Takrîb 3124-a, Takrîb 715, Takrîb 3365-a, Takrîb 3904, Takrîb 3016-a, Takrîb 2773, Takrîb 3197, Takrîb 2870

Urve b. ez-Zübeyr

Onlardan birisi; dileklerine kavuşan, ilmi taşıyan ve ilimle birlikte anılan, itaat etme fırsatı bulduğunda değerlendiren, mihnete uğradığında itina gösteren, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm; çalışkan, ibadetle meşgul olan, bol oruç tutan kişi.

Derler ki: Tasavvuf, nimetlerin farkında olmak, sıkıntıları gizli tutmaktır.

(١٩٨٩)- [٢/١٧٦] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ بُنْدَارٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ بْنِ الأَشْعَثِ، قَالَ: ثنا سُلَيْمَانُ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثنا الأَصْمَعِيُّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: " اجْتَمَعَ فِي الْحِجْرِ مُصْعَبُ بْنُ الزُّبَيْرِ، وَعُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ الزُّبَيْرِ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ، فَقَالُوا: تَمَنَّوْا، فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الزُّبَيْرِ: أَمَّا أَنَا، فَأَتَمَنَّى الْخِلافَةَ، وَقَالَ عُرْوَةُ: أَمَّا أَنَا، فَأَتَمَنَّى أَنْ يُؤْخَذَ عَنِّي الْعِلْمُ، وَقَالَ مُصْعَبٌ: أَمَّا أَنَا، فَأَتَمَنَّى إِمْرَةَ الْعِرَاقِ، وَالْجَمْعَ بَيْنَ عَائِشَةَ بِنْتِ طَلْحَةَ، وَسُكَيْنَةَ بِنْتِ الْحُسَيْنِ، وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ رضى اللَّهُ عَنْهُمَا: " أَمَّا أَنَا فَأَتَمَنَّى الْمَغْفِرَةَ "، قَالَ: فَنَالُوا كُلُّهُمْ مَا تَمَنَّوْا وَلَعَلَّ ابْنَ عُمَرَ قَدْ غُفِرَ لَهُ

Abdurrahman b. Ebî'z-Zinâd, babasının şöyle dediğini naklediyor: Mus'ab b. ez-Zübeyr, Urve b. ez-Zübeyr, Abdullah b. ez-Zübeyr ve Abdullah b. Ömer, Hicr'de toplanmışlardı. Birbirlerine "Dilekte bulunun" dediler:

Abdullah b. ez-Zübeyr; "Ben halife olmayı isterim" dedi.

Urve; "Ben, insanların benden ilim almasını isterim" dedi.

Mus'ab; "Ben, Irak valisi olmayı ve Âişe binti Talha ile Sekîne binti Hüseyin'le evlenmek isterim" dedi.

Abdullah b. Ömer; "Ben mağfiret diliyorum" dedi.

Her birisi emeline ulaştı. Umulur ki; İbn Ömer de mağfirete mazhar olmuştur.

(١٩٩٠)- [٢/١٧٦] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: ثنا سُفْيَانُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، أَنَّهُ كَانَ يَتَأَلَّفُ النَّاسَ عَلَى حَدِيثِهِ، قَالَ عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ: أَتَيْنَاهُ، فَقَالَ: " ائْتُونِي فَتَلَقَّوْا مِنِّي "

Zührî'nin naklettiğine göre insanlar Urve'nin sohbetinden hoşlanırlardı. Amr b. Dînâr diyor ki: Onun yanına gitmiştik. Bize "Gelin benden öğrenin" dedi.

(١٩٩١)- [١٧٦/٢] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو الْبَاهِلِيُّ، قَالَ: ثنا الأَصْمَعِيُّ، عَنِ ابْنِ أَبِي الزِّنَادِ، قَالَ: قَالَ عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ: " كُنَّا نَقُولُ: لا نَتَّخِذُ كِتَابًا مَعَ كِتَابِ اللَّهِ، فَمَحَوْتُ كُتُبِي، فَوَاللَّهِ لَوَدِدْتُ أَنَّ كُتُبِي عِنْدِي، إِنَّ كِتَابَ اللَّهِ قَدِ اسْتَمَرَّتْ مَرِيرَتُهُ "

Urve b. ez-Zübeyr der ki: "Eskiden "Allah'ın Kitabı dışında kitap edinmeyiz" derdik. Ben de kitaplarımı yok ettim. Vallahi, kitaplarımın yanımda olnıasını isterdim; zaman geçtikçe Allah'ın Kitab'ının etkisi artmıştır."

(١٩٩٢)- [١٧٦/٢] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: ثنا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ: ثنا الزُّبَيْرُ بْنُ بَكَّارٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الضَّحَّاكِ، قَالَ: اسْتَوْدَعَ عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ طَلْحَةَ بْنَ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ مَالا مِنْ مَالِ بَنِي مُصْعَبِ بْنِ الزُّبَيْرِ لَمَّا خَرَجَ إِلَى الشَّامِ، وَأُمُّ طَلْحَةَ عَائِشَةُ بِنْتُ طَلْحَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، فَبَلَغَ عُرْوَةَ أَنَّ طَلْحَةَ يَبْنِي وَيَبْتَاعُ الرَّقِيقَ وَالإِبِلَ وَالْغَنَمَ، فَلَمَّا قَدِمَ كَرِهَ أَنْ يَكْشِفَهُ وَأَنْ يَقْتَضِيَهُ الْمَالَ، فَجَعَلَ يَلْقَاهُ وَيَسْتَحِي مِنْ تَقَاضِيهِ، فَقَالَ لَهُ طَلْحَةُ ذَاتَ يَوْمٍ: أَلا تُرِيدُ مَالَكَ؟ فَقَالَ " بَلَى "، قَالَ: فَأَرْسِلْ فَخُذْهُ، فَقَالَ عُرْوَةُ: مَتَى؟ قَالَ: مَتَى شِئْتَ؟ فَبَعَثَ مَعَهُ عُرْوَةُ رَسُولا فَإِذَا هُوَ قَدْ هَدَمَ عَلَيْهِ بَيْتًا فَاسْتَخْرَجَ الْمَالَ فَأَتَى بِهِ، فَتَمَثَّلَ عُرْوَةُ عِنْدَ ذَلِكَ:

فَمَا اسْتَخْبَأْتُ فِي رَجُلٍ خَبِيئًا ... كَمِثْلِ الدِّينِ أَوْ حَسَبٍ عَتِيقِ

ذَوُو الأَحْسَابِ أَكْرَمُ مَا تُرَاثُ ... وَاصْبِرْ عِنْدَ نَائِبَةِ الْحُقُوقِ

Muhammed b. ed-Dahhâk der ki: Urve b. ez-Zübeyr, Şam'a gideceği sırada Mus'ab b. ez-Zübeyr'in oğullarına ait bir miktar parayı Talha b. Ubeydillah b. Abdirrahman b. Ebî Bekr es-Sıddîk'in yanında emanet bıraktı. Talha'nın annesi olan Âişe binti Talha b. Abdillah, oğlunun yapılar inşa ettiği, köle, deve ve koyun ticareti yaptığını işitti. Urve, Şam'dan döndüğü zaman Talha'nın bu işini ifşa etmeyi ve onunla davalaşmayı istemedi. Onunla her karşılaştığında utanıyor ve dava etmiyordu. Bir

defasında Talha ona: "Malını geri almayacak mısın?" diye sorunca, Urve: "Tabi ki alacağım!" karşılığını verdi. Talha da: "O zaman birini gönder de parayı aldır!" dedi. Urve: "Ne zaman?" diye sorunca, Talha: "İstediğin zaman!" dedi. Bunun üzerine Urve, Talha'yla birlikte birini gönderdi. Talha emanet olarak aldığı parayı bir evin altına gömmüş ve evi de üzerine yıkmıştı. Parayı çıkarıp adama verdi. Adam da parayı Urve'ye iletti ve durumu da anlattı. Bunun üzerine Urve şöyle bir şiir okudu:

"Birinde bir emanet bırakacağım zaman
Ödünç mal veya köle gibi
Asalet sahipleri bu iş için pek cömerttir
Alacaklarım konusunda bir musibet durumunda da sabrederim."

(١٩٩٣)- [١٧٧/٢] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ شَاهِينٍ، قَالَ: ثنا مُصْعَبُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الزُّبَيْرِيُّ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ، قَالَ: قَالَ عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ: " رُبَّ كَلِمَةِ ذُلٍّ احْتَمَلْتُهَا أَوْرَثَتْنِي عِزًّا طَوِيلا "

Urve b. ez-Zübeyr der ki: "Nice söz vardı ki ben onu zillet olarak düşünmeme rağmen uzun bir süre beni aziz kılmıştır."

(١٩٩٤)- [١٧٧/٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ شِبْلٍ، قَالَ: ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، قَالَ: ثنا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: " إِذَا رَأَيْتَ الرَّجُلَ يَعْمَلُ الْحَسَنَةَ، فَاعْلَمْ أَنَّ لَهَا عِنْدَهُ أَخَوَاتٍ، فَإِذَا رَأَيْتَهُ يَعْمَلُ السَّيِّئَةَ، فَاعْلَمْ أَنَّ لَهَا عِنْدَهُ أَخَوَاتٍ، فَإِنَّ الْحَسَنَةَ تَدُلُّ عَلَى أَخَوَاتِهَا، وَإِنَّ السَّيِّئَةَ تَدُلُّ عَلَى أَخَوَاتِهَا "

Hişâm b. Urve, babasının şöyle dediğini nakleder: "Bir adamın iyilik yaptığını görürsen; bu iyiliğin kardeşleri (başka iyilikler) olduğunu bil. İyilik kardeşlerine delalet eder. Kötülük de kardeşlerine delalet eder."

(١٩٩٥)- [١٧٧/٢] ثنا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ كَيْسَانَ، قَالَ: ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِسْحَاقَ الْقَاضِي، قَالَ: ثنا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ، وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْجَوْهَرِيُّ، قَالَ: ثنا عُمَرُ بْنُ شَبَّةَ، وَأَبُو زَيْدٍ، قَالا: ثنا الأَصْمَعِيُّ، قَالَ: ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، قَالَ: قَالَ عروة لِبَنِيهِ: " يَا بَنِيَّ لا يَهْدِيَنَّ

أَحَدُكُمْ إِلَى رَبِّهِ ﷻ مَا يَسْتَحِي أَنْ يَهْدِيَهُ إِلَى كَرِيمِهِ، فَإِنَّ اللَّهَ ﷻ أَكْرَمُ الْكُرَمَاءِ، وَأَحَقُّ مَنِ اخْتِيرَ إِلَيْهِ "

Hişâm b. Urve bildiriyor: Urve, oğullarına şöyle dedi: "Oğullarım! İçinizden hiç kimse sevdiği birisine vermekten utanacağı bir yardımı Allah rızası için başkasına vermesin! Zira Allah, cömertlerin cömerdi ve kendisi için verilecek bir şeyde en fazla hak sahibi olandır."

(١٩٩٦)- [١٧٧/٢] وَكَانَ يَقُولُ: " يَا بَنِيَّ تَعَلَّمُوا، فَإِنَّكُمْ إِنْ تَكُونُوا صُغَرَاءَ قَوْمٍ عَسَى أَنْ تَكُونُوا كُبَرَاءَهُمْ، وَاسَوْأَتَاهُ مَاذَا أَقْبَحُ مِنْ شَيْخٍ جَاهِلٍ؟ ! "

Şöyle derdi: "Evlatlarım! Öğrenin. Kavmin küçüğü olsanız da onların büyüğü olacaksınız. Eyvahlar olsun! Yaşlı bir cahilden daha kötü ne olabilir?"

(١٩٩٧)- [١٧٧/٢] وَكَانَ يَقُولُ: " إِذَا رَأَيْتُمْ خُلَّةَ شَرٍّ رَائِعَةً مِنْ رَجُلٍ فَاحْذَرُوهُ، وَإِنْ كَانَ عِنْدَ النَّاسِ رَجُلَ صِدْقٍ فَإِنَّ لَهَا عِنْدَهُ أَخَوَاتٌ، وَإِذَا رَأَيْتُمْ خُلَّةَ خَيْرٍ رَائِعَةً مِنْ رَجُلٍ فَلَا تَقْطَعُوا عَنْهُ إِيَاسَكُمْ، وَإِنْ كَانَ عِنْدَ النَّاسِ رَجُلَ سَوْءٍ، فَإِنَّ لَهَا عِنْدَهُ أَخَوَاتٌ "

Şöyle derdi: "Eğer bir adam tarafından yapılan kötü bir hareket görürseniz ondan sakının. İnsanlar tarafından dürüst bilinse de, o kötü hasletin kardeşleri vardır."

"Bir adamın güzel bir hareketini görürseniz ondan ümidinizi kesmeyin. İnsanlar tarafından kötü biri olarak bilinse de, o güzel hareketinin kardeşleri vardır."

(١٩٩٨)- [١٧٧/٢] وَقَالَ: " النَّاسُ بِأَزْمِنَتِهِمْ أَشْبَهُ مِنْهُمْ بِآبَائِهِمْ وَأُمَّهَاتِهِمْ "، لَفْظُ الْجَوْهَرِيِّ

Der ki: "İnsanlar kendi yaşlarında; babalarına ve annelerine benzerler."

(١٩٩٩)- [١٧٧/٢] حدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ كَيْسَانَ، قَالَ: ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا [١٧٨/٢] نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ، قَالَ: ثنا الأَصْمَعِيُّ، عَنِ ابْنِ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ هِشَامٍ، قَالَ: كَانَ عروة، يَقُولُ: " إِنِّي لأَعْشَقُ الشَّرَفَ كَمَا أَعْشَقُ الْجَمَالَ، فَعَلَ اللَّهُ بِفُلانَةَ أَلْفَتْ بَنِي فُلانٍ وَهُمْ بِيضٌ طِوَالٌ فَقَلَبْتُمْ سُودًا قِصَارًا "

Urve der ki: "Ben güzelliğe âşık olduğum kadar şerefe aşığım. Vallahi, nice falan kadın, falanın oğluna yönelmiş, çekici ve uzun boylu iken, itici ve kısa boylu bir şekle dönmüştür."

(٢٠٠٠)- [١٧٨/٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، قَالَ: ثنا عَلِيُّ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ الْحَسَنِ، قَالَ: ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ الضَّرِيرُ، قَالَ: ثنا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: " مَكْتُوبٌ فِي الْحِكْمَةِ: لِتَكُنْ كَلِمَتُكَ طَيِّبَةً، وَلْيَكُنْ وَجْهُكَ بَسْطًا تَكُنْ أَحَبَّ إِلَى النَّاسِ مِمَّنْ يُعْطِيهِمُ الْعَطَاءَ "

Urve b. ez-Zübeyr der ki: Hikmet kitabında şöyle yazılıdır: "Sözlerin temiz ve hoş, yüzün de mütebessim olsun ki insanların en sevdiği ve türlü ihsanlara nail olan kişilerden olasın."

(٢٠٠١)- [١٧٨/٢] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: ثنا الْحَسَنُ بْنُ الْمُتَوَكِّلِ، قَالَ: ثنا أَبُو الْحَسَنِ الْمَدَائِنِيُّ، عَنْ مَسْلَمَةَ بْنِ مُحَارِبٍ، قَالَ: قَدِمَ عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ عَلَى الْوَلِيدِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ وَمَعَهُ ابْنُهُ مُحَمَّدُ بْنُ عُرْوَةَ، فَدَخَلَ مُحَمَّدُ بْنُ عُرْوَةَ دَارَ الدَّوَابِّ " فَضَرَبَتْهُ دَابَّةٌ فَخَرَّ فَحُمِلَ مَيِّتًا، وَوَقَعَتْ فِي رِجْلِ عُرْوَةَ الأَكِلَةُ، وَلَمْ يَدَعْ تِلْكَ اللَّيْلَةِ وِرْدَهُ، فَقَالَ لَهُ الْوَلِيدُ: اقْطَعْهَا، قَالَ: " لا "، فَتَرَقَّتْ إِلَى سَاقِهِ، فَقَالَ لَهُ الْوَلِيدُ: اقْطَعْهَا وَإِلا أَفْسَدَتْ عَلَيْكَ جَسَدَكَ، " فَقُطِعَتْ بِالْمِنْشَارِ وَهُوَ شَيْخٌ كَبِيرٌ فَلَمْ يُمْسِكْهُ أَحَدٌ، وَقَالَ: ﴿لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا هَذَا نَصَبًا﴾ "

Mesleme b. Muhârib'in naklettiğine göre Urve b. ez-Zübeyr, oğlu Muhammed b. Urve ile birlikte, Velîd b. Abdülmelik'in yanına gitmişti. Muhammed b. Urve atların bulunduğu ahıra girdi. Bir at ona vurunca yere düştü. Kaldırdıklarına ölmüştü. Urve'nin ayağı kangren olmuştu, o gece ibadet ve dualarını terk etmedi. Velîd kendisine "Ayağını kes" dedi. "Hayır" dedi. Kangren bacağına ulaştı. Velîd "Kes, yoksa bütün vücudunu çürütecek" deyince, testereyle kesildi. Kendisi yaşlı olmasına rağmen kimse onu tutmamıştı. Şöyle dedi: **"Bu yolculuğumuzdan çok yorgun düştük"**[1] dedi.

---

[1] Kehf Sur. 62

(٢٠٠٢)- [١٧٨/٢] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الثَّقَفِيُّ، سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدٍ، يَقُولُ: لَمْ يَتْرُكْ عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ وِرْدَهُ إِلا فِي اللَّيْلَةِ الَّتِي قُطِعَتْ فِيهَا رِجْلُهُ، قَالَ: وَتَمَثَّلَ أَبْيَاتَ مَعْنِ بْنِ أَوْسٍ:

لَعَمْرُكَ مَا أَهْوَيْتُ كَفِّي لِرِيبَةٍ وَلا حَمَلَتْنِي نَحْوَ فَاحِشَةٍ رِجْلِي

وَلا قَادَنِي سَمْعِي وَلا بَصَرِي لَهَا وَلا دَلَّنِي رَأْيِي عَلَيْهَا وَلا عَقْلِي

وَأَعْلَمُ أَنِّي لَمْ تُصِبْنِي مُصِيبَةٌ مِنَ الدَّهْرِ إِلا قَدْ أَصَابَتْ فَتًى قَبْلِي

Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd der ki: Urve b. ez-Zübeyr, ayağının kesildiği gece dışında hiçbir zaman virdini terk etmedi. O gün Ma'n b. Evs'in şu beyitlerini mırıldanmıştı:

Ne elimi bir harama uzatmışım bir gün,

Ne ayağım bir günaha yürüdü yemin olsun.

Ne alıp götürdü beni gözüm kulağım,

Ne haram aklıma geldi ne de düşündüm.

Biliyorum başıma her ne geldiyse benim.

Kesinlikle başına uğramıştır birinin.

(٢٠٠٣)- [١٧٨/٢] ثنا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، قَالَ: ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ السَّرَّاجُ، قَالَ: ثنا يَحْيَى بْنُ طَلْحَةَ، قَالَ: ثنا عِيسَى بْنُ يُونُسَ، عَنْ عَبْدِ الْوَاحِدِ مَوْلَى عُرْوَةَ، قَالَ: شَهِدْتُ عُرْوَةَ بْنَ الزُّبَيْرِ " قُطِعَ رِجْلُهُ مِنَ الْمِفْصَلِ وَهُوَ صَائِمٌ "

Urve'nin azadlısı Abdulvâhid der ki: "Ayağı dizinden kesilirken Urve b. ez-Zübeyr'e şahid oldum, kendisi o sırada oruçluydu."

(٢٠٠٤)- [١٧٨/٢] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَضْلِ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعْدٍ الزُّهْرِيُّ، قَالَ: ثنا هَارُونُ بْنُ مَعْرُوفٍ، قَالَ: ثنا ضَمْرَةُ، عَنِ ابْنِ شَوْذَبٍ، قَالَ: كَانَ عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ " يَقْرَأُ رُبُعَ الْقُرْآنِ كُلَّ يَوْمٍ فِي الْمُصْحَفِ وَيَقُومُ بِهِ لَيْلَهُ "، قَالَ: " فَمَا تَرَكَهَا إِلا لَيْلَةَ قَطْعِ رِجْلِهِ "، قَالَ: " ثُمَّ عَاوَدَ حِزْبَهُ مِنَ اللَّيْلَةِ الْمُقْبِلَةِ "، قَالَ: " كَانَ وَقَعَتْ فِي رِجْلِهِ الأَكِلَةُ "، قَالَ: " فَنَشَرَهَا "

İbn Şevzeb der ki: Urve b. ez-Zübeyr, her gün Kur'ân'ın dörtte birini mushaftan okurdu. Geceleyin de o okuduğuyla namaz kılardı. Ayağının

kesildiği gün dışında bu âdetini terk etmedi. Ertesi geceden itibaren bu alışkanlığına devam etti. Ayağında yara çıktığı için onu kestirmişti.

(٢٠٠٥)- [١٧٩/٢] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، قَالَ: ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ السَّرَّاجُ، قَالَ: ثنا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: ثنا عَامِرُ بْنُ صَالِحٍ الزُّبَيْرِيُّ، قَالَ: ثنا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ، قَالَ: خَرَجَ أَبِي إِلَى الْوَلِيدِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ، فَوَقَعَ فِي رِجْلِهِ الأَكِلَةُ، فَقَالَ لَهُ الْوَلِيدُ: يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، أَرَى لَكَ قَطْعَهَا، قَالَ: فَقُطِعَ وَإِنَّهُ لَصَائِمٌ فَمَا تَضَوَّرَ وَجْهُهُ، قَالَ: وَدَخَلَ ابْنٌ لَهُ أَكْبَرُ وَلَدِهِ اصْطَبْلَ الدَّوَابِّ فَرَفَسَتْهُ دَابَّةٌ فَقَتَلَتْهُ، فَمَا سُمِعَ مِنْ أَبِي فِي ذَلِكَ شَيْءٌ حَتَّى قَدِمَ الْمَدِينَةَ، فَقَالَ: " اللَّهُمَّ إِنَّهُ كَانَ لِي أَطْرَافٌ أَرْبَعَةٌ فَأَخَذْتَ وَاحِدًا وَأَبْقَيْتَ ثَلاثَةً، فَلَكَ الْحَمْدُ، وَكَانَ لِي بَنُونَ أَرْبَعَةٌ فَأَخَذْتَ وَاحِدًا وَأَبْقَيْتَ لِي ثَلاثَةً، فَلَكَ الْحَمْدُ، وَايْمُ اللَّهِ، لَئِنْ أَخَذْتَ لَقَدْ أَبْقَيْتَ وَلَئِنْ أَبْلَيْتَ طَالَمَا عَافَيْتَ "

Hişâm b. Urve bildiriyor: Babam, Velîd b. Abdilmelik'i ziyarete gitti. Orada ayağı kangren olunca Velîd ona: "Ey Ebû Abdillah! Ayağının kesilmesinin senin için daha iyi olacağını düşünüyorum" dedi ve babamın ayağı kesildi. Ayağı kesilirken babam oruçluydu ve yüzünde acıya yönelik hiçbir ifade görünmedi. Yine orada en büyük oğlu ahıra girince hayvanın biri onu tepip öldürdü. Babamdan bu ölüm üzerine de tek bir şey dahi işitilmedi. Medine'ye geri geldiğinde ise şöyle dedi: "Allahım! Dört tane organım (iki el, iki ayak) vardı, birini alıp üçünü bıraktın. Yine sana hamdler olsun. Dört tane çocuğum vardı, birini alıp üç tanesini bıraktın. Yine sana hamdler olsun. Allah'a yemin olsun ki bir şeyler aldınsa geriye de bir şeyler bıraktın. Belalara maruz bıraktın; ama sonunda afiyet de verdin."

(٢٠٠٦)- [١٧٩/٢] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: ثنا الْحَسَنُ بْنُ الْمُتَوَكِّلِ، قَالَ: ثنا أَبُو الْحَسَنِ الْمَدَائِنِيُّ، عَنْ مَسْلَمَةَ بْنِ مُحَارِبٍ: لَمَّا شَخَصَ عروة مِنْ عِنْدِ الْوَلِيدِ إِلَى الْمَدِينَةِ أَتَتْهُ قُرَيْشٌ وَالأَنْصَارُ يُعَزُّونَهُ فِي ابْنِهِ وَرِجْلِهِ، فَقَالَ لَهُ عِيسَى بْنُ طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ: يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، قَدْ صَنَعَ اللَّهُ بِكَ خَيْرًا، وَاللَّهِ مَا بِكَ حَاجَةٌ إِلَى الْمَشْيِ، فَقَالَ: " مَا أَحْسَنَ مَا صَنَعَ اللَّهُ إِلَيَّ ! وَهَبَ سَبْعَةَ بَنِينَ فَمَتَّعَنِي بِهِمْ مَا شَاءَ، ثُمَّ أَخَذَ وَاحِدًا وَأَبْقَى سِتَّةً، وَأَخَذَ عُضْوًا وَأَبْقَى لِي خَمْسًا يَدَيْنِ وَرِجْلا وَسَمْعًا وَبَصَرًا "

Mesleme b. Muhârib bildiriyor: Urve, Velîd b. Abdilmelik'in yanından ayrılıp Medine'ye geldiğinde, ölen oğlu ile kesilen ayağı için taziyede bulunmak üzere yanına Kureyşliler ve Ensâr geldi. İsa b. Talha b. Ubeydillah ona: "Ey Ebû Abdillah! Allah sana en hayırlısını yapmış. Zira vallahi yürümeye ihtiyacın kalmadı!" dedi. Babam da şöyle karşılık verdi: "Allah bana en hayırlısını yaptı. Bana yedi oğul verdi ve dilediği bir zamana kadar beni onlarla birlikte yaşattı. Sonra bir tanesini alıp altı tanesini bıraktı. Yine bir organımı alıp, iki el, bir ayak, kulak ve göz olmak üzere de beşini bana bıraktı."

(٢٠٠٧)- [١٧٩/٢] ثنا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ زَنْجُوَيْهِ، قَالَ: ثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، قَالَ: وَقَعَتْ فِي رِجْلِ عُرْوَةَ الأَكِلَةُ، قَالَ: فَصَعِدَتْ فِي سَاقِهِ، فَبَعَثَ الْوَلِيدُ إِلَيْهِ الأَطِبَّاءَ، فَقَالُوا: لَيْسَ لَهَا دَوَاءٌ إِلا الْقَطْعُ، قَالَ: " فَقُطِعَتْ فَمَا تَضَوَّرَ وَجْهُهُ "

Zührî'nin naklettiğine göre Urve'nin ayağı kangren olmuş, bacağına doğru çıkıyordu. Velîd ona doktorları gönderdi, "Onun tedavisi yok, kesilmesi lazım" dediler. Zührî diyor ki: "Ayağı kesildiğinde yüzü bile buruşmadı."

(٢٠٠٨)- [١٧٩/٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ شِبْلٍ، قَالَ: ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، قَالَ: ثنا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، قَالَ: قَالَ أَبِي: " إِذَا رَأَى أَحَدُكُمْ شَيْئًا مِنْ زِينَةِ الدُّنْيَا وَزَهْرَتِهَا، فَلْيَأْتِ أَهْلَهُ وَلْيَأْمُرْهُمْ بِالصَّلاةِ وَلْيَصْطَبِرْ عَلَيْهَا، قَالَ: قَالَ اللَّهُ تَعَالَى لِنَبِيِّهِ ﷺ: ﴿وَلا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَى مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ﴾ "

Urve der ki: "Sizden birisi, dünyanın süsü ve güzelliğinden bir şey görürse, ailesine gidip namaz kılmalarını emretsin, kendisi de devamlı namaz kılsın. Allah Peygamber'ine şöyle buyurdu: **"İmtihan etmek için, onlardan bazılarına, dünya hayatının süsü olarak verdiğimiz şeylere gözünü dikme."**[1]

---

[1] Tâhâ Sur. 131

(٢٠٠٩)- [١٧٩/٢] حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُثْمَانَ الْعُثْمَانِيُّ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ سُلَيْمَانَ الطُّوسِيُّ، قَالَ: ثنا الزُّبَيْرُ بْنُ بَكَّارٍ، قَالَ: ثنا أَبُو ضَمْرَةَ أَنَسُ بْنُ عِيَاضٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، قَالَ: لَمَّا اتَّخَذَ عُرْوَةُ قَصْرَهُ بِالْعَقِيقِ، قَالَ لَهُ النَّاسُ: جَفَوْتَ مَسْجِدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: " إِنِّي رَأَيْتُ مَسَاجِدَهُمْ لاهِيَةً، وَأَسْوَاقَهُمْ غَالِيَةً، وَالْفَاحِشَةَ فِي فِجَاجِهِمْ عَالِيَةً، فَكَانَ فِيمَا هُنَالِكَ عَمَّا هُمْ فِيهِ عَافِيَةٌ "

Hişâm b. Urve der ki: Urve, Akîk'te bir köşk edindiğinde insanlar kendisine "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) mescidine saygısızlık ettin" dediler. Şöyle cevap verdi: "Ben insanların mescidlerini amacına aykırı kullandıklarını gördüm. Çarşılarını pahalı buldum. Her yerlerinden kötülük yükseliyor. Burada olan şey, onların içinde bulunduğu durumdan daha sağlıklıdır."

(٢٠١٠)- [١٨٠/٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ سِنَانَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الثَّقَفِيُّ، قَالَ: ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: ثنا هَارُونُ بْنُ مَعْرُوفٍ، قَالَ: ثنا ضَمْرَةُ، عَنِ ابْنِ شَوْذَبٍ، قَالَ: " كَانَ عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ إِذَا كَانَ أَيَّامُ الرُّطَبِ، يَثْلَمُ حَائِطَهُ، ثُمَّ يَأْذَنُ لِلنَّاسِ فِيهِ فَيَدْخُلُونَ وَيَأْكُلُونَ وَيَحْمِلُونَ "، قَالَ: " وَكَانَ يَنْزِلُ حَوْلَهُ النَّاسُ مِنْ أَهْلِ الْبَدْوِ، فَيَدْخُلُونَ وَيَأْكُلُونَ وَيَحْمِلُونَ، وَكَانَ إِذَا دَخَلَهُ رَدَّدَ هَذِهِ الآيَةَ: ﴿وَلَوْلا إِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَكَ قُلْتَ مَا شَاءَ اللَّهُ لا قُوَّةَ إِلا بِاللَّهِ﴾، حَتَّى يَخْرُجَ مِنَ الْحَائِطِ "

İbn Şevzeb der ki: Urve b. ez-Zübeyr, hurma mevsiminde bahçesini açar ve sonra halka gelmeleri için seslenir. Halk ta gelip hurmalardan yerler ve götürürlerdi. Bahçenin etrafında vahalardan gelenler konaklar, bahçeye girip yerler ve beraberinde götürürlerdi. Urve bahçeye girince, çıkana kadar: **"Aslında bahçene girdiğinde "Maşaallah" gerçek güç, Allah'ın tekelindedir deseydin ya! Gerçi sen malımın ve evlatlarımın seninkilerden az olduğunu görüyorsun"**[1] âyetini tekrar ederdi.

Şeyh (Ebû Nuaym) diyor ki: Urve b. ez-Zübeyr, kadın olsun erkek olsun sahabenin çoğunun ileri gelenlerinden, sayılamayacak kadar

---

[1] Kehf Sur. 39

hadisler rivayet etmiştir. Babasından ve başka sahabelerden naklettiği hadislerden örnekler:

Takrîb 4511, Takrîb 613, Takrîb 1966, Takrîb 1686, Takrîb 345, Takrîb 1437, Takrîb 4259, Takrîb 352, Takrîb 1198, Takrîb 3301, Takrîb 3652

Kâsım b. Muhammed b. Ebî Bekr

Onlardan birisi de fakih ve vera sahibi, merhamet ve takva sahibi, asil soylu Kâsım b. Muhammed b. Ebî Bekr es-Sıddîk. Hükümlerin hikmetlerine vakıf, ahlaki güzelliklere öncülük etmiş birisiydi.

Derler ki: Tasavvuf, kendini cemale adamak ve yücelere terakki etmektir.

(٢٠٢٢)- [١٨٣/٢] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: ثنا إِسْحَاقُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ طَلْحَةَ، عَنْ أَفْلَحَ بْنِ حُمَيْدٍ، أَنَّ عَبْدَ الْمَلِكِ بْنَ مَرْوَانَ لَمَّا تُوُفِّيَ، أَسِفَ عَلَيْهِ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ أَسَفًا مَنَعَهُ مِنَ الْعَيْشِ، وَقَدْ كَانَ نَاعِمًا فَاسْتَشْعَرَ الْمِسْحَ سَبْعِينَ لَيْلَةً، فَقَالَ لَهُ الْقَاسِمُ بْنُ مُحَمَّدٍ: " أَعَلِمْتَ أَنَّ مَنْ مَضَى مِنْ سَلَفِنَا كَانُوا يُحِبُّونَ اسْتِقْبَالَ الْمَصَائِبِ بِالتَّجَمُّلِ، وَمُوَاجَهَةَ النِّعَمِ بِالتَّذَلُّلِ "، فَرَاحَ عُمَرُ مِنْ عَشِيَّةِ يَوْمِهِ فِي مُقَطَّعَاتٍ مِنْ حِبَرَاتِ أَهْلِ الْيَمَنِ، شِرَاؤُهَا ثَمَانُمَائَةِ دِينَارٍ، وَفَارَقَ مَا كَانَ يَصْنَعُ

Eflah b. Humeyd der ki: Abdulmelik b. Mervân'ın vefat edişine Ömer b. Abdilazîz öyle çok üzüldü ki hayattan elini eteğini çekti. Narin bir yapıda olmasına rağmen yetmiş gün boyunca kıldan giysiler giydi. Kâsım b. Muhammed ona: "Biliyor musun, bizden öncekiler musibetleri süslenerek, nimetleri de tevazu ile karşılamayı severlerdi" deyince Ömer b. Abdilazîz o günün akşamı gidip sekiz yüz dinara Yemen işi işlemeli gömlekler satın aldı ve bu şekilde içinde bulunduğu yas durumunu terk etti.

(٢٠٢٣)- [١٨٣/٢] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: ثنا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: " إِنَّ هَذِهِ الذُّنُوبَ لاحِقَةٌ بِأَهْلِهَا "

Abdurrahman b. el-Kâsım'ın naklettiğine göre babası şöyle derdi: "Bu günahlar sahiplerini takip edip bulacaktır."

(٢٠٢٤)- [١٨٣/٢] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، قَالَ: ثنا أَبُو عَامِرٍ الأَشْعَرِيُّ، قَالَ: ثنا ابْنُ إِدْرِيسَ، قَالَ: ثنا ابْنُ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: " مَا رَأَيْتُ فَقِيهًا أَفْضَلَ مِنَ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ "

İbn Ebî'z-Zinâd, babasının şöyle dediğini nakledіyor: "Kâsım b. Muhammed'den daha üstün bir fakih görmedim."

(٢٠٢٥)- [١٨٤/٢] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، قَالَ: ثنا الْوَلِيدُ بْنُ شُجَاعٍ، قَالَ: ثنا ضَمْرَةُ، أَنَّ ابْنَ شَوْذَبٍ حَدَّثَهُمْ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، قَالَ: " مَا أَدْرَكْنَا بِالْمَدِينَةِ أَحَدًا نُفَضِّلُهُ عَلَى الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ "

Yahyâ b. Saîd der ki: "Medine'de Kâsım b. Muhammed'e tercih edeceğimiz bir kimse görmedik."

(٢٠٢٦)- [١٨٤/٢] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ الدَّارِمِيُّ، قَالَ: ثنا حَيَّانُ بْنُ هِلالٍ، قَالَ: ثنا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَيُّوبَ، قَالَ: سَمِعْتُ الْقَاسِمَ يُسْأَلُ بِمِنًى، فَيَقُولُ: " لا أَدْرِي، لا أَعْلَمُ "، فَلَمَّا أَكْثَرُوا عَلَيْهِ، قَالَ: " وَاللَّهِ مَا نَعْلَمُ كُلَّ مَا تُسْأَلُونَ عَنْهُ، وَلَوْ عَلِمْنَا مَا كَتَمْنَاكُمْ، وَلا حَلَّ لَنَا أَنْ نَكْتُمَكُمْ "

Eyyûb der ki: Mina'da Kâsım'a soru sorulduğunda "Ben anlamam, bilmiyorum" dediğini duydum. Israrla sorduklarında da: "Vallahi sorduğunuz her şeyi bilmiyoruz. Bilseydik gizlemezdik, ayrıca gizlememiz bize helal değildir" dedi.

(٢٠٢٧)- [١٨٤/٢] قَالَ: وَسَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْقَاسِمَ، يَقُولُ: " مَا نَعْلَمُ كُلَّ مَا نُسْأَلُ عَنْهُ، وَلئِنْ يَعِيشَ الرَّجُلُ جَاهِلا بَعْدَ أَنْ يَعْرِفَ حَقَّ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ، خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَقُولَ مَا لا يعلِمَ "

Kâsım der ki: "Bize sorulan her soruyu bilmiyoruz. Bir kişinin, Allah'ın üzerindeki hakkını bildikten sonra, cahil olarak yaşaması; bilmediği konular hakkında konuşmasından hayırlıdır."

(٢٠٢٨)- [١٨٤/٢] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي الْحَارِثِ، قَالَ: ثنا الصَّبَّاحُ، قَالَ: ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ

أَبِيهِ، قَالَ: " مَا رَأَيْتُ أَحَدًا أَعْلَمَ بِالسُّنَّةِ مِنَ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ، وَكَانَ الرَّجُلُ لا يُعَدُّ رَجُلا حَتَّى يَعْرِفَ السُّنَّةَ "

Ebu'z-Zinâd der ki: "Sünneti Kâsım b. Muhammed'den daha iyi bilen bir kimse görmedim. O zaman bir kişi sünneti bilmeden adam sayılmazdı."

(٢٠٢٩)- [١٨٤/٢] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، قَالَ: ثنا الْوَلِيدُ بْنُ شُجَاعٍ، قَالَ: ثنا ضَمْرَةُ، عَنْ رَجَاءِ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ، قَالَ: مَاتَ الْقَاسِمُ بْنُ مُحَمَّدٍ بَيْنَ مَكَّةَ وَالْمَدِينَةِ حَاجًّا أَوْ مُعْتَمِرًا، فَقَالَ لابْنِه: " سُنَّ عَلَيَّ التُّرَابَ سَنًّا، وَسَوِّ عَلَيَّ قَبْرِي، وَالْحَقْ بِأَهْلِكَ وَإِيَّاكَ أَنْ تَقُولَ كَانَ وَكَانَ "

Recâ b. Ebî Seleme der ki: Kâsım b. Muhammed, hacca veya umreye giderken, Mekke ile Medine arasında bir yerde vefat etti. Öleceğini anladığında oğluna şöyle dedi: "Toprağı üzerime güzelce serp ve mezarımın üzerini güzelce düzelt. Sonra ailene yetiş, sakın «Babam şöyleydi, böyleydi» deme."

(٢٠٣٠)- [١٨٤/٢] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانَ، قَالَ: ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ السَّرَّاجُ، قَالَ: ثنا حَاتِمُ بْنُ اللَّيْثِ، قَالَ: ثنا ابْنُ نُمَيْرٍ، ثنا يُونُسُ بْنُ بُكَيْرٍ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: جَاءَ أَعْرَابِيٌّ إِلَى الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ، فَقَالَ: أَنْتَ أَعْلَمُ أَوْ سَالِمٌ؟ فَقَالَ: " ذَاكَ مَنْزِلُ سَالِمٍ، فَلَمْ يَزِدْهُ عَلَيْهَا حَتَّى قَامَ الأَعْرَابِيُّ "، قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ: كَرِهَ أَنْ يَقُولَ هُوَ أَعْلَمُ مِنِّي فَيَكْذِبَ، أَوْ يَقُولَ أَنَا أَعْلَمُ مِنْهُ فَيُزَكِّيَ نَفْسَهُ

İbn İshak'ın naklettiğine göre bir Bedevi Kâsım b. Muhammed'e gelip "Sen mi daha âlimsin, Sâlim mi?" diye sordu. Kâsım "Sâlim'in evi orada" dedi, başka da bir şey demeyince Bedevi kalkıp gitti. İbn İshâk diyor ki: "O benden âlimdir" deyip yalan söylemek istemedi. Veya "Ben ondan daha âlimim" deyip kendini öne çıkarmak istemedi.

(٢٠٣١)- [١٨٤/٢] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْوَهَّابِ الصَّائِغُ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: ثنا حَاتِمٌ الْجَوْهَرِيُّ، قَالَ: ثنا عَارِمٌ، قَالَ: ثنا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ أَيُّوبَ، قَالَ: " رَأَيْتُ عَلَى الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ قَلَنْسُوَةً مِنْ خَزٍّ أَخْضَرَ، وَرِدَاءً سَابِرِيًّا لَهُ عَلَمٌ مُلَوَّنٌ مَصْبُوغٌ بِشَيْءٍ مِنْ زَعْفَرَانٍ، وَيَدَعُ مِائَةَ أَلْفٍ يَتَلَجْلَجُ فِي نَفْسِهِ مِنْهَا شَيْءٌ "

Eyyûb der ki: "Kâsım b. Muhammed'in üzerinde yeşil yün bir başlık ve üzerinde desenleri zafiranla boyanmış, güzel bir aba görmüştüm. Yüz bin borç verirken yüzünde hafif bir tebessüm vardı."

Şeyh Ebu Nuaym diyor ki: Kâsım b. Muhammed, çok hadis rivayet etmiştir. Rivayet ettiği hadislerin çoğu menasık ve hükümlerle alakalıdır.

Onun rivayetinde tek kaldığı hadislerinden bazıları:

Takrîb 2444, Takrîb 3148-c, Takrîb 1025, Takrîb 1414, Takrîb 2118, Takrîb 2119, , Takrîb 1992, Takrîb 2864

Ebû Bekr b. Abdirrahman

Onlardan birisi de; önde gelen fakih, uyanık âbid, Kureyş'in rahip ve âbidi; Ebû Bekr b. Abdirrahman b. el-Hâris b. Hişâm el-Mahzûmî. Kaza ve ahkamla ilgili çokça hadis rivayet etmiştir.

(٢٠٤٠)- [١٨٧/٢] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ ثَعْلَبٍ، قَالَ: قَالَ الزُّبَيْرُ بْنُ بَكَّارٍ: " كَانَ أَبُو بَكْرِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ يُقَالُ لَهُ: رَاهِبُ الْمَدِينَةِ "

Zübeyr b. Bekkâr der ki: Ebû Bekr b. Abdirrahman b. el-Hâris'e "Medine'nin zahidi" derlerdi.

(٢٠٤١)- [١٨٧/٢] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الثَّقَفِيُّ، قَالَ: رَأَيْتُ فِي كِتَابِ أَبِي حَسَّانَ: " أَنَّ أَبَا بَكْرِ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ، كَانَ يُقَالُ لَهُ: رَاهِبُ قُرَيْشٍ لِكَثْرَةِ صَلاتِهِ "

Muhammed b. İshâk diyor ki; Ebû Hassân'ın kitabında; Ebû Bekr b. Abdirrahman b. el-Hâris'e; çok namaz kıldığı için "Kureyş'in zahidi" dendiğini okumuştum.

(٢٠٤٢)- [١٨٧/٢] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: ثنا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ: ثنا الزُّبَيْرُ بْنُ بَكَّارٍ، قَالَ: ثنا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ الْهَدِيرِيُّ، قَالَ: ثنا الْمُغِيرَةُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمَخْزُومِيُّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ، أَنَّهُ قَالَ: " إِنَّمَا هَذَا الْعِلْمُ لِوَاحِدٍ مِنْ ثَلاثَةٍ: لِذِي نَسَبٍ يَزِينُ بِهِ نَسَبَهُ، أَوْ لِذِي دِينٍ يَزِينُ بِهِ دِينَهُ، أَوْ

مُخْتَلِطٍ بِسُلْطَانٍ يَنْتَجِعُهُ بِهِ، وَلا أَعْلَمُ أَحَدًا أَجْمَعَ لِهَذِهِ الْخَلالِ مِنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ، وَعُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، كِلاهُمَا ذُو دِينٍ وَحَسَبٍ، وَمِنَ السُّلْطَانِ بِمَنْزِلٍ "

Ebû Bekr b. Abdirrahman b. el-Hâris b. Hişâm der ki: "İlim üç kişiden birine nasip olur: Asalet sahibine; soyuna değer katar. Dindar kişiye; takvasını güçlendirir. Veya güçle birlik olup kişiye güç katar. Bu özelliklere sahip sadece iki kişi tanıyorum; Urve b. ez-Zübeyr ve Ömer b. Abdilazîz. İkisi de dinine bağlı ve soyluydu. Ayrıca belirli güçleri vardı."

Naklettiği hadislerden biri:

Takrîb 3742

Ubeydullah b. Abdíllah b. Utbe

Onlardan birisi de; Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe b. Mes'ûd el-Huzelî, dört deryadan birisi, sabahın erken saatlerinde harekete geçen, şeref ve karşılaşma endişesiyle dünyayı kenara iten kişi.

(٢٠٤٤)- [١٨٨/٢] ثنا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، قَالَ: ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ السَّرَّاجُ، قَالَ: سَمِعْتُ نُوحُ بْنُ حَبِيبٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، وَمُحَمَّدُ بْنُ سَهْلِ بْنِ عَسْكَرٍ، قَالُوا: ثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، قَالَ: " أَدْرَكْتُ أَرْبَعَةَ بُحُورٍ مِنْ قُرَيْشٍ: سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيِّبِ، وَأَبَا بَكْرِ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ، وَعُبَيْدَ اللَّهِ بْنَ عُتْبَةَ، وَعُرْوَةَ بْنَ الزُّبَيْرِ "

Zührî der ki: "Kureyş'ten dört deryayı görme imkanı buldum; Saîd b. el-Müseyyeb, Ebû Bekr b. Abdirrahman b. el-Hâris, Ubeydullah b. Utbe ve Urve b. ez-Zübeyr."

(٢٠٤٥)- [١٨٨/٢] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي الْحَارِثِ، قَالَ: ثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ جَرِيرٍ، عَنِ الْمُغِيرَةِ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ: " لَوْ أَدْرَكَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُتْبَةَ إِذْ وَقَعْتُ فِيمَا وَقَعْتُ فِيهِ، لَهَانَ عَلَيَّ مَا أَنَا فِيهِ "

Ömer b. Abdilazîz der ki: "Eğer düştüğüm durumlara düştüğümde, Abdullah b. Utbe olsaydı, düştüğüm durum benim için kolay olurdu."

(٢٠٤٦)- [١٨٨/٢] ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْوَهَّابِ، قَالَ: ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ الثَّقَفِيُّ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ أَشْكِيبٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: ثنا ابْنُ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: " رُبَّمَا كُنْتُ أَرَى عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ فِي إِمَارَتِهِ يَأْتِي عُبَيْدَ اللَّهِ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ، فَرُبَّمَا حَجَبَهُ وَرُبَّمَا أَذِنَ لَهُ "

İbn Ebî'z-Zinâd, babasının şöyle dediğini nakleder: "Bazen Ömer b. Abdilazîz'in halifeliği sırasında, Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe'ye gittiğini görürdüm. Bazen onu vezir tayin eder, bazen serbest bırakırdı."

(٢٠٤٧)- [١٨٨/٢] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: ثنا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ النَّوْفَلِيُّ، قَالَ: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ، قَالَ: ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْمُغِيرَةِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: كَتَبَ عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ إِلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ:

بِاسْمِ الَّذِي أُنْزِلَتْ مِنْ عِنْدِهِ السُّوَرُ ... وَالْحَمْدُ لِلَّهِ أَمَّا بَعْدُ يَا عُمَرُ

إِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ مَا تَأْتِي وَمَا تَذَرُ ... فَكُنْ عَلَى حَذَرٍ قَدْ يَنْفَعُ الْحَذَرُ

فَمَا صَفًّا لامْرِئٍ عَيْشٌ يُسَرُّ بِهِ ... إِلا سَيَتْبَعُ يَوْمًا صَفْوَهُ كَدَرُ

Abdurrahman b. Ebî'z-Zinâd, babasının şöyle dediğini nakleder: Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe, Ömer b. Abdilazîz'e mektup yazıp şöyle dedi:

Sureleri indirenin adıyla bir bir...

Allah'a hamdolsun, bil ki ey Ömer!

Bileydin bu dünyaya ne gelirdin ne gider...

Dikkatli ol dikkat faydalı olur.

Huzurlu olmak için ömür feda edilir

Her rahatın ardında kesin kederler gelir.

Birçok hadis nakletmiştir. Naklettiği hadislerin çoğu, Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) ashabına dünyayı bir kenara bırakmayı tavsiye ettiği ve kötülediği hadisleridir.

Takrîb 3773-a, Takrîb 3111, Takrîb 3149

Hârice b. Zeyd

Onlardan biri de; fakih Hârice b. Zeyd b. Sâbit el-Ensârî, Medine'nin fakih ve âbidlerinden biriydi. Sonra çekildi ve uzleti tercih etti. Onun sözlerinden nakledilen fazla bir şey yoktur. Hadislerinin tümü, kaza ve ahkâmla ilgilidir. Rivayet ettiği hadislerden bazıları:

Takrîb 1396, Takrîb 2715

Süleymân b. Yesâr

Onlardan biri de; âbid ve kendini Allah'a vermiş, fitne sırasında kötülerden uzak kalmış; Ebû Eyyûb Süleymân b. Yesâr.

(٢٠٥٣)- [٢/١٩٠] ثنا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ ثَعْلَبٍ، وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ بَيَانَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ خَلَفِ بْنِ وَكِيعٍ، حَدَّثَنِي أَبُو بَكْرٍ الْعَامِرِيُّ، وَسُلَيْمَانُ بْنُ أَيُّوبَ، قَالَ: ثنا مُصْعَبُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الزُّبَيْرِيُّ، قَالَ: ثنا مُصْعَبُ بْنُ عُثْمَانَ، قَالَ: كَانَ سُلَيْمَانُ بْنُ يَسَارٍ مِنْ أَحْسَنِ النَّاسِ وَجْهًا، فَدَخَلَتْ عَلَيْهِ امْرَأَةٌ فَسَأَلَتْهُ نَفْسَهُ فَامْتَنَعَ عَلَيْهَا، فَقَالَتْ لَهُ: ادْنُ، فَخَرَجَ هَارِبًا مِنْ مَنْزِلِهِ وَتَرَكَهَا فِيهِ، قَالَ سُلَيْمَانُ بْنُ يَسَارٍ: " فَرَأَيْتُ بَعْدَ ذَلِكَ فِيمَا يَرَى النَّائِمُ يُوسُفَ عَلَيْهِ السَّلامُ، وَكَأَنِّي أَقُولُ لَهُ: أَنْتَ يُوسُفُ؟ قَالَ: نَعَمْ، أَنَا يُوسُفُ الَّذِي هَمَمْتُ، وَأَنْتَ سُلَيْمَانُ الَّذِي لَمْ تَهِمَّ "، لَفْظُ وَكِيعٍ

Mus'ab b. Osmân bildiriyor: Süleymân b. Yesâr'ın çok güzel bir yüzü vardı. Yanma bir kadın girip onunla birlikte olmak istediğini söyleyince, o bunu kabul etmedi. Kadın: "Yaklaş!" deyince Süleymân evinden koşarak çıkıp kaçtı ve kadını evde bıraktı. Süleymân b. Yesâr der ki: "Daha sonra rüyamda Hz. Yûsuf'u gördüm. Ona: "Sen Yûsuf musun?" diye sorduğumda, o: "Evet! Ben (Züleyha'dan) kaçamayan Yûsuf'um, ama sen o kadından kaçtın!" dedi."

(٢٠٥٤)- [٢/١٩١] وَأَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ فِي كِتَابِهِ، وَحَدَّثَنِي عَنْهُ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ بْنُ مَسْرُوقٍ، قَالَ: ثنا ابْنُ حَيَّانَ بْنِ الْحُسَيْنِ، قَالَ: ثنا

مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ الْكِنْدِيُّ، قَالَ: ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ جَرِيرِ بْنِ عُبَيْدِ بْنِ حَبِيبِ بْنِ يَسَارٍ الْكِلابِيُّ، حَدَّثَنِي عَنْ أَبِي حَازِمٍ، قَالَ: خَرَجَ سُلَيْمَانُ بْنُ يَسَارٍ خَارِجًا مِنَ الْمَدِينَةِ وَمَعَهُ رَفِيقٌ لَهُ حَتَّى نَزَلُوا بِالأَبْوَاءِ، فَقَامَ رَفِيقُهُ، فَأَخَذَ السُّفْرَةَ وَانْطَلَقَ إِلَى السُّوقِ يَبْتَاعُ لَهُمْ، وَقَعَدَ سُلَيْمَانُ فِي الْخَيْمَةِ وَكَانَ مِنْ أَجْمَلِ النَّاسِ وَجْهًا، وَأَرْوَعِ النَّاسِ، فَبَصُرَتْ بِهِ أَعْرَابِيَّةٌ مِنْ قُلَّةِ الْجَبَلِ وَهِيَ فِي خَيْمَتِهَا، فَلَمَّا رَأَتْ حُسْنَهُ وَجَمَالَهُ، انْحَدَرَتْ وَعَلَيْهَا الْبُرْقُعُ وَالْقُفَّازَانِ، فَجَاءَتْ بَيْنَ يَدَيْهِ فَأَسْفَرَتْ عَنْ وَجْهٍ لَهَا كَأَنَّهُ فِلْقَةُ قَمَرٍ، فَقَالَتْ: أَهَبْتَنِي؟ فَظَنَّ أَنَّهَا تُرِيدُ طَعَامًا، فَقَامَ إِلَى فَضْلِ السُّفْرَةِ لِيُعْطِيَهَا، فَقَالَتْ: لَسْتُ أُرِيدُ هَذَا، إِنَّمَا أُرِيدُ مَا يَكُونُ مِنَ الرَّجُلِ إِلَى أَهْلِهِ، فَقَالَ: " جَهَّزَكِ إِلَيَّ إِبْلِيسُ "، ثُمَّ وَضَعَ رَأْسَهُ بَيْنَ كُمَّيْهِ فَأَخَذَ فِي النَّحِيبِ، فَلَمْ يَزَلْ يَبْكِي، فَلَمَّا رَأَتْ ذَلِكَ، سَدَلَتِ الْبُرْقُعَ عَلَى وَجْهِهَا وَرَفَعَتْ رِجْلَيْهَا بِأَكْوَابٍ حَتَّى رَجَعَتْ إِلَى خَيْمَتِهَا، فَجَاءَ رَفِيقُهُ وَقَدِ ابْتَاعَ لَهُمْ مَا يَرْفُقُهُمْ، فَلَمَّا رَآهُ وَقَدِ انْتَفَخَتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْبُكَاءِ وَانْقَطَعَ حَلْقُهُ، قَالَ: مَا يُبْكِيكَ؟ قَالَ: " خَيْرٌ ذَكَرْتُ صِبْيَتِي "، قَالَ: لا، إِنَّ لَكَ قِصَّةً، إِنَّمَا عَهْدُكَ بِصِبْيَتِكَ مُنْذُ ثَلاثٍ أَوْ نَحْوِهَا، فَلَمْ يَزَلْ بِهِ رَفِيقُهُ حَتَّى أَخْبَرَهُ بِشَأْنِ الأَعْرَابِيَّةِ، فَوَضَعَ السُّفْرَةَ وَجَعَلَ يَبْكِي بُكَاءً شَدِيدًا، فَقَالَ لَهُ سُلَيْمَانُ: " أَنْتَ مَا يُبْكِيكَ؟ " قَالَ: أَنَا أَحَقُّ بِالْبُكَاءِ مِنْكَ، قَالَ: " فَلِمَ؟ " قَالَ: لأَنِّي أَخْشَى لَوْ كُنْتُ مَكَانَكَ لَمَا صَبَرْتُ عَنْهَا، قَالَ: فَمَا زَالا يَبْكِيَانِ، قَالَ: فَلَمَّا انْتَهَى سُلَيْمَانُ إِلَى مَكَّةَ وَطَافَ وَسَعَى، أَتَى الْحِجْرَ وَاحْتَبَى بِثَوْبِهِ فَنَعَسَ، فَإِذَا رَجُلٌ وَسِيمٌ جَمِيلٌ طُوَالٌ شَرْجَبٌ لَهُ شَارَةٌ حَسَنَةٌ وَرَائِحَةٌ طَيِّبَةٌ، فَقَالَ لَهُ سُلَيْمَانُ: " مَنْ أَنْتَ رَحِمَكَ اللَّهُ؟ " قَالَ: أَنَا يُوسُفُ بْنُ يَعْقُوبَ، قَالَ: يوسُفُ الصِّدِّيقُ؟ قَالَ: نَعَمْ، قُلْتُ: " إِنَّ فِي شَأْنِكَ وَشَأْنِ امْرَأَةِ الْعَزِيزِ لَشَأْنًا عَجِيبًا "، فَقَالَ لَهُ يُوسُفُ: شَأْنُكَ وَشَأْنُ صَاحِبَةِ الأَبْوَاءِ أَعْجَبُ

Ebû Hâzım anlatıyor: Süleymân b. Yesâr bir arkadaşıyla birlikte Medine'den Mekke'ye doğru yola çıktı. Ebvâ'ya vardıklarında da konakladılar. Arkadaşı azık olarak bir şeyler almak için çarşıya gitti. Süleymân ise kurdukları çadırda oturup beklemeye koyuldu. Süleymân'ın çok güzel bir yüzü ve görünüşü vardı. Orada oturmuşken yan taraftaki tepenin başında çadırı içinden bedevi bir kadın onu gördü. Yüzünde peçesi ellerinde eldivenleriyle de yanına inip önünde durdu. Yüzündeki peçeyi kaldırınca Ay'ı andıran yüzü ortaya çıktı. Kadın ona: "Bana bir şey verir

misin?" deyince, Süleymân kadının yiyecek olarak bir şeyler istediğini sandı ve azıkta fazla olan yiyeceklerden ona bir şeyler vermek istedi. Kadın ona: "Senden istediğim bu değildi. Ben senden bir kadının kocasından isteyebileceği şeyi istiyorum" deyince, Süleymân: "Seni bana İblis gönderdi!" karşılığını verdi ve ellerinin arasına alıp ağlamaya başladı. Kadın onun bu şekilde ağladığını görünce tekrar peçesini yüzüne taktı ve aceleyle çadırına geri döndü.

Bir zaman sonra Süleymân'ın arkadaşı yol boyunca kendilerine lazım olan erzakı almış bir şekilde geri döndü. Ancak Süleymân'ın, ağlamaktan gözlerinin çıktığını sesinin kısıldığını görünce ona: "Neden ağlıyorsun?" diye sordu. Süleymân: "Kötü bir şey yok! Sadece kızımı hatırladım" karşılığını verdi. Ancak arkadaşı: "Hayır! Senin başına bir şey gelmiş! Zira kızından ayrılalı üç gün veya buna yakın bir süre ancak oldu" dedi. Arkadaşının ısrarları üzerine de sonunda Süleymân bedevi kızla başından geçen olayı anlattı. Süleymân arkadaşına bunu anlatınca arkadaşı elindeki eşyaları yere koydu ve hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Süleymân ona: "Peki, sen neden ağlıyorsun?" diye sorunca, arkadaşı: "Ben ağlamayı senden daha fazla hak ediyorum. Zira yerinde olsaydım belki de senin gibi kendimi tutamazdım" dedi. Bunun üzerine ikisi de ağlamaya başladı.

Sonunda Süleymân, Mekke'ye vardı. Tavafını ve sa'yını ifa edip Hicr'e geldi. Giysilerine sarınınca uykusu da geldi. O esnada karşısına güler ve güzel yüzlü, uzun boylu, düzgün görünüşlü, temiz giysili ve güzel kokulu bir adam çıktı. Süleymân ona: "Sen kimsin?" diye sorunca, adam: "Ben Yûsuf b. Yâkub'um!" dedi. Süleymân: "Sıddîk olan Yûsuf mu?" diye sorunca, adam: "Evet!" karşılığını verdi. Süleymân ona: "Aziz'in hanımı ile aranızda geçen olay pek şaşırtıcı bir olaydı" deyince adam: "Seninle Ebvâ'daki bedevi kadın arasında geçenler daha da şaşırtıcı!" karşılığını verdi.

Şeyh (Ebu Nuaym) diyor ki: Rivayet ettiği hadislerin çoğunu Ebû Hureyre, İbn Abbâs, İbn Ömer ve Ümmü Seleme'den nakletmiştir. Rivayet ettiği hadislerden bazıları:

Takrîb 3971, Takrîb 213, Takrîb 83

Sâlim b. Abdillah

Onlardan biri de; Allah'tan korkan ve kendini O'na adayan fakih; Sâlim b. Abdillah b. Ömer b. el-Hattâb. Allah'tan çok korkardı, aşırı alçak gönüllüydü ve zaman buldukça namaz kılardı.

(٢٠٥٩)- [٢٠٦١] ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: ثنا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ نَصْرٍ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْكَرِيمِ، قَالَ: ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ عَدِيٍّ، قَالَ: ثنا يُونُسُ بْنُ زَيْدٍ، قَالَ: ثنا الْحَكَمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الأَيْلِيُّ، قَالَ: قَدِمَ سُلَيْمَانُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ الْمَدِينَةَ، فَدَخَلَ عَلَيْهِ الْقَاسِمُ وَسَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: وَإِذَا سَالِمٌ أَحْسَنُهُمَا كُدْنَةً، قَالَ: يَا أَبَا عُمَرَ مَا طَعَامُكَ؟ قَالَ: الْخُبْزُ وَالزَّيْتُ، قَالَ: وَتَشْتَهِيهِ؟ قَالَ: أَدَعُهُ حَتَّى أَشْتَهِيَهُ، قَالَ: ثُمَّ دَعَا لَهُمَا بِغَالِيَةٍ، وَجَاءَتْ جَارِيَةٌ وَضِيئَةُ الْوَجْهِ مَدِيدَةُ الْقَامَةِ فَذَهَبَتْ تُغْلِيهِمَا، فَقَالَ: تَنَحِّي عَنَّا، ثُمَّ تَنَاوَلا الدُّهْنَ فَلَقِمَا مِنْهُ، ثُمَّ ادَّهَنَا، ثُمَّ قَالا: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ " كَانَ إِذَا أُتِيَ بِالدُّهْنِ الطَّيِّبِ، لَعِقَ مِنْهُ ثُمَّ ادَّهَنَ " عَنِ الزُّهْرِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ سَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: دَخَلْتُ عَلَى الْوَلِيدِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ، فَقَالَ: مَا أَحْسَنَ جِسْمَكَ ! فَمَا طَعَامُكَ؟ قُلْتُ: " الْكَعْكُ وَالزَّيْتُ "، قَالَ: وَتَشْتَهِيهِ؟ قُلْتُ: " أَدَعُهُ حَتَّى أَشْتَهِيَهُ، فَإِذَا اشْتَهَيْتُهُ أَكَلْتُهُ "، وَرَوَى مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنِ الْوَلِيدِ، أَوْ عَنِ ابْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ، قَالَ لِسَالِمٍ فَذَكَرَ مِثْلَهُ

Hakem b. Abdillah el-Eylî anlatıyor: Süleymân b. Abdilmelik Medine'ye gelmişti. Kâsım ve Sâlim b. Abdillah yanına girdiler. Sâlim içimizdeki en kilolu kişiydi. Abdülmelik "Ey Ebû Ömer, ne yiyorsun?" deyince "Ekmek ve zeytinyağı" diye cevap verdi. "Bunları canın çekiyor mu?" deyince de "Canım çekinceye kadar yemiyorum" dedi. Bunun üzerine onlar için et getirmelerini emretti. Güzel yüzlü, uzun boylu bir cariye gelip onlara etli yemekten dağıtmaya başladı. Abdülmelik ona "Bizi yalnız bırak" dedi. Sonra eti yemeye başladılar. Yediler ve elleri yağlandı. İkisi şöyle dedi: "Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) lezzetli et getirdiklerinde ondan yer ve ellerini bulaştırırdı."

Zührî diyor ki: Sâlim b. Abdillah'ın şöyle dediğini işittim: Velîd b. Abdilmelik'in yanına girdim. Bana "Vücudun ne kadar gürbüz, neyle besleniyorsun?" diye sorunca "Çörek ve zeytinyağı" dedim. "Peki, canın çekiyor mu?" dediğinde "Canım çekinceye kadar yemiyorum, canım çekince yiyorum" dedim.

Mâlik b. Enes de Velîd veya İbn Abdülmelik'in Sâlim'e böyle dediğini nakleder ve hadis aynı şekilde devam eder.

(٢٠٦١)- [١٩٤/٢] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالَ: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي صَفْوَانَ، قَالَ: ثنا يَحْيَى بْنُ كَثِيرٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ سَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: " إِيَّاكُمْ وَإِدَامَةَ اللَّحْمِ، فَإِنَّ لَهُ ضَرَاوَةً كَضَرَاوَةِ الشَّرَابِ "

Sâlim b. Abdillah der ki: "Devamlı olarak et yemekten sakının ki etin de içki gibi bağımlılık yapma özelliği vardır."

(٢٠٦٢)- [١٩٤/٢] حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ، ثنا ابْنُ وَهْبٍ، حَدَّثَنِي حَنْظَلَةُ، قَالَ: رَأَيْتُ سَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ " يَخْرُجُ إِلَى السُّوقِ فَيَشْتَرِي حَوَائِجَ نَفْسِهِ "

Hanzala der ki: "Sâlim b. Abdillah'ın çarşıya çıkıp hususi ihtiyaçlarını satın aldığını gördüm."

(٢٠٦٣)- [١٩٤/٢] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: ثنا ابْنُ نَاجِيَةَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادِ بْنِ مُوسَى، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ غِيَاثِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: ثنا أَشْعَبُ بْنُ أُمِّ حُمَيْدٍ، قَالَ: أَتَيْتُ سَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ وَهُوَ يَقْسِمُ صَدَقَةَ عُمَرَ، فَسَأَلْتُهُ، فَأَشْرَفَ عَلَيَّ مِنْ خَوْخَةٍ، فَقَالَ: " وَيْحَكَ يَا أَشْعَبُ ! لا تَسْأَلْ "

Eş'ab b. Ümmi Humeyd der ki: Sâlim b. Abdillah'a gittim, kendisi Ömer'in sadakasını ayırıyordu. Ondan bir şeyler istedim, bana bir erik getirdi ve "Sana yazıklar olsun ey Eş'ab! Dilenme!" dedi.

(٢٠٦٤)- [١٩٤/٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَكْحُولٍ، قَالَ: ثنا عُثْمَانُ بْنُ خُرَّزَاذَ، قَالَ: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَرْعَرَةَ، قَالَ: ثنا أَبُو عَاصِمٍ، قَالَ: ثنا جُوَيْرِيَةُ بْنُ أَسْمَاءَ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَشْعَبُ، قَالَ: قَالَ لِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: " لا تَسْأَلْ أَحَدًا غَيْرَ اللَّهِ "

Eş'ab der ki: Sâlim b. Abdillah bana "Allah'tan başka kimseden bir şey isteme" dedi.

(٢٠٦٥)- [١٩٤/٢] حُدِّثْتُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ: ثنا شُرَيْحُ بْنُ يُونُسَ، قَالَ: ثنا إِسْحَاقُ بْنُ سُلَيْمَانَ، قَالَ: ثنا حَنْظَلَةُ بْنُ أَبِي سُفْيَانَ، قَالَ: كَتَبَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ إِلَى سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنِ اكْتُبْ إِلَيَّ بِشَيْءٍ مِنْ رَسَائِلِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، فَكَتَبَ أَنْ: " يَا عُمَرُ، اذْكُرِ الْمُلُوكَ الَّذِينَ تَفَقَّأَتْ أَعْيُنُهُمُ، الَّذِينَ كَانَتْ لا تَنْقَضِي لَذَّتُهُمْ، وَانْفَقَأَتْ بُطُونُهُمُ الَّتِي كَانُوا لا يَشْبَعُونَ بِهَا، وَصَارُوا جِيَفًا فِي الأَرْضِ، وَتَحْتَ أَكْنَافِهَا أَنْ لَوْ كَانَتْ إِلَى جَنْبِ مِسْكِينٍ لأَذَى بِرِيحِهِمْ "

Hanzale b. Ebî Süfyân der ki: Ömer b. Abdilazîz, Sâlim b. Abdillah'a mektup yazıp "Bana Ömer b. el-Hattâb'ın mektuplarından bir şeyler yaz" dedi. Sâlim şöyle yazdı: "Ey Ömer! Kralları hatırla; zevki doymayan gözleri patladı, doyuramadıkları karınları parçalandı. Yeryüzünde ve yerin altında birer leş oldular. Bu leşleri bir miskinin yanına denk gelse kokularından rahatsız olurdu."

(٢٠٦٦)- [١٩٤/٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ حُبَيْشٍ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ يَحْيَى الْحُلْوَانِيُّ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، قَالَ: ثنا زُهَيْرُ بْنُ مُعَاوِيَةَ، قَالَ: ثنا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ، أَنَّهُ رَأَى سَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ لا يَمُرُّ بِقَبْرٍ بِلَيْلٍ وَلا نَهَارٍ إِلا سَلَّمَ عَلَيْهِ، وَيَقُولُ: " السَّلامُ عَلَيْكُمْ "، فَقُلْتُ لَهُ فِي ذَلِكَ، فَأَخْبَرَنِي عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ ذَلِكَ،

Mûsâ b. Ukbe bildiriyor: Sâlim b. Abdillah b. Ömer, gece olsun, gündüz olsun ne zaman bir kabre gitse selam verip: "Allah'ın selamı üzerinize olsun" dediğini görünce kendisine bunun nedenini sordum. Bana, babasının böyle dediğini söyledi.

Sâlim, çoğunluğu babasından olmak üzere bir grup sahabeden hadis rivayet etmiştir; bunlardan birkaçı:

Takrîb 1086, Takrîb 2995, Takrîb 2930, Takrîb 3909, Takrîb 302, Takrîb 4203, Takrîb 4077, Takrîb 3702-a, Takrîb 4147

Mutarrif b. Abdillah

Onlardan biri de; ibadet ve şükür ehli, Mutarrif b. Abdillah b. eş-Şıhhîr, alçak gönüllü ve Allah'ı çokça zikreden biriydi.

Derler ki: Tasavvuf, alçak gönüllü ve çalışkan olmayı sürdürmek, eringen ve tembel olmaktan kaçınmaktır.

(٢٠٧٦)- [١٩٨/٢] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: ثنا خَلَفُ بْنُ عُبَيْدٍ الضَّبِّيُّ، قَالَ: ثنا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ، قَالَ: ثنا الأَصْمَعِيُّ، قَالَ: ثنا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ، عَنْ ثَابِتٍ الْبُنَانِيِّ، قَالَ: قَالَ مُطَرِّفُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ لابْنِ أَبِي مُسْلِمٍ: " مَا مَدَحَنِي أَحَدٌ قَطُّ إِلا تَصَاغَرَتْ عَلَيَّ نَفْسِي "

Mutarrif b. Abdillah, İbn Ebî Müslim'e: "Biri beni övdüğü zaman mutlaka nefsim nazarımda daha da değersizleşir" dedi.

(٢٠٧٧)- [١٩٨/٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْمَفْتُولِيُّ الْمُقْرِئُ، قَالَ: ثنا حَاجِبُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ، قَالَ: ثنا حَمَّادُ بْنُ الْحَسَنِ، قَالَ: ثنا يَسَارٌ، قَالَ: ثنا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، قَالَ: ثنا ثَابِتٌ، قَالَ: قَالَ مُطَرِّفٌ: " إِنِّي لأَسْتَلْقِي مِنَ اللَّيْلِ عَلَى فِرَاشِي، فَأَتَدَبَّرُ الْقُرْآنَ وَأَعْرِضُ عَمَلِي عَلَى عَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ، فَإِذَا أَعْمَالُهُمْ شَدِيدَةٌ، كَانُوا ﴿قَلِيلا مِنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ﴾، ﴿يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا، أَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ آنَاءَ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا﴾، فَلا أُرَانِي فِيهِمْ فَأَعْرِضُ نَفْسِي عَلَى هَذِهِ الآيَةِ: ﴿مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرَ﴾، فَأَرَى الْقَوْمَ الْمُكَذِّبِينَ، وَأَمُرُّ بِهَذِهِ الآيَةِ: ﴿وَآخَرُونَ اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلا صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا﴾، فَأَرْجُو أَنْ أَكُونَ أَنَا وَأَنْتُمْ يَا إِخْوَتَاهُ مِنْهُمْ "

Mutarrif b. Abdillah der ki: Gece yatağıma uzanınca, Kurân'ı düşünüp amelimi Cennet ehlinin ameliyle kıyaslarım ve onların daha zor ameller yaptığını görürüm: **"Gece boyunca da pek az uyurlardı[1]"**, **"Onlar, Rablerine secde ederek ve kıyama durarak gecelerler.[2]"**, **"Yoksa geceleyin secde ederek ve kıyamda durarak ibadet eden, âhiretten çekinen ve Rabbinin rahmetini dileyen kimse (o inkârcı gibi) midir?"[3]** Bu âyetlere baktığımda kendimi onların arasında göremiyorum. Sonra kendimi şu âyete arz ediyorum: **"Sizi şu yakıcı ateşe sokan**

---

[1] Zâriyât Sur. 17

[2] Furkân Sur. 64

[3] Zümer Sur. 9

nedir?"[1] Bunların yalanlayan kişiler olduğunu görüp geçiyorum ve şu âyetle karşılaşıyorum: **"Diğerleri ise günahlarını itiraf ettiler, iyi bir ameli diğer kötü bir amelle karıştırdılar. (Tövbe ederlerse) umulur ki Allah onların tövbesini kabul eder. Çünkü Allah çok bağışlayan, pek esirgeyendir."**[2] Ey kardeşlerim! Benim ve sizin bu kişilerden olmasını dilerim.

(٢٠٧٨)- [١٩٩/٢] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، عَنْ غَيْلانَ بْنِ جَرِيرٍ، عَنْ مُطَرِّفٍ، قَالَ: " لَوْ سَأَلْنَا اللَّهَ أَنْ يُمِيتَنَا مِنْ خَشْيَتِهِ كُنَّا أَحَقَّ بِذَلِكَ، وَلَقَدْ عَلِمْتُ أَنَّ رَبِّيَ تَعَالَى لَيَرْضَى مِنَّا بِدُونِ ذَلِكَ "

Mutarrif der ki: "Allah'tan, kendisinden korktuğumuz için canımızı almasını dileseydik, hakkımız olurdu. Fakat Rabbim bunu yapmadığımız takdirde, bizden razı olacağını biliyorum."

(٢٠٧٩)- [١٩٩/٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ شِبْلٍ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، قَالَ: ثنا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ، عَنْ مَهْدِيِّ بْنِ مَيْمُونٍ، قَالَ: ثنا غَيْلانُ بْنُ مَيْمُونٍ، قَالَ: سَمِعْتُ مُطَرِّفًا، يَقُولُ: " لَوْ أَتَانِي آتٍ مِنْ رَبِّيَ تَعَالَى فَخَيَّرَنِي أَفِي الْجَنَّةِ أَوْ فِي النَّارِ أَوْ أَصِيرُ تُرَابًا؟ اخْتَرْتُ أَنْ أَصِيرَ تُرَابًا "

Mutarrif der ki: "Rabbimden bana bir elçi gelse de beni Cennete veya Cehenneme girme veya toprak olma arasında bir tercihte bıraksa toprak olmayı tercih ederdim."

(٢٠٨٠)- [١٩٩/٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ شِبْلٍ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، قَالَ: ثنا عَفَّانُ، قَالَ: ثنا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، قَالَ: ثنا ثَابِتٌ، أَنَّ مُطَرِّفَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: " لَوْ كَانَ لِي نَفْسَانِ، لَقَدَّمْتُ أَحَدَهُمَا قَبْلَ الأُخْرَى، فَإِنْ هَجَمَتْ عَلَى خَيْرٍ أَتْبَعْتُهَا الأُخْرَى وَإِلا أَمْسَكْتُهَا، وَلَكِنْ إِنَّمَا لِي نَفْسٌ وَاحِدَةٌ مَا أَدْرِي عَلَى مَا تَهْجِمُ؟ خَيْرٍ أَوْ شَرٍّ "

---

[1] Müddessir Sur. 42

[2] Tevbe Sur. 102

Mutarrif b. Abdillah der ki: "Eğer iki nefsim olsaydı birini diğerinden önce bırakırdım. Eğer bıraktığım hayra yönelirse diğerini de onun peşinden salardım, yoksa tutardım. Ama tek nefsim var ve hayra mı, yoksa şerre mi saldırdığını bilmiyorum."

(٢٠٨١)- [١٩٩/٢] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ السَّرَّاجُ، قَالَ: ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ مَنْصُورٍ أَبُو عَلَوَيْهِ الصُّوفِيُّ، قَالَ: ثنا الْحَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ مَهْدِيِّ بْنِ مَيْمُونٍ، عَنْ غَيْلانَ بْنِ جَرِيرٍ، قَالَ: قَالَ مُطَرِّفٌ: " صَلاحُ الْقَلْبِ بِصَلاحِ الْعَمَلِ، وَصَلاحُ الْعَمَلِ بِصِحَّةِ النِّيَّةِ "

Mutarrif b. Abdillah der ki: "Kalbin salâhı (dirliği), amelin salih olmasına bağlıdır. Amelin salâhı ise niyetin iyi olmasına bağlıdır."

(٢٠٨٢)- [١٩٩/٢] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: ثنا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ الْمُتَوَكِّلِ، قَالَ: ثنا أَبُو الْحَسَنِ الْمَدَائِنِيُّ، قَالَ: قَالَ أَبُو مُحَمَّدٍ الْبَاهِلِيُّ سَمِعْتُ زُهَيْرًا الْبَانِيَّ، يَقُولُ: مَاتَ ابْنٌ لِمُطَرِّفِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الشِّخِّيرِ، فَخَرَجَ عَلَى الْحَيِّ قَدْ رَجَّلَ جُمَّتَهُ وَلَبِسَ حُلَّتَهُ، فَقِيلَ لَهُ: مَا نَرْضَى مِنْكَ بِهَذَا وَقَدْ مَاتَ ابْنُكَ، فَقَالَ: " أَتَأْمُرُونِي أَنْ أَسْتَكِينَ لِلْمُصِيبَةِ؟ ! فَوَاللَّهِ لَوْ أَنَّ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا لِي فَأَخَذَهَا اللَّهُ مِنِّي وَوَعَدَنِي عَلَيْهَا شَرْبَةَ مَاءٍ غَدًا، مَا رَأَيْتُهَا لِتِلْكَ الشَّرْبَةِ أَهْلا، فَكَيْفَ بِالصَّلَوَاتِ وَالْهُدَى وَالرَّحْمَةِ ! "

Züheyr el-Bânî bildiriyor: Mutarrif b. Abdillah b. eş-Şıhhîr, oğullarından birinin vefat etmesi üzerine saçlarını taradı, yeni cübbesini de giyip kabilesinin yanına çıktı. Ona: "Oğlun ölmüşken senin böyle hiçbir şey olmamış gibi davranmanı doğru bulmuyoruz!" dediklerinde Mutarrif şöyle karşılık verdi: "Böylesi bir musibete boyun eğmemi mi istiyorsunuz? Vallahi dünya ve içindekiler benim olsa, Allah da kıyamet gününde bir içimlik su verme karşılığında bunları benden istese, o bir içimlik suyun karşılığı olacak bir değerde olmadıklarını düşünüyorum. Hal bu iken namaz, hidâyet ve rahmet karşısında dünya ve içindekilerin değeri ne olabilir ki?"

(٢٠٨٣)- [١٩٩/٢] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَطَاءٍ، قَالَ: ثنا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شِيرْزَادَ، [٢٠٠/٢] قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الْعَبْسِيُّ، قَالَ: ثنا

عَفَّانُ، قَالَ: ثنا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ ثَابِتٍ، أَنَّ مُطَرِّفًا، قَالَ: " لَوْ كَانَتِ الدُّنْيَا لِي، فَأَخَذَهَا اللَّهُ مِنِّي بِشَرْبَةِ مَاءٍ لِيَسْقِيَنِي بِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ، كَانَ قَدْ أَعْطَانِي بِهَا ثَمَنًا "

Mutarrif der ki: "Dünya benim olsaydı da Allah onu, kıyamet gününden içireceği bir yudum suysa karşılık elimden alsaydı, gerçek fiyatını vermiş olurdu."

(٢٠٨٤)- [٢/٢٠٠] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، عَنْ سَعِيدٍ، عَنْ قَتَادَةَ، قَالَ: كَانَ مُطَرِّفُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: " إِنَّ مِنْ أَحَبِّ عِبَادِ اللَّهِ إِلَى اللَّهِ: الصَّبَّارَ الشَّكُورَ، الَّذِي إِذَا ابْتُلِيَ صَبَرَ، وَإِذَا أُعْطِيَ شَكَرَ "

Katâde bildiriyor: Mutarrif b. Abdillah şöyle derdi: "Allah'ın en sevdiği kulları, belaya uğradığı zaman sabreden, nimet verildiği zaman da şükreden, sabırlı ve şükredici kullardır."

(٢٠٨٥)- [٢/٢٠٠] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالَ: ثنا إِسْحَاقُ بْنُ أَبِي حَسَّانَ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا سُلَيْمَانَ الدَّارَانِيَّ، يَقُولُ: لَبِسَ مُطَرِّفُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الصُّوفَ وَجَلَسَ مَعَ الْمَسَاكِينِ، فَقِيلَ لَهُ فِي ذَلِكَ، فَقَالَ: " إِنَّ أَبِي كَانَ جَبَّارًا، فَأُحِبُّ أَنْ أَتَوَاضَعَ لِرَبِّي ﷻ وَلَعَلَّهُ يُخَفِّفُ عَنْ أَبِي تَجَبُّرَهُ "

Ebû Süleymân ed-Dârânî bildiriyor: Mutarrif b. Abdillah yünden giysiler giydi ve miskinlerle beraber oturdu. Neden öyle yaptığı sorulunca da: "Babam zorba birisiydi. Bense Rabbime karşı mütevazı olmak istiyorum; belki Rabbim babamın zorbalığına vereceği cezayı hafifletir" dedi.

(٢٠٨٦)- [٢/٢٠٠] حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ يَعْقُوبَ النَّجِيرَمِيُّ، قَالَ: ثنا الْحَسَنُ بْنُ الْمُثَنَّى، قَالَ: ثنا عَفَّانُ، قَالَ: ثنا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ، قَالَ: ثنا حُمَيْدُ بْنُ هِلالٍ، قَالَ: كَانَ مُطَرِّفُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: " نَظَرْتُ مَا خَيْرٌ لا شَرَّ فِيهِ وَلا آفَةَ، وَلِكُلِّ شَيْءٍ آفَةٌ فَمَا وَجَدْتُهُ، إِلا أَنْ يُعافَى عَبْدٌ فَيَشْكُرَ "

Humeyd b. Hilâl'ın naklettiğine göre Mutarrif b. Abdillah şöyle derdi: "Her güzellikte bir kötülük ve bela gördüm. Karşılaştığım her şeyde bir musibet vardı, ancak kul şükrettiğinde bunlardan muaf olur."

(٢٠٨٧)- [٢٠٠/٢] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: ثنا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، قَالَ: قَالَ مُطَرِّفُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: " لأَنْ أُعَافَى فَأَشْكُرَ، أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أُبْتَلَى فَأَصْبِرَ "

Mutarrif b. Abdillah der ki: "Afiyet verilip de buna şükretmem benim için, belaya maruz kalıp da buna sabretmemden daha sevimlidir."

(٢٠٨٨)- [٢٠٠/٢] ثنا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، قَالَ: ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ السَّرَّاجُ، قَالَ: ثنا الْفَضْلُ بْنُ سَهْلٍ، قَالَ: ثنا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، أَخْبَرَنَا أَبُو الأَشْهَبِ، عَنْ رَجُلٍ، قَالَ: قَالَ مُطَرِّفٌ: " لأَنْ أَبِيتَ نَائِمًا وَأُصْبِحَ نَادِمًا، أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَبِيتَ قَائِمًا وَأُصْبِحَ مُعْجَبًا "

Mutarrif b. Abdillah b. eş-Şıhhîr der ki: "Geceyi uykuyla geçirip sabah pişmanlıkla uyanmam benim için, geceyi ibadetle geçirip sabahında kendimi beğenmemden daha sevimlidir."

(٢٠٨٩)- [٢٠٠/٢] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، قَالَ: ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ السَّرَّاجُ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي زِيَادٍ، قَالَ: ثنا سَيَّارٌ، قَالَ: ثنا جَعْفَرٌ، قَالَ: ثنا ثَابِتٌ، عَنْ مُطَرِّفٍ، قَالَ: " لأَنْ يَسْأَلَنِي رَبِّي ﷻ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَا مُطَرِّفُ أَلا فَعَلْتَ؟ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ يَقُولَ: يَا مُطَرِّفُ لِمَ فَعَلْتَ؟

Mutarrif der ki: Rabbim'in kıyamet günü bana "Ey Mutarrif, Neden yapmadın?" diye sorması; "Ey Mutarrif, Neden yaptın?" demesinden iyidir.

(٢٠٩٠)- [٢٠١/٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْفَضْلِ، قَالَ: ثنا سُلَيْمَانُ بْنُ الْحَسَنِ، قَالَ: ثنا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ غِيَاثٍ، قَالَ: ثنا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ مُطَرِّفٍ، قَالَ: " لَوْ حَلَفْتُ لَرَجَوْتُ أَنْ أَبَرَّ، إِنَّهُ لَيْسَ أَحَدٌ مِنَ النَّاسِ إِلا وَهُوَ مُقَصِّرٌ فِيمَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ رَبِّهِ ﷻ "

Mutarrif der ki: "İnsanların içinde, Rabbine karşı kusur işlemeyen hiç kimsenin olmadığına yemin edersem sanırım haklı olurum."

(٢٠٩١)- [٢٠١/٢] ثنا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ مَهْدِيٍّ، قَالَ: ثنا أَبُو يَعْلَى مُحَمَّدُ بْنُ الصَّلْتِ، قَالَ: ثنا ابْنُ عُيَيْنَةَ، عَنِ ابْنِ أَبِي عَرُوبَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ

مُطَرِّفٍ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿فَاطَّلَعَ فَرَآهُ فِي سَوَاءِ الْجَحِيمِ﴾، قَالَ: " رَآهُمْ وَجَمَاجِمُهُمْ تَغْلِي، وَقَدْ غَيَّرَتِ النَّارُ حِبَرَهُ، وَسِبَرَهُ "

Katâde, Allah'ın **"Bir baktı, onu cehennemin ortasında görüverdi"**[1] âyetiyle ilgili Mutarrif'in şöyle dediğini nakleder: "Gördüğünde hepsinin kaynadığını görür. Ateş onun rengini ve şeklini değiştirmiştir."

(٢٠٩٢)- [٢٠١/٢] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ، قَالَ: ثنا رَوْحُ بْنُ الْمُسَيِّبِ، قَالَ: ثنا ثَابِتٌ الْبُنَانِيُّ، قَالَ: قَالَ مُطَرِّفٌ: " الإِنْسَانُ بِمَنْزِلَةِ الْحَجَرِ، إِنْ جَعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَانَ فِيهِ "، وَقَرَأَ قَوْلَ اللَّهِ سُبْحَانَهُ: ﴿وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ﴾

Sâbit el-Bunânî'nin naklettiğine göre: Mutarrif; "İnsan taşa benzer, Allah takdir etmişse, içinde hayır bulunur" dedi ve şu âyeti okudu; **"Allah kime nur vermemişse, artık onun için nur yoktur."**[2]

(٢٠٩٣)- [٢٠١/٢] وَقَالَ مُطَرِّفٌ: " إِنَّ هَاهُنَا قَوْمًا يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ إِنْ شَاءُوا دَخَلُوا الْجَنَّةَ، وَإِنْ شَاءُوا دَخَلُوا النَّارَ "، ثُمَّ حَلَفَ مُطَرِّفٌ بِاللَّهِ ثَلاثَةَ أَيْمَانٍ مُجْتَهِدًا، أَنْ لا يَدْخُلَ الْجَنَّةَ عَبْدٌ أَبَدًا إِلا عَبْدٌ شَاءَ أَنْ يُدْخِلَهُ إِيَّاهَا عَمْدًا

Mutarrif diyor ki: "Burada, istediklerinde cennete, istediklerinde cehenneme gireceklerini ileri süren bir kavim var." Bunu söyledikten sonra Mutarrif; Allah'ın doğrudan sokmak istediği kulun dışında hiç kimsenin cennete giremeyeceğine dair, üç defa içtenlikle yemin etti.

(٢٠٩٤)- [٢٠١/٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، قَالَ: ثنا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ، قَالَ: ثنا حُمَيْدُ بْنُ هِلالٍ، قَالَ: قَالَ مُطَرِّفُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: " إِنِّي وَجَدْتُ الْعَبْدَ مُلْقًى بَيْنَ رَبِّهِ سُبْحَانَهُ وَبَيْنَ الشَّيْطَانِ، فَإِنِ اسْتَشْلاهُ رَبُّهُ أَوِ اسْتَنْقَذَهُ نَجَا، وَإِنْ تَرَكَهُ وَالشَّيْطَانَ ذَهَبَ بِهِ "

Mutarrif b. Abdillah der ki: "Ben kulun, Rabbi ile şeytan arasına atılmış olduğunu fark ettim. Eğer Rabbi onu çekip alırsa kurtulur, bırakırsa şeytan alıp götürür."

---

[1] Saffât Sur. 55

[2] Nûr Sur. 40

(٢٠٩٥)- [٢٠١/٢] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ بْنِ حِسَابٍ، قَالَ: ثنا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، قَالَ: ثنا ثَابِتٌ، قَالَ: قَالَ مُطَرِّفٌ: " لَوْ أُخْرِجَ قَلْبِي فَجُعِلَ فِي يَدِي هَذِهِ الْيَسَارِ، وَجِيءَ بِالْخَيْرِ فَجُعِلَ فِي هَذِهِ الْيُمْنَى، مَا اسْتَطَعْتُ أَنْ أُولِجَ قَلْبِي مِنْهُ شَيْئًا حَتَّى يَكُونَ اللَّهُ تَعَالَى يَضَعُهُ "

Mutarrif b. Abdillah der ki: "Eğer kalbim çıkarılıp şu sol elime konsa ve hayır getirilip sağ elime konsa, Allah dilemedikçe kalbime bu hayırlardan bir şey katamam."

(٢٠٩٦)- [٢٠١/٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَلِيٍّ الْخُزَاعِيُّ، قَالَ: ثنا حَمَّادٌ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِي هِنْدٍ، عَنْ مُطَرِّفِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّهُ قَالَ: " لَيْسَ لأَحَدٍ أَنْ يَصْعَدَ فَيُلْقِي نَفْسَهُ مِنْ فَوْقِ الْبِئْرِ وَيَقُولُ: قُدِّرَ لِي، وَلَكِنْ يَحْذَرُ وَيَجْتَهِدُ وَيَتَّقِي، فَإِنْ أَصَابَهُ شَيْءٌ عَلِمَ أَنَّهُ لَمْ يُصِبْهُ إِلا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ "

Mutarrif b. Abdillah der ki: Hiç kimsenin bir uçurumun kenarına gelip: "Benim kaderim böyledir" deyip kendini atma hakkı yoktur. Aksine kişinin bundan sakınması, düşmemek için çalışması gerekir. Eğer başına bir şey gelecek olursa, başına gelenin takdir-i ilahiden başka bir şey olmadığını bilmesi gerekir.

(٢٠٩٧)- [٢٠٢/٢] ثنا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: ثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ قَتَادَةَ، وَبُدَيْلٍ الْعُقَيْلِيِّ، عَنْ مُطَرِّفِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: " إِنَّ اللَّهَ ﷻ لَمْ يَكِلِ النَّاسَ إِلَى الْقَدَرِ وَإِلَيْهِ يَعُودُونَ "، وَقَالَ بُدَيْلٌ فِي حَدِيثِهِ: " وَإِلَيْهِ يَصِيرُونَ "

Mutarrif b. Abdillah der ki: "Allah, insanları tamamen kaderlerine terk etmemiştir. Sonunda yine ona geleceklerdir." Büdeyl ise: "Sonunda yine ona döneceklerdir" şeklinde rivayet etmiştir.

(٢٠٩٨)- [٢٠٢/٢] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَعْقُوبَ، قَالَ: ثنا حَنْبَلُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: قَالَ خَلَفُ بْنُ الْوَلِيدِ الْجَوْهَرِيُّ قَالَ: أَنْشَأَ أَبُو بَكْرٍ النَّهْشَلِيُّ يُحَدِّثُنَا، قَالَ: قَالَ مُطَرِّفٌ: " كَفَى بِالنَّفْسِ إِطْرَاءً عَلَى رُءُوسِ الْمَلأِ، كَأَنَّكَ أَرَدْتَ بِهِ زَيْنَهَا وَذَلِكَ عِنْدَ اللَّهِ ﷻ شَيْنُهَا "

Mutarrif b. Abdillah şöyle der: “Senin güzel gördüğün bir şey sebebiyle insanlara karşı övünmen, Allah katında senin için kötülük olarak yeter.”

(٢٠٩٩)- [٢٠٢/٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْمَفْتُولِيُّ، قَالَ: ثنا حَاجِبُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ، قَالَ: ثنا حَمَّادُ بْنُ الْحَسَنِ، قَالَ: ثنا سَيَّارٌ، قَالَ: ثنا جَعْفَرٌ، قَالَ: ثنا الْمُعَلَّى بْنُ زِيَادٍ، قَالَ: كَانَ إِخْوَانُ مُطَرِّفٍ عِنْدَهُ، فَخَاضُوا فِي ذِكْرِ الْجَنَّةِ، فَقَالَ مُطَرِّفٌ: " لا أَدْرِي مَا تَقُولُونَ؟ حَالَ ذِكْرُ النَّارِ بَيْنِي وَبَيْنَ الْجَنَّةِ "

Muallâ b. Ziyâd’ın naklettiğine göre: Mutarrif’in yanında kardeşleri vardı, cennetten bahsetmeye başladılar. Mutarrif: “Neden bahsediyorsunuz bilmiyorum? Cehennemi düşünmek, cennetle aramıza girdi” dedi.

(٢١٠٠)- [٢٠٢/٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثنا ابْنُ أَبِي سَهْلٍ، قَالَ: ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، قَالَ: ثنا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ، عَنْ مَهْدِيِّ بْنِ مَيْمُونٍ، عَنْ غَيْلانَ بْنِ جَرِيرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ مُطَرِّفًا، يَقُولُ: " كَأَنَّ الْقُلُوبَ لَيْسَتْ مِنَّا، وَكَأَنَّ الْحَدِيثَ يُعْنَى بِهِ غَيْرُنَا "

Mutarrif b. Abdillah der ki: “Sanki kalpler bizden değildir ve sanki bu sözlerle bizler değil de başkaları kastediliyor.”

(٢١٠١)- [٢٠٢/٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَبْسِيُّ، قَالَ: ثنا عَفَّانُ، قَالَ: ثنا حَمَّادٌ، عَنْ ثَابِتٍ، أَنَّ مُطَرِّفًا، كَانَ يَقُولُ: " لَوْ أَنَّ رَجُلا رَأَى صَيْدًا وَالصَّيْدُ لا يَرَاهُ يَخْتُلُهُ أَلَيْسَ يُوشِكُ أَنْ يَأْخُذَهُ، قَالُوا: بَلَى، قَالَ: فَإِنَّ الشَّيْطَانَ هُوَ يَرَانَا وَنَحْنُ لا نَرَاهُ فَيُصِيبُ مِنَّا "

Sâbit bildiriyor: Mutarrif: “Bir adam bir av hayvanı görse ancak hayvan kendisini görmese, adamın ona tuzak kurması halinde onu yakalaması çok kolay olmaz mı?” diye sorunca yanındakiler: “Tabii ki yakalar” karşılığını verdiler. Bunun üzerine Mutarrif: “Şeytan da aynı şekildedir. O bizi görür; ancak biz onu göremeyiz ve bu şekilde bizi tuzağına düşürür” dedi.

(٢١٠٢)- [٢٠٣/٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ شُعَيْبٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَبْسِيُّ، قَالَ: ثنا وُهَيْبٌ، قَالَ: ثنا الْجُرَيْرِيُّ، عَنْ أَبِي الْعَلاءِ، عَنْ مُطَرِّفٍ، أَنَّهُ قَالَ: " مَا أُوتِيَ عَبْدٌ بَعْدَ الإِيمَانِ أَفْضَلَ مِنَ الْعَقْلِ "

Mutarrif b. Abdillah der ki: “İmandan sonra kula verilen en değerli şey akıldır.”

(٢١٠٣)- [٢٠٣/٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ الشَّلاثَائِيُّ، قَالَ: ثنا زَكَرِيَّا السَّاجِيُّ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ خَالِدِ بْنِ حَرْمَلَةَ، قَالَ: ثنا مَهْدِيُّ بْنُ مَيْمُونٍ، عَنْ غَيْلانَ بْنِ جَرِيرٍ، عَنْ مُطَرِّفٍ، قَالَ: " عُقُولُ النَّاسِ عَلَى قَدْرِ زَمَانِهِمْ "

Yine şöyle demiştir: "İnsanın aklı zamanının akıl (bilgi) seviyesi düzeyindedir."

(٢١٠٤)- [٢٠٣/٢] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَضْلِ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، قَالَ: ثنا أَبِي، قَالَ: ثنا مَهْدِيٌّ، عَنْ غَيْلانَ، أَنَّ مُطَرِّفًا، كَانَ يَقُولُ: " هُمُ النَّاسُ وَهُمُ النَّسْنَاسُ، وَأَرَى نَاسًا غُمِسُوا فِي مَاءِ النَّاسِ "

Mutarrif: "İnsanlar vardır, insancıklar vardır. Bazen insanların suyuna batırılmış kişiler görüyorum" derdi.

(٢١٠٥)- [٢٠٣/٢] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْوَهَّابِ، قَالَ: ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ السَّرَّاجُ، قَالَ: ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ، قَالَ: سَعِيدٌ أَبُو قُدَامَةَ، قَالَ: ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ خَالِدٍ الْحَذَّاءِ، عَنْ غَيْلانَ بْنِ جَرِيرٍ، عَنْ مُطَرِّفٍ، قَالَ: " لا تَقُلْ: إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ وَلَكِنْ قُلْ: قَالَ اللَّهُ، وَقَالَ: إِنَّ الرَّجُلَ يَكْذِبُ مَرَّتَيْنِ يُقَالُ لَهُ مَا هَذَا؟ فَيَقُولُ: لا شَيْءَ لا شَيْءَ، أَلَيْسَ بِشَيْءٍ؟ "

Mutarrif der ki: "Bu ne?" sorusuna: "Hiçbir şey!" diyen kişi, iki defa yalan söylemiştir. Zira hiçbir şey de bir şey değil midir?

(٢١٠٦)- [٢٠٣/٢] حُدِّثْنَا عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ رُسْتَهْ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ بْنِ حِسَابٍ، قَالَ: ثنا حَمَّادُ بْنُ يَزِيدَ، قَالَ: ثنا إِسْحَاقُ بْنُ سُوَيْدٍ، عَنْ مُطَرِّفٍ، قَالَ: " لا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ: نَعِمَ اللَّهُ بِكَ عَيْنًا، فَإِنَّ اللَّهَ لا يَنْعَمُ عَيْنُهُ بِأَحَدٍ، وَلْيَقُلْ: أَنْعَمَ اللَّهُ بِكَ عَيْنًا"

Mutarrif der ki: Kimse: "Allah seninle bu gözü nimetlendirsin" demesin. Çünkü Allah, kişinin gözünü hiç kimseyle nimetlendirmez. Eğer diyecekse: "Allah seni bu gözle nimetlendirsin" desin.

(٢١٠٧)- [٢٠٣/٢] ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، قَالَ: ثنا إِسْحَاقُ بْنُ الْحَسَنِ الْحَرْبِيُّ، قَالَ: ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثنا شَيْبَانُ، عَنْ قَتَادَةَ ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ

اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلاةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَنْ تَبُورَ﴾، قَالَ: كَانَ مُطَرِّفٌ، يَقُولُ: " هَذِهِ آيَةُ الْقُرَّاءِ "

Katâde'den nakledildiğine göre; **"Allah'ın Kitabı'nı okuyanlar, namazı kılanlar ve onlara verdiğimiz rızıklardan gizli ve açıkça infak edenler, asla zarar etmeyecek bir ticaret umarlar"**[1] âyeti için Mutarrif, "Bu kurrânın (Kur'ân hafızlarının) âyetidir" derdi.

(٢١٠٨)- [٢/٢٠٣] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَطَاءٍ، قَالَ: ثنا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ بْنُ شِيرَازٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَبْسِيُّ، قَالَ: ثنا غُنْدَرٌ، قَالَ: ثنا شُعْبَةُ، عَنْ يَزِيدَ الرِّشْكِ، عَنْ مُطَرِّفٍ: " ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ﴾، قَالَ: هَذِهِ آيَةُ الْقُرَّاءِ "

Yezîd er-Reşk'in naklettiğine göre **"Allah'ın Kitabı'nı okuyanlar..."**[2] âyeti için Mutarrif, "Bu kurrânın (Kur'ân hafızlarının) âyetidir" derdi.

(٢١٠٩)- [٢/٢٠٤] حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْعَبَّاسِ، قَالَ: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ إِسْحَاقَ الْحَرْبِيُّ، قَالَ: ثنا أَبُو كُرَيْبٍ، قَالَ: ثنا إِسْحَاقُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ الرَّازِيِّ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ مُطَرِّفٍ، قَالَ: " إِنَّ هَذَا الْمَوْتَ قَدْ أَفْسَدَ عَلَى أَهْلِ النَّعِيمِ نَعِيمَهُمْ، فَاطْلُبُوا نَعِيمًا لا مَوْتَ فِيهِ "

Mutarrif der ki: "Şu ölüm, nimet içinde olanların hayatını zehir etti. Siz içinde ölüm olmayan nimetler isteyiniz."

(٢١١٠)- [٢/٢٠٤] حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ يَعْقُوبَ النَّجِيرَمِيُّ، قَالَ: ثنا الْحَسَنُ بْنُ الْمُثَنَّى، قَالَ: ثنا عَفَّانُ، قَالَ: ثنا هَمَّامٌ، قَالَ: سَمِعْتُ قَتَادَةَ، قَالَ: ثنا مُطَرِّفٌ، قَالَ: كُنَّا نَأْتِي زَيْدَ بْنَ صُوحَانَ، وَكَانَ يَقُولُ: يَا عِبَادَ اللَّهِ، " أَكْرِمُوا وَأَجْمِلُوا فَإِنَّمَا وَسِيلَةُ الْعِبَادِ إِلَى اللَّهِ بِخَصْلَتَيْنِ: الْخَوْفِ، وَالطَّمَعِ "، فَأَتَيْتُهُ ذَاتَ يَوْمٍ وَقَدْ كَتَبُوا كِتَابًا فَنَسَقُوا كَلامًا مِنْ هَذَا النَّحْوِ: إِنَّ اللَّهَ رَبُّنَا، وَمُحَمَّدًا نَبِيُّنَا، وَالْقُرْآنَ إِمَامُنَا، وَمَنْ كَانَ مَعَنَا كُنَّا وَكُنَّا لَهُ، وَمَنْ خَالَفَنَا كَانَتْ يَدُنَا عَلَيْهِ وَكُنَّا وَكُنَّا، قَالَ: فَجَعَلَ يَعْرِضُ الْكِتَابَ عَلَيْهِمْ رَجُلا رَجُلا، فَيَقُولُونَ: " أَقْرَرْتَ يَا فُلانُ ؟ " حَتَّى انْتَهَوْا إِلَيَّ، فَقَالُوا: " أَقْرَرْتَ يَا غُلامُ ؟ " قُلْتُ: لا، قَالَ: " لا

---

[1] Fâtır Sur. 29

[2] Fâtır Sur. 29

تَعْجَلُوا عَلَى الْغُلامِ، مَا تَقُولُ يَا غُلامُ ؟ " قَالَ: قُلْتُ: " إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَخَذَ عَلَيَّ عَهْدًا فِي كِتَابِهِ، فَلَنْ أُحْدِثَ عَهْدًا سِوَى الْعَهْدِ الَّذِي أَخَذَهُ اللَّهُ ﷻ عَلَيَّ، قَالَ: فَرَجَعَ الْقَوْمُ عِنْدَ آخِرِهِمْ مَا أَقَرَّ بِهِ أَحَدٌ مِنْهُمْ، قَالَ: قُلْتُ لِمُطَرِّفٍ: كَمْ كُنْتُمْ؟ قَالَ: زُهَاءَ ثَلاثِينَ رَجُلا

Katâde, Mutarrif'in şöyle dediğini nakleder: Zeyd b. Savhân'a giderdik, şöyle derdi: "Ey Allah'ın kulları! Cömert olun ve iyilik yapın. Kulların Allah'a ulaşması için iki yol vardır; havf (korku) ve reca (ümit)."

Mutarrif anlatmaya devam edip şöyle diyor: Bir gün ona gittim. Bir yazı yazmışlardı, içinde şuna benzer sözler vardı; "Allah Rabbimiz, Muhammed peygamberimiz, Kur'ân liderimizdir. Bizim yanımızda olanın biz de şöyle böyle yanında oluruz. Kim bize muhalefet ederse, elimiz üzerinde olur, biz de kesinlikle şöyle böyle oluruz."

Yazıyı tek tek gezdirmeye başladı. Sırayla "Ey falan, kabul ettin mi?" diye soruyorlardı. Bana geldiklerinde "Kabul ettin mi ey çocuk?" dediler. Ben "Hayır" dedim. Zeyd b. Savhân "Çocuğu zorlamayın. Ne diyorsun çocuk?" dedi. Ben dedim ki; "Benden Allah, Kitabı'nda söz almıştı. Allah'a verdiğim sözün üzerine başka bir söz veremem."

Benden sonra, son kişiye kadar, sordukları hiç kimse teklifi kabul etmedi.

Katâde diyor ki; Mutarrif'e "Kaç kişiydiniz?" dediğimde, "Yaklaşık otuz kişiydik" dedi.

(٢١١١)- [٢/٢٠٤] قَالَ قَتَادَةُ: وَكَانَ مُطَرِّفٌ إِذَا كَانَتِ الْفِتْنَةُ، نَهَى عَنْهَا وَهَرَبَ، وَكَانَ الْحَسَنُ يَنْهَى عَنْهَا وَلا يَبْرَحُ، وَقَالَ مُطَرِّفٌ: " مَا أُشَبِّهُ الْحَسَنَ إِلا بِرَجُلٍ يُحَذِّرُ النَّاسَ السَّيْلَ وَيَقُومُ لَسَبَبِهِ "

Katâde der ki: "Fitne çıktığı zamanlarda Mutarrif fitneden uzak durulmasını söyler, kendisi de ondan kaçardı. Hasan da fitneden uzak durulmasını söyler, ancak fitne ortamından ayrılmazdı. Bunun içindir ki Mutarrif, Hasan için şöyle demiştir: "Hasan'ı, insanları sele karşı uyaran, ancak kendisi önünde duran bir adama benzetirim."

(٢١١٢)- [٢/٢٠٤] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ، قَالَ: ثنا سُفْيَانُ، قَالَ: قَالَ مُطَرِّفٌ: " إِنَّ الْفِتْنَةَ لَيْسَتْ تَأْتِي تَهْدِي

النَّاسَ، وَلَكِنْ إِنَّمَا تَأْتِي تُقَارِعُ الْمُؤْمِنَ عَنْ دِينِهِ، وَلأَنْ يَقُولَ اللَّهُ: لِمَ لا قَتَلْتَ فُلانًا؟ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ يَقُولَ: لِمَ قَتَلْتَ فُلانًا؟ "

Mutarrif der ki: "Fitne (siyasi/fikri kargaşa) insanlara doğru yolu göstermek üzere gelmez. Aksine mümini dininden çıkarmak için gelir. Allah'ın bana: «Niye filan kişiyi öldürmedin?» diye sorması benim için: «Niye filan kişiyi öldürdün?» diye sormasından daha iyidir."

(٢١١٣)- [٢/٢٠٤] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ سَهْلٍ، قَالَ: ثنا حُمَيْدُ بْنُ مَسْعَدَةَ، قَالَ: ثنا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، قَالَ: ثنا ثَابِتٌ، عَنْ مُطَرِّفٍ: " إِنَّ الْفِتْنَةَ لا تَجِيءُ تَهْدِي النَّاسَ، وَلَكِنْ تَجِيءُ تُقَارِعُ الْمُؤْمِنَ عَنْ دِينِهِ "

Mutarrif der ki: "Fitne, insanlara yol göstermek için gelmez. Bilakis, mümini diniyle kavga ettirmek için gelir."

(٢١١٤)- [٢/٢٠٤] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالَ: ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثنا هَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ، قَالَ: ثنا وَكِيعٌ، عَنْ أَبِي الْعَلاءِ الضَّحَّاكِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الشِّخِّيرِ، عَنْ أَخِيهِ مُطَرِّفٍ، قَالَ: " إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا اسْتَوَتْ سَرِيرَتُهُ وَعَلانِيَتُهُ، قَالَ اللَّهُ ﷻ: هَذَا عَبْدِي حَقًّا "

Mutarrif der ki: "Bir kulun içi ve dışı aynı olunca Allah «Bu, hakiki kulumdur» der."

(٢١١٥)- [٢/٢٠٥] قَالَ: وَقَالَ مُطَرِّفٌ: " لَيُخَلِّصَنَّ الْجَبَّارُ بَيْنَ الْخَلائِقِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، حَتَّى يُؤْخَذُ لِلْجَمَّاءِ مِنَ الْقَرْنَاءِ بِفَضْلِ قَرْنِهَا "

Mutarrif diyor ki: "Cebbâr olan Allah, kıyamet gününde; boynuzu olmayanın hakkını, boynuzlu olandan, boynuz üstünlüğü sebebiyle hakkını alıncaya kadar, yaratılanların hakkını taksim eder."

(٢١١٦)- [٢/٢٠٥] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ بْنِ حِسَابٍ، قَالَ: ثنا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَهُ أَبُو التَّيَّاحِ، قَالَ: كَانَ مُطَرِّفُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ يَبْدُو، فَإِذَا كَانَ لَيْلَةُ الْجُمُعَةِ، أَدْلَجَ عَلَى فَرَسِهِ، فَرُبَّمَا نُوِّرَ لَهُ سَوْطُهُ، قَالَ: فَأَدْلَجَ لَيْلَةً، حَتَّى إِذَا كَانَ عِنْدَ الْقُبُورِ هُوِّمَ عَلَى فَرَسِهِ، قَالَ: فَرَأَيْتُ أَهْلَ الْقُبُورِ صَاحِبُ كُلِّ قَبْرٍ جَالِسٌ عَلَى قَبْرِهِ، فَلَمَّا رَأَوْنِي، قَالُوا: هَذَا مُطَرِّفٌ يَأْتِي الْجُمُعَةَ،

قَالَ: قُلْتُ: " أَتَعْلَمُونَ عِنْدَكُمْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ؟ قَالُوا: نَعَمْ، نَعْلَمُ مَا تَقُولُ الطَّيْرُ فِيهِ، قُلْتُ: وَمَا تَقُولُ الطَّيْرُ؟ قَالُوا: تَقُولُ سَلامٌ سَلامٌ مِنْ يَوْمٍ صَالِحٍ "

Ebû't-Teyyâh'ın naklettiğine göre Mutarrif b. Abdillah, Cuma gecesi olunca çıkardı. Atının üzerinde gece dolaşırdı. Bazen kırbacı kendisine yol gösteriyordu.

Bir gece dolaşmaya çıktı. Mezarlığın yanına gelince atı uyuklamaya başladı. Mutarrif olayı anlatırken şöyle diyor: Mezardakilere baktım, her birinin kendi mezarının üzerinde oturduğunu gördüm. Beni gördüklerinde "Bu Mutarrif, Cumaya geliyor" dediler. Onlara "Siz Cuma gününün geldiğini biliyor musunuz?" dedim. "Evet, kuşların konuşmalarından biliriz" dediler. Ben "Kuşlar ne der?" deyince, "Selam, güzel bir günden selam, derler" diye cevap verdiler.

(٢١١٧)- [٢٠٥/٢] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: ثنا إِبْرَاهِيمُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، قَالَ: ثنا مَعْمَرٌ، عَنْ قَتَادَةَ، قَالَ: كَانَ مُطَرِّفُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الشِّخِّيرِ وَصَاحِبٌ لَهُ سَرِيَا فِي لَيْلَةٍ مُظْلِمَةٍ، فَإِذَا طَرَفُ سَوْطِ أَحَدِهِمَا عِنْدَهُ ضَوْءٌ، فَقَالَ: أَمَّا أَنَا لَوْ حَدَّثْنَا النَّاسَ بِهَذَا لَكَذَّبُونَا، فَقَالَ مُطَرِّفٌ: " الْمُكَذِّبُ أَكْذَبُ "، يَقُولُ: " الْمُكَذِّبُ بِنِعْمَةِ اللَّهِ أَكْذَبُ "

Katâde şöyle bildirir: Mutarrif b. Abdillah ve bir arkadaşı karanlık bir gecede yolculuk ederken birisinin asasının ışık saçtığını gördüler. Arkadaşı: "Eğer bunu insanlara anlatacak olsak yalan söylediğimizi söylerler" deyince, Mutarrif: "Allah'ın nimetini görmezden gelerek yalanlayan en büyük yalancıdır" karşılığını verdi.

(٢١١٨)- [٢٠٥/٢] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنِي الْحَسَنُ بْنُ مَنْصُورٍ، قَالَ: ثنا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ مَهْدِيِّ بْنِ مَيْمُونٍ، عَنْ غَيْلانَ بْنِ جَرِيرٍ، قَالَ: أَقْبَلَ مُطَرِّفٌ مَعَ ابْنِ أَخٍ لَهُ مِنَ الْبَادِيَةِ وَكَانَ يَبْدُو، فَبَيْنَا هُوَ يَسِيرُ سَمِعَ فِي طَرَفِ سَوْطِهِ كَالتَّسْبِيحِ، فَقَالَ لَهُ ابْنُ أَخِيهِ: يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، لَوْ حَدَّثْنَا النَّاسَ بِهَذَا كَذَّبُونَا، فَقَالَ مُطَرِّفٌ: " الْمُكَذِّبُ أَكْذَبُ النَّاسِ "

Ğaylân b. Cerîr'in naklettiğine göre: Mutarrif bir gün yeğeniyle dolaşmaya çıktığı çölden geliyordu. Yürürken kırbacının olduğu tarafta tesbihata benzer bir ses duydu. Yeğeni kendisine "Ey Ebû Abdillah!

İnsanlara bunu anlatırsak bizim yalan söylediğimizi düşünürler" dedi. Mutarrif şöyle dedi: "Yalanlayan, insanların en yalancısıdır."

(٢١١٩)- [٢٠٥/٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثنا ابْنُ أَبِي سَهْلٍ، قَالَ: ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، قَالَ: ثنا عَفَّانُ، قَالَ: ثنا حَمَّادٌ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ مُطَرِّفٍ، " أَنَّهُ أَقْبَلَ مِنْ مَبْدَاهُ، فَجَعَلَ يَسِيرُ بِاللَّيْلِ فَأَضَاءَ لَهُ سَوْطُهُ "

Sâbit'in naklettiğine göre Mutarrif, çölde dolaşmış, dönüyordu. Geceleyin yol almaya başladı, kırbacı yolunu aydınlattı.

(٢١٢٠)- [٢٠٥/٢] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: ثنا هَاشِمُ بْنُ الْقَاسِمِ، قَالَ: ثنا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ، قَالَ: كَانَ مُطَرِّفُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ " إِذَا دَخَلَ بَيْتَهُ، سَبَّحَتْ مَعَهُ آنِيَةُ بَيْتِهِ "

Süleymân b. Muğîre'nin naklettiğine göre: Mutarrif b. Abdillah evine girdiğinde, ev eşyaları kendisiyle birlikte tesbih ederlerdi.

(٢١٢١)- [٢٠٦/٢] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّقَطِيُّ، قَالَ: ثنا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، أَخْبَرَنَا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ هِلالٍ، قَالَ: كَانَ بَيْنَ مُطَرِّفٍ وَبَيْنَ رَجُلٍ مِنْ قَوْمِهِ شَيْءٌ، فَقَالَ لَهُ مُطَرِّفٌ: " إِنْ كُنْتَ كَاذِبًا، فَأَمَاتَكَ اللَّهُ، أَوْ تَعَجَّلَ اللَّهُ بِكَ "، قَالَ: فَخَرَّ مَيِّتًا مَكَانَهُ، قَالَ: فَاسْتَعْدَى أَهْلُهُ زِيَادًا وَهُوَ عَلَى الْبَصْرَةِ، فَقَالَ لَهُمْ زِيَادٌ: هَلْ ضَرَبَهُ؟ هَلْ مَسَّهُ؟ فَقَالُوا: لا، فَقَالَ زِيَادٌ: هِيَ دَعْوَةُ رَجُلٍ صَالِحٍ وَافَقَتْ قَدَرَ اللَّهِ "

Humeyd b. Hilâl'in naklettiğine göre: Mutarrif ve halkından biri arasında bir mesele olmuştu. Mutarrif adama; "Yalan söylüyorsan Allah canını alsın veya Allah ecelinde acele etsin" der demez adam olduğu yere düşüp öldü.

Adamın yakınları, Basra valisi olan Ziyâd'a çıkıp şikâyetçi oldular. Ziyâd onlara "Ona vurdu mu? Veya dokundu mu?" diye sordu. "Hayır" diye cevap verdiklerinde: "Bu, salih bir adamın duasıdır, Allah'ın takdirine denk gelmiştir" dedi.

(٢١٢٢)- [٢٠٦/٢] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: ثنا أَبُو عَامِرٍ الْقَيْسِيُّ، قَالَ: ثنا بِشْرُ بْنُ كَثِيرٍ الأَسَدِيُّ،

قَالَ: رَأَيْتُ مُطَرِّفَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ إِذَا نَزَلَ بَادِيَةً، خَطَّ مَسْجِدًا وَرَكَّزَ عَصَاهُ حِيَالَ وَجْهِهِ، وَكَانَ كَلْبٌ أَبْيَضُ يَمُرُّ بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُوَ يُصَلِّي فَلا يَنْصَرِفُ، فَقَالَ: " اللَّهُمَّ أَحْرِمْهُ صَيْدَهُ "، وَقَالَ بِشْرٌ: فَلا أَعْلَمُهُ إِلا كَانَ يُخَالِطُ الصَّيْدَ فَلا يَصِيدُ

Bişr b. Kesîr el-Esedî der ki: Mutarrif b. Abdillah'ı görmüştüm. Çölde dolaşmaya çıktığında, bir mescid çizip ve asasını karşısına dikmişti. Namaz kılarken beyaz bir köpek önüne geçmiş gitmiyordu, "Allahım onu avdan mahrum et" dedi.

Bişr der ki: O köpeğin ava gittiğini, ama avlanamadığını biliyorum.

(٢١٢٣)- [٢٠٦/٢] ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، قَالَ: ثنا أَبُو مَسْعُودٍ عَبْدَانُ، قَالَ: ثنا سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالَ: ثنا الْحَسَنُ بْنُ عَمْرٍو الْفَزَارِيُّ، عَنْ ثَابِتٍ الْبُنَانِيِّ، وَرَجُلٍ آخَرَ: أَنَّهُمَا دَخَلا عَلَى مُطَرِّفٍ وَهُوَ مُغْمًى عَلَيْهِ، قَالَ: فَسَطَعَتْ مِنْهُ أَنْوَارٌ ثَلاثَةٌ: نُورٌ مِنْ رَأْسِهِ، وَنُورٌ مِنْ وَسَطِهِ، وَنُورٌ مِنْ رِجْلَيْهِ وَقَدَمَيْهِ، قَالَ: فَهَالَنَا ذَلِكَ فَأَفَاقَ، فَقَالا لَهُ: كَيْفَ أَنْتَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ ؟ فَقَالَ: " صَالِحٌ "، فَقَالا: لَقَدْ رَأَيْنَا شَيْئًا هَالَنَا، قَالَ: " وَمَا هُوَ ؟ " قُلْنَا: أَنْوَارٌ سَطَعَتْ مِنْكَ، قَالَ: " وَقَدْ رَأَيْتُمْ ذَلِكَ؟ " قَالُوا: نَعَمْ، قَالَ: " تِلْكَ تَنْزِيلُ السَّجْدَةُ، وَهِيَ ثَلاثُونَ آيَةً، سَطَعَ أَوَّلُهَا مِنْ رَأْسِي، وَوَسَطُهَا مِنْ وَسَطِي، وَآخِرُهَا مِنْ قَدَمَيَّ، وَقَدْ صُوِّرَتْ تَشْفَعُ لِي، فَهَذَا ثَوَابُهَا يَحْرُسُنِي "

Hasan b. Amr el-Fezârî'nin naklettiğine göre Sâbit el-Bünânî ve bir adam Mutarrif'in yanına girdiler. Kendisi baygın yatıyordu. Ondan üç nur saçıldı. Biri başından, biri ortasından, bir nur da ayaklarından çıktı. Sâbit diyor ki; "Bu durum bizi hayrete düşürdü."

Uyandığında ona "Nasılsın ey Ebû Abdillah?" diye sorduklarında "İyiyim" dedi. "Biz bir şey gördük, çok şaşırdık" dediklerinde, "Ne gördünüz?" diye sordu. "Senden parlayan ışıklar gördük" dediler. Mutarrif "Gerçekten öyle mi gördünüz?" diye sorunca, "Evet" dediler. Mutarrif: "Bunlar secdenin âyetleridir. Otuz âyettir. İlk onu başımdan parladı, ortası belimden parladı, sonu da ayaklarımdan parladı. Bana şefaat ederken göründü. Bu onun, beni koruyan sevabıdır" dedi.

(٢١٢٤)- [٢٠٦/٢] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْوَهَّابِ، قَالَ: ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ السَّرَّاجُ، قَالَ: ثنا حَاتِمُ بْنُ اللَّيْثِ، قَالَ: ثنا خَالِدُ بْنُ خِدَاشٍ، قَالَ: ثنا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ،

قَالَ: ثنا غَيْلانُ بْنُ جَرِيرٍ، قَالَ: حَبَسَ الْحَجَّاجُ مُوَرِّقًا الْعِجْلِيَّ فِي السِّجْنِ، فَقَالَ لِي مُطَرِّفُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: " تَعَالَى حَتَّى نَدْعُوَ وَأَمِّنُوا "، فَدَعَا مُطَرِّفٌ وَأَمَّنَّا عَلَى دُعَائِهِ، فَلَمَّا كَانَ الْعِشَاءُ، خَرَجَ الْحَجَّاجُ وَدَخَلَ النَّاسُ، وَدَخَلَ أَبُو مُوَرِّقٍ فِيمَنْ دَخَلَ، فَقَالَ الْحَجَّاجُ لِحَرَسِهِ: اذْهَبْ إِلَى السِّجْنِ فَادْفَعِ ابْنَ هَذَا الشَّيْخِ إِلَيْهِ، قَالَ خَالِدٌ: مِنْ غَيْرِ أَنْ يُكَلِّمَهُ فِيهِ أَحَدٌ مِنَ النَّاسِ

Ğaylân b. Cerîr'in şöyle dediğini naklediyor: Haccâc, Muvarrik el-İcli'yi hapse attırmıştı. Mutarrif b. Abdillah bana "Gel, ben dua edeyim siz de amin deyin" dedi. Mutarrif dua etti biz de duasına amin dedik. Yatsı olduğunda Haccâc göründü. İnsanlar da huzuruna girdi, Muvarrik'in babası da girenlerin içindeydi. Haccâc muhafızına "Zindana git ve bu yaşlı adamın çocuğunu kendisine teslim et" dedi. Hâlid der ki; Haccâc bunu hiç kimseyle konuşmadan önce söylemişti.

(٢١٢٥)- [٢٠٧/٢] ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ شِبْلٍ، قَالَ: ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، قَالَ: ثنا أَبُو الأَحْوَصِ، عَنْ أَبِي غَيْلانَ، قَالَ: كَانَ مُطَرِّفُ بْنُ الشِّخِّيرِ، يَقُولُ: " اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ السُّلْطَانِ، وَمِنْ شَرِّ مَا تَجْرِي بِهِ أَقْلامُهُمْ، وَأَعُوذُ بِكَ أَنْ أَقُولَ بِحَقٍّ أَطْلُبُ بِهِ غَيْرَ طَاعَتِكَ، وَأَعُوذُ بِكَ أَنْ أَتَزَيَّنَ لِلنَّاسِ بِشَيْءٍ يَشِينُنِي عِنْدَكَ، وَأَعُوذُ بِكَ أَنْ أَسْتَعِينَ بِشَيْءٍ مِنْ مَعَاصِيكَ عَلَى ضُرٍّ نَزَلَ بِي، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ أَنْ تَجْعَلَنِي عِبْرَةً لأَحَدٍ مِنْ خَلْقِكَ، وَأَعُوذُ بِكَ أَنْ تَجْعَلَ أَحَدًا أَسْعَدَ بِمَا عَمِلْتُهُ مِنِّي، اللَّهُمَّ لا تُخْزِنِي فَإِنَّكَ بِي عَالِمٌ، اللَّهُمَّ لا تُعَذِّبْنِي فَإِنَّكَ عَلَيَّ قَادِرٌ ".رَوَاهُ أَحْمَدُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْعَيْزَارِ، عَنْ مُطَرِّفٍ نَحْوَهُ، وَرَوَاهُ ابْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ عَامِرٍ، عَنْ مُطَرِّفٍ، حَدَّثَنَا مَنْصُورُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْمُقْرِئُ، قَالَ: ثنا جَدِّي، وَيَحْيَى بْنُ الرَّبِيعِ، قَالا: ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ عَامِرٍ، قَالَ: كَانَ مُطَرِّفُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ يَدْعُو، فَذَكَرَ مِثْلَهُ

Ebû Ğaylân'ın naklettiğine; Mutarrif b. eş-Şıhhir şöyle derdi: "Allahım! Sultanın şerrinden ve kalemlerinin yazdığından sana sığınırım. Senden, sana itaatin dışında bir şey istemekten sana sığınırım. Beni sana karşı mahcup edecek bir şeyle süslenip insanların karşısına çıkmaktan sana sığınırım. Başıma gelen bir beladan kurtulmak için sana karşı gelecek bir şeyden yardım istemekten sana sığınırım. Beni kullarından her hangi birine ibret

yapmandan sana sığınırım. Yaptığım bir fiilden dolayı, birini benden daha mesut kılmandan sana sığınırım. Allahım! Beni utandırma, sen beni biliyorsun. Allahım! Beni cezalandırma, sen bana kadirsin."

Ahmed b. Seleme, İbn Uyeyne ve Mansur b. Ahmed farklı senedlerle Mutarrif'ten aynı hadisi, benzer ifadelerle nakletmişlerdir.

(٢١٢٦)- [٢٠٧/٢] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَبَانَ، قَالَ: ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ قُدَامَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ سُفْيَانَ بْنَ عُيَيْنَةَ، يَقُولُ: كَانَ دُعَاءُ مُطَرِّفِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ: " اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَغْفِرُكَ مِمَّا تُبْتُ إِلَيْكَ مِنْهُ ثُمَّ عُدْتُ إِلَيْهِ، وَأَسْتَغْفِرُكَ مِمَّا جَعَلْتُهُ لَكَ عَلَى نَفْسِي ثُمَّ لَمْ أُوَفِّ بِهِ، وَأَسْتَغْفِرُكَ مِمَّا زَعَمْتُ أَنِّي أَرَدْتُ بِهِ وَجْهَكَ فَخَالَطَ قَلْبِي فِيهِ مَا قَدْ عَلِمْتَ "

Muhammed b. Kudame, Süfyân b. Uyeyne'nin şöyle dediğini naklediyor: Mutarrif b. Abdillah şöyle dua ederdi: "Allahım! Tevbe edip tekrar işlediğim günahlar için senden mağfiret diliyorum. Senin için yapmaya söz verdiğim ve yerine getiremediğim sözlerimden dolayı mağfiret diliyorum. Senin rızan için yaptığımı söylediğim ama içimde ona neler karıştığını benden daha iyi bildiğin fiillerimden dolayı mağfiret diliyorum."

(٢١٢٧)- [٢٠٧/٢] ثنا أَبِي، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبَانَ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدٍ، قَالَ: ثنا عُمَرُ بْنُ أَبِي الْحَارِثِ، عَنْ شَيْخٍ مِنْ بَنِي عَقِيلٍ حَدَّثَهُمْ، قَالَ: ثنا حَيَّانُ بْنُ يَسَارٍ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ وَاسِعٍ، قَالَ: كَانَ مُطَرِّفُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: " اللَّهُمَّ ارْضَ عَنَّا، فَإِنْ لَمْ تَرْضَ عَنَّا فَاعْفُ عَنَّا، فَإِنَّ الْمَوْلَى قَدْ يَعْفُو عَنْ عَبْدِهِ وَهُوَ عَنْهُ غَيْرُ رَاضٍ "

hayân b. Yesâr, Muhammed b. Vâsi'in şöyle dediğini naklediyor: Mutarrif b. Abdillah şöyle derdi: "Allahım! Bizden razı ol. Bizden razı olmazsan affet. Zira efendi, kulundan razı olmasa da onu affeder."

(٢١٢٨)- [٢٠٧/٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثنا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ بْنُ شِيرْزَادَ، قَالَ: ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، قَالَ: ثنا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، أَخْبَرَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ ثَابِتٍ، قَالَ: كَانَ مُطَرِّفٌ، يَقُولُ: " اللَّهُمَّ تَقَبَّلْ مِنِّي صَلاةً، اللَّهُمَّ تَقَبَّلْ مِنِّي صِيَامًا، اللَّهُمَّ اكْتُبْ لِي حَسَنَةً "، ثُمَّ قَالَ: " ﴿إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ﴾ "

Mutarrif şöyle derdi: "Allahım, benden namazı kabul et. Allahım, benden orucu kabul et. Allahım, bana sevap yaz." Ardından şunu eklerdi: **"Allah, ancak takva sahiplerinden kabul eder."**[1]

(٢١٢٩)- [٢٠٨/٢] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا سَوَّارُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَوَّارٍ، قَالَ: ثنا أَبِي، عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ، عَنْ ثَابِتٍ، قَالَ: قَالَ مُطَرِّفٌ: " نَظَرْتُ فِي بَدْءِ هَذَا الأَمْرِ مِمَّنْ هُوَ؟ فَإِذَا هُوَ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى "، قَالَ: قُلْتُ: " فَعَلَى مَنْ تَمَامُهُ؟ فَإِذَا هُوَ عَلَى اللَّهِ تَعَالَى، وَنَظَرْتُ مَا مِلاكُهُ؟ فَإِذَا مِلاكُهُ الدُّعَاءُ "

Sâlim, Mutarrif'in şöyle dediğini naklediyor: "Bu mesele meydana geldiğinde, işin kimden kaynaklandığına baktım. Baktım ki, Allah'tan geliyor; «Kim halleder?» dedim. Baktım ki, Allah halledebilir; «O'na etki edecek nedir?» deyince, bunun dua olduğunu fark ettim."

(٢١٣٠)- [٢٠٨/٢] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالَ: ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثنا هَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ الْمِنْقَرِيُّ، قَالَ: ثنا ابْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ شَكِيرِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ مُطَرِّفٍ، قَالَ: " إِذَا دَخَلْتُمْ عَلَى الْمَرِيضِ، فَإِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ يَدْعُوَ لَكُمْ فَإِنَّهُ قَدْ حَرِكَ "

Mutarrif b. Abdillah der ki: "Bir hastayı ziyarete gittiğiniz zaman elinizden geliyorsa onun size dua etmesini sağlayın. Zira hasta kişinin duaları, içinde bulunduğu durum dolayısıyla kabul görmeye daha yakın olur."

(٢١٣١)- [٢٠٨/٢] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ، قَالَ: ثنا سُفْيَانُ، قَالَ: قَالَ مُطَرِّفٌ: " لَوْ وُزِنَ خَوْفُ الْمُؤْمِنِ وَرَجَاؤُهُ، لَوُجِدَا سَوَاءً، لا يَزِيدُ أَحَدُهُمَا عَلَى صَاحِبِهِ "

Mutarrif der ki: "Müminin ümit ile korkusu, karşılıklı olarak tartılacak olsa, birinin diğerinden daha ağır basmadığı ve ikisinin aym olduğu görülecektir."

---

[1] Mâide Sur. 27

(٢١٣٢)- [٢٠٨/٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، قَالَ: ثنا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ حَمَّادٍ، ثنا سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، قَالَ: ثنا مَعْمَرٌ، عَنْ قَتَادَةَ، قَالَ: قَالَ مُطَرِّفٌ: " وَجَدْنَا أَنْصَحَ عِبَادِ اللَّهِ لِعِبَادِ اللَّهِ الْمَلائِكَةَ، وَوَجَدْنَا أَغَشَّ الْعِبَادِ لِعِبَادِ اللَّهِ الشَّيَاطِينَ "

Mutarrif der ki: "Allah'ın kulları içinde, Allah'ın kullarına en çok nasihat edenlerin melekler olduğunu fark ettik. Kulların içinde, Allah'ın kullarını en çok kandıranların şeytanlar olduğunu fark ettik."

(٢١٣٣)- [٢٠٨/٢] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الثَّقَفِيُّ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ، قَالَ: ثنا سُفْيَانُ، قَالَ: قَالَ مُطَرِّفٌ: " إِنَّ أَقْبَحَ مَا طُلِبَتْ بِهِ الدُّنْيَا عَمِلُ الآخِرَةِ "

Mutarrif der ki: "Dünyadan istenen en kötü şey, âhiret için amel etmektir."

(٢١٣٤)- [٢٠٨/٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدَانَ، قَالَ: ثنا بَكْرُ بْنُ بَكَّارٍ، قَالَ: ثنا قُرَّةُ بْنُ خَالِدٍ، ثنا يَزِيدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ مُطَرِّفٌ: قُلْتُ لِعِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ: " أَنَا أَفْقَرُ إِلَى الْجَمَاعَةِ مِنْ عَجُوزٍ أَرْمَلَةٍ، لأَنَّهَا إِذَا كَانَتْ جَمَاعَةٌ، عَرَفْتُ قِبْلَتِي وَوَجْهِي، وَإِذَا كَانَتِ الْفُرْقَةُ الْتَبَسَ عَلَيَّ أَمْرِي "، قَالَ لَهُ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ " سَيَكْفِيكَ مِنْ ذَلِكَ مَا تُحَاذِرُ "

Mutarrif der ki: İmrân b. Husayn'a dedim ki; "Cemaate, yaşlı ve dul bir kadından daha fazla muhtacım. Çünkü, cemaat olunca, kıblemi ve yönümü bilirim. Ayrı olduğum zaman işlerim karma karışık olur." İmrân "Allah, özendiğinden dolayı sana ecrini verecektir" dedi.

(٢١٣٥)- [٢٠٨/٢] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، قَالَ: ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ السَّرَّاجُ، قَالَ: ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ مَنْصُورٍ، قَالَ: ثنا الْحَجَّاجُ بْنُ مَهْدِيٍّ، عَنْ غَيْلانَ، عَنْ مُطَرِّفٍ، قَالَ: " مَا أَرْمَلَةٌ جَالِسَةٌ عَلَى ذَيْلِهَا بِأَحْوَجَ إِلَى الْجَمَاعَةِ مِنِّي "

Mutarrif der ki: "Eteklerini toplayıp oturan yaşlı ve dul bir kadın, benim cemaate olan ihtiyacımdan daha muhtaç değildir."

(٢١٣٦)- [٢٠٨/٢] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: ثنا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ، عَنْ ثَابِتٍ،

قَالَ: قَالَ مُطَرِّفٌ: " لِيُعَظِّمْ جَلالُ اللَّهِ أَنْ تَذْكُرُوهُ عِنْدَ الْحِمَارِ وَالْكَلْبِ، فَيَقُولُ أَحَدُكُمْ لِكَلْبِهِ، أَوْ لِشَاتِهِ: أَخْزَاكَ اللَّهُ وَفَعَلَ اللَّهُ بِكَ "

Mutarrif der ki: "Allah'ın adını, köpek veya merkebin yanında da zikretseniz şanı yücelir. Biriniz köpeğine veya koyununa; "Allah seni rezil etsin ve Allah seni şöyle şöyle yapsın" diyebilir."

(٢١٣٧)- [٢٠٩/٢] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْجُرْجَانِيُّ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُوسَى بْنِ الْعَبَّاسِ الْعَدَوِيُّ، قَالَ: ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ سَعِيدٍ الْكِسَائِيُّ، قَالَ: ثنا أَبُو عُلَيَّةَ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ سُوَيْدٍ، قَالَ: تَعَبَّدَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُطَرِّفٍ، فَقَالَ لَهُ أَبُوهُ: " أَيْ عَبْدَ اللَّهِ، الْعِلْمُ أَفْضَلُ مِنَ الْعَمَلِ، وَالسَّيِّئَةُ بَيْنَ الْحَسَنَتَيْنِ، وَشَرُّ الشَّيْئَيْنِ الْحَقْحَقَةُ "، قَالَ الشَّيْخُ رَحِمَهُ اللَّهُ: كَذَا السَّيِّئَةُ بَيْنَ الْحَسَنَتَيْنِ، وَقَدْ قِيلَ: الْحَسَنَةُ بَيْنَ السَّيِّئَتَيْنِ يَعْنِي بِتَرْكِ الْغُلُوِّ وَالتَّقْصِيرِ

İshâk b. Süveyd'in naklettiğine göre Abdullah b. Mutarrif ibadet etmişti. Babası ona şöyle dedi: "Ey Abdullah! İlim amelden daha faziletlidir. Kötülük iki iyiliğin arasındadır. İki kötü şeyden birisi kahkahadır."

Şeyh (Ebu Nuaym) der ki: Evet aynen öyledir; kötülük iki iyiliğin arasındadır.

Bazıları da der ki: İyilik iki kötülüğün arasındadır, yani abartma ve ihmalkârlığı bırakmak sayesinde.

(٢١٣٨)- [٢٠٩/٢] حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُوسَى بْنِ الْعَبَّاسِ، قَالَ: ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: ثنا الثَّوْرِيُّ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: ثنا أَبُو التَّيَّاحِ، عَنْ مُطَرِّفِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: " أَتَى عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ أَفْضَلُهُمْ فِي أَنْفُسِهِمُ الْمُسَارِعُ، وَأَمَّا الْيَوْمَ فَأَفْضَلُهُمْ فِي أَنْفُسِهِمُ الْمُتَأَنِّي "

Mutarrif b. Abdillah der ki: "İnsanlara öyle bir zaman gelecek ki; içlerindeki en üstün kişi, en hızlı olan olacaktır. Günümüzde ise en üstün kişi, sakin davranandır."

(٢١٣٩)- [٢٠٩/٢] ثنا أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُوسَى، قَالَ: ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: ثنا ابْنُ عُلَيَّةَ، عَنْ أَيُّوبَ السَّخْتِيَانِيِّ، قَالَ: نُبِّئْتُ أَنَّ مُطَرِّفًا، كَانَ يَقُولُ: " إِذَا كَانَ دِينِي يُضَيِّقُ عَلَيَّ حَتَّى أَقُومَ إِلَى رَجُلٍ مَعَهُ مِائَةُ أَلْفِ سَيْفٍ، فَأَنْبُذَ إِلَيْهِ بِكَلِمَةٍ يَقْتُلُنِي عَلَيْهَا إِنَّ دِينِي إِذًا أَضْيَقُ "

Eyyûb es-Sahtiyanî'nin naklettiğine göre Mutarrif şöyle derdi: "Eğer dinim, elinde yüz bin kılıç olan bir adamın karşısına geçip beni öldüreceği bir kelime söylemem için zorlayacaksa, dinim ondan daha baskıcı olur."

(٢١٤٠)- [٢٠٩/٢] حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ حَسَّانَ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِي، حَدَّثَنِي عَبْدُ الْعَزِيزِ، أَوْ غَيْرُهُ، قَالَ: غَابَ ابْنٌ لِمُطَرِّفٍ، فَلَبِسَ جُبَّةً، وَأَخَذَ عَصًا أَوْ قَصَبَةً فِي يَدِهِ، وَقَالَ: " أَتَمَسْكَنُ لِرَبِّي لَعَلَّهُ يَرْحَمُنِي فَيَرُدُّ عَلَيَّ وَلَدِي "

Abdülazîz'in naklettiğine göre Mutarrif'in bir oğlu kaybolmuştu. Cübbesini giydi, eline bir asa veya bir kamış aldı ve şöyle dedi: "Rabbime miskin görüneyim, belki bana acır ve çocuğumu geri getirir."

(٢١٤١)- [٢٠٩/٢] حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْوَهَّابِ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي زِيَادٍ، عَنْ يَسَارٍ، قَالَ: ثنا جَعْفَرٌ، قَالَ: ثنا ثَابِتٌ، قَالَ: قَالَ مُطَرِّفُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: " وَاللَّهِ لَئِنْ كَانَ مَجْلِسُنَا هَذَا مِمَّا سُبِقَ لَنَا فِي كِتَابِ اللَّهِ السَّابِقِ، لَنِعْمَ مَا سُبِقَ لَنَا وَلَئِنْ كَانَ اللَّهُ أَعْطَانَاهُ فِيمَا يُقْسَمُ لَنِعْمَ مَا قُسِمَ لَنَا "

Mutarrif b. Abdillah der ki: "Vallahi, bu meclisimiz eğer önceden Allah'ın Kitabı'nda bizim için yazılanlardan ise, bizim için çok güzel şeyler yazılmış demektir. Eğer Allah onu bize, paylaşılanlardan verdiyse, bizim için çok güzel şeyler pay edilmiş demektir."

(٢١٤٢)- [٢٠٩/٢] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، قَالَ: ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ مَنْصُورٍ، قَالَ: ثنا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ، مَهْدِيِّ بْنِ مَيْمُونٍ، عَنْ غَيْلانَ بْنِ جَرِيرٍ، قَالَ: قَالَ مُطَرِّفُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: " لَوْ حَمِدْتُ نَفْسِي لَقَلَيْتُ النَّاسَ"

Mutarrif b. Abdillah der ki: "Eğer kendime översem, insanları küstürmüş olurum."

(٢١٤٣)- [٢١٠/٢] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانَ، قَالَ: ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ الثَّقَفِيُّ، قَالَ: ثنا عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: ثنا مَهْدِيٌّ، عَنْ غَيْلانَ، عَنْ مُطَرِّفٍ، أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: " احْتَرِسُوا مِنَ النَّاسِ بِسُوءِ الظَّنِّ "

Ğaylân'ın naklettiğine göre Mutarrif şöyle derdi: "Sûizan ile insanlardan korunun."

(٢١٤٤)- [٢/٢١٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدَانَ، قَالَ: ثنا بَكْرُ بْنُ بَكَّارٍ، قَالَ: ثنا قُرَّةُ، عَنْ خَالِدٍ، قَالَ: ثنا يَزِيدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ مُطَرِّفٌ: " إِنَّ اللَّهَ ﷻ لَيَرْحَمُ بِرَحْمَتِهِ الْعُصْفُورَ "، قَالَ: فَأَصَابَ حُمَّرَةً، فَقَالَ: " لأَتَصَدَّقَنَّ الْيَوْمَ بِكِ عَلَى فِرَاخِكِ "، فَأَرْسَلَهَا

Yezîd b. Abdillah, Mutarrif'in şöyle dediğini naklediyor: "Allah, merhametiyle kuşa merhamet eder."

Naklettiğine göre bir gün kızıl bir kuş yakalamıştı "Bugün seni yavrularına bağışlayacağım" dedi ve salıverdi.

(٢١٤٥)- [٢/٢١٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْفَتْحِ الْحَنْبَلِيُّ، قَالَ: ثنا أَبُو بَكْرٍ الأَزْرَقُ، قَالَ: ثنا الْحَسَنُ بْنُ عَرَفَةَ، قَالَ: ثنا أَبُو بَكْرٍ السَّهْمِيُّ، حَدَّثَنِي شَيْخٌ لَنَا يُكْنَى أَبَا بَكْرٍ، أَنَّ مُطَرِّفَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الشِّخِّيرِ، قَالَ لِبَعْضِ إِخْوَانِهِ: " يَا أَبَا فُلانٍ، إِذَا كَانَتْ لَكَ إِلَيَّ حَاجَةٌ فَلا تُكَلِّمْنِي فِيهَا، وَلَكِنِ اكْتُبْهَا إِلَيَّ فِي رُقْعَةٍ ثُمَّ ارْفَعْهَا إِلَيَّ، فَإِنِّي أَكْرَهُ أَنْ أَرَى فِي وَجْهِكَ ذُلَّ السُّؤَالِ، وَقَدْ قَالَ الشَّاعِرُ:

لا تَحْسَبَنَّ الْمَوْتَ مَوْتَ الْبِلَى وَإِنَّمَا الْمَوْتُ سُؤَالُ الرِّجَالِ

كِلاهُمَا مَوْتٌ وَلَكِنْ ذَا أَشَدُّ مِنْ ذَاكَ لِذُلِّ السُّؤَالِ

وَقَالَ الشَّاعِرُ أَيْضًا:

مَا اعْتَاضَ بَاذِلُ وَجْهِهِ بِسُؤَالِهِ عِوَضًا وَإِنْ نَالَ الْغِنَى بِسُؤَالِ

وَإِذَا السُّؤَالُ مَعَ النَّوَالِ وَزَنْتَهُ رَجَحَ السُّؤَالُ وَخَفَّ كُلُّ نَوَالِ

فَإِذَا ابْتُلِيتَ بِبَذْلِ وَجْهِكَ سَائِلا فَابْذُلْهُ لِلْمُتَكَرِّمِ الْمِفْضَالِ

Mutarrif b. Abdillah b. eş-Şıhhîr, Müslüman kardeşlerinden birine şöyle dedi: "Ey filanın babası! Bir ihtiyacın olup da benden isteyeceğin zaman kendin gelip de benden isteme. Bunun yerine o ihtiyacını bir kâğıda yazıp bana yolla. Zira yüzünde bir şeyi istemekten dolayı oluşan mahcubiyeti görmek istemem. Şair de şöyle demiştir:

"Ölümün sadece yaşlılıktan olacağını sanma
Asıl ölüm, kişinin birilerine el açmasıdır

Her ikisi de ölümdür ama

El açmak diğerinden daha ağırdır."

Şair yine der ki:

"Başkasına el açarken kişi, düştüğü durumu

Aldığıyla zengin olsa dahi telafi edemez

El açma ile bununla hedeflenen tartılacak olsa

El açma daha ağır basar ve her türlü hedef hafif kalır

Birilerine el açmak zorunda kalırsan

Saygın ve cömert kişilere aç elini."

(٢١٤٦)- [٢/٢١٠] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالَ: ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ مُكْرَمٍ، قَالَ: ثنا مُشْرِفُ بْنُ سَعِيدٍ الْوَاسِطِيُّ، قَالَ: ثنا الْحَارِثُ بْنُ مَنْصُورٍ، قَالَ: ثنا أَيُّوبُ بْنُ شُعَيْبٍ، عَنِ الأَعْمَشِ، قَالَ: قَالَ لِي مُطَرِّفُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: " وَجَدْتُ الْغَفْلَةَ الَّتِي أَلْقَاهَا اللَّهُ ﷻ فِي قُلُوبِ الصِّدِّيقِينَ مِنْ خَلْقِهِ رَحْمَةً رَحِمَهُمْ بِهَا، وَلَوْ أَلْقَى فِي قُلُوبِهِمُ الْخَوْفَ عَلَى قَدْرِ مَعْرِفَتِهِمْ مَا هَنَأَهُمُ الْعَيْشُ "،

A'meş der ki: Mutarrif b. Abdillah bana dedi ki; "Allah'ın, sadık kulların kalbine yerleştirdiği gafleti, onlara acıdığı için bir merhamet olarak verdiğini fark ettim. Eğer anlayışları nispetinde kalplerine korkuyu yerleştirseydi, onlara hayatta huzur vermezdi."

Şeyh (Ebû Nuaym) diyor ki: Mutarrif birden çok sahabeden hadis nakletmiştir. Babası Abdullah b. eş-Şıhhîr'den naklettiği hadislerden bazıları:

Takrîb 762, Takrîb 3832, Takrîb 1539, Takrîb 3840, Takrîb 215

Yezîd b. Abdillah

Onlardan birisi de; Ebu'l-Alâ Yezîd b. Abdillah b. eş-Şıhhîr, Mutarrif'in kardeşi. İbadetle çok meşgul olduğu meşhurdur. Az konuşmuş olsa da sözleri bilinir. Ondan nakledilenlerden bazı örnekler:

Ona "Mescidimizi yükseltir misin?" dediklerinde şöyle cevap verdi: "Kalplerinizi ıslah edin, mescidiniz size yeter."

Ayrıca şöyle derdi: "Cehennemlik olan, kendisinden gizlenen bir şey için Allah'a karşı gelmeye dayanamayan kişidir."

(٢١٥٢)- [٢١٢/٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، قَالَ: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ شَرِيكٍ، قَالَ: ثنا شِهَابُ بْنُ عَبَّادٍ، قَالَ: ثنا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ بُدَيْلِ بْنِ مَيْسَرَةَ، قَالَ: كَانَ مُطَرِّفٌ، يَقُولُ: " لأَنْ أُعَافَى فَأَشْكُرَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أُبْتَلَى فَأَصْبِرَ "

Büdeyl b. Meysere'nin naklettiğine göre: Mutarrif şöyle derdi: "Belaya maruz kalıp sabretmektense, muaf olup şükretmeyi tercih ederim."

(٢١٥٣)- [٢١٢/٢] وَكَانَ أَخُوهُ أَبُو الْعَلاءِ، يَقُولُ: " اللَّهُمَّ أَيُّ ذَلِكَ كَانَ خَيْرًا فَعَجِّلْ لِي "

Kardeşi Ebu'l-Alâ şöyle derdi: "Allahım! Bunlardan hangisi benim için hayırlıysa onu takdir et."

(٢١٥٤)- [٢١٢/٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَيَّانَ، قَالَ: ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ مُكْرَمٍ، قَالَ: ثنا مُشْرِفٌ الْوَاسِطِيُّ، قَالَ: ثنا عَمْرُو بْنُ السَّكَنِ، قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ سُفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَةَ فَقَامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ بَغْدَادَ، فَقَالَ: يَا أَبَا مُحَمَّدٍ، أَخْبِرْنِي عَنْ قَوْلِ مُطَرِّفٍ: لأَنْ أُعَافَى فَأَشْكُرَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنِ ابْتَلَى فَأَصْبِرَ، أَهُوَ أَحَبُّ إِلَيْكَ أَمْ قَوْلُ أَخِيهِ أَبِي الْعَلاءِ: " اللَّهُمَّ رَضِيتُ لِنَفْسِي مَا رَضِيتَ لِي؟ " قَالَ: فَسَكَتَ سَكْتَةً، ثُمَّ قَالَ: قَوْلُ مُطَرِّفٍ أَحَبُّ إِلَيَّ "، فَقَالَ الرَّجُلُ: كَيْفَ وَقَدْ رَضِيَ هَذَا لِنَفْسِهِ مَا رَضِيَهُ اللَّهُ لَهُ؟ قَالَ سُفْيَانُ: " إِنِّي قَرَأْتُ الْقُرْآنَ فَوَجَدْتُ صِفَةَ سُلَيْمَانَ مَعَ الْعَافِيَةِ الَّتِي كَانَ فِيهَا: نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ، وَوَجَدْتُ صِفَةَ أَيُّوبَ مَعَ الْبَلاءِ الَّذِي كَانَ فِيهِ ﴿نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ﴾، فَاسْتَوَتِ الصِّفَتَانِ، وَهَذَا مُعَافًى وَهَذَا مُبْتَلًى، فَوَجَدْتُ الشُّكْرَ قَدْ قَامَ مَقَامَ الصَّبْرِ، فَلَمَّا اعْتَدَلا كَانَتِ الْعَافِيَةُ مَعَ الشُّكْرِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ الْبَلاءِ مَعَ الصَّبْرِ "

Amr b. es-Seken bildiriyor: Süfyân b. Uyeyne'nin yanındayken Bağdat ahalisinden bir adam kalkıp, Süfyân'a: "Ey Ebû Muhammed! Söylesene, senin için Mutarrif'in: «Afiyet verilip de buna şükretmem benim için, belaya maruz kalıp da buna sabretmemden daha sevimlidir» sözü mü daha iyidir, yoksa kardeşi Ebu'l-Alâ'nın: «Allahım! Senin bana razı olduğun şeye ben de

razıyım» sözü mü?" diye sordu. Süfyân az bir sustuktan sonra: "Benim için Mutarrif'in sözü daha iyidir" dedi. Adam: "Bu adam Allah'ın kendisi için razı olduğuna razı olurken sen diğerini nasıl iyi görebilirsin?" diye sorunca, Süfyân şöyle dedi: "Kur'ân'ı okuduğumda afiyet anında Hz. Süleymân'ın sıfatının: **«Süleymân ne güzel bir kuldu! Doğrusu o, daima Allah'a yönelirdi»**[1] olduğunu gördüm. Belalar karşısında da Hz. Eyyûb'un sıfatının: **«O, ne güzel bir kuldu! Doğrusu o, daima Allah'a yönelirdi»**[2] olduğunu gördüm. Biri afiyette, biri de belada olmasına rağmen her ikisi de aynı sıfatta birleşmişlerdir. Burada ise şükrün, sabrın yerini tuttuğunu gördüm. İkisi aynı değerde ise benim için şükür içinde afiyet, sabır içinde beladan daha iyidir."

(٢١٥٥)- [٢١٣/٢] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنِي عَلِيٌّ يَعْنِي ابْنَ إِسْحَاقَ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ يَعْنِي ابْنَ الْمُبَارَكِ، قَالَ: ثنا سَلامُ بْنُ أَبِي مُطِيعٍ، عَنْ ثَابِتٍ، قَالَ: كَانَ الْحَسَنُ فِي مَجْلِسٍ، فَقِيلَ لأَبِي الْعَلاءِ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الشِّخِّيرِ: تَكَلَّمْ، فَقَالَ: " أَوَ هُنَاكَ أَنَا؟ "، ثُمَّ ذَكَرَ الْكَلامَ وَمُؤْنَتَهُ وَتَبِعَتَهُ، قَالَ ثَابِتٌ: فَأَعْجَبَنِي

Sâbit'in naklettiğine göre: Hasan(-ı Basrî) mecliste iken, Ebu'l-Alâ Yezîd b. Abdillah b. eş-Şıhhir'e "Konuş" dediler. "Ben o mertebede miyim?" dedi.

Sâbit diyor ki: Ondan sonraki konuşması, vaziyeti ve tarzı hoşuma gitti.

Rivayet ettiği hadislerden birkaçı:

Takrîb 1203, Takrîb 3810,

Safvân b. Muhriz

Onlardan birisi de; çok ibadet eden ve gözyaşı döken, yalnızlığı ve duayı seven Safvân b. Muhriz el-Mâzinî.

---

[1] Sâd Sur. 30

[2] Sâd Sur. 44

(٢١٥٨)- [٢/٢١٤] حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ حَمْزَةَ إِمْلاءً، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ يَحْيَى الْحُلْوَانِيُّ، قَالَ: ثنا سَعِيدُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ هِشَامٍ، عَنِ الْحَسَنِ، أَنَّ صَفْوَانَ بْنَ مُحْرِزٍ، قَالَ: " إِذَا رَجَعْتُ إِلَى أَهْلِي وَقَدَّمُوا إِلَيَّ رَغِيفًا فَطَرَدَ عَنِّي الْجُوعَ، فَجَزَى اللَّهُ الدُّنْيَا عَنْ أَهْلِهَا شَرًّا "

Safvân b. Muhriz der ki: "Ailemin yanma dönünce ve bana bir ekmek verip açlığımı giderdiklerinde, Allah dünyadan ve ahalisinden bir kötülüğü def eder."

(٢١٥٩)- [٢/٢١٤] ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالَ: ثنا أَبُو يَعْلَى الْمَوْصِلِيُّ، قَالَ: ثنا الْحَسَنُ بْنُ أَبِي حَمَّادٍ، قَالَ: ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنْ عَاصِمٍ الأَحْوَلِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ رَبَاحٍ، قَالَ: كَانَ صَفْوَانُ بْنُ مُحْرِزٍ الْمَازِنِيُّ " إِذَا قَرَأَ هَذِهِ الآيَةَ: ﴿وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ﴾، بَكَى حَتَّى أَقُولَ: انْدَقَّ قَصِيصُ زَوْرِهِ "

Abdullah b. Rebâh der ki: Safvân b. Muhriz el-Mâzinî: **"Haksızlık eden kimseler nasıl bir yıkılışla yıkılacaklarını anlayacaklardır"**[1] âyetini okuduğu zaman öyle bir ağlardı ki artık: "Göğüs kafesi çatlayacak!" demeye başlardım.

(٢١٦٠)- [٢/٢١٤] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثنا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ بْنُ شِيرْزَادَ، قَالَ: ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، قَالَ: ثنا عَفَّانُ، قَالَ: ثنا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، قَالَ: سَمِعْتُ الْمُعَلَّى بْنَ زِيَادٍ، يَقُولُ: كَانَ لِصَفْوَانَ بْنِ مُحْرِزٍ سَرَبٌ يَبْكِي فِيهِ، وَكَانَ يَقُولُ: " قَدْ أَرَى مَكَانَ الشَّهَادَةِ لَوْ شَايَعَتْنِي نَفْسِي "

Muallâ b. Ziyâd'ın naklettiğine göre: Safvân b. Muhriz'in bir çardağı vardı. Orada ağlar ve şöyle derdi: "Nefsim bana tâbi olsa, şahadet yerini görebilirim."

(٢١٦١)- [٢/٢١٤] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثنا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ بْنُ شِيرْزَادَ، قَالَ: ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، قَالَ: ثنا عَفَّانُ، قَالَ: ثنا مَهْدِيُّ بْنُ مَيْمُونٍ، قَالَ: ثنا غَيْلانُ بْنُ جَرِيرٍ، عَنْ صَفْوَانَ، قَالَ: كَانُوا يَجْتَمِعُونَ هُوَ وَإِخْوَانُهُ فَيَتَحَدَّثُونَ، فَلا يَرَوْنَ تِلْكَ الرِّقَّةَ،

---

[1] Şuarâ Sur. 227

قَالَ: يَا صَفْوَانُ، حَدِّثْ أَصْحَابَكَ، قَالَ: فَيَقُولُ: " الْحَمْدُ لِلَّهِ "، قَالَ: فَيَرِقُّ الْقَوْمُ وَتَسِيلُ الدُّمُوعُ مِنْ أَعْيُنِهِمْ وَكَأَنَّهَا أَفْوَاهُ الْمَزَادَةِ

Ğaylân b. Cerîr'in naklettiğine göre Safvân ve arkadaşları toplanıp sohbet ederlerdi, ama duygusal bir hava bulamazlardı. Birisi ona "Ey Safvân! Arkadaşlarına bir şeyler söyle" derdi. Safvân "Elhamdu lillah..." der demez insanlar duygusallaşırdı ve gözlerinden oluk gibi yaşlar boşanırdı.

(٢١٦٢)- [٢/٢١٤] حُدِّثْنَا عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ عُقْبَةَ، قَالَ: ثنا حَمَّادُ بْنُ الْحَسَنِ، قَالَ: ثنا سَيَّارٌ، قَالَ: ثنا جَعْفَرٌ، عَنْ ثَابِتٍ، قَالَ: " أَخَذَ عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ زِيَادٍ ابْنَ أَخِي صَفْوَانَ بْنِ مُحْرِزٍ الْمَازِنِيِّ، فَتَحَمَّلَ عَلَيْهِ بِالنَّاسِ فَلَمْ يَبْقَ أَحَدٌ إِلا كَلَّمَهُ فِيهِ، فَلَمْ يَرَ لِحَاجَتِهِ إِنْجَاحًا، فَبَاتَ لَيْلَتَهُ فِي مُصَلاهُ وَهُوَ يُصَلِّي، فَرَقَدَ فِي مُصَلاهُ، فَلَمَّا رَقَدَ أَتَاهُ آتٍ فِي مَنَامِهِ، فَقَالَ: يَا صَفْوَانُ، قُمْ فَاطْلُبْ حَاجَتَكَ مِنْ قِبَلِ وَجْهِهَا، قَالَ: أَفْعَلُ، فَقَامَ وَتَوَضَّأَ فَصَلَّى وَدَعَا، قَالَ: فَتَنَبَّهَ ابْنُ زِيَادٍ لِحَاجَةِ صَفْوَانَ فِي بَعْضِ اللَّيْلِ، فَقَالَ: عَلَيَّ بِابْنِ أَخِي صَفْوَانَ، قَالَ: فَجَاءَ الْحَرَسُ وَالشُّرَطُ وَالنِّيرَانُ، فَفَتَحَتِ أَبْوَابَ السِّجْنِ حَتَّى اسْتُخْرِجَ ابْنُ أَخِي صَفْوَانَ فَجِيءَ بِهِ إِلَى زِيَادٍ، فَقَالَ لَهُ: أَنْتَ ابْنُ أَخِي صَفْوَانَ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: فَأَرْسَلَهُ، فَمَا شَعَرَ صَفْوَانُ حَتَّى ضَرَبَ عَلَيْهِ الْبَابَ، فَقَالَ: مَنْ هَذَا؟ قَالَ: أَنَا فُلانٌ تَنَبَّهَ الأَمِيرُ فِي بَعْضِ اللَّيْلِ، فَجَاءَ الْحَرَسُ وَالشُّرَطُ، وَجِيءَ بِالنِّيرَانِ، وَفُتِحَتْ أَبْوَابُ السِّجْنِ، فَخُلَّ عَنِّي بِغَيْرِ كَفَالَةٍ "

Sâbit'in naklettiğine göre: Ubeydullah b. Ziyâd, Safvân b. Muhriz el-Mazinî'nin yeğenini alıp zindana atmıştı. İnsanlardan yardım istedi, onun için konuşmadığı kimse kalmadı. Ama amacım gerçekleştirme imkânı bulamadı. O geceyi namazgâhında geçirdi ve orada uyuyakaldı. Rüyasında biri gelip; "Ey Safvân! Kalk ve isteğini sahibinden iste" deyince, "Kalkayım" dedi. Kalktı, abdest alıp namaz kıldı ve dua etti.

İbn Ziyâd gecenin bir yarısı, Safvân'ın isteğini gerçekleştirmek için uykusundan uyandı. "Bana Safvân'ın yeğenini getirin" dedi. Muhafızlar ve nöbetçiler toplandı, ışıklar yakıldı, zindanların kapıları açıldı ve Safvân'ın yeğeni çıkarıldı. İbn Ziyâd'ın huzuruna getirdiler. Ona "Safvân'ın yeğeni sen misin?" dedi, "Evet" diye cevap verdi. Onu salıverdi. Safvân kapısının çalınmasıyla kendine geldi, "Kim o?" dedi, yeğeni "Ben falanım" dedi ve

şöyle devam etti: "Vali gece yarısında uyandı, muhafızlar ve bekçiler geldiler, ışıklar yakıldı, zindanların kapıları açıldı ve beni kefaletsiz salıverdiler."

(٢١٦٣)- [٢١٥/٢] ثنا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالَ: ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَالِمٍ، قَالَ: ثنا هَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ، قَالَ: ثنا ابْنُ أَبِي أُسَامَةَ، عَنْ أَبِي هِلالٍ، حَدَّثَنِي ثَابِتٌ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ مُحْرِزٍ، قَالَ: " كَانَ لِدَاوُدَ نَبِيِّ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلامُ يَوْمٌ يَتَأَوَّهُ فِيهِ، يَقُولُ: أَوَّهْ مِنْ عَذَابِ اللَّهِ، أَوَّهْ مِنْ عَذَابِ اللَّهِ، أَوَّهْ مِنْ عَذَابِ اللَّهِ، قَبْلَ لا أَوَّهْ "، قَالَ: فَذَكَرَهَا صَفْوَانُ ذَاتَ يَوْمٍ وَهُوَ فِي مَجْلِسِهِ، فَبَكَى حَتَّى غَلَبَهُ الْبُكَاءُ فَقَامَ

Safvân b. Muhriz der ki: "Dâvud Peygamber'in, ah çekmek için özel bir günü vardı. O gün "Ah Allah'ın azabından! Ah Allah'ın azabından! Ah Allah'ın azabından! Ah demeden önce..." derdi.

Safvân bir gün meclisinde bunu anlattı ve ağlamaya başladı. O kadar ağladı ki kendine gelemedi, kalkıp (gitti).

(٢١٦٤)- [٢١٥/٢] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ النُّعْمَانِ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدِ بْنِ سَابِقٍ، قَالَ: ثنا أَبُو جَعْفَرٍ الرَّازِيُّ، عَنِ الرَّبِيعِ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ مُحْرِزٍ، قَالَ: كُنْتُ عِنْدَهُ، فَدَخَلَ عَلَيْهِ شَابٌّ مِنْ أَصْحَابِ الأَهْوَاءِ فَذَكَرَ لَهُ شَيْئًا، فَقَالَ لَهُ: " أَيُّهَا الْفَتَى أَلا أَدُلُّكَ عَلَى خَاصَّةِ اللَّهِ تَعَالَى الَّتِي خَصَّ بِهَا أَوْلِيَاءَهُ؟ يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿يَأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ لا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ﴾ "

Rabî' b. Enes bildiriyor: Safvân b. Muhriz'in yanındayken, heva ehlinden bir genç girdi ve kendisine bir şey söyledi. Safvân gence dönerek şöyle dedi: "Delikanlı! Sana Allah'ın veli kullarına hoş kıldığı bir nitelikten bahsedeyim mi? Allah şöyle buyuruyor: **"Ey iman edenler! Siz kendinize bakın; doğru yolda iseniz sapıtan kimse size zarar veremez..."**[1]

(٢١٦٥)- [٢١٥/٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ حُبَيْشٍ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ يَحْيَى الْحُلْوَانِيُّ، قَالَ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي يُونُسَ، قَالَ: ثنا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ وَاسِعٍ، قَالَ: رَأَيْتُ صَفْوَانَ بْنَ مُحْرِزٍ وَأُنَاسًا فِي الْمَسْجِدِ قَرِيبًا مِنْهُ وَأَصْحَابُهُ يَتَجَادَلُونَ، فَقَامَ وَنَفَضَ ثَوْبَهُ، وَقَالَ: " إِنَّمَا أَنْتُمْ جَرَبٌ "

---

[1] Mâide Sur. 105

Muhammed b. Vâsi' bildiriyor: Safvân b. Muhriz'i mescidde gördüm. Yan tarafında arkadaşları birileriyle münakaşa ediyorlardı. Bunun üzerine Safvân giysisini silkerek kalktı ve onlara: "İğrençsiniz!" dedi.

(٢١٦٦)- [٢/٢١٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي سَهْلٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَبْسِيُّ، قَالَ: ثنا عَفَّانُ، قَالَ: ثنا حَمَّادٌ، عَنْ ثَابِتٍ، أَنَّ صَفْوَانَ بْنَ مُحْرِزٍ كَانَ لَهُ خُصٌّ فِيهِ جِذْعٌ، فَانْكَسَرَ الْجِذْعُ، فَقِيلَ لَهُ: أَلا تُصْلِحُهُ؟ فَقَالَ: " دَعُوهُ، إِنَّمَا أَمُوتُ غَدًا "

Sâbit'in bildirdiğine göre Safvân b. Muhriz'in küçük bir penceresi vardı. Bu pencerenin parmaklığı vardı ve parmaklık kırılmıştı. Ona "Neden yaptırmıyorsun?" dediklerinde, "Bırakın kalsın, nasılsa yarın öleceğim" dedi.

Safvân, aralarında Abdullah b. Ömer, Ebû Mûsa el-Eş'arî, İmrân b. Husayn ve Hakîm b. Hizâm'ın olduğu bir grup sahabeden hadis rivayet etmiştir.

Takrîb 4329, Takrîb 127, Takrîb 1250, Takrîb 139